Beretning

Kongeriget Norges oeconomiske Tilstand i Aarene 1836—1840.

Efter det Kgl. Finants-, Handels- og Told-Departements Foranstaltning udarbeidet og i Trykken udgivet i Forbindelse med de af Rigets Amtmænd, ifølge de Kgl. naadigste Resolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827 og 23de December 1839, afgivne specielle Beretninger.

Christiania 1843.

Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Bogtrykkeri,
ved L. Risum.

Rettelser.

Side	1	Linie	3	fra oven	staaer:	26 læs: 9de
—	4	—	5	fra neden	—	udkrævede læs: udkræve
—	10	—	16	fra oven	—	ei læs: nu
—	12	—	9	fra neden	—	Holmeaals læs: Holmedals
—	14	—	15	fra oven	—	stegen læs: stegne
—	14	—	4	fra neden	—	stjønt i mindre Grad læs: stjønt i mindre Grad,
—	16	—	3	fra oven	—	1839 læs: 1833.
—	20	—	14	fra neden	—	dreven læs: drevne.
—	21	—	3	fra oven	—	og har her, Aaret læs: og har her Aaret
—	23	—	14	fra neden	—	sanctionerende læs: sanctionerede
—	27	—	7	fra oven	—	flere læs: flere
—	27	—	14	fra neden	—	Kobbergruber, læs: Kobbergruber.
—	29	—	9	fra oven	—	saae læs: saae
—	31	—	1	fra neden	—	ubetydeligr læs: ubetydelige
—	32	—	11	fra oven	—	Snarums Kobberværk læs: Snarums Koboltværk
—	33	—	19	„	—	Almindeligher læs: Almindelighed
—	34	—	4	„	—	Bergenfjorden læs: Borgenfjorden
—	34	—	18	„	—	Eidsbergbjerget læs: Eidsborgbjerget
—	35	—	8	fra neden	—	tangt læs: langt
—	37	—	17	„	—	Braafilden læs: Vaarfilden
—	39	—	9	„	—	Strækninger læs: Strækningen
—	44	—	5	fra oven	—	Landet læs: Leedet

Gjenpart

af Finants-, Handels- og Told-Departementets underdanigste Foredrag, dateret 26 November 1842.

Da de ved Hans Kongelige Majestæts naadigste Resolutioner af 11te October 1825 og 10de September 1827 befalede femaarige Beretninger fra Amtmændene angaaende den oeconomiske Tilstand i de dem anbetroede Districter afgaves sidste Gang ved Udgangen af Aaret 1835, saa paalaae det de civile Overøvrigheder atter at indkomme med lignende Beretninger ved 1840 Aars Slutning. Fra samtlige Amtmænd ere disse Beretninger og de samme ledsagende Tabeller nu indkomne, affattede overeensstemmende med de ved Hans Kongelige Majestæts naadigste Resolutioner af 23de December 1839 og 6te Mai 1840 givne Regler og Schemata. Idet Departementet herved tillader sig underdanigst at fremlægge de indkomne Beretninger, skulde man tillige i Lighed med hvad der de forrige Gange har fundet Sted og næst at bemærke, at man for at vinde Tid allerede har ladet selve Beretningerne trykke in extenso, underdanigst ledsage disse med følgende Oversigt og deri paaberaabte, deels af Beretningerne selv, deels af de statistiske Data, man enten andensteds fra end gjennem Amterne eller ved andre Leiligheder end i Femaarsberetningerne modtager, sammendragne summariske Tabeller, angaaende Rigets vigtigste Næringsveie og oeconomiske Tilstand i Almindelighed. Departementet troer at burde tilføie, at ligesom man, som ovenfor anmærket, allerede har ladet trykke de fra Amterne indkomne Beretninger, hvoraf et Exemplar vedlægges, saaledes vil ogsaa nærværende Oversigt med deri paaberaabte Bilage blive til Trykken befordret efter den ved Kongelig naadigst Resolution af 23de December 1839 dertil givne Bemyndigelse.

Siden Departementets Foredrag af 5te August 1836 angaaende Rigets Forfatning i de næst foregaaende ser Aar har ingen almindelig Folketælling i Landet fundet Sted. Af den Tabel, som herved fremlægges under Litr. A. og indeholder Resultatet af 1836 til 1840 Aars Fødte- og Dødelister, vil det imidlertid erfares, at Folkeformerelsen i disse Aar har i det Hele været jevn. Naar man lægger det efter denne Tabel udkommende Overskud af Fødte 48,874 til Hovedsummen af den ved Folketællingen af 29de November

1835 befundne Folkemængde 1,194,827, da faaer Landet ved Udgangen af Aaret 1840 et Antal af 1,203,700 Mennesker. Under dette Folketal er foruden de egentlige Norske indbefattet tvende, i Sæder, Sprog og Levemaade forskjellige, Folkeslag, nemlig Lapper og Qvæner eller Finlændere, hvoraf Lapperne, som udgjøre det egentlige Finmarkens ældste og endnu talrigste Beboere, regnes sammesteds at være omtrent 11,000, og paa den sydligere Strækning af Landet, hvor de adspredte lige til Røraas have deres Tilhold, formeentlig imellem 1 og 2000, ligesom Qvænerne eller Finlænderne, der ligeledes fornemmelig ere bosatte i Finmarken, hvortil jevnlige Indvandringer af denne Folkestamme finder Sted, antages at udgjøre et Antal af omtrent 4000, foruden endeel, der have Bopæle i det til Finmarken grændsende Tromsø District, samt henved 2000 under Hedemarkens Amt paa den saakaldte Finskoug imellem Solør og den svenske Provinds Værmeland.

Sammenligner man det opgivne Overskud af Fødte for de her omhandlede fem Aar 1836 til 1840, da vil det befindes, at Folkeformerelsen har været mindre end i de foregaaende fem Aar 1831 til 1835, hvori Overskuddet var 64,444 Mennesker, og betydelig mindre end i det næst for denne Periode foregaaende Qvinqvennium, 1826 til 1830, i hvilket Overskuddet af Fødte udgjorde et Antal af 76,063, saa at det aarlige Middeltal af de Fødtes Overskud har været

for Aarene 1826 til 1830: 15,213,
— — 1831 — 1835: 12,889,
— — 1836 — 1840: 9,700.

Dette mindre heldige Forhold paa det sidste Qvinqvenniums Side har vel tildeels sin Grund i den større Dødelighed i disse fem Aar, da de Dødes Antal var i Gjennemsnit for Aarene 1826 til 1830: 20,767, for Aarene 1831 til 1835: 23,384 og for Aarene 1836 til 1840: 25,248, men det maa ogsaa for en Deel tilskrives det ringere Antal af Fødseler i sidstmeldte Aar, da Middeltallet af de Fødte var i Aarene 1826 til 1830 aarlig 35,980, i Aarene 1831 til 1835 ligesaa 36,273, men i Aarene 1836 til 1840 ikkun 34,947 aarlig. Det er fornemmelig 1839 Aars Fødte- og Dødelister, der afgive det uheldigste Resultat, da i dette Aar de Fødtes Antal var mindst: 32,881, og derimod de Dødes Antal størst: 26,664, ligesom de indgaaede Ægteskabers Antal var mindst i dette Qvinqvennium. Grunden hertil maa søges i de uheldige Kornaar, som indtraf i Aarene 1836, 1837 og 1838, og fornemmelig rammede flere Egne af Agershuus Stift, tilligemed en stor Deel af Trondhjems Stift og Nordlandene, i hvilke især Følgerne af Misvækstaaret 1838 havde en betydelig Indflydelse paa det efterfølgende Aar i mange Henseender. Forholdet mellem Fødte og Døde var derfor ogsaa mindst fordeelagtigt i disse tre Stifter, da Overskuddet af de Fødte var efter Middeltal for Nordlandenes og Finmarkens Bispedomme i Aarene 1836—1840: 459, men i Aarene 1831—1835: 867, for Trondhjems Stift i Aarene 1836—1840: 1069, men i Aarene fra 1831—1835: 1958, og for Agershuus Stift i Aarene 1836—1840: 5381, men i Aarene 1831—1835: 4199 aarligen. For Christiansands Stift var Forholdet i foranførte Henseende meest fordeelagtigt, da de Fødtes Overskud var i Aarene 1836—1840: 2339, og i Aarene 1831—1835: 2542 aarlig; imidlertid var her Antallet saavel af indgaaede Ægteskaber som af fødte Børn i 1839 mærkeligen mindre end i Periodens øvrige Aar, og skjønt Bergens Stift det hele Qvinqvennium igjennem havde et næsten lige Antal af Ægteskaber saavelsom Fødseler, afgav dog Aarene 1836—1840 efter Middeltal kun et Overskud af aarlig 1649 Fødte, medens Overskuddet for de næstforegaaende fem Aar var 2140 Fødte aarlig og i Aarene 1826—1830 endog 2385 aarlig.

Hvormeget overalt uheldige Kornaar i Forening med Næringsveienes Standsning, ved at bevirke Arbeidsløshed, Omflytning m. m., have Indflydelse paa Ægteskabers Afslutning og Folkeformerelsen i det Hele, skjønnes blandt andet deraf, at i Uheldes- og Krigsaarene 1813 og 1814 var Antallet af indgaaede Ægteskaber i det første Aar 6453 og i det andet 5801, hvorimod det i 1815 steeg til 9171 og i 1816 til 9427, ligesom Antallet af fødte Børn, der var i 1813: 23,525 og i 1814: 22,085, steeg i 1815 til 27,650

og i 1816 til 32,259, samt var i 1817: 30,300. Lignende Resultater afgive Krigsaarene 1808 og 1809.

Nogen, skjønt vistnok i det Hele kun ringe, Indflydelse paa Folkeformerelsen kan vel ogsaa Udvandringen til America have havt, hvilken Udvandring, som først begyndte fra Stavanger i Aaret 1825 med 20 Personer, har i Aarene 1836 til 1840 været fortsat, deels fra Stavanger, hvorfra noget over 300 Personer, meest af Ryfylke Fogderies Beboere, ere udvandrede, deels fra Bergen, hvorfra omtrent 150 Personer fra Søndre Bergenhuus Amt have udvandret, og endelig fra Drammen, hvorfra 231 Personer, for største Deel fra Rollaug Præstegjeld i Numedal, ere afgaaede til America. Denne Udvandring, der nu i det Vestenfjeldske er ophørt, men i Agershuus Stift, især i Bratsberg Amt, synes at være i Tiltagende, kan saaledes, naar dertil lægges de enkelte Personer, som fra andre Egne af Riget ere udvandrede, have i det Hele bevirket en Aftagen i Folketallet af 7 til 800 Mennesker, men denne Afgang erstattes for en Deel fra en anden Side ved de Indvandringer af Qvæner, der, som forhen anført, fra russisk Finland hyppigen finder Sted til Finmarken, uden dog at disse Indvandredes Tal kan opgives.

Forøvrigt viser Tabellen **Litr. A.**, at Antallet af Dødfødte har i Aarene 1836 til 1840 været noget større end i de næst foregaaende Qvinqvennier, thi i Aarene 1826 til 1830 vare de Dødfødte i det Hele 5736 eller aarlig 1147, i Aarene 1831 til 1835 i det Hele 6424 eller aarlig 1285 og i Aarene 1836 til 1840 i det Hele 6831 eller aarlig 1366. At der i et Land, som Norge, hvor saa mange Mennesker færdes paa Søen, maa indtræffe mange Dødsfald ved Ulykkestilfælde, er en Selvfølge. Ifølge Dødelisterne ere ogsaa omkomne ved ulykkelige Hændelser i Aarene 1826 til 1830 i det Hele 3668 eller efter Middeltal aarlig 734 Mennesker, i Aarene 1831 til 1835 i det Hele 4231 og efter Middeltal aarlig 846, samt i 1836 til 1840 i det Hele 4498 eller efter Middeltal aarlig 900, saa at i sidstmeldte fem Aar hvert 28de Menneske er omkommet ved Ulykkestilfælde. Disse have været hyppigst i Nordlandenes og Finmarkens Bispedømme, hvor hvert 12te Menneske derved er bortrykket, hvorimod i Bergens Stift hvert 26de, i Trondhjems Stift hvert 27de, og i Christiansands Stift hvert 29de, men i Agershuus Stift, hvor man af alle Landets Stifter har den mindste Sønæring, ikkun hvert 42de Menneske har mistet Livet ved ulykkelige Hændelser. Fremdeles sees af Tabellen, at Selvmordernes Antal aarligen tiltager. I Aarene 1826 til 1830 havde man nemlig af Selvmordere tilsammen 439 eller aarlig 88, i Aarene 1831 til 1835 tilsammen 565 eller aarlig 113, og i Aarene 1836 til 1840 tilsammen 664 eller aarlig 133. I de sidste fem Aar var hvert 190de Dødsfald bevirket ved Selvmord. De fleste Selvmord fandt Sted i Agershuus Stift, hvor i disse fem Aar hver 147de af de Døde var en Selvmorder, og dernæst i Trondhjems Stift, hvor hvert 181de dødt Menneske hørte til Selvmordernes Classe, hvorimod i Christiansands Stift hvert 251de, i Nordlands og Finmarkens Bispedømme hvert 276de og i Bergens Stift hvert 291de Dødsfald var foraarsaget ved Selvmord. Antallet af Dræbte og Myrdede er ligeledes i Tiltagende, thi i Aarene 1826 til 1830 indtraf 42, i Aarene 1831 til 1835 51 og i 1836 til 1840 57 Drab.

Paa Næringsveiene have de her omhandlede fem Aar, for forskjellige Aarsagers Skyld, havt forskjellig Indflydelse.

Jordbruget er gaaet fremad, vel ikke med stærke Skridt, men dog saaledes, at Virkningerne af dets Fremskridt kjendeligen spores i de fleste Egne. Dette gjælder saavel om det Norden- som Sønden-fjeldske. Flere af de Hindringer, som hidtil have været i Veien for Jordbrugets Opkomst, bortryddes nemlig efterhaanden, da Fællesskab i Jordeiendomme, som især i det Vestenfjeldske i saa høi Grad har været Tilfælde, forsvinder ved den tiltagende Udskiftning, og Bygselvæsenet aftager, deels ved Realisationen af det Geistligheden og de offentlige Stiftelser tilliggende Jordegods, og deels ved Salg af Proprietærgodser, hvorved et stort Antal Leilændinger gaaer over til Selveiere. I denne sidste Henseende fortjener især at

mærkes, at efterat det betydelige Laurvigske Gods mod Slutningen af 1835 er kommet i en ny Eiers Hænder, er indtil Udgangen af 1840 af dette Jordegods solgt 171 Brug, til en Skyld af 104 Skpd 1⅕ Lpd. Tunge for en Kjøbesum af 157,669½ Spd. Imidlertid ere endnu i det Nordenfjeldske, især i Nordlandene, til Skade for Jordbruget store Proprietærgodser samlede. Af de Næringsveie, for hvilke især Jordbruget tilsidesættes, ere Skovbruget og Fiskerierne de vigtigste; men at selv i de Egne af Landet, hvor disse Næringsveie ere meget udbredte, en større Interesse for Agerbruget vækkes, derpaa afgive fornemmelig Solør og Oudalens Fogderi i Hedemarkens og Fosens Fogderi i Søndre Trondhjems Amt mærkelige Exempler, da i det første af disse, hvor Skovbruget til alle Tider har været Almuens vigtigste Syssel, er i Aarene 1836 til 1840 opdyrket et Areal af omtrent 650 Tønder Land, efterat i de næstforegaaende ser Aar imellem 400 og 500 Tønder Land sammesteds vare opdyrkede; og i det andet Fogderi, der ligger udbredt mod Havet i en Strækning af omtrent 13 Mile, og hvor saaledes Fiskeriet bliver Almuens Hovednæringsvei, antages i det her omhandlede Qvinqvennium omtrent 890 Tønder Land at være blevne opdyrkede. Som en Følge af Folkemængdens Forøgelse, og Jordeiendommenes derved bevirkede Udstykning, hvilken sidste ellers i flere Henseender ikke er ønskelig, optages mere og mere Nyland, ligesom ved flere Huusmandspladsers Oprettelse, hvortil i mange Egne er saa megen Anledning, vindes et større Product for Jordbruget. Efterhaanden vises ogsaa Jordbruget mere Opmærksomhed af Gaardbrugere udenfor Bondestanden ved Indførelse af en hensigtsmæssigere Jorddyrkningsmaade og forbedrede Agerdyrkningsredskaber, hvilket igjen har havt en væsentlig Indflydelse paa den egentlige Landalmue, og nogen Indflydelse paa Agerbrugets Fremme have ogsaa de ved Opmuntringer, Understøttelser og paa andre Maader dertil virkende Sogne- og Landhusholdningsselskaber. Det er imidlertid at beklage, at mange af disse Selskabers Virksomhed i den senere Tid for største Deel er standset, og i Aaret 1840 synes ikkun fire, nemlig Agershuus Amts, Nedenæs og Raabygdelaugets Amts, Lister og Mandals Amts, samt Stavanger Amts Landhusholdningsselskab, at have været i større eller mindre Virksomhed. Man har endnu ingen offentlige Landbrugs-Institutter, men det Jarlsbergske Agerdyrknings-Seminarium har ogsaa i det heromhandlede Qvinqvennium bidraget til at oplære unge Mennesker fra Rigets forskjellige Egne i Landbruget, fra hvilket Seminarium, hvis Elever i disse fem Aar tilsammen have været 46, hvoraf 8 udenfor Bondestanden, i Alt 21 ere blevne dimitterede. Til paa Reiser at erhverve sig Kundskab om Jordbruget i Udlandet, er der nu Anledning til at erholde offentlig Understøttelse, og til Forfærdigelse af forbedrede Agerdyrkningsredskaber er i den nyeste Tid et Værksted sat i Forbindelse med Fritsø Jernværk.

At større Fremskridt i Jordbruget, end nu ere synlige, vilde have fundet Sted i det her omhandlede Qvinqvennium, hvis heldigere Kornaar i denne Periode vare indtrufne, er utvivlsomt. I disse fem Aar har nemlig ikkun det sidste, eller Aaret 1840, været et godt Kornaar, hvorimod Aarene 1836, 1837 og 1838 have været mere eller mindre Misvækst-Aar for en stor Deel af Riget, ikke alene i flere nordenfjeldske Bygdelauge, hvor ikke engang Korn tjenlig til Udsæd erholdtes, men endog for Landets bedste Kornbygder, f. Er. Hedemarken, hvor i Aarene 1837 og 1838 mange Tusinde Tønder Korn maatte kjøbes. Selv Aaret 1839 var kun et middelmaadigt Kornaar. Ved disse paa hinanden følgende Misvækstaar blev Agerbruget, som Næringsvei betragtet, mindre lønnende end i det foregaaende Qvinqvenniums Aaringer, ligesom den ved disse successive Uheld forarmede Landmand blev sat ud af Stand til at anvende den Bekostning paa Jordbruget, som Jordforbedringer i det Større udkrævede. Kornproductionen blev derved i disse Aar mærkeligen mindre, medens Korntilførselen betydelig tiltog, da efter forhen bekjendtgjorte Opgaver Indførselen af Kornvarer her i Landet har været for de tre Aar 1827 til 1829 efter Middeltal 719,000 Tønder, og for de ser Aar 1830 til 1835 ligesaa aarlig 794,000 Tønder, hvorimod i de derpaa følgende fem Aar er af Kornvarer indført i Gjennemsnit aarlig 1,261,000 Tønder og Gryn 36,000 Pund. Til denne forøgede

Indførsel af Kornvarer har vel Brændeviinsbrændingen i Kjøbstæderne for en stor Deel bidraget, men at Kornindførselen i langt stærkere Forhold ved Folkemængdens Tilvært er forøget i Districter, der høre til Landets bedre Kornegne, hvor ingen egentlige Misværtaar ere indtrufne og hvor Brændeviinsbrænding lidet eller intet anvendes, det viser Stavanger Amt, til hvilket indførtes i Aarene 1825 til 1827 i Gjennemsnit 19 til 20,00 Tdr. aarlig, men i Aaret 1835: 36000 Tdr. og i Aaret 1840 endog henved 51,000 Tdr. Kornvarer.

Med Sædarterne er i de her omhandlede fem Aar ingen væsentlig Forandring foregaaet, og en saadan kan heller ikke ventes uden en høiere Kultur i Jordbruget. Endnu er Havren i de fleste Egne Hovedsæden og udgjør mere end de tre Femtedele af al Kornsæd, følgelig Landalmuens væsentligste Brødføde, medens Bygsæden ikke naaer en Femtedeel af Udsæden. Kun i enkelte bedre Kornbygder, saasom Hedemarken, Toten, Hadeland og Ringerige, ere Byg og Blandkorn de almindeligste Sædarter, ligesom i de ophøiede Dalstrækninger og Fjeldbygder, saavelsom i Landets nordligste Egne (en Deel af Nordlands og hele Finmarkens Amt) Bygget er, paa Grund af de climatiske Forholde, næsten den eneste Sædart, som bruges. Af Landets lavtliggende Egne har Nedenæs Fogderi forholdsviis den største Udsæd af Byg, da denne Sædart her udgjør en god Deel mere end Halvdelen af al Kornudsæd, ligesom i Mandals Fogderi Udsæden af Byg og Blandkorn udgjør mere end $^4/_7$ af den hele Kornudsæd. Vinterrugavlen er i Landets bedre Kornbygder, især der hvor Engdyrkning meest anvendes, i Tiltagende, forøvrigt dyrkes meest Sommerrug, og Loms Præstegjeld i Nordre Guldbrandsdalen er især bekjendt af sin betydelige Rugavl, hvorimod Rugsæd meget lidet benyttes i det Vestenfjeldske. Potatosavlingen, der paa mange Steder har været drevet altfor stærk, paa Kornavlingens og Engdyrkningens Bekostning, og som den i endeel Aar meget udbredte Brændeviinsbrænding i høi Grad befordrede, er i det her omhandlede Qvinqvennium paa flere Steder noget aftagen. Den drives stærkest i Omegnen af Moss, hvilken By i den senere Tid har havt saa betydelige Brændeviinsbrænderier; og paa Gjeløen ved denne By er paa omtrent et halvt Snees Gaarde, som indtage et Areal af lidet over $^1/_8$ norsk Qvadratmiil, i den senere Tid udsaaet omtrent 1800 Tdr. Potatos aarlig. Forøvrigt drives Potatosavlingen til en betydelig Høide i Christianias og Drammens Omegne, ligeledes for en Deel for de her drevne Brændeviinsbrænderiers Skyld, men ogsaa til disse Kjøbstæders Forsyning i andre Henseender. Potatosavlingen er derhos af megen Vigtighed for Jarlsbergs og Laurvigs Amt, men som Almueføde betragtet formeentlig af størst Vigtighed for Nedenæs samt Lister og Mandals Amter. I det Vesten- og Nordenfjeldske er derimod Potatosavlingen af langt mindre Betydenhed end i det Søndenfjeldske. I det Hele angaves efter Optællingen for 1835 Potatosudsæden at forholde sig til Kornudsæden omtrent som 3 til 4, medens i flere af de anførte søndenfjeldske Egne Forholdet med Hensyn til Potatosudsæden er langt større, og i Nedenæs Fogderi mere end 2 mod 1. Det kan imidlertid med Grund antages, at Forholdet i det Hele nu er noget fordeelagtigere paa Kornudsædens Side. I de senere Aar er Potatoshøstens Udbytte paa mange Steder meget formindsket ved den Tørraadenhed, der har angrebet de avlede Potatos.

Af alle Landets Egne har det egentlige Hedemarken, med et Areal af $19^5/_8$ Qvadratmiil, hvoraf dog kun omtrent en Trediedeel, beliggende paa en Høide mellem 4 og 800 Fod over Havet, er dyrkbart Land, den betydeligste Kornproduction og antages i almindelig gode Aar at kunne afsætte omtrent 25 til 30,000 Tdr. meest Byg og Blandkorn, der for største Deel, formalet til Meel, føres til Roraas. Fra Toten, Hadeland, og Ringerige afsættes ligeledes ikke ubetydelige, skjønt mindre, Qvanta Kornvarer til Christiania, Drammen og flere Steder, ligesom flere Bygder i Agershuus, Smaalehnenes og Buskeruds Amter avle Korn til Salg. I Christiansands Stift er Lister og Jæderen gode Kornbygder, og en betydelig Deel Korn, dog blot Havre, afsættes fra Jæderen til nordligere Egne, hvilket ogsaa er Tilfældet fra Ryfylke Fogderies frugtbare Øer, uagtet disse Øers stærke Befolkning, hvorimod i de øvrige Vestenfjeldske Districter

ingensteds avles Korn til Salg og kun paa meget enkelte Steder til egen Fornødenhed. I Trondhjems Stift, hvor Strækningerne omkring Trondhjemsfjorden og de derfra opgaaende Dalbygder have den største Bequemhed for Agerbrug, er det fornemmelig Stør- og Værdals Fogderies frugtbare og veldyrkede Flader østenfor bemeldte Fjord, skjønt beliggende mellem den 63de og 64de Bredegrad, der afgive Korn til Salg, uagtet ogsaa Orkedalen og den nedre Deel af Guledalen avle Korn til mere end egen Fornødenhed. I det Hele antages Kornproductionen i Landdistricterne i Smaalehnenes og Agershuus Amter i det Sønden fjeldske, i Stavanger Amt i det Vestenfjeldske, samt i Søndre og Nordre Trondhjems Amter i det Nordenfjeldske, at være af den Betydenhed, at Korntilførsel udenfra kan undgaaes, naar nemlig det ene Districts Trang til afhjelpes af det andet Districts Overflod paa Korn. Betydeligere end af Korn, er Salget af Potatos for mange af de sønden fjeldske Egne, selv de mindre kornrige blandt disse, da der fra Smaalehnenes, Agershuus, Buskeruds, Jarlsbergs og Laurvigs, Nedenæs, samt Liister og Mandals saavelsom Stavanger Amter afhændes store Qvantiteter Potatos til de mange herværende Kjøb- og Ladesteders Forsyning. Til at kunne angive Størrelsen af den nærværende virkelige Korn- og Potatosavl, mangler man endnu paalidelige Data. At den ved Optællingen af 1835 opgivne Udsæd, der beløber til 418,800 Tdr. Kornvarer, hvoriblandt 6500 Tdr. Erter, og til 306,000 Tdr. Potatos, er langt under det Virkelige, har man al Grund til at antage ifølge de i Amtsberetningerne meddeelte Oplysninger, og man feiler maaskee ikke ved til dette Beløb at lægge 25 pCt., især hvad Kornudsæden angaaer, for at bestemme Udsædens nærværende Størrelse, saa meget mere som Jordbruget, efter hvad forhen anført er, maa ansees at have gjort Fremskridt efterat hiin Optælling har fundet Sted. Til Oplysning i denne sidste Henseende indeholder vedlagte Tabel **Litr. B.** en Opgave over Størrelsen af det Nyland, der i de fem Aar, som ere Gjenstand for nærværende Beretning, formenes at være opryddet til Ager, ifølge hvilken samme skal udgjøre for hele Riget (Sønd- og Nordfjords Fogderi undtagne, for hvilket ingen fuldstændig Opgave har været at erholde) i Alt 19,000 Tdr. Land, ligesom denne Tabel udviser, at Opdyrkningen skal være gaaen stærkest frem i Ager og Follougs Fogderi, hvor omtrent 4500 Tdr. Land ere blevne opryddede, dernæst i Øvre Romeriges Fogderi, hvor omtrent 2400 Tdr. Land angives at være optagne, og efter dette i Jarlsbergs Fogderi, hvor 1200 Tdr. Land skulle være optagne; men da disse Opgaver, efter hvad oplyst er, for største Deel grunde sig paa løse Skjøn, maae de ansees altfor ubestemte og upaalidelige til at sikkre Resultater deraf kunne udledes, enten forsaavidt et enkelt Districts Fremskridt i Jordbrug, eller forsaavidt Districternes relative Forhold indbyrdes i denne Henseende angaaer.

Af Indretninger til Understøttelse for Jordbrugerclassen, især i de mindre kornvisse Egne, ere de saakaldte Bygdemagasiner, som ere bestemte fornemmelig til Udlaan af Sædekorn i korntrange Aar. Disse Magasiner, som man egentlig først begyndte med i forrige Aarhundredes niende Decennium, da flere deraf oprettedes i Solør og Østerdalen under Hedemarkens Amt, ere senere ogsaa blevne indrettede i Landets øvrige Amter i større eller mindre Antal; men da de i flere Henseender ikke have svaret til Hensigten, ere ikke Faa af dem i den senere Tid ophævede og deres Fond anvendt til andre for Communerne gavnlige Øiemed. De ere for nærværende Tid hyppigst i Romsdals, Bratsbergs, Agershuus og Buskeruds Amter, og ifølge vedlagte Tabel **Litr. C.** udgjorde deres Antal ved Udgangen af Aaret 1840 tilsammen 216, hvis Kornbeholdning var 87,367 Tdr., hvoraf dog kun 18,149½ Td. vare i Oplag paa Magasinerne, da det øvrige Qvantum var udlaant, hvorimod i Marts 1835 disse Magasiners Antal vare 228, og deres Kornqvanta 87,660 Tdr., hvoraf 49,028 Tdr. vare i Oplag paa Magasinerne. Det kan ogsaa med Grund antages, at de endnu tilværende Bygdemagasiners Antal efterhaanden vil formindskes, og allerede ere tvende af de paa Tabellen for Romsdals Amt anførte Magasiner bestemte til at nedlægges.

Med Foderurters Dyrkning er hidtil intet synderligt Fremskridt gjort, da denne Deel af Landhuusholdningen endnu ikke er bleven Gjenstand for den egentlige Jordbrugerclasses Opmærksomhed. Man dyrker imidlertid paa mange Steder, dog i det Smaa, Klover og Timothei, men man seer af Indberetningerne, at selv i de Egne, hvor Agerbruget er bragt til en temmelig betydelig Høide, f. Ex. paa Hedemarken, ere Meningerne endnu deelte om, hvorvidt kunstige Enge bør gives Fortrin for de naturlige, der erholdes ved at lægge velhævdet Agerjord til Græs.

Liin-, Hamp- og Humleavlen er heller ikke i den her omhandlede Periode i det Hele gaaet fremad. Liin avles paa flere Steder i det Høieste kun til egen Fornødenhed, dog er Liinavlen for enkelte Districter, saasom Toten i det Søndenfjeldske, samt for Surendalen i Romsdals Amt og Overhaldens Præstegjeld af Nordre Trondhjems Amt, af Vigtighed og afgiver en ikke ubetydelig Indtægtskilde. I hele det Vestenfjeldske derimod finder i Almindelighed ingen Liinavl Sted, og selv i de Egne af det Søndenfjeldske og andensteds, hvor Liinavl hidtil har været dreven til Bygdernes Fornødenhed, har de senere Aars meget betydelige Indførsel af Bomuldsgarn havt Indflydelse paa denne Avl, da Bomuldstoiers Tilvirkning nu langt mere end i Fortiden er Gjenstand for den qvindelige Huusflid i Landdistricterne, hvorved Tilvirkning af linnede Toier aftager, og med denne tillige Liinavlen, som desuden udfordrer meget Arbeide og megen Paapasselighed for at lykkes. Hampavl benyttes langt mindre end Liinavl, ligesom Hampen for de fleste Egne af Landet er mindre anvendelig end Linet, og den stærke Gjødslen, Hampavlen udfordrer, hindrer ligeledes dens videre Udbredelse. I Oplandene bruges dog paa adskillige Steder mere Hamp- end Liinavl, ligesom Hampelærred sammesteds mere end Liinlærred benyttes til dagligt Brug. Humleavl er vel mere udbredt end Hampavlen, og paa flere Steder til egen Fornødenhed, dog gaaer det heller ikke fremad med Humlens Dyrkning. I Solør, hvor Humleavlen almindeligviis har afgivet Producter til Salg, er den nu i Aftagende, fordi denne Avl, paa Grund af Humlepriſernes Falden, ikke mere svarer Regning, og i Vigør Præstegjeld i Hardanger, hvorfra ligeledes har været solgt en ikke ubetydelig Deel Humle udenbygds, angives Humleavlen kun at afgive et Product af 5 Voger aarlig.

Til Haugevæsenets Fremme blandt Landalmuen synes der i de sidst forløbne Aar ikke at være virket Synderligt. For Frugttrædyrkningen ere de locale og climatiske Forholde mangesteds lidet gunstige. Det er egentlig kun nogle Egne af det Vestenfjeldske, hvor Frugtavl finder Sted, i hvilken Henseende en Deel af Hardanger, fornemmelig Kintservigs Præstegjeld, og nogle Præstegjelde i Indre Sogn, have bragt det videst, saa at i gode Aar en betydelig Deel Frugt derfra afsættes, som fra Hardanger føres lige til Christianſand.

Hvorvidt **Fædriften** i Aarene 1836 til 1840 i det Hele er gaaen fremad, er tvivlsomt. I denne Periode indtraf flere ringe Foderaar, hvori Kreaturholdet paa ikke faa Steder betydeligen maatte formindskes, imidlertid formenes dette Tab igjen at være erstattet ved det gode Aar 1840, saa at Antallet af stort Qvæg saavelsom Smaafæ ved Periodens Slutning kan antages omtrent at være lige stort med hvad det var ved sammes Begyndelse, og paa sine Steder endog at være noget større. At Qvægavlen i mange Egne ikke behandles med den Opmærksomhed, som denne vigtige Green af Landhuusholdningen kan gjøre Fordring paa, er vist. Den Uskik, at holde flere Kreaturer end man om Vinteren forsvarligen kan føde, er endnu altfor meget herskende, og formindsker Productet af Qvæget, imidlertid begynde gode Huusholdere efterhaanden at indsee Nødvendigheden af at skaffe Qvæget bedre Føde og Pleie end almindeligviis hidtil har været Tilfældet. Overalt i Oplandene er Fædriften Almuens sikkreste Næringsvei, der afgiver altid afsættelige Varer til Kjøbstædernes og Havkystens Forsyning. I det Søndenfjeldske er det især Guldbrandsdalen, Valders, Hallingdal og Numedal, ligesom i det Vestenfjeldske Hardanger, Voss og Indre Sogn, foruden adskillige nordenfjeldske Districter, der afgive de fleste Producter af Qvægavlen til Salg, uden dog at

Qvantiteten deraf kan med Talstørrelser bestemmes. Det gaaer imidlertid med Fædriften som med Jordbruget, at ingen af disse Næringsveie har gjort Fremskridt i Forhold til Folkemængdens Forøgelse. I Fortiden udførtes nemlig ikke ubetydelige Partier Fedevarer fra det Vestenfjeldske. Hvad der nu findes paa Udførselslisterne fra Bergen og et Par andre Steder af Smør og Kjød, er blot Skibsproviant, som fremmede til Udlandet bestemte Fartøier her i Landet have forsynet sig med. Derimod indføres fra Danmark og andre Lande større og større Partier Fedevarer. Heste opfødes mangesteds til Salg og er for flere Egne en vigtig Handelsartikel. I Christians Amt, fornemmelig i Nordre Guldbrandsdalen, saavelsom fra flere Steder i Hedemarkens Amt, faaes Heste af stor og smuk Race, der afsættes til Kjøbstæderne som Vogn- og Ridehester, medens det søndenfjeldske Opland igjen forsynes med stærke og gode Brugsheste fra flere Egne af det Vestenfjeldske, hvor Hestebruget er langt mindre end i det Søndenfjeldske, i hvilken Deel af Landet de hyppige Kjørsler udfordre en større Hestekraft end det egentlige Landbrug tiltrænger. Desuden sælges Heste fra de søndenfjeldske Oplande til Sverige, saavelsom fra Lister og Mandals, samt tildeels fra Stavanger Amt, til England og Skotland. Nogen indgribende Foranstaltning til Heste- eller Qvægracens Forbedring vides ikke i den her omhandlede Periode at have fundet Sted; imidlertid have Enkelte anskaffet Fuld- og Halvblodshingster, uden at Saadant synes hidtil at have havt nogen Indflydelse paa Hesteracens Forædling, ligesom Enkelte ved Anskaffelse af hollandske og danske Køer, der dog ikke altid have været befundne fordeelagtige, have søgt at erholde en større Qvægrace. Ligesom den egentlige Qvægavl, saalænge Engdyrkningen ikke har gjort videre Fremskridt, maa have sit Hjem i Oplandene og Fjeldbygderne, hvor de bedste og vidtløftigste Græsgange og Fjeldslaatter haves, saaledes drives Faareavlen til den største Høide i Kystegnene, især i det Vestenfjeldske, hvor fornemmelig fra Stavanger Amt denne Green af Landhusholdningen er af megen Vigtighed, da meest paa de til Ryfylke Fogderi hørende Øer opfødes en Mængde Faar, tildeels Udgangsfaar af en fra ældre Tider forædlet Race, der afgive god Fordeel for Eierne, samt af hvis Uld mange tusinde Alen grove Tøier tilvirkes til Afsætning udenbygds. Forøvrigt have i nyere Tid flere Godseiere og Andre, ved at anskaffe sig saakaldte Electoralfaar, bestræbt sig for at tilveiebringe en forædlet Faarerace. I flere Egne have i denne Periode Sygdomme anrettet Ødelæggelser, saavel blandt Hestene som Qvæget. Saaledes har i et Par Aar en smitsom Sygdom bortrykket mange Heste i Raabygdelauget, og i Ryfylke Fogderi har Skabsyge paa flere Steder grebet om sig blandt Faareflokkene og derved meget formindsket disse. Geder holdes meest i Fjeldegnene og paa mange Steder i stort Antal. Deres Melk benyttes i Husholdningerne og til Ostelavning. Paa sine Steder ved Søkanten i det Vestenfjeldske har man skaarne Bukke, der gaae ude den hele Vinter igjennem og ernære sig selv. I det Hele kan dog ikke Gedeavlen siges at være i Tiltagende, da man i mange Bygder holder færre Geder end forhen og tildeels har afskaffet disse Dyr for den Skade, de tilføie den unge Skov. Bukke- og Gedeskind ere imidlertid en søgt Vareartikel. Med Svineavlen vides i den her omhandlede Periode ingen Forandring at være foregaaet. Reensdyravl, der er Lappernes Hovednæringsvei, indskrænker sig meest til Finmarken, skjønt den ogsaa finder Sted i en Deel af Senjen og Tromsøes, samt Saltens og Helgelands Fogderier, ligesom paa de østlige Grændsefjelde af Numedals og Inderøens Fogderier, og har med Lapperne sin sydlige Grændse i Røraas Præstegjeld. Dog har man ogsaa gjort Forsøg med Reensdyravl i andre Egne af Riget. Allerede for 40 til 50 Aar siden hensatte man tamme Rensdyr i den vidtløftige Fjeldstrækning vestenfor Sørfjorden under Søndhordlehn og Hardanger Fogderi, og senere paa andre Steder i samme Fjeldegn, ligesom for noget over et Snees Aar siden Reensdyr hensattes i Fjeldene mellem Siredalen, Ryfylke og Sætersdalen i Christiansands Stift under behørig Oppasning, men samtlige disse Forsøg mislykkedes af forskjellige Aarsagers Skyld. Endelig har man i de sidste fem til sex Aar forplantet tamme Reensdyr til Hardanger-Fjeldene omkring Eidsfjords

Sogn i Gravens Præstegjeld, hvor de have formeret sig og udgjorde i Foraaret 1840 et Antal af 202 Stykker. Saafremt dette sidste Forsøg fremdeles maatte nyde Held, kan det vel forventes at det vil have flere lignende til Følge.

Skovdriften, som siden Begyndelsen af det syttende Aarhundrede, da Trælasthandelen egentlig først opkom i Norge, har udgjort en Hoved-Indtægtskilde for mange Egne af det Søndenfjeldske, ligesom den i det Nordenfjeldske for flere Districter har været lønnende, har i Aarene 1836 til 1840 sat mange Hænder i Virksomhed, og synes at have været stærkere end i nogen foregaaende Periode. Dette har man Grund til at antage af den i disse fem Aar stærk tiltagende Trælastudskibning, da denne i Periodens trende sidste Aar, i hvilke den beløb i det første Aar 241,500 Læster, i det andet til 272,200 Læster og i det tredie Aar til 266,600 Læster, har været mere end 50 pCt. større end i Decenniet 1815 til 1824, og ligeledes en god Deel større end i det derpaa følgende Decennium, samt endog af lige saa stor Betydenhed, som i de for Trælasthandelen saa meget fordeelagtige Aar 1804 til 1806, i hvilke Trælastudskibningen, som i disse Aar havde naaet sin største Høide, befindes at have udgjort, Udskibningen til Danmark iberegnet, omtrent 260,000 Læster. Det er imidlertid tvivlsomt, om den i den her omhandlede Periode i høi Grad forøgede Skovdrift har for Producenterne bragt en Fordeel, der har staaet i Forhold til Productionens Forøgelse. I de tre første Aar af Perioden var den norske Trælast søgt i Udlandet, og Prisen paa Skovproducter stod derfor her i Landet høit; i Aaret 1839 aftog derimod Søgningen og dermed ogsaa Trælastpriserne, der sank endmere i 1840 til Skade for Producenterne. Amtsberetningerne stemme overeens i, at Skovene i de fleste Egne ere i Aftagende, hvilket fornemmelig gjelder de omkring de større Vanddrage, og i det Hele de for Productafsætningen beleiligst liggende Skove, saa at Fremdriften af Trælasten, der nu for en Deel foregaaer fra fjernere Skovstrækninger end forhen, er forbunden med forøget Besværlighed og følgelig med forøgede Bekostninger, hvilket formindsker den rene Indtægt af Tømmerdriften, hvortil kommer, at mislig Kornhøst i Periodens trende første Aar har i flere af Landets vigtigste Skovbygder nødt Skoveierne, for at tilveiebringe de til Kornkjøb og andre nødvendige Udgifter fornødne Summer, til at hugge og fremdrive et større Qvantum Tømmer end under andre Omstændigheder vilde have fundet Sted, hvilket ogsaa har havt Indflydelse paa Trælastprisernes Falden, ligesom paa flere Steder Skoveiernes Afhængighed af Trælast-Exportørerne, paa Grund af de Førstes ikke ualmindelige Gjeldsforhold til de Sidste, har bidraget til at formindske Fordelen af Skovdriften. Derfor er i de fleste Districter af Landet, hvor Skovdriften udgjør Hovednæringsveien, ikke sjelden Almuens Forfatning meget flet, hvilket i de sidste Aar især har været Tilfældet i den for Christianias og Frederiksstads Tolddistricters Trælastudførsel saa vigtige Skovtract, Solør, uagtet her Tømmerdriften i disse Aar har været drevet stærkere end nogensinde forhen.

Skovbruget er af største Vigtighed for Hedemarkens Amts omkring Glommens Vanddrag liggende Egne, da der fra Solør og Odalens Fogderi med den nedre Deel af Østerdalen og de til det første Fogderi grændsende Skovstrækninger af Øvre Romerige er i de senere Aar udbragt henimod en Fjerdedeel af den Trælast, der fra Norge er kommen i Handelen, og som paa Lidet nær er udgaaet igjennem Christianias og Frederiksstads Tolddistricter, hvis Trælastudførsel i Aarene 1838 til 1840 har været $^2/_9$ Dele større, eller aarlig udgjort næsten 10,000 Læster mere end i Aarene 1804 til 1806. Mere end en Fjerdedeel af den udskibede Trælast er produceret i det til Drammens Tømmertract hørende Opland af Buskeruds, samt en Deel (Hadeland, Land og Valders) af Christians Amt, dog fra et større Areal end hiint, og udskibet fra Drammen, hvis Trælastudførsel i Aarene 1838 til 1840 har overstiget Udførselen i 1804 til 1806 med henimod 3000 Læster aarlig. Jarlsberg og Laurvigs Amt har, i Forhold til sin indskrænkede Størrelse, en betydelig Skovdrift, og ved sin Beliggenhed ved Christianiafjorden, sin stærke Befolkning og forskjellige Næringsveie mangehaande Maader at gjøre sig Fordeel af Skovene paa, samt af alle Landets Amter de fleste

Udskibningssteder for Trælasten, hvorfor Skovene her ere i stærk Aftagende. De østligere Bratsberg samt Nedenæs Amter have Skovtracter af langt større Udstrækning, hvori imidlertid ligeledes den i det her omhandlede Qvinqvennium stærk drevne Tømmerhugst har virket til Skovenes Formindskelse, da ogsaa disse Amter for en stor Deel ligge langs Søen og saaledes med Lethed kunne afsætte de her faldende Skovproducter, hvorhos en i begge disse Amter tiltagende Kuldrift, der tillige er udbredt over flere Strækninger af Jarlsberg og Laurvigs Amt, samt over en mindre Deel af Buskeruds Amt, bidrager til Skovenes Ødelæggelse. Skovene ere saaledes i samtlige disse Amter mere i Af- end Tiltagende, og Trælastudførselen har derfor i Aarene 1838 til 1840, forsaavidt Bratsbergs Amt angaaer, ikke aldeles naaet den Høide som i Aarene 1804 til 1806, hvorimod den i Nedenæs Amt, som paa en Strækning af 10 Mile har ikke mindre end fem Udskibningssteder for Trælast, har i de først anførte Aar været noget betydeligere end i Aarene 1804 til 1806. Liister og Mandals Amt, der med Hensyn til Localbeskaffenhed og Næringsveie danner Overgangen imellem det Sønden- og Vestenfjeldske, har kun i dets østlige Halvdeel nogen Skovdrift, endskjønt Hovedudførselsstedet i dette Amt, Christiansand, hvis Trælastudskibning i de sidste Aar har med omtrent 1000 Læster aarlig oversteget Udførselen i 1804 til 1806, fornemmelig forsynes med Tømmer til Udskibning fra de skovrigere Strækninger i den til sammes Opland hørende Deel af Raabygdelauget under Nedenæs Amt. I Amtets vestlige Deel kan Tømmerdrift til Udskibning ei ansees at være ophørt. For det Vestenfjeldske er Skovbruget kun af saare ringe Vigtighed. Jæderen og Dalernes Fogderi er af alle Fogderier søndenfor Nordlandene det meest skovtrængende, og maa for største Deel forsyne sig med de fornødne Skovproducter andensteds fra, og Ryfylke Fogderies stærkbebyede Øer mangle ligeledes næsten overalt Skov, hvilket ogsaa er Tilfældet med det egentlige Nordhordlehn, og, skjønt i noget mindre Grad, med de øvrige Dele af de Bergenhusiske Amters Havkyst. Trælastudskibningen fra Stavanger er derfor i den senere Tid ophørt, ligesom den fra Bergen nu indskrænker sig til 2 a 300 Læster aarlig; og Skovbruget i disse Egne bestaaer alene i, at det ene mere skovrige Bygdelaug afhjælper det andet mere skovtrængende Bygdelaugs Fornødenheder. Derimod have, i det Nordenfjeldske, Romsdals Amt, og især sammes nordlige og meest skovrige Deel, Nordmør, samt begge de Trondhjemske Amter, saavel Tømmerdrift til Udskibning, som i flere Egne af de tvende sidstnævnte Amter en ikke ubetydelig Kuldrift. Den nordlige Deel af Nordlands Amt (Vesteraalen og Lofotens Fogderi), samt hele Finmarkens Amt paa enkelte Dalebygder nær, ere af alle Landets Egne de meest skovbare, da det barske Havclima her hindrer al Skovvegetation, og selv for de indre Bygder af Nordlandene (Vefsen, Ranen og Saltdalen), hvor Egnens Skovrighed gjør det muligt at Trælastudskibning maatte kunne finde Sted, er det ved Placaten af 7de Aug. 1752 i Almindelighed forbudt at udføre noget Slags Trælast saavel til inden- som udenrigske Steder.

I Agershuus Stifts Oplande, hvor Tømmerdriften i Almindelighed er lang, virkes det Tømmer, som kommer i Handelen, meest til Saugtømmer, der forædles paa de mange i Nærheden af Udskibningssteder værende Sauge til forskjellige Udførselsproducter; dog hugges en betydelig Deel Bjelker i Drammens Tømmertract, ligesom Bjelkehugst til Udførsel fra Skiensfjordens Udskibningssteder er almindelig, og i de vestligere Egne, hvor Tømmerhugst til Udskibning finder Sted, er Bjelkehugst ligeledes meget almindelig for den her stærk drevne hollandske Handels Skyld. Hvad der derimod i de Nordenfjeldske Egne virkes til Udskibning er blot Saugtømmer. Fremdeles udbringes fra Kystegnene i Jarlsbergs, Laurvigs, Nedenæs og Mandals Fogderier en stor Deel Smaalast, som finder Anvendelse ved Udførselen til Danmark. I Landets østligere Egne er det saavel Gran- som Furreskovene, der levere Udførselslast, i de vestligere, hvor Granskoven efterhaanden aftager, er det fornemmelig Furretømmer som afsættes, og i de vestligste, d. e. i de Egne af Raabygdelaugets og Mandals Fogderier, fra hvilke Skovproducterne udføres over Christiansand og Mandal, blot Furretømmer. I hele det Vestenfjeldske har man, saavelsom i Romsdals Amt, alene Furre-

skov, da Granen her kun paa nogle enkelte Strækninger findes i ringe Mængde, hvorimod det i det Nordenfjeldske er Granen, som i Almindelighed leverer det Tømmer, der kommer i Handelen, ligesom denne Træart i Nordlands Amt er den almindeligste i Helgelands Fogderi, i hvis nordligste Deel den ved den nordlige Polarcirkel forsvinder. Egelast, som nu formeentlig for en Deel som Følge af den meer og meer almindelig blevne Flækning af Egebark, hvoraf der i de sidste 5 Aar er til Udlandet udført noget over 6000 Skp aarlig, kun erholdes sparsomt i de til Jarlsbergs, Laurvigs, Nedre Tellemarkens og Bamble, samt Nedenæs og Mandals Fogderier hørende Kyststrækninger, er sjelden Gjenstand for Udførsel, men forbruges til de paa disse Fogderiers Kyster stærk drevne Skibsbyggerier, hvortil ogsaa anvendes den i en Deel af Laurvigs og i den sydlige Deel af Jarlsbergs Fogderi værende Bøgeskov, der ellers meest er forsvunden ved Brændehugst; derimod er i det sidste Decennium af Birkelast udbragt en temmelig betydelig Deel fra den hele søndenfjeldske Kyststrækning fra Holmestrand i Øst til Mandal i Vest, hvilken Udskibning har havt megen Indflydelse til Birkeskovenes Aftagen i disse Egne.

Hvorledes Tømmerhugsten i det sidste Decennium er tiltagen, erfarer man, foruden af den forøgede Trælastudførsel, ogsaa af det tiltagende Qvantum Tømmer, som udbringes igjennem Tømmerlændserne. Igjennem Bingens Lændse paa Nedre Romerige, hvor det Tømmer, som kommer fra Oplandet og er bestemt til Forædling samt Udskibning igjennem Christianias, Mosse og Frederiksstads Tolddistricter, samles og sorteres for derefter at føres til sammes videre Bestemmelse, befindes i Aarene 1832 til 1835 at være gaaet efter Middeltal 68,714, men i Aarene 1836 til 1840 ligesaa 82,864 Tylter Tømmer aarlig; og omtrent lignende Resultater erholder man med Hensyn til Tømmerflaadning i de vestligere Egnes Vanddrage. Saaledes er igjennem Venneslands-Bommen i Christiansands vestre Vanddrag udbragt i Aarene 1832 til 1836 efter Middeltal 12,567 Tylter Tømmer aarlig, men i Aarene 1837 til 1840 aarlig 16,173 Tylter. Derimod har Tømmerdriften gjennem det Arendalske Vanddrag været mere jævn, da der gjennem Mæsel Bom i dette Vanddrag er udbragt i Aarene 1831 til 1835 efter Middeltal 8079, og i Aarene 1836 til 1840 ligesaa 8026 Tylter Tømmer aarlig.

Denne tiltagende Tømmerdrift har virket til, at man i de senere Aar mere end forhen har været opmærksom paa at rydde af Veien de locale Hindringer, som i flere Elvedrage gjorde Fremdriften af Tømmeret besværlig, samt at bevirke en bedre Orden ved Tømmerflødningen. Brangefossen i Nedre Tellemarken, der vanskeliggjorde Tømmerdriften i en af det Skienske Vanddrags Hovedgrene, blev først Gjenstand for Opmærksomhed. Man foranstaltede dens Ryddiggjørelse, hvorefter en Convention for Tømmerdriften igjennem Brangefos-Vanddraget under 16de April 1830 oprettedes, hvilken ved en ny under 18de Januar 1839 approberet Convention har undergaaet Forandringer og erholdt Tillæg, ligesom ved forskjellige Resolutioner Bestemmelser ere givne for Tømmerflaadningen gjennem flere Egne af Øvre Tellemarken, og en Commission er i Aaret 1835 nedsat, for at regulere en hensigtsmæssigere Tømmerflaadning gjennem Vanddraget fra Nordsjø til Skien, samt anstille Undersøgelse med Hensyn til Farbargjørelsen af den i dette Vanddrag værende Skotfos. Derhos er paa flere Steder i Drammens Vanddrag hensigtsmæssige Foranstaltninger trufne til at lette Fremdriften af Tømmeret igjennem Elvedragene, og lignende Foranstaltninger ere anvendte paa flere Steder i det Arendalske Vanddrag. Endelig har Skovdriften erholdt Lettelse derved, at Afgiften af de Sauge, hvortil ingen Bevilling udfordres, er ved Skatteloven af 1839 bortfalden, ligesom den gjentagne Nedsættelse af Trælasttolden maa antages indirecte ogsaa at være kommen Skoveierne tilgode, hvorimod de senere Aars forbedrede Pengecours paa den anden Side væsentligen har virket til Tømmerprisernes Falden.

Foruden ved overdreven Tømmerhugst til Trælastudskibning, ere Skovene i den senere Tid mangesteds haardt medtagne ved den betydelige Hugst, som til Bergværkernes Kulforsyning udfordres, da Kultil-

virkningen til disse udgjør meget over 100,000 Læster aarlig, thi til Solvværket og de øvrige Værker paa Kongsberg udfordres f. Ex. omtrent 7500 Læster, til Nøraas Kobberværk omtrent 15,000 Læster og til de tre Jernværker i Nedenæs Fogderie omtrent 34,000 Læster Kul aarlig, uden at regne hvad de øvrige Jern- og Kobberværkers Drift medtager. Flere Værker tiltrænge ogsaa, foruden Kul, betydelige Qvantiteter Brændeveed, da f. Ex. til Modums Blaafarveværks tiltagende Drift er forbrugt

	Lagter Brændeveed.	Læster Kul.
Aar 1838.	4693.	625.
1839.	5344.	990.
1840.	6485.	1136.

ligesom Vallø Saltværk i disse Aar har forbrugt et Par Tusinde Favne Veed, og de fem nu i Drift værende Glasværker tiltrænge flere tusinde Favne Veed aarlig. Videre er til Skibsbyggeriet, som den fordeelagtige Fragtfart i nogle Aar fremmede i flere søndenfjeldske Districter, saavelsom til Jægte- og Baadebyggeriet, hvilket det betydelige Vaarsildefiskeri meget har befordret i det Vestenfjeldske, medgaaet en stor Deel Skovproducter, hvorhos Kjøb- og Ladestedernes tiltagende Folkemængde bevirker et aarligen forøget Forbrug af Brændeveed og andre Træmaterialier, hvilke for største Deel tilveiebringes fra de i Almindelighed mindre skovrige Kystegne, og hvis Qvantitet ikke lader sig beregne. Alene til Christiania er i Aarene 1836 til 1840 efter Middeltal aarlig indbragt søeværts 29,000 Favne Brændeveed, foruden de store Qvantiteter deraf, som landværts indføres. Dette stærk tiltagende Brændeforbrug er vel ogsaa Grunden til den meget tiltagende Indførsel af Steenkul, hvilket Brændematerial anvendes nu langt hyppigere end i Fortiden, ikke alene til Bergværks- og Fabrikdrift, men ogsaa i Huusholdningerne.

Fra Skovbruget hentes nogle mere eller mindre vigtige Binæringer, hvortil kan regnes Potaskefabrikation, Tjærebrænding, samt Tøndestavers og Tøndebaands Forfærdigelse. Potaskebrænding drives dog kun lidet, undtagen forsaavidt der i Christians og Buskeruds Amter til Modums Blaafarveværks og de herværende Glasværkers Forsyning, brændes en Deel Potaske, hvoraf Blaafarveværket tiltrænger omtrent 1300 Centner aarlig. Forøvrigt tilvirkes en liden Deel Potaske til Afsætning udenrigs, meest i Romsdals Amt, hvor denne Industrigreen, der forhen var af større Vigtighed, men derefter forfaldt, synes i de sidste Aar at være noget i Tiltagende. Udførselen af denne Artikel til Udlandet er imidlertid endnu meget indskrænket, da den i Aarene 1836 til 1840 efter Middeltal har udgjort ikkun 2783 Pund aarlig.

Tjærebrænding drives i Almindelighed kun til Bygdernes Forsyning. I Fortiden dreves den dog langt videre, og vil endnu kunne drives med Fordeel, da de fra de ødelagte Skove efterladte Furrerødder paa mangfoldige Steder give Anledning til Tjærebrænding i det Store. Det er kun i enkelte Bygder at Tjærebrænding nu finder Sted til Afsætning udenbygds. I det Søndenfjeldske er dette fornemmelig Tilfælde paa Ringerige, hvor der ere adskillige Tjærebrænderier, ligesom nogle i Hallingdal, hvorfra Tjære udbringes til Kjøbstæderne. I det Vestenfjeldske afgiver Tjærebrænding en ikke uvigtig Erhvervskilde for Indre Holmeaals Præstegjeld i Søndfjord, da man her ikke blot hjemme beskjæftiger sig med Tjærebrænding, men herfra udvandre aarligen hvert Foraar mange af Bygdens raskeste og meest arbeidsføre Mennesker lige til Søndhordlehns, Hardangers og Ryfylkes Skovegne for at opgrave Tjærerødder, hvoraf den tilvirkede Tjære afhændes meest til Bergen; men hvis man tør slutte fra Bergens aftagende Udførsel af Tjære, maa denne Næringsvei ogsaa i Søndfjord være i Aftagende. Noget stærkere drives Tjærebrændingen i Romsdals Amt, fornemmelig i Nordmøre og derefter i Romsdals Fogderi, dog kun lidet imod hvad forhen fandt Sted, da der under den nordamerikanske Revolutionskrigs Periode udførtes fra Christiansund aarlig 4 til 6000 Tdr., og fra Molde ligesaa et Par Tusinde Tønder Tjære aarlig. At man i de fleste Egne — Ringerige undtagen — ikke har anskaffet sig ordentlige Tjæreovne, er til Skade for Tjæretilvirkningen, da den

ellers sædvanlige Tilvirkningsmaade medtager saavel længere Tid som et større Brændematerial. I Aarene 1836 til 1840 er til udenrigske Steder udført efter Middeltal aarlig 1120 Tdr. Tjære, hvoraf omtrent Halvdelen (573 Tdr.) er afskibet fra Christiansunds Toldsted, og en Sjettedeel (187 Tdr.) fra Bergen, medens flere tusinde Tønder Tjære, meest fra Sverige, have været indførte.

Tilvirkning af Tøndestaver er ved det betydelige Vaarsildefiskeri, som i de senere Aar har fundet Sted i det Vestenfjeldske, meget fremmet. Denne Tilvirkning drives meest i Stavanger Amts Skovegne samt paa flere Steder i de Bergenske Districter, saasom i Hardanger, Indre Sogn og Søndfjord, ligesom i Romsdals Amt en ikke ubetydelig Deel Tøndestaver tilvirkes. Dog er denne Næringsgreen i Stavanger Amt, hvor den, som det synes, har været drevet videst, meget i Aftagende, deels paa Grund af Sildefiskeriets Ophør ved Flekkefjord, og deels fordi de i disse Districter tilvirkede Stavers mindre Godhed har bevirket, at man foretrækker de udenlandske Staver, hvorfor i de sidste Aar flere Millioner Staver ere til Stavanger og Bergen indførte. Tøndestaver ere ikke Gjenstand for Udførsel til Udlandet, hvilket dog var Tilfældet i den sidste Halvdeel af det syttende Aarhundrede. Tøndebaand leveres i Mængde fra forskjellige Egne af det Vestenfjeldske, og især er Oparbeidning af Tøndebaand en væsentlig Næringsgreen for Vigsers Præstegjeld i Hardanger, som til enhver Tid af Aaret udenfor de egentlige Aandetider paa enhver Gaard saavelsom Plads beskjæftiger ethvert mandligt Lem af Familierne, hvorfor mange tusinde Bundter Tøndebaand fra dette Præstegjeld udbringes. En ikke ubetydelig Deel Baandstager udskibes desuden fra Langesunds, Laurvigs og Tønsbergs Toldditricter til Danmark, saasom i 1839 68,260 og i 1840 99,700 Stkr.

Endelig gjør man sig nogen Fordeel af Skovene ved Hasselnødders Indsamling. I Fortiden syntes dog Fordelen deraf at have været større, da Bergen i det syttende og den første Halvdeel af det attende Aarhundrede findes at have udført flere tusinde Tønder Nødder aarlig, ligesom ogsaa Nødder da udførtes fra Stavanger. Endnu finder man visse Aar paa Udførselslisterne fra Bergen smaa Qvantiteter Nødder, dog gaae større Partier deraf til indenrigske Steder, skjønt ogsaa disse i de seneste Aar ere blevne ganske ubetydelige.

Fiskeriet er en Hovednæringsvei for en stor Deel af den vesten- og nordenfjeldske Havkyst, hvor Agerbruget almindeligviis er ringe og ingen Skovdrift finder Sted, og ved de fra Havet mangesteds dybt indgaaende Fjorde sættes ogsaa Beboerne langt inde i Landet i Stand til i Forening med Kystboerne at deeltage i Kystfiskerierne og benytte sig af de ofte rige Indtægtskilder, Havet afgiver.

Hovedfiskerierne ere Torske- og Sildefiskerierne, hvorefter komme Sei- og Hummerfiskerierne, af hvilke det første for største Deel indskrænker sig til det Nordenfjeldske, det andet, forsaavidt Vaarsildfisket angaaer, hører egentlig hjemme i det Vestenfjeldske, det tredie er udbredt langs hele Norges Vest- og Nordkyst, og det fjerde drives fornemmelig i det Sønden- og Vestenfjeldske, da det kun for en ringe Deel vedkommer det Nordenfjeldske. Disse Fiskerier give den største Mængde af Producter til Afsætning. Af de øvrige Fiskerier ere flere vigtige for det indenrigske Forbrug, men bringe ubetydelige Producter i Handelen.

Torskefiskeriet deles i Vaartorske- eller Skreifiskeriet og Sommertorskefiskeriet. Hovedsædet for **Skreifiskeriet**, som af disse er det betydeligste, er i Lofoten under Nordlands Amt, der er den vigtigste Fiskeplads ikke alene i Norge, men i hele Norden, hvor en Række af Fiskevær langs Vestfjordens Nordside søges i Fisketiden, fra Februar til Begyndelsen eller Midten af April, af 15 til 20,000 Mennesker, der udgjør den vigtigste Deel af hele Nordlands Amts arbeidsføre Mandspersoner, foruden at Fiskere fra begge de Trondhjemske Amter tye herhid, hvilken Folkemasse, i et Antal af 25 til 3000 Baade, herfra driver Fiskeriet med Garn, Line eller Haandsnøre paa de udenfor liggende Fiskebanker, hvor Fisken, der kommer nordenfra gjennem de mange større og mindre Løb, Lofotens Række danner, ind i Vestfjorden, fordeler sig for at gyde sin Rogn, og hvor man regner Udbyttet af dette Fiskeri i nogenlunde gode Fiskeaar til imellem 12

og 15 Millioner Torsk. Af de fem Aar, som nærværende Beretning omhandler, har det første eller Aaret 1836 været af megen Vigtighed for Lofotfiskeriet, da samme i dette Aar var overflødigere end i adskillige af de foregaaende Aar, og dets Product angives til omtrent tretten Millioner Fisk. Aar 1837 var ligeledes et af de fortrinlige Fiskeaar, i hvilket Udførselen af Torskefiskeriets Product i en ikke ubetydelig Grad overgik 1836 Aars Udførsel, men 1838 afgav neppe Halvdelen af det foregaaende Aars Fiskeri. I 1839 lykkedes dette Fiskeri meget godt, da Fisken stod usædvanlig længe paa Bankerne, hvorimod 1840 afgav ikke mere end de to Trediedele af det foregaaende Aars Product, da Fiskeriet i dette Aar ualmindelig tidlig ophørte; imidlertid blev, som en Følge af den store Mængde Kjøbere, der indfandt sig med Fartøier fra Kjøbstæderne, Fisken i sidstmeldte Aar i raa Tilstand særdeles godt betalt, indtil 6 Spd. pr. 120 Stk., hvorved en Mængde Fiskere, uagtet det mindre Udbytte, erholdt god Fordeel af Fiskeriet. I det Hele har Fiskeriet i denne Periode ikke været ringere, men tvertimod ikke ubetydeligen større end i de nærmest foregaaende Aar, da der i de omhandlede fem Aar skal efter de opgivne Data været fisket i Gjennemsnit aarlig 9 Millioner Stk. Fisk og naar Aaret 1840 ikke tages med i Beregningen, aarlig 10 Millioner Stk. Fisk, hvorimod efter Medium af Aarene 1830 til 1835 ikkun skal være fisket omtrent 8½ Million Fisk aarlig. Fiskepriserne ere ogsaa i Løbet af den her omhandlede Periode til Fordeel for den fiskende Almue i en høi Grad stegen, da der for stort Hundrede (120 Stk.) af Raafisk, betaltes i Aarene 1836 til 1838 efter Middelpriis 2 Spd. 21 ß., men i 1839 3½ og i 1840 endog 4 Spd. og derover, Alt beregnet efter Middelpriis, ligesom for Rundfisk i de tre første Aar 64 ß., men i 1839 96 ß. og i 1840 1 Spd. 12 ß. pr. Vog, samt for Klipfisk i de tre første Aar 104 ß., i 1839 112 ß. og i 1840 1 Spd. 36 ß. pr. Vog, hvilken Forhøielse i Priis formeentlig maa tilskrives den tiltagende Mængde af Fartøier, som paa Fiskestederne indfinde sig for at gjøre Indkjøb af Fisk, da disse Fartøiers Antal efter Opgivende har været i 1836 159, i 1837 176, men i Aarene 1838—1840 230 aarlig. I Alt har Qvantiteten af den her i de omhandlede fem Aar faldne Raafisk været i Gjennemsnit aarlig 76,000 store Hundreder til en Værdie af 201,800 Spd. Antager man derimod det mindre Qvantum Fisk tilvirket til Rundfisk, som er den meest almindelige Tilvirkningsmaade i Lofoten, og hvorved sædvanlig udbringes af hvert stort Hundrede 4 Voger Rundfisk, da udkommer i Gjennemsnit aarlig 305,500 Voger, der beregnes til 197,500 Spd. Naar hertil lægges Beløbet af den udbragte Tran, der formenes at kunne ansættes til omtrent 15,000 Tdr., og, beregnet efter Middelpriis 12 Spd. pr. Tønde, til en Værdi af 180,000 Spd., samt af den vundne Rogn, der vil udgjøre omtrent 12,000 Tdr., og, efter en Middelpriis af 5 Spd. pr. Tønde, en Værdi af 60,000 Spd., da bliver Gjennemsnits-Udbyttet af det her omhandlede Fiskeri 437,500 Spd. aarlig. Ved denne Beregning maa imidlertid bemærkes, at ligesom i Opgaven for 1839 Fiskeriet ved to af Lofotens betydeligere Fiskevær ikke er kommen i Betragtning, paa Grund af at ingen Protocoller derover ere blevne førte, saaledes kan Opgaven i det Hele med Hensyn til Fiskeriets Product antages at være under det Virkelige, hvoraf følger, at Udbyttet af dette Fiskeri i Forhold dertil bliver saa meget større. Sønden for Lofoten drives vel Vaartorskefiskeriet paa Kysterne af Nummedals Fogderi i Nordre Trondhjems og af Fosens Fogderi i Søndre Trondhjems Amt, skjønt man for en stor Deel fra det første Fogderi søger Vaartorsken i Lofoten, ligesom i Romsdals Amt dette Fiskeri ofte er af ikke liden Vigtighed for to Præstegjelde af Nordmørs Fogderi, og ligeledes for to Præstegjelde af Romsdals Fogderi, samt i endnu høiere Grad for Søndmørs Fogderi, i hvilket sidste Fogderi Torskefiskeriet i 1838 opgives at have været bedre end i de foregaaende 16 til 20 Aar og 1840 ligeledes var et fordeelagtigt Fiskeaar, hvorhos der i 1839 indfaldt godt Fiskeri af Vaartorsk i Romsdals Fogderi, og tillige, skjønt i mindre Grad i 1840, dog uden at man er i Besiddelse af fornødne Data til at kunne bedømme Vigtigheden af disse Fiskerier. Imidlertid kan paa ingen af disse Steder Fiskeriet komme i nogen Sammenligning med Lofotens Fiskeri, og sønden for Statlandet er det blot paa Nordfjords og en Strækning af Søndfjords Kyster at enkelte

Aar noget Torskefiskeri af Betydenhed finder Sted, skjønt dette paa Kysterne af Nordfjord ikkun i 1839 har været Tilfældet, ligesom længere sydlig siden Midten af forrige Aarhundredes sidste Decennium intet egentligt Vaartorskefiskeri er indfaldet.

Sommertorskefiskeriet drives kun i det Store paa Kysterne af Finmarken, hvor det er af væsentlig Vigtighed, og hvor tillige Nordlands Amts saavelsom Senjen og Tromsens Fogderies Almuer for en betydelig Deel, samt meest i Østfinmarken, ogsaa Russere, forsaavidt tilladt er, søge samme. Det er ved Omsætning af det Udbytte, dette Fiskeri afgiver, at ikke alene Finmarkens men ogsaa Nordlands Amts Beboere for en stor Deel forsynes med de fornødne Kornsorter til deres Brødføde, ligesom de finmarkske Kjøbstæder fornemmelig bestaae ved Sommerfisket, der for disse afgiver de væsentligste Udførselsvarer.

Torskefiskeriernes Product kommer i Handelen som Tørfisk, der igjen efter den forskjellige Behandlingsmaade inddeles i Rundfisk og Rotskjær, eller som Klipfisk, og for en ringe Deel som Saltfisk, ligesom i Finmarken, især i Østfinmarken, en betydelig Deel af Fiskefangsten afsættes i utilvirket Tilstand, under Navn af Raafisk, til Russerne. Som Tørfisk afsættes den vigtigste Deel, især fra Bergen, dog er Tilvirkningen af Klipfisk, som egentlig først begyndte ved Midten af det attende Aarhundrede, i den senere Tid mere og mere tiltaget, og Udførselen af Klipfisk er fra Trondhjem, Christiansund og Aalesund langt betydeligere end af Tørfisk. Af Saltfisk, hvoraf Udførselen fra Bergen i den tredie Fjerdedeel af det syttende Aarhundrede udgjorde 20 til 25,000 Tdr. aarlig, er fra samme Sted i Aarene 1836 til 1840 ikkun udført i Gjennemsnit 1762 Tdr. aarlig. Deels tilvirkes Tran af Fiskens Lever, og Rognen har siden den anden Fjerdedeel af det attende Aarhundrede udgjort en mere og mere søgt Vareartikel, hvoraf Tilvirkningen i de to sidste Decennier meget er tiltaget, saa at Udførselen deraf nu er stegen til omtrent 25,000 Tdr. aarlig.

Sildefiskeriet inddeles ligesom Torskefiskeriet i Vaarsilde- og Sommer- eller Høstsildefiskeri. Det første, eller **Vaarsildfiskeriet**, der er det vigtigste, gaaer egentlig for sig imellem Listerlandet i Syd og Statlandet i Nord, eller paa Strækningen mellem 58 Gr. 10 Minuter og 62 Gr. 15 Minuters Brede, skjønt dette Fiskeries Hovedsæde er imellem den 59de og 60de Bredegrad, hvor Kysterne under Skudesnæs og Torvestads Præstegjelde af Ryfylke Fogderi, samt af Findaas Præstegjeld i Søndhordlehn afgive det betydeligste Fiskeri, og Sydsiden af Karmøen omkring Skudesnæs har fra umindelige Tider været det meest berømte Fiskested for Vaarsild paa den hele Norske Kyst, ligesom ogsaa Silden i Almindelighed her først indfinder sig. Imidlertid har her i de senere Aar Fiskeriet været indskrænket til nogle faa Dage, saasom i 1836 til tre og i 1837 og 1839 til fem Dage, hvorimod Fiskeriet er i det sidste Decennium gaaet langt overflødigere til ved Hvidingsøerne, en Øgruppe nogle Mile sønden for Skudesnæs, ved hvilken der i 1839, da Fiskeriet var af meest Betydenhed, antages at være fisket imellem 130 og 150,000 Tdr., ligesom der omkring den nordre og nordvestre Deel af Karmøen er i det sidste Decennium faldet meget betydeligt Fiskeri af Vaarsild, og i Findaas Præstegjeld har man anslaaet Udbyttet af Vaarsildfiskeriet i 1836 til mellem 30 og 40,000 Tdr., i 1837 til mellem 120 og 130,000 Tdr., samt i 1840 til mellem 60 og 70,000 Tdr., hvorimod i 1838 og 1839 kun nogle Tusinde Tønder erholdtes. Ogsaa sønden for denne meest fiskerige Strækning er til forskjellige Tider i de tre sidste Ovingvennier faldet rigt Fiskeri af Vaarsild omkring Egersund og Soggendal, men især i Flekkefjords Tolddistrict, hvorfra i Aaret 1836 udførtes til udenrigske Steder 136,800 Tdr., og til indenrigske Steder 34,700 Tdr., samt i 1837 til udenrigske Steder 146,500 og til indenrigske 46,000 Tdr., dog er siden 1838 Fiskeriet i dette Tolddistrict ophørt. Ligesaa fiskes Vaarsild i den nordlige Deel af Bergens Tolddistrict paa Nordhordlehns, Ytre Sogns, samt Sondfjords og Nordfjords Kyster, dog uden at Fiskeriet paa denne Strækning noget Aar har været af den Vigtighed som i foranførte sydligere Egne, ligesom nordenfor Statland er fisket Vaarsild, fornemmelig paa Søndmør, hvor der i 1837 og 1838 indfaldt godt Fiskeri deraf, da der i det sidste Aar alene i Borgunds Præstegjeld nedsaltedes 20 til 25,000 Tdr.

Vaarsild, hvorimod denne Sild kun sjelden har viist sig i den øvrige Deel af Romsdals Amt, nordenfor hvilket Vaarsildefiskeri ikke finder Sted. Østenfor Lindesnæs har Vaarsilden og kun viist sig som et Særsyn, saaledes i 1760, da en stor Deel Vaarsild fiskedes i Omegnen af Mandal, og i 1839, da Vaarsilden indfandt sig i temmelig Mængde indenfor Lindesnæs i Spangereids Sogn, hvor man dog ikke var belavet paa at modtage den. Længere østlig vides den ingensinde at være kommen. Sædvanlig tages Silden med Garn, dog i den senere Tid mere end forhen med Nod, og ved det tiltagende Nodfiskeri, hvorved man i dertil bequemme Fiskevaage kan paa een Gang indestænge flere Tusinde Tønder Sild, er Fiskeriets Product blevet betydeligen forøget. Ogsaa behandler man nu i Almindelighed Silden ved Nedsaltningen med større Omhyggelighed end i Fortiden. I det sidste Decennium have Aarene 1832 til 1834, samt 1837 og 1840 været de fordeelagtigste for Vaarsildfiskeriet, da især Aaret 1837 medførte et betydeligt Fiskeri saavel for de Bergenske Districter som for Stavanger Amt og Flekkefjords Tolddistrict. I de bedste Fiskeaar, saasom 1833, 1837 og 1840, har dette Fiskeri leveret til Afsætning udenfor Riget 600 til 700,000 Tønder, og naar dertil lægges det til Forbrug i Landet tilvirkede Qvantum Sild, kan det vel antages, at Fiskeriets hele Product i disse Aar ikke ubetydeligen har oversteget 800,000 Tdr. aarlig. Derimod vare Aarene 1838 og 1839 med Hensyn til dette Fiskeri meget mislige for Søndre Bergenhuus Amt, ligesom Fisket i 1838 var betydelig mindre for Stavanger Amt og afgav for Flekkefjord kun en Femtedeel af foregaaende Aars Fiske. Foruden at Vaarsildfiskeriet, der af alle Fiskerier her i Landet udenfor Nordlands og Finmarkens Amter er det vigtigste, har i en lang Række af Aar ved det vundne Product afgivet en meget fordeelagtig Indtægtskilde for en betydelig Deel af den vidtudstrakte norske Vestkyst, ligesom en meget søgt Vareartikel for sammes Handelssteder, hvoraf især Stavanger ved dette Fiskeri er bragt til en høi Grad af Velstand, har det ligeledes i andre Henseender været af indgribende Vigtighed ved mægtigen at befordre Skibsfarten fra det Vestenfjeldske Norge, saavelsom Skibs- og Baadebyggeriet sammesteds, hvorhos Forarbeidelsen af de for dette Fiskeri fornødne Tøndestaver og Tøndebaand for flere Districter af Stavanger og Søndre Bergenhuus Amter afgive en fordeelagtig Binæring, som sætter mangfoldige Hænder i Virksomhed. I Aaret 1837, da Fiskeriet var usædvanlig rigt, har man anslaaet Beløbet af de Summer, der for det til Handelsvare tilvirkede Qvantum Sild, ere udbetalte Fiskerne, saavelsom i Arbeidspenge for tomme Tønder og i Omkostninger ved Sildens Transport fra Fiskestederne til Salterierne, i Alt til omtrent 850,000 Spd. Da dette Fiskeri alligevel er periodisk, saa er det at befrygte, at de rige Velsignelser, samme nu medfører, om kortere eller længere Tid ophøre, og saaledes de Egnes Beboere, for hvilke det afgiver en Hovednæringskilde, ville blive saa meget mere at beklage, som intet andet Fiskeri, der muligen maatte træde i Vaarsildfiskeriets Sted, vil kunne medføre en saa udbredt Næring som dette; imidlertid har man Grund til at haabe at dette Fiskeries totale Ophør, saaledes som i Aarene fra 1784 til 1808 var Tilfældet, endnu er fjernt, da det synes udenfor al Tvivl, at den forrige Periode for dette Fiskeri, forsaavidt angaaer de med Hensyn til samme meest begunstigede Egne af Stavangers og Søndre Bergenhuus Amter, har vedvaret uafbrudt fra Aaret 1699 eller 1700 indtil 1784. Det er følgelig at vente, at nærværende Fiskeperiode kunde blive af lige saa lang Varighed.

Fiskeriet af **Sommer-** og **Høstsild** var i Fortiden af megen Vigtighed, da det nordlandske Sildefiskeri, som meest gik for sig i Helgelands Fogderi, bragte et betydetigt Product af feed Sild i Handelen, hvilket vedvarede indtil i den sidste Fjerdedeel af forrige Aarhundrede; ligesom dette Fiskeri ogsaa gik til paa flere Steder i det Nordenfjeldske og Vestenfjeldske. Nu indskrænker samme sig fornemmelig til en Strækning af de nordenfjeldske Kyster, nemlig til en Deel af Nordmørs Fogderi i Romsdals Amt, til Fosens Fogderi i Søndre Trondhjems Amt og Numedals Fogderi i Nordre Trondhjems Amt, hvor dette Fiskeri i forskjellige Fjorde drives fra Juli og August Maaned indtil henimod Aarets Udgang. Her har, fornemmelig i Fosens

Fogderie, Høstsildfiskeriet i Aarene 1836 til 1840 været betydeligere end i mange foregaaende Aar, da Productet af dette Fiskeri har været anslaaet for Søndre Trondhjems Amt i bemeldte fem Aar tilsammentagne til 164,000 Tønder, ligesom for Nordre Trondhjems Amt i samme Tid til 54,850 Tønder, hvilket sidste Qvantum næsten ene vedkommer Numedals Fogderie. Ved dette Fiskerie er ogsaa Trondhjem og Christiansund i de senere Aar satte i Stand til at udføre et langt større Qvantum Sild end i Fortiden, da der fra første Sted er afskibet i Aarene 1838 1839 og 1840 — 26,700 Tdr. samt fra sidste Sted i bemeldte Aar 12,000 Tdr. aarlig, medens der i Qvinqvenniet 1826 til 1830, i hvilket allerede dette Fiskerie var i Tiltagende, udførtes alene fra Trondhjem 7,100 og fra Christiansund 2,300 Tønder aarlig efter et Middeltal. Nordenfor er kun fisket en lidet betydelig Deel Sommersild i den sydlige Deel af Helgelands Fogderie under Nordlands, samt i Senjens og Tromsens Fogderie af Finmarkens Amt, i hvilket sidste Fogderie Sommersildfisket er gaaet til i nogle Fjorde i Senjens District, dog viser Sildeudførselen fra Tromsø, der i alle fem Aar tilsammentagne kun har udgjort 2,400 Tdr., at dette Fiskeri ikke har været af nogen Vigtighed. I de bergenhusiske Fjordebygder indskrænker Sommersildfiskeriet sig næsten ene til Fiskeri af Brisling og Smaasild, hvoraf kun lidet kommer i Handelen som Kjøbmandsvare.

I det Hele er af Sild, alle Slags, udført fra Norge i Aarene 1836 til 1840 efter Middeltal aarlig 506,600 Tdr., hvoraf fra Bergen 176,000, fra Stavanger 147,000 og fra Flekkefjord 68,000 Tdr., ligesom i disse fem Aar i Gjennemsnit er udført, fra Soggendals Toldsted, aarlig 16,700 Tdr., fra Egersunds 26,000 Tdr. &c. Saaledes har Sildefiskeriet været omtrent af samme Betydenhed som i de nærmest foregaaende Aar, da der i Aarene 1830 til 1835 er efter Middeltal udført aarlig 517,500 Tdr. Sild og anden salt Fisk.

Til Sildearterne hører ogsaa Ansios-Sild, hvoraf Fiskeriet saavelsom Tilvirkningen synes at være i Tiltagende, da Udførselen deraf, som efter et Middeltal for Aarene 1830 til 1835 har været 10,500 Dunker, derimod i de efterfølgende Aar har udgjort i Gjennemsnit aarlig 17,000 Dunker, hvoraf fra Christiania 7,000 Dunker, fra Christiansand 5,700 og fra Bergen 3,200 Dunker, af hvilke Qvanta er afsendt til det egentlige Danmark aarlig 7,750 Dunker, samt til Altona og Hamburg ligesaa 5838 Dunker, hvorhos mindre Qvantiteter ere afskibede til forskjellige østersøiske Havne.

Næst efter foranførte Hovedfiskerier er Seifiskeriet af Vigtighed. Dette Fiskerie gaaer vel ikke til saaledes i det Store som Torske- og Sildefiskerierne, men er som mindre periodisk mere sikkert og saaledes ofte mere fordeelagtigt end disse. I det Vestenfjeldske, hvor Vaarsildfiskerie finder Sted, kommer Storseien ind fra Havet med Vaarsilden og fiskes paa samme Tid som denne, forøvrigt foregaaer Seifisket om Sommeren, fra Juni og senere, da Fisken tages deels med Snøre og deels i dertil bequemme Kastevaage med Nod saavelsom i det Nordenfjeldske med den saakaldte Sækkenod. I Almindelighed virkes Seien til Tørfisk, og noget i den varmeste Sommertid nedsaltes. Productet af dette Fiskerie, forsaavidt det kommer i udenlandsk Handel er vel ikke af stor Betydenhed, da Seien meest fortæres i Landet selv, hvor store Partier deraf fra Leirdalsøren, fra Romsdals Marked og paa andre Veie føres til de sondenfjeldske Oplande, hvorhos en Deel Sei saavel landværts som søværts gaaer til Sverige, og anføres i saa Fald paa Udførselslisterne blandt Tørfisk. Udbyttet af Seifiskeriet i det Hele lader sig ikke beregne; men for Numedals Fogderi i Nordre Throndhiems Amt er det omtrentlige Beløb af den tilvirkede Sei i Aarene 1836 til 1840 tilsammentagne angivet at være 37,700 Voger, hvoraf alt paa 800 Voger nær er solgt udenfor Districtet.

Hummerfiskeriet, som man først noget efter Midten af det syttende Aarhundrede begyndte at drive til Udførsel, men dog ikke forend udi det attende Aarhundrede blev af nogen Vigtighed, var i en lang Række af Aar meget indbringende for de Egne af det Sønden- og Vestenfjeldske, hvori det dreves, hvilke fornemmelig vare Lister- og Mandals, samt Stavangers og Søndre Bergenhuus Amters Kyster. I Aarene 1804 til 1806 var Hummerudførselen i det Hele efter Middeltal 345,000 St. aarlig, hvoraf udgik fra Bergens Tolddistrict

91,700 Stk., fra Stavanger og Egersunds Tolddistricter 174,300 Stk. og fra Hummerhavnene i Lister og Mandals Amt 64,800 Stk., samt fra Arendals Tolddistrict i det første Aar 3,400 Stk., i det andet 17,500 Stk. og i det tredie 22,000 Stk. Efter Krigsaarene 1807 til 1814, under hvilke Hummerfangst i det Store ikke synderlig fandt Sted, da Hummeren kun lidet var Gjenstand for Udførsel, hvorfor dens Mængde betydeligen forøgedes, blev Hummerfiskeriet af større Vigtighed end nogensinde forhen og indskrænkedes ikke mere til de Egne, hvor det hidtil havde været drevet, men udstraktes i dette Aarhundredes tredie Decennium i Øst lige til den svenske Grændse og i Nord indtil Romsdals Amts nordlige Kyster. Dette Fiskeri afgav nu et større Product i Handelen end i Fortiden. Saaledes var Hummerudførselen i Aarene 1815 til 1818 i Gjennemsnit aarlig 593,000 Stk., men i 1821 og 1822 oversteg Antallet af den udførte Hummer allerede en Million aarlig, og denne Udførsel var paa sin største Høide i Aarene 1825 til 1830, i hvilken den i Gjennemsnit udgjorde 1,268,000 Stk., og af disse Aar naaede den høiede Spidse i 1827 og 1828, hvori henved 1½ Million Hummer aarlig udførtes. Efter 1830 har derimod Hummerudførselen været stærk i Aftagende. Den udgjorde i Ovingvenniet 1831 til 1835 aarlig 699,200 Stk. og har senere været efter Middeltal 640,000 Stk. aarlig, af hvilke Ovanta Hummer er afskibet fra Tønsbergs Tolddistrict (Havnen Sannesund) efter Middeltal 80,900 Stk., fra Christiansands Tolddistrict (Havnen Ny Hellesund) 56,400 Stk., fra Egersunds Tolddistrict (Havnen Vatmoholm) 75,600 Stk., fra Stavangers Tolddistricts Hummerhavne 138,600 Stk., fra Bergens Tolddistricts Hummerhavne 141,800 Stk., fra Molde Tolddistricts Hummerhavne 38,768 Stk., fra Christiansunds Tolddistricts Hummerhavne 24,800 Stk. Det er saaledes fornemmelig Tønsbergs Tolddistricts ikke før i 1828 begyndte Hummerudførsel, der endnu nogenlunde opretholder Ovantiteten af den udskibede Hummer, ligesom Udførselen fra Christiansands Tolddistrict er i nogen Tilvært, hvorimod den fra de øvrige Toldsteder er i Aftagende. Nordenfor Christiansunds Tolddistrict fiskes Hummer ikke til Udførsel, og nordenfor Helgelands Fogderi eller den nordre Polarcirkel findes Hummeren ikke mere.

Ved de øvrige Fiskerier bemærkes:

a. **Laxefiskeriet**, som i Fortiden har været af Vigtighed, da især Elvene i Mandals Fogderi, samt i mindre Grad forskjellige Elve i Stavanger Amt, hvor endnu ere skyldlagte Laxefiskerier, vare i denne Henseende navnkundige, ligesom i Nordre Throndhjems Amt Namsen Elv havde godt Laxefiskeri, og i Finmarken Altens- og Tana-Elve, især den sidste, deraf vare bekjendte, har allerede i det sidste halvandet hundrede Aar været af mindre Betydenhed, og er fremdeles i Aftagende saavel nordenfjelds som søndenfjelds. Hvad der af Lax kommer i Handelen, udgaaer meest røget og er deraf udført i Gjennemsnit aarlig 4,700 Pd., hvoraf fra Christiansand 1738 og fra Bergen 1743 Pd. Fra Christiansand afsendes Laxen meest til Danmark, hvorimod den fra Bergen gaaer især til Preussen, Meklenborg, Bremen og Altona; forøvrigt kommer den største Deel af Laxefiskeriets Product i den indenlandske Handel, da ikke ubetydeligt deraf føres fra Lister og Mandals Amts Kyster til Christiania, hvor henimod et Par Tusinde Bismpd. deraf aarlig afsættes, og derhen føres, skjønt i langt mindre Mængde, noget Lax landværts, især i de sidste Aar, deels fra Trondhjem, deels og fra Bergens Stift over Leirdalsøren. Udførselen af saltet Lax har i de sidste Aar været aldeles ubetydelig, undtagen i 1840, da der af denne Vareſort er udskibet 368 Td., hvoraf fra Tromsø 301 Td. til Rusland.

b. **Makrelfiskeriet** er af megen Vigtighed for Lister og Mandals, saavelsom for Nedenæs Amts Kystboere, især i det sidste Decennium, da Anvendelsen af Drivgarn til dette Fiskeri er bleven anvendelig istedetfor at forhen alene Snøre dertil benyttedes, og dette Fiskeri afgiver ligeledes Fordeel for de østligere Egne af det Søndenfjeldske, saavelsom for Stavanger Amt. Makrelen er dog ikke nu længer som i Fortiden Gjenstand for Udførsel til Udlandet, da i det syttende Aarhundrede saavel saltet Makrel som Makrel-Rogn udskibedes, men den nedsaltes blot til indenlandsk Forbrug, og fra Lister og Mandals Amt afsendes deraf en ikke ubetydelig Deel til Østlandet, ligesom derhen er i Aarene 1838—1840 i Gjennemsnit aarlig afgaaet fra Stavanger 1426 Td.

saltet Makrel. Foruden Sommer-Makrelen, der tages paa Havet med Drivgarn og Snøre, og i Christania-Fjorden med Bundgarn og Vad, faaer man om Høsten paa sine Steder inde i Fjordene en federe Slags Makrel, men kun i ringe Mængde, der tages med Snøre.

c. Qveite- eller Helleflyndre-Fiskeriet gaaer for sig overalt paa Kysterne, fornemmelig Vesten- og Nordenfjelds, deels paa Havet og deels inde i Fjordene, og er ikke uvigtigt for den indenrigske Consumtion, da en stor Deel saltet Qveite afsættes til Oplandene. Derimod kommer Productet af dette Fiskeri nu kun lidt i den udenlandske Handel, skjønt en god Deel raa Qveite i Finmarken sælges eller borttuskes til Russerne, thi Rav og Rækling er nu ikke længere som i Fortiden en Handelsvare, der kommer i nogen Betragtning, da i Aarene 1836 til 1840 den hele Udførsel af denne Artikel har indskrænket sig til 88 Pd. Det er Senjens Vinter-Rækling, som er den meest søgte i Handelen; men Qveitefiskeriet i Senjens District er nu i Aftagende. I Forening med Qveitefiskeriet, forsaavidt det om Sommeren i det Vesten- og Nordenfjeldske søges ud paa Havet, drives ogsaa Fiskerie efter Lange, og Brosmer, hvoraf Langen, der virkes meest til Rotskjær, eller nedsaltes, giver en meget søgt Handelsartikel, men Brosmen, der tilvirkes paa samme Maade som Langen, fortæres meest i Landet.

d. Brygdefiskeriet, et Havfiskerie, hvis Product alene er Fiskens Lever, der giver en ypperlig Tran, indskrænker sig næsten ene til Nordlandene, hvor dette Fiskerie er gammelt, skjønt aldrig bragt til nogen betydelig Høide, uagtet det til sine Tider har været fordeelagtigt. I forrige Aarhundredes sidste Decennium begyndte man at drive dette Fiskerie med Kraft fra Sunds Præstegjeld, i Søndre Bergenhuus Amt, og det blev da for Mangfter Sogn af den Vigtighed, at det for noget over et Snees Aar siden afgav et aarligt Udbytte af 40 til 70 Brygder, hvoraf hver Fisk regnedes at give 10 til 15 Td. Lever; men i de senere Aar har man ved dette Fiskerie kun faaet et Par Fiske aarligen, og i 1840 gjordes end ikke en eneste til Bytte. Af større Vigtighed er Haaskjerding- eller Haakjerring-Fiskeriet, der ligeledes fornemmelig gaaer for sig i det Nordenfjeldske, og hvoraf især Leveren benyttes til Tran, skjønt ogsaa Rækling tilberedes af Fisken og denne tildeels spises vindtørret. At dette Fiskeri herefter vil blive drevet med større Fordeel, har man Grund til at antage, da i 1840 flere Interessentskaber i Nordlands og Finmarkens Amter have dannet sig for at deeltage deri, og til den Ende anskaffet sig Dæksfartøier, som mere hensigtsmæssige til dette Bankfiskerie. Endelig hører til Havfiskerierne Størjefangsten, der foregaaer paa samme Tid om Sommeren som Brygdefiskeriet, men er som dette indskrænket. Størjen stikkes ligesom Brygden med Harpun, hvorimod Haaskjerdingen tages med Krog, der med en tre Alen lang Jernkjæde er fæstet til en svær Line.

e. Hvalfangst under Grønland har man ikke siden indeværende Aarhundredes første Aaringer drevet fra noget Sted i Norge; imidlertid har man Anledning til at gjøre sig en ubetydelig Fordeel af Hvalfangst i Finmarkens Amt, hvor man undertiden stikker Hvale, som forfølge Sildesværmene, hvorved det dog overlades Tilfældet, om Hvalen, hvis den dør, driver bort fra Land eller strander paa samme, ligesom det træffer, at døde Hvale drive ind i Fjordene, især i Varanger-Fjorden, i hvilket Tilfælde Hvalene bortsælges til Fordeel for Skole- og Fattigcassen i det Sogn, hvor Fisken findes. Desuden drives paa to Steder i Nordhordlehn et eget Slags Hvalfiskerie, dog blot af Springhvale, nemlig deels i Skogsvaag under Sunds og deels i Qvalvaag under Lindaas Præstegjeld, i hvilke undertiden Hvale komme ind, da Vaagen stænges ved Udløbet, og man deels med Jernpile skyder, deels med Harpun stikker Hvalen. Paa det første af disse Steder har man i de sidste Aar paa denne Maade aarlig faaet to eller tre Hvale, hvis Kjød saavelsom Spæk spises af Almuen. Vigtigere er *f.* Hvalrosfangsten under Spitsbergen og Beeren-Eiland i Jishavet, som man i 1819 eller 1820 først begyndte at drive fra Hammerfest, og senere har fortsat, ligesom Tromsø har deeltaget deri. Disse Jishavs-Expeditioner, der ere forbundne med betydelige Omkostninger, da et talrigt Skibsmandskab derved maa underholdes, og hvorved foruden Hvalrosfangst ogsaa tilsigtes Sælhunde- og Reensdyrfangst,

dreves en Tid med Kraft og gav god Fordeel, da der i Aarene 1830 til 1834 udgik i Gjennemsnit aarlig paa denne Fangst fra Hammerfest 13 Fartøier paa 250 Commercelæster og fra Tromsø 5 Fartøier paa 60 Læster, hvilke medbragte efter Middeltal aarlig til første Sted 1151 vorne og 62 unge Hvalrosser, 1501 Td. Hvalrosspæk, 1945 halve Hvalroshuder og 280 hele Skind af Hvalrosunger, samt 4,346 Pd. Hvalrostænder, foruden Reensdyrhuder, Sælhundeskind m. m. og til sidste Sted 241 Stk. Hvalros og 30 Sælhunde, samt 17 Reensdyr. De vare endnu i 1836 af Vigtighed, da der afsendtes til Jishavet fra Hammerfest 9 Skibe, tilsammen paa 217½ Com.-Læst, og fra Tromsø 5 paa 76 Læster, men de aftoge allerede i 1837, da de dertil udgaaede Skibe vare fra Hammerfest 8 paa 139½ og fra Tromsø 1 paa 21 Læster, og ere senere meget indskrænkede, da der i Aarene 1838 til 40 ikkun er afsendt til Jishavet fra Hammerfest i Gjennemsnit aarlig 6 Fartøier af 125 Commercelæsters Drægtighed og fra Tromsø i alle tre Aar tilsammen to Fartøier paa 38 Læster. Derved er indbragt:

a. til Hammerfest.

	Hvalrosser.		Hvalroshuder.	Hele Skind af	Hvalrostænder.	Sælhunde.	Sælhundeskind.	Hvidfisk.	Spæk.
	vorne.	Unger.	halve.	Unger.					
	Stk.	Stk.	Stk.	Stk.	Stk.				Td.
1836.	161.	9.	374.	29.	369.	105.	112.	"	12.
1837.	321.	56.	618.	55.	590.	158.	119.	24.	"
1838.	94.	13.	188.	13.	186.	222.	222.	38.	"
1839.	376.	"	1266.	"	1210.	35.	33.	"	366.
1840.	41.	"	361.	19.	113.	151.	336.	"	268.

b. til Tromsø:

	Hvalrosser.	Hvalroshuder, halve.	Hvalrostænder.	Sælhunde.	Sælhundskind.	Spæk.
	Stk.	Stk.	Pd.	Stk.	Stk.	Foustag.
1836.	33.	"	"	40.	"	"
1837.	55.	"	"	54.	"	"
1838.	50.	"	"	276.	"	"
1839.	"	"	"	"	"	"
1840.	48.	68.	"	30.	27.	26.
	186.	68.	"	400.	27.	26.

Saaledes er Udbyttet af Jishavs-Expeditionerne, der i foranførte Aar tildeels have været dreven med betydeligt Tab, meget formindsket, og det er at formode at det fremdeles vil aftage, da saaledes som bemærket, i den afgivne Beretning om Rigets oeconomiske Tilstand ved Udgangen af Aaret 1835 (p. 334), Erfaring synes at have viist, at Jishavsfangsten ikke i mange Aar efter hinanden kan drives stærkt, uden at bevirke en saa betydelig Formindskelse af Hvalrosser, at Fangsten af sig selv maa ophøre i endeel Aar.

g. Til Landets Fiskerier hører ogsaa Østersfiskeriet, der dog ikke afgiver Synderligt til Udskibning. Imidlertid findes efter Toldbøgerne at være udført i de her omhandlede 5 Aar af ferske Østers i Gjennemsnit aarlig 200 Tdr., hvoraf fra Stavanger 100 Tdr., hvilke for største Delen ere med udgaaende Sildefartøier om Foraaret afsendte til Østersøen, ligesom derhen aarlig sendes mindre Qvanta deraf fra Bergen, saavelsom fra Lister og Mandals samt Nedenæs Amters Kyststrækning smaa Partier til Danmark.

h. **Ferskvandsfiskeriet** er, naar undtages Lakseskeriet i visse Elve, hvorom forhen er talt, i det Hele ikke af stor Betydenhed; dog afgiver det paa mange Steder et ikke uvigtigt Bidrag til Almuens Underholdning, meest i Fjeldbygderne, foruden paa sine Steder at levere Varer til Afsætning udenbygds. Agershuus Stifts Oplande, som have de betydeligste Indsøer, af hvilke Mjøsen har et Fladeindhold af $2^{31}/_{32}$ norske Qvadrat-

mile og Fæmunden ligesaa af $2^{5}/_{32}$ norske Qvadratmile, afgive det bedste Ferskvandsfiskerie, i hvilken Henseende Faaberg Præstegjeld i Søndre Guldbrandsdalen, hvis Beliggenhed er paa begge Sider af Mjøsens øverste Deel og den deri udfaldende anseelige Laugen-Elv, fortrinlig udmærker sig, og har her, Aaret 1840 afgivet et indbringende Fiskeri, hvis Product er anslaaet til 400 Stk. store Øret og 300 Tdr. Lakesild. Ogsaa i Østerdalen og Nordre Guldbrandsdalen, saavelsom i Smaalehnene, Ringerige og Hallingdal, samt Øvre Tellemarken, ere mange fiskerige Indsøer og Fjeldvande. I det vestenfjeldske er Ferskvandsfiskeriet af langt mindre Betydenhed, sigesom Fiskearternes Antal er langt mere indskrænket, og i det Nordenfjeldske er det kun paa faa Steder, at dette Fiskeri giver noget af sig, imidlertid er sammes Product for Inderøens Fogderi i Nordre Throndhjems Amt, i hvilket Fogderi det vidløftige og høitliggende Snaasens Præstegjeld har en Mængde større og mindre Fiskevande, anslaaet for Aarene 1836 til 40 tilsammen til 730 Tdr. Fisk, hvilket Qvantum dog alt er forbrugt i Districtet. At Ferskvandsfiskeriet i det Hele, naar det drives med større Kyndighed og mere Ombyggelighed, vilde for mange Egne blive mere indbringende, kan ikke omtvivles. Dog maa bemærkes, at det saakaldte Fluefiskerie nu mere end forhen anvendes, og paa flere Steder har man i den senere Tid ikke uden Held søgt at forplante Ferskvandsfisk fra det ene Vand til det andet, hvorved Fiskeriet er noget udvidet. Blandt Elvefiskerierne kan endnu anføres Perlefiskeriet, der i Fortiden ansaaes at være af Vigtighed, og for hvilket man har en Mængde Lovbestemmelser, da dette Fiskeri var et Regale, som en Tid var overladt til Dronningerne, men senere dreves for Statscassens Regning under egne dertil antagne Opsynsmænd, indtil det ved Resolution af 5 Januar 1741 frigaves. Det var dog fornemmelig i den vestlige Deel af Lister og Mandals Amt, saavelsom i nogle Aaer og Bække paa Jæderen at Perlefiskeriet dreves, og endnu findes her Perlemuslinger, hvoraf man undertiden faaer ret smukke Perler, der tildeels afhændes udenrigs, uden dog at dette Fiskeri, meest af Mangel paa Bekjendtskab til sammes rigtige Drift, kan siges at afgive nogen Fordeel.

Med Hensyn til de større Fiskerier og sammes hensigtsmæssigere Drift ere i de senere Aar fra det Offentliges Side flere Foranstaltninger trufne. Den almindelige Erfaring, at Hummerfiskeriet overalt i Landet aftager, foranledigede en Kongelig Proposition til det i 1839 forsamlede Storthing, sigtende til en Indskrænkning i dette Fiskeri, forsaavidt angaaer Afhændelse af Hummer under en vis Størrelse, hvilket man ogsaa fandt som det tilraadeligste Middel til at vedligeholde en jævn Fangst, samt til at hindre Hummerens Udryddelse. Da med Hensyn til det saa vigtige Vinterfiskeri i Lofoten, for hvilket haves Lov af 1ste Juli 1816, hvori er gjort Forandring ved Lov af 7de August 1827, ikke desmindre de nu gjældende Lovbestemmelser ansees at tiltrænge nærmere Modificationer og Tillæg i adskillige Puncter, saa er ved Høieste Resolution af 26de Mai 1840 en Commission nedsat, for at tage under Overveielse, hvilke Forandringer de nu i Kraft værende Bestemmelser for dette Fiskeri bør undergaae, samt at indgive Forslag til de Lovbestemmelser angaaende denne Gjenstand, hvilke maatte ansees tilraadelige og er der fra denne Commission indkommet Forslag, der vil komme under nærmere Overveielse. Derhos ere i de senere Aar flere Forslage fra forskjellige Egne af Landet indkomne, med Hensyn saavel til Torskefiskerierne udenfor Lofoten som til Sildefiskerierne, for nærmere at bestemme de i disse Fiskerier Deeltagendes Pligter og Rettigheder samt at forebygge de Uordener, som under en stor Folkemasses Tilstrømmen ved bemeldte Fiskeriers Drift finde Sted, hvorfor ved Kongl. Resol. af 15de Juli 1840 en Commission er beordret at sammentræde af sagkyndige Mænd fra Stavanger Amt, Bergens By, begge de Bergenhusiske Amter og Romsdals Amt, for at tage under Overveielse, hvilke Bestemmelser der maatte være tjenlige at afgive angaaende Fiskerierne med Undtagelse af Lofotens Vinterfiskerie til disses Opkomst til Orden ved sammes Drift og med Hensyn til de deri Deeltagendes Pligter og Rettigheder saavelsom ang. Landslods og Tiende-Erlæggelse, hvilken Commission har sit Sæde i Bergen. Ligesaa er ifølge Kgl. naadigst Resolution af 7de Februar 1839, paa offentlig Bekostning, til Veiledning for den fiskende Almue udgiven en populær Afhandling om Behandlingen og Tilvirkningen af Saltvandsfisk, og endelig

er, overeensstemmende med de Kongelige Resolutioner af 30te Mai og 30te Octob. 1838, samt 6te Mai 1839 tvende Mænd i sidstnævnte Aar paa Statscassens Bekostning sendte til Labrador og Newfoundland paa Nordkysten af Amerika, for at gjøre sig bekjendte med Fiskerierne i disse Egne og derved om muligt virke til en forbedret Tilvirkning af Klipfisk her i Riget, i hvilken Expedition den som Zoolog fordeelagtig bekjendte og paa denne Reise desværre ved Døden afgangne Cand. Theol. Stuwitz har deeltaget som Naturkyndig.

Bjergværksdriften har i det Hele været jævn og stadig, og synes som Næringsvei snarere at være i Til- end Aftagende.

Kongsberg Sølvværk, hvis Drift fra Værkets Gjenoptagelse i 1816 havde været vedvarende uheldig, saa at det endog, efter i Aarene 1822—1826 at have medført et Tab af 159,228 Spd., ifølge Beslutninger af Storthingene i Aarene 1827 og 1830 blev prøvet bortfølgt ved offentlig Auction, uden dog at det fandtes tilraadeligt at antage det ved sidste Auction gjorte Bud af 75,000 Sølvspecier, men som senere, fornemmelig fra 1832, dreves med Fordeel, saa at Værkets Overskud i de tre Aar 1830 til 1832 udgjorde tilsammen 164,227 Sølvspecier, og endelig naaede sit Culminationspunct i 1833, har i de fem Aar, der ere Gjenstand for nærværende Beretning, afkastet betydelig Fordeel, saa at Udbyttet af dette Værk har i disse Aar, næst Told-Intraderne, i Statsregnskaberne udgjort den vigtigste Indtægtspost til Statsudgifternes Bestridelse.

Efterat en ifølge Storthingets Bestemmelse i Aaret 1833, paa Grund af Værkets forbedrede Forfatning, nedsat Undersøgelses-Commission havde i 1835 indgivet sit Forslag angaaende Værkets fremtidige Drift, blev af Storthinget i 1836 overeensstemmende med bemeldte Forslag besluttet, at Sølvværket fremdeles skulde drives for Statscassens Regning, saaledes at den forenede Drift i Armen- og Kongens Gruber skulde vedvare, Christian den Syvendes Stoll fortsættes, samt den i sin Tid saa vigtige Gottes Hülfe in der Noth Grube optages og sættes i Drift, hvilket ogsaa af Storthinget i 1839 bestemtes, hvorefter disse Arbeider efterhaanden ere udførte. Vel har Værket i intet af de her omhandlede fem Aar givet et saadant Udbytte som i 1833, da der i dette Aar udbragtes et Product af 43,843 Mrk. gedigent Sølv og 3,076 Mrk. Sliger, som var den høieste Production, der nogensinde ved dette Værk har fundet Sted*), og hvorved erholdtes et Overskud af mere end 400,000 Spd., men Driften har været mere jævn og i det Hele mere heldig end i det foregaaende Qvinqvennium, da der af den næsten blot til formeldte Kongens Grubes søndre Gang indskrænkede Drift er udbragt i Gjennemsnit noget over 26,000 Mrk. gedigent Sølv aarlig, samt fra Pukværkerne i Sliger omtrent 3,900 Mrk. Sølv aarlig. Ved denne Drift er af fint Sølv stillet til Finantsdepartementets Disposition i Gjennemsnit for disse fem Aar 28,000 Mrk. fiint Sølv aarlig, og er dettes Værdi iberegnet, i bemeldte fem Aar i Statscassen fra Sølvværket indkommet i Gjennemsnit aarlig 292,400 Spd. og til dette anviist 87,100 Spd., saa at følgelig Værkets Overskud i formeldte fem Aar har udgjort i Gjennemsnit 205,300 Spd. aarlig, hvorved dog maa bemærkes, at i de anviste Summers Beløb ikke er medregnet Pensioner og andre især fra Sølvværkets Nedlæggelse hidrørende Udgifter, hvilke have udgjort i Gjennemsnit 6,500 Spd. aarlig.

Sammenligner man hermed den Bjergværksdrift, der i Fortiden fandt Sted ved Sølvværket, da vil man befinde, at det sidste Qvinqvennium, hvori en Production, lig den her anførte, erholdtes ved Værket, var i Aarene 1782 til 1786, da der i Gjennemsnit aarlig udbragtes 23,681⅕ Mark fint Sølv, og Værkets Indtægter beregnedes til 287,935⅕ Rd. aarlig, men da bemeldte Qvantum Sølv var Productet af omtrent 36 Gruber med et Belæg af omtrent 2,100 Mand, da Værket havde en Mængde Betjente at underholde,

---

*) Næst 1833 har Aaret 1768 været det heldigste, med Hensyn til Aarets Udbringende, da i sidstmeldte Aar udbragtes 35,313 Mrk. 8¾ Lod fiint Sølv.

og da den i 1782 paabegyndte kostbare Kong Christians Stoll udfordrede Anvendelse af store Summer, vare Værkets Udgifter i disse Aar i Gjennemsnit 342,300 Rd., saa at dets Drift, istedet for at afgive Fordeel, medførte en Tabus af 54,300 Rd. aarlig. Efter 1787 steeg Værkets Udbringende ingensinde til 20,000 Mark, men dets Tabus tiltog efterhaanden som Sølvindtægterne formindskedes, og i de sidste fire Aar, Værket drives, d. e. i Aarene 1802 til 1805, naaede Productionen ikke engang 10,000 Mark aarlig, medens Statscassens Tab ved Værkets Drift i disse Aar var 167,432½ Rd. aarlig.

Saaledes maa Sølvværkets nærværende Forfatning anseés høist fordeelagtig. Forsaavidt angaaer Kongens Grube, der er den ved Værkets Optagelse i 1624 først drevne Grube og som i det sidste Decennium har leveret saa store Rigdomme af Sølv, da ere Udsigterne fremdeles meget lovende, eftersom de fleste Undersøgelsesarbeider, saavel i Dybet som i Feldt, have givet heldige Resultater, hvorimod Udbyttet af Armen Grube i samtlige fem Aar har været ganske lidet, og har disse to Grubers forenede Drift i Aaret 1840 i Gjennemsnit beskæftiget 172 Mand. I Aaret 1837 har man paabegyndt Gjenoptagelsen af den i forrige Aarhundredes syvende Decennium saa productive Gottes Hülfe in der Noth Grube, hvortil af Sølvværkets Overskud bevilgedes af Storthinget i 1837, 8000 Spd. og af Storthinget i 1839 10,500 Spd. aarlig; dog har Arbeidet ved denne Grube, hvis Belæg i 1840 var 76 Mand, og hvortil har været anvendt indtil Udgangen af 1840 en Sum af 61,000 Spd., hidtil fornemmelig bestaaet i Kunstmaskineriets Fuldførelse og Grubens Lensning for Vand, saa at ingen egentlig Bjergværksdrift ved samme endnu har fundet Sted. Fremdeles har Virksomheden ved Sølvværket bestaaet i Fortsættelsen af Kong Christian den Syvendes Stoll imod fornævnte Gottes Hülfe in der Noth Grube, hvortil har været tilstaaet af Storthinget i 1837 4000 og af det i 1839 3000 Spd. aarlig, og hvilket Arbeide først begyndte i 13de Bergmaaned 1838, siden hvilken Tid denne Stoll fra Søndre Justits-Skjærp, hvor det gamle Stollarbeide ophørte, er indtil Udgangen af Aaret 1840 inddreven mod Nord 59 Lagter.

Den under Sølvværket hørende Krudtmølle, som forsyner ikke alene Værket med det fornødne Krudt, til Minering i Gruberne, men leverer ogsaa især i den senere Tid, efterat Krudtfabrikationen er bleven væsentligen forbedret, en betydelig Deel Krudt til Armeen, har i de her omhandlede fem Aar været i god Drift, og den ved kongl. Resolution af 17de Decemb. 1836 approberede Ombygning af Krudtmøllen er i Aaret 1840 tilendebragt. Krudtproductionen har i de 3 Aar 1838, 1839 og 1840 været i Gjennemsnit omtrent 500 Centner til en Værdie af 11,000 Spd. aarlig, ved hvilken Fabrication Indtretningens Gevinst har været i Gjennemsnit noget over 2,700 Spd. aarlig.

En ny, ifølge den af H. M. Kongen under 17de Octob. 1839 sanctionerende Storthingsbeslutning, anordnet Direction for Sølvværket, er i October 1840 traadt i Virksomhed, og Bjergarbeiderne have i de senere Aar, Tømmermænd og Forstbetjente iberegnede, været imellem 3 og 400, da ifølge en Beslutning af Storthinget 1839 de faste Arbeideres Antal ikke maa overstige 360.

Foruden den kongsbergske Sølvværksdrift, finder nu ingen Bjergværksdrift Sted paa de saakaldte ædle Metaller. Det forlængst nedlagte Eidsvoldske Guldværks-Gruber ophørte man allerede for næsten halvhundrede Aar siden at drive paa Guld, ligesom de afsides liggende Gruber under Aardals Kobberværk i Indre Sogn og Nordre Bergenhuus Amt, som i den første Fjerdedeel af forrige Aarhundrede erholdt en øieblikkelig udbredt Navnkundighed for deres metallurgiske Skatte af Gulderts og gedigent Sølv, hvorved foranledigedes en ikke ubetydelig Bjergværksdrift i den Afkrog, hvori disse Gruber laae, ere allerede faa Aar efter Aarhundredets Midte nedlagte, uden at man i nyere Tid, da der i Aarene 1821 og 1822 gjordes alvorlige Skridt for at faae disse Gruber gjenoptagne, har kunnet bringe nogen ny Bjergværksdrift her istand, som imidlertid af sagkyndige Mænd har været tilraadet. Blandt de mange andre Steder, hvor man har troet at finde Spor af ædle Metaller, maa især nævnes Tolstad-Aasen i Vaage Præstegjeld i Nordre Guldbrandsdalen, der allerede

fra Fortiden har havt Ord for at indeholde Sølverts, hvorfor Stedet flere Gange har været undersøgt af Bjergkyndige, uden at endnu nogen Vished for eller imod det almindelige Sagn har været tilveiebragt. Desuden har i den senere Tid den Loms Præstegjeld i Guldbrandsdalen indsluttende Fjeldstrækning opvakt Opmærksomhed, da man har troet de derværende Elve skulle afsætte Guld og Platina, hvorfor gjentagne Gange, og sidste Gang i 1836, Undersøgelser i Egnen have været anstillede og Vaskningsforsøg med Elvesanden foretagne, hvorved dog endnu ikke Spørgsmaalet om Platinaets Forekommen er fuldkommen afgjort. Ligesaa har det været befundet, at den af Euphotid, Hornblende-Bjergarter og Serpentin dannede, men med bestandig Snee og Is bedækkede Fjeldkjæde, der udgjør den imellem Ulfsfjorden og Lyngens Fjord i Tromsens District, Finmarkens Amt, udgaaende Halvø, har en paafaldende geognostisk Overeensstemmelse med den paa Metaller saa rige uralske Bjergkjede i Rusland, især hvad de Forholde angaaer, under hvilke Platinaet forekommer; men nogen nærmere Undersøgelse af denne Egn i geognostisk Henseende er endnu ikke foretagen.

Af **Kobberværkerne**, hvis Antal i det syttende og attende Aarhundrede var større end nu, men hvoraf flere bleve kun af kort Varighed, er, ligesom i Fortiden, **Røraas Værk** af størst Vigtighed. Dette betydelige Værks Virksomhed er udbredt over et Terrain af omtrent 65 norske Qvadratmile, paa hvilket en Folkemængde af mere end 11,000 Mennesker, henhørende til Guldalens District i det Nordenfjeldske, samt Østerdalen i det Søndenfjeldske, finder en Hovednæring ved den Rørelse, Værket bevirker. Det holder nu, efter at det forhen saakaldte Frederiksgaves eller Foldalske Kobberværk deri 1826 er indlemmet, fire langt fra hverandre liggende Smeltehytter i Gang, og faaer sine Malme fornemmelig fra fem Hovedgruber, saavelsom fra forskjellige Skjærper, og ved samme var ved Udgangen af Aaret 1840 ansat 41 Opsyns- og Regnskabsbetjente, samt 468 faste Arbeidere, hvoraf 308 Grube- og 160 Hyttearbeidere, foruden de saakaldte Løsarbeidere, der kun benyttes til enkelte Tider, og hvis Antal sædvanligen har været om Vinteren 60 til 70, og om Sommeren 300 til 400, meest Børn. Productet af Grubedriften for dette Værk har i Aarene 1836 til 1840 i Alt været 222,981 Skp. Malm, hvoraf 120,828 Skp. fra Værkets betydeligste Grube, Storvarts-Gruben, og 47,673 Skp fra den ligeledes vigtige Kongens Grube, og fra Værkets fire Hytter er i disse fem Aar tilsammentagne leveret 10,539 Skp. 19 Lpd. 11½ Pd. Garkobber, hvoraf 4,692 Skp. 2¼ Lpd. fra Røraas og 2,893 Skp. 12¾ Lpd. fra Tolgens Hytte, samt 2058 Skp. 18 ⅛ Lpd. fra Eidets og blot 895 Skp. 6⁹⁄₁₆ Lpd. fra Lovise Hytte. Saaledes har Productionen i disse fem Aar i Gjennemsnit været 2,108 Skp. Garkobber, altsaa noget større end i Aarene 1830 til 1835, da den kun var 2017 Skp. 3¼ Lpd., men betydelig mindre end i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede, da Værket under en stærkere Drift leverede i Aarene 1801 til 1805 aarlig 2,862 Skpd. 10½ Lpd. Flere nye Anlæg ere i de sidste Aar istandbragt ved Værket, hvoraf den i 1835 paabegyndte nye Stoll til Kongens Grube er det vigtigste og blandt de forskjellige saavel ved Grube- som Hyttedriften indførte Forbedringer kan især nævnes flere nye Maskiners Anbringelse ved Storvartsgruben, en ny Hyttebygnings Opførelse ved Røraas Hytte med en ved samme anbragt Jerncylinder-Blæsemaskine, saavelsom Opførelse af dobbelte Høi-Smelteovne ved Røraas og Eidets Hytter. Værket er deelt i 172 Kurer eller Actier, og Udbyttet pr. Actie har i Aarene 1836 til 1840 i Gjennemsnit været 11 Skpd. 12⅞ Lpd. Garkobber, Tiendekobberet fraregnet. Imidlertid er, som en Følge af Pengecoursens Forbedring og Kobberprisernes Falden, Værdien af Actierne i den senere Tid falden, da disse, som i 1835 betaltes med 27 til 2800 Spd. pr. Stk., ere i 1841 solgte for 2500 Spd. pr. Stk., og har efter de Angelske Stiftelsers Regnskaber Overskuddet pr. Actie i Aarene 1836 til 1840 i Gjennemsnit været 205⅕ Spd. aarlig. Derimod har Værkets Overskud i Fortiden været betydelig større, saasom i de fordeelagtige Handelsaar 1803 til 1806, da Overskuddet under de daværende høie Kobberpriser udgjorde i Gjennemsnit 938⅓ Rdr. pr. Part.

De øvrige nordenfjeldske Kobberværker ere af mindre Betydenhed. **Løkkens Kobberværk**, der har een Smeltehytte, Svorkmo Hytte kaldet, beliggende i Orkedalen, samt en ½ Miil søndenfor Hytten i Meldalen

beliggende Grube, Løkkens Grube, ved den første af hvilke har i den senere Tid stadigen været ansat 2 Betjente og 36 Mand, ligesom den sidste havde ved Udgangen af 1840, foruden to Opsynsbetjente, et Belæg af 79 Mand, har i en Række af Aar været i svag Drift. I Aarene 1836 til 1840 er af Gruben udbragt 11,321 Tønder Malm, samt fra Hytten leveret 833 Sk℔ 8⅜ L℔ Garkobber, hvilken Production vel er meget større end i de nærmest foregaaende Aar, da Værkets hele Udbringende i de sex Aar 1830 til 1835 kun var 712 Sk℔ 16⅝ L℔, ligesom Værkets Extracter udvise, at i 1839, da Smeltningen gik for sig i 8 Maaneder, udbragtes 198 Sk℔ 3⅜ L℔, og i 1840, da Hyttedriften vedvarede 10½ Maaned, endog 234 Sk℔ 8¾ L℔ Garkobber, men Værksdriften har i dette Ovingvennium aarligen medført Tab, da Værkets Udgifter i disse Aar tilsammentagne efter Opgivende vare 60,914 Spd., medens Værdien af det udbragte Kobber kun beløb til 55,162 Spd. 114 ß., hvorved udkommer et Tab af 5,751 Spd. 6 ß. Der ere heller ikke nogen lovende Udsigter til en fordeelagtigere Værksdrift i Fremtiden for Haanden, især da Grubedriften aarligen mere og mere besværliggjøres derved, at Løkkens Grube er den dybeste og vidløftigste af alle nordenfjeldske Gruber, hvorfor Nedlæggelsen af dette Værk, som man forgjæves har søgt at faae afhændet, nu er bestemt.

Ogsaa **Tydalens Kobberværk**, der ligger i Tydalens Sogn og Sælbo Præstegjeld, er sin Opløsning nær. Dette Værk er først opstaaet i 1835, da et Interessentskab i Sverige kjøbte den til Sælbo Værk hørende Smeltehytte i Tydalen, samt derefter muthede endeel forladte Kobbergruber og Malmanviisninger. Derunder høre tre Smeltehytter, hvoraf dog Tydals Hytte paa Grund af Brøstfældighed ikke har været drevet, tilsammen med omtrent 10 Arbeidere, og een Grube, Ramsfjeld Grube kaldet, der foruden to Opsynsbetjente havde ved Udgangen af 1840 et Belæg af 36 Mand. Dog har Værkets Drift stedse været indskrænket, da dets Udbringende i Aarene 1836 til 1840 tilsammentagne kun har udgjort 366 Sk℔ 2 L℔ Garkobber. Under Værket høre ligeledes Grønskals Jernmalm-Anviisninger, hvilke i de her omhandlede fem Aar ikke have været drevne, ligesom en paatænkt Marsovn med Stangjernshammer, som Værkseierne ved Kongl. Resol. af 27de Marts 1839 erholdt Tilladelse at anlægge, paa Vilkaar at Marsovnen inden tre Aar fra Bevillingens Dato skal være sat i Drift, var ved 1840 Aars Udgang endnu ikke kommen i Stand.

Af større Betydenhed er det saakaldte **Sælbo Kobberværk**, der dog nu, efterat foranførte Tydalens Værk er samme fraskilt, ikke længere vedkommer Sælbo Præstegjeld, men ligger i det tilgrændsende Mærager Sogn under Størdalens Præstegjeld, hvor Værket har to Gruber, nemlig Lillefjelds Grube, der er den betydeligste, og Thorsbirk Grube, samt to Smeltehytter, Gilsaa og Mærager, tilsammen med 120 faste Arbeidere. Productionen har været i Aarene 1831 til 1835 tilsammen 1108 eller i Gjennemsnit 221⅗ Sk℔ Garkobber aarlig, men i Aarene 1836 til 1840 i det Hele 2034 Sk℔ eller i Gjennemsnit aarlig 406⅘ Sk℔ Garkobber, og angaves Værdien af Kobberproductionen i 1836 til 1838 til 60,712 Spd. eller i Gjennemsnit aarlig 20,247⅓ Spd., medens Driftsomkostningerne beløbe til 46,103 Spd., eller i Gjennemsnit aarlig 15,367⅔ Spd. Værkets Drift er saaledes i Tiltagende, da der af det anførte Qvantum Kobber udbragtes i 1839 532⅛ og i 1840 634⅛ Sk℔, og uagtet Værket i de sidste Aar har været udsat for flere Uheld, især i 1838 da Smeltehytten i Mærager afbrændte, ere dog ved Grube- saavelsom ved Hyttedriften Forbedringer indførte og nye Indretninger foretagne, ligesom Actierne i Værket, som for nogle Aar siden betaltes med 4 til 500 Spd., nu ere i en Priis af 1000 Spd. pr. Stk. Dette Værks i senere Tid tiltagende Virksomhed har ogsaa havt en velgjørende Indflydelse paa Næringsveiene i de tilgrændsende Bygder, hvoraf ikke blot det fattige Mærager Sogn, som tæller 1500 Indbyggere, har sin vigtigste Næring af Værket, men tillige de øvrige Sogne af Størdals Præstegjeld, samt for en Deel Skogns Præstegjeld, derfra hente Fortjeneste, ligesom de svenske Grændseboere for deres Kul erholde Korn fra Værkets Magasin.

Til de nordenfjeldske Kobberværker hører endnu **Altens Kobberværk**, beliggende i Vest-Finmarken i det Inderste af Altens Fjord. Det eies af et Participantskab, hvis Medlemmer fornemmelig boe i Eng-

land, og er optaget i 1826. Under samme ere 6 mere eller mindre lovende Gruber i Kaasfjorden, ved hvilke til Lettelse for Malm- og Materialtransporter Jernbaner ere anbragte, samt en syvende rigere Grube 1¼ Miil fra Kaasfjorden. Den Malm, som udbragtes af disse Gruber, udførtes raa til England, indtil en Smeltehytte i Begyndelsen af 1839 kom i Stand, siden hvilken Tid Smeltning paa Stedet har taget sin Begyndelse, og i det Hele har man af de vundne Malme i Aarene 1836 til 1840 udbragt 7351 Sfd Kobber. Med Værkets tiltagende Virksomhed er ogsaa Antallet af Værksarbeiderne aarlig forøget, og ved Udgangen af 1840 var deres Tal i det Hele 357 Mænd, 150 Qvinder og 127 Børn, hvilke Arbeidere med deres Familier udgjøre mere end 1000 Mennesker, hvorved i en forhen ubeboet Egn er opstaaet en Kolonі af forskjellige Folkeslag, Qvæner, Norske, Svenske, Englændere og Tydskere. Værket er af megen Vigtighed for Altens District, da dets Virksomhed udstrækker sig i en vid Omkreds, og man antager at dets Drift sætter i Circulation en Capital af 90 til 100,000 Spd. aarlig, ligesom der er de bedste Udsigter til at det fremdeles vil blive i stadig Drift.

Desuden ere i det Nordenfjeldske trende i den nyeste Tid paabegyndte, men endnu ikke i fuldkommen Stand bragte Kobberværker, nemlig et paa Nordmør under Romsdals, et andet i Lofoten under Nordlands Amt og et tredie i Tromsens District under Finmarkens Amt. Ved det første af disse, hvorunder høre nogle i 1835 muthede Kobbergruber paa Aversen i Overnæs Præstegjeld, paabegyndtes Driften i 1836, og derunder muthedes i 1837 en Kobbergrube paa Øen Smølen, der har hørt til det i forrige Aarhundrede drevne Smølens Kobberværk. Fra formeldte Tid har Grubedriften været fortsat, hvorved til Udgangen af 1840 var udbragt omtrent 1000 Tdr. Malm, men det er ikke før ved Udgangen af 1841 at Smeltehytten, der ligger 1/16 Miil fra Gruberne paa Aversen, er kommen i Stand, og hvor da Smeltning er begyndt, hvortil anvendtes Steenkul, da Omegnens Skove ikke kunne afgive de fornødne Trækul. Værket tilhører et Interessentskab, og skjønt der til Udgangen af 1840 kun var indvundet et Netto Provenu af 400 Spd. for en til England udskibet Ladning Malm, ere dog Actierne i Værket i stigende Priis og betaltes i 1840 med 320 til 340 Spd. pr. Stk. Det andet og senere paabegyndte Kobberværk er paa Gaarden Vatnefjord i Gimsø Sogn og Vaagens Præstegjeld i Lofoten hvor en Kobbermalmanviisning er muthet i Mai 1839 og taget i Drift det følgende Aars April, hvorefter der i en Tid af fem Maaneder ved ni Arbeidere udbragtes omtrent 200 Tønder Malm. Da Udsigterne for den fremtidige Drift her ere meget lovende, er det at vente at Værksdriften vil betydeligen udvides. Endelig er Anlægget af et tredie Kobberværk i de sidste Aar af et Interessentskab paabegyndt ved Baddern, en Arm af Qvænangfjorden i Skjervø Præstegjeld under Senjen og Tromsens Fogderie, hvor en Grube er sat i Drift, omtrent ½ Miil fra Søen, og man har begyndt at inddrive en Stoll til samme.

Foruden de anførte Anviisninger har ogsaa den gamle Forberg Grube paa Ytterøen i Inderøens Fogderie, der først optoges allerede i den anden Fjerdedeel af det syttende Aarhundrede, samt paa Ny blev sat i Drift i Midten af det attende Aarhundrede, i den sidste Tid opvakt Opmærksomhed, da et Interessentskab i Trondhjem har i Slutningen af 1840 begyndt at oprense denne Grube. Imidlertid er det endnu uvist, hvorvidt nogen stadig Drift her kan ventes at ville finde Sted, hvilket ogsaa kan siges med Hensyn til den ligeledes i 1840 paabegyndte Bjergværksdrift i Skougdalen under Stadsbygdens Præstegjeld i Fosens Fogderie, hvor nogle Gruber ere optagne, der allerede i det syttende Aarhundrede vare i Drift under det dengang saakaldte Skougdalske Kobberværk, og af hvilke atter en Deel Malm udbragtes i de sidste Aar af det attende Aarhundrede.

Det Vestenfjeldske, hvor drivværdige Malmanviisninger ingenlunde mangle, har ingen Bjergværksdrift paa Kobber, hvortil Aarsagen fornemmelig maa søges i de herværende Districters mindre Skovrighed, da man hidtil har anseet Skov som en nødvendig Betingelse for Driften af deslige Værker. Her har ogsaa i For-

tiden været fire Kobberværker, nemlig Enigheds Kobberværk i Ryfylke, Lilledals eller Christiansgaves Værk i Sondhordlehn, Aardals Værk i Indre Sogn og Grimmeliens Værk i Sondfjord, hvoraf det første og sidste dog kun havde en kort Varighed, men det andet optoges flere Gange, ligesom ved Aardals Værk i sin Tid en betydelig Drift paa flere Metaller fandt Sted, og det er maaskee at vente, at det for 50 til 60 Aar siden forladte Christiansgaves Kobberværk nu igjen vil kunne komme i Stand, da nogle af de mange under samme i sin Tid drevne Gruber nyligen ere muthede af et Interessentskab i Bergen, hvorhos det er at forudsee, at en eller flere af de mange nedlagte Gruber under Aardals Værk, uagtet de paa Grund af Beliggenheden med sammes Drift forbundne Vanskeligheder, tidligere eller sildigere ville vorde Gjenstand for Bergkyndiges Opmærksomhed og saaledes atter optages, hvortil man ikke kunde bringe det for et Snees Aar siden, da der, som allerede anført, alvorligen arbeidedes til dette Øiemed.

I det Sønden fjeldske, hvor man heller ikke mangler Kobberanviisninger, og hvor Driften paa dette Metal her i Landet først fandt Sted, da man mere end et Aarhundrede før Røraas Kobberværk optoges, havde en vigtig Bjergværksdrift paa Kobber i Øvre Tellemarken og tilgrændsende Sandsvær, i hvilke Districter denne Næringsvei her i Riget først synes at være opstaaet, har dog i de sidste halvhundrede Aar næsten ingen Kobbertilvirkning fundet Sted. Den store Vandflom i 1789 tilintetgjorde Bjergværksdriften i det nordlige Guldbrandsdalen, denne Vandflom standsede tillige Quikne eller Inset Værk i det nordlige Østerdalen, som senere kun gav et ringe Udbytte og endelig aldeles nedlagdes i Aaret 1812; af de Eidsvoldske paa Kobber drevne Gruber er kun i det nittende Aarhundredes første Aaringer en ganske ubetydelig Deel Kobbermalm udbragt, og den Drift paa Kobber, som i det sidste Decennium af forrige og første Decennium af indeværende Aarhundrede fandt Sted paa flere Anviisninger i Rolloug Præstegjeld i Nummedalen, udbragte ligeledes næsten Intet og ophørte snart, ligesom ved det i nyere Tid et Par Gange gjenoptagne gamle Omdals Kobberværk i den vestlige Deel af Øvre Tellemarken, som tilsidst dreves i nogle Aar af indeværende Aarhundredes tredie Decennium for et engelsk Interessentskabs Regning, al Bjergværksdrift siden 1828 er ophørt. Imidlertid er i de sidste Aar et nyt Kobberværk opstaaet paa nogle af de mange Anviisninger af dette Metal, som Numedal og Sandsværs Fogderi frembyder, nemlig det saakaldte Vinoren Kobberværk, noget nordenfor Kongsberg, hvis Grubedrift først begyndtes i 1838, og hvis Smeltehytte først kom i Stand i 1840, i hvilket Aar Productet dog var indskrænket til 10 Skpd. Garkobber, medens Værket i det Hele beskjeftigede 40 Arbeidere. Ligesaa ere i 1840 fire Gruber muthede i Hjerdals Præstegjeld i Øvre Tellemarken, hvoraf dog endnu kun den ene er tagen i Drift, hvilke Gruber formeentlig henhøre til de flere i bemeldte Præstegjeld i forrige Aarhundrede drevne Kobbergruber,

I det Hele er, efter det Anførte, i Aarene 1836 til 1840 udbragt et Quantum af 21,124 Skpd. Kobber, der gjør i Gjennemsnit for ethvert af disse Aar 4,224⅘ Skpd., saa at Kobberproductionen har været en god Deel større end i de nærmest foregaaende Aar, da der efter Medium af Aarene 1830 til 1835 kun er udbragt 2376 Skpd. aarlig. Denne forøgede Production maa fornemmelig tilskrives Altens Værks stærkere Drift og den betydelige Forsmeltning, som i Aarene 1839 og 1840 ved dette Værk har fundet Sted. Med den forøgede Production af Kobber er ligeledes Udførselen deraf tiltagen, da her i Aarene 1836 til 1840 udførtes i Gjennemsnit aarlig 2,917⅖ Skpd. Garkobber og 105 Skpd. valtset Kobber, medens i Aarene 1830 til 1835 Udførselen i Gjennemsnit var af første Sort 2000 Skpd. og af sidste 77½ Skpd., og hvorledes Udførselen af disse Artikler i den her omhandlede Periode er gaaen fremad, skjønnes deraf, at af Garkobber udførtes i 1836 2,500 Skpd, men i 1839 3,400 og i 1840 3,800 Skpd., samt af valtset Kobber i det første Aar 38 Skpd., men i det andet 147 og i det tredie 216 Skpd. Saaledes er med den tiltagende Tilvirkning ogsaa Raffineringen af Kobberet skredet fremad. Derimod er Udførselen af Kobbererts, som egentlig kun har fundet Sted fra Altens Værk, i høi Grad formindsket, da denne Udførsel, som udgjorde i 1836

11,000 og i 1837 11,200 Skpd., faldt i 1838 til 4900 og i 1839 til 2200 Skpd., samt var i 1840 blot 571 Skpd. Det er ogsaa sandsynligt, at Kobberproductionen, i Betragtning af de flere i de sidste Aar paa forskjellige Steder optagne Gruber og Skjærper, vil for Fremtiden tiltage, da man af Bjergvidenskabens Fremskridt her i Landet kan med Grund vente, at en hensigtsmæssigere Driftsmaade vil indføres, hvorved Bjergværksdriften vil blive mere lønnende, ligesom Lysten til denne Næringsvei efterhaanden synes at tiltage. Denne Green af Bjergværksdriften har desuden i den nyere Tid nydt nogen Nedsættelse i de paa samme hvilende Afgifter. Af disse Afgifter, der oprindeligen bestode i Tiende og Accise, er nemlig Tienden ved Skatteloven af 1827 nedsat til det Halve, eller 5 pCt. af Productionen, og Accisen er ved samme Lov bortfalden.

Jernværksdriften, der næsten ene indskrænker sig til det Søndenfjeldske, ligesom Kobberværksdriften har sit Hovedsæde i det Nordenfjeldske, er heller ikke i den her omhandlede Periode aftagen. Jernværkernes Antal er imidlertid i de senere Aar blevet mindre, da Eidsvolds Værk har ophørt at regnes blandt disses Tal efterat Værkets Indretninger og Eiendomme i Aaret 1837 ere solgte til forskjellige, ligesom Dudalens Jernværk, hvis Drift, der ikke kunde svare Regning, for længere Tid siden var standset, er i Slutningen af denne Periode nedlagt, og flere andre Værker have af forskjellige Aarsager været i svagere Drift, da Kongsberg Jernværks Marsovn ikke har været drevet siden 1833, Mosse Værks Marsovn ikke har været i Gang i tre af Periodens Aar, og ingen Production ved Bolvig Jernværk i den senere Tid har funden Sted. Derimod have flere af de øvrige Jernværker betydeligen udvidet deres Virksomhed. Saaledes er Productionen ved Bærums Jernværk, der i denne Periode foruden den ældre har faaet en ny Marsovn, ikke lidet forøget, da sammes Marsovns Product har i disse Aar i Gjennemsnit været 7366 Skpd. Jern, medens det ligeledes betydelige Fritzø Jernværk i samme Tid kun leverede 5,700 Skpd. Raajern og Støbegods, og Hassel Jernværk, som efter en mangeaarig indskrænket Drift kom i 1837 i nye Eieres Hænder, har i de paafølgende Aar havt en Production af 2,900 Skpd. Raajern og Støbegods aarlig. Fossum og Holdens Værker have ligeledes en tiltagende Production at fremvise, da det første, som er et af Landets betydeligste Jernværker, har i de her omhandlede fem Aar leveret i Gjennemsnit aarlig 6,520 Skpd. Raajern, 1,568Skpd. Støbegods og 3,500 Skpd. Stangjern, og har dette næst Næs Jernværk havt den største Stangjernsproduction, ligesom ved Holden Værk, hvis Drift i den senere Tid mere og mere er udvidet, Marsovnens Product har i 1839 overstegt 5000 og i 1840 endog 6000 Skpd. Ogsaa de tre vestligere Jernværker have været i god og stadig Drift. Næs Værk, et af Landets vigtigste og bedst drevne Jernværker, der leverer meget og fortrinligt Støbegods, har i Aarene 1836 til 1840 været mere productivt end nogensinde forhen, da der fra dets Marsovn er udbragt aarlig mere end 6000 Skpd. og i de to sidste Aar endog næsten 7000 Skpd., hvoraf mellem 13 og 1500 Skpd. Støbegods, ligesom Stangjernstilvirkningen har været større her end ved noget andet af Landets Jernværker, og Frolands Jernværk, hvis Drift, efterat Værket i Aaret 1832 er kommet i nye Eieres Hænder, er blevet meget udvidet, har fra den Tid, til Held for dets Omegn, hævet sig til en temmelig betydelig Høide, da det, foruden Støbegods, som er Værkets Hovedproduct, har betydelig forøget Stangjernsproductionen, der i Aarene 1836 til 1840 er stegen til 1624 Skpd. aarlig, ligesom fra Værket er leveret en Mængde Skibs- og Bygningsspiger. Ved Egelands Værk derimod, hvor Stangjerns-Fabricationen er Hovedsagen, og hvor der af Støbegods ikke leveres synderlig mere end til Værkets egen Fornødenhed udfordres, har af Marsovnens Product 3032 Skpd. aarlig, ikkun 277 Skpd. af Værdi 2495 Spd., været Støbegods, men fra Hammerne er udbragt aarlig 1957 Skpd.

Blandt de flere, mere eller mindre betydelige Malmfeldt, hvoraf disse Jernværker underholdes, er det vigtigste i Nedenæs Fogderi, hvor det fornemmelig indtager en Strækning, tildeels langs Kysten, af Dieſtads, Østre Molands og Holts Præstegjelde, hvorfra ikke alene Fogderiets egne, men for en stor Deel ogsaa de

østlandske Jernværker, forsynes med den fornødne Malm. Skjønt flere af de herværende Gruber i den senere Tid ere blevne stærkere end i Fortiden, maa dog Grubedriften antages snarere at være indskrænket end udvidet, da flere af de østlandske Jernværker have i det sidste Ovingvennium forladt deres her havende Gruber. Saaledes har Fossum Jernværk nyligen ophørt med Driften af dets Gruber i denne Egn og indskrænket sig til Forbrugen af de Malme, der findes i Værkets egen Omegn, Eidsfos Værk har heller ikke i det omhandlede Tidsrum bearbeidet sine i Nedenæs Fogderi eiende Gruber, ligesom Hassel Jernværk nu kun henter lidet Malm herfra. Desuden har Nedre Tellemarkens og Bamble paa Jernmalm saa rige Fogderi vigtige Gruber, deels omkring Fossum Værk, dette tilhørende, og deels paa Øerne Langø og Gimø i Sannikedals Sogn, hvorfra Fritsø og Bærums Værker faae en stor Deel Malm, hvortil endnu komme de saakaldte Fæhns Gruber i Holdens Præstegjeld paa Nordsøvandets Vestside, hvilke ere blandt de faa Gruber her i Landet, som drives paa Blodsteen, og hvorfra Holdens, Bolvigs, Fossums og Eidsfos Jernværker for en stor Deel forsynes med Malm. Endelig ere paa Eger og Modum i Buskeruds Fogderi nogle Jernmalmgruber i Drift, hvis Malme anvendes ved Hassel, Kongsbergs og Eidsfos Værker.

Forøvrigt er i de sidste Aar en stor Forandring foregaaet i Jerntilvirkningen, da man har anvendt engelske Opfindelser, deels til Besparelse af Kul ved Jernsmeltningen og deels til Forædling af Stangjernet. Saaledes er Marsovnsdriften forbedret ved Indbringelse af varm Luft i Marsovnen, hvilken Luftophedning, der først for omtrent 8 Aar siden her i Landet er bleven anvendt, er efterhaanden indført ved Bærums, Hakkedals, Mosse og Eidsfos Værker, saavelsom ved Moholts Marsovn under Fritsø Jernværk, hvorved en forholdsmæssig Forøgelse af Productionsmængden er bevirket. Den anden Opfindelse, nemlig Anvendelse af smaa engelske Ferskningsherder istedetfor de forhen brugte tydske, der nu er indført ved Næs, Frolands og Egelands Værker, samt ved Fossum og Maridals Hammere under Bærums Værk, og formodentlig paa flere Steder, har den Fordeel at Stangjernet derved forbedres, fordi Rujernet ved denne Ferskningsmethode bedre gjennemvirkes af Ilden, hvilket har havt en væsentlig Indflydelse paa Stangjernstilvirkningen ved flere Jernværker.

Til de Søndenfjeldske Jernværker maa endnu regnes **Gienſjøfos Jernværk**, eller saakaldte Blæsterbrug i Trysfild Præstegjeld under Østerdalens Fogderi, skjøndt dette Værk ingen Malmgruber har, da Anlæggets Øiemed blot er at forædle Myrmalm. Dets Drift, som begyndte i 1834, har imidlertid endnu været meget indskrænket, da det har havt mange Vanskeligheder at kjæmpe imod og der ere kun svage Udsigter til at Værket vil kunne faae nogen Indflydelse paa Næringsveiene i den Egn, hvori det er anlagt.

Vesten- og Nordenfjelds har Jernværksdriften aldrig naaet nogen Høide, og Vanskeligheden ved her at tilveiebringe det til en saadan Drift fornødne Brændematerial, vil stedse, for saavidt de fleste Egne angaaer, være en Hinder for denne Drifts videre Fremme. Det saakaldte Sourdalens Jernværk i Sondfjord, som kom i Stand i 1773, blev kun af faa Aars Varighed og afgav et ringe Product, og Ofens Jernværk i Romsdals Fogderie, skjønt det som Værk var til i næsten fem og tyve Aar, forblev dog stedse af liden Vigtighed og nedlagdes i 1782. Det eneste Jernværk, som har vedligeholdt sig i det Nordenfjeldske, er Mostamarkens, der ligger to Mile indenfor Trondhjem, er først optaget 1664, men igjen nedlagt 1695, hvorefter det atter optoges i 1757, siden hvilken Tid det har været i Drift. Dets Malmgruber ere imidlertid meget adspredte, hvorfor Malmtilgangen paa Grund af Malmens lange Transport er vanskelig, og da Brændmaterialet i denne Egn, der ligger saa nær Trondhjem, er kostbart, har Værksdriften stedse været indskrænket. Derfor er i den hele Periode fra 1836 til 1840 ikkun udbragt 1161 Sk℔ 13¾ L℔ Raajern og Støbegods, og 1620 Sk℔ 9½ L℔ Stangjern, men i Forhold til Productionens Størrelse leverer dette Værk en stor Deel forædlet Jern, saasom Ankere, Dræggер, Amboltер m. m., foruden Baandjern og Spiger, og da der, som allerede ommeldt, er fra 1840 indført et sparsommere Forbrug af Kul ved Marsovnsblæsningen, saavelsom en større Orden

og Omhyggelighed ved Smedningen, er det at vente, at Værkets Forfatning derved vil forbedres. At det ogsaa i den nyeste Tid har været paatænkt, at istandbringe et nyt Jernværk i det Trondhjemske, hvortil Bevilling under 27de Marts 1839 er meddeelt, er allerede ovenfor anført ved den afgivne Efterretning om det saakaldte Tydalens Kobberværk, dog synes endnu ikke at være gjort noget ved dette Anlæg, der efter Omstændighederne maaskee vanskelig vil bringes i Stand.

Ifølge de anførte Data er Jernværksdriften her i Landet snarere i Fremskridt end Tilbagegang. Efter den vedføiede Tabels Udvisende Litr. E. har nemlig Jernværksproductionen i Aarene 1836 til 1840 i Gjennemsnit aarlig været af Raajern 34,800 Skl., af Støbegods 10,400 Skl. og af Stangjern 25,230 Skl., hvilken Production er noget større end i de nærmest foregaaende Aar, da den efter Medium af de fem Aar 1830 til 1834 var af Raajern aarlig 30,000 Skl., og af Støbegods ligesaa 9000 Skl., samt af Stangjern efter Medium af 3½ Aar, fra 1ste Januar 1830 til 1ste Juli 1833, 23,900 Skl., og ikke mindre end i den for Jernproducternes Afsætning langt heldigere Periode fra 1780 til 1806, i hvilken Periode Productionen i de heldigste Aar ikke synderligen synes at have oversteget 40,000 Skl. af Støbegods og Stangjern. Seer man derimod hen til Jernværksproductionen i de første fem Aar efterat Berganordningen af 7de Septbr. 1812 traadte i Kraft, d. e. i Aarene 1813—1817, der var Bjergværksvæsenets Vanmagts-Periode, da blev Resultatet af det sidste Ovinqvenniums Bjergværksdrift end mere fordeelagtigt, thi i bemeldte fem Aar findes Gjennemsnitsproductionen for Jernværkerne blot at have været 7900 Skl. Støbegods og 10,900 Skl. Stangjern.

Jernværksdriften har ligesom den øvrige Bjergværksdrift her i Landet erholdt en tiltrængt Lettelse i den senere Tid med Hensyn til Afgifter. Oprindeligen erlagdes Afgiften af de afgiftspligtige Værker med et bestemt Pengebeløb, under Navn af Tiende, der udgjorde for samtlige Værker 5000 Rd.; men Berganordningen af 7de Sept. 1812 bestemte Afgiften til visse Procent af Værkernes Production, nemlig 5 pCt. af Raajern, 7 pCt. af Støbegods og 1 pCt. af Stangjern. Fra 1ste Juli 1833 er Afgiften af Stangjernstilvirkningen bortfalden, og ved Storthingsbeslutning af 1839 Afgiften af Marsovnens Product nedsat til 3½ pCt. af Raajern og 3½ Pd. Raajern for hvert Centner udbragt Støbegods Uagtet denne Nedsættelse af Prodnctionsafgiften og de ommeldte Forbedringer har havt en fordeelagtig Indflydelse paa Værksdriften, og uagtet de anførte Forbedringer, der have medført Besparelse af det for Driften nødvendigste Material, yttrer dog Nedenæs Amt, med Hensyn til de vestlandske Jernværker, at deels forandrede Salg-Conjuncturer, deels de store Omkostninger, der ere forbundne med den engelske Smedie, have bevirket, at Værkernes Stilling er snarere slettere ved Enden af det her omhandlede Ovinqvennium end ved sammes Begyndelse. Jernpriserne stærke Fald i Sverige har ogsaa havt Indflydelse paa alle de Markeder, hvor norsk Jern sælges, saa at Jernet af den Aarsag paa udenlandske Markeder kan ansees falden 25 pCt. i de sidste Aar. Disse for de norske Jernproducters Afsætning udenrigs mindre heldige Conjuncturer have ogsaa havt til Følge, at Udskibningen af Jern her fra Landet i det sidste Decennium meget er aftagen, thi i Aarene 1836 til 1840 er udført af Støbegods 570 Skl. og af Stangjern 11,370 Skl. aarlig, medens Udførselen af disse Artikler tilsammentagne beløb i de fer Aar 1830—1835 til 15,744 Skl., og i Aarene 1826—1829 til 17,952 Skl. aarlig. Den betydeligste Udførsel af Jernproducter finder Sted gjennem Porsgrunds og Øster-Riisøers Tolddistricter, samt for en mindre Deel fra Laurvig, og endnu mindre fra Christiania, hvor Jernudførselen fra 3 til 4000 Skl. aarlig, som den var i Slutningen af forrige Aarhundrede, nu er falden til 1000 Skl. aarlig. Ligesom i Fortiden gaaer det Meste af det udførte Jern til Danmark, hvilket især gjelder om Støbegodset, uagtet Udførselen heraf i høiere Grad end af Stangjernet er aftagen, efterat den Toldfrihed, som før 1814 fandt Sted med Hensyn til Indførsel af Jern fra Norge til Danmark er ophørt, og efterat man i Danmark selv har lagt sig Jernstøberier af Ovne m. m. til. Imidlertid er ogsaa i disse Aar gjennem

Øster-Riisøers Tolddistriet til britiske Havne udført en ikke ubetydelig Deel Stangjern, da Egelands Jernværks Stangjern af alt norsk Stangjern betales høiest ved de engelske Staalfabriker, fordi det er befundet fortrinlig skikket til Staaltilvirkning.

Blyværker ere nu ingensteds her i Landet i Drift, men kobberholdige Blyertser samt Blyglands findes paa mange Steder i det Søndenfjeldske, saasom i Øvre Tellemarken, i Sandsvær, paa Eger, paa Hadeland, Øvre Rommerige og i andre Egne. Allerede i det syttende Aarhundrede vare sølv- og kobberholdige Blygruber i Drift i Øvre Tellemarken og Kongsbergs Omegn, det egerske sølv- og kobberholdige Blyværk dreves i den første Halvdeel af det attende Aarhundrede, men nedlagdes med betydeligt Tab i 1759, ligesom Konerud Værket, der dreves i samme Periode, nedlagdes nogle Aar senere. I den nyere Tid kom et Blyværk i Skand paa Gaarden Steensby i Eidsvolds Prgld., hvilket sattes i Drift i 1784 og i nogen Tid var forenet med det Eidsvoldske Guldværk, men ingen videre Fremgang fik, hvorfor det allerede i 1791 nedlagdes, og det Hadelandske Blyværk, som i 1793 anlagdes, fornemmelig paa nogle forhen drevne Blyskjærper i Jevnager Præstegjeld, kom heller ikke til nogen Fuldkommenhed. Siden den Tid har ingen Drift paa Bly fundet Sted, da et Blyværk, som man for omtrent et halv Snees Aar siden agtede at anlægge i Nærheden af Ladestedet Farsund, ikke kom i Stand.

Derimod har man i den nyere Tid havt en betydelig Drift paa **Kobolt**. Dette Mineral, der først opdagedes her i Landet i 1772 og gav Anledning til Anlægget af det Modumske Blaafarveværk, som paabegyndtes i 1778, men først flere Aar derefter kom i fuld Stand, brydes i den nordlige Deel af Heggens Hovedsogn samt tilstødende Deel af Snarums Annersogn under Modums Præstegjeld, hvor Kobolten findes i Mængde, og Driften paa dette Mineral er blevet meget udvidet, især efterat fornævnte forhen Staten tilhørende Blaafarveværk i Aaret 1822 er kommet i Privates Eie og blevet et af Landets vigtigste Værker. **Modums Blaafarveværk** har et Grubedistrict, der indtager en Længde af omtrent 1400 Lagter og er inddeelt i fire Grube-Revierer, hvoraf Sydgruberne og Mellemgruberne ere de vigtigste, med flere dertil hørende Stoller, af hvilke en af 90 Lagters Længde indbringer til det dybeste Gesenk af Syd Gruberne, der har en Dybde af 33 Lagter, og Mellemgruberne løses af to Stoller, hvoraf den ene af omtrent 35 Lagters Længde indbringer til en Dybde af 10 Lagter. Af Pukværkerne er ved Hovedpukværket 52 Stempler i Virksomhed, foruden to fraliggende Pukværker, det ene med 6 og det andet med 18 Stempler, og vare ved Udgangen af 1840 ved bemeldte Gruber og Pukværker 7 Stigere og 1258 Arbeidere, som med de ved disse Indretninger ansatte Betjente udgjorde i Alt 400 Familier med 1628 Individer. Hytteindretningerne, bestaaende af forskjellige Calcineer-Tempereer- og Smelteovne, Farvemøller m. m., beskjæftigede til samme Tid 78 Arbeidere, foruden Opsyns- og Regnskabsbetjente m. fl., som i Alt udgjorde 74 Familier med 330 Individer, saa at der til den anførte Tid levede ved Værket 1958 Mennesker i 474 Familier. Productionen angives at have været i Gjennemsnit i de 5 Aar fra 1835—1839 af Blaafarve og Eschel 2500 Centner, af Saflor 1300 Centner og af urenset Arsenik 350 Centner, foruden at i 1839 27 og i 1840 12 Centner raa Potaske tilvirkedes, og angaves Productionens Totalbeløb i det første Aar til 133,100, i det andet til 127,100, i det tredie til 142, 500, i det fjerde til 147,300 og i det femte til 143,730 Spd. Den største Deel af den tilvirkede Blaafarve og Saflor har bestaaet i de finere og fineste Sorter, da de ringere Sorter svare mindre Regning.

Til de Forbedringer, der ere indførte ved Værket, kan, forsaavidt Grube- og Pukværksdriften angaaer, regnes Anvendelsen af Jernbaner, Indretningen af et Vaskeværk ved Mellemgruberne, Indførelsen af Stødherde ved Hougfos Pukværk, og Anlægget af en ny Malmvei, samt ved Hyttevæsenet Anvendelse af Reductionssmeltninger, hvorved simple Koboltsliger kunne forædles, og Indretningen af Farve-Rivemaskiner, hvorved Farvefabrikationen lettes. Naar undtages den med Hensyn til Pengeværdi ubetydeligr Ar-

tikel, ildfast Leer, som erholdes fra Udlandet, præsteres de øvrige Materialier, bestaaende af omtrent 5000 Lagter Brændeveed, 8 til 900 Læster Kul, 1300 Centner raa Potaske m. m. fra Værkets Omegn, ligesom noget Korn leveres fra Christians og Hedemarkens Amter. De Pengesummer, som i de omhandlede fem Aar have været satte i Circulation ved Værket, fornemmelig i Buskeruds Amt, angives at være i det første Aar 93,000 Spd., i det andet 109,600 Spd., i det tredie 136,800 Spd., i det fjerde 157,000 Spd. og i det femte 158,000 Spd,

Foruden foranførte Værk drives paa samme Grubefeldt det saakaldte **Snarums Koboltværk**, der dog hidtil, paa Grund af dets Beliggenhed saa nær det ældre Værk og de dette tilstaaede Rettigheder, har været underkastet mange Indskrænkninger af dette, indtil i 1840 ved en Forening mellem disse Værkers Eiere Grubefeldtet for ethvert af bemeldte Værker er bestemt saaledes, at den øvre eller nordlige Deel af Snarums Sogn er tilfalden Snarums Kobberværk, der hidtil ingen Smeltehytte har havt i Gang, saa at dets Virksomhed har været indskrænket til at levere alene den saakaldte Zaffer eller Saflor.

Af disse Værkers Producter er efter Middeltallet af Aarene 1836 til 1840 udført af Blaafarve 12,279 Centner og af Zaffer 6164 Centner. Hovedudførselen gaaer til Storbritanien, og dernæst til Holland, Belgien, Frankrige og Tydskland.

En Bjergværksdrift, som den nyere Tids Opdagelser have givet Anledning til, er Driften paa **Chrom-Malm**. Chromjernstenen fandtes først her i Landet i 1830 paa Forstenen, et Bjerg paa Vestsiden af Glommen i Tønset Præstegjeld i Østerdalen, hvor der fra en i 1819 muthet Skjærpning bragtes i nogle Aar en Deel Erts til Christiania, hvor den anvendtes til Farvefabrikation. Senere fandt man Chromjernsteen i Rødhammerbjerget østenfor Røraas, og efterhaanden opdagedes adskillige Chrommalm-Anviisninger i Røraas Præstegjeld, hvorfra i Begyndelsen store Qvanta af denne Malm, til liden Fordeel for Eierne og Landet, udførtes i raa Tilstand til Udlandet, da Trondhjem deraf afsendte i Gjennemsnit i Aarene 1827 til 1831 aarlig 1575¾ Skl.; men efterat i 1831 til dette Products Forædling en Chromfarvefabrik er opstaaet i Nærheden af Trondhjem, anvendes Ertsen for en Deel til Farvefabrikation. Imidlertid udbringes endnu en betydelig Deel Chrommalm, da fra Trondhjem er udskibet i 1838 1148⁹/₂₀ Skl., i 1839 2763⅔ Skl. og i 1840 2021¹/₂₀ Skl. deraf. Rig Chrommalm findes ogsaa i Fjeldene vestenfor Lom i Nordre Guldbrandsdalen, og i Lessø Præstegjeld sammesteds er i de sidste Aar udbrudt en temmelig betydelig Deel Chrommalm, uden dog at nogen ordentlig Drift af denne Anviisning endnu har fundet Sted. Ligesaa gives Chrommalm-Anviisninger paa Nordmør. Den Chrommalm, som udskibes, gaaer næsten ene til Storbritanien.

Foruden at give Anledning til Bjergværksdrift, hvilken Næringsvei kan og formeentlig i Fremtiden vil blive af større Betydenhed end den hidtil har været, leverer Mineralriget en Mængde i oekonomisk og technisk Henseende anvendelige Steenarter, hvis Erhvervelse medfører mere eller mindre vigtige Næringsgrene for enkelte Bygder. Af megen Betydenhed i denne Henseende er Qværnesteens-Tilvirkningen i Sælbo i Søndre Trondhjems Amt. De herværende talrige Qværnesteensbrud, der ere udbredte over en stor Strækning af Præstegjeldet, men findes fornemmelig paa forskjellige Leier i en betydelig Fjeldstrækning, et Par Mile fra den beboede Bygd, som danner Grændsen imellem Sælbo Hovedsogn og Mærager Sogn af Støredalens Præstegjeld, have været drevne i mere end 200 Aar, og drives for nærværende Tid ikke blot med uafbrudt, men endog med forøget Flid, da man nu gaaer mere i Dybden end forhen, hvorved Materien bliver bedre. Det er fra Efteraaret, ved eller efter Mikelsdagstider, og ud paa Vinteren, omtrent til Begyndelsen af Februar, at Arbeidet i Qværnsteengruberne gaaer for sig, hvori de fleste af Præstegjeldets arbeidsføre Beboere tage Deel, og efterat Stenene, endnu uformede, ere med megen Besværlighed opbragte af Gruberne, bringes de hjem til Gaardene, hvor de modtage den sidste Bearbeidning. Fra de herværende

Qværnesteensbrud forsynes en stor Deel af Riget med de fornødne Qværnestene, hvilke bringes af Sælbyggerne deels til Røraas til en bestemt Tid, da de afsættes til Agershuus Stifts Oplande, hvorfra Kjøbere til den Tid indfinde sig, men fornemmelig til Trondhjem, hvorfra de igjen søværts transporteres til andre Egne af Riget. Skjønt ved dette Arbeide mange Hænder sysselsættes, har man dog anseet det tvivlsomt, om derved tilveiebringes nogen reel Fordeel for de deri Deeltagende, da Productet af de udbragte Stene, saaledes som Arbeidet nu drives, sædvanlig ikke staaer i noget Forhold til de Omkostninger, der ere forbundne med at udbringe samme. Qværnesteensbrud, skjønt af langt mindre Vigtighed, findes videre i Tolstad-Aasen under Vaage Præstegjeld i Nordre Guldbrandsdalen, hvorfra endeel Stene leveres aarligen, samt vestenfjelds inderst i Aafjorden under Askevolds Præstegjeld i Søndfjord, hvilket Brud forsyner største Deel af Søndfjord og Yttre Sogn med de fornødne Qværnestene, og hvorfra tillige adskillige Stene føres til Bergen. Desuden gives et Par Qværnesteensbrud i Nordlandene, hvoraf det vigtigste er i Brøns Præstegjeld i Helgelands Fogderi, hvorfra adskillige Par Stene aarligen udskibes til Bergen, og et andet mindre betydeligt er i Saltdalens Præstegjeld under Saltens Fogderi, hvorfra dog i den senere Tid kun enkelte Stene udbringes. Qværnestenene fra de her omhandlede Brud ere sædvanlig ikke Gjenstand for Udførsel til Udlandet. Imidlertid udskibes gjerne aarligen endeel Stene fra Bergen til Danmark, saasom i 1839 22 og i 1840 24 Par, hvorhos i 1839 dertil er afsendt fra Trondhjem, 46 Par. Af de Qværnestene, som komme i Handelen, ansees de Trondhjemske for at være de bedste, ligesom de ere bedst tilhuggede, og ere af en Størrelse fra 20 til 40 Tommers Diameter; de Nordlandske ere omtrent af samme Størrelse, men næsten dobbelt saa tykke, hvorimod de Søndfjordske ere i Almindelighed meget smaa, sjelden over 16 til 20 Tommer i Diameter, og da de ere af en løsere Materie end de Trondhjemske og Nordlandske, sælges de i Forhold til disse meget billigere. I det Hele medfører den mindre fuldkomne Driftsmaade, som finder Sted ved Behandlingen af samtlige anførte Brud, at Productet ogsaa ofte er mindre godt, der skader Afsætningen.

Forskjellige **Marmorarter** findes i flere Egne af Landet, uden at benyttes. Søndhordlehn med tilgrændsende Deel af Nordhordlehn er især bekjendt af sine Marmorbrud, der fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede i en lang Række af Aar dreves med Kraft og havde store Leverancer til Kjøbenhavn af Bygningssstene, ligesom herfra leveredes Ligstene, Bordplader, Trappestene, Mortere m. m. rundt om i Landet. Disse Brud, der afgive den skjønneste Marmor her i Riget, ere imidlertid i Begyndelsen af dette Aarhundrede efter længere Tids svag Drift indstillede, og de Gjellebekske Marmorbrud, der ligeledes ved og kort efter Midten af forrige Aarhundrede vare af Vigtighed samt satte mange Hænder i Virksomhed fornemmelig ved Leverancer til Kjøbenhavn, ere ogsaa nu af ingen Betydenhed. Marmoren herfra er ogsaa af mindre god Bonitet end den Bergenske, da den, udsat for Luften, lettere forvitres. Derimod har man vigtige **Kalkbrud**, især i det Søndenfjeldske, hvor Kalkformationen optager store Strækninger. Af størst Betydenhed er Kalkbruddene i Asker Præstegjeld, hvilket Præstegjelds lavere Dele hvile paa Kalkbjerg, og hvis Kalkbrænderier, omtrent 40 i Tallet, afgive en saare vigtig Næringsvei for Præstegjeldets Almue, da saavel Christiansands som Agershuus Stifts Kyster for største Deel herfra forsynes med den fornødne Kalk, med hvis Transport adskillige Fartøier Aaret rundt ere beskjæftigede, ligesom en Deel brændt Kalk exporteres til Danmark og Sverige. Ogsaa Hedemarken, hvor Kalksteen findes i Mængde, har adskillige Kalkbrænderier, hvor Kalk tilvirkes endog til Salg udenbygds; men da man mangler ordentlige Kalkovne, er denne Kalkbrænding meget odelæggende og indskrænkes derved. Kalkstene forekommer ligeledes paa ikke faa Steder i Buskeruds Fogderi og giver Anledning til forskjellige Brænderier paa Modum, paa Eger og i Lier. I det Vestenfjeldske er det egentlig kun i Søndhordlehn at Kalksteen findes, og her har man adskillige Kalksteensbrud og Kalkbrænderier deels i Tysnæs og deels i Storøens Præstegjeld, i hvilket sidste især en betydelig Deel Kalk brændes paa Øen Stourso af den derværende sorte og graalige Marmor. I det Nordenfjeldske, hvor Kalkfor-

mationen er mere udbredt, er derimod Kalkproductionen større. Overgangskalken i Størdalens Præstegjeld benyttes paa flere Steder til Kalkbrænding og giver en ypperlig Kalk, ligesom i Værdals Præstegjeld paa vidtløftige Strækninger gives god Kalksteen, men hvor kun lidet Kalk brændes af Mangel paa ordentlige Ovne, hvorimod det nordligere Inderøens Præstegjeld har paa flere Steder, især langs Vestsiden af Bergenfjorden, Kalkbrænderier, hvorfra Kalk afsættes til Trondhjem og Christiansund, skjønt Mangel paa Brændsel gjør her Kalkproductionen mindre end den kunde være. Desuden har man Kalkbrud paa flere Steder i Strinde og Sælbo Fogderi, men Driften deraf er meget ubetydelig, og i Nordlandene gives især i Ranen Overflødighed af Kalksteen, hvilken dog lidet benyttes, ligesom Kalken er, da man ikke forstaaer den rette Omgangsmaade med Brændingen, i Almindelighed slet.

Sandsteen haves og benyttes paa forskjellige Steder. Paa et Sandsteensbrud i Ringsager Præstegjeld paa Hedemarken er anlagt et Slibesteensbrud ved Gaarden Narud, hvorfra nogle større og mindre Stene leveres aarligen. Denne Sandsteen har ogsaa været anvendt til Stilsteen i Marsovne, og af dens Lighed med Flots-Sandsteen har man troet at her kunde findes Steenkul, hvortil der ved Undersøgelse dog ikke er fundet Spor. Af en Sandsteen i Lessø Præstegjeld i Nordre Guldbrandsdalen har man i Fortiden taget Stilstene til det nu nedlagte Lessø Jernværk, og paa Ringerige haves omkring Krogkleven og Steensfjorden finkornig Sandsteen af forskjellige Arter, som formenes at være anvendelig til Stilsteen saavelsom til Slibestene.

Brynesteen brydes paa mange Steder. Det vigtigste Brynesteensbrud i Landet er i Eidsbergbjerget i Laurdals Præstegjeld i Øvre Tellemarken, hvor i mere end to Aarhundreder Brynesteensbrydningen har udgjort en ikke uvigtig Binæring og leveret store Ovanta Steen til Udførsel, ligesom et andet Brynesteensbjerg, uudtømmeligt som hiint, gives i Laurdals Hovedsogn. Fordelen af den Brydning, her fandt Sted, formindskedes imidlertid derved, at de mange Eiere af Bruddene kappedes om at drive disse, hvorved de nedsatte Priserne for hverandre, hvorfor man i den sidste Tid er kommen overeens om aarlig ved Aarets Begyndelse at bestemme, hvad enhver Eier i Aarets Løb maa bryde, hvilket har viist sig at have gavnlige Følger. Den vundne Steen nedbringes i Almindelighed til Skien, dog afsættes den især i nyere Tider, ogsaa til længere fraliggende Steder endog til Drammen. Af Brynesteensbruddene i Laurdal er i det Hele udbragt

i 1836, 299,200 Stene,
i 1837, 600,000 —
i 1838, 280,000 —
i 1839, 280,000 —
i 1840, 160,000 —

og er deraf udført i 1838, 125,200 Stk., i 1839, 185,100 og i 1840, 105,736 Stk. Denne Steen gaaer meest til England, dog ogsaa til Holland, Frankrige og Danmark. Et temmelig vigtigt Brynesteensbrud gives ogsaa i Kintzervig Præstegjeld i Hardanger, hvorfra ikke alene Søndhordlehn saavelsom Hardanger forsynes med Hvæssestene, men ogsaa mange Jagteladninger føres til Bergen, hvorfra Stenen enkelte Aar i smaa Partier gaaer udenfor Riget, saasom i Aaret 1840, da der til Belgien er heraf udført 1850 Stk. Brynesteensbrud haves desuden paa et Par Steder i Nordmørs Fogderi, hvorfra Stenen afsættes med Fordeel.

Skifersteen findes hyppigere. I Søndre Guldbrandsdalen, hvor Leerskiferen overalt er herskende, gives en Mængde skjønne Skifersteensbrud, især i Øier og Ringebo Præstegjelde, saavelsom i Nordre Guldbrandsdalen i Vaage Præstegjeld og Dovre Sogn og i alle disse Bygder anvendes denne Steenart mere og mere til Tagtækning, ligesom Stenen fra Øier Præstegjeld til saadant Brug afsættes til Hedemarken. Ogsaa paa mange andre Steder i det Søndenfjeldske haves anvendelig Skifersteen, men benyttes mindre.

I det Vestenfjeldske har Ryfylke i Stavanger Amt mange Skifersteensbrud, fornemmelig i Hjelmelands Præstegjeld, hvorfra Stenen, der er af megen Varighed, afhændes til andre Bygder, og end vigtigere Brud af denne Steenart har man paa forskjellige Steder i Søndhordlehn og Hardanger, da især i den saakaldte Qværnur i Jondals Sogn under Strandebarms Præstegjeld Steenbrydningen afgiver for den fattigere Deel af Sognets Beboere en ikke ubetydelig Næringskilde. Vigtige Skifersteensbrud har man desuden paa flere Steder i Indre Sogn under Nordre Bergenhuus Amt, hvor Anvendelsen af denne Steenart til Tagtækning bliver efterhaanden almindeligere, og i Surendalen under Romsdals Amt haves ligeledes flere Skifersteensbrud. I Søndre Trondhjems Amt brydes Skifer hist og her, saasom i Opdal, i Børsens Hovedsogn, fra hvilket sidste Sted Stenen tildeels føres til Trondhjem, og paa Gaarden Ranum i Strindens Præstegjeld er i de senere Aar brudt en Skifersteen af fortrinlig Art, der benyttes til Gravstene eller tilhugges paa anden Maade. **Allunskifer** gives mangesteds, uden dog at denne Steenart, siden Allunværket ved Opslo omtrent i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede nedlagdes, nu nogensteds benyttes. De Undersøgelser, man i forrige Aarhundredes sidste Decennium anstillede, for om muligt at finde Steenkul under Allunskiferen ved sidstmeldte Sted, ledte ikke til noget Resultat.

Klæber- eller **Grydesteen** findes især hyppigen i Nordre Guldbrandsdalen, hvor den meest berømte gives i Ottedalen under Vaage Hovedsogn, foruden paa flere Steder i Froens og Lessø Præstegjelde, hvor Stenen, især i Fortiden, har været meget benyttet til Qvne, Gryder, Bagsteheller m. m., hvilke ere bragte rundt omkring i Landet til Afsætning; men denne Næringsvei er i Aftagende, da man nu almindeligviis foretrækker Qvne og Gryder af Jern som mere varige. Anvendelse af Klæbersteen til Bygningsarbeide er ligeledes langt mindre almindeligt end i Fortiden; imidlertid har man i den nyeste Tid benyttet en Klæbersteen fra Jevnager Præstegjeld paa Hadeland til det Steenhugger-Arbeide, hvormed det Udvendige af den nyopførte Slotsbygning er prydet, ligesom dertil er benyttet Klæbersteen fra et gammelt Brud ved Trondhjem.

Norges **Handel** har tilligemed dets **Skibsfart** i Aarene 1836 til 1840 været meget levende. Til Oplysning om Handelen fremlægges herved under Litr. **F** og **G** Tabeller indeholdende Opgave over de vigtigste i disse Aar til Udlandet afskibede norske Varer, saavelsom over de fra fremmede Steder til Norge indbragte Varer. Heraf vil erfares, at Udførselen af Landets Hovedproducter, Trælast og Fiskevarer, har været af megen Betydenhed, hvilket allerede forhen ved Beretningerne om Skovdriften og Fiskerierne er berørt.

Af Trælast er i bemeldte fem Aar efter Tabellen udskibet i Gjennemsnit aarlig 248,327 Læster. Allerede fra Aaret 1833, da Trælastpriserne i Udlandet begyndte at hæve sig, var Trælastudførselen jævnt i Stigende. I sidstmeldte Aar oversteeg den for første Gang i den nuværende Fredsperiode 200,000 Læster og udgjorde i de tre Aar 1833 til 1835 i Gjennemsnit aarlig imod 215,000 Læster, samt tiltog endmere i de paafølgende Aar indtil den i 1839 naaede sin største Høide, og endnu i 1840, skjønt aftagende, holdt sig paa et Trin, hvorpaa den ikke siden Aaret 1806 havde været. Af disse fem Aars Udførsel er gaaet i Gjennemsnit aarlig til Storbritanien og Irland 65,000 Læster, til Holland 69,000 Læster, til Frankrige 71,700 Læster og til Danmark 29,500 Læster, men til de øvrige Lande tangt mindre Partier. Udførselen har saaledes været af størst Betydenhed til Frankrige og Holland, til hvilke Lande den ogsaa i disse Aar har været i Tiltagende, ligesom den har i en forholdsviis høiere Grad været i Tiltagende til Danmark, hvorhen er afskibet i Periodens første Aar 24,000 Læster, men i dens fjerde 33,700 og i dens femte endog 39,500 Læster, og begge de første Lande have modtaget langt større Qvanta Trælast end i de nærmeste Aar før den i 1807 udbrudte Krig. Med Udførselen til britiske Havne forholder det sig derimod omvendt. Denne har i det her omhandlede Qvingvennium ikke været i Stigende, og udgjør, som det synes, ikke det Halve af hvad den var i de for den norske Trælasthandel saa fordeelagtige Aar 1804 til 1806, i hvilke der udgik til britiske

Havne fra Drammen 32,500, fra Christiania 28,000, fra Langesunds Tolddistrict omtrent 28,000 og fra Christiansand 12,700 Læster, Alt beregnet efter Middeltal aarlig, medens i de tre Aar 1838 til 1840 Udførselen dertil alene har været, ligeledes efter Middeltal, fra det første Sted 21,000, fra det andet 9980, fra det tredie 15,800 og fra det fjerde 1100 Læster aarlig. Selv de tre nordenfjeldske Kjøbstæder, der have Trælastudskibning, og hvorfra denne Udskibning indtil den seneste Tid næsten udelukkende er gaaet til britiske (meest irske) Havne, maae nu søge andre Markeder for Trælastafsætningen; thi af Trondhjems Trælastudførsel i Aarene 1836 til 1840, der i Gjennemsnit har været 4754 Læster aarlig, ere 3591 Læster, eller omtrent de tre Fjerdedele, afskibede til Frankrige, og lignende Resultater afgive Udførselslisterne fra Christiansund og Molde. Forøvrigt vides ingen nye Markeder for den norske Trælastafsætning at have aabnet sig i denne Periode.

Fordelen for de Handlende i det Hele af den i disse Aar drevne Trælasthandel har været forskjellig. I Aarene 1836 til 1838 var den norske Trælast søgt i Udlandet og betaltes godt, men Gevinsten for Exportørerne var mindre end den under andre Omstændigheder vilde have været, deels fordi Skibsfragterne i disse Aar vare meget høie, og deels fordi Pengecoursens Forbedring formindskede Indtægten for de afsendte Trælastladninger, der betaltes i udenlandske Penge, medens Indkjøb og Driftsomkostninger, der udfordre betydelige Forskud, ingen Forandring undergik med den forbedrede Cours her i Landet. I Aaret 1839 forværredes Conjuncturerne for Trælastafsætningen, og især var i Aaret 1840 den norske Trælasthandel ikke alene lidet lønnende, men endog forbunden med Tab. Imidlertid have Exportørerne i denne Periode nydt en ikke ubetydelig Nedsættelse i de paa Udskibningen hvilende Afgifter, som fornemmelig betyngede den i uforædlet Tilstand udskibede Trælast. Trælasttolden, som oprindeligen, efter Toldanordningen af 1818, var 1 Spd. 72 ß. pr. Trælastlæst, og i 1833 nedsattes til 1 Spd., er nemlig i 1836 yderligere nedsat til 96 ß. pr. Læst; og desuden maae de i sidstmeldte Aar bevirkede Nedsættelser i Skibsafgifterne (Laste- og Fyrpenge) komme i nogen Betragtning ved Spørgsmaalet om Indtægter af og Udgifterne ved Trælastudskibningen.

Blandt Udførselsstederne for Trælast er Drammen det vigtigste, da sammes Udførsel udgjør almindeligviis mere end en Fjerdedeel af den hele Trælastudførsel, medens fra Christiania udgaaer kun en Syvende- eller Ottendedeel og fra Langesundsfjordens fire Udskibningssteder omtrent en Niende- eller Tiendedeel af denne Udførsel. Der er imidlertid Sandsynlighed for at Christianias Trælastudskibning ikke vil kunne holde sig paa det Trin, den nu indtager, da Frederiksstads Tolddistrict, der har en for Trælastudskibningen bequemmere Beliggenhed, efterhaanden har med Hensyn til samme hævet sig paa Christianias Bekostning. Vanddraget fra Christianias Tømmertract i Oplandet fører nemlig umiddelbart til de i Frederiksstads Tolddistrict værende betydelige Saugbrug, saavelsom til Udskibningsstederne i Nærheden af disse, i det Sted at Christiania, hvortil ingen flaadbar Elv fra Oplandet fører, Trælasten fra dette Opland maa, for at komme til Udskibningsstedet, med en betydelig forøget Bekostning kjøres flere Mile enten som Saugtømmer eller forædlet til Bord og Planker. Tømmerdriften til Frederiksstads Tolddistrict er derfor i den her omhandlede Periode betydeligen forøget, da der igjennem Lindhoel Tømmerlændse i Glommen, ovenfor de Saugbrug, hvis Product exporteres igjennem Frederiksstads Tolddistrict, er udbragt, formodentlig for allerstørste Deel af Oplands-Tømmer, i 1837 44,713, i 1838 48,031, i 1839 54,482 og i 1840 49,868 Tylter, og fra intet Udskibningssted i Landet er Trælastudførselen i den Grad tiltagen som fra Frederiksstads Tolddistrict. Herfra afskibedes nemlig i 1804 til 1806 i Gjennemsnit ikkun 13,212 Læster Trælast aarlig, men i 1836 var Udskibningen allerede stegen til 18,708 Læster, og i 1840 udgjorde den 25,900 Læster, der var omtrent 3000 Læster mindre end Christianias Udførsel samme Aar, — medens i Aarene 1804 til 1806 Trælastudskibningen i Gjennemsnit var fra Christiania 19,116 Læster større end fra Frederiksstad. Næst efter de

her anførte Udskibningssteder kommer Christiansand som Udførselssted for Trælast, da herfra i disse Aar i Gjennemsnit er udført 16,600 Læster, og efter dette Frederikshald, Øster-Riisøer, Arendal etc.

Den norske Fiskehandel deler sig i forskjellige Grene. Sildehandelen, som underholdes fornemmelig ved det betydelige Vaarsildfiskeri, der i en Række af Aar har gaaet til paa Norges Vestkyst, er en af de vigtigste blandt disse Grene. Denne Handel har medført meest Virksomhed i Aaret 1837, da et meget betydeligt Sildefiskeri indtraf lige fra Listerlandet i Syd til henimod Statlandet i Nord, og Fiskeriets Product blev meget stort, saavelsom i 1840, da ligeledes et stort, skjønt mindre udbredt Fiskeri gaves, men i disse Aar, da, efter hvad Tabellen udviser, en overordentlig Mængde Sild udskibedes, bleve de udenlandske Markeder saaledes overfyldte med denne Vareartikel, at Fordelen for denne Green af Fiskehandelen blev mindre for Exportørerne, hvorimod i Periodens trende andre Aar, da Vaarsildfisket, fornemmelig i de Bergenhusiske Amter, mindre gik til, og altsaa et mindre Qvantum Sild tilvirkedes til Udskibning, Afsætningen heraf var mere fordeelagtig. Det er fornemmelig ved Sildehandelen, at Stavanger Kjøbstad i de to sidste Decennier har hævet sig til en høi Grad af Velstand samt en ikke ringe Anseelse blandt de norske Handelssteder, i hvis Række Stedet nu indtager den femte eller i det Mindste den sjette Rang i mercantilsk Vigtighed, da dets Handelsvirksomhed strækker sig i en vid Omkreds over en Egn, der nu maa anses som Centrumet for det norske Sildefiskeri. I de senere Aar er ellers ogsaa, som man i Afsnittet om Fiskerierne har tilladt sig at bemærke, et større Qvantum feed Sild fra Romsdals Amts og de to Trondhjemske Amters Kyster kommet i Handelen over Trondhjem og Christiansund end i den foregaaende Periode var Tilfældet. Silden udføres især fra Bergen og fra Stavanger, i hvis Tolddistricter den meste Sild tages, og er i disse Aar fra det første Sted omtrent en Trediedeel og fra det andet omtrent $^2/_7$ Deel af den udførte Sild kommen i Handelen, ligesom i Periodens to første Aar Flekkefjord var at regne blandt Hovedudførselsstederne for denne Vareartikel, da i Aaret 1837 endog imod en Fjerdedeel af den fra Norge afsendte Sild blev udskibet fra Flekkefjord. De egentlige Markeder for Silden er i Østersøen og Sverige, og udenfor disse Markeder har været afskibet i Aaret 1837 fra Bergen til Spanien og Middelhavet 3569 Tdr., samt fra Flekkefjord til Vestindien 1342 Tdr., og i 1840 til Middelhavet fra Bergen og Stavanger 2016, og til Vestindien fra Bergen 463 Tdr. Nye Markeder for Vraasilden ere i de her omhandlede fem Aar ikke udfundne.

Af Torskefiskeriets Product gaaer Tørfisken meest til Middelhavet, samt dernæst til Holland, Sverige og flere Lande. Handelen med denne Varesort har været meest indbringende i Aaret 1837, da Fiskeriet i Lofoten var godt og Fiskepriserne senere stege betydeligen, men i de følgende Aar, da Concurrancen af Kjøbere i Lofoten har været stor, have de Handlende havt mindre Fordeel derved; derimod var indtil 1839 Søgningen efter Klipfisk meget stor, da mange spanske Skibe, paa Grund af den Lettelse i Toldafgifter, som fandt Sted i Spanien, naar Fisken indførtes i Landets egne Skibe, indkjøbte Fiskeladninger her i Landet. Men i de to sidste Aar have færre Skibe søgt hertil for at kjøbe Klipfisk, og Conjuncturerne ere derved blevne mindre fordeelagtige for Klipfiskhandelen. Imidlertid har man for Klipfisken i de senere Aar vundet et nyt Marked i Portugal, hvortil i denne Periode, med Undtagelse af Aaret 1840, betydelige Partier af denne Varesort ere udskibede. Rognen, der udføres til franske og spanske Havne ved den Biscayske Bugt, hvor den ene anvendes til Sardelfiskeri, har, da dette Fiskeri er faldet temmelig misligt ud og Tilførselen deraf har været betydelig, hvorfor Priserne paa Rognen have været lave, ikke afgivet nogen Fordeel, og Handelen med Tran angives snarere at have medført Tab end Fordeel, hvilket formeentlig maa tilskrives den større Indførsel af denne Artikel, der har fundet Sted fra Sydsøen og Labrador. Hovedudførselsstedet for Torske- og Seifiskeriets Product er foruden Bergen, som udskiber omtrent $^3/_5$ Deel deraf, ogsaa Trondhjem, hvorfra omtrent en Sjettedeel deraf kommer i Handelen. Derhos har Christiansund i den senere Tid

ikke ubetydeligen udvidet sin Fiskehandel, ligesom Tromsø, der gaaer meer og meer frem i Virksomhed, har en vigtig Fiskehandel. Endelig afsender Hammerfest ligesom Tromsø en stor Deel Fiskevarer, og Hammerfest har, som allerede forhen bemærket, været Hovedstedet for de nu stærkt aftagende Ishavs-Expeditioner, saavelsom Udførselsstedet for de ved disse erhvervede Producter.

Med Hummerhandelen har det en særegen Beskaffenhed, da denne drives alene for fremmed Regning og med fremmede Skibe, og vedkommer saaledes ikke Landets Handlende, undtagen forsaavidt disse benyttes som Commissionærer eller Mellemmænd ved denne Handel. Med den aarlig aftagende Hummerfangst aftager ogsaa Hummerudførselen, der i indeværende Aarhundredes tredie Decennium var af størst Betydenhed.

De øvrige Udførselsartikler ere af underordnet Vigtighed. Bjergværksdriftens Producter ere imidlertid de vigtigste blandt disse, samt dernæst Skindvarer, og det viser sig af vedføiede Tabel Litr. **F.** at flere Artikler ere udførte i tiltagende Mængde. Nye Natur- eller Kunstproducter af nogen Betydenhed findes ikke paa disse Aars Udførselslister.

Indførselen har af en Mængde Artikler været langt betydeligere end i de foregaaende Aar. Saaledes har ifølge vedføiede Tabel Litr. **G.** Kornindførselen, som allerede forhen ommeldt, i denne Periode naaet en overordentlig Høide. Af Caffe er Indførselen i Periodens Løb stegen fra noget over 2½ Million til næsten 4½ Million Pund aarlig, samt af Bomuldsgarn fra noget over 200,000 til noget over 500,000 Pd. aarlig. Derhos er Indførselen af Sukker saavelsom af Brændeviin i Tiltagende. Det større Forbrug nu end i Fortiden af Steenkul, især til Bjergværks- og Fabrikdrift, bevirker en aarlig tiltagende Indførsel af denne Artikel, der i Periodens Løb er stegen til mere end det Dobbelte, ligesom flere af de senere Aars betydelige Sildesaltning har havt en væsentlig Indflydelse paa Indførselen af Salt, der var størst i Periodens sidste Aar, da ogsaa Sildefiskeriet var af meest Betydenhed. Af denne Grund var ogsaa Indførselen af Staver og Bødkerarbeide i sidstmeldte Aar ualmindelig stor. Den stærk tiltagne Skibsfart har forøget Trangen til Seildug, og Skibsfarten i Forening med Fiskeriernes tiltagende Drift har bragt Hampeindførselen i Stigende, hvorimod Indførselen af Liin, formeentlig paa Grund af en hyppigere Anvendelse af Bomuldsgarn i den huuslige Industri, er i Aftagende. Tobak i forarbeidet Stand indføres i større Mængde end i Fortiden, men af Tobaksblade tiltager Indførselen ikke. Den stigende Lurus forøger Indførselen af alleháande Manufactur- og Fabrikvarer til Afbenyttelse i det daglige Liv.

Antallet af Norges Handelssteder er i Periodens Løb blevet forøget, da Markedspladsen Levanger i Nordre Trondhjems Amt ved Lov af 18de Mai 1836 har faaet Kjøbstadsrettighed, ligesom Sarpsborg ved Lov af 9de Aug. 1839 er gjenoprettet som Kjøbstad, hvorhos Tvedestrand ved Lov af 13de April 1836 har erholdt udvidet Handelsrettighed. Det er ogsaa at vente, at Norges vidtløftige Vestkyst, hvis Handelssteders Antal, tildeels paa Grund af de ældre Kjøbstæders udelukkende Privilegier, har været ringe, men hvis Rigdom paa Udførselsartikler har i den senere Tid været i Tiltagende, vil erholde flere Afsætningssteder for dens Producter. Blandt de Steder, som ved Beliggenhed eller andre Naturfordele i denne Henseende fornemmelig ere komne i Betragtning, mærkes Leirdalsøren i Indre Sogn, der har givet Anledning til at en Commission nedsattes i Aaret 1839 for at anstille Undersøgelse og afgive Betænkning angaaende Hensigtsmæssigheden af et Kjøbstadsanlæg sammesteds eller i Nærheden deraf, ligesom en anden i samme Aar nedsat Commission overdroges samme Hverv med Hensyn til et foreslaaet Kjøbstadsanlæg i Nummedals Fogderi under Nordre Trondhjems Amt, hvor den fra et vidtløftigt Opland kommende Namsen Elvs Udløb syntes at frembyde et bequemt Sted til Kjøbstadsanlæg. Videre er, efterat der af Storthinget i 1839 var fattet Beslutning til en Lov angaaende Kjøbstadsrettighed for Udhavnen Kobbervigen i Stavanger Amts nordlige Deel, hvilken Beslutning ikke erholdt naadigst Sanction, en Commission s. A. nedsat for at anstille

Undersøgelse og afgive Betænkning om, hvorvidt Kobbervig eller et andet Sted i Nærheden bør bevirkes meddeelt Handelsrettighed, samt om hvorvidt dette i saa Fald bør være som Kjøbstad eller som Ladested. Endelig have i Agershuus Stifts vidtløftige og folkerige Oplande Storhammer og Kongsvinger været paatænkte som muligt vordende Handelssteder.

Fremdeles ere med Hensyn til Handelen forskjellige Undersøgelser anstillede samt mere eller mindre indgribende Foranstaltninger trufne i det her omhandlede Ovinqvennium. Ved Lov af 2den Juli 1836 ere Liggedagene for de fra udenrigske Steder kommende Skibe ophævede. Under 6te Mai 1837 er en Commission nedsat for at afgive Betænkning om og Forslag til de Lovbestemmelser angaaende Handelen i Nordlands og Finmarkens Amter, som maatte findes tilraadelige, hvorefter er udkommen en Lov om Handelen i Nordlands Amt samt Senjen og Tromsø Fogderi, under de aarlige Fiskerier sammesteds, af 9de Aug. 1839. Ifølge Resolution af 28de Aug. 1838 nedsattes en Commission, for at tage under Overveielse, hvilke Bestemmelser angaaende Handelsberettigelse, der maatte anses hensigtsmæssige saavel paa Landet som i Kjøbstæder, og ved provisorisk Anordning af 15de Juli 1840 blev det tilladt Gaardbrugere i de Egne af Agershuus Stift samt Øvre Tellemarkens Fogderi, der ere beliggende i en Afstand af tre Mile fra Kjøbstæder, under visse Betingelser at drive Handel med Kornvarer m. v.

Til Handelens og Skibsfartens Fremme ere forskjellige Conventioner og Tractater med fremmede Magter afsluttede. Saaledes er i Aaret 1836 oprettet en Handels- og Skibsfarts-Tractat med Grækenland og i 1837 en lignende med Kongeriget Hannover, samt i 1838 en Handels- og Venskabs-Tractat afsluttet med Rusland, og i Aaret 1839 ligesaa en Handelstractat med Kirkestaten, hvorhos i Aaret 1840 Handels- og Skibsfarts-Tractater ere istandbragte med Kongeriget Sardinien saavelsom med Republiken Venezuela i Sydamerika, og i dette Aar tillige en Handelstractat med Tyrkiet, samtlige byggede paa Reciprocitet i Forholdene mellem de contraherende Magter.

Under 11te April 1838 ere de Forbud mod det norske Handelsflags Brug i visse Farvande, som indtil den Tid vare gjældende, blevne hævede, siden hvilken Tid de norske Skibe overalt kunne bruge det for dem bestemte Kofardiflag.

Den tiltagende Handelsvirksomhed har betydeligen forøget Antallet af de Individer, som ved Handelen beskjæftiges. Efter Folketællingen af 1835 fandtes i Landet 1738 Grosserere og Kjøbmænd, samt 1134 Høkere, Marketentere og Vertshuusholdere, hvorimod ved Udgangen af Aaret 1840 gaves, saaledes som vedlagte Tabel Litr. **L.** udviser, i Rigets Kjøb- og Ladesteder 352 Grosserere med 45 Handelsbetjente, 1937 Kjøbmænd, hvis ved Handelen ansatte Betjente udgjorde et Antal af 1372, samt 1392 Høkere, Marketentere og Vertshuusholdere, der havde 80 Betjente ved Handelen. Endelig vare af Personer, som nærede sig ved Handel i en enkelt Retning, 168, som underholdt 19 Handelsbetjente. Desuden fandtes ifølge vedlagte Tabel Litr. **M** i sidstmeldte Aar af Handelsberettigede udenfor Kjøb- og Ladestederne 454 Landhandlere samt 31 Høkere og Marketentere. Disse Landhandleres Antal var størst i Landets nordlige Egne, hvor der kun gives faa Handelssteder og disse ere langt fra hinanden beliggende. Saaledes havde Nordre Bergenhuus Amt 48, Nordre Trondhjems Amt 38, Nordlands Amt 125 og Finmarkens Amt 60 Landhandlere.

Med den i Aarene 1836 til 1840, saavel med Hensyn til Ind- som Udførsel, i flere Retninger tiltagne Handel er ogsaa Skibsfarten til og fra Norge bleven mere levende. Her ere nemlig til Norge ankomne af norske Skibe i Gjennemsnit aarlig: 3928 af 179,906 Com.-Læsters Drægtighed og af fremmede Skibe 3195 af 83,851 Com.-Læsters Drægtighed, tilsammen 7123 af 263,757 Com.-Læsters Drægtighed, ligesom fra Norge ere udgaaede i Gjennemsnit aarlig: af norske Skibe 3915 af 181,390 Com.-Læsters Drægtighed, og af fremmede Skibe 3062 af 83,750 Com.-Læsters Drægtighed, tilsammen 6977 af 265,140 Com.-Læsters Drægtighed.

Skibsfarten i disse Aar har været meget stærkere end i de denne Periode nærmest foregaaende Aar, da Antallet af de fra Norge til Udlandet udgaaede norske Skibe var i Aarene 1827 til 1829 efter Gjennemsnit aarlig 3451 af 125,229 Læsters Drægtighed, og i Aarene 1830 til 1834 ligesaa aarlig 3585 af 140,073 Læsters Drægtighed, ligesom de til Norge ankomne fremmede Skibe i de første af disse Aar var aarlig 2447 paa 62,072, og i de sidste 2347 paa 62,678 Læster.

Grunden til den i Aarene 1836 til 1840 stærk tiltagende Skibsfart maa søges deels i den i disse Aar aarlig tiltagende Trælastudskibning, saavelsom i den i nogle af Periodens Aar meget forøgede Sildeudskibning, deels ogsaa i den betydelige Korntilførsel, som Misvæxtaarene 1836 til 1838 foranledigede. Derfor har ogsaa Skibsfarten af fremmede Fartøier været stærkest i Aarene 1837, 1839 og 1840, i det første og sidste af hvilke den betydelige Sildefangst i det Vestenfjeldske gjorde Anvendelsen af en stor Mængde Skibe til Sildens Udførsel nødvendig, og i 1839 var Korntilførselen, der meest foregaaer i fremmede Skibe, større end i noget andet Aar af denne Periode. Ligesaa var af denne Grund Antallet af de med Ladning ankomne fremmede Skibe størst i dette sidste Aar, nemlig 2183 paa 52,132 Læster, medens det i det foregaaende og efterfølgende Aar var kun respective 2030 paa 49,006 og 1907 paa 48,723 Læster, følgelig mindst i 1840, i hvilket Aar ogsaa Korntilførselen var mindst, hvorimod Antallet af de med Ballast ankomne fremmede Skibe var størst i 1840 nemlig 1280 paa 38,089 Læster, da Skibe fra Udlandet dette Aar søgtes til Sildeudførselen, men mindre i de to næstforegaaende Aar, nemlig i 1839 1143 paa 33,176 og i 1838 1003 paa 29,865 Læster, da disse Aar vare maadelige Aar for Sildefisket og altsaa udfordrede færre fremmede Skibe til Udførselen af dets Product. Af samme Grund udgjorde de med Ladning udgaaede fremmede Skibe det største Antal i Aaret 1840, nemlig 2804 af 74,102 Læster, som var omtrent 3000 Læster mere end i 1839 og over 10,000 Læster mere end i 1838.

Det er dog ikke blot Fremmedes Skibsfart paa Norge, der i de her omhandlede Aar har faaet Tilvæxt, da saaledes som ovenfor er viist, ogsaa Skibsfarten fra Norge i egne Skibe aarligen er tiltagen. De med Ladninger i Periodens tre sidste Aar udgaaede norske Skibe vare nemlig i det første Aar 3526 paa 165,500 Læster, i det andet 3975 paa 186,302, og i det tredie Aar 4388 paa 191,803 Læster, hvilken temmelig betydelige Forøgelse i det sidste Aar, uagtet Trælastudskibningen var i Aftagende, især skyldes det vestenfjeldske Norges Handel, da Bergen saavelsom Stavangers Udførsel i dette Aar beskjæftigede et langt større Læstetal saavel af norske som fremmede Skibe end i de nærmest foregaaende Aar. Nogen, skjønt vistnok kun ubetydelig Fart har fra Norge fundet Sted til Havne udenfor Europa, da med Ladninger af norske Producter ere i foranførte trende Aar ankomne til Algier i det første 1 Skib paa 85½ Com.-Læster, i det andet 5 Skibe paa 501 Com.-Læster og i det tredie 1 Skib paa 91 Com.-Læster, samt til Nordamerica i 1839 et Skib paa 45 Com.-Læster.

I denne Periode er, foruden ved den vorende Udskibning fra Landet selv, ogsaa den norske Skibsfart befordret ved den fordeelagtige Fragtfart, som i flere af disse Aar fandt Sted i Udlandet. Her faldt nemlig gode Fragter for norske Skibe i østersøiske Havne, deels med Kornvarer fra det egentlige Rusland, deels med Trælast fra Finland og Sverige, og efter de Oplysninger, Consulatberetningerne afgive, ere i Aarene 1838 til 1840 med Ladninger til fremmede Steder udgaaede fra russiske Havne efter Middeltal 100 norske Skibe paa 6751 Commercelæster, fra Finland ligesaa 20 Skibe paa 2052 Commercelæster, og fra Sverige ligesaa 337 Skibe paa 39,467 svenske Læster, hvoraf fra svenske Havne i Østersøen 153 Skibe paa 18,752 svenske Læster. Denne Fragtfart, saavel fra Rusland som fra Sverige, var stærkest i Aaret 1839, men af mindst Betydenhed i Aaret 1838. Desuden har Fragtfarten i Middelhavet, hvori fornemmelig Bergenske og Trondhjemske Skibe tage Deel, i nogle af disse Aar været fordeelagtig. Fra europæiske Havne i Middelhavet ere af norske Skibe afgaaede befragtede til fremmede Steder med Ladning i Aarene 1838 til 1840 efter Middeltallet aarlig 41 paa 2837 Commercelæster, hvoraf fra spanske Havne 17 paa 1160 Læster, fra

Italien 9 paa 544 Læster, fra den østerrigske Stat (Venedig iberegnet) 11 paa 841 Læster, samt fra Tyrkiet og Grækenland 5 paa 291 Læster. Ligesaa ere befragtede afgaaede i foranførte tre Aar fra Portugal 11 Skibe paa 841 Læster aarlig, samt fra Spanien udenfor Middelhavet i Aaret 1839 11 paa 567 og i Aaret 1840 36 paa 1750 Læster.

Ved disse for den norske Skibsfart heldige Conjuncturer opmuntredes man her i Landet saavel til Skibes Bygning, som til Skibes Tilkjøb fra Udlandet, hvorved den norske Handelsflaade aarligen forøgedes. Derfor finder man Antallet af de norske Skibe, som ved denne Periodes Begyndelse eller ved Udgangen af Aaret 1835 var 2272 og hvis Drægtighed var naaet til 75,459 Læster, samt hvis Besætning var 11,279 Mand, i Aaret 1839 steget til 2820, af 95,566 Læsters Drægtighed og med 15,541 Mands Besætning, hvorhos de her i Landet hjemmehørende Skibe udgjorde ved Slutningen af denne Periode 2908 af 104,184 Læsters Drægtighed, dog uden at deres Besætning med Nøiagtighed kan opgives.

I disse fem Aar angives saaledes som anført paa medfølgende Tabel Litr. **N.** at være byggede i Landets Kjøb- og Ladesteder 132 Skibe af 7607½ Læsters Drægtighed og i Landdistricterne 565 Skibe af 15,916 Læsters Drægtighed, tilsammen altsaa 697 Skibe af 23,523 Læsters Drægtighed, hvoraf det største Antal kan antages at være benyttet i Skibsfart udenfor Riget, ligesom i Periodens trende sidste Aar at være tilkjøbte fra Udlandet i 1838 35 Skibe paa 2449 Læster, i 1839 25 paa 1849 Læster og i 1840 18 paa 1026 Læster. Man har ogsaa i denne Periode lagt sig flere større Skibe til end forhen; thi af Skibe over 100 Læster havde man i 1835 171 paa 23,904 Læster, men 1839 230 paa 31,327 Læster og i 1840 252 paa 34,384 Læster. Ligesaa har man i de sidste Aar, meest i Bergen, Trondhjem og Christiansund, benyttet Kobberforhudning til de for Fart paa fjernere Farvande bestemte Skibe, og til Enkelte er Zinkforhudning anvendt.

I det Hele taget, er, efter det Anførte, Søfarten, som Næringsvei betragtet, i Tiltagende. I det Vestenfjeldske, hvor Fiskerierne nu holde mange flere Skibe i Fart end i Fortiden, har det store Vaarsildfiskerie, og den Jægte- og Baadefart samme bevirker, i den senere Tid været en Planteskole for duelige Søfolk, og i det Sønden fjeldske beskjæftiger, foruden den egentlige Skibsfart, den stærk drevne Kystfart samt Lotsning en stor Mængde Søfolk. Ved Udgangen af Aaret 1840 angaves Antallet af Skippere med Borgerskab at være 2215, hvoraf 1199 vare bosatte i Kjøb- og Ladestederne, samt 1016 udenfor samme. Af dette Tal hørte 1432 til Strækningen østenfor Lindesnæs og 783 til Strækningen vestenfor og nordenfor samme; imidlertid vil dette Tal formentlig betydeligen forøges, naar ogsaa Skippere uden Borgerskab dertil medregnes, da der ved Lov af 23de Juni 1836 er tilstaaet udvidede Rettigheder til at føre Dæksfartøier. Lotsvæsenet holder ligeledes mange Mennesker i Virksomhed. I det Hele havdes ved Udgangen af 1840 paa den Strækning af Landet, hvor Lotsvæsenet er organiseret, nemlig fra Landets østlige Grændse indtil Trondhjems, 1733 Lotsnummere, hvoraf dog 271 vare vacante. Antallet af de norske Lotser var saaledes til foranførte Tid 1462, hvoraf 758 under 37 Lotsoldermandskaber hørte til Strækninger østenfor Lindesnæs, og 704 under 28 Lotsoldermandskaber til Strækningen vesten- og nordenfor samme. I det Vesten- og Nordenfjeldske ere Dæksfartøier til Lotsning, paa enkelte Undtagelser nær, endnu ubekjendte.

Af Indretninger for Skibsfarten, der skylde den nyeste Tid deres Tilværelse, mærkes de paa de flere Steder oprettede private Soassuranceforeninger, der ere stiftede mellem Skibsrhederne i et vist Distrikt, og hidtil synes at have havt velgjørende Følger; hvilke Foreninger ved Lov af 9de Aug. 1839 ere tilstaaede nogle Forrettigheder. Af saadanne Foreninger havde man i denne Periode trende, nemlig een, som var den ældste, i Skien, en anden i Arendal og en tredie i Stavanger, og vare i Aaret 1840 forsikkrede i den første 75 Skibe for 291,350 Spd., i den anden 117 Skibe for 422,573½ Spd., og i den tredie 67 Skibe

for 121,636 Spd. Desuden var i Slutningen af Perioden Oprettelsen af en Assuranceforening for Frederikshalds Tolddistrict under Ventilation.

Ved den nordlandske Kystmaaling fortsattes i 1836 Trianguleringen fra den nordlige Deel af Saltens Fogderi, og udstraktes i 1837 til Nordkap, samt fuldførtes i 1838 da den naaede den russiske Grændse. Derhos er i 1840 en Triangelrad ført til det af den franske Expedition i Aaret 1839 anlagte Observatorium ved Bosekop imellem Alten og Kaasfjorden i Vestfinmarken. Detaillemaalingen foretoges i 1836 og 1837 i Lofoden og Vesteraalen, samt i en Deel af Senjen og Tromsø Fogderi, og fortsattes i de paafølgende Aar i Finmarken, hvor den i 1840 udstraktes forbi Nordkap til Porsfangerfjorden, samt ventedes fuldført i 1842, hvorved den i 1828 paabegyndte hydrographiske Opmaaling vil sluttes. Videre ere i 1836 Oplodninger foretagne udenfor Værø og Røst, som ere de yderste Dele af Lofodens lange Dræbe, og i 1840 en Deel af Havbroen, som udenfor Vesteraalen nærmer sig Landet, bleven oploddet og bestemt, hvorhos specielle Opmaalinger og Oplodninger af Tromsø Havn i 1837 og af Hammerfest Havn i 1840 ere udførte. Det tredie af Kystkarterne, der gaaer fra 66° 4′ til 67° 7′ N. B. og indbefatter Strækningen fra Dønnesø til Fleina og Sandhornet i Helgelands Fogderie, udkom i 1837, samt det fjerde, der gaaer fra 67° 5′ til 68° 12′ N. B. fra Fleina og Sandhornet til Trano i Saltens Fogderie tilligemed den sydlige Deel af Lofoden indtil Fjeldet Vaagekallen og Øen Skraaven, i 1839, og i 1842 vil saavel det femte, som gaaer fra Trano til Gisund, med Vesteraalen og den nordlige Deel af Lofoten eller fra 68° 9′ til 69° 16′, nordlig Bredde, som det sjette Kart, der gaaer fra 69° 14′ til 70° 21′ og indbefatter Strækningen fra Andø og Gisund til Ovalø i Senjen og Tromsøe Fogderie tilligemed en Specialtegning over Tromsøe Bye og Havn, kunne ventes færdige fra Lithographen.

I den Kongelige Proposition til Budgettet for 1839 var opført en Sum af 10,000 Spd. eller 3333 1/3 Spd. aarlig for at anvendes til Oplodning af de Norges nordlige Kyster omgivende Banker, eller den saakaldte Havbro, hvilket ansees for vigtigt, saavel for Søfartens Sikkerhed som for Fiskerierne, ligesom ogsaa Foranstaltningen antages at være af Interesse i videnskabelig Henseende. Denne Udgiftspost blev imidlertid ikke bevilget, da man antog, at der ikke burde skrides til Udførelse af dette ellers gavnlige Arbeide førend Kystmaalingen var tilendebragt.

Da de hidtil gjældende Bestemmelser for Navigations-Examinationsindretningen i flere Henseender trængte til Forandring, er, efterat denne Sag ved en Commission var bleven behandlet, en Lov om Navigationseramen af 9de August 1839 udkommen, og overeensstemmende med denne Navigationseraminatorer ansatte i Stiftsstæderne, ligesom i 1840 et midlertidigt Reglement for Fremgangsmaaden ved Navigationseramen udfærdiget.

De ældre, i Overeensstemmelse med Plan af 11te Aug. 1811 oprettede Hjælpe- og Understøttelsescasser for uheldige Sømænd, hvoraf gives een i hvert af Rigets fem Indrulleringsdistricter, samt en sjette for Stavanger By med District, have i det her omhandlede Tidsrum vedblevet deres Virksomhed, og eiede ved Udgangen af 1840 tilsammen en Capitalformue af 25,345 7/10 Spd. Desuden ere i de seneste Aar særskilte Understøttelsescasser for enkelte Handelssteder, saasom Kragerø, Farsund m. fl., oprettede, hvilke sidste blot staae under vedkommende Communers Bestyrelse. I det Hele synes Vigtigheden af saadanne Indretninger, hvis Indtægter alene bestaae i frivillige Bidrag af de i Farten værende Søfolk, mere og mere at paaskjønnes. Lotsunderstøttelsescassen, der er oprettet ved Placat af 11te Januar 1805, og hvis Indtægter bestaae i en Afgift af alle Lotspenge overeensstemmende med Lov af 6te August 1824 og 1ste Mai 1830, som anvendes til Hjelp for gamle og utjenstdygtige Lotser, samt deres Enker og Børn, eiede ved Udgangen af 1840 en Capitalformue af 21,213 Spd.

Paa Fordelen af Skibsfarten har den i denne Periode foregaaede Nedsættelse af Skibsafgifterne ikke været uden Indflydelse. De ved Toldanordningen af 1818 oprindeligen bestemte Lastepenge, som allerede ved en provisorisk Anordning af 1819 nedsattes for ladet Fartøi til 60 ß. og for ballastet til 30 ß. pr. Commercelæst, er i 1836 endvidere nedsat til 30 ß. pr. Commercelæst af ladet og 15 ß. af ballastet Fartøi, ligesom Fyrpengene, der havde været pr. Commercelæst 20 ß. af ladet og 10 ß. af ballastet Fartøi er i 1836 nedsat til respective 14 og 7 ß. pr. Commercelæst.

Den tiltagende Handel og Skibsfart har virket betydeligen til at forøge Toldindtradernes Beløb, der i Aarene 1836 til 1840 i Gjennemsnit have været 1,850,000, Spd. saa at de langt have overstiget de i Budgetterne for samme paaregnede Beløb, og vedlægges under Litr. O en Tabel, der nærmere oplyser Størrelsen af de forskjellige under disse Indtrader medtagne Afgifter. Ligesaa har Handelen og Skibsfarten foranlediget, at forskjellige Forandringer i denne Periode ere foregaaede med Toldvæsenet. Saaledes er Krageroes Toldsted med tilhørende District adskilt fra Porsgrunds Toldinspectorat, ligesom Øster-Riisøers Toldsted med tilhørende District fra Arendals Toldinspectorat, af hvilke tvende Toldsteder med tilhørende Districter er dannet et nyt Toldinspectorat, under Navn af Øster-Riisøers Tolddistrict. Toldopsynet i Finmarken er sat paa en anden Fod, da der i Stedet for den i hvert af Toldstederne Tromsø og Hammerfest forhen ansatte Tolder, er oprettet en Toldopsynsbetjents- og en Toldoppebørselsbetjents-Post ved ethvert af disse Toldsteder, og endelig er oprettet et Toldoppebørselsbetjents-Embede i Tvedestrand, samt et Toldoppebørselsbetjents-Embede i Brevig. Ved disse Foranstatninger er Toldofficianternes Antal forøget, ligesom den tiltagende Handelsrørelse og den i Anledning heraf opstaaede Forøgelse i Forretninger har gjort det nødvendigt at bevilge Oprettelsen af flere nye Toldbetjentsposter. I det Hele udgjorde ved Udgangen af Aaret 1840 Toldpersonalet et Antal af 127 Embedsmænd og 423 underordnedr Betjente, og Toldpersonalets Lønninger have efter et Middeltal for de fem Aar fra 1836 — 1840 udgjort 266,000 Spd., hvoraf omtrent 37,200 Spd. Spd. var Gage og 228,800 Spd. Procenter. Naar hertil lægges 31,900 Spd., der er Godtgjørelse for økonomiske Afgifter af adskillige Varer, der forhen særskilt oppebares, men som nu ere inddragne under Tolden, imod at vedkommende Indretninger, som disse Afgifter tilfløde, derfor erholde Godtgjørelse af Toldcasserne, og endelig 65,100 Spd., som ere Udgifter ved Bygningers og Fartøiers Anskaffelse og Vedligeholdelse, samt andre tilfældige Udgifter ved Toldvæsenet, da udkommer Toldvæsenets samtlige Udgifter 363,000 Spd.

For Skibsfartens Skyld er med Fyrvæsenet her i Landet i de senere Aar foregaaet en betydelig Forandring. Indtil den sidste Tid vare nemlig de paa den norske Kyst anlagte Fyre, naar undtages Fyrene paa Lindesnæs og Markø, alene beregnede paa at veilede Skibsfarten til Landets større Handelsstæder, Christiania, Bergen og Trondhjem, ligesom disse Fyre vare af ufuldkommen Indretning og tillige meget adspredte, da der i 1815 paa Landets vidtudstrakte Kyster kun fandtes 10 Fyre, hvortil kom tre i nogle af de paafølgende Aar opførte nye Fyre. Efterat derimod en i 1828 nedsat Commission havde indgivet Forslag angaaende Oprettelsen af flere Fyre, er en Række af nye og forbedrede Fyrindretninger etablerede langs Kysten. Denne Række begyndte med Orefyr udenfor Christiansand, som i Forening med det indenfor liggende Indseilingsfyr paa Odderøen første Gang antændtes i November 1832, og derpaa fulgte Gunnarshaug-Fyr paa Vestkanten af Listerlandet, som tilligemed det i Forbindelse dermed staaende Indseilingsfyr paa Varnæspynten ved Indløbet til Lister-Fjorden første Gang antændtes i November 1836. Senere er et Kystfyr etableret paa Jomfruland, hvilket i Forening med et Indseilingsfyr paa Langøtangen ved Indløbet til Langesundsfjorden, var i fuld Stand i Efteraaret 1839, og et Kystfyr er siden 1839 under Opførelse paa Ovitholmen udenfor Christiansund til Veiledning ved Indseilingen til Trondhjems Leed med et dertil hørende Leedfyr paa Stavnæs i Nærheden af Christiansund. Desuden ere forskjellige Leedfyre saavel nor-

den= som søndenfjelds anlagte. Christianiafjorden har saaledes i 1840 faaet et Leedfyr paa Den Basto, efterat allerede i 1837 et Veiledningsfyr var anlagt paa Steilene 1½ Miil udenfor Christiania, og i 1840 er et lignende Fyr kommet i Stand paa Rødtangen ved Indløbet til Dramsfjorden, ligesom Trondhjems Leed, der allerede i 1832 havde faaet to nye Fyre, et paa den lille Ø Terningen, hvor Fjorden er meget snæver, og et andet paa Tyrhaug længere ude paa Landet, har i 1836 erholdt en forbedret Fyrindretning paa Agdenæs fire Mile udenfor Trondhjem. Fremdeles har Valdrehoug Leedfyr paa Søndmør faaet en forbedret Indretning i 1836, samt Høievarde=Fyr i Karmsund paa Bergens søndre Leed ligesaa i 1839. I dette Aar er derhos et nyt indelukket Blusfyr anbragt paa Den Villa i Foldenfjorden under Numedalens Fogderi i Nordre Trondhjems Amt og første Gang antændt i sidstmeldte Aars October, og i samme Aar paabegyndtes Oprettelsen af et nyt Fyr paa Præsto i Nærheden af Villa. For Kystseiladsens Skyld er ogsaa paa forskjellige Steder, saavel i det nordlige som sydlige Norge, Dagmærker oprettede, hvoraf ikke mindre end fjorten efter Bekjendtgjørelse af 15de November 1839 ere samme Aar anbragte paa Nordlandsleded. I det Hele ere siden 1829 og indtil Udgangen af 1840 fjorten nye Fyre opførte, ser gamle Fyre aldeles ombyggede og trende nye bragte under Bygning, og ved Udgangen af sidstmeldte Aar vare 27 Fyre i Virksomhed. Til Fyrvæsenet har været bevilget i Budgetaarene 1836 til 1839 aarlig 34,660 Spd. og i Budgetaarene 1839 til 1842 ligesaa 35,310 Spd. 48 ß., hvoraf til nye Fyre og Sømærker i de første tre Aar 18,000 og i de sidste tre Aar 14,430 Spd. 87 ß. aarlig.

Ligesom Fyrvæsenet i den nyere Tid har erholdt mange Forbedringer, saaledes er der ogsaa gjort meget for Havnevæsenet. I Christiania, hvor Adgang til Skibes Losning og Ladning er altfor ringe for Stedets Skibsfart, har man søgt ved flere Bryggers og Lossesteders Anlæg at afhjelpe denne Mangel, ligesom allerede før Begyndelsen af den her omhandlede Periode (i 1826) et Havnefyr er anlagt paa Heglholmen, samt i 1837 og 1840 tvende Veiledningsfyre længere ude i Fjorden, hvilke Fyre staae under Havnevæsenets Bestyrelse. Med betydelig Bekostning for Drammens Havnevæsen har man ved Hjælp af Maskiner og et anskaffet Dykkerapparat søgt at rense det snævre Løb ved Svelvigen udenfor Drammen, ligesom man ved Muddring har tilveiebragt en større Dybde paa Banken udenfor Strømmen i samme Løb, saa at Skibe indtil 16 Fod dybgaaende nu kunne passere dette. For at befordre Adkomsten til Tønsbergs Havn fra Christianiafjorden nordenom Nøtterøen, er Canalen Stenen imellem denne Ø og Fastlandet ved et privat Interessentskab oparbeidet saaledes, at Løbet nu med en Brede af 40 Fod har en Dybde af 7 Fod, hvilket Arbeide, der er fuldført i 1839, har medført en Udgift af 12,000 Spd., og i Aaret 1839 er formedelst Laurvigs Havns Utilstrækkelighed til Oplagssted for Byens Skibe, anbragt fire Fortøiningsindretninger og to Varpestolper i den nærliggende Vigsfjord.

Paa flere Steder ere desuden Morings=Indretninger til Skibes Fortøining og Varpning henlagte, samt Muddermaskiner anskaffede til Havnenes Opmuddring. Stavanger Havn har i den senere Tid modtaget flere Forbedringer, og det af et Interessentskab i Aaret 1827 oprettede Fyr paa Tungenæs, udenfor Byen til Veiledning ved Indseilingen i Fisketiden, er nu henlagt under Havnevæsenets Bestyrelse. I Bergen er et Havnefyr anlagt paa Nordnæs i Aaret 1839, og i Trondhjem et nyt Lygtefyr istandbragt paa Munkholmen i 1840, samt flere Indretninger til Betryggelse for Trondhjems Havn paabegyndt.

Det kan forøvrigt bemærkes med Hensyn til Havnevæsenet, at da paa de fleste Steder Havnecasserne væsentligste Indtægter bestaae i de saakaldte Mudderpenge, der beregnes af fortoldede Varer og have i den senere Tid været udredede af Toldintraderne, men erlægges ved forskjellige Toldsteder i et ulige Forhold, hvorhos paa nogle Steder aldeles ingen Mudderpenge erlægges til Havnevæsenet, saa har ifølge Resol. af 18de Juni 1839 en Commission været nedsat for at indkomme med Forslag angaaende hvilke forandrede Bestemmelser for den Havnecasserne ifølge Toldloven af 28de Juli 1824 § 11, af Toldcasserne til=

kommende Erstatning for de forhen særskilt opkrævede Mudderpenge efter Omstændighederne kunne blive at tage, samt om hvorvidt denne Udredsel for Statscassen, der nærmest synes at være et Commune-Anliggende, i det Hele burde bortfalde.

Fabrikdriften, som her i Landet aldrig har været af Betydenhed, har heller ikke i det her omhandlede Ovinqvennium gjort noget væsentligt Fremskridt. Vanskeligheden ved at kunne concurrere med de udenlandske Fabriker, paa Grund af den her i Landet almindeligviis høie Dagløn, bevirker at denne Næringsvei aldrig her i Landet vil kunne drives vidt. Pengevæsenets Forbedring i de sidste Aar har ogsaa havt en ufordeelagtig Indflydelse paa Fabrikdriften.

Tabeller over Fabriker og Manufacturer her i Landet vedlægges under Litr. **P.** og **Q.** saaledes som de kunne tilveiebringes, dog ere Opgaverne i samme for ufuldstændige til at noget almindeligt Resultat angaaende Fabrikdriften deraf kan uddrages.

Flere Fabrikationsgrene ere i den senere Tid i Aftagende, andre derimod i Fremskridt. En Fabrikationsgreen, som i Fortiden var af ikke liden Vigtighed, er Glasværksdriften, af hvis Product en betydelig Deel udførtes til Danmark, saalænge de politiske Forholde til dette Land ikke medførte Tolds-Erlæggelse af Norske Producter i Handelen mellem begge Stater, og endnu i Aarene 1815 til 1817 findes flere hundrede tusinde Stk. Bouteiller paa Udførselslisterne, medens i de sidste Aar kun et ganske ubetydeligt Qvantum Glasvarer afskibes. Derfor er i den senere Tid et Glasværk (Grev Schimmelmans Glasværk ved Svelvigen) aldeles nedlagt og et andet (Jevne Glasværk i Guldbrandsdalen) har i flere Aar ikke været drevet. Brændeviinsbrænderiernes Antal ere i det sidste Ovinqvennium meget aftaget, ligesom deres Production i en paafaldende Grad er formindsket. Enkelte andre Fabriker ere ligeledes i disse fem Aar deels nedlagte og deels i svagere Drift end i Fortiden. I andre Henseender har dog Fabrikvæsenet gjort Fremskridt. Tugthuusmanufacturernes Virksomhed er meget udvidet, hvilket især gjelder med Hensyn til Christiania Tugthuus, af hvis Fabrikata er i den her omhandlede Periode solgt efter Middeltal for 31,000 Spd. aarlig, ligesom i disse Aar er solgt fra Christiansands Tugthuus for 900 Spd., fra Bergens Tugthuus for 1500 Spd. og fra Trondhjems Tugthuus for 4800 Spd., alt i Gjennemsnit aarlig, hvorhos dette Udsalg er gaaet frem i et tiltagende Forhold, da det hele Beløb for solgte Fabrikata ved samtlige Tugthuse udgjorde i Periodens første Aar 31,000 Spd., men i det sidste 43,000 Spd. Papirfabrikationen synes ligeledes at være i Tiltagende. Fra det ene af de ved Christiania værende Papirfabrikker, som er det eneste, paa hvilket det saakaldte Maskinpapir her i Landet arbeides, er i de sidste Aar leveret 12 til 15,000 Riis Papir aarlig, og fra Bergen er af de ved samme Sted værende to Papirfabrikers Product afsendte i disse Aar til indenlandske Steder 3 til 4000 Riis aarlig. Ogsaa Teglværkernes Virksomhed er paa flere Steder bleven større, hvortil for en Deel Opførelse af anseelige offentlige Bygninger har bidraget, og Valls Saltværk leverer i det sidste Decennium et langt større Product end i Fortiden, omtrent 26,000 Tdr. aarlig. Den aftagende Brændeviinsbrænden har virket til at Ølbryggeriernes Antal er forøget og deres Virksomhed tiltaget. Enkelte nye Fabrikanlæg ere ogsaa komne i Stand.

Den vigtigste Fabrikationsgreen her i Landet er imidlertid Skibsbyggeriet, der især er udbredt paa Strækningen fra Tønsbergs Omegn i Øst til Mandal i Vest, hvilken Strækning er den, som bedst er forsynet med Skibsbygningsmaterialier. De for Skibsfarten fordeelagtige Conjuncturer have ogsaa i den Periode, der er Gjenstand for nærværende Beretning, meget fremmet Skibsbygningen, der er dreven deels i Byerne og deels i Landdistricterne. Derved ere mange Hænder satte i Virksomhed, især i Nedenæs Fogderie, hvor denne Næringsvei drives stærkest, og ere efter Opgivende byggede:

	i Kjøb- og Ladestederne.		i Landdistrictet.	
	Antal.	Drægtighed.	Antal.	Drægtighed.
i Nedenæs Amt	13 —	1119½ Læster.	71 —	4964 Læster.
i Bratsbergs —	24 —	1859 —	24 —	1969 —
i Jarlsberg og Laurvigs —	2 —	248 —	24 —	2433½ —
i Liſter og Mandals —	32 —	1511½ —	12 —	93½ —

Desuden er Skibsbyggeriet i disse fem Aar tiltaget i Bergen, Christiansund, Trondhjem og Stavanger, ligesom paa flere Steder i Landdistricterne mindre Fartøier ere byggede. Saaledes er f. Ex. Antallet af de byggede Skibe i Nordre Trondhjems Amt, hvor Skibsbyggeriet fornemmelig drives i Inderøens Fogderi, 126 og deres Drægtighed 2240 Læster og 14,570 Tønder.

Baadbyggeri er en ikke uvigtig Binæring i mange Egne. I Agershuus Stift drives Baadbyggeriet fornemmelig paa Hvaløerne, hvorfra en stor Deel Førsels- og Lotsbaade afhændes, og i Christiansands Stift bygges mange Baade af forskjellige Størrelser i Nedenæs Fogderi, især i Arendals og Grimstads Omegn, samt, skjønt i mindre Antal, i Mandals Fogderi. I Søndhordlehn og Hardanger Fogderi bygges en Mængde større og mindre Baade deels til Førselsfartøier og deels til Fiskerbaade, hvormed ikke alene største Deel af Søndre Bergenhuus Amt, men ogsaa tildeels Stavanger Amt forsynes, og i Nordre Bergenhuus Amt er Baadbyggeriet ligeledes af Vigtighed, især for det Indre af Nordfjords District, ligesom i nogle Bygder af Nordlandene drives meget paa Baadbyggeri.

Flere forskjellige Binæringer, der give Arbeide og Fortjeneste, hentes fra Skovdriften, saavel ved Skovproducternes Fremdrift gjennem Vanddragene, som ved Tømmer- og Bordkjørsel. Christianias Trælasthandlere sætte betydelige Pengesummer i Omløb for Kjørseler, deels af Tømmer fra Vanddragene til Saugbrugene, og deels af Saugbrugsproducter til Udskibningsstederne, hvilken Indtægt meest falder Nedre Romeriges Fogderies Almue til Deel, og at Tømmerdriften gjennem Vanddragene medføre Arbeidsfortjeneste erfares deraf, at ved Lindhoel Tømmerlænse i Glommen ovenfor Frederiksstad er udbetalt i Arbeidspenge i Aaret 1839 7011 og i Aaret 1840 6680 Spd., hvoraf 70 til 80 vorne og 30 til 40 halvvorne Mennesker have nydt Godt. Kjørsel for Bjergværkerne foranledige ligeledes en ikke ubetydelig Rørelse, da der især for det vigtige Røraas Kobberværk falder megen Kjørsel, hvori saavel det nordlige Østerdalen som flere Præstegjelde i Guldalen under Søndre Trondhjems Amt deeltage. Varetransporten fra Christiania til Indskibningsstederne ved Mjøsen give Anledning til megen Kjørsel til alle Aarets Tider, ligesom ikke sjelden ved Vintertider Varetransporter finde Sted fra Drøbak til Christiania paa Isen. Derhos have Romsdalens Beboere Fortjeneste ved Kjørseler for Christians Amts Opland, og Lessø Præstegjelds Beboere drive meget paa Kjørseler fra Romsdalen med Fiskevarer, som igjen omsættes i sydligere Bygder. Disse Kjørseler afgive imidlertid gjerne kun en ringe virkelig Fordeel, og have som oftest skadelig Indflydelse paa Moraliteten, ved alt for meget at give Anledning til uordentlig Levemaade.

Indenlandsk Fragtfart finder Sted saavel i det sydlige som nordlige Norge. I det sydlige Norge ere mange Smaafartøier, især fra Liſter og Mandals Amt, i Fart den største Deel af Aaret med at bringe Vestlandets Producter til Østlandet, og fra dette igjen at hente de Fornødenheder eller Handelsartikler hiint herfra tiltrænger, ligesom i østligere Egne mange Fartøier benyttes til Christianias Forsyning med Brændeveed. Vigtigere er imidlertid Nordlændingernes Fart paa Bergen med Fiskevarer og andre nordlandske Producter, hvormed et Par hundrede større og mindre Jægter aarligen ere beskjæftigede.

Jagt og Fuglefangst ere Binæringer, som for visse Egne give Anledning til nogen Fortjeneste, og Udførselslisterne vise, at flere Vareartikler, som derved erholdes, komme i den udenlandske Handel, saasom vilde Dyrs Skind, Fuglevildt, Fjær og Duun. Udførselen af Fuglevildt er især i de senere Aar meget tiltagen.

Tangaskebrænding har i sin Tid været en vigtig Næringsvei for en Deel af Romsdals og Søndre Trondhjems Amter, og afgav især i forrige Aarhundredes sidste Decennium et betydeligt Product til Udførsel fra Christiansund og Molde, men efterat nogle voldsomme Optrin i Anledning af denne Askebrænding, som da ansaaes skadelig for Fiskeriet, havde fundet Sted paa Nordmør, standsede den aldeles og har i de sidste Decennier kun meget lidet været drevet.

Af mindre vigtige Binæringer kunne endnu nævnes Indsamling af Bjergmos og af vildtvoxende Bær, hvilke paa sine Steder undertiden afgive nogen Fordeel, da Bjergmos til visse Tider har været en meget søgt Handelsvare, og fra Nordlandene kommer en stor Deel Multebær i den indenlandske Handel.

Ovennævnte Tabeller vise forøvrigt Antallet af de Fabrikker og Industrianlæg, som foruden Bergværkerne gaves i Norge ved Udgangen af Aaret 1840, nemlig:

2	Beenmøller	2	Kardefabrikker
1	Blankfværtefabrik	407	Kornmøller (forsaavidt der ved enhver af disse formales over 500 Td. Korn aarl.)
1	Blyhvidtfabrik	1	Kortfabrik
1	Bomuldsfabrik	1	Kridtpukværk
2	Bridselfabrikker	3	Krudtmøller
1387	Brænderier	1	Lakfabrik
1	Chocoladefabrik	38	Maltgjørerier
1	Chromfabrik	7	Oliemøller
5	Cicoriefabrikker	1	Østefabrik
8	Farverier	9	Papirmøller
68	Garverier	1	Potaskekogerie
5	Glasværker	9	Pottemagerier
2	Huefabriker	26	Reberbaner
57	Kalkbrænderier	1	Saltværk

712 priviligerede Saugbrug
2831 upriviligerede Do.
18 Skibsværfter
2 Staaltraadtrækkerier
3 Sukkerraffinaderier
5 Sæbesyderier
214 Teglværker
7 Tjærebrænderier
86 Tobaksfabrikker
6 Tranbrænderier
1 Vaabenfabrik
1 Vitriolværk
1 Væverie og
13 Ølbryggerier.

Haandværksdriften, som Kjøbstadsnæring betragtet, kan vel antages i de omhandlede fem Aar at være gaaet noget fremad, endskjønt denne Fremskriden ikke er synderlig iøinefaldende, og i det Hele synes Haandværksdriften paa de fleste Steder ikke at staae paa noget høit Trin. At Christiania i flere Henseender herfra gjør en Undtagelse, grunder sig paa særegne Omstændigheder, som ikke andensteds ere forhaanden. I alle gamle Kjøbstæder har man Laug i de vigtigste Professioner, og især herskер Laugsvæsenet i sin hele Udstrækning i Bergen, hvor ikke mindre end 16 Professioner danne Laug, skjønt her, ligesom paa flere Steder Laugsindretningen ansees at virke skadeligt paa Haandværksclassen. I de nyere Kjøbstæder finde i Almindelighed ingen Haandværkslaug Sted. At mange Professioner ere især i den senere Tid blevne overfyldte med Mestere, og den Omstændighed at endnu meget Haandværksarbeide indføres fra Udlandet, har megen Indflydelse paa Velstanden blandt Haandværkerne, ligesom Haandværksclassen mangesteds for en stor Deel mangler den for samme fornødne Dannelse, — da man endnu her i Landet savner hensigtsmæssige technіske Læreanstalter. Søndagsskolerne som paa flere Steder ere oprettede, virke dog noget til Haandværkslærlingernes Underviisning, og de Tegneskoler, som paa enkelte Steder findes, arbeide til samme Maal. En gavnlig Indflydelse paa Haandværksstanden saavelsom paa Haandværksdriften i det Hele, tør man haabe at den under 15de Juli 1839 udkomne Lov, denne Gjenstand angaaende, vil have, hvorved en Mængde forældede Bestemmelser Haandværksvæsenet vedkommende sattes ud af Kraft.

En Fortegnelse over de forskjellige Professioner, med de dertil hørende Mestere, forsaavidt Rigets Kjøb- og Ladesteder angaaer, vedlægges under Litr. **R** — og er ifølge denne Fortegnelse Antallet af Mestere i Laug 1389, udenfor Laug 2,376 og Frimestere 780 samt af Svende og Drenge 5,085. Ogsaa i Landdistricterne afgiver Haandværksarbeide en vigtig Beskjæftigelse især for Huusmandsclassen og Andre, der ikke egentlig ere Jordbrugere. For enkelte Bygder ere visse Industri- eller Haandværksgrene af megen Vigtighed. Saaledes leveres fra Ringerige meget Vogn- og Slædemagerarbeide, Kardemageriet er udbredt over hele Vardals Præstegjeld, ligesom Gjørtler- og Klokkestøber-Arbeide beskjæftiger Mange i Numedal og Sandsværs Fogderi. I Birkrim Sogn i Stavanger Amt drives Garveriet som en almindelig Haandtering, hvortil endog Huder fra Udlandet forskrives, og Bødkerarbeide, som Sildefiskeriet i de senere Aar meget har befordret, drives i mange vestenfjeldske Bygdelauge, ligesom i Vigsør Præstegjeld i Hardanger, Tøndebaands Forfærdigelse er om Vinteren en Beskjæftigelse, Præstegjeldets samtlige Beboere deeltage i. I Hosanger Præstegjeld i Nordhordlehn er det en Næringsvei at søge Fortjeneste ved Bygningsarbeide rundt om i Districtet, og i Fjotlands Sogn i Lister Fogderi er Malerarbeide en ikke uvigtig Erhvervsgreen, der søges saavel i som udenfor Amtet. Toten har mange gode Haandværkere i forskjellige Fag, og for det stærk befolkede Faabergs Præstegjeld afgiver Haandværksarbeide en vigtig Indtægtskilde.

Den qvindelige Huusflid staaer i Almindelighed kun paa et Middeltrin. Ved Haandgjernings-Skoler har man dog paa flere Steder i de senere Aar ikke uden Held søgt at befordre Arbeidsomhed i denne Retning. Især er Vævning og Tilvirkning af Bomuldstøier, hvortil den Mængde Bomuldsgarn, som i senere Tid er blevet indført, leverer et lidet kostbart Material, blevet mere udbredt end i Fortiden, i hvilken Henseende Fru Beckwalls samt Gustav Ekenmarks og Hustrues Bestræbelser for Væverkunstens Forbedring og Udbredelse her i Riget har havt en gavnlig Indflydelse paa Tilvirkningen hertillands af vævede Tøier, saasom Damastes Dækketøie, Gulvtepper o. s. v., ligesom smukkere Tøier, end man almindeligviis forhen har seet, nu fra flere Bygder komme i Handelen, i hvilken Henseende Huusfliden er i Tiltagende, skjønt paa den anden Side, endog i de fjernere Landdistricter, det større Forbrug af udenlandske Fabrikater arbeide imod Industrien. Med Hensyn til qvindelig Huusflid staaer Toten, og tildeels flere Egne af Totens Fogderi, paa et høit Trin. Paa Jæderen forarbeides ligeledes en god Deel Tøier af Linned og Bomuld til Salg, hvilken, her fra gammel Tid herskende, Industri i de senere Aar er gaaen fremad. Ogsaa have Qvinderne fra Overhaldens og

Grogns Præstegjelde i Nordre Trondhjems Amt fra ældre Tider været bekjendte for deres Tilvirkning meest af Linnet og Strie. I Hellelands Præstegjeld og Heskestads Sogn af Jæderen og Dalernes Fogderi forarbeides en Mængde uldne Strømper og uldne Toier, hvoraf meget afsættes til Østlandet, og hvilke Artikler i Fortiden ogsaa vare Gjenstand for Udførsel til Udlandet, hvorhos fra det Indre af Ryfylke en stor Deel Vadmel sælges til Bergen. Dog ere de uldne Toier, som fra Stavanger Amt komme i Handelen, lutter grove Varer. En vigtig Industrigreen, der drives i Bergen, ikke som Haandværk, men som Huusnæring, er Lysestøberiet, af hvis Product er til indenrigske Steder i Aarene 1836 til 1840 udført i Gjennemsnit aarlig 108,700 Pd.

Nationens Tilstand.

a. Med Hensyn til Cultur og Oplysning.

For Nationens Dannelse og Oplysning er i den senere Tid virket meget og paa mangehaande Maader. Universitetet, hvis Virksomhed begyndte i Aaret 1813 med 6 Lærere og med indskrænkede literære Hjelpekilder, samt ved hvilket i det første Ovinqvennium i Gjennemsnit aarlig 18 Candidater underkastede sig **examen artium**, har efterhaanden, fornemmelig ved de Bidrag, Nationens Repræsentanter dertil saa rundelig have bevilget, seet denne Virksomhed mere og mere udvidet. Dets Lærerpersonale, der er inddeelt efter de Hoved-Disciplíner, som ved denne Læreanstalt foredrages, i fire Faculteter, nemlig det Theologiske, Juridiske, Medicinske og Philosophiske, er i den nyere Tid forøget, og udgjør nu et Antal af 29, hvoraf 21 Professorer og 8 Lectorer. Antallet af de Studerende, der ere blevne academiske Borgere, har i Aarene 1831 til 1835 været i Gjennemsnit aarlig 106 og i Aarene 1836 til 1840 ligesaa 81, af hvilket Tal 29 vare dimitterede fra de lærde Skoler, og Antallet af de Studerende, som opholdt sig ved Universitetet i Aaret 1840, er angivet at være omtrent 600, hvoraf 150 Theologer, 150 til 160 Jurister, 112 Medicinere, foruden 40 til 50 juridiske og 35 medicinske Præliminarister, samt 20 Philologer og 8 Mineraloger. De studerende Theologers Antal er i de senere Aar aftaget, ligesom Juristernes er tiltaget. Universitetets videnskabelige Samlinger have efterhaanden faaet en anseelig Tilvært. Ved Anvendelsen af de til Bogers Indkjøb af Statscassen bevilgede Summer, der i den senere Tid have udgjort 3000 Spd. aarlig, samt udgjøre for Budget-Terminen 1839 til 1842 endog 3500 Spd. aarlig, har Bibliotheket nu en Bogsamling, der ved Udgangen af 1840 udgjorde omt. 125,000 Bind. Ogsaa Naturalmuseet er efterhaanden forøget, og Myntsamlingen, der ved Udgangen af 1832 talte 12,633 Numere, bestod ved Udgangen af 1840 (efterat have samme Aar ved en Privatmands Gave erholdt en betydelig Tilvært) af 24,264 Numere, hvoraf 1 Platina- 312 Guld-, 14,715 Sølv- og 9236 Kobbermynter, ligesom Samlingen af nordiske Oldsager til sidstnævnte Tid bestod af 981 Numere, hvoraf flere Oldsager af Guld af betydelig Værdi. Derimod er Diplomsamlingen, som i 1830 ved de fra det Bayerske Rigsarchiv modtagne Papirsdiplomer tiltog anseeligen, i de senere Aar blevet mindre forøget, og bestod ved 1840 Aars Udgang af 6524 Numere, hvoraf 2008 Pergaments- og 4516 Papirs-Diplomer.

Foruden at virke som egentlig Læreanstalt til at befordre videnskabelig Dannelse, har Universitetet, ved Anvendelsen af de til Reisestipendier saavel for Universitetslærerne som for de Studerende bestemte Summer, væsentlig virket til, at Landet er blevet nærmere undersøgt i naturvidenskabelig, især geognostisk og botanisk Henseende, ligesom ved Reiser udenlands og Ophold ved fremmede Universiteter de Studerende hyppigere end i Fortiden have ved Understøttelse af det Offentlige været satte i Stand til at gjøre videre Fremskridt i de videnskabelige Grene, som de have opoffret sig for.

Universitetets Forfatning i oeconomisk Henseende er i Aarene 1836 til 1840 forbedret ved flere Privates Gaver. Foruden Legater, erholdte i 1837, af afdøde Provst Schytte til et Beløb af noget over 11,000 Spd. og afdøde Høiesteretsassessor Omsen og Frue til et Beløb af omtrent 2000 Spd., vil Universitetet efter Testament komme i Besiddelse af en Trediedeel af den i 1838 afdøde Proprietær Huus's Enkes Midler, hvis Størrelse endnu ikke vides, ligesom ifølge en testamentarisk Disposition af Grevinde Rosenkrone i Kjøbenhavn er givet det Norske Universitet Tilsagn om i sin Tid at erholde udbetalt 12,000 Rd. i Sølv, hvis Renter skulle anvendes til videnskabelige Øiemed. Universitetets Capitalformue udgjorde ved Udgangen af Aaret 1840 i Alt 169,389 Spd., hvoraf 88,884 Spd. beregnedes som dens Byggefond, og Statscassens Tilskud til Universitetet var for Budgetaarene 1836 til 1839 27,000 Spd., samt for Budgetaarene 1839 til 1842 21,000 Spd. aarlig. Det længe følte Savn af passende Bygninger vil Universitetet nu see afhjulpet, da der i Aaret 1839 er af en Staten tilhørende Eiendom afgivet Byggetomt til Opførelse af trende nye Bygninger for Universitetet, til hvilke Bygninger er beregnet at anvendes 210,000 Spd. i Løbet af 12 Aar, samt bevilget for Budgetaarene 1839 til 1842 af Statscassen 6000 Spd. og af Universitetets Byggefond 11,500 Spd. aarlig, og af hvilke Bygninger den første, bestemt til Localer for de naturvidenskabelige Samlinger, allerede i 1840 er paabegyndt. Ligesaa er af Storthinget 1839 bevilget anvendt 3279 Spd. af Universitetets Byggefond til Opførelse af et magnetisk Observatorium og et Meridianmærke paa det astronomiske Observatoriums Grund, samt af twende Drivhuse ved den botaniske Hauge.

I Forbindelse med Universitetet staaer et philologisk Seminarium til at danne Lærere for de lærde Skoler, samt en Læreanstalt for Theologers praktiske Dannelse, hvilke begge i det her omhandlede Qvinqvennium have været i Virksomhed og hvoraf det sidste underholdes af Oplysningsvæsenets Understøttelsesfond.

Af Læreanstalter til Land- og Søofficerers Dannelse ere trende i Virksomhed, nemlig a. den Kongl. Militære Høiskole, b. den Kongelige Norske Krigsskole og c. en Læreanstalt for det Kongelige Norske Søcadetcorps. Den militære Høiskole, for hvilken en ny Plan under 7de Febr. 1839 er approberet, og som for nærværende Tid har 8 Lærere, hvoraf fem ere Universitetslærere, er deelt i to Hovedgrene, nemlig Forelæsninger og practiske Øvelser, specielt bestemte for vordende Ingenior- og Artilleri-Officerer, samt almindelige Forelæsninger for Officerer af alle Vaabenarter og Grader over høiere militære videnskabelige Gjenstande, og denne Skole underholdes af det militære Fond. Krigsskolen, hvis Bestemmelse er at danne saavel theoretisk som practisk duelige Officerer for Armeens Cavalleri og Infanteri, og hvis Elever udgjøre et Corps, der fører Navn af det Norske Landcadet-Corps, har for Tiden 10 Lærere og 72 Cadetter, og den eier flere videnskabelige Samlinger og Apparater, samt en Capitalformue, der ved Udløbet af Aaret 1840 beløb til 44,152 Spd. 100 ß., og underholdes, forsaavidt dens egne Midler ikke ere tilstrækkelige, af Statscassen. Fra denne Læreanstalt ere i Aarene 1836 til 1840 83 Officerer udgaaede. Den til Søofficerers Dannelse oprettede Læreanstalt for det norske Søcadet-Corps, der har sit Sæde i Frederiksværn, har 8 Lærere, og dens Elevers Antal er indskrænket til 20. Af Eleverne ere i foranførte fem Aar tilsammen 15 udgaaede, som Officerer.

De lærde Skoler ere for nærværende Tid tretten, da de, foruden de fire fra ældre Tider tilværende Kathedralskoler i Christiania, Christiansand, Bergen og Trondhjem, bestaae af fire Latinskoler, hvoraf en i Drammen, en i Skien, en paa Frederikshald og en i Stavanger, samt af fem saakaldte Middelskoler, hvoraf en paa Kongsberg, en i Laurvig, en i Arendal, en i Molde og en i Tromsø, af hvilke de to sidste ere oprettede i Løbet af det sidste Decennium. Af bemeldte Skoler har Drammens Skole tillige en Handelsclasse, og Stavanger Skole er forenet med en Borgerskole. Disse Skolers Lærere vare ved Udgangen af 1837 tilsammen 76, hvoraf 24 vare Timelærere, hvorhos Antallet af Disciple var i Alt 540, dog er dette Antal senere aftaget, da det efter Skoleeramen i 1840 ikun udgjorde 423. Af de ældre Skoler, hvis Indtægter ved det foregaaede successive Salg af det Skolerne fra Fortiden tilliggende Jordegods aarligen ere forøgede,

have i den senere Tid ingen undtagen Christiansands Skole trængt til Tilskud af Statscassen; men af de øvrige Skoler har kun Arendals Skole været underholdet af egne Indtægter. Statscassens Bidrag til de lærde Skoler var ifølge Budgettet af 1837 6352 Spd., og efter det af 1839 552 Spd., under hvilken sidste Sum blot indbefattes nogle reglementerede Lønninger, da der forøvrigt ved Budgettet af 1839 intet er bevilget til Skolernes Vedligeholdelse. Ved Kongl. Resol. af 29de Decbr. 1838 bestemtes, at Udgifterne til de lærde Skoler og Middelskolerne, der ikke kunne bestaae ved egne Midler, fra 1ste Januar 1839 skulde overtages af Oplysningsvæsenets Understøttelsesfond, og overeensstemmende hermed er til bemeldte Skoler i 1840 udbetalt 11,475½ Spd.

Flere offentlige Borgerskoler ere i den senere Tid ved Communernes Understøttelse oprettede, og man har bestræbt sig for at give de ældre Skoler af denne Classe mere hensigtsmæssige Indretninger. Mangesteds mangle imidlertid saadanne Læreanstalter, hvilken Mangel dog paa flere Steder afhjælpes ved private Undervisningsanstalter, især for Pigebørn, hvilket Kjøns Undervisning mindre end det andet Kjøns hidtil har været Gjenstand for offentlig Opmærksomhed. Døvstumme-Institutet i Trondhjem, der har tre faste Lærere og en Lærerinde, og hvis Elevers Antal ved Udgangen af 1840 var 34, hvoraf de mandlige tillige nyde Undervisning i Haandværksarbeide, vedbliver sin Virksomhed, samt understøttes med et aarligt Bidrag af Statscassen paa 1000 Spd., og Eugenias Stiftelse i Christiania, der deels er en Opdragelses- og Undervisnings-Anstalt for fattige Pigebørn, der optages saavel frit som mod en billig Betaling, og deels en Normal- og Industri Skole, hvor confirmerede Pigebørn fra Landdistricterne oplæres i Dreiels-, Damask- og Mønstervævning m. m. mod Betaling, har hidtil for største Deel været vedligeholdet ved aarlige Gaver samt ubestemte Bidrag, og forøvrigt af den Indtægt, de solgte Fabrikater og de betalende Elever have givet. En anden nyere oprettet Stiftelse med lignende Formaal er Josephines Stiftelse i Stavanger, der ligeledes bestaaer ved frivillige Bidrag, og hvis Virksomhed efterhaanden udvides.

Almueskolevæsenet har man i den nyeste Tid mere end nogensinde forhen søgt at ophjælpe, og ved mange værdige geistlige Embedsmænds Bestræbelser ere ikke ubetydelige Skridt gjorte for at raade Bod paa sammes Mangler, hvis Afhjælpning i Landdistricterne ofte locale Omstændigheder lægge væsentlige Hindringer i Veien for. I flere af de større Kjøbstæder ere med Almueskolerne Vexelundervisnings- og Haandgjernings-skoler forenede, af hvilke sidste ved Udgangen af 1840 12 vare i Virksomhed, og Søndagsskoler, hvoraf til samme Tid havdes tilsammen 17, stifte væsentlig Nytte ved at bidrage til Haandværks- og Tjenerclassens Dannelse. Desuden ere i Christiania, Drammen, Christiansand, Bergen, Trondhjem, samt Moss og Porsgrund i de sidste Aar oprettede saakaldte Asyler eller Smaabørnskoler for saadanne Børn, som ere under den skolepligtige Alder, af hvilke Skoler til foranførte Tid 10 vare istandbragte. Flere og flere faste Skoler oprettes efterhaanden i Landdistricterne, og ved Udgangen af 1840 vare disses Antal, 222, hvoraf 102 i Agershuus Stift. Imidlertid gjør Beliggenheden mangesteds Oprettelsen af faste Skoler umulig. Almueskolelærernes aldeles utilstrækkelige Lønninger bevirke derhos, at man kun kan vente en ringe Grad af Dannelse hos dem, og Menighedernes mangesteds temmelig lave Culturgrad i Forening med deres indskrænkede Resourcer lægge væsentlige Hindringer i Veien for Almueskolelærernes bedre Dannelse og mere opmuntrende Lønninger. Imidlertid arbeide til disse Læreres hensigtsmæssige Dannelse flere i nyere Tid under kraftfulde Mænds Bestyrelse oprettede Seminarier. Allerede i Aaret 1834 kom et Skolelærerseminarium i Asker i Stand, som ved Udgangen af 1840 havde 40 Elever, ligesom den dermed forenede Seminarieskole talte 74 Disciple i tre Classer, af hvilke de to nederste udgjøre en fast Almueskole, og den øverste er en Forberedelsesanstalt for Seminariet, og foruden dette har man et Seminarium for Trondhjems Stift i Klæbo Præstegjeld, samt et for Nordlandenes Bispedømme i Throndenæs, som er oprettet i 1824 og ved Resol. af 30te Marts 1836 har erholdt Udvidelse, hvorhos man i de sidste Aar har faaet et Skolelærer-Seminarium for Christiansands Bispe-

domme paa Holts Præstegaard, hvis Virksomhed er begyndt i September 1839 og som havde ved 1840 Aars Udgang 22 Lærlinge, saavelsom paa Storøen i Søndhordlehn et Skolelærer-Seminarium for Bergens Stift, der tog sin Begyndelse den 1ste November 1839, og havde ved Udgangen af 1840 et Antal af 27 Lærlinge. Samtlige disse Seminarier, med hvilke Hensigten er at danne Lærere til de faste Almueskoler, og som ved Udgangen af Aaret 1840 havde tilsammen 126 Lærlinge, der undervistes af 16 Lærere, underholdes fornemmelig af Oplysningsvæsenets Fond og have hidtil virket med Held for Almueoplysningen. Desuden har man trende andre Seminarier, der dog, indskrænke sig til at danne Lærere ved Omgangsskolerne, nemlig a, et Seminarium for Øvre Tellemarkens tvende Provstier, oprettet ved afdøde Provst Windfelds Legat, hvis Virksomhed begyndte i 1819, og med hvilket er forenet en fast Skole, og b, et Seminarium for Karmsunds Provsti i Kobbervig, samt c, en lignende Underviisningsanstalt i Molde. Fremdeles har man paa andre Maader sørget for Almueskolevæsenets Fremme, da Reisestipendier af Oplysningsvæsenets Fond ere tilstaaede flere for Almueoplysningen arbeidende Mænd, for i Udlandet at gjøre sig bekjendte med Almueskolevæsenets Organisation. Af bemeldte Fond er ogsaa ved Resol. af 10de Novbr. 1836 bevilget for Aarene 1837 og 1838 indtil 1500 Spd. aarlig, for som Præmier at uddeles til de Almueskolelærere paa Landet, som udmærke sig ved nidkjære Bestræbelser for Ungdommens Dannelse. Omgangsskolediſtricterne udgjorde i 1837 et Antal af 1841, hvilket Antal i Aaret 1840 var steget til 1907.

Det bemærkes forøvrigt, med Hensyn til Underviisningsvæsenet i det Hele, at ifølge Kongl. Resol. af 17de Octbr. 1839 er en Commission nedsat for at udkaste en fuldstændig Plan for Underviisningsvæsenets fremtidige Organisation, ligefra Elementærunderviisningen til og med Universitetets, samt at afgive Betænkning om de Forholdsregler, gjennem hvilke en saadan Plan hensigtsmæssigst kan bringes til Udførelse. Denne Commissions Virksomhed begyndte i Januar 1840. Ligesaa fortjener det at bemærkes, at Oprettelsen af en polytechnisk Underviisningsanstalt eller indtil en saadan kom i Stand, af et saakaldet Realinstitut, har i den nyeste Tid været paatænkt, uden dog at noget endnu derved er foretaget, da Spørgsmaalet om Hensigtsmæssigheden af en saadan Læreanstalt vil komme under Afgjørelse, naar Resultatet af den ved foranførte Commission foranstaltende Revision af Underviisningsvæsenet erholdes.

Af de paa almindelig Videnskabeligheds Udbredelse beregnede Institutter vedbliver det Norske Videnskabers Selskab at udsætte Priisspørgsmaale saavel i theoretiske som practiske Materier, ligesom det ved Pengeunderstøttelser har bidraget og bidrager fremdeles til videnskabelige Skrifters Udgivelse. Derimod er siden 1832 ingen af Selskabets Skrifter udkomne. Flere i videnskabelige Øiemed dannede Samfund, saasom den physiographiske Forening, det militære Samfund, Lægeforeningen og Samfundet for det Norske Folks Sprog og Historie, have fortsat deres literære Virksomhed og søgt ved trykte Skrifter at udbrede videnskabelig Oplysning; men det Kongl. Selskab for Norges Vel, som fra Begyndelsen af havde ogsaa et literært Formaal, er nu blot et Landhusholdningsselskab, og Udgivelsen af Selskabets Samlinger er allerede for mere end et Par Decennier siden standset. Af Indretninger, som i videnskabelige Øiemed udenfor Universitetet efter offentlig Foranstaltning ere istandbragte, kan nævnes et nyligen efter Anmodning af den engelske Regjering i Finmarken oprettet magnetisk Observatorium, og til videnskabelige Reiser i Udlandet er af Storthingene i 1837 og 1839 bevilget aarligen 1400 Spd., hvilke meest i natur- og lægevidenskabelig Henseende, og tildeels af Universitetslærerne ere blevne benyttede, hvorhos en i Aaret 1838 til Finmarken og Spitsbergen afgaaet fransk videnskabelig Expedition blev paa Statscassens Bekostning ledsaget af en norsk Videnskabsmand.

Flere offentlige Stiftelsers Bogsamlinger virke Gavn ved at være aabne til Bøgers Udlaan for det Almindelige, af hvilke Bogsamlinger, foruden Universitetsbibliothekets, det Norske Videnskabers Selskabs Samling paa mere end 19,000 Bind, det Deichmanske Bibliothek i Christiania paa 11 til 12,000 Bind, Christiania Cathedralskoles Bibliothek paa omtrent 10,500 Bind og Krigsskolens paa omtrent 6000 Bind ere de

vigtigste, dog meest bestaaende af ældre Skrifter. Af private Bibliotheker er det Næs Jernværks Eier tilhørende det betydeligste, da det udgjør mere end 11,000 Bind og bestaaer meest af nyere Skrifter. Til at befordre Videnskabelighed bidrage ogsaa flere Naturalmusæer, Samlinger af Oldsager m. m., hvoraf Norske Videnskabers Selskab har fra ældre Tider en ikke uvigtig Samling af Naturalier, og i den senere Tid er ved Privates Gaver og enkelte Mænds Interesse for Sagen et betydeligt Musæum opstaaet i Bergen, samt et mindre i Arendal, hvorimod et i Christiansand i Aaret 1828 grundlagt Musæum ikke erholdt synderlig Tilvæxt.

Foruden ved hensigtsmæssige Skoleindretninger har man til Almueoplysningens Fremme søgt at virke ved Oprettelse af Almuebogsamlinger og Læseselskaber, hvortil Almuerne selv mangesteds villigen have bidraget, og især ere flere saadanne Læseselskaber blevne oprettede, efterat Kirkedepartementets Circulaire af 19de Decbr. 1837, som dertil lover Understøttelse, er blevet bekjendt, hvorhos ved Kongl. Resolution af 20de Febr. 1839 en Sum af indtil 2000 Spd. af Oplysningsvæsenets Understøttelsesfond er bestemt at anvendes til Almuebibliothekers Oprettelse i Landdistricterne. Ligesaa ere flere for Almuens Dannelse bestemte Skrifter ved offentlig Understøttelse udgivne eller for offentlig Regning indkjøbte, samt paa hensigtsmæssig Maade uddeelte. Til Oplysnings og Civilisations Udbredelse blandt Lapperne, et Folkeslag, som udgjør den væsentligste Deel af Finmarkens Befolkning, har man i Aarene 1836 til 1840 fortsat de flere Aar i Forveien efter offentlig Foranstaltning tagne Forholdsregler. Ved Resolutioner af 1ste Marts 1836 og 11te Septbr. 1839 ere nye Understøttelser bevilgede for den Mand, der i en Række af Aar med utrættelig Iver har arbeidet paa Lappernes Underviisning og Dannelse ikke alene som Christne og Mennesker, men tillige som Borgere og Undersaatter, og der nu efter sidstmeldte Resolution er sat i Stand til udeelt at anvende sin Tid paa at bearbeide det lappiske Sprog, som den sikkreste Grundvold til al Culturs Udbredelse blandt det lappiske Folk. I dette Sprog ere allerede ved bemeldte Mands Bestræbelser Lære- og Læsebøger foruden andre Skrifter for Sprogets Studium udgivne, ligesom han i Aaret 1838 med offentlig Understøttelse har foretaget en sprogvidenskabelig Reise til Storhertugdømmet Finland, for at udvide sine Kundskaber i det med det lappiske beslægtede qvænske eller finlandske Sprog, og det er at vente, at der senere, ved Forelæsninger saavel over det lappiske som finske Sprog, vil gives Adgang for de Studerende til at blive bekjendte med begge disse Sprog.

Af Indretninger til Kunstneres Dannelse har man endnu kun den Kongelige Norske **Kunstskole**, hvilken Indretnings Øiemed, ifølge det nu gjeldende Reglement af 16de Januar 1834 er „ved Underviisning i Tegning og Modellering, samt ved Foredrag af Mathematikens Elementer m. m. at bidrage til Haandværkernes Dannelse, samt tillige at give dem, der agte at danne sig til Kunstnere, Leilighed til at erhverve sig Færdighed i Tegning, og i sin Direction at danne et Kunstselskab, hvis Bestræbelser skulle gaae ud paa at danne Kunstsmag fornemmelig saaledes, at den kan forplante sig til de Værksteder, hvis Frembringelser i den ville vinde i Fuldkommenhed." Denne Indretning har for Tiden 6 Lærere, og vedligeholdes af Statscassen med 3000 Spd. aarlig, der er Indretningens eneste Indtægt. I Forbindelse med Kunstskolen staaer en Kunst- og Maleri-Samling, hvortil Grundvolden blev lagt ved en af Storthinget for Aarene 1836 til 1839 bevilget Sum af 1000 Spd. aarlig, ligesom atter for Budget-Terminen 1839—1842 en lignende Sum er bevilget, for hvilke Summer er indkjøbt et Antal hidtil i et interimistisk Locale i den vordende Kongebolig opstillede Malerier, og endelig har i Christiania i Aaret 1836 dannet sig en Kunstforening, hvis Hensigt er at udbrede Kunstsmag ved Anskaffelse og Udstilling af Kunstværker, som siden aarligen fordeles ved Lodtrækning imellem Medlemmerne. En Kunstforening med lignende Formaal har ogsaa dannet sig i Bergen i Aaret 1839, som desuden har den Fortjeneste at have bidraget til at vedligeholde den sammesteds værende ved frivillige Bidrag tilveiebragte Tegneskole, hvis Virksomhed et Par Gange af Mangel paa tilstrækkelig Understøttelse har været

afbrudt. Til Kunstneres Dannelse er ligeledes virket ved foranførte til videnskabelige Reiser i Udlandet bevilgede Summer, da siden 1839 ogsaa Kunstnere have Adgang til Understøttelse deraf.

b. Med Hensyn til Moralitet og Sædelighed.

Det er en sørgelig Erfaring, at med den tiltagende Oplysning Nationens Moralitet kjendeligen aftager, hvilket de nu mere end i Fortiden hyppige Forbrydelser og det aarligen voxende Antal af Justitssager tilstrækkeligen godtgjøre, uden at man kan anføre bestemte Data som Grund til den tiltagende Forværrelse i moralsk Henseende, paa en Tid, da der ved saa mange Midler og paa saa mange Veie fremfor i Fortiden arbeides paa at befordre Moralitet og Sædelighed.

Hvorledes Forbrydelserne her i Landet i de sidste fem og tyve Aar ere tiltagne, vil erfares af følgende Sammenligninger. I Decenniet 1814 til 1823, i hvilket Justitssagernes Antal mere af- end tiltog, sattes aarligen efter Middeltal 650 Personer under Justitiens Tiltale, og i de fem Aar 1825 til 1829 anlagdes aarligen 511 Justitssager, hvorunder 767 Personer tiltaltes, men fra nu af steeg Justitssagernes Antal betydeligen, da der anlagdes i 1830 644 Justitssager mod 1034 Forbrydere og i 1831 endog 918 Justitssager, hvorved 1661 Personer sattes under Tiltale, og i de sex Aar 1830 til 1835 vare efter Middeltal under 772 Justitssager aarligen 1262 Personer underkastede Justitiens Tiltale. I et endnu stærkere Forhold tiltoge de offentlige Politisager. I Decenniet 1814 til 1823 vare for Politiforseelser ikkun 175 Personer aarligen tiltalte, og endnu i Aarene 1825 til 1827 indskrænkedes Politisagernes Antal aarligen til 82, hvorved 240 Personer bleve Gjenstand for Tiltale, hvorimod Antallet af Politisager befindes i 1828 at have været 511, hvorved 951 Personer tiltaltes, samt i 1829 528, hvorved 795 Personer tiltaltes, og i Aarene 1830 til 1835 var Politisagernes Antal ikke mindre end 652 og de under samme tiltalte Personers Antal efter Middeltal 1314 aarlig. I de fem Aar, der ere Gjenstand for nærværende Beretning, ere ved civile og combinerede Retter

	Justitssager				Politisager				I Alt Justits- og Politisager			
Aar.	anlagte.	og derunder tiltalte			anlagte.	og derunder tiltalte			anlagte.	og derunder tiltalte		
		Mands-personer.	Qvin-der.	Tilsam-men.		Mands-personer.	Qvin-der.	Tilsam-men.		Mands-personer.	Qvin-der.	Tilsam-men.
1836.	962.	1180.	379.	1559.	623.	1008.	120.	1128.	1585.	2188.	499.	2687.
1837.	1052.	1321.	313.	1634.	763.	1289.	155.	1444.	1815.	2610.	468.	3078.
1838.	1256.	1732.	389.	2121.	754.	1298.	145.	1443.	2010.	3030.	534.	3564.
1839.	1278.	1679.	405.	2084.	700.	1088.	195.	1283.	1978.	2767.	600.	3367.
1840.	1285.	1721.	375.	2096.	756.	1197.	168.	1365.	2041.	2918.	543.	3461.

De Justitsforbrydelser, i Anledning af hvilke Actionsordres hyppigst have været udfærdigede, ere a, Tyveri, og de i Classe dermed satte Forbrydelser, saasom uhjemlet Besiddelse af stjaalne Koster, Fordølgelse af Hittegods m. fl., b, Bedrageri og Falsk, og c, Løsagtighedsforseelser, og er det fornemmelig de to første Classer af Forbrydelser, der saa mægtigen have forøget Justitssagernes Antal i den senere Tid. For Tyveri tiltaltes nemlig i de ti Aar 1814 til 1823 aarlig 520, og i de fem Aar 1825 til 1829 aarlig 577, hvorimod i 1830 711 og i 1831 1410 for denne Forbrydelse sattes under Tiltale og i de sex Aar 1830 til 1835 efter Middeltal aarlig 966; for Bedrageri og Falsk i de første ti Aar aarlig 39, i de næstanførte fem Aar ligesaa 52 og i de sidste sex Aar ligesaa 69, samt for Løsagtighed i Aarene 1814 til 1823 aarlig 23, i de derefter anførte fem Aar 35, men i de sidste sex Aar 64 aarlig. I Aarene 1836 til 1840 have af de Tiltalte været actionerede

	for Tyveri og dermed beslægt. Forbrydelse.	for Bedrageri.	for Falsk	for Løsagtigheds Forseelser.
1836.	1074.	50.	19.	64.
1837.	1194.	38.	65.	44.
1838.	1648.	56.	35.	32.
1839.	1548.	102.	25.	19.
1840.	1582.	56.	28.	33.

saa at det kun er Løsagtighedsforseelser, som i de sidste Aar ere aftagne. Dernæst har hyppigen Tiltale fundet Sted for Vold og Overfald, for Mishandling af Forældre, Ægtefæller og Børn, samt for Barnefødsel i Dølgsmaal og Deeltagelse deri, dog i et mindre tiltagende Forhold; thi for Vold og Overfald tiltaltes i Aarene 1814 til 1823 aarligen 16, i 1825 til 1829 aarligen 22, i Aarene 1830 til 1835 aarligen 24 og i Aarene 1836 til 1840 ligesaa 28, for Mishandling af Forældre etc. i 1814 til 1823 aarligen 3, i 1825 til 1829 aarligen 16, i Aarene 1830 til 1835 aarligen 21, samt i Aarene 1836 til 1840 aarligen 41, og for Barnefødsel i Dølgsmaal i de første ti Aar aarlig 11, i de derefter anførte fem-Aar aarlig 14, i de paafølgende 6 Aar ligeledes aarligen 14, men i Aarene 1836 til 1840 aarligen 21. For Mord og Drab have været tiltalte i Aarene 1814 til 1823 aarligen 12, i Aarene 1825 til 1829 aarligen 13, i Aarene 1830 til 1835 aarligen 15, og i Aarene 1836 til 1840 aarligen 17, i hvilken sidste Periode Aaret 1839 er mærkeligt i den Henseende, at i dette ikke mindre end 38 Personer for denne Forbrydelse have været tiltalte, hvilket har en betydelig Indflydelse paa Middeltallet af de for Mord og Drab tiltalte i disse fem Aar. Af samtlige i sidstanførte fem Aar tiltalte Personer ere blevne domfældte i Aaret 1836 2160, i Aaret 1837 2117, i Aaret 1838 2458, i Aaret 1839 2659 og i Aaret 1840 2546, og af de Straffældte ere dømte for følgende Forbrydelser

	for Mord og Drab.	for Vold og Overfald.	for Barnef. i Dølgsmaal.	for Mish. af Forældre. etc.	for Ran og Røveri.	for Tyveri etc.	for Bedrageri og Falsk.	for Løsagtighed.
i 1836.	9.	27.	15.	35.	5.	808.		30.
i 1837.	4.	13.	14.	37.	8.	893.		20.
i 1838.	6.	17.	16.	23.	15.	1032.	66.	39.
i 1839.	5.	16.	13.	24.	10.	1398.	68.	15.
i 1840.	19.	16.	19.	27.	9.	1222.	83.	21.

Hvad angaaer Forholdet imellem de ved de civile og combinerede Retter dømte Forbryderes Antal og den hele Folkemængde efter Folketællingen af 1835, da befindes dette for Aarene 1835 til 1839 at have været i det første Aar som 1 til 662, i det andet som 1 til 553, i det tredie som 1 til 556, i det fjerde som 1 til 486 og i det femte som 1 til 449, og de for egentlige Justitsforbrydelser straffældte Personers Antal forholdt sig i disse Aar til Folkemængden i det første Aar som 1 til 1402, i det andet som 1 til 1045, i det tredie som 1 til 990, i det fjerde som 1 til 875 og i det femte som 1 til 696. Sædvanlig er Forholdet ufordeelagtigst i de større Stæder, da de for Justitsforbrydelser straffældte Personers Antal i Forhold til Folketallet befindes at have været

	i Christiania.	i Christiansand.	i Bergen.	i Trondhjem.
i 1836.	1—171.	1—183.	1—322.	1—196.
i 1837.	1—149.	1—240.	1—394.	1—125.
i 1838.	1—120.	1—197.	1—346.	1—190.

	i Christiania.	i Christiansand.	i Bergen.	i Trondhjem.
i 1839.	1— 79.	1—124.	1—275.	1—172.
i 1840.	1—105.	1—187.	1—272.	1—167.

og i Landdistricterne, har dette Forhold været meest ufordeelagtigt i Agershuus Amt (Christiania ikke iberegnet), hvor det efter Middeltal af Aarene 1836 til 1839 var som 1 til 580. Forøvrigt havde Jarlsberg- og Laurvigs, Buskeruds, Hedemarkens og Smaalehnenes Amter (med deres Kjøbstæder iberegnede) i foranførte Aar det største Antal af straffældte Forbrydere, da disse forholdt sig til Folkemængden efter Middeltal, i det første som 1 til 664, i det andet som 1 til 715, i det tredie som 1 til 905 og i det fjerde som 1 til 910, ligesom det mindste Antal fandtes i Nordlands, Nedenæs og Raabygdelaugets, samt Søndre Bergenhuus Amter, hvor Forholdet var respective som 1 til 2606, 1 til 2557 og 1 til 2423, hvorhos i Romsdals Amt heller ikke Antallet af de Straffældte forholdsviis var stort, da det forholdt sig til Folkemængden som 1 til 2296.

Af samtlige for Justits- og Politiforseelser ved civile og combinerede Retter tiltalte Personer ere domfældte

	til Livsstraf			til Fæstningsarbeide			til Tugthuusarbeide			t. Fængs. p. Vand og Brød		
	Mands-personer.	Qvin-der.	Til-sammen.	paa Livstid.	paa kor-tere T.	Til-samm.	paa Livstid.	paa kor-tere T.	Til-samm.	Mands-pers.	Qvin-der.	Til-samm.
i 1836.	17.	23.	40.	49.	147.	196.	9.	600.	609.	166.	38.	204.
i 1837.	13.	15.	28.	60.	132.	192.	10.	712.	722.	132.	18.	150.
i 1838.	16.	15.	31.	55.	171.	226.	12.	844.	856.	122.	29.	151.
i 1839.	9.	12.	21.	95.	211.	306.	14.	990.	1004.	148.	27.	175.
i 1840.	25.	16.	41.	85.	161.	246.	18.	869.	887.	198.	37.	235.

Hertil kommer endnu de, som ved de militaire Retter have været tiltalte og dømte, nemlig

	ved Landmil.-Etaten.		ved Sømil.-Etaten.		Tilsammen.	
	Tiltalte.	Straffældte.	Tiltalte.	Straff.	Tiltalte.	Straffældte.
i 1836.	263.	201.	18.	5.	281.	206.
i 1837.	340.	267.	1.	=	341.	267.
i 1838.	256.	183.	9.	6.	265.	189.
i 1839.	249.	164.	9.	1.	258.	165.
i 1840.	241.	184.	6.	5.	247.	189.

Ved det aarligen tiltagende Antal af Forbrydelser er ogsaa Antallet af de i Straffeanstalterne hensatte Forbrydere aarligen tiltaget, da der befindes at være hensiddende

	i Slaverierne.	i Tugthusene.	Tilsammen.
ved Udgangen af Aarene 1814—1818.	290.	236.	526.
„ — „ — 1819—1823.	454.	253.	707.
„ — „ — 1824—1829.	593.	288.	881.
„ — „ — 1830—1834.	800.	422.	1222.
„ — „ Aaret 1835.	898.	465.	1363.
„ — „ — 1836.	940.	473.	1413.
„ — „ — 1837.	973.	536.	1509.
„ — „ — 1838.	1034.	555.	1589.
„ — „ — 1839.	1138.	653.	1791.
„ — „ — 1840.	1203.	637.	1840.

saa at Antallet af Fanger i de sidste Aar har været mere end tredobbelt mod hvad det var ved de hernævnte Aars Begyndelse, og har man beregnet følgende Forhold mellem Fangernes Antal og Totalsummen af Rigets Indvaanere

i 1815	en Fange	paa	omtrent	1846	Mennesker
i 1825	—	—	—	1265	—
i 1835	—	—	—	876	—
i 1840	—	—	—	694	—

Disse høist uheldige Resultater have bidraget til, at man i de sidste Aar alvorligen har arbeidet til at virke paa de i Straffeanstalterne hensatte Forbryderes moralske Forbedring, hvilken man har søgt at bevirke deels ved et forbedret geistligt Tilsyn med Fangerne og deels ved en omhyggeligere Skoleunderviisning for den yngre Deel af samme, ligesom man har anskaffet religiøse og andre Bøger til Afbenyttelse for Fangerne, og da Straffeanstalternes nuværende Indretning ikke synes at opfylde deres Hensigt, har i 1837 en Commission været nedsat for at indgive Forslag til en forbedret Indretning af samme, hvorefter mulig en total Reform af Fængselsvæsenet her i Landet vil finde Sted.

Til ellers at bedømme hvorvidt Sædeligheden i det Hele er i Fremskridt eller Tilbagegang, mangler man bestemte Data. Imidlertid synes Usædelighed ikke at være i Tiltagende, tvertimod er paa mange Steder ved den fremskridende Oplysning en Anstændigheds-Følelse opvakt, der befordrer Sædeligheden. Brændeviinsdrikken er i mange Egne kjendeligen i Aftagende, og med denne tillige de Uordener, der gjerne ere i Følge med samme. De uægte Fødseler ere ligeledes mere i Af- end Tiltagende, som de aarlige Lister over de Fødte udvise. I Decenniet 1815 til 1824 var nemlig af samtlige Fødtes Antal mellem det 12te og 14de Barn uægtefødt, hvorimod fra 1825 til 1840 inclusive med ubetydelig Forandring kun mellem hvert 14de og 15de Barn har været født udenfor Ægteskab. Dog er Forholdet mellem de ægte- og uægtefødte i de forskjellige Egne høist forskjellig. Sædvanlig har Trondhjems Stift det største Antal af Uægtefødte, ligesom Christiansands Stift det mindste Antal deraf: og forsaavidt Ovingvenniet 1836 til 1840 tages til Følge, da har i Trondhjems Bispedømme næsten hvert 9de Barn, i Nordlandenes hvert 10de, i Agershuus hvert 13de, i Bergens hvert 20de, men i Christiansands Bispedømme ikkun hvert 41de Barn været født udenfor Ægteskab. Forsaavidt man tør slutte fra det større Antal af uægte Fødseler, maa Losagtighed være meest herskende i det Indre af Nordmørs Fogderi, fornemmelig Sundalens Præstegjeld, under Trondhjems Bispedømme, en Deel af Indre Sogn, fornemmelig Leirdals Præstegjeld, under Bergens Bispedømme, samt i Aamodts Præstegjeld i Østerdalen under Agershuus Bispedømme. Af Hoersforseelser befindes at være anmeldte i 1837 139, i 1838 141 og i 1839 154, samt af qualificerede Leiermaal i det første 157, i det andet 176 og i det tredie Aar 130.

c. Med Hensyn til Nationens oekonomiske og borgerlige Stilling.

Flere af de her omhandlede fem Aar have i oekonomisk Henseende været mindre heldige for forskjellige af Landets Egne, hvilke derfor ogsaa i bemeldte Henseende ere snarere gaaede tilbage end fremad. Aarene 1836, 1837 og 1838 vare, som allerede anført, mere eller mindre mislige Kornaar og tildeels mindre gode Foderaar, saa at det endog blev nødvendigt for Statsstyrelsen at gribe til extraordinære Foranstaltninger for at afhjælpe Landets Nød. Saaledes blev i Efteraaret 1836 for Statscassens Regning indkjøbt et Quantum af omtrent 14,000 Tdr. Korn og afskibet til det Trondhjemske, hvor det tildeels blev overladt de meest trængende Bygder for Indkjøbspriis. Derhos tilstodes enkelte Communer saavel i det Nordenfjeldske som Sønden-, paa Grund af den mislige Høst i 1838, ved forskjellige Resolutioner i Aaret 1839 paa billige Vilkaar Laan

af Statscassen til et Beløb af 17,150 Spd., hvoraf 6000 Spd. tilfaldt to Præstegjelde af Guldbrandsdalens Fogderi og ligeledes 6000 Spd. nogle Bygder i Søndre Trondhjems Amt. I de Bergenhusiske Districter vare Aarene 1836, 1838 og 1839 maadelige Fiskeaar, og Vaarsildfiskeriets Aftagen efter 1837, samt næsten totale Ophør efter 1838 i Flekkefjords Tolddistrict havde en betydelig Indflydelse paa Næringsveiene og Forfatningen i den Deel af Lister og Mandals Amt, som fornemmelig tog Deel i det her faldende betydelige Fiskeri.

Det frugtbare Aar 1840 ophjalp vel igjen tildeels Kornbygderne, ligesom Vaarsildfiskeriet var overflødigt i de fleste Vestenfjeldske Egne, men Følgerne af de foregaaende Uheldsaar kunde ikke hastigen forvindes. I de vestenfjeldske, meest ved Fiskerierne bestaaende, Bygder, hvor Kornavlingen ogsaa sædvanlig er vis og sikker, synes Forfatningen at være bedst, ligesom den her almindelig herskende Tarvelighed fordrer faa Fornødenheder. Især er Stavanger Amt i det Hele i den her omhandlede Periode ved heldige Næringsveie gaaet kjendelig fremad i Velstand, hvilket ogsaa, dog i en mindre Grad, er Tilfældet med de Bergenhusiske Amter saavelsom med Romsdals Amt, hvor heldige Fiskerier ere indtrufne, ligesom Nedenæs Amt, samt den østlige Deel af Lister og Mandals Amt, ved deres blandede Næringsveie, ikke synes at have lidt noget Skaar i den almindelige Formuesforfatning.

De egentlige Skovbygder, saavelsom flere af de ved Misværtaarene meest forarmede Kornbygder, maa antages at være i den mindst heldige Forfatning. Det Creditsystem, som Trælasthandelen grunder sig paa, er dobbelt skadelig, deels fordi Crediten lettelig misbruges, og deels fordi Skoveierne komme i et Afhængigheds-Forhold til Trælasthandlerne, hvorved de Første hindres fra at indrette deres Driftsmaade paa den for dem hensigtsmæssigste Maade.

Som Hjælpemidler til at kunne bedømme Nationens Frem- eller Tilbagegang i Formuesforfatning i den her omhandlede Periode, fremlægges herved Tabellerne Litr. **S**, **T**, **U** og **V** over de i denne Periode thinglæste Panteheftelser, saavelsom over de i samme afholdte Executioner og Udpantninger, hvilke Tabeller godtgjøre, at Pantsættelserne ere i Periodens Løb tiltagne, ligesom Executionernes Mængde og Executionssummernes Størrelse ere forøgede. At den Gjeld, som ligger til Grund for disse Pantsættelser og Executioner, vel kan for en Deel være stiftet i en ældre Periode, er antageligt, ligesom Erfaring lærer at udbetalte Gjeldsbeviser ofte først efter længere Tids Forløb aflæses ved Thingene; men i det Hele maa formeentlig de foregaaede Pantsættelsers store Beløb søges i en Tilbagegang i Indvaanernes Formuesforfatning. En større Trang til og Søgning om Pengelaan spores overalt i den senere Tid, og Vanskeligheden ved at faae laant faste Penge i Eiendomme har, til Skade for det Almindelige, saavel i Handelen som blandt Landalmuen, befordret en Vereldiscontering til meget høie Præmier, som Laantagerne ikke have kunnet udrede. Dog maa det, efter hvad de indkomne Beretninger udvise, anses for vist, at de tiltagende Gjeldsforholde for en væsentlig Deel have deres Grund i slet Oeconomi og Letsindighed i at indgaae Forpligtelser, snarere end i Næringsveienes Standsning eller i disses Tilbagegang.

Selv de største Handelssteder, i hvilke Rørelsen den hele Periode igjennem har været af meest Betydenhed, kunne ikke siges at være gaaede frem i Velstand. Fallissementer have i denne Periode i flere Handelssteder været langt hyppigere end forhen, og disse Fallissementer virke ikke alene paa Fallenterne selv, men ogsaa paa de Indvaanere, hvormed de staae i Handelsforbindelse. Derhos er formeentlig Vereldprotesternes tiltagende Mængde et umiskjendeligt Beviis for Pengeforlegenheden blandt Handelsstanden, der er den Stand, ved hvis Virksomhed fornemmelig Forfatningen i Byerne opretholdes og de væsentligste Indtægter til Statsudgifternes Bestridelse tilveiebringes. I Christiania har Antallet af disse Protester i nogle af de senere Aar været omtrent 1000. I Christiansand, hvor man i 1835 havde ikkun 9, men allerede i 1836 38 saadanne Protester, er deres Antal steget i 1839 til 216 og udgjorde i 1840 195, ligesom i Flekkefjord, hvis Handel med det aftagende Sildefiskeri er meget aftagen, Vereldprotesternes Antal i denne Peri-

odes tre sidste Aar har været stort, nemlig i 1838 19, i 1839 23 og i 1840 14, hvorimod i 1836 ingen Vexelprotester fandt Sted.

Fattigforsørgelsens tiltagende Byrder godtgjøre formeentligen ogsaa, at uagtet Næringsveienes Flor Almueclassens Trang forøges, hvortil for en Deel den tiltagende Folkemængde bidrager. Fattigvæsens-Udgifterne ere saaledes i disse Aar stegne for Christiania fra 26,700 Spd. til 40,300 Spd., for Bergen fra 17,000 til 23,300 Spd., for Trondhjem fra 4,900 til 7,000 Spd., for Christiansand fra 10,000 til 10,600 Spd., og for Frederikshald fra 3,800 til 5,200 Spd. Selv i Stavanger, der den hele Periode igjennem har havt en uafbrudt meget stor Handelsvirksomhed, er den egentlige Fattigunderstøttelse, som i Aarene 1833 til 1835, da i Gjennemsnit Antallet af de Personer, som nøde Understøttelse, var 173, udgjorde efter Middeltal aarlig 2356 Spd., i Aaret 1840 stegen til 3834 4/5 Spd., og var i dette Aar Antallet af de Fattige, som erholdt Understøttelse, 256.

Mangel paa Arbeids-Fortjeneste for Arbeidsclassen synes dog ikke at have bevirket disse mindre heldige Resultater, men snarere Mangel paa Arbeidsomhed. Uagtet Pengenes Forbedring er nemlig Tjeneste- og Arbeidslønnen, ingenlunde synkende, men snarere i Stigende. De betydelige Arbeider, som fra det Offentliges Side i flere Egne ere i disse Aar foranstaltede, have sat store Pengesummer i Circulation og i en ikke ringe Grad virket til at skaffe Arbeidsmanden Fortjeneste, og den private Virksomhed er ikke ved Tidsomstændighederne indskrænket, som allerede forhen er viist. Landets næringsdrivende Indvaanere af Handels- og Haandværksstanden ere tvertimod anseeligen tiltagne i Antal, og beskjæftige, som det synes, en større Mængde Betjente og Arbeidere end i Fortiden. Nogen Indflydelse i økonomisk Henseende tør man ogsaa antage at de allerede før denne Periode oprettede, saavelsom de i Løbet af samme tilkomne Sparebanker have havt og ville fremdeles have, da deres Antal saavel i Landdistricterne som i Byerne efterhaanden tiltager, og Indretningerne vinde mere og mere Tillid. Ved Udgangen af 1840 var ifølge medfølgende Tabel Litr. **Z** Antallet af disse Banker 24, hvoraf 11 i Periodens Løb ere oprettede.

Nationen har derhos med Hensyn til Skatter og Afgifter, saavelsom i andre Henseender, nydt betydelig Lettelse i den her omhandlede Periode. Den siden det nye Skattesystems Indførelse i 1815 existerende, men efterhaanden nedsatte Land- og Kjøbstædskat er siden 1836 aldeles bortfalden. Den i mange Tilfælde meget trykkende Stempelafgift, som allerede i 1836 erholdt nogen Nedsættelse, er ved Lov af 9de Aug. 1839 nærmere modificeret og tildeels hævet. Vedlagte Tabel Litr. **Æ** udviser de ved Enden af hvert af Aarene i heromhandlede Qvinqvennium udestaaende Restancer af Statscassens ordinaire Intrader. Flere Næringsveiene mere eller mindre betyngende Afgifter ere, som allerede viist, efterhaanden blevne mindre eller endog aldeles bortfaldne, samt ikke faa Indskrænkninger i Næringsfriheden hævede.

Man har allerede ovenfor tilladt sig at paapege de vigtigste Foranstaltninger, der ere trufne, samt de Indretninger, der ere istandbragte, til Videnskabeligheds og Undervisningsvæsenets Fremme, til Sædeligheds Befordring, saavelsom til Næringsveienes Ophjælpning, og man skal nu gjøre opmærksom paa de Fremskridt, Norge i andre Henseender i det her omhandlede Qvinqvennium som civiliseret Stat har gjort til Nationens Tarv og Bedste. Overeensstemmende med Loven af 14de Januar 1837 er Communal-Bestyrelsen ordnet saavel i Landdistricterne som i Byerne, hvoraf allerede spores velgjørende Følger, ligesom fremdeles vil kunne ventes mere indgribende Foranstaltninger af Formandskabs-Indretningen. Under Litr. **Ø** til Litr. **F. f.** vedlægges Tabeller over Kjøbstædernes og Landdistricternes Communeudgifter og Indtægter. Ved Resol. af 21de Januar 1836 er en ny Inddeling af Lægedistricterne foregaaet, hvorved disse Districter ere blevne flere og følgelig af mindre Omfang, saa at Lægehjælp i mange Tilfælde lettere vil blive at erholde for Landalmuen, da desuden i disse Aar 19 nye Lægeposter ere blevne oprettede. Derhos ere paa forskjellige

Steder, ved Communernes dertil gjorte Bidrag, Sygehuus-Indretningerne satte paa en bedre Fod, og to nye Apotheker ere komne i Stand. En i Anledning af den saakaldte spedalske Sygdom og Radesygen nedsat Commission har endt sine Forhandlinger og indgivet Forslag til de Foranstaltninger, som i Anledning af den førstnævnte Sygdoms Udbredelse i flere Dele af det vestenfjeldske Norge formenes at burde iværksættes, og trende videnskabelig dannede Læger have paa offentlig Bekostning foretaget Reiser i Udlandet for at gjøre sig bekjendt med den spedalske Sygdoms og andre ondartede Hudsygdommes hensigtsmæssigste Behandling. Straffeanstalternes ufuldkomne Indretning har været Gjenstand for Undersøgelse af en dertil anordnet Commission, hvis Forhandlinger formeentlig ville have en hensigtsmæssigere Organisation af de hidtilværende Straffeanstalter til Følge. De mangehaande Ulemper, der ere forbundne med den Uovereensstemmelse, som saa hyppigen finder Sted imellem den geistlige og verdslige Inddeling, har man søgt at afhjælpe ved Omreguleringer, hvor saadanne kunne iværksættes, og efterhaanden vil en større Overeensstemmelse i foranførte Henseende kunne ventes bragt i Stand, ligesom flere foretagne Delinger af de større civile og geistlige Embeder maae antages at ville have en fordeelagtig Indflydelse paa Embedsforretningernes Gang.

Postgangen her i Landet er udvidet ved ugentlige Posters Oprettelse for Statscassens Regning i endeel af de Egne af Sogns, Buskeruds, Søndhordlehn og Hardangers, Solør og Odalens, samt Rakkestads Fogderier, og i Nordfjords District, hvor forhen ingen Postgang for Statscassens Regning havde været etableret, hvorhos Postgangen i den sydlige Deel af Fosens Fogderi er i 1838 udvidet til Hitterns Præstegjeld, ligesom Romsdals Amts Landdistrict og dets Handelssteder ere ved en dobbelt ugentlig Postgang satte i en hyppigere Forbindelse med det Søndenfjeldske og Udlandet. Et Postcontoir for Expeditionen af Norges udenrigske Post er i 1839 midlertidigen oprettet i Svinesund.

Vedlagte Tabel Litr. **G. g.** udviser Antallet og Assurancesummerne af de i den almindelige Brandcasse ved Udgangen af Aarene 1835 og 1840 assurerede Bygninger saavel i Landdistricterne som i Kjøb- og Ladestederne, ligesom medfølgende Tabel Litr. **H. h.** udviser, at flere private Brandassurance-Indretninger ere i Landdistricterne oprettede, og i Aaret 1840 vare disses Antal 8, hvoraf 2 paa Hedemarken, en i Faaberg i Guldbrandsdalen og fem i Nordre Trondhjems Amt. De fleste af disse ere gjensidige Assurance-Foreninger. Af større Vigtighed er et i Bergen i Aaret 1839 oprettet Brandassurance-Selskab for Møbler og Effecter, der er det eneste af sit Slags her i Landet. Ved Udgangen af Aaret 1840 var dette Selskabs Fond 104,694$^{2}/_{5}$ Spd., og i bemeldte Aars fjerde Qvartal var dets Forsikringssum 870,061$^{4}/_{5}$ Spd. Samtlige disse Forsikrings-Indretninger ere ligesom de paa nogle Steder oprettede Soassurance-Foreninger ved Lov af 9de August 1839 tilstaaede flere Forrettigheder.

For at befordre Communicationen inde i Landet ved hensigtsmæssige Veianlæg ere i Qvinqvenniet 1836 til 1840 vidtløftige Arbeider udførte og betydelige Pengesummer satte i Circulation. Allerede ved Resolutioner af 4de Juni 1831 og 16de Januar 1834 blev til Oparbeidning af Hovedveien i Lister Fogderi fra Lyngdal, hvor Kjøreveien ophørte, og indtil Feddebro bevilget at forskydes af Statscassen, mod Refusion ved Ligning paa Rigets Matrikulskyld, 14,800 Spd., samt til Fortsættelse af denne Vei fra Feddebro til Flekkefjord, ved Resolutioner af 23de Decbr. 1834 og 25de Juni 1837, 20,000 Spd.; ligesom til tvende Broers Opførelse paa bemeldte Vei bevilgedes ved Resolutioner af 23de Juni 1836 og 19de Decbr. 1837 tilsammen 4500 Spd., hvilke Arbeider, der alle vedkomme Lister Fogderi, ere fuldførdige, hvorhos til et Veianlæg i samme Fogderi fra Lyngdal over Spindslandet til Spindsodden ved Sundet ligefor Ladestedet Farsund blev ved Resolution af 13de Febr. 1835 bevilget 9400 Spd., og er dette Arbeide ligeledes i de paafølgende Aar fuldført. Derhos er til Fortsættelsen af Hovedveien fra Flekkefjord over Bakke Sogn gjennem Jæderen og Dalernes Fogderi omkring Egersund til Gjermestad i den vestlige Deel af Egersunds Præstegjeld, ved Resol. af 23de April 1839 bevilget 70,000 Spd., og er dette Veianlæg nu sin Fuldendelse

nær. Til alle disse Veianlæg i Lister samt Jæderen og Dalernes Fogderi er indtil Udgangen af Aaret 1840 forskudsviis anviist af Statscassen tilsammen 88,084 Spd. Paa en anden Kant af Landet er et vel mindre betydeligt, men længe omventileret og i flere Henseender vigtigt Veianlæg foretaget, nemlig paa Strækningen fra den Trondhjemske Hovedvei ved Neby under Tønset Præstegjeld i Østerdalen gjennem Ovikne og Indset Sogne til Ilbrohaugen i Rennebo Sogn under Søndre Trondhjems Amt, hvor den kommer ud paa den fra Dovrefjeld til Trondhjem førende Hovedvei, hvorved Veilængden mellem Christiania og Trondhjem forkortes 4½ Mile. Ved dette Veianlæg, som er af 7½ Miles Længde, hvoraf 6¼ Mile i Hedemarkens og 1¼ Mile i Søndre Trondhjems Amt, paa hvilken Strækning Terrainet er bequemmere for Veianlæg end over Roraas og Dovrefjeld, aabnes en lettere og hurtigere Forbindelse mellem den største Deel af Østerdalen og Trondhjem, der især er vigtig for Transporten af Sild og Fiskevarer fra det sidste Sted til Grundset Marked og Hedemarken, og ved Resol. af 5te Mai 1836 er til samme bevilget et Bidrag af 6000 Spd., som ogsaa forskudsviis er udbetalt af Statscassen.

Desuden ere tvende vigtige Veianlæg endnu under Arbeide. Det ene og først begyndte af disse er et Veianlæg fra Kongsberg over Meheien til Tinnebro i Hitterdal, samt fra Brunkeberg Kirke gjennem Laurdals og Vinje Præstegjelde til Gugaarden i den saakaldte Houkelie Grænd øverst eller vestligst i sidstmeldte Præstegjeld, til hvilket Anlæg ved Resolutioner af 17de Juli 1837 og 6te Juni 1840 er bevilget 65,000 Spd., og af hvilket Beløb indtil Udgangen af 1840 er anviist 45,874 Spd., samt hvoraf Strækningen fra Kongsberg til Tinnebro, er fuldført. Det andet Veianlæg, der er af større Udstrækning end foranførte, er den ved Resol. af 23de April 1839 bestemte Vei fra Christiansand gjennem Vestre Raabygdelauget og Sætersdalen, hvortil ved bemeldte Resolution er bevilget et Beløb af indtil 59,000 Spd., og hvis Hensigt er at sætte Christiansand i en nærmere Forbindelse med den vigtigste Deel af dets Opland, hvoraf man venter sig Fordeel for Stedets Handel og Næring, til hvilket Veianlæg er indtil Udgangen af 1840 anviist 10,876 1/12 Spd. Endnu vigtigere for flere og større Bygder, saavelsom for Landet i det Hele, er det ved Resol. af 11te Sept. 1839 bestemte Veianlæg fra Tuf i Hemsedal over Fjeldene til Borgunds Sogn i Leirdals Præstegjeld, hvis Hensigt er at befordre den allerede nu meget levende Forbindelse mellem Hallingdal og Sognefjorden, saavelsom at skaffe Reisende fra Agershuus, Buskeruds og flere søndenfjeldske Amter en hurtigere og bequemmere Vei til de Bergenhusiske Districter end den eneste Vei, der nu kan reises, nemlig over Fillefjeld. Fjeldveien fører igjennem en for Veianlæg i det Hele meget bequem Fjelddal af 3⅞ maalte Miles Længde, og ved dette Anlæg bliver Hovedveien fra Christiania til Bergen 4⅜ Mile kortere, samt ulige lettere at reise, ligesom Anlægget medfører betydelig større Fordele for Drammen og de sydligere Dele af Agershuus Stift. For at lette den besværlige Hovedvei fra Valders til Bergens Stift er derhos ved Resol. af 10de Juni 1837 bevilget 3000 Spd. til Omlægning af en Deel af denne Vei gjennem Smeddalen, hvorved Fillefjeldets største Høider undgaaes, hvorhos ved Resolutioner af 30te Mai 1838 og 15de Juli 1839 til Omlægning af det besværlige Veistykke over Gallerne i Leirdal, saavelsom til Anlæg af en Vei fra Leirdalsøren til Fleskheller længere ude i Fjorden er bevilget 5500 Spd. Endelig er til Oparbeidelse af de Fosenske Postveie i Søndre Trondhjems Amt ved Resol. af 17de Sept. 1840 bevilget et Bidrag af 8000 Spd., men af disse Veie ere endnu kun enkelte korte Stykker istandbragte.

I det Hele er i Overensstemmelse med Loven om Veivæsenet af 28de Juli 1824 §§ 2 og 3 indtil Udgangen af Aaret 1840 anviist til forskudsviis Udbetaling af Statscassen, med Refusion ved Ligning paa hele Rigets Matrikulskyld, 182,283⅓ Spd., af hvilket Beløb 156,214 Spd. vedkomme Aarene 1836 til 1840, og deraf 70,396½ Spd. ere anviste i Aaret 1840. Saaledes har der i ingen Periode, siden Veiloven af 1824 udkom, været udviist større Virksomhed med betydelige Veianlæg og Veiforbedringer end i Aarene 1836 til 1840, især i sammes to til tre sidste Aar. Desuden er, paa Bekostning af vedkommende Amters Vei-

casser, mindre vidtløftige Veiforbedringer udførte, da fornemmelig paa den gjennem Nedenæs og Mandals Fogderier gaaende Hovedvei flere hensigtsmæssige Omlægninger ere istandbragte, og saavel norden- som sønden-fjelds ikke faa nye Bygdeveie oparbeidede, saaledes som vedlagte Tabel Litr. I. i. nærmere udviser. De mange Fjeldveie, som forbinde enkelte større Bygdelauge, og som det for flere af disse Bygders Næringsveie vilde være ønskeligt at faae gjort fremkommelige, hvor ikke betydelige locale Vanskeligheder ere til Hinder derfor, have, da de ikke ere underlagte Veivæsenets Bestyrelse, hidtil ikke været Gjenstand for den offentlige Opmærksomhed.

Ligesom Communicationen i det Indre er ogsaa Dampskibsfarten langs Rigets Kyster bleven befordret. Den allerede i 1827 begyndte Dampskibsfart mellem Christiania og Christiansand, samt mellem Frederiksværn og Kjøbenhavn, er vedbleven uforandret, hvorhos siden 1838 ved et for Statscassens Regning anskaffet Dampskib en regulær Dampskibsfart mellem Trondhjem og Finmarken har fundet Sted, og endelig er ved flere i de sidste Aar anskaffede Dampfartøier tilveiebragt Dampfart ligefra Hammerfest i Finmarken til Christiania, da i sidstmeldte Aar fire af Statens og tre Private tilhørende Dampfartøier have været i Farten i forskjellige Router, og ere disse Private tilhørende Dampfartøier ved forskjellige Resolutioner tilstaaede nogle Forrettigheder eller Fritagelser med Hensyn til den ellers paabudne Control fra Toldvæsenets Side. Endelig er ved et indenlandsk Interessentskab i Aaret 1840 istandbragt paa Mjøsen en meget gavnlig Dampfart ved et i Skotland bygget Dampskib af Jern, understøttet tildeels ved Laan af Statscassen. Den allerede et Par Aar i Forveien paabegyndte Dampfart paa Fjordene under Ringeriges Fogderi i Drammens Opland er derimod af mindre Vigtighed og indskrænker sig egentlig til Tømmertransport.

Den hydrographiske Opmaalings Fremgang er allerede omtalt. Ved den topographiske Opmaaling, i Forbindelse med hvilken forskjellige geographiske og astronomiske Jagttagelser til Berigtigelse af Opmaalingsarbeiderne have været anstillede, er en ny Triangulering mellem Christiania og Kongsvinger udført i 1836. I Aarene 1837 og 1838 er Opmaaling foretagen af den Qvadratmil, som nærmest omgiver Christiania, hvorhos i det sidste af disse Aar en Strækning af de mod Fillefjeld stødende Valdersk Districter opmaaltes, ligesom i 1839 syv Qvadratmile paa Grændsen af Buskeruds og Christians Amter, samt i 1840 ser Qvadratmile i Valders ere maalte, hvorhos i 1840 det trigonometriske Net fortsattes i Strækningen mellem Hadelands, Lands og Valders Fogderi samt den Bergenske Stiftsgrændse. Da siden 1828 den største Deel af det til Opmaalingen bevilgede Fond er medgaaet til den nordlandske Kystmaaling, har i den senere Tid kun en ringe Arbeidskraft kunnet anvendes paa Opmaalingen af Rigets sydlige Deel. Imidlertid er ved den topographiske Opmaaling nu omtrent 1200 geographiske Qvadratmile af Riget opmaalte i en sammenhængende Strækning, der fornemmelig vedkommer Agershuus Stift og den sydlige Deel af Søndre Trondhjems Amt, da Opmaalingen, som fra Begyndelsen egentlig var militær-topographisk, holdt sig oprindeligen til Strækningerne langs Rigsgrændsen, hvor militære Operationer snarest kunde forefalde. Fortsættelsen af de hidtil for privat Regning udgivne og paa den her omhandlede Opmaaling grundede Karter over de sønden-fjeldske Amter er i 1840 paabegyndt med den sydlige Deel af Christians Amt. Disse Karter udgives for Eftertiden for Statscassens Regning.

Ved at fremlægge denne underdanigste Beretning maa Departementet sluttelig gjøre opmærksom paa, at den er affattet af Sorenskriver Kraft, hvem det ved Kgl. Res. af 12te Januar f. A. blev overdraget at bearbeide og sammendrage de Beretninger om Rigets Tilstand, som det ifølge de Kongelige Resolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827 og 23de December 1839 paaligger de civile Overøvrigheder at afgive hvert 5te Aar og som ved Udgangen af 1840 igjen skulde afgives. Det udbredte Bekjendtskab til Landets Statistik, den ufortrødne Flid i Detailundersøgelserne, og den utrættelige Omhu i Behandlingen, der altid have udmærket denne Mands Arbeider, vil forhaabentlig ikke mindre igjenkjendes i nærværende Arbeide, og Departementet kan derfor ikke Andet end anseе det for en særdeles heldig Foranstaltning, at dette naadigst overdroges Sorenskriver Kraft, endog uden Hensyn til den gavnlige Indflydelse paa hans fortjenstfulde Forfattervirksomhed iøvrigt, som de Undersøgelser, han derved har havt Anledning til at anstille, og de Materialier, han derunder har samlet, upaatvivlelig ville have.

Foranstaaende Beretning angaaende Rigets oeconomiske Tilstand i de fem Aar 1836—1840 har under 16de November 1842 underdanigst været Hans Kongelige Majestæt forelagt.

Gjenpart

Af Finants- Handels- og Told-Departementets underdanigste Foredrag af 26de November 1839.

Ved Kongl. naadigst Resolution af 10de September 1827, sammenholdt med Resolution af 11te October 1825, er det paalagt de civile Overøvrigheder regelmæssigen hvert 5te Aar at indgive nøiagtige Beretninger om de dem anbetroede Districters Tilstand i Almindelighed, og i Særdeleshed med Hensyn til Jordbrug, Fædrift, Skov- og Bergværksdrift, Fiskerie, Huus- og Kunstflid, Handel og Søfart samt øvrige Næringssysler. Tilfølge disse naadigste Resolutioner bleve Beretninger første Gang afgivne i Aaret 1829, og skulde altsaa igjen været indsendte ved Udgangen af Aaret 1834, men da der ved Udgangen af Aaret 1835 var forløbet et Decennium siden sidste almindelige Folketælling, og Departementet paa Grund heraf agtede at indgaae med underdanigst Forestilling om, at en ny Folketælling ved Aarets Udgang maatte vorde foretagen, ved hvilken det antoges, at der vilde gives god Anledning til at indhente adskillige væsentlige Oplysninger angaaende Districternes Tilstand, som ellers kun med megen Vanskelighed vilde kunne tilveiebringes, bestemte Departementet i Skrivelse af 14de Marts 1835, at Terminen for Beretningernes Afgivelse for den Gang skulde forlænges til 6 Aar, men siden regelmæssigen være de først bestemte 5 Aar. Paa denne Maade antog man, at Tiden for Beretningernes Afgivelse hver anden Gang vilde falde sammen med Folketællingerne, som man tænkte sig i Fremtiden regelmæssigen hvert 10de Aar vilde blive foranstaltede. Disse Beretninger, som i Forbindelse med et ved Finantsdepartementets Tabelcontor udarbeidet Sammendrag af Beretningernes Indhold have været Hs. Majestæt underdanigst forelagte, og derefter gjennem Trykken ere blevne bekjendtgjorte, den første Gang i Uddrag, men sidste Gang **in extenso**, maa antages gavnligen at have bidraget til en rigtigere og paalideligere Kundskab om Rigets oeconomiske Tilstand.

Det var imidlertid ikke at vente, at en saa vanskelig og omfattende Foranstaltning strax saa fuldstændigen kunde vorde iværksat, at den ikke skulde være modtagelig for flere væsentlige Forbedringer. Navnligen er Departementet, ved at gjennemgaae Amtsberetningerne i den Hensigt, deraf at uddrage en almindelig Udsigt over Rigets oeconomiske Tilstand og Næringsveienes Gang over det hele Rige, kommen til den Erkjendelse, at de statistiske Kjendsgjerninger, hvorved Amterne have begrundet deres Dom over Districternes Forfatning, ere saa ueensartede, og efterlade saamange Huller, at næsten ingen tabellariske Oversigter, og forholdsmæssigen faa fælleds og almindelige Resultater deraf have ladet sig udlede. Denne Ufuldkommenhed ved Beretningssystemet i dets nærværende Skikkelse antager Departementet tildeels kunde afhjælpes ved Udfærdigelse af en mere bestemt og i det Enkelte gaaende Instrux til Veiledning for Overøvrighederne ved Materialiernes Indsamling, og ved Rapporternes Affattelse. Departementet har allerede tidligere været opmærksom herpaa, og under 30te

April 1830 i Skrivelse til Overøvrigheberne ytret sig om Nødvendigheden af, at der gives Regler, hvorefter Beretningerne kunne affattes, og at visse Formularer blive bestemte, forsaavidt det kan anses hensigtsmæssigt at give Beretningerne tabellarisk Form. Departementet anmodede derfor ved ovennævnte Skrivelse de civile Overøvrigheder om at afgive deres Formening herom forinden Bestemmelse i disse Puncter blev given, og meddeelte dem til Afbenyttelse ved den herom afgivende Betænkning veiledende Oplysninger. Denne Departementets Skrivelse havde imidlertid ikke den forønskede Virkning, da den forlangte Betænkning kun indkom fra Christians, Bratsbergs og nordre Trondhjems Amter. Dette var formeentlig Grunden til, at ingen yderligere Forføining i denne Henseende blev truffen fra Departementets Side forinden Beretningen om Tilstanden ved 1835 Aars Udgang indkom.

Da nu Tidspunctet for disse Beretningers Afgivelse paany, nemlig 31 December 1840, ikke er langt fra Haanden, har Departementet igjen taget Sagen under Overveielse, for at de fornødne Regler kunne gives saa betimelig, at Overøvrighederne ikke alene selv kunne sætte sig ind i Sagen, men ogsaa indhente Oplysninger fra de underordnede Embeds- og Bestillingsmænd. Hensigtsmæssigheden af bestemte Forskrifter bliver derhos saameget mere indlysende, efterat Tabelcontoret i Departementet ved dets Foranstaltning i afvigte Aar har faaet en udvidet Arbeidsstyrke, og derved er sat istand til at give sin Virksomhed en større Udstrækning end forhen. Thi herved fremtræder det klarere, hvilke de Oplysninger og Opgivender ere, der i Amtmændenes Rapporter især attraaes til at supplere de Kjendsgjerninger, hvoraf man gjennem Tabelcontoret ved Forklaringer, der indsendes enten fra andre Autoriteter end de civile Overøvrigheder, eller fra eller gjennem disse til andre Tider eller paa anden Maade, end indlemmede i Amtmændenes Femaarsberetninger, kan komme i Besiddelse. For i Femaarsberetningerne at indtage, hvad der saaledes bekommes, bør Amtmændene — forsaavidt ei enkelte af disse Oplysninger staae i et saa nøie Forhold til de Materier, som i Femaarsberetningerne maa afhandles, at det vilde være uhensigtsmæssigt at afsondre dem derfra — være fritagne, hvorved de noget ville blive lettede i det dem i denne Anledning paahvilende Arbeide, der allerede uden dette er meget vidtløftigt, hvorimod det er at forvente, at deres Rapporter ville blive saameget mere nøiagtige og righoldige paa statistiske Data angaaende de Puncter, hvorpaa deres Opmærksomhed henvendes, naar de fritages for at indsamle saadanne Materialier, der ad anden Vei kunne tilveiebringes.

Departementet maa i denne Henseende oplyse, hvilke de statistiske Data ere, som man deels andetsteds fra end gjennem Amterne, deels ved andre Leiligheder end i Femaarsberetningerne modtager fra Amtmændene. Man skal derhos udhæve, hvilke af disse der antages fremdeles at burde indsendes til Departementet, for her at blive sammendragne, og derefter enten offentligen bekjendtgjorte i Trykken efter hvert som de blive færdige, eller offentliggjorte i Forbindelse med Overøvrighedernes Beretninger:

Med Hensyn til Rigets Folkemængde og dens Inddelinger, samt de Forandringer, denne er underkastet ved Fødsler og Dødsfald m. m., er Departementet deels ved almindelige Folketællinger, deels ved de Uddrag af Ministerialbøgerne, som af Geistligheden aarlig indsendes, og som fra 1ste Januar d. A. efter Kongl. naadigst Resolution af 13de Marts sidstleden skulle afgives efter det borgerlige Aar istedetfor efter Kirkeaaret, i Besiddelse af saadanne Oplysninger, at nogen yderligere Foranstaltning i denne Anledning ikke kan blive at træffe. Denne Deel af Districternes Statistik kan altsaa ligge udenfor Amtsberetningerne. I Forbindelse med Folketællingen blev i Aaret 1835 foretaget Optegnelse over Creaturhold og over Udsæd, samt meddeelt Opgave over de forskjellige Sædarters Foldighed. Af disse Optegnelser er der i Departementet foranstaltet et Sammendrag, som ved Trykken er offentliggjort. Uagtet man har Grund til at antage, at dette Sammendrag for flere Districter i Riget viser et Udbytte, som er meget langt fra at stemme med det virkelige Forhold, formenes dog en saadan Tælling igjen at burde foregaae i Forbindelse med de efterfølgende Folketællinger, da man haaber, at Landalmuens Fordomme og utidige Frygt for at slige Foranstaltninger skul-

le sigte til fornyede eller forøgede Skattepaabud, efterhaanden vil forsvinde, og den hovedsagelige Grund til Opgavernes Mangel paa Nøiagtighed saaledes ophøre. Paa den anden Side maa bemærkes, at Opgaver over Creaturhold, Udsæd og Avl ikke kunne ventes at faae endog nogenlunde Nøiagtighed, naar de skulle indhentes paa anden Maade, end ved specielle Opgivelser fra hver enkelt Eier eller Bruger, en Fremgangsmaade, der er for byrdefuld til at man kan andrage paa dens Iverksættelse oftere, end naar den almindelige Folketælling afholdes. I hvor vigtige altsaa end disse Opgaver ere til Bedømmelsen af Agerbrugets og Fædriftens Tilstand, kan man ikke antage det tilraadeligt, at nogen anden Foranstaltning i denne Henseende paabydes, end den der staaer i Forbindelse med Folketællingen. Departementet troer derimod, at det vil være hensigtsmæssigt, at det paalægges Amtmændene ved Beretningernes Afgivelse, **forsaavidt de ei afgives ved Udløbet af det Aar, hvori den almindelige Tælling er foregaaet**, igjennem Lensmændene at indhente Erklæring om, hvorvidt de Summer, som disse Tabeller udvise, kunne antages at være stemmende med det virkelige Forhold, samt høre deres Formening om, hvorvidt disse Summer i de sidst forløbne 5 Aar kunne antages at være forøgede eller formindskede.

Til Oversigten over Jordbrugets Tilstand er det af Vigtighed at faae Oplysning om, hvorvidt Jorden dyrkes af sin Eier eller er bortleiet eller bortfæstet, om Fællesskab og Udskiftning m. m., som indeholdes i det nedenfor omhandlede og anførte Schema til Tabel No. 1. I denne Anledning maa bemærkes, at man vel i Departementet kan komme til Kundskab om Matriculnummernes Antal og Skatteskyld, samt om de Forandringer, som ved Affældning og nye Skyldsætninger heri foregaae, hvorfor om Opgivende i saa Henseende ei her er Tale, men da man ikke her kan see, hvorvidt Brugene ere benyttede af Selveiere, eller bortbygslede eller bortforpagtede, og ei heller hvor stor Skyld der hviler paa Selveiergodset og paa Byrel- eller Forpagtningsgodset særskilt, saa anseer man det for Fuldstændigheds og Nøiagtigheds Skyld rigtigst, at Rubrikker herfor anføres i Schemaet, hvilket kun i høist ubetydelig Grad vil forøge Arbeidet ved sammes Udfyldning.

Af samme Grund formenes ligeledes fremdeles som hidtil fuldstændige Oplysninger om Saugbrugene at burde optages i Amtmændenes Beretninger betræffende Skovvæsenet, eftersom de i de til Revisionsdepartementet indsendte Fogedregnskaber opgivne Data ikkun betræffe Antallet af privilegerede Sauge og den Skjørsel, hvortil disse til Skats Svarelse ere ansatte, hvorimod bemeldte Data ei ere tilstrækkelige til at oplyse Skjørselens Størrelse i det Hele.

Efter Departementets Circulaire af 22 December 1826 skulle de Amter, inden hvis Grændser de betydelige Fiskerier forefalde, saavel strax ved Fiskeriets Begyndelse, som og successive medens Fiskeriet drives, og efter dets Tilendebringelse gjøre Indberetning til Departementet om dettes Begyndelse, Gang og Udfald. Disse Indberetninger ere ligesom Indberetningerne om Udsigten til og Udfaldet af Korn- og Høhøsten af den Beskaffenhed, og paabudte i den Hensigt, at deres Indsendelse ikke kan undlades, uagtet Amterne ved den her tilsigtede Forskrift om deres Femaarsberetninger paalægges deri at give nøiagtigere, og til saavidt mulig bestemte Data støttede Oplysninger om Fiskeriernes Drift, Udbyttet af samme og m. desl.

Efter den bestaaende Bergværkslovgivning og den gjældende Skattelov skulle Bergmesterne aarlig indkomme med Opgaver over Productionen af Bergværkerne, men disse Opgavers Hensigt, nemlig at lette Controllen med at Afgifterne betimeligen indkomme, medfører, at de kun indbefatte den Deel af Bergværksdriften, hvis Production er beskattet, og kun de Værker, der ere afgiftspligtige. I Femaarsberetningen derimod bør haves Oversigt over Bergværksdriften i det Hele, hvorfor Amterne hensigtsmæssigst paalægges som hidtil ogsaa at omhandle Bergværksdriften efter de Oplysninger, de fra Bergmesterne eller af andre Kilder kunne erholde.

Ved Finantsdepartementets Circulaire af 29de October 1833, der grunder sig paa ældre Circulairer af 9de Juli 1744 og 28de October 1809, er det paalagt Amterne at give aarlige Indberetninger om Fabrikker

og Industrianlæg, hvorhos er oversendt Schemata, hvorefter disse Indberetninger skulle affattes. Den nøiagtige Efterlevelse af dette Departements Circulaire har imidlertid ikke sjelden mødt Vanskeligheder, hvilke hovedsagelig bestaae i de private Eieres Uvillie til at give det Offentlige de attraaede Oplysninger. Deels paa Grund heraf, men fornemmelig fordi Fabrikvæsenet heri Landet hidtil ikke har fremtraadt og rimeligviis i længere Tid ikke vil fremtræde med nogen statsoeconomisk Vigtighed, skulde Departementet være tilboieligt til at antage det for mindre nødvendigt, at fordre disse Indberetninger fremtidigen afgivne med den Udførlighed, som i ovenomhandlede Schema er foreskreven. Naar man saaledes indskrænkede Oplysningen til at omhandle Indretningens Beliggenhed, Tallet paa de ved samme sysselsatte Arbeidere samt det vundne Product, og derhos lod det beroe med deres Afgivelse til hvert 5te Aar, for amtsviis at indtages i Femaarsberetningerne, kunne man vente, at de Hindringer, der hidtil have viist sig mod disse Opgavers Nøiagtighed, for en stor Deel vilde bortryddes.

Angaaende Brændevinsbrænderierne indeholde vistnok de til Revisionsdepartementet indsendte Regnskaber fra Oppebørselsbetjentene nøiagtige Oplysninger om Kjedlernes Antal, Art og Potterum, men da man dog savner Oplysning om det producerede Qvantum Brændeviin, og de ved Driften brugte Arbeideres Tal, bør denne Green af Industrianlæg ligesaalidt fremtidigen som forhen undtages fra at omhandles i Femaarsberetningerne, skjøndt der i dette Punct, ligesom i de flere, ikke vil fordres Opgivender i saa mange Retninger, som i Departementets Skrivelse af 29de October 1833 forudsættes.

Med Hensyn til Skibsbyggeriet, som paa flere Steder ogsaa er en florerende Næringsgreen, indeholder Departementets fornævnte Circulaire af 22de December 1826 Paabud om, at Amterne aarlig skulle afgive Indberetning om de i deres Districter byggede Fartøier af over 3 Commercelæsters Drægtighed; men der skjønnes ikke at være nogen Grund til, at der om denne Industrigreen skulde gjælde andre Bestemmelser end om de øvrige, hvorfor det maa være tilstrækkeligt, at Femaarsberetningerne indeholde Oplysning herom, hvorhos det paa de Steder, hvor ordentlige Skibsværfter findes, om disse bør oplyses ogsaa det Antal Arbeidere, der ved hvert af dem har stadig Sysselsættelse.

Over de fra og til Udlandet ind- og udførte Varer samt ind- og uderpederede Fartøier erholder Departementet maanedlige Fortegnelser fra samtlige Toldkammere; ligeledes har Departementet Anledning til for hvert Aar at foranstalte Sammendrag af samtlige ved hvert Tolddistrict hjemmehørende Handelsfartøier af over 3 Commercelæsters Drægtighed. For Aaret 1835 har Departementet ved Trykken ladet offentliggjøre de Sammendrag, som over Rigets Handel og Skibsfart med og paa Udlandet ere istandbragte, ligesom man forventer naadigst Bemyndigelse til at lade trykke de for de følgende Aar udarbeidede lignende tabellariske Oversigter.

Amterne ville saaledes herefter ikke behøve at indtage noget Herhenhørende i deres Femaarsberetninger. Om Skibsfarten imellem Stederne indbyrdes og den Handel, som paa denne Maade drives, kan Departementet ogsaa skaffe sig Oplysning ved at lade extrahere de til Revisionsdepartementet indsendte Toldregnskaber. Vistnok kunde der være Spørgsmaal om Hensigtsmæssigheden af, at disse Oplysninger skaffes tilveie i Departementets Tabelcontor, eftersom den indenlandske Kystfart og Varehandelen mellem Stederne indbyrdes nærmest kun har Interesse ved Bedømmelsen af det enkelte Districts Forfatning, og der over disse Virksomhedsgrene ei kan gjøres Sammendrag for det hele Rige, da Opgaverne vilde komme til at krydse hinanden, og det kunde synes som om Tabelcontorets Virksomhed for Tiden ei burde udstrækkes i Retninger, der ikke kunne afgive Resultater for det Hele. Da disse Oplysninger ikke desmindre bør tilveiebringes, saasom de ere af Vigtighed ved Bedømmelsen af det enkelte Steds Handelsvirksomhed og Rørelse, men Amterne ei have andet Middel til at komme i Besiddelse af dem, end ved at erhverve Uddrag af Toldbøgerne, hvorimod man i Departementet, som oven anført, af de indsendte Regnskaber kan forfatte dem til Tidsbesparelse saavel for Amterne som Toldkammerne, saa anseer Departementet det rigtigst, at de førstnævnte ogsaa fritages for disse Oplysningers Meddelelse.

Efter Departementets ofmævnte Circulaire af 22de December 1826 skulle Amterne aarligen indsende Fortegnelse over Antallet af de næringsdrivende Borgere i Stæderne; men de Forandringer, der i denne Retning foregaae, ere imidlertid i Regelen ikke større, end at de aarlige Opgaver derover uden Skade ville kunne undværes. Det vil derfor være tilstrækkeligt, at Overøvrighederne i sine Beretninger indtage Opgaver herover ved Udgangen af det Tidsrum, Femaarsberetningen omfatter.

Blandt de Oplysninger, der tjene til at bedømme Districternes Tilstand i Almindelighed, uden at slutte sig til nogen bestemt Næringsgreen, ere Qvartalsindberetningerne om Markedspriserne. Disse bør formeentlig fremdeles qvartaliter indsendes til Departementet, hvor de ville blive sammendragne, og hvorfra Resultaterne ville blive offentliggjorte i Forbindelse med Amtsberetningerne. Om de paa Rigets Børser noterede Pengecourser er ogsaa Departementet i Besiddelse af de fornødne Oplysninger, hvorfor disse ligesaalidt som nysnævnte Varepriser behøve at berøres af Amterne i Femaarsberetningerne, hvilket for nogle Amters Vedkommende hidtil har været gjort.

Saavel efter ældre Circulairer af 1ste Juni 1793 og 27de Februar og 1ste Juni 1824, som efter Lovene om Formandskaberne paa Landet og i Kjøbstæderne §§ 21 og 17, skulle Extracter af Communernes Regnskaber indsendes til vedkommende Departement, som paa denne Maade kommer i Besiddelse af de nødvendige Data til at istandbringe en fuldstændig Oversigt over det hele Riges Communeudgifter og de Midler, hvorved disse tilveiebringes. Disse Indberetningers aarlige Indsendelse kan naturligviis ei frafaldes, og er det altsaa en Selvfølge, at Amterne ei behøve at indtage Noget i denne Anledning i sine Femaarsberetninger.

Tilfølge Departementets Circulaire af 18de Mai 1824 skulle Amterne aarligen indsende Forklaringer over de Communerne tilhørende Bygdemagaziners Status, men efterat der overalt i Landdistricterne er organiseret Formandskaber, hvilke det overeensstemmende med den herom udkomne Lovs § 21 maa paaligge at have Tilsyn med disse Indretningers Tarv, er den fornemste Grund til Indsendelsen til Departementet bortfalden. Imidlertid bør Oplysninger om disse Indretningers Tilstand ikke savnes i en fuldstændig Oversigt over Districternes Tilstand, hvorfor en Forklaring over Bygdemagazinernes Status ved Udgangen af det Tidsrum, Amtsberetningerne omfatte, i disse bør indtages, hvorimod deres aarlige Indsendelse til Departementet fremtidigen formeentligen kan falde væk.

Til at bedømme Stædernes oeconomiske Tilstand, deres Fremskridt eller Tilbagegang, er Oplysning om Antallet af Bygningerne i Kjøb- og Ladestederne, og om de Summer, hvorfor de ere assurerede i den almindelige Brandcasse, af Vigtighed. Ogsaa ved Bedømmelsen af Ladestedernes og de øvrige Landdistricters Tilstand i Almindelighed ere de Fremskridt, Benyttelsen af Brandassuranceindretningen gjør, af Vigtighed. Til det under Departementet sorterende Contor for Brandforsikringen indkommer imidlertid halvaarsviis Beregninger fra vedkommende Oppebørselsbetjente over Brandcontingenten af samtlige brandforsikrede Bygninger, hvorfra man vil kunne erholde de i denne Henseende fornødne Uddrag. Det bliver saaledes unødvendigt, at noget herom af Amterne indtages i Femaarsberetningerne.

Iblandt de vigtigste Data til at bedømme Districternes oeconomiske Forfatning hører unegtelig Kundskab om, hvorvidt de faste Eiendomme ere beheftede med Pant, om i Districterne for Gjeld afholdte Executionsforretninger og Udpantninger, om Restancer for offentlige Afgifter, og om Afhændelse af faste Eiendomme. Om Skatterestancerne kan den fornødne Oplysning tilveiebringes fra de under Departementet sorterende Contorer, men om de øvrige ovennævnte Materier maa Opgaver, affattede efter det nedenfor omhandlede Schema No. 4, blive at meddele af Amterne.

Ved Bedømmelsen af Districternes Tilstand i Almindelighed er det fremdeles af Interesse, at see Antallet af de ved Forligelsescommissionerne og Retterne behandlede Sager, at komme til Kundskab om de i Districterne tiltalte, dømte og afstraffede Forbrydere, og endelig at erholde Udsigt over Skole- og Fattigvæsenets

Tilstand, men da disse Gjenstande ei henhøre under Finantsdepartementets Ressort, men deres Statistik deels allerede for Tiden bearbeides i Departementerne for Justits- og Politivæsenet og for Kirke- og Undervisningsvæsenet, deels antages med det Første at ville komme under Bearbeidelse, bør Intet disse Materier betræffende indtages i Femaarsberetningerne.

Med Hensyn til den Maade, hvorpaa de fordrede Oplysninger blive at tilveiebringe, antager Departementet, at de, hvor dette er muligt, bør hentes af offentlige Protocoller, hvoraf samtlige vedkommende Embeds- og Bestillingsmænd efter den bestaaende Lovgivning maa ansees forpligtede til at give det Offentlige de fornødne Oplysninger. Saaledes maa Sorenskrivere, Byfogder og Byskrivere være forpligtede til at meddele de i de nedenfor omhandlede Schemata til Tabellerne No. 1 og 4 dem vedkommende Oplysninger om Udskiftninger, om afhændede Eiendomme, thinglæste og aflæste Pantehæftelser med mere. Fogderne og Byfogderne paa samme Maade om de Forandringer, der foregaae i Jordebrugenes Antal, Fordeling og Skyld samt om afholdte Executionsforretninger og Udpantninger, om de skattepligtige Saugbrug og om Brændevinsbrænderierne m. m., Bergmesterne om Bergværksdriften og Magistraterne om de næringsdrivende Borgeres og de Skattepligtiges Antal i Kjøbstæderne. Forsaavidt de forlangte Oplysninger ei ere af den Beskaffenhed, at de paa denne Maade kunne erholdes, bør Amtmændene ved Undersøgelser gjennem de i eller for deres Districter ansatte Embeds- og Bestillingsmænd søge de fornødne Underretninger tilveiebragte. De detaillerede Meddelelser, som Lensmændene eller de underordnede Betjente i Byerne i denne Henseende paalægges at afgive, maa da blive om opbrudt Nyland, om Creaturhold, Udsæd og Avl (forsaavidt Oplysning derom attraaes), om Skovvæsenet, Fiskerierne, Bergværksdriften (nemlig forsaavidt ei Beretninger fra Bergmesterne kunne haves), om Fabrikker og Industrianlæg m. m.

Forøvrigt maa det overlades til de civile Overøvrigheder at instruere de dem underordnede Embeds- og Bestillingsmænd i denne Henseende, og forsaavidt de omhandlede Oplysninger ere af den Natur, at de specielle Opgaver hensigtsmæssigst indhentes for hvert enkelt af de 5 Aar, Beretningerne skulle omfatte, er det en Selvfølge, at det ogsaa maa staae til Amtmændene at træffe de til dette Øiemeds Opnaaelse tjenligste Foranstaltninger.

Det maa bemærkes, at man ved Ordene „Amtsberetninger“ og „Amter,“ som her paa flere Steder ere brugte, ingenlunde har havt til Hensigt at undtage Stiftamtmanden i Bergen, hvis Jurisdiction alene indbefatter Bergens Bye, som stricte talt ei kan kaldes Amt, fra at følge de her givne Forskrifter.

Sluttelig kan Departementet ikke undlade at gjøre opmærksom paa, at man ved Udarbeidelsen af efterfølgende Forskrifter stadigen har havt for Øie Nødvendigheden af, at de forud med Arbeide saa overlæssede og saa slet lønnede Amtmænd, hvis Kaar det hidtil kun har lykkets Regjeringen i ringe Grad at forbedre, ikke ved disse Forskrifter paalægges forøgede Forretninger uden at tilsvarende Lettelse forskaffes dem. Men skulle de Kongl. Resolutioner af 1825 og 1827, ved hvilke Femaarsberetningerne naadigst ere paabudte, ikke undergaae nogen væsentlig Forandring, og det har Hensigten med efterfølgende Instrux ikke været, skjønnes paa den anden Side større Lettelser end de nu indførte ikke at kunne bevirkes. Samtlige de Næringsveie, der i de ovenanførte Kongl. Resolutioner ere nævnte som de vigtigste ved Bedømmelsen af Districternes oeconomiske Forfatning, maa ogsaa fremtidigen behandles af Amtmændene; thi skulle enkelte Næringsveie unddrages herfra, vilde dog den Oversigt, som man i dem kunde vente at finde over et Districts oeconomiske Forfatning, lide et betydeligt Skaar.

Ved de detaillerede Forskrifter for hvad der under de enkelte Næringsveie skal behandles af Amterne har man i Almindelighed intet Nyt bestemt, men kun generaliseret hvad der i de fuldstændigste af de for Aaret 1835 indkomne Femaarsberetninger findes berørt. Gjennemgaaer man disse Femaarsberetninger vil man finde, at i efterfølgende Instrux fordres behandlede meget faa Gjenstande, som ikke ogsaa - mere og mindre udførligt - tidligere ere omhandlede af Overøvrighederne, hvorhos det maa lægges Mærke til, at Fordringen paa

flere og det endog særdeles interessante og vistnok ikke uden betydelig Tidsopoffrelse erhvervede Oplysninger, som findes i de ældre Femaarsberetninger, er frafalden.

Lægger man nu Mærke til, at Overøvrighederne istedetfor som forhen aarligen at indsende Beretninger om Industrianlæg, om nybyggede Fartøier, om næringsdrivende Borgere og om Bygdemazinernes Tilstand, fremtidigen kun hvert femte Aar skulle indtage disse i sine Beretninger, og at de under Udarbeidelsen af disse ei behøve at sørge for Tilveiebringelsen af statistiske Tabeller over Handel og Skibsfart, over Creaturhold, Udsæd og Avl, over Communeafgifter og m. m., som i flere af Beretningerne for 1835 findes omhandlet; fremdeles at de nye Oplysninger, som ikke i nogen af de ældre Beretninger findes meddeelte, næsten alene reducere sig til de om Districternes oeconomiske Tilstand i Almindelighed fordrede Opgivender, der indeholdes i Tabellerne No. 1 og 4, og endelig hvor betydelig lettere Arbeidet maa falde, naar man er ganske paa det Rene med hvad man skal behandle og hvad man kan gaae forbi — saa kan man ikke antage, at Overøvrighederne ved efterfølgende Forskrifters Befølgelse vil faae noget forøget Arbeide.

I Overensstemmelse med det anførte, der af Statsraadets øvrige Medlemmer i det Væsentlige er tiltraadt, har det under 23de December 1839 behaget Hs. Maj. Kongen at afgive en naadigst Resolution af følgende Indhold:

Til Veiledning ved Affattelsen af de Beretninger om Rigets Tilstand, som det ifølge de Kongl. Resolutioner af 11te October 1825 og 10de September 1827 paaligger de civile Overøvrigheder at afgive hvert 5te Aar, skulle for Eftertiden følgende Bestemmelser tjene:

A. For Landdistricternes Vedkommende:

§ 1.

De enkelte Næringsveie afhandles i følgende Orden: a) Jordbrug, b) Fædrift, c) Skovdrift, d) Fiskerie, e) Bergværksdrift, f) Fabrik- og Haandværksdrift, g) Binæringer, saasom: Huusflid, Skibs- og Baadebyggerie, Jagt, Fragtfart, Landtransport af Varer, Handel.

§ 2.

Under Rubriken **Jordbrug** bør Oplysning meddeles om Opdyrkningen af Nyland, om Dyrkningsmaaden og Agerdyrkningsredskaber, samt om hvorvidt Forbedringer heri ere indførte i de sidst forløbne fem Aar; om de almindelige Sædearter, om Forholdet mellem Districtets Korn- og Potetesavl og dets Behov, om Dyrkningen af Liin, Hamp, Humle og Haveverter, og om Opelskningen af Frugttræer, hvorvidt disse levere Producter til Afsætning, hvorhos i Almindelighed anføres Alt, der kan antages at virke gavnligt eller skadeligt paa Jordbruget. I Forbindelse med de her forlangte Oplysninger affattes fogderiviis en tabellarisk Opgave i Overeensstemmelse med vedføiede Schema No. 1. Tabellariske Opgivender af Udsæd og Avl forlanges ikke; derimod bør i Aaret forinden Beretningerne afgives — forsaavidt der ei i samme Aar i Forening med Folketællingen er foranstaltet eller skal foranstaltes nogen almindelig Optegnelse over Udsæden og Foldigheden — hos de underordnede Embeds- og Bestillingsmænd i Præstegjeldene indhentes Oplysninger om, hvorvidt Tilstanden i saa Henseende da stemmer med de ved den sidste Tælling fremkomne Opgaver herover, samt om hvorvidt disse Opgaver kunne skjønnes at burde forøges eller formindskes. Resultaterne heraf blive at omhandle i Beretningerne.

§ 3.

Til Oplysning om Fædriftens Tilstand bør det i samme Tilfælde og til samme Tider og paa samme Maade, som i § 2 ere nævnte om Udsæd og Avl, indsendes Oplysninger om, hvorvidt nogen Tilvæxt eller Afgang kan antages at have fundet Sted i det ved sidste almindelige Tælling forefundne Antal af Heste, stort Qvæg, Faar, Gjeder, Sviin og Reensdyr; hvad der maatte være gjort til Heste-, Qvæg- og Faareracens

Forædling og til Engenes Forbedring; Forholdet mellem Eng- og Agerland, mellem Besætning og Kornsamt Potetesavling, mellem Districtets Frembringelse af og Behov for Fedevarer.

§ 4.

Angaaende Skovdriften bør der gjøres Forklaring om Skovenes Beskaffenhed og Forfatning, om Skovproducternes Art og Afsætning, hvorvidt Tømmerdriften er i Af- eller Tiltagende, om Antallet af de i Districtet værende Saugbrug med Angivelse af hvad der aarligen paa dem opskjæres samt hvorvidt de ere Udskibnings- eller Bygdesauge, (hvorover ønskes Talopgaver, indtagne i Tabellen No. 2, hvortil Schema følger); hvorvidt Kul- og Tjæretilvirkningen drives, Udbyttet heraf. Det bliver ogsaa at berøre, hvorvidt og hvilke andre Brændematerialier end Veed anvendes i Districtet, og hvorvidt dette med disse er forsynet.

§ 5.

Om Fiskeriet opgives i de Districter, hvor dette er Hovednæring, det omtrentlige Qvantum af de forskjellige Arter Fisk, som i de fem Aar er fanget. Hvor stor Deel af Fisken der tilberedes som ordentlig Kjøbmandsvare, og hvormeget der kan antages at benyttes til eget Brug og Nabodistricternes Forsyning, samt hvorvidt der kan spores nogen Forbedring i Tilvirkningsmaaden og Fiskeredskaberne.

§ 6.

Til Oplysning om **Bergværksdriftens** Tilstand forklares, hvilke Verker og Gruber der findes i Districtet, hvorvidt nye ere optagne eller gamle nedlagte i Løbet af de fem Aar, hvilke Forbedringer der ere indførte i Grubedriften eller Tilvirkningsmaaden, de udbragte Qvanta Malm, og de producerede Qvanta Metal, samt det Antal Arbeidere, som ved disse Indretninger have stadig Sysselsættelse; endelig hvorvidt Districtet har nogen Indtægt af Mineralier, som ikke kunne henregnes til Metaller. Herover forfattes tabellarisk Opgave overeensstemmende med vedlagte Schema No. 3.

§ 7.

I Henseende til **Fabrik- og Industrianlæg** skal vel Finantsdepartementets Skrivelse af 29de October 1833 fremdeles følges, forsaavidt der spørges om, hvilke Arter af Anlæg der i Rapporterne særskilt bør omtales, derimod er det ufornødent at meddele samtlige de i det bemeldte Dpts. Skrivelse medfulgte Schema fordrede Oplysninger. Med Hensyn til Industri- og Fabrikanlæg vil fremtidigen kun blive at anføre: a)Antallet af ethvert Slags Fabriker og Anlæg, med Tilføiende af, i hvilket Thinglaug Anlægget ligger, samt med Hensyn til Brændeviinsbrænderierne tillige det afgiftspligtige Potterum, særskilt for hvert Slags Kjedler, som i Tariffen er ansat til forskjellig Afgift, b) det Product, som tilvirkes og c) det Antal Personer, som derved beskjæftiges, d) Opgave over de i det Tidsrum, Beretningerne omfatte, nedlagte og nyanlagte Indretninger. Oplysninger herom indtages i en Tabel, hvortil Schema følger under No. 3. Forklaring over Stamper kan reent udelades og over Kornmøller indtages kun Oplysning i den her omhandlede Tabel, forsaavidt der ved et saadant Anlæg formales mere end 500 Tønder Korn aarligen.

§ 8.

Med Hensyn til Binæringer bliver at oplyse om **Huusflid**, dens Retning og Producter og disses Afsætning i eller udenfor Districterne; **Skibs- og Baadebyggerie**, Opgave over de i de sidste forløbne 5 Aar byggede Fartøier, indrettet efter det hidtil brugelige Schema, samt over Antallet af de ved denne Næring sysselsatte Arbeidere; **Jagt**, dens Udbytte; **Fragtfart og Landtransport** af Varer, hvorvidt disse Næringer ere til Fordeel for Districtet og, forsaavidt dette er muligt, hvad de omtrent kaste af sig; **Handel** med Landmandens Varer og Producter, Landkræmmerier og Gjæstgiverier, deres Antal og Drift, Steder, hvor Districtets Producter afsættes, Markedspladse og Søgningen ved disse.

§ 9.

Om Districternes Tilstand i Almindelighed have Amtmændene at anføre Alt, hvad de finde tjenligt til at

begrunde en rigtig Dom om deres Frem- eller Tilbagegang. Navnligen attraaes Opgave over følgende Puncter: a) tabellariſk Beſvarelſe af de i Schemaet No. 4 indeholdte Spørgsmaale, b) Størrelſen af et Aars Løn for en Tjeneſtekarl og Tjeneſtepige, ſamt den almindelige Dagløn for en ſimpel Haandarbeider, c) Milelængden af Diſtrictets med Hjulredſkab fremkommelige Veie, særſkilt for Hoved- og Bygdeveie, ſamt hvor ſtor Deel af dem i de ſidſte 5 Aar ere fra nyt af oparbeidede, eller forandrede fra ufremkommelige til farbare Veie, d) Opgave over de i Diſtrictet værende Bygdemagaziners Status ved Udgangen af det Tidsrum, Beretningen omfatter, med Angivelſe af de nyoprettede og ældre ophævede i Løbet af de ſidſte 5 Aar, hvorover forfattes Tabel efter vedlagte Schema No. 5, og endelig e) Opgave over de i Diſtrictet værende Sparebanker, ſamt private Brand- og andre Aſſuranceindretninger og deres Status.

B. For Kjøb- og Ladeſtedernes Vedkommende:

§ 10.

Næringsveiene omhandles i følgende Orden særſkilt for hver Bye og for hvert Ladeſted: a) Handel, b) Skibsfart, c) Haandværksdrift, d) Fabrikdrift, e) Bergværksdrift, f) Skibsbyggerie, g) Jordbrug.

§ 11.

Ved at yttre ſig over Stæderne **Handel** forlanges ikke tabellariſke Angivelſer over Udførſel til og Indførſel fra Udlandet, ei heller over den indenrigſke Handel imellem Stæderne, derimod ønſkes de Oplysninger om Landdiſtricternes Samhandel med Byerne, ſom det efter Omſtændighederne er muligt, opgivne om muligt med Talſtørrelſer for hvert af de fem Aar, Antallet af de Handelsberettigede, særſkilt for Kjøbmænd og dem, der drive Handelsnæring ſom Høkere eller Marketentere, eller ſom ernære ſig med anden Smaahandel, ſamt deres ved Handelen anſatte Betjente. Oplysning herom indtages i Tabel No. 6, hvortil Schema medfølger.

§ 12.

Under de Oplysninger, der om Skibsfarten afgives, er det ei heller nødvendigt, at Antallet af de til Udlandet afgaaede eller fra Udlandet ankomne Skibe anføres; ei heller forlanges Opgivende af Antallet og Læſtedrægtigheden af de i indenrigſk Fart til Kjøbſtaden ind- og uderpederede Fartøier, men derimod ønſker man Opgaver over Antallet af Skippere, der have Borgerſkab til Stedet, med Angivende af, om de i eller udenfor ſamme have Bopæl, hvorom Oplysning indtages i Tabel No. 6, hvortil Schema følger.

§ 13.

Med Henſyn til Haandværksdriften oplyſes om de væſentligſte Fremſkridt denne har gjort, hvilke Arter af nye Haandværkere der have nedſat ſig, hvorvidt deres Arbeide nyder Affætning udenfor Stedet, og endelig Antallet af Meſtere, Frimeſtere, Svende og Drenge i enhver Profeſſion for ſig. Opgaverne over det Sidſte indtages i Tabellen No. 6, hvortil Schema medfølger.

§ 14.

Angaaende Bergværksdriften bliver at iagttage Forſkrifterne i § 6, forſaavidt ſom de paa Kjøbſtæderne ere anvendelige, og angaaende **Fabrikanlæg** og **Skibsbyggerie** ligeledes hvad der i §§ 7 og 8 er anført. Med Henſyn til **Jordbruget** bliver at omtale Benyttelſen og Opdyrkningen af de under Kjøbſtæderne henlagte Marker og Jorder. Til Bedømmelſe af Tilſtanden i Almindelighed gjælder, hvad der i § 9 er foreſkrevet under Litr. a, b og c, dog for Ladeſtederne kun forſaavidt Oplysningerne ikke allerede ere indtagne under Fremſtillingen af Landdiſtricternes Forfatning, hvorhos for hvert Sted bliver at meddele Opgaver over Antallet af de Individer, paa hvilke de offentlige Afgifter og Skatter udlignes, hvilken ſidſte Talopgave indtages i Tabellen No. 6.

C. Almindelige Beſtemmelſer:

§ 15.

Som en Følge af hvad der ovenfor er beſtemt, behøve de hidtil fordrede Indberetninger og Opgaver over

Fabrik- og Industrieindretninger, over Bygdemagaziners Status, over næringsdrivende Borgere i Kjøbstæderne, samt over nybyggede Fartøier ikke aarligen at indsendes til Finantsdepartementet.

§ 16.

Forsaavidt de forlangte Oplysninger ere af den Beskaffenhed, at de kunne hentes af offentlige Protocoller — hvilket bliver Tilfældet med de fleste af de i Tabellerne No. 1 og 2 forlangte Oplysninger, med Opgaverne over Saugbrugene og Brændeviinsbrænderierne, ligeledes for en Deel med Opgaverne over Bergværkerne samt over næringsdrivende og skatteydende Borgere i Kjøbstæderne — maa de derfra blive at erhverve. Desaarsag bør de i eller for Amtsdistrictet ansatte Embeds- eller Bestillingsmænd uvægerligen til de af Amtmændene nærmere bestemmende Tider afgive enhver saadan Oplysning, som de efter deres Stilling ere istand til. Forøvrigt bør Amtmændene ved Undersøgelser igjennem de i eller for Districtet ansatte Embeds- eller Bestillingsmænd erhverve den fornødne Underretning. Igjennem Lensmændene eller underordnede Betjente i Byerne ville saaledes Opgaverne over opbrudt Nyland, Oplysningerne om Udsæd og Avl samt Creaturhold, om Skovene, om Udbyttet af Fiskerierne, om Bergværksdriften (nemlig forsaavidt ei Beretninger fra Bergmesteren kunne haves), om Industrianlæg m. m. blive at søge. I Almindelighed bør Overøvrighederne ved Opgivender af sidstanførte Beskaffenhed udtrykkelig vedføie, paa hvilken Maade de ere komne i Besiddelse af de meddelte Oplysninger, og hvilken Grad af Troværdighed de fortjene.

§ 17.

Det overlades til de civile Overøvrigheder selv at instruere de i eller for deres District ansatte Embeds- eller Bestillingsmænd i Henseende til Meddelelsen af de Oplysninger, de efter denne Forskrift hos dem have at søge, og forsaavidt Oplysningerne ere af den Natur, at specielle Opgaver hensigtsmæssigst indsendes for hvert af de 5 Aar, Beretningerne skulle omfatte, maa Amtmændene ogsaa i denne Henseende være bemyndigede til at træffe de Foranstaltninger, som de til dette Øiemeds Opnaaelse anse tjenligst.

Schema til Tabel No. 1.

for N. N. Amt.

Fogderiernes Navne.	Jordebrugenes Antal.		Matriculskylden.		Hvorvidt udskiftede.		Hvormange Tønder Land ere af udyrket Jord opbrudte til Ager i sidste 5 Aar.	Anmærkninger.
	Benyttede af Eierne.	Bortfæstede eller bortleiede.	Selveiergods.	Leilændings- og Forpagtningsgods.	Ved Periodens Begyndelse laa endnu i Fællesskab om Hjemmarken.	I Periodens Løb ere udskiftede.		
					Brug	Brug		

Schema til Tabel No. 2.

over de i N. N. værende Fabrikker, Manufacturer og andre Industrianlæg — Kornmøller og Stamper undtagne — forsaavidt der ikke ved de første formales over 500 Tdr. Korn aarligen — ved Udgangen af Aaret 18 .

Af hvad Slags.	Hvor mange og i hvilke Thinglaug beliggende.	For Brænderiernes Vedkommende det afgiftspligtige Potterum af Kjedlerne, og for Saugbrugenes, det Qvantum Tømmer, hvortil de ere ansatte.	Hvor mange Mestere, Arbeidere og Dagleiere derved ere sysselsatte.	Mængden af det tilvirkede Product.	Hvormange af disse Indretninger ere i de sidste 5 Aar fra ny oprettede.	Hvor mange ere i de sidste 5 Aar nedlagte.	Anmærkninger.
Brænderier: Af de i Skattetarifen nævnte under No. 1							
Brænderier: 2							
Brænderier: 3							
Brænderier: 4							
Brænderier: 5 ꝛc.							
Saugbrug: privilegerede og upriviligerede.							
Teglværk . . .							
Glasværk . . .							
Tobaksfabrik . .							
Sukkerraffinaderie.							
Saltværk . . .							

Schema til Tabel No. 3.

over Bergværksdriften i . . . ved Udgangen af Aaret 18 .

Indretningens eller Anlæggets Slags.	Hvor mange og i hvilke Thinglaug beliggende.	Hvormange Værkets Folk ere i Tjeneste.		Det udbragte Product.	Anmærkninger om Værket eller Anlægget er nyt eller nedlagt i de sidste 5 Aar; om Driften har været indstillet den hele eller for en Deel af Perioden.
		Som Opsyns- og Regnskabsbetjente.	Som Arbeidere.		
Jerngruber . . .				N. N. Skp. Jernmalm	
Kobbergruber . . .					
Koboltgruber . . .				N. N. Skp Rujern	
Jernværk				— — Støbegods	
Kobberværk . . .				— — Stangjern	
Chromværk . . .				— — Spiger	
Blyantsbrud . . .				— — Fiinsmidiegods.	
Brynesteensbrud . .					
Qværnsteensbrud .					
Klebersteensbrud . .					
Marmorbrud . . .					

Schema til Tabel No. 4.

N. N. Fogderie (eller Kjøbstad).

Ved Begyndelsen af Perioden udgjorde samtlige paa faste Eiendomme thinglæste Panteheftelser (5 Aar indbefattet herunder) et Beløb af	i 1836.	i 1837.	i 1838.	i 1839.	i 1840.
I Periodens Løb er thinglæst Panteheftelser til et Beløb af					
Aflyste Panteheftelser til et Beløb af . . .					
Afhændede faste Eiendomme til et Beløb af .					
Antallet af afholdte Executionsforretninger for Gjeld og Udpantninger for et Beløb af. . .					

Schema til Tabel No. 5.

over Bygdemagazinernes Tilstand i N. N. Amt ved Udgangen af Aaret 18 .

Navn.	Naar oprettet.	Beholdning i Korn.												Beholdning i Penge.			Anmærkninger.
		I Oplag paa Magazinet.				I udestaaende Fordringer.				Tilsammen.							
		Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Contant.	Udlaant.	Tilsammen.	

Schema til Tabel No. 6.

over de i . . . . . værende næringsdrivende Borgere og skatteydende Indvaanere ved Udgangen af Aaret 18 .

Handlende.			Haandværkere.					Skippere.		Personer der have Borgerskab uden at henregnes til nogen af forestaaende Classer.			de Skatteydendes Antal.
Slags.	Antal.	Deres ved Handelen ansatte Betjente.	Slags.	Antal. Som ere i Laug.	Antal. Som ikke ere i Laug.	Frimestere eller Haandværkere uden Borgerskab.	Svende og Drenge.	Bosatte i Byen.	Udenforsamme.	Slags.	Antal.	Betjente.	
Grosserere .			Skræddere .							Vognmænd .			
Detailhandlere.			Skomagere							Bogtrykkere .			
			Snedkere . .							ꝛc.			
Høkere . . .			Smede . . .										
Marketentere			ꝛc.										
Værthuusholdere . . .			ꝛc.										
Personer, som ernære sig ved Handel i en enkelt Retning.													

Gjenpart

Af Finants- Handels- og Told-Departementets underdanigste Foredrag af 24de Marts 1840.

I den under 23de December f. A. naadigst givne Kongelige Resolution, indeholdende Bestemmelser til Veiledning ved Affattelsen af de Beretninger om Rigets Tilstand, som det paaligger de civile Overøvrigheder at afgive hvert 5te Aar, er det, blandt de Oplysninger, som om Distrikternes Tilstand i Almindelighed attraaes, paalagt Amterne at tilveiebringe Kundskab om, hvorvidt de faste Eiendomme ere behæftede med Pant. I denne Hensigt er der i Resolutionens 9de § bestemt, at 3de, i det Resol. vedføiede Schema til Tabel No. 4, indtagne Spørgsmaale, nemlig: 1) om Beløbet af samtlige paa faste Eiendomme hvilende thinglæste Panteheftelser, 2) om Tilgangen heri i hvert af de 5 Aar, Beretningen omfatter, 3) om Afgangen heri i samme Tidsrum, skulle besvares af de Embedsmænd, under hvis Ressort Førelsen af Pantebøgerne og Panteregistrene henhører. I det man havde for Øie Gavnligheden af at erholde nøiagtige Oplysninger om samtlige paa faste Eiendomme hvilende Panteheftelser, der i flere Henseender vilde være af Interesse, og navnligen, sammenholdte med den Oversigt over Eiendommenes Værdie, som Matriculeringens Værdiansættelser og Brand-

tarationerne frembyde, vilde give et vigtigt Bidrag til Bedømmelsen af Nationalformuen, indsaa man tillige de Vanskeligheder, der vilde hindre disse Oplysningers Tilveiebringelse. Efter Panteväesenets Indretning her i Riget, hvor ingen Præscription af Panteheftelser finder Sted, og hvor altsaa enhver uaflyst Fordring, om end nok saa gammel og forlængst indfriet, af Panteregistrenes Førere maa betragtes som hvilende paa Eiendommene, vilde nemlig dette Arbeide for Retsskriverne være yderst indviklet, besværligt og forbundet med betydelige Udgifter. I mange Tilfælde, hvor ikke Panteregistrene ere indrettede paa den Maade, at hvert Brug har sit særskilte Folium, vilde det blive nødvendigt at gjennemgaae Pante- eller Publicationsprotocollerne og det for mange Decennier tilbage i Tiden. Men, endog seet bort fra disse Vanskeligheder og Bekostninger, vilde det upaatvivlelig være aldeles umuligt, at istandbringe denne Opgave inden den Tid, da Oversigten for de ved 1840 Aars Udgang forløbne 5 Aar attraaes afgiven. Man anfaa det derfor nødvendigt at sætte et vist Tidsrum, for hvilket de heromhandlede Opgivender skulde meddeles, og troede saameget hellere at burde gjøre dette som Opgaven — om den skulde have indbefattet samtlige ved 1840 Aars Udgang uaflyste Heftelser — aabenbart vilde være bleven upaalidelig til at vise Panteheftelsernes virkelige Størrelser, paa Grund af den ovenpaapegede Mangel ved vort Publicationsvæsens Indretning, som derhos bliver saameget større, formedelst den Ligegyldighed, der vises med Hensyn til Heftelser, der i sig selv ere gangne ud af Kraft, men som dog ei kunne udslettes af Pantebøgerne uden ifølge nogen dertil sigtende, af vedkommende Eiere føiet Foranstaltning. Ved at bestemme en Termin som Udgangspunct, saaledes, at de Heftelser maatte medtages, som fra en saadan Termin af ere thinglæste frembød der sig imidlertid ingen Termin, som kunde have noget afgjort Fortrin for hvilkensomhelst Anden, hvorfor man valgte en Middelvei mellem at fordre Opgave over alle uaflyste Panteheftelser og at indskrænke sig til det Tidsrum, Femaarsberetningerne omfatte, idet man nemlig bestemte Aar 1831 som Udgangspunct. Herved ventede man om ikke strax, saa dog efter nogle Quinquenniers Forløb at erholde en nogenlunde paalidelig Opgave over Panteheftelsernes Status. Det var saaledes Departementets Mening ved Besvarelsen af de i Schemaet til Tabel No. 4 fremsatte Spørgsmaale, at erholde opgivet undereet Beløbet af samtlige de Panteheftelser paa faste Eiendomme, der i de fem foran 1836 nærmest gaaende Aar vare thinglæste efter Fradrag, af hvad der i samme Tidsrum var aflyst, og for den følgende Tid at faae Opgaverne for hvert Aar særskilt; men de Ord, der skulle betegne den ovenfor omhandlede Indskrænkning i Tiden, for hvilken man ønskede Opgaverne før 1836 Aars Begyndelse meddeelte, ere mindre tydelige, saa at det kunde være at befrygte, at det 1ste Spørgsmaal i den Form, hvori det nu er redigeret, af Mange kunde blive misforstaaet. Departementet er desuden bleven gjort opmærksom paa, at Besvarelsen af dette Spørgsmaal — selv om det af Alle bliver opfattet paa den Maade, paa hvilken det har været Hensigten at det skulde forstaaes — vil medføre idetmindste for de større Jurisdictioners Retsskrivere et saa bekosteligt og langvarigt Arbeide, at det Udbytte, man heraf kunde vente sig ikke vilde komme til at staae i noget passende Forhold til de med Arbeidets Istandbringelse forenede Ulemper, iblandt hvilke en af de største vilde være, at Arbeidet endog efterat det paa den oven udviklede Maade er blevet indskrænket, ikke kunde ventes tilendebragt inden den Tid, da de øvrige Oplysninger om Districternes oeconomiske Forfatning ved Udgangen af indeværende Aar ønskes afgivne.

Departementet antager det desaarsag rigtigere at lade det i det nugjældende Schema til Tabel No. 4 indeholdte 1ste Spørgsmaal aldeles bortfalde. Paa denne Maade vil man rigtignok med Hensyn til Panteheftelserne komme til at indskrænke sig til for det Første kun at see, hvorvidt de i Beløb ere stegne eller faldne i visse Tidsrum. Men, fortsatte igjennem en lang Række af Aar, ville dog disse Meddelelser omtrent føre til samme Maal, som man oprindelig havde foresat sig, nemlig at komme til Kundskab om samtlige paa faste Eiendomme hvilende Panteheftelser. Skulde man i Betragtning af den Vigtighed, som Departementet erkjender, at en fuldstændig Oversigt over Panteestatus unegtelig har, bestemme sig for at søge en saadan tidli-

gere tilveiebragt, da formener Departementet, at dette ei bør sættes i Forbindelse med de femaarige Beretninger om Distrikternes oeconomiske Tilstand, men hellere gjøres til Gjenstand for en særegen Foranstaltning.

I det heromhandlede Schema er brugt Udtrykket Panteheftelser, hvilket hyppigen tages i en saa vidtløftig Betydning, at derunder indbefattes thinglæste Kaarbreve, Skadesløsbreve, Indførselsforretninger, Cautioner for Oppebørselsbetjente o. m. kort ethvert Document, hvorved forhverves Ret i en Andens Eiendom eller Ret til at hindre Stiftelse af Ret i Tingen for Andre. Paa denne Maade faaer man ind under Opgaven en Mængde Heftelser, der vel have det tilfælleds, at de give en Ret til i visse Tilfælde at søge sig betalt i en Andens Ting, men dog i flere Henseender, især ved det Ubestemte i disse Fordringers Existence og Størrelse, adskille sig fra den egentlige Pantegjeld. Den største Ulempe ved Brugen af det generelle Udtryk „Panteheftelser" vilde desuden være, at man ingenlunde kunde være vis paa, at det af enhver Retsskriver vilde blive opfattet paa samme Maade.

Departementet antager derfor, at Udtrykket Panteheftelser bør ombyttes med et andet Udtryk, som udelukker de ovenfor nævnte ubestemte Arter af Heftelser, og at man gjør retteſt i at holde sig til „Pantebreve i egentlig Forstand." At finde et Udtryk, som aldeles nøiagtigt begrændser Begrebet, er forøvrigt ikke let; naar man saaledes vil udelukke Skadesløsbreve fra at optages i Fortegnelsen, saa mener man det Slags Documenter, hvorved en Eiendom stilles til Sikkerhed for en Gjeld, hvis Existence eller Størrelse da er uvis, men ikke det, hvorved Panteret gives for en allerede existerende bestemt Gjeld — et Slags Decumenter, som stundom i daglig Tale benævnes Skadesløsbreve, men dog have Alt tilfælleds med et almindeligt Pantebrev. —

Skifteudlæg i faste Eiendommes Taxationssum til Medarvinger og Creditorer, der, ikke alene i det i Odelslovens 15de § bestemte, men i Praxis ogsaa i alle lignende Tilfælde ansees som Pantefordringer, bør efter Departementets Formening ogsaa i nærværende Tilfælde, hvor der spørges om Pantegjeldens Størrelse, betragtes som Pantebreve, fra hvilke disse Udlæg alene i Formen ere forskjellige.

Endelig maa man ogsaa bemærke, at det nu foreskrevne Schema, paa Grund af den mindre correcte Overskrift over Rubrikkerne, egentlig kun er anvendeligt ved Affattelsen af Oversigten efter Udgangen af Aaret 1840, men da det er Meningen, at dette Schema skal tages tilfølge ikke alene ved Oversigten ved Udgangen af Aaret 1840 men ogsaa ved Oversigten hvert efterfølgende 5te Aar, bør den i saa Henseende fornødne Forandring foretages.

I Overeensstemmelse med Foranførte er et nyt Schema til Tabel No. 4 ved Amtmændenes Femaarsberetninger udarbeidet.

I Henhold til Foranførte, der af Statsraadets øvrige Medlemmer i det Væsentlige er tiltraadt, har det under 6te Mai 1840 naadigst behaget Hans Majestæt at resolvere:

> „at de, i den Kongelige naadigste Resolution af 23de December f. A. i sammes 9de § Litr. a, foreskrevne Oplysninger angaaende Pantevæsenet m. m. skulle meddeles overeensstemmende med efterfølgende Schema, istedetfor efter det ovennævnte Resolution vedføiede Schema til Tabel No. 4".

Schema til Tabel No. 4.

over de i N. N. Sorenskriverie (Fogderie, Bye) i hvert af de sidst forløbne fem Aar thinglæste og aflæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, over afhændede faste Eiendomme og afholdte Executions- og Udpantningsforretningers Antal og Beløb.

	Aar 18		Aar 18		Aar 18		Aar 18		Aar 18		Tilsammen i alle 5 Aar.	
	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.
Af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, er thinglæst . . .												
Af ovenanførte Arter af Panteheftelser er aflæst												
Af faste Eiendomme er afhændet.												
Af Executionsforretninger for Gjeld og Udpantninger er afholdt . .												

Overeensstemmende med foranstaaende 2de Kongelige Resolutioner have de civile Overøvrigheder afgivet underdanigste Beretninger om de dem anbetroede Districters oeconomiske Tilstand i Aarene for 1836 til 1840 inclusive, hvilke Beretninger ere saalydende:

Agershuus Amt.

Til Kongen!

Underdanigst Beretning

om Agershuus Amts oeconomiske Tilstand m. m. i de ved Udgangen af Aaret 1840 sidst forløbne 5 Aar.

Idet jeg herved underdanigst forelægger Deres Majestæt nærværende, de sidst forløbne 5 Aar omfattende, underdanigste Beretning om den oeconomiske Tilstand i det mig naadigst anfortroede Amt, affattet overensstemmende med Deres Majestæts naadigste Resolution af 23de December 1839, maa det være mig naadigst tilladt at bemærke, at ligesom jeg i de 6 Maaneder af Aaret 1840, i hvilke jeg har bestyret dette Amt, ikke har havt tilstrækkelig Anledning til at gjøre mig bekjendt med alle de Gjenstande, som skulle omhandles i denne Beretning, der saaledes i det Væsentlige er bygget paa de derom fra de underordnede Authoriteter indkomne Materialier og Oplysninger, saaledes have disse i flere Henseender været ufuldstændige, og da den Tid, jeg ved Siden af mine øvrige mangfoldige Embedsforretninger har kunnet anvende til Gjennemgaaelsen af disse, tildeels meget seent indkomne Materialier og til Afgivelse af nærværende Beretning, har været for kort og afbrudt til at indhente adskillige endnu manglende Oplysninger, saa tør jeg underdanigst haabe, at Deres Majestæt i det her Anførte vil finde en Undskyldning saavel for Beretningens mindre Fuldstændighed i enkelte Poster, som dens sildige Indsendelse. I Henhold hertil skal jeg tillade mig underdanigst at meddele de befalede Oplysninger:

A. Angaaende Amtets Land-District.

1. **Jordbruget** er at betragte som den vigtigste Næringssyssel over hele Amtet, og vedbliver i det Hele taget at gaae fremad. I flere Egne og især i Agers Præstegjeld have Enkelte isaahenseende endog udviist en Virksomhed, der i og for sig selv er priisværdig, og har som Exempel været af gavnlig Indflydelse for det Almindelige. Overalt erkjender Landmanden Vigtigheden af Ager- og Engebruget, og naar dette i nogle Egne endnu ikke drives, som det kunde og burde, og i enkelte andre synes at staae tilbage, saa maa dette mere tilskrives Mangel paa de fornødne Forskuds- og Driftscapitaler, end Uvillie og Fordom imod alle nye Foretagender og Indretninger, Noget, som vistnok endnu spores i de fjernere og mere afsidesliggende Egne, men som selv der er i Aftagende. Eiendommenes Udparcellering er paa flere Steder drevet temmeligt vidt, og uagtet det ikke kan antages, at slettere Jordbrug har været Følge deraf, saa hindrer dette dog Anledning til større og mere gjennemgribende Foretagender. Nye Agerdyrkningsredskaber anskaffes mere og mere hos de mere Formuende og Oplyste, men have ikke hidtil vundet synderlig Indgang hos Landmanden i Almindelighed, og mindst i de fjernere Egne, men man indskrænker sig til at forbedre de almindeligst brugelige. Dyrkningsmaaden er meget forskjellig i de forskjellige Egne, og endskjønt man paa hine ovennævnte Steder vedbliver at lade Ager være Ager, og Eng Eng, uden Forandringer, saa tør det dog antages, at Brugsmaaden i Almindelighed forbedres Aar for Aar. Oprydning og Dyrkning af Udmark samt Udtørring af Myrer og sumpige Strækninger finde jevnlig Sted især i Ager og Follougs samt øvre Romeriges Fogderier, i hvilke der i Periodens Løb ogsaa er udskiftet forholdsmæssig flere Brug af Fælledsskabet end i nedre Romerige. Af de for-

skjellige Sædarter dyrkes mindst Hvede og Erter, almindeligviis ikke stort mere, end til eget Huusbehov og lidet til Salg, hvorimod man lægger sig mere efter Rug, men meest efter Byg, Havre og Potetes, hvoraf ikke Ubetydeligt afsættes i Christiania. Forholdet mellem Korn- og Potetes-Avlingen er angivet som 2 mod 1. Dyrkningen af Hør og Hamp indskrænker sig til det Fornødne og noget til Salg; Humle og Haugeværter drives hist og her, men, naar enkelte Egne undtages, ikke i noget Omfang, og Opelskning af Frugttræer finder alene undtagelsesviis Sted. Paa nogle Steder har Udsæd og Avling været mindre, medens den paa andre har været større, end ved Udgangen af 1835. Nøiagtige Meddelelser herom have ikke været at erholde.

2 **Om Fædriften.** Som Følge af flere mislige Aar er Kreaturholdet i nogle Egne mindre end i 1835, men antages ellers at være som paa den Tid, den sidste almindelige Tælling foregik. Nogen almindelig og gjennemgribende Foranstaltning til Heste- Qvæg- og Faareracens Forædling og til Engenes Forbedring har ikke fundet Sted. Forholdet mellem Ager- og Engelandet er for Øvre Romeriges Fogderie opgivet at være som 5 til 3, i Nedre Romerige som 1 til 3 og i Ager og Follougs som ⅓ til ⅔. Ligesom der i det Hele taget i almindelige gode Aaringer produceres mere af Ager og Eng, end der forbruges, saaledes frembringes ogsaa af Fødevarer endeel til Salg, medens Landmanden dog tildeels selv kjøber baade Korn og Slagteqvæg.

3. **Om Skovdriften.** Skovene (som fornemmelig bestaae af Gran og Fyr samt Birk) og Tømmerdriften synes at være i Aftagende. Imidlertid afgiver Skoven endnu i flere Egne ikke ubetydelig til Salg af Bjelker, Trælast, Bygningstømmer og Brændeveed, medens enkelte andre ere næsten ganske blottede derfor, hvilket især skal være Tilfældet i Øvre Romeriges Fogderie, hvor der dog virkes endeel Tømmer, der opskjæres og føres til Christiania. De bedste Tømmerskove findes i Nedre Romeriges Fogderie, hvorfra endeel Bord og Planker føres til Christiania, og endeel Tømmer flødes til Fredrikshald. I Agers og Askers Præstegjelde benyttes og sælges Skovene for største Delen til Brændematerial, og levere kun Ubetydeligt til Udskibning, medens det Modsatte finder Sted i den øvrige Deel af Ager og Folloug Fogderie. Af Kul virkes en stor Deel til Jernværkerne, men Qvantummet er ikke opgivet for andre Egne, end Fedt, hvor der virkes omtrent 640 Læster Kul af Baghun til Salg. Tjærebrænderier ere ikke almindelige og indskrænke sig mestendeels blot til Huusbehov; dog virkes ved Gahnsbruget i Fedt noget Tjære aarlig til Salg, og ved Rødsjø i Enebak virkes og afsættes ligeledes noget i Præstegjeldet. Andre Brændematerialier, end Skov, bruges ikke, end ikke der, hvor denne mangler, da man heller kjøber sig Brænde, uagtet der findes Brændetorv som dog ikkun undtagelsesviis anvendes. Antallet af de i Amtet ved Udgangen af 1840 værende Sauge, og hvad derpaa aarlig opskjæres, vil erfares af vedføiede Tabel over Fabrikker, Manufacturer og andre Industrieanlæg.

4. **Fiskeriet** kan ikke henregnes til Næringsdrift andensteds, end for de ved Søen i Christiania-Fjorden, boende Indvaanere, der for største Delen ernære sig ved Fiskerie, hvilket drives med Garn eller saakaldte Vad, tildeels ogsaa med Snører og Krog. Makrelfiskeriet, som om Sommeren er det betydeligste, har i de sidste 5 Aar, ligesom ogsaa Fangsten og Tilvirkningen om Høsten af Anschois-Sild tiltaget. De øvrige Fiskearter bestaae af Torsk, Flyndre og Vitting, samt i Fjorden ved Drøbak af Hummer, Østers og Aal. De fleste Producter af Fiskeriet afsættes i Christiania.

5. I Henseende til **Bergværksvæsenet** bemærkes, at der ikke existerer nogen Grubedrift i Amtsdistrictet, hvorimod det har følgende Jernværker, nemlig Bærums Jernværk i Askers og Bærums Thinglaug, som er det betydeligste, og bestaaer af Marsovn med Stangjerns- og Spigerhammer; Fossum Jernværk sammesteds med Marsovn og Stangjernshammer, Maridalens Stangjernshammer i Agers Thinglaug, Hakkedals Jernværk med Marsovn og Stangjernshammer og Hougs Stangjernshammer i Nittedalen samt en Spigerhammer paa Zitskoven i Høilands Thinglaug, som er opført i 1840. Vedføiede Tabeller indeholde Oplysning om disse Værkers Production i de sidste 5 Aar, og om Antallet af de derved værende Arbeidere og Betjente. Den fornødne Malm hentes fra Gruberne ved Kragerøe. Jerntilvirkningen antages i den forløbne Periode at have gjort Fremskridt. Anven-

delsen af varm Luft ved Smeltningen er bleven mere almindelig. Den saakaldte engelske Smidiemethode, der skal have flere Fordele fremfor den forhen brugelige, ved at forandre Rujern til smidigt Jern og at udrække dette til Stænger, er bleven indført ved Fossums og Maridalens Jernværker. Paa Bærums Jernværk er bygget en Dreierbænk for større Jernpiecer, og det antages, at dette Værk nu vil kunne levere fuldkomnere Maskindele, end forhen.

6. Med Hensyn til egentlig **Fabrik- og Industrianlæg** kan ikke meddeles andre Oplysninger, end hvad derom findes opgivet i de vedføiede Tabeller, da Vedkommende ere høist uvillige til at meddele nøiagtige Oplysninger om sammes Drift, Udbytte m. m.

7. Betræffende **anden Indtægtskilde** eller **Binæringer**, da maa det, hvad **Huusfliden** angaaer, antages, at denne i det Hele taget indskrænker sig til Forarbeidelse af de fornødne Jordebrugsredskaber og simple Tøier, saasom Vadmel, Lærred og Strie, og afgiver saare lidet til Salg. Ligesom huuslig Virksomhed saavel hos Mænd som Qvinder blandt Landalmuen ikke kan roses, saaledes er i adskillige Egne, og især i de nærmere om Hovedstaden beliggende, almindelig Hang til Lurus og Overdaadighed i Klædedragt og Levemaade fremstikkende og contrasterende imod Manges pecuniære Forfatning. Imidlertid kan egentlig Ørkesløshed alene søges blandt det Udskud af fordrukne og elendige Mennesker, der i Mængde søge deres Tilhold i de Christiania tilstødende Grændser af Agers Præstegjeld.

Skibs- og Baadbyggerie, hvorom der kun kan være Tale i Agers og Follougs Fogderie, er heller ikke af den Betydenhed, at samme kan tages i Betragtning som almindelig Binæring. **Jagt** drives mestendeels blot til Fornøielse og meest i Parringstiden til Skade for Vildtets Forøgelse.

Paa Christiania-Fjorden finder nogen **Fragtfart** Sted mellem Christiania og Ladestæderne; den antages at sysselsætte 3 á 400 Mennesker, som med Familie hovedsagelig derved nyde deres Udkomme. En for Landdistrictet omkring Drøbak ikke uvæsentlig Binæring er derhos den **Landtransport** af Korn og andre Varer, som om Vinteren formedelst Is i Fjorden udlosses i Drøbak, og derfra føres til Christiania. I de sidste 5 Aar har denne Transport været endog meget betydelig, og antages at have forskaffet Drøbaks Præstegjeld og omliggende Districter en Fortjeneste af mindst 1000 til 1500 Spd. aarlig, hvilket er saa meget mere vigtigt for disse Districters Indvaanere, da de fleste ingen anden almindelig Vinterdrift have for deres Heste. Med Undtagelse af den Kjørsel, som finder Sted med Kul, Malm og Jern til og fra de afgangne Grev Wedel Jarlsberg eller nu hans Boe tilhørende Jernværker i Agers og Askers Præstegjelde, og som drives af Brugerne paa dennes betydelige Eiendomme, er forøvrigt Landtransporten i Agers og Follougs Fogderie ikke nogen almindelig Næringsvei, hvilket derimod ansees at være Tilfældet i hele Nedre Romeriges Fogderie, Holands Præstegjeld undtaget, idet nemlig Planke- og Bordkjørselen for Sørums Thinglaug afkaster 4 á 5000 Spdl. aarlig, for Enebaks 1000 á 1200 Spd., for Urskougs 15 á 1600 Spd. og for Skedsmoe, Nittedalens og Fedt Thinglauge flere Tusinder.

Ved denne Kjørsel erhverver Landmanden for det Meste, hvad han behøver til sine Udgifters Bestridelse, men den har paa den anden Side ogsaa skadelig Indflydelse paa Jordebrugets Fremme, da Bonden i disse Egne holder et for stort Antal Heste, og taber Afkastningen af Gjødselen, ligesom den ogsaa giver Anledning til uordentlig Levemaade og skader Moraliteten. I den senere Tid har en Deel af de Gaardbrugere, der drive paa Kjørsel, lagt sig mere efter Agerbruget.

Ogsaa i Øvre Romeriges Fogderie drives Kjørselen som en Næringsgreen. Den største Deel af Gaardbrugerne i Eidsvold, Gjerdrum og Ullensager fremdrive næsten hele Vinteren gjennem Planker og Bord til Christiania fra de omkringliggende og i Strømmen værende Saugbrug. I Sommermaanederne transportere de samme Bygder Varer fra Hovedstaden til Gjestgiverstederne Minde og Eidsvoldbakken for **Oplandet**, uden at denne Kjørsel dog er nær saa hyppig eller indbringende, som den om Vinteren. Nannestads og Hurdalens

Præstegjelde deeltage ligeledes i Bord- og Plankekjørselen, ligesom det sidste Præstegjeld tillige forretter betydelige Transporter af Materialier og Producter for det derværende Glasværk. Næs Præstegjelds Indvaanere afgive sig sjeldnere med Kjørsel for Fremmede. Fordelen ved denne Kjørsel er vel ikke betydelig, da der med Hest og Karl almindeligviis kuns fortjenes 48 à 60 Skilling pr. Dogn; imidlertid tilveiebringer Landmanden derved en ikke ubetydelig Deel Penge, saa at han ved Sparsomhed og Orden baade kan forskaffe sig Fornødenhedsartikler, og afgjøre sine offentlige Udredsler, især i saadanne Aar, hvori Kjørselen betales bedst og Transporterne ere hyppigst.

Udenfor Landmandens Afsætning af sine Producter og Indkjøbet af sit Behov i Kjøb- og Ladestæderne, finder ingen anden Handel Sted, end den, der drives fra et Landkræmmerie i Næs Præstegjeld og et i Eidsvold, som ere de eneste Landkræmmerier i Landdistrictet, og af disse ansees det i Næs at være til Gavn for Egnen. Markedspladse gives ikke i Amtet. Foruden de paa de fleste Skydsstationer værende Gjestgiverier er der i nedre Rommeriges Fogderie 4 og et Høkerie, i Øvre Rommerige 11 og i Agers og Follougs 27 privilegerede Gjestgiversteder, som fornemmelig besøges af Kjørselsbønder.

8. Foruden de ovenomhandlede Gjenstande har man tillige at afgive følgende Oplysninger:

a. Om de i hvert af de sidste 5 Aar thinglyste og aflæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, forsaavidt derved er givet Pant i faste Eiendomme, samt om afhændede faste Eiendomme og afholdte Executionsforretninger for Gjeld og Udpantningsforretninger. Forklaring herom findes i hosfølgende Tabel. Omendskjøndt det heraf ikke lader sig bedømme, hvorvidt Gjeldstilstanden i denne 5 Aars Periode er værre eller bedre end i de næstforegaaende, hvorom Oplysning ikke haves, saa er der dog Grund til at antage det Første, efterdi de flere mislige Aar nødvendigviis maae have forøget Landmandens Gjeld og vanskeliggjort Betalingen af hans Udgifter.

b. Om Størrelsen af 1 Aars Løn for Tjenestetyende, samt af den almindelige Dagløn. Disse Udgifter ere forskjellige i de forskjellige Egne. Saaledes er Tjenestelønnen i Ager og Folloug Fogderie 20 à 25 Spd. aarlig for en Karl, og 12 à 16 Spd. for en Pige; i nedre Rommerige 8 Spd. i Penge og desuden fulde Klæder, bestaaende af en Vadmels Kjole, Vest og Buxer, 2 Skjorter, 2 Par Uldstrømper, 3 Par Skoe, 1 Par Sneesokker og 1 Par Vanter for en Karl, og for en Pige omtrent 3 Spd. i Penge og til Klæder 4 Alen Lærred, 12 Alen Strie, 1 Hverkensklædning, 2 à 3 Par Skoe, 4 Mk. Uld og 1 Bpd. Liin; i Øvre Rommerige 16 à 20 Spd. for en Karl og 12 à 16 Spd. for en Pige. — Daglønnen varierer mellem 20 à 30 ß. daglig paa egen Kost, og det Halve, naar der gives Kost, men for Fruentimmer forholdsmæssig mindre.

c. Om Milelængden af Districtets med Hjulredskab fremkommelige Hoved- og Bygdeveie, samt hvor stor Deel af dem i de sidste 5 Aar ere fra nyt af oparbeidede eller forandrede fra ufremkommelige til farbare Veie. Ved i denne Henseende at henvise til den tabellariske Opgave, hvoraf vil erfares, at Milelængden af Hovedveie i hele Amtet udgjør 31⅚ Mile, og af offentlige Bygdeveie 96⅙ Mile, bemærkes at den hele Byrde af disse Veies Vedligeholdelse paahviler Amtets Indvaanere. Med Undtagelse af 1 Miils Strækning af en Bygdevei over Eidsfjeldet til Zitskovens Kirke i Høiands Præstegjeld, som siden Aaret 1835 er bleven forandret fra Ride- til Kjørevei, ere ingen nye Veie anlagte eller ældre fra ufremkommelige gjorte til farbare Veie, hvorimod det ved Amtsformandskabets i Aaret 1838 fattede og af Regjeringen under 14de Juni 1839 approberede-Beslutning er bestemt, at en ny Hovedvei skal anlægges fra Hovedveien ved Sooner i Westbye Præstegjeld til Ladestedet Soon sammesteds, hvilken Veis Oparbeidelse først i den seneste Tid er paabegyndt, og antages at ville blive færdig i Aaret 1842.

d. Forklaring over de i Districtet værende Bygdemagasiners Status ved Udgangen af Aaret 1840, og Oplysning om noget saadant i de sidste 5 Aar er ny oprettet eller ophævet. Ved i den Anledning at hen-

vise til den tabellariske Opgave, bemærkes her blot, at der i Ager og Folloug Fogderie for Tiden ere 7 Bygdemagasiner, i Nedre Rommerige 9, og i Øvre Rommerige 8, samt at ingen af disse ere ny oprettede; men ved Kongelig Resolution af 24de Novemb. 1836 er det bestemt, at Agers Bygdemagasins Beholdning skal anvendes til en Arbeidsanstalt for Sognet, som imidlertid endnu ikke er kommen istand.

e. Om de i Districtet værende Sparebanker, samt private Brand- eller andre Assuranceindretninger. Med Undtagelse af, at der efter Beslutning af Formandskaberne i Drøbaks Ladested og Froens Sogn samt Aas og Westbye Præstegjelde ved Høieste Resolution af 26de Juni 1840 er approberet en Plan for en Sparebank for Folloug, som dog endnu ved Aarets Udgang ikke var traadt i Virksomhed, existerer ingen andre saadanne Anstalter i Amtsdistrictet.

Som Noget, der vedkommer Amtets oeconomiske Væsen, troer man at burde bemærke, at Landdistrictet, ifølge Lov af 14de Januar 1837, er inddeelt i 21 Formandskaber, hvoraf flere have viist sig meget virksomme, men denne Virksomhed har hidtil i det Væsentlige indskrænket sig til Besparelser i Communens offentlige Udgifter, hvorimod der, med Undtagelse af ovennævnte Sparebanks Oprettelse, ikke er foretaget nogen gjennemgribende almeennyttig Foranstaltning enten fra disse specielle Formandskabers eller Amtscommunens Side; dog ere forberedende Committeer af Amtsformandskabet nedsatte til en Reform af Sygepleien i Amtet og til at indhente Oplysninger om de i nogle Lande existerende Landbrugscolonier for Fattige, og derefter afgive Betænkning, om og hvorhvidt det maatte være hensigtsmæssigt, at der i Amtsdistrictet blev anstillet noget Forsøg i denne Retning; men disse Committeers Forhandlinger have ikke hidtil ledet til noget Resultat.

Hvad Landdistrictets Tilstand i Almindelighed angaaer, da kan det ikke siges, at der er nogen almindelig Velstand; thi flere Egne ere haardt medtagne formedelst de flere mislige Aar, som i Periodens Løb have existeret, men Tilstanden er dog i det Hele taget bedre, end man kunde have ventet, og naar Landet velsignes med nogle flere saadanne gode Aar, som det sidste i 1840, og Landmanden derhos vil befliitte sig paa større Oeconomie, saa kan Landdistrictets forskjellige Erhverskilder og fordeelagtige Beliggenhed omkring Hovedstaden, hvor han med Lethed kan afsætte sine Producter, samt dets forøvrigt gode locale Beskaffenhed ikke andet, end gjøre Tilstanden god.

B. Om Christiania Bye og Ladestæderne.

Handelen og Skibsfarten i Christiania har i de første 4 Aar af denne 5 Aars Periode været god; Trælastudskibningen antages i disse 4 Aar at have været fordeelagtig; Afsætning af Korn, Manufactur- og Colonialvarer var i 1836 jevn god, i de næste 3 Aar var den paa Grund af disse Aars mislige Kornavling betydelig i Kornvarer, men mindre i andre Varer, hvorimod saavel Trælastudskibningen, som Handelen med Korn og andre især Manufacturvarer har aftaget og været mindre end fordeelagtig i Aaret 1840. Omendskjøndt Handelen, som meldt, i de første 3 à 4 Aar var god, har Detailhandelen dog ikke været til synderlig Fortjeneste i disse Aar, naar man tager Hensyn til, at der i de sidste 5 Aar har indtruffet omtrent 40 Fallissements, som fornemmelig have rammet Detailhandlerne, formeentlig som Følge af, at de have benyttet den let erhvervede Credit i Hamburg til uforsigtigen at overforsyne sig med Manufacturvarer, som de siden have maattet solgt til Underpriser.

Forsaavidt Samhandelen med Landdistricterne betræffer, da har man forgjæves søgt at erholde Oplysning om hvad hertil indføres af Brændeveed, Høe, Halm, Kreaturer, Vildt, Skind, Huder, Kjød, Flesk, Smør, Talg o. s. v., hvilke Artikler hele Aaret igjennem i større eller mindre Qvantiteter ere at faae kjøbt paa Byens Torv, men at samme er af temmelig Betydenhed vil et Blik paa den daglige Torvhandel og nedenstaaende Fortegnelse nokſom stadfæste. Ogsaa indføres landværts til Torvs en Deel Tømmer, Bord og Planker, allehaande Huusholdningskar, simple Kjøreredskaber, Stole og Borde, men ikke af nogen særdeles

Betydenhed. Derimod har man af Handelstidenden erfaret, at der i de sidste 5 Aar fra Landet er indført følgende Qvantiteter Kornvarer og Kornbrændeviin:

I Aaret	Potter Brændeviin.	Tønder Byg	Tønder Byggmeel.	Tønder Erter.	Tønder Havre.	Tønder Havremeel.	Tønder Hvede.	Tønder Rug.	Tønder Rugmeel.	Tønder Potetes.
1836.	322,611½	1,519½	393½	17	11,045	4,565½	280½	2,429	1,312½	19,557½
1837.	129,835½	1,428½	144	6	5,755½	1,616	19	1,786	409	11,526½
1838.	109,652	1,346	192¾	18¾	3,648	1,396	26	1,657½	640¼	17,889¼
1839.	160,658	1,419¼	134	19⅞	5,251½	1,748	8½	1,683¼	501½	22,560
1840.	141,002	1,729½	275¾	23¾	6,909¾	4,080	56½	1,122½	385	29,412
Tilsammen.	863,759	7,442¾	1,140	85⅜	32,609¾	13,405½	390½	8,678¼	3,248¼	100,945¼

Ligeledes seer man sig istand til efter Opgave af Overfavnesætterens Protokol at oplyse, at der af Brændeveed af alle Slags er i Aaret

1836	indført	27,161	Favne.
1837	—	29,523	—
1838	—	30,691	—
1839	—	30,456	—
1840	—	27,531	—

At der i det sidste Aar er indført omtrent 3000 Favne mindre end i de 3 næstforegaaende, antages at være en Følge af, at flere Brændeviinsbrænderier i 1840 have været standsede, og nogle drevne med mindre Kraft, end i de foregaaende Aar.

Foruden Brændeveed indføres ogsaa søeværts en Deel Høe, Halm, Potetes og Bygningstømmer.

Haandværksdriften har i det Hele taget i de sidste 5 Aar gjort betydelige Fremskridt. Især levere Snedkerne nu fortrinlige Arbeider, skjøndt de, hvad Priserne angaaer, ei kunne concurrere med Udlændingen, hvorfor ogsaa en Mængde Møbler indføres her til Staden fra Udlandet. I Muur- og Tømmerprofessionerne haves ligeledes dygtigere Mestere, end forhen, en Følge af de mange offentlige Bygninger, som deels allerede ere opførte og under Arbeide, deels skulle opføres, hvilke have hiddraget fra Tydskland, Danmark og andre Lande en Mængde duelige Svende, hvoraf flere efter nogen Tids Ophold her have taget Borgerskab. Dette har igjen bidraget til, at en større Deel smagfulde private Bygninger ere blevne opførte i de senere Aar. Malere, Guldsmede, Hattemagere, Bogbindere og flere Slags Professionister levere ogsaa Arbeider, som tør maale sig med udenlandske Frembringelser.

I de sidste 5 Aar have ellers ingen nye Arter af Haandværkere eller Kunstnere nedsat sig i Staden. Haandværkernes Arbeider afsættes fornemmelig i selve Byen, men en Deel føres dog til Nabobyerne og de omliggende Landdistricter.

Med Hensyn til Antallet af samtlige næringsdrivende Borgere samt andre skatteydende Personer i Christiania oplyses, at Antallet af Handlende af alle Slags, saasom Grosserere, Kjøbmænd, Høkere, Marketentere, Værtshusholdere, Restaurateurer, Vildthandlere, Frøehandlere, Marschandiserе, Modehandlerinder o. s. v. ved Udgangen af 1840 var 735 Personer med 391 Betjente, saa at 1126 Individer ialt beskjeftigede sig med Handelen; at Antallet af Skipperborgere var 90, hvoraf 23 havde Bopæl i, og 67 udenfor Byen; at

Antallet af Haandværksborgere af alle Slags, Bogtrykkere og Factorer derunder indbefattede, udgjorde 701 Mestere med 1410 Svende og Drenge, eller i det Hele 2,111 Individer, som udelukkende sysselsatte sig med Haandværksarbeide; at der endvidere var 282 Haandværkere uden Borgerskab, med Hensyn til hvilke bemærkes, at de deels som Frimestere, deels paa Grund af, at de staae i militair Tjeneste, eller tjene som Vægtere, befatte sig med Haandværksarbeider; men disse drive en saare indskrænket Arbeidsfriheid, og have, paa enkelte Undtagelser nær, heller ikke bragt det synderligt vidt i deres Profession, med hvilken de derhos kun lidet befatte sig; og at de øvrige skatteydende Personers Antal udgjør 2,289.

Sammenligner man denne Opgave med den ved forrige 5 Aars Beretning fremlagte, vil det befindes, at de næringsdrivende Borgeres Antal betydeligen er tiltaget, idet de nemlig ved Udgangen af 1840 udgjorde 1526 Borgere, medens de ved Udgangen af 1835 kuns udgjorde 1001, saa at der nu er 525 flere saadanne Borgere, foruden de 282 Personer, der drive Haandværk uden Borgerskab.

I Henseende til **Fabrikdriften** i Christiania, da ere de herom modtagne Meddelelser saa ufuldstændige, at man deels af den Grund, og deels fordi den i 1835 afgivne 5 Aars Beretning ikke indeholder nogen fuldstændig Opgave derom, ikke kan afgive nogen paalidelig Dom, om samme ere fremadskridende eller ikke. Ved at henvise til Tabellen over Fabrikker, Manufacturer og andre Industrigrene, skal man tillade sig at bemærke, at Magistraten har yttret, at den for Sagens Skyld maa beklage, deels at flere af de meddeelte Opgaver maae antages at være mindre nøiagtige, især hvad det Producerede angaaer, deels at flere Fabrikeiere have erklæret, at de forlangte Oplysninger ikke kunne meddeles, samt at den væsentligste Grund hertil, efter forskjellige Fabrikeieres Yttringer, er den, at Vedkommende — formedelst de nu gjeldende Bestemmelser om Ligningsvæsenet — frygte for, at de ved nøiagtigen at opgive deres Fabrikdrift, muligens kunne blive ansatte i høiere Skatter, end hidtil. Forøvrigt oplyser denne Tabel, at der ved Udgangen af 1840 var 25 forskjellige Brændeviinsbrænderier, 4 privilegerede Saugbrug, 8 Ølbryggerier, 3 Pottemagerier, 8 Tobaksfabrikker, 8 Maltgjørerier, 2 Teglværker, 1 Cichorii — 1 Læderfabrik, 1 Reberbane, 1 Sukkerraffinaderie, 1 Skibsværft og 1 Sæbefabrik, tilsammen 64.

Forøvrigt maa det bemærkes, at flere af de i Agers Sogn og ved Agers Elv beliggende Saugbrug, Papiirmøller, Teglbrænderier og andre Anlæg tilhøre Indvaanere i Christiania.

Hvad i Særdeleshed **Skibsbyggeriet** angaaer, da er der ifølge derom fra Christiania Toldkammer meddeelt Opgave, udenfor Christiania, men inden sammes Tolddistrict i de sidste 5 Aar bygget 1 Skib, 12 Jægtfartøier og 1 Dæksbaad. Disse Fartøier, hvis Besætning bestaaer, efter deres Størrelse, af 2 til 4 Mand, benyttes fornemmelig til at indtransportere Brænde og til anden Fragtfart, hovedsageligen i Christiania-Fjorden.

Med Hensyn til **Jordebrug** meddeles, at det Byen omgivende Territorium, Bymarken kaldet, som eies af Byen (under hvis Jurisdiction det henhører i det Civile, men under Agers Sogn i det Geistlige) udgjør en ikke ubetydelig Strækning, der er inddeelt i større og mindre saakaldte Løkker, hvilke ere bortforpagtede, i Almindelighed paa 27 Aar, mod aarlig Afgift i Penge, foruden Løkkeskat. Saavel disse Løkker, som de private Eiendomme paa Byens Grund dyrkes almindelig til England og Potetesavling. Kornavlingen er derimod ringe, og indskrænker sig til mindre Qvantiteter af Rug og Byg. Den Frugtbarhed, som overalt viser sig paa Løkkerne eller Landstederne omkring Byen, maa fornemmelig søges i den lette Adgang, Eierne have til at forskaffe sig Gjødsel i Overflødighed. Haugevæsenet og Træers Plantning have i de senere Aar havt Fremgang. Forresten ere de fleste Løkker mere at anse som Lyststeder, end som Jordbrug, der afkaster nogen Fordeel, da betydelige Dele af dem ere oparbeidede til Park- og Lystanlæg, og ere forsynede med smukke, kostbare Landhuse, der tildeels beboes endog om Vinteren.

Betræffende **Huusflid**, da strækker den sig i Almindelighed ikke videre, end til Syening, Strikning og Broderie, saa og til nogen Væbning hos Familier af Middelklassen og Arbeidsstanden, og den synes mere og mere

at fortrænges ved de mange Personer, som i de senere Aar udelukkende beskjeftige sig med alle Slags Søm, og hvad der hører til Fruentimmer-Pynt, hvilket igjen har medført, at færdiggjorte, til Damernes Beklædning henhørende Sager, nu sjeldnere søges fra Udlandet.

Hoslagte Tabel indeholder Oplysning om de i Christiania i de sidste 5 Aar thing- og aflæste Gjeldsbreve, afhændede faste Eiendomme og afholdte Executions- og Udpantningsforretninger, men da Opgaver om disse Gjenstande ikke haves fra den foregaaende Tid, saa kan deraf ikke uddrages nogen Bedømmelse af Forholdene nu imod forhen, hvorimod det af Tabellen sees, at Gjeldsstiftelser og faste Eiendommes Salg have været størst i 1838, og har i de sidste 2 Aar aftaget, samt at Executions- og Udpantningsforretninger have været i betydelig Tiltagende, nemlig fra omtrent 20,000 Spd. til 100,000 Spd.

Ligesom den aarlige Løn for Tjenestefolk varierer for en Dreng fra 25 til 50 Spd., og for en Pige fra 10 til 20 Spd., undtagelsesviis ogsaa noget herover, foruden frit Huus og Kost, saaledes er Dagarbeidslønnen forskjellig efter Arbeidernes og Personernes Beskaffenhed; dog kan som Middelpriis antages for en Arbeidsmand paa egen Kost om Sommeren 24 à 40 Skilling, og om Vinteren 20 à 30 ß., for en Qvinde om Sommeren 20 à 24 ß., og om Vinteren 16 à 20 ß., samt for et Barn paa 12 à 14 Aar 8 til 12 ß. om Sommeren og noget mindre om Vinteren.

Milelængden af de under Christiania Byes Veivæsen henhørende og med Hjulredskab farbare offentlige Veie, som Byen har at vedligeholde, udgjør: af Hovedveie . . . . 3,595 Alen
og af Bygdeveie . . . . 20,980 —
tilsammen 24,575 Alen

hvoraf Intet fra Nyt af er oparbeidet i de seneste fem Aar, hvorimod i denne Periode er fuldstændigen istandsat en Længde af 11,685 Alen.

Af private Assuranceindretninger har Byen forhen haft et Søeassuranceselskab, hvilket i Krigsaarene gik overstyr, og en egen Brandassurance-Casse, som ogsaa for flere Aar siden er ophævet, hvorimod der siden Aaret 1822 har existeret en Sparebank, hvis Virksomhed aarligen har tiltaget, og hvis Status i de sidste 5 Aar vil erfares af nedenanførte derom meddeelte Opgave:

I Aaret.	Sparebankens eget Fond.	Den hele under Directionens Bestyrelse staaende Capital.
1836.	27,529 Spd. 50 ß.	448,402 Spd. 61 ß.
1837.	32,199 — 108 ″	489,939 — 107 ″
1838.	36,846 — 42 ″	514,747 — 80 ″
1839.	43,280 — 76 ″	558,216 — 31 ″
1840.	48,445 — 73 ″	614,245 — 12 ″

Hvad Stadens oeconomiske Tilstand i Almindelighed angaaer, da tyder Mangt og Meget hen paa, at denne er gaaet fremad, idet Byen i de sidste 5 Aar er udvidet og forskjønnet med en Mængde nye og smukke Bygninger; et nyt og kostbart Theater er ved Sammenskud af Byens Indvaanere opført i det i Aaret 1835 nedbrændtes Sted; et nyt og temmelig betydeligt Sygehuus er i Aaret 1840 taget i Brug; flere Gader ere anlagte og forbedrede; istedetfor den gamle og faldefærdige saakaldte Vaterlands-Broe er en ny og smuk Broe opført paa Byens og Amtscommunens fælleds Bekostning; Foranstaltninger ere i 1840 trufne til Opførelse af nye Slagteboder, der i 1841 og 1842 ville blive færdige, samt til fremdeles Udvidelse af Revierbryggeanlægget, og til Oparbeidelse af Veien fra Pilestrædet til Korpehougen, som i det sidste Aar er

henlagt under Veivæsenet, ligesom der af en i den Anledning af Byens Formandskab nedsat Committee arbeides paa et Forslag til Opførelse af et nyt Raadhuus og nye Varetægtsfængsler efter det philadelphiske System; Priserne paa faste Eiendomme og Huusleien have indtil i det sidste Aar været i jevnt Stigende, og naar det derhos bemærkes, at de næringsdrivende Borgeres Antal betydelig er steget, og at der i de 2 sidste Aar er stiftet mindre hypotheceret Gjeld, saa synes alt dette at røbe Byens Velstand. Imidlertid maa denne dog i det sidste Aar antages at have begyndt at aftage noget, da Handelen og Skibsfarten har været mindre god, end i de foregaaende Aar, Executions- og Udpantningsforretningernes Antal og Beløb er tiltaget i en særdeles betydelig Grad, og flere Fallissementer, især i de 2 sidste Aar, have fundet Sted, hvilket Sidste vel ogsaa turde tilskrives de ovenfor nævnte Aarsager. Som Rigets Hovedstad, Regjeringens, Storthingets og Universitetets og andre offentlige Anstalters Sæde, indeholder Christiania saamange Elementer til Virksomhed, Liv og Rørelse, at det neppe er at befrygte, at Velstanden under almindelige Conjuncturer vil kunne aftage i nogen mærkelig Grad.

C. Om Ladestæderne Drøbak, Hvidtsteen, Fildtvedt, Hølen og Soon.

Med Hensyn til Handelen, da kan Trælastudskibningen snarere siges at aftage end tiltage, saasom Skovene for en Deel mere og mere udhugges i de tilgrændsende Landdistricter; imidlertid er Drøbaks Beliggenhed saa fordeelagtig, at denne vigtige Næringsgreen under gunstigere Afsætningsperioder vil blive fremmet. Handelen med inden- og udenlandske Producter og Manufacturvarer antages derimod i Drøbak at være i Tiltagende, da Behovet af Unødvendighedsvarer er forøget saavel paa Stedet selv, som i de tilstødende Landdistricter, og Kjøbmændene nu ere bedre forsynede end forhen; derimod forholder det sig med den her ommeldte Handel i de øvrige Ladestæder, som med Trælasthandelen. Skibsfarten staaer omtrent paa samme Fod som forhen. I Henseende til Haandværks- og Fabrikdrift, Jordebrug og øvrige Næringsgrene, da er samme ikke af nogen Vigtighed. Hvad der om de i Ladestæderne værende Fabrikker og Manufacturer samt næringsdrivende Borgere og skatteydende Indvaanere er meddeelt, findes Oplysning om i de ovenfor anførte Tabeller. Betræffende Gjeldsforholdene og øvrige under Litr. A. 8de Post omhandlede Gjenstande, da ere samme indbefattede under de derom for Landdistrictet allerede meddeelte Oplysninger. Forøvrigt hører Hvidtsteen og Fildtvedt i Communalvæsenet under Landdistrictet, hvorimod Drøbak har sit eget, og Soon med Hølen et fælleds Formandskab.

Christiania den 30te November 1841.

Underdanigst
Riis.

Opgave

over de i Agershuus Amt værende Hoved- og Bygdeveies Længde.

	Hovedveie.	Bygdeveie.		Hovedveie.	Bygdeveie.
			Transport	335,311 Al.	866,483 Al.
1. Krogstad Thinglaug	32,440 Al.	93,980 Al.	10. Holands Thinglaug	64,531 "	88,177 "
2. Agers —	49,612 "	128,538 "	11. Fedt —	3,100 "	80,078 "
3. Aas —	65,201 "	137,465 "	12. Enebaks —	Ingen. "	91,207 "
4. Westbye —	28,773 "	112,852 "	13. Gjerdrums —	9,621 "	43,150 "
5. Asker —	62,261 "	71,253 "	14. Nannestads —	9,000 "	123,919 "
6. Næsodden —	4,500 "	36,607 "	15. Hurdalens —	33,060 "	45,088 "
7. Sørums —	28,975 "	52,139 "	16. Eidsvold —	54,351 "	79,380 "
8. Skedsmoe og Nittedals	25,551 "	89,386 "	17. Ullensagers —	36,562 "	114,478 "
9. Urskoug Thinglaug	37,998 "	144,263 "	18. Næs —	27,520 "	199,580 "
	335,311 Al.	866,483 Al.		573,056 Al.	1,731,540 Al.

Smaalehnenes Amt.

Underdanigst Indberetning

om den oeconomiske Tilstand m. m. i Smaalehnenes Amt ved Udgangen af Aaret 1840, afgiven ifølge de Kongelige naadigste Resolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827, 23de December 1839 og 6te Mai 1840.

A. For Landdistricternes Vedkommende.

a. Jordbruget.

Denne Amtsdistrictets vigtigste Næringskilde har i det Qvinqvennium, som nærværende underdanigste Indberetning omfatter, gjort ikke ubetydelige Fremskridt, og skjønt vistnok de i dette Tidsrum indtrufne Misværaar ogsaa tungt har rammet dette District af Riget, saa formenes dog nærværende Amt i saa Henseende at have været et af de heldigst situerede, og de fleste Spor af hine Trængselens Aar antages nu her at være udslettede, ligesom Opdyrkningen af Nyland ingenlunde har været ubetydelig. Landmandens Ubekjendtskab til den nyere Tids forbedrede Jorddyrkningsmaade og Agerdyrkningsredskaber aftager lidt efter lidt, og nogen Uvillie hos Menigmand mod disse Forbedringer antages i denne Deel af Riget ikke egentlig at finde Sted. Især formenes Bondens Opmærksomhed ved enkelte større Jordegodseieres Exempler at være bleven vakt for en hensigtsmæssigere Meleren af Jordarterne og et hensigtsmæssigere Sædskifte end forhen har været i Brug, og blandt de nye Agerdyrkningsredskaber, som nu ingenlunde ere saa ganske ualmindelige hos de meest velstaaende Landmænd, bør Rulleharven og Erstirpatoren ikke forbigaaes med Tausheb.

Potetesavlingen har tiltaget Aar for Aar i samme Forhold sam Brændeviinsproductionen, dette Hydra, hvis heldbringende Virkninger paa Jordbruget er saa høist problematisk, medens dens Ødelæggelser paa Moralitet og Velfærd ere saa visse, og saa aldeles overveiende det Opsving, som den maaskee for en Tid kan give Jordbruget, idetmindste i een Retning. Med de almindelige Korn-Sæd-Arter er der i Qvinqvenniet ingen væsentlige Forandringer foregaaede, hvorfor her i saa Henseende maa refereres til Indberetningen ved 1835 Aars Udgang. Dog bør det maaskee ikke lades uanmærket, at de kunstige Græsarter mere og mere synes at komme i Brug og vinde Landalmuens Tillid.

Dyrkningen af Liin, Hamp, Humle og Haveværter er ubetydelig og drives ingensteds uden til Husbrug. Opelskning af Frugttræer er heller ikke betydelig, naar undtages paa enkelte Steder i Rakkestads Fogderie, hvor Frugthauger haves til de fleste Gaarde; dog er Afsætningen af Frugt endog derfra høist ubetydelig og kun forbunden med særdeles ringe Fordeel.

Som forhen antydet, har Brændeviinsproductionen, der i Amtets Kjøbstæder drives til en meget betydelig Høide, en særdeles væsentlig Indflydelse paa Jordbruget, især i Nærheden af Byerne, idet nemlig her

*

store Strækninger af den bedst dyrkbare og dyrkede Jord henlægges til Potetes, der anvendes, vel for en Deel som Næringsmiddel, men for allerstørste Parten til Brændevinstilvirkning. Omendskjønt denne Maade at bruge Jorden paa vistnok er ret fordeelagtig for de nærværende Eiere, er det derimod et stort Spørgsmaal, om den er gavnlig for de kommende Generationer, Noget, der dog neppe kan antages, naar der sees hen til den Udmavring af Jorden, der er en saadan forceret Potetesavlings uudeblivelige Følge. Enhver Foranstaltning til Brændevinsproductionens Indskrænkning er derfor efter Undertegnedes underdanigste Formening ogsaa en Foranstaltning til Jordbrugets Opkomst, og derfor ogsaa af denne Grund saa saare ønskelig.

Som en Omstændighed, der formeentlig her i Districtet ikke mindre end i de øvrige Dele af Riget lægger Jordbrugets kraftige Opkomst og frodige Fremgang betydelige Hindringer i Veien, antages den høie Arbeidsløn for Dagarbeidere ikke at burde lades uberørt.

Nogle Oplysninger, der kunde tyde hen paa mindre Nøiagtighed eller senere foregaaede Forandringer i de i Forening med sidstafholdte Folketælling erhvervede Opgaver over Udsæden og Foldigheden har Amtet ikke modtaget fra vedkommende underordnede Embeds- og Bestillingsmænd, hvorfor Tilstanden i saa Henseende antages i det Væsentlige at stemme med hine Opgaver.

b. Fædriften,

der i Amtsdistrictet antages nu at staae idetmindste paa samme Trin, som for 5 Aar siden, og maaskee endog at være gaaet noget fremad, idet den Afgang i Gaardenes Besætninger, som de 2 foregaaende Misværtaar upaatvivlelig gjorde til en Nødvendighed paa de fleste Steder, antages i sidstafvigte ret heldige Aar fuldkommen at være gjenoprettet. Nogle Meddelelser, der kunne give Grund til Tvivl om Paalideligheden af eller væsentlig Forandring i det ved sidste almindelige Tælling forefundne Antal af Heste, stort Qvæg, Faar, Gjeder og Sviin har Amtet ikke modtaget. I enkelte Districter er der ved Anskaffelsen af saavel Heste som Faar og Sviin af ædlere Racer gjort nogle, dog ikke betydelige Skridt til Forædlingen af disse Dyrearter. Paa Borregaard i Thunse haves saaledes for Tiden Stodhingsten Odin, i Trøgstad 2de Halvblodshingste, en engelsk Tyr, en Deel engelske Faar og Sviin, i Id en Deel lignende, meget lovende Faar o. s. v. Dog drives disse Forædlingsforetagender neppe med den Iver, som de fortjente, og i de andre af Amtets Districter end de ovennævnte ere deslige Foretagender kun høist ubetydelige. For Engenes Forbedring bliver derimod gjort Mere, idet — som under Litr. *a* anført — kunstige Enge, fornemmelig af Klover og Timothei, blive mere og mere almindelige.

Omendskjønt nogen, endog blot nogenlunde paalidelig, Angivelse af Forholdet mellem Eng og Agerland, mellem Besætning og Korn- samt Potetesavling, samt mellem Districtets Frembringelse af og Behov for Fedevarer forudsætter Oplysninger, hvoraf Undertegnede ikke er i Besiddelse, skal man dog ikke undlade at fremsætte sine underdanigste, dog meget usikkre Formeninger i de nævnte Henseender. Forholdet mellem Eng- og Agerland antages saaledes omtrent at være som 1 til 2, dog vistnok paa flere Steder neppe saa gunstigt, maaskee kun lige meget af hver Slags Opdyrkning. Forholdet mellem Besætningen og Korn- samt Potetesavlingen antages at være nogenlunde ligeligt; Besætningerne ere snarere for smaae end for store.

Af Fedevarer erholdes nogetnær overalt det Fornødne til Huusbehov, og paa flere Steder ikke Ubetydeligt til Afsætning i Kjøbstæderne, hvilket især gjælder om de disse nærmestliggende Districter.

c. Skovdriften.

Denne Næringsdrivt er i Amtsdistrictet ikke betydelig, især i Sammenligning med hvad den i Fortiden har været. De Skove, som nu haves i Amtet og fornemmelig forefindes i Haabel og Waaler Præstegjelde, især Svendals Anner, i Warthei Anner, Rødenæs, Ahremark og en enkelt Trakt af Ide Præstegjæld, bestaae fast udelukkende af Naaletræer, Gran og Furu, hvoraf vel Noget, men ingenlunde Betydeligt, afgives til Udskibning og en Deel i den nærmeste Omegn af Moss til Kul til Moss Jernværk. Af Løvtræer haves

Birk, men neppe til Fornødenhed af Brænde. Tømmerdriften maa i det Hele siges at være i Aftagende her i Amtet, idet Landmanden fremdeles mere og mere kaster sig paa Jordbruget. Tjæretilvirkningen er ubetydelig og ikke til Fornødenhed. Andre Brændematerialier end Veed og Qvist vides ikke at benyttes. For Resten henvises hvad Saugbrugene angaaer til de tabellariske Opgaver.

d. Fiskeriet

er ikke af nogen væsentlig Betydenhed her i Amtsdistrictet. Saltvandsfiskeriet drives næsten alene til Huusbehov, naar undtages ved Kysterne af nogle mindre Fjorde nær Kjøbstæderne samt nogle Lakefiskerier ved Christiania Fjorden i Omegnen af Moss og ved Berbye i Ide Præstegjeld. Ved Kysten mellem Fredriksstad og Moss fiskes ogsaa Makrel til Salg, ligesom ved Hvaløerne fanges endeel Hummer. Udbyttet af disse Fiskerier er dog ikke meget betydeligt, og vides ikke nu at være i nogen væsentlig Grad forskjelligt fra hvad det var for 5 Aar siden. Makrelfiskeriet antages at kunne blive af nogen større Vigtighed end det nu for Tiden er, naar Kystbeboerne vare forsynede med hensigtsmæssigere Fiskeredskaber og de fornødne Materialier til Nedsaltning, som nu saa godt som slet ikke foretages.

Ferskvandsfiskeriet drives i nogen, dog ikke betydelig Grad i Amtsdistrictets Indsøer og Elve. I Elven i Rakkestads Fogderie fanges en ikke ubetydelig Deel Krebs, dog kun til Districtets eget Behov.

e. Bergværksdriften

i Amtet indskrænker sig til Moss Jernværk, der er beliggende ved det fra Wandsøe kommende Elvedrag i Nærheden af Kjøbstaden Moss, samt Cathrineholm Jernværk eller Spigerhammer i Tistedalen pr. Fredrikshald, hvis Productionsqvanta ville erfares af hermed følgende Tabeller. Anledning til flere Værkers Anlæg i Amtet vides ikke at være forhaanden.

f. Fabrik- og Haandværksdrift.

Fabrikdriften staaer i Amtsdistrictet ikke paa noget synderlig høit Trin, og indskrænker sig hovedsagelig til Brændevinsbrænderier, Saugbrug, Teglværker og Kornmøller, om hvis Antal, Drift, Production og Forfatning i det Hele Oplysning vil kunne erholdes af de tabellariske Opgaver. Haandværksdriften i Amtets Landdistricter indskrænker sig fast udelukkende til Beboernes egen Forsyning med deres simplere Huusgeraad, Gaardsredskaber og Klædningsstykker samt deres Boligers Opførelse.

g. Vinæringer.

Huusfliden i Amtet antages at være i Tiltagende, idet Bonden synes mere og mere at lære at indsee Fordelen ved Tidens gode Anvendelse i denne Retning især om Vinteren, da Jordebrugs-Syslernes Standsning dertil levner ham Anledning. Huusfliden retter sig fornemmelig paa Tilvirkning af Materialier til grovere Klædningsstykker samt Forarbeidelsen af Gaardsredskaber og antages i disse Retninger at være tilstrækkelig til Beboernes Forsyning, og endog at afgive Noget — og det ikke saa ganske ubetydeligt endda — til Afsætning til Kjøbstæderne.

Skibsbyggerie af nogen Betydenhed drives ikke i Amtet, da der i de her omhandlede fem Aar ikke befindes at være bygget noget Fartøi af mere end tre Commercelæsters Drægtighed. Baadbyggeriet er derimod for et enkelt Sogn, nemlig Hvaløernes, ikke af ganske ubetydelig Vigtighed som Erhvervskilde for Beboerne, og ikke saa faae Baade afsættes derfra endog til Districter udenfor Amtet.

Jagten drives ikke som nogen væsentlig Erhvervskilde her i Amtet og fordetmeste kun som en Fornøielse. En Deel Vildt afsættes dog i Byerne. Den indskrænker sig næsten udelukkende til smaat Vildt og Fugle, og drives deels ved Skydevaaben og Hund, deels ved Stok og andre deslige Gildreredskaber. For at udrydde Ulve har der dog i den senere Tid paa enkelte Steder været foranstaltet Klapjagter, men saavidt vides uden Resultater.

Fragtfart drives kun fra Amtets Kjøbstæder, og **Landtransport af Varer** er saa godt som ingen. Trælastkjørsler er derimod paa flere Steder i Amtet en ikke ubetydelig Biindtægt for Landmanden.

Handelen med Landmandens Producter indskrænker sig hovedsagelig til deres Afsætning i Kjøbstæderne, i hvilken Henseende Anlægget af Sarpsborg for en Deel af Amtsdistrictet antages at have medført nogen Lettelse. Af Markedspladse gives nu — efter Momarkedets Nedlæggelse — ingen i Amtet. Størrelsen af eet Aars Løn for en Tjenestekarl varierer mellem 12 og 20 Spd. og for en Pige mellem 10 og 15 Spd. Daglønnen for en simpel Dagarbeider er almindeligen 10 à 12 ß. om Sommeren og 8 à 10 ß. om Vinteren foruden Kosten. Milelængden af Amtets med Hjulredskab fremkommelige Veie antages i det Hele taget at udgjøre 132 Mile, hvoraf da Hovedveienes Længde er 39 Mile og Bygdeveienes 93 Mile. Fra Nyt af ere oparbeidede af Hovedveie en Strækning af $^5/_8$ Miil og af Bygdeveie noget over $^1/_2$ Miil. Af Sparebanker haves i Landdistricterne ingen. Af Assuranceforeninger haves heller ingen. En Skibsassuranceforening for Fredrikshalds Tolddistrict er imidlertid paatænkt og en Commission er for Tiden beskjæftiget med Udarbeidelsen af en Convention for samme, hvilken derefter underdanigst vil blive Deres Majestæt forelagt til naadigst Approbation.

B. Kjøbstæderne vedkommende.

Fredrikshalds

Handel antages i Løbet af de sidste 5 Aar snarere at være gaaet tilbage end fremad. En trykkende Pengemangel har i høi Grad lammet al Omsætning, og de Handlende have for at vedblive en for deres Subsistence nødvendig, men for de Fleste mindre end fordeelagtig Virksomhed, været nødsagede til ved bekostelige Operationer at søge tilveiebragte de for deres Rørelse nødvendige Pengeresourcer. Gjentagne Ansøgninger om Oprettelse af en Disconteringsindretning i Fredrikshald, funderet ved Overskud af Statscassens Midler, samt om en Filialafdeling af Banken der paa Stedet, have været frugtesløse, og med grundet Frygt imødesees det Tidspunkt, da den Adgang, de Handlende paa Stedet hidtil tildeels have havt til igjennem Discontering hos Private at reise Penge, vil ophøre. De for Trælasthandelen i de senere Aar uheldige Conjuncturer ere end mere forværrede derved, at vore Penges forsøgede Værd i Forhold til fremmed Mynt ikke i samme Grad har virket til Nedsættelse i Arbeidslønnen og Varepriserne, som denne Omstændighed har bidraget til at forringe Udbyttet af Trælasten, Stedets næsten eneste Exportartikel.

Om **Skibsfarten** antages i det Hele at gjælde hvad desangaaende blev bemærket i den herfra afgivne underdanigste Beretning ved Udgangen af Aaret 1835. Saaledes forholder det sig ogsaa med **Haandværksdriften**, der foruden at lide under den herskende Pengemangel, som nødsager Enhver til at indskrænke Bestillinger til det Nødvendigste, fremdeles har at udholde en trykkende Concurrence med den i Fredriksteens Fæstning værende Arbeidsanstalt.

Som en almindelig Bemærkning tilføies, at det med temmelig Vished kan antages, at Fredrikshald i Løbet af de sidste 5 Aar i oeconomisk Henseende er gaaet tilbage. Med Hensyn til det Byen tilhørende Ous-Gods gjælder fremdeles hvad derom er yttret i Indberetningen ved Udgangen af Aaret 1835. Bortsalget paa Arvefæste er imidlertid endnu ikke i det Hele foranstaltet, da flere Parceller fremdeles ere under Opryddning. Den almindelige aarlige Løn for en Tjenestekarl er 24 Spd. og for en Tjenestepige 12 Spd., samt Daglønnen for en simpel Haandarbeider i Almindelighed 24 Skilling.

Om **Bergværksdriften** inden Byens Jurisdiction saavelsom om Byens Sparebanks Virksomhed ved Udgangen af Aaret 1840 vil den fornødne Oplysning erholdes i de tabellariske Opgaver.

Fredriksstad.

Stedets Handel er høist ubetydelig og indskrænker sig fornemmelig til Salg af Fornødenhedsvarer til Indvaanerne og de nærmest tilgrændsende Sogne. Byen Sarpsborgs Gjenoprettelse har havt en uheldig

Indflydelse paa Fredriksstads Næring, og dette har for Stedets næringsdrivende Indvaanere været saa meget mere føleligt, som de kun havde Lidet i saa Henseende at tabe, efterat den directe Udskibning af Trælast fra Sannesund og Næsøen, som for flere Aar siden paabegyndtes, havde gjort Byens Handel et altfor stort Afbræk. De i Nærheden af Byen liggende Saugbruge drives af Udenbyesboende og Trælastudskibningen kan derfor ikke henregnes til Stedets Handel, men giver kun Fordeel derved, at Afskiberne maae deeltage i Udredelsen af Byens Udgivter. Da Byens betydelige Jorder medføre, at de fleste af Byens Indvaanere selv avle det fornødne Korn til deres Huusbrug, saa er Tilførselen fra Landet kun ubetydelig og indskrænker sig fornemlig til Afsætning af Fedevarer, Meel og Potetes.

Byen har kun ubetydelig directe **Skibsfart**, da Udskibningen af Trælast, som forhen bemærket, foregaaer directe fra Udskibningsstederne Sannesund og Næsøen. De paa Stedet hjemmehørende Skibe benyttes i Almindelighed til Fragtfart ved denne Udskibning. I Tabellerne findes opgivet Antallet af de Skipperborgere som boe paa Stedet og de, som have Borgerskab til Byen uden at boe der, af hvilke Sidste dog kun ere opgivne de, som i de seneste 20 Aar have taget Borgerskab.

Haandværksdrivten er kun af liden Betydenhed, og Aarsagen til at Haandværkernes Antal i de seneste Aaringer er forøget, kan ikke antages at ligge i nogen større Trang til dem, men maa formeentlig grunde sig i Vanskeligheden af for Professionister i disse Tider at finde Udkomme, hvorfor de have søgt til Fredriksstad, hvor Skatterne ere ringe og de borgerlige **onera** ikke synderlig trykkende. Haandværksdrivten paa Stedet kan saaledes ikke siges i de seneste 5 Aar at have gjort noget Fremskridt, og intet Haandværksarbeide — noget ubetydeligt Snedkerarbeide undtaget — finder Afsætning udenfor Stedet. At den i Slaveriet etablerede Arbeidsanstalt, hvor gavnlig den end i andre Henseender kan være, ogsaa har en uheldig Indflydelse paa de næringsdrivende Haandværkeres Virksomhed, er desværre en sørgelig Sandhed. For Øvrigt indeholder de medfølgende Tabeller de forlangte Opgaver over Mestere, Frimestere, Svende og Drenge i hver Profession.

Med Hensyn til **Fabriksdrivten** ville ligeledes de befalede Oplysninger erholdes i de tabellariske Opgaver, og bemærkes derhos underdanigst, at der ved samme ikke antages at være foregaaet nogen væsentlig Forandring i de sidste 5 Aar. Af **Bergværker** gives der ingen, og ved Byens tvende Skibsværfter foretages kun Reparationer og intet nyt **Skibsbyggerie**.

Fredriksstads betydelige Byemarker er en Herlighed, som opretholder denne i flere Henseender saa haardt medtagne Stad, og som yder betydelige Bidrag til Bestridelse af Communens Udgivter. Disse Marker, der ere inddeelte i 60 større og mindre Løkker, vare forhen bortforpagtede paa Fæsteres og Hustruers Levetid, men blive nu, eftersom de vorde fæsteledige, bortsolgte til Eiendom paa Arvefæste. Foruden de Løkker, som ere tillagte Commandanten, Magistraten, Sognepræsten og Apotheket uden Afgivt, udgjøre Markerne 838⅛ Tønde Land, hvoraf 447⅜ Tønde endnu ved 1840 Aars Udgang vare bortfæstede mod aarlig Afgivt af 1042 Spd 28 ß., og 390¼ Tønde Land bortsolgt for Kjøbesum 12,497 Spd. og Jordafgivt 526 Spd. Spd. 40 ß. Sølv aarlig.

Som Bidrag til at lette de med Fattigvæsenet forbundne Byrder maa bemærkes Stedets almindelige Hospital, der er funderet med betydeligt Jordegods, og hvormed er forenet en ved Deres Kongelige Majestæts naadigste Gave oprettet Understøttelsesanstalt for trængende Enker.

Sarpsborg

har som Kjøbstad ei endnu bestaaet et Aar, og har saaledes ei endnu været omhandlet i de befalede femaarige Indberetninger, hvorfor det maaskee ikke vil ansees uhensigtsmæssigt, at her — foruden de i Deres Majestæts naadigste Resolution af 23de Decb. 1839 befalede Oplysninger — endvidere anføres, hvad der om dette i sin Barndom værende Kjøbstadanlæg i Almindelighed kan have statistisk Interesse.

Sarpsborgs Kjøbstadanlæg havde ved den almindelige Brandtaration den 21de — 26de September f. A. 112 Huse, der samtlige vare opførte før Byens Anlæg, og tilsammen bleve tarerede for 32,450 Spd. Senere ere 2 Huse indlemmede i Brandcassen og assurerede tilsammen for 900 Spd. 32 Byggetomter ere udviste, hvoraf 16 deels ere bebyggede, deels under Arbeide til Bebyggelse. Kun 5 af de assurerede Huse ere tarerede for over 1000 Spd. Folkemængden kan ei opgives med Bestemthed, men formodes at være omtrent 800 Mennesker. Stedet har ingen offentlige Indretninger; Rets- og Arrestlocaler leies; 2 Vægtere ere ansatte, hver med en maanedlig Løn af 6 Spd.; de ere tillige Stævnevidner, og den ene ogsaa Bytjener og Arrestforvarer. Den udlignede Byskat for 1841 er 450 Spd. og Brændeviinsafgivten til Fattigcassen 182 Spd., hvormed Fattigvæsenets Udgivter bestrides, saaledes at ingen directe Fattigskat behøves at udlignes. Byen har 32 stemmeberettigede Indvaanere, 4 Formænd og 12 Repræsentanter. Dens Fattig- og Skolevæsen er endnu ikke organiseret formedelst de Forviklinger, der existere med Hensyn til Thunøe Landsogns, Borregaards og det forrige Glengs Skole- og Fattigvæsener.

Om **Handelen** med Landdistricterne er endnu fast Intet at sige, da samme er i sin første Begyndelse. Af Stedets Handlende vides Ingen at forskrive sine Varer directe fra Udlandet. Hvad **Skibsfarten** betræffer, da har Ingen Borgerskab som Skipper der til Stedet.

Fabriksdrivten indskrænker sig til et Brænderie og et Teglværk. Det første har beskjæftiget en Mester og 8 andre Arbeidere og den daglige Production har været 700 Potter Brændeviin. Til hvilket af de i Skattetarifferne nævnte No. det bør henregnes vides ei. Det har siden Byens Anlæg kun været i Drivt i faae Dage. Ved Teglværket arbeider 1 Mester og 24 Mand; den aarlige Production har været 300,000 Muursteen og 80,000 Tagsteen — Alt efter Eiernes Opgaver. Med Hensyn til **Haandværksdrivten**, der kun staaer paa et lavt Trin, henvises til vedfølgende Tabeller. **Bergværksdrivt** og **Skibsbyggerie** existere ikke paa Stedet. Byen eier ingen Marker eller Jorder. Med Hensyn til Kjøbstadanlæggets Tilstand i Almindelighed, kan endnu intet Resultat angives. Den aarlige Løn for en Tjenestekarl er 20 — 25 Spd. og for en Tjenestepige 10 — 12 Spd., og den almindelige Dagløn for en simpel Arbeidsmand 30 Skilling om Sommeren og 20 Skilling om Vinteren. Længden af de inden Byens Territorium værende Veie kan formeentlig anslaaes til 3/4 Miil, og næsten alle ere i en mindre god Forfatning. Største Delen af Byens Indvaanere ere Brugsarbeidere, hvis baade moralske og oeconomiske Tilstand desværre ikke er den bedste. En med Tiden tilveiebringende bedre Ordning af alle Forholde, der endnu ikke tilbørligen have kunnet reguleres, haabes imidlertid meget at ville raade Bod paa de antydede Ulemper.

Moss

har siden den sidst afgivne underdanigste Indberetning om Amtsdistrictets Tilstand, nemlig ved Udgangen af Aaret 1835, hvad dens Territorium angaaer modtaget en betydelig Udvidelse, da ved Lov af 9de August 1839 de hidtil under Landets Jurisdiction liggende og kun med Hensyn til Brand- og Fattigvæsenet under Byen hørende Forstæder, Værlesanden med østre Værlen og Radet med Krogsvold, ere fra 1ste Januar 1840 henlagte under Kjøbstadens Jurisdiction, hvorved denne faaer en Forøgelse af omtrent 1000 Indvaanere, og vil man dertil endvidere lægge Jernværkets — skjønt i ingen Henseende under Byens Jurisdiction henhørende — Beboere, da faaer Moss et Antal af omtrent 3,300 Indvaanere.

Byens **Handel** antages i de sidste 5 Aar snarere at være gaaet tilbage end fremad, hvilket med temmelig Bestemthed kan sluttes deraf, at ligesom Antallet af Executioner og Udpantninger betydelig har tiltaget, saaledes have flere af Byens næringsdrivende Borgere deels falleret, deels af Mangel paa Resourcer maattet ophøre med deres Virksomhed. Vel er der i disses Sted for en Deel traadt Andre, men paa Grund af Byens store Antal Handlende er Concurrencen saa stor, at den Enkeltes Fordeel kun bliver liden, hvorhos en, større Handelsforetagender aldeles hemmende, Pengemangel trykkende hviler over Stedet. Om Trælast-

udskibningen henholdes til det ved 1835 Aars Udgang Anførte. Ligesom Skibsfarten i egne Skibe altid har været ringe her paa Stedet, saaledes antages den ikke i det sidste Quinquennium at have gjort noget Fremskridt, men formenes omtrent at staae paa samme Standpunkt, som for 5 Aar siden.

Haandværksdriften er i den senere Tid gaaet ikke ubetydeligt fremad, idet Stedet i de fleste Haandværksgrene er blevet forsynet med et tilstrækkeligt Antal duelige Arbeidere, der dog udelukkende ere beskjæftigede med Arbeide for Byens Indvaanere og Beboerne af de allernærmeste Landdistricter. Concurrencen er derfor ikke ubetydelig.

Fabrikdriften her paa Stedet, hvis Status bedst vil erfares af de vedfoiede Tabeller, antages nu omtrent at staae paa samme Trin som for 5 Aar siden. At der er indrettet og kommen i Gang 2de saakaldte Cirkel- eller Kantsauge, hvoraf den ene drives ved Vand, den anden ved Hestekraft, hver med eet Blad, bør imidlertid ikke lades ubemærket. Om Moss Jernværk henvises ligeledes til Tabellen over Jernværksdriften. Skibsbyggerie drives aldeles ikke her paa Stedet. Byen har ingen Jorder, hvoraf svares Afgivt til Byens Casse, naar undtages nogle Lokker og Haugetomter af liden Betydenhed i selve Byen.

Det allerede ved 1835 Aars Udgang omhandlede her paa Stedet opførte Badehuus har siden den Tid havt jevn Søgning, hvorved dets Interessenter ere givne Haab om i samme at see en lønnende Entreprise og enkelte af Byens Indvaanere i Sommertiden ved fremmede Badegjæsters Modtagelse have havt nogen — om end ikke betydelig — Indtægt. Badet har ikke været uden heldbringende Virkning paa flere Syge.

Smaalehnenes Amt, Moss den 30te October 1841.

G. Wulfsberg.

Hedemarkens Amt.

Underdanigst Beretning.

Deres Kongelige Majestæt har ved naadigst Resolution af 23de December 1839 foreskrevet en forandret Form for Affattelsen af de ved foregaaende naadigste Resolutioner af 11te October 1825 og 10de September 1827 befalede Femaarsberetninger om Tilstanden i oeconomisk og statistisk Henseende i Rigets samtlige civile Overøvrighedsdistricter.

Til underdanigst Efterlevelse heraf, forsaavidt det mig naadigst anfortroede Hedemarkens Amtsembede angaaer, har jeg strax efter Modtagelsen af fornævnte naadige Befaling, indfordret fra vedkommende Embedsmænd og Betjente fuldstændige Opgivender og Oplysninger i alle de Emner, som ere antydede i den tilhændekomne Formular med de dertil hørende i tabellarisk Form affattede Schemata; men ihvorvel jeg, ved at sammenføie og ordne disse Opgivender til et Heelt, har fundet, at Adskilligt deriblandt, deels ikke var, og deels ikke kunde være saa fuldstændigt og nøiagtigt udarbeidet, som man maatte ønske, hvilket ogsaa ved Begyndelsen af et nyt Foretagende vanskeligen kunde ventes, medens mere for Øiemedet tjenlige Materialier turde, efter vunden Erfaring, lettere tilveiebringes i Fremtiden, skal jeg underdanigst afgive den befalede Beretning for Aarene fra 1836 til 1840 begge inclusive, med al den Fuldstændighed, som Omstændighederne tillade, og med Jagttagelse af den Orden og Begrændsning, som Formularet bestemmer. Forsaavidt som dette imidlertid i sidste Rubrum levner Rum for yderligere Granskning over det opgivne Emne, har jeg troet at burde tilføie nogle tabellariske Opgaver, navnligen over Folkemængdens Standpunct, Fattigforsørgelsen, Restancer af offentlige Udredsler, Gjeldsforholdene og Forligelsesvæsenet, hvilke Gjenstande antages væsentligen at bidrage til en rigtig Opfattelse og Bedømmelse af Amtsdistrictets oeconomiske Tilstand i Almindelighed, siden denne nødvendigen maa aabenbare sig, ikke alene ved Næringsveienes Statistik, men ogsaa gjennem en, saavidt muligt, paalidelig Fremstilling af den Virkning paa det ydre Livs Forholde og Rørelse, som locale og physiske eller politiske Tildragelser have fremkaldt. Om hvorledes jeg er kommen i Besiddelse af de tabellariske Forklaringer, som ledsage nærværende Beretning, og hvilken Grad af Troværdighed de kunne tillægges, skal jeg under Behandlingen af de vedrørende Emner nærmere underdanigst oplyse. I det jeg iøvrigt høiligen maa beklage, at nærværende Beretning først nu fremkommer, pligter jeg underdanigst at melde, at Aarsagen dertil har været Savnet af en væsentlig Deel af de til Arbeidets Udførelse uomgjængelig fornødne Materialier, der ikke indkom førend i Slutningen af sidstleden August Maaned, hvorved jeg hindredes fra, at lægge Haand paa Værket førend i Begyndelsen af September Maaned, og hvorom jeg i Skrivelser af 28de Juni og 6te September sidstleden har afgivet speciel Forklaring til det Kongelige Finants-, Handels- og Told-Departement. I de sidstforløbne 3 Maaneder har jeg anvendt al den Tid paa Udarbeidelsen af

nærværende Underdanige Beretning, som Omsorgen for Expeditionen af den stedse forøgede Masse af Amtsembedets løbende Forretninger paa nogen Maade har villet tillade, og omendskjønt jeg ingenlunde nærer den Tanke, at Beretningen kan tillægges noget synderlig Værd, uden forsaavidt Tabelværket angaaer, tør jeg dog underdanigst smigre mig med det Haab, at Deres Kongelige Majestæt, i de anførte Omstændigheder, saavelsom i Arbeidets Omfang og øvrige Beskaffenhed, naadigst vil finde Undskyldningsgrund for Værkets sildige Tilendebringelse. Efter denne Indledning gaaer jeg over til at omhandle de forskjellige Næringsveie i den naadigst foreskrevne Orden.

I. Afdeling

om Jordbruget.

§ 1.

I Henseende til Agerdyrkningsredskaber vides ingen væsentlig Forandring at være foregaaet i de sidstforløbne 5 Aar. Vel ere enkelte Forsøg anstillede i Hedemarkens Fogderi med Brugen af Extirpator, Kartofeloptager og Saamaskine med flere Redskaber, som tildeels ere forskrevne fra Jarlsberg Agerdyrknings-Institut; men man har fundet, at disse nye Redskaber mindre have svaret til Forventningen, formedelst den overordentlige Mængde Steen, hvormed Agerjorden er bedækket. Imidlertid er Opmærksomheden i den senere Tid mere end i Fortiden henvendt paa den Nytte, som Indførelsen af nye og hensigtsmæssigere Agerdyrkningsapparater medfører. Ahl og den saakaldte Lænkeharv ere, som bekjendt, Hovedredskaberne ved Jorddyrkningen i Hedemarkens Fogderi, hvor Plov ansees mindre tjenlig, deels formedelst Jordbundens steenfulde Beskaffenhed og deels fordi Agerjorden stedse er i en opløst Tilstand, paa Grund af, at Vexeldrivt ikke anvendes. Plov bruges derimod tildeels ved Opbrydning af nye Jord, naar denne ikke er altfor overfyldt med Steen, men, hvis dette er Tilfældet, benyttes alene Haandkraft til Opbrydningen. I Solør og Oudalen saavelsom i Østerdalen bruges Plov og Brandharv som Hovedredskaber ved Jorddyrkningen, naar undtages, at der paa enkelte Gaarde i Hernæs- og Skovbygden i Elverum og paa nogle enkelte Gaarde i Aamodt, benyttes Ahl istedetfor Plov. Den saakaldte svenske Plov med Forspænd af een Hest er den almindelige i Østerdalen. I disse Egne har man ogsaa anstillet nogle Forsøg med nye Redskaber, saasom Valts og Extirpator fornemmelig i Oudalens Thinglag, hvor de antages at ville komme mere i Brug. Paa enkelte Steder i Amtet, hvor Jordbunden er særdeles løs og tør, benyttes ogsaa Rul eller Trommel for at jevne Agrene, efterat de ere tilsaaede. Haandredskaberne ved Jordbruget ere fremdeles de samme som forhen, nemlig Brækstænger, Haandspiger, Hakker, Spade, Tverøre, Myrbile o. s. v.

§ 2.

Dyrkningsmaaden er ikke undergaaet væsentlige Forandringer i Hedemarkens og Østerdalens Fogderier i de sidstforløbne 5 Aar. I Hedemarken omkjøres Agrene om Vaaren med Ahl 3 à 4 Gange og harves 2 à 3 Gange. I Østerdalen pløies almindelig med een Hest for Ploven, hvorpaa sædvanlig harves een Gang før og een Gang efter at Sæden er lagt. Som bemærket i min underdanigste Beretning af 17de Marts 1836, var allerede den Tid gjort Begyndelse med Vexeldrivt i Solør. Denne formeentlig fordeelagtige Dyrkningsmaade erfares i det sidstforløbne Qvinqvennium at have endmere udviklet sig i bemeldte District, og man har saaledes Grund til at haabe, at den gamle Skik, stedse at bruge de samme Stykker til Ager, efterhaanden vil blive aflagt sammesteds. Derimod vil denne Drivtsmaade vanskeligen kunne anvendes i Hedemarkens Fogderi, formedelst Jordbundens særegne Beskaffenhed, skjønt man dog ogsaa i denne Egn har anstillet Forsøg med Vexeldrivt paa nogle enkelte Gaarde, hvor Jorden er mindre steenfuld, men da dette kun er Tilfældet paa meget faa Steder, saa vil denne Drivtsmethode, som allerede bemærket, neppe nogensinde

blive almindelig indført i Hedemarken, hvis udmærket gode, og især for Kornproductionen velskikkede Jordsmon desuden holdes i god Hævd alene ved et ordentligt Sædskifte, hvilket i Almindelighed strengt iagttages. Saavel for Plov som Ahl og Harv benyttes Heste overalt i Amtet, dog med nogle faa Undtagelser paa enkelte Steder i de nordøstlige Egne, hvor Oxer benyttes til Jorddyrkningen. Nye Gjødningsmidler ere ikke komne til almindelig Anvendelse i de sidstforløbne 5 Aar. Imidlertid have dog en Deel Landmænd i mere og mindre Grad efter deres Jordbrugs Beskaffenhed lagt Vind paa at forøge det ordinaire Gjødningsstof med Compostsamlinger, saasom af Myrjord, Dammudder, Granbar, forraadnede Vegetabilier ɔc. Enkelte have ogsaa gjort Forsøg med Patent- og Beengjødning, men saavidt vides med mindre Held, ligesom ogsaa Anskaffelsen af deslige Gjødningsmidler, især det Førstnævnte, som maa hentes fra Christiania, falder altfor kostbar til at kunne svare Regning. I Østerdalen have Enkelte forsøgt at forøge Gjødselen ved Blanding af den langs Bække og Aaer opsamlede og fra Høiderne nedskyllede Jord, hvilke Forsøg ere befundne lønnende.

§ 3.

Dyrkningen af nyt Agerland har i de sidstforløbne 5 Aar ikke skredet synderlig frem i Hedemarkens Fogderi. Vel har jeg ikke erholdt de fordrede Opgaver desangaaende fra de fleste af Districtets Lensmænd, men efter mit Bekjendtskab til Forholdene i denne Egn kan jeg ikke anslaae det for Kornproductionen vundne Terrain høiere end til omtrent 300 Tønder Land. Denne Cultivation af Agerland i et 5aarigt Tidsrum er vistnok, for et Landskab som Hedemarken, ubetydeligt, thi der gives i Regelen næsten paa hver Gaard Anledning til saadan Culturs Udvidelse, men det er ikke sandsynligt, at denne Anledning saasnart vil vorde benyttet i nogen mærkelig Grad, deels fordi Opbrydning af ny Jord her er overordentlig besværlig og kostbar, og deels fordi den Mening er almindelig, at Agerjorden allerede optager et tilstrækkeligt Areal i Forhold til Englandet, med hvilket Sidstes Forbedring og omhyggelige Dyrkning man derfor ogsaa fortrinligen sysselsætter sig. I Solør og Oudalens Fogderi er derimod efter de tilhændekomne Oplysninger i Periodens Løb opdyrket et Areal af circa 650 Tønder Land til Agerbrug, hvoraf i Oudalen 200, i Winger 130, i Grue 250 og i Hofs Thinglag 70. I Østerdalen skal efter Fogdens Opgivende være opbrudt til Ager omtrent 170 Tønder Land, og Resultatet af Opdyrkningen bliver altsaa omtrent 1120 Tønder Land for det hele Amt. Disse Fremskridt i Jorddyrkningen kunne vistnok ikke i Almindelighed ansees betydelige i Forhold til Størrelsen af det dyrkbare Jordsmon, og hvorom jeg, hvad Hedemarken angaaer, allerede har ytret min Mening; men desto mere Opmærksomhed vækker Agriculturens Udvidelse i Solør og Oudalen i det omtalte Tidsrum, naar hensees til, at der i de næstforegaaende 6 Aar fra 1830 til 1835 ligeledes opdyrkedes sammesteds 4 à 500 Tønder Land til Agerbrug, og at der saaledes i dette District er vundet et Areal for Kornproductionen af circa 1100 Tønder Land i de sidstforløbne 11 Aar. Alligevel anseer Fogden denne Fremadskriden for ubetydelig i Forhold til de Jordstrækninger, som med mere eller mindre Bekostning hensigtsmæssigen kunne opdyrkes, idet han desangaaende har ytret: „at Districtets Indvaanere mangle Evne og Villie til at lægge Haand paa Jordarbeide, ligesom man antager, at Almuesmandens Hengivenhed til Skovdrift for en Deel er Aarsag i, at et mindre Areal af tjenlig Jord er bleven opdyrket, og hvis Skovdriften passende indskrænkedes, kunde man sikkert nære Haab om, at Oprydning og Jorddyrkning i en høiere Grad vilde tiltage."

Jeg skjønner imidlertid ikke rettere, end at de angivne Resultater i berørte Henseende ere baade tilfredsstillende og lovende for Fremtiden, skjønt det paa den anden Side ikke kan negtes, at den altfor ubegrændsede Skovdrivt, fornemmelig i de solørske Præstegjelde, har været til Hinder for yderligere Fremskridt i Jorddyrkningen; men ligesom man efter det Foranførte med fuld Føie kan antage, at Sands for denne vigtige Næringsvei i Almindelighed er vakt, saaledes turde man vel for Fremtiden haabe en gavnlig Berelvirkning af Jorddyrkningen paa Skovdriften, saaledes at denne efterhaanden indskrænkes til et mere passende og na-

turligt Maal end hidtil. I Østerdalen har Jorddyrkningen i de sidstforløbne 5 Aar kun havt liden Fremgang, men da Skovdriften synes at ville undergaae en Revolution, turde Følgerne heraf ogsaa i denne Egn forhaabentlig blive de samme som i Solør, nemlig at Virksomheden henvendes paa Jordbruget, skjønt dette formedelst klimatiske Hindringer vist nok ikke vil kunne bringes vidt eller nogensinde opnaae det Standpunct, at Østerdalens Indvaanere kunne undvære Korntilførsel fra andre Egne.

§ 4.

Sædarterne have i de forløbne 5 Aar været de samme som forhen, nemlig Erter, Rug, Byg, Blandkorn, Havre og Potetes. Af Hvede og Himmelbyg saaes i Hedemarken og Grue Præstegjeld i Solør en ringe Deel, men i de øvrige Districter Intet. Nogen Forandring i Henseende til Sædarterne vides ei heller at have fundet Sted, naar undtages, at Udsæden af Potetes er i den senere Tid noget formindsket i Hedemarkens Fogderi. Forøvrigt staaer Udsæden af de forskjellige Kornsorter ingenlunde i samme Forhold til hinanden overalt i Amtet, thi medens Udsæden i Hedemarkens Fogderi omtrentlig skeer i følgende Forhold, nemlig af Rug $^{3}/_{30}$, Erter $^{3}/_{30}$, Byg $^{7}/_{30}$, Blandkorn $^{15}/_{30}$ og Havre $^{2}/_{30}$, udsaaes forholdsviis i de øvrige Districter af Rug $^{1}/_{30}$, Erter $^{1}/_{30}$, Byg $^{2}/_{30}$, Blandkorn $^{3}/_{30}$ og Havre $^{23}/_{30}$.

§ 5.

Liin og Hamp dyrkes i samme Forhold som forhen, nemlig i Hedemarkens Fogderi omtrent til Indvaanernes eget Forbrug, men i Solør ikke tilstrækkeligt til Huusbehov og i Østerdalen endnu mindre. Humle dyrkes vel overalt i Amtet, men ikke i Forhold til Forbruget, naar undtages i Solør, hvor endog paa enkelte Steder produceres noget til Salg af denne Artikel, dog har man paastaaet, at Afsætningen ikke i den senere Tid har været fordelagtig, fordi Prisen paa Humle er falden ved forøget Indførsel deraf fra Udlandet. I Hedemarken og Solør ere smaa Forsøg anstillede af enkelte Gaardbrugere med Udsæd af Vikker, ligeledes i førstnævnte District med andre Foderværter, saasom Kløver og Timothei, og skjønt disse Forsøg ingenlunde have været uheldige, ere dog Meningerne endnu deelte om, hvorvidt kunstige Enge bør gives Fortrin for de naturlige, der erholdes ved Lægd af velhævdet Agerjord.

§ 6.

Med Dyrkningen af Haugeværter og Frugttræer er paa enkelte Gaarde i Hedemarkens Fogderi gjort nogen Fremgang i det sidste Ovingvennium, men i det Hele taget staaer denne Syssel omtrent paa samme Trin i Productionsstigen som forhen. Ihvorvel der fra de fleste Præstegjelde i Hedemarken aarlig sælges en Deel Træfrugt, saasom Æbler og Kirsebær, er Productionen, saavel deraf, som af andre Haugeværter meget mindre, end de efter denne Egns fortrinlige Beqvemhed for saadan Dyrkning baade kunde og burde være. I de solørske Præstegjelde haves næsten ingen Frugtavl, medens der i Oudalen vel gives nogle Frugttræer af det simpleste Slags; men de ædlere Frugtsorter kunne ei heller der bringes til Modenhed formedelst Climatets Strenghed. Dyrkningen af andre Haugeværter er ogsaa ubetydelig i Solør og Oudalens Fogderi og indskrænker sig til tarveligt Huusholdningsbrug. Paa Grund af Climatets strengere Beskaffenhed er Haugeværtdyrkningen endnu mere indskrænket i Østerdalen, hvor man kun i Elverum og tildeels i Aamodt og Reendalens Præstegjelde kan med Held dyrke nogle enkelte af de almindeligste Kjøkkenurter. Af Roer eller Næper dyrkes imidlertid ikke Ubetydeligt, selv i Tolgen og Tønset Præstegjelde, hvor ellers endog Potetes-Avlen ofte mislykkes.

§ 7.

Forholdet mellem de forskjellige Sædarter retter sig deels efter Climatets og Jordbundens Beskaffenhed og deels efter Forbruget i Huusholdningerne. I Hedemarkens Fogderi, hvor de physiske Forholde i høi Grad favorisere Kornproductionen, og hvor denne fra umindelige Tider har været Indvaanernes vigtigste Næringsvei, tages ogsaa, ved Valget af Sædarterne, Hensyn til Afsætningen og hvilke Fordele Dyrkningen af den

ene Kornsort fremfor den anden lægger i Handelsvægtskaalen. I denne Henseende saavelsom i enhver anden Landbosysel udmærke Hedemarkingerne sig ved Vindskibelighed, Sparsommelighed og et vist practisk Blik paa de ydre Omgivelser og Tidsforholde, der sjelden forfeiler det tilsigtede Maal. I quantitativ Henseende staaer Udsæden af Blandkorn og dernæst af Byg øverst i dette District, og af disse Kornsorter skeer den betydeligste Export. Mindre sælges af Rug og Rugmeel, og kun ubetydeligt af Erter. Af Potetes avles ogsaa i Almindelighed mere, end som vilde medgaae til eget Forbrug, naar let Adgang havdes til dette Products Afsætning udenfor Districtet, hvilket dog ikke er Tilfældet. I det sidstforløbne femaarige Tidsrum forandredes imidlertid disse Forholde ogsaa i Hedemarken ved de paa hinanden følgende 3de Misværtaar, nemlig 1836, 1837 og 1838, blandt hvilke især 1837 Aars Høst aldeles mislykkedes, idet den neppe afgav Halvdelen af et Middelaars Product. I disse Aar og fornemmelig i 1838 maatte derfor ogsaa Hedemarkens Indvaanere kjøbe flere tusinde Tønder udenlandsk Korn, og ligesom man hverken, saalangt Erindringen strækker, eller med historiske Optegnelser kan godtgjøre, at der i denne Egn nogensinde forhen er bleven indført saameget Korn for Behovet, som i sidstnævnte Aar, saaledes maatte nødvendigviis den pludselige Forandring, hvorved Indvaanerne forvandledes fra Producenter til blotte Consumenter af Livets første Fornødenhed, have den fordærveligste Indflydelse paa den almindelige Velstand. Aaret 1839 gav vistnok en bedre Høst, men Udbyttet var dog saa lidet foldigt, at kun ubetydeligt Korn kunde afhændes udenfor Districtet. Sidstafvigte Aars Avl var derimod, især hvad Qvantiteten angaaer, udmærket god, og de sædvanlige Forholde med Export af Korn indtraadte da ogsaa paany. Nogen Opgave af de Qvanta Korn, som under almindelige Conjuncturer aarligen udføres fra Hedemarkens forskjellige Præstegjelde, har jeg ikke kunnet erholde, og den kan sandsynlig heller ikke med nogen Paalidelighed tilveiebringes. Jeg troer imidlertid, uden at gjøre mig skyldig i nogen grov Feiltagelse, at kunne antage, at der efter almindelige Indhøstninger udføres aarlig fra Hedemarkens samtlige Præstegjelde omtrent 25 à 30,000 Tønder Korn. Afsætningen er besværlig, idet den hovedsageligen foregaaer i den 25 Mile fjernt beliggende Bergstad Røraas, hvorhen Producenterne selv bringe Kornet i formalet Stand. Endeel Korn og Meel er ogsaa, fornemmelig i de sidstforløbne 2de Aar, afsat i Trysfild, hvis Beliggenhed fra Hedemarkens Middelpunct, er omtrent 15 Mile. Enkelte mindre Partier føres undertiden til andre Egne af Østerdalen, især til Grundset Marked, saavelsom til Christiania og Sverige. I selve Districtet afsættes lidet eller intet Korn, fordi der ei gives nogen Markedsplads for denne Vare, og det er derfor et længe næret og temmelig almindeligt Ønske, at en Kjøbstad maatte oprettes i denne Egn, hvortil Gaarden Storhammers Grund i Wang fra ethvert Synspunct betragtet utvivlsomt frembyder den bedste Adgang. Naar undtages det sidstforløbne Aar (1840), har Kornavlen heller ikke i Solør og Odalens Fogderi i Øvingvenniet staaet i nogenlunde Forhold til Forbruget, paa Grund af de indtrufne 3 Misværtaar. Udsæden bestaaer her fornemmelig af Havre og dernæst af Blandkorn, men selv i de bedste Aar vil Avlen endnu neppe strække sig videre end til Indvaanernes nødvendige Behov. At Jordbruget i denne Egn vil kunne udvides i den Grad, at Korn kan produceres til Salg, er ikke usandsynligt, naar hensees til de Fremskridt, denne Næringssysel har gjort i det sidste Decennium, men vist er det, at ingen Kornafsætning har fundet Sted i Solør i noget af de sidste 5 Aar. Kornavlen i Østerdalens Fogderi har hverken før eller i den her omhandlede Periode været tilstrækkelig til Indvaanernes Fornødenhed, og der haves ei heller Haab om, at et gunstigere Forhold mellem Avl og Forbrug nogensinde vil indtræde; thi Climatets Strenghed er heri kun altfor meget til Hinder. Nøiagtig Opgave af, hvormeget Forbruget har oversteget Productionen i dette District, har vel ikke været at erholde, men Fogden har ved at tage de forskjellige Localforholde i Betragtning ytret den paa Sandsynlighed grundede Formening, at der i Østerdalen i det Hele taget ikke aarlig produceres mere end ¼ eller høist ⅓ Deel af det til Forbrug nødvendige Korn.

§ 8.

Efter de tilhændekomne Oplysninger antages Kornudsæden og især Avlen at have været betydelig større i Aaret 1840 end i 1835, efter de ved Folketællingen indhentede Forklaringer; men da 1840 Aars Høst var ualmindelig rig, saa kan samme ikke hensigtsmæssigen benyttes som Maalestok ved Sammenligningen af Kornproductionens Standpunct i de 2de sidstforløbne Ovingvennier. Det samme gjelder ogsaa, men af en modsat Grund, om disse Forholde i Aarene 1836, 1837 og 1838; thi i denne Misværtens og Trangens Tid var baade Udsæd og Avl langt ringere end i Tidsrummet fra 1830 til 1835. Forholdene i 1839 give derimod omtrentlig det samme Resultat som i 1835, og heraf synes det, som om man med nogen Grund kunde udlede den Slutning, at ingen væsentlig Forandring i Henseende til Kornproductionen er foregaaet i den senere Tid; men denne Slutning holder dog neppe Prøve; thi i de Egne, hvor Jorddyrkningen især er skreden fremad, saasom i Grue og Oudalens Præstegjelde, er Udsæden ikke ubetydeligen forøget, og det kan derfor med al Rimelighed forudsættes, at Kornproductionen i Hedemarkens Amt i det Hele taget nu staaer paa et høiere Standpunct end ved Udgangen af Aaret 1835.

§ 9.

Efter de foran underdanigst udviklede Forholde vil man ved Sammenligning af Agriculturens Tilstand mellem Aarene 1835 og 1840 komme til det Resultat, at Jorddyrkningen i den senere Tid er skreden fremad, og at i nogle Egne er vundet et ikke ubetydeligt Terrain for Agerbruget; men som Næringsvei betragtet har dette været mindre lønnende i nærværende Femaarsperiode end i flere af de foregaaende. Aarsagen hertil ligger i den haarde og langvarige Misvæxt, der har optaget mere end Halvdelen af Ovingvenniet og naturligviis ogsaa virket hemmende paa Jordbrugets Fremtarv, deels ved den slettere oeconomiske Stilling, hvori Indvaanerne ere komne og den deraf flydende Mangel paa Evne og Midler til Virksomhed i Jordbrugsforbedringer, og deels ved nødtvungen Formindskelse i Kreaturholdet. Ved et Tilbageblik paa Fortiden kommer man imidlertid til den Overbeviisning, at Auspicierne for Fremtiden ere lovende, naar Herrens Velsignelse lægges i Vægtskaalen; thi medens der for 30 à 40 Aar siden indførtes til Solør omtrent ⅓ Deel af det til Forbruget nødvendige Korn, avles nu sammesteds, uagtet Folkemængdens betydelige Tilvæxt, næsten det fornødne Korn til Huusbehov. Ogsaa i Amtets øvrige Egne har Agerdyrkningen i de sidste Decennier gjort nogen — skjønt ei saa mærkelig — Fremgang som i Solør, men en Sammenligning i berørte Henseende mellem Fortid og Nutid giver dog for denne et fordelagtigt Udslag. Hvad der til Befordring af Landvæsenssysselen i Almindelighed og Agerdyrkningen i Særdeleshed maatte ønskes foretaget, vilde efter min Formening kunne bestaae i Anlæg af Handelspladse, for at lette den i høi Grad besværlige Omsætning af Korn og andre Naturalproducter, hvorom jeg i det Følgende vil faae nærmere Anledning til underdanigst at ytre min Mening, og dernæst i Oprettelsen af et Agerdyrkningsseminarium i Hedemarken, hvorved Jordbruget, ikke alene i dette af Naturen saa rigt udstyrede Landskab, men ogsaa i de øvrige kornrige Egne langs Mjøsens Bredder, rimeligviis vilde faae et nyt og hidtil ukjendt Opsving.

II. Afdeling

om Fædrivt.

§ 1.

I det Hele antages, at nogen Afgang har fundet Sted i det ved Tællingen i 1835 i Amtsdistrictet forefundne Antal af Heste, stort og smaat Qvæg, hvilken Afgang hidrører, deels fra den ved de ommeldte Misværtaar opstaaede Fodermangel og deels fra den derved ligeledes fremkaldte Trang til Afhændelse af Heste og Qvæg for at tilveiebringe Penge til Kjøb af Korn og Betaling af Gjeld. Dette gjelder dog undtagelsesviis ikke i nordre Østerdalen, hvor Kreaturholdet nu antages at være noget større end som opgivet i Aaret 1835, hvortil

Grunden er, at den almindelige Misvæxt ikke i nogen følelig Grad rammede denne Egns Indvaanere, hvis Hoved-Næring bestaaer i Fædrivt og Kjørsler, og man kan saaledes med Rimelighed antage, at Qvægholdet i Østerdalens Fogderi er i Gjennemsnit omtrent det samme som i Aaret 1835. Ikke heller antages Afgangen i Almindelighed i det hele Amtsdistrict at være større, end at den ved nogle faa gode Aarsvæxter vil blive erstattet.

§ 2.

Med Hensyn til Heste- Qvæg- og Faareavlens Forædling er ingen mærkelig Fremgang skeet i de sidstforløbne 5 Aar, kun enkelte smaa Forsøg i denne Retning ere anstillede deels i Hedemarken og deels i Solør. I førstnævnte District opfødes aarlig en Deel Heste til Salg, og nogle Gaardbrugere have lagt Vind paa Hesteracens Forædling. I Solør have ogsaa Enkelte begyndt med Forbedring af Heste- Qvæg- og Faareavlen, og man skal have fundet, at de mindre Racer trives bedre i denne Egn end de større, hvortil udfordres kraftigere Foder end det, som der avles. Med Dyrkning af kunstig Eng have enkelte Gaardbrugere i Hedemarken og Solør gjort Forsøg, men uden at noget Resultat for eller mod Gavnligheden af denne Dyrkningsmaade endnu er tilveiebragt, saaledes som jeg foran ved 1ste Afdeling § 4 underdanigst har tilladt mig at bemærke. Desuden savner Landmanden under de nærværende Tidsforholde Midler til at bestride de Forskud, som udkræves til kunstigt Engelands Dyrkning i det Store, ligesom man heller ikke troer at kunne affee den dertil fornødne Gjødsel uden Skade for, eller Forringelse af Agerbruget. Det er derfor sandsynligt, at Dyrkning af Kløver, Timothei og andre Fodervæxter ikke vil vinde synderlig Fremgang her i Egnen, medmindre det maatte lykkes at indføre Staldfodring, hvormed saavidt vides dog ei endnu er gjort Forsøg. Iøvrigt har man dog nu mere end forhen henvendt sin Hu paa Engelandets Udvidelse og Forbedring, især ved Udtapning og Bearbeidelse af Myrstrækninger, hvilket imidlertid ikke gjelder om Østerdalen, hvor man hverken med Hensyn til Høavlens Udvidelse i Almindelighed, eller Dyrkning af kunstigt Engeland i Særdeleshed har lagt nogen Virksomhed for Dagen, uden forsaavidt som man i de nordlige Præstegjelde, hvor Korn ikke saaes, spreder Gjødselen paa Engene.

§ 3.

I Hedemarken, Solør og søndre Østerdalen er Agerlandet forholdsviis større end Engelandet, vel ikke i Udstrækning, men i Godhed; thi Engelandet er for det meste overladt i Naturens Haand uden Dyrkning, og kaster derfor kun lidet af sig, hvoraf følger, at Buskabens Føde er lidet nærende, idet den hovedsagelig bestaaer af Halm og mavert (skrent) Hø. I Hedemarken holdes et langt større Antal Heste for Agerbrugets Skyld end andetsteds. Dersom heri kunde foregaae en Indskrænkning, vilde denne vistnok betydeligen bidrage til Fædrivtens Opkomst og Udvidelse i dette District, men til en saa radical Forandring i Landbruget haves ingen Udsigt, medens det desuden er høist tvivlsomt, om Forandringen virkelig vilde medføre nogen overveiende Nytte. I nordre Østerdalen derimod, hvor Climatet for største Delen er til Hinder for Agerdyrkning, og hvor Fædrivten er den vigtigste Næringsvei, spiller naturligviis Engelandet Hovedrollen, medens Agerlandet kun optager en høist ringe og ubetydelig Deel af det indhegnede Areal. Under sædvanlige Conjuncturer svarer Høavlen overalt i Amtet saa temmelig til Behovet, dog anvendes i nordre Østerdalen og andre Fjeldegne Surrogater af Mose og Riis til Vinterfødning, da alt er beregnet paa Sommerproductionen i de gode Sætre, som findes næsten overalt i disse Bygder. Forholdet mellem Besætning og Korn- samt Potetesavling er efter det foran Oplyste naturligviis meget forskjelligt. I Hedemarken holdes nemlig for hver 100 Tønder Korns Avl almindeligviis 3 Heste, 12 Klavebundne og 18 Smaafæ, medens man i Solør, Oudalen og søndre Østerdalen ved samme Kornavl holder en Besætning af omtrent 2 Heste, 20 Klavebundne og 30 Smaafæ. I Fjeldbygderne er Kornavlingen ingen Maalestok for Kreaturholdet; thi dette drives som Hovednæring, medens hin er en Bisyssel, og der gives saaledes mange Gaarde i nordre Østerdalen, hvor der neppe

avles 16 á 20 Tønder Korn, med en Besætning af 30 á 40 St. Qvæg. Mellem Besætning og Potetesavling iagttages i Almindelighed intet Forhold, thi deels er denne Avling i de senere Aar noget indskrænket, og deels anvendes den ikke i saa betydelig Grad til Kreaturføde, at den faaer nogen væsentlig Indflydelse paa Besætningens Størrelse.

§ 4.

Forholdet mellem Frembringelse og Behov af Slagtequæg og Fedevarer staaer, hvad Hedemarken angaaer, omtrent i Ligevægt, dog har man i det sidstforløbne Aar gjort Indkjøb af noget Qvæg fra Guldbrandsdalen og Østerdalen. Hedemarkens Hesteavl er ikke alene tilstrækkelig for Behovet, hvortil ogsaa maa henregnes National-Cavalleriets Remontering, men den giver endog Overskud ved Salg af Heste, deels til Christiania og deels paa Grundset Marked. Efter vedkommende Fogeds Opgivende er Productionen af Slagtequæg og Fedevarer ikke tilstrækkelig for Behovet i Solør og Odalen, men Indkjøb deraf skeer, deels fra Sverige og deels fra andre omliggende Bygder. Af Fedevarer opkjøbes der ogsaa en stor Deel paa Markederne, hvor tillige Flere forsyne sig med Heste, hvoraf heller ikke i dette District avles det fornødne Antal til eget Brug. I den nordre Deel af Østerdalen produceres aarlig en ikke ringe Deel Slagtequæg og Fedevarer til Salg, hvorimod søndre Østerdalen ikke frembringer mere deraf, end omtrentlig til Indvaanernes egen Fornødenhed, medens der endog til Tømmerdriften ordentligviis hvert Aar indkjøbes nogle Heste.

§ 5.

Af hvad der under denne Afdeling underdanigst er forklaret, vil naadigst erfares, at Fædriften, som Næringsvei betragtet, omtrent staaer paa samme Punct, som ved Udgangen af Aaret 1835. Vel har Misværten ogsaa gjort noget Skaar i denne Syssel, men dog ikke i den Grad, at Sporene deraf nu ere mærkelige. Skjønt Hedemarkens Indvaanere synes at have ordnet Fædriften paa en med de bestaaende Forholde nogenlunde passende Maade, er det dog klart, at denne Næringsgren kun er lidet lønnende for Distrectet, naar hensees til, at der næsten overalt er Mangel paa gode Hjemhavninger, og at Indvaanerne maa mod aarlig Afgift leie sig Sommergræsgange for Heste og Qvæg i 8 til 12 Mile fraliggende Fjelde, ja undertiden endog i længere Afstand. Foruden at disse Fjeld- eller Sæterreiser ere baade møisommelige og bekostelige, spildes ogsaa ved denne Drivt en betydelig Mængde Gjødsel til Skade for Jorddyrkningen. Den væsentligste Hindring for Fædriftens Opkomst i Solør antages at være Engelandets og Havningens Maverhed. Endeel af Sommeren holdes ogsaa her Kreaturerne i Sæteren, hvor Græsningen imidlertid er maadelig nok, men dog bedre end i Hjemmarken, og saaledes tabes her, ligesom i Hedemarken, megen Gjødsel aarlig for Jordbruget ved Besætningens Fraværelse i Fjeldet. Det er især denne vigtige Omstændighed, som synes at burde tilraade i det Mindste et Forsøg med Sommer-Staldfodring i disse Egne, om end kun for det Første med en liden Deel af Besætningen.

III. Afdeling

om Skovdriften.

§ 1.

I Hedemarkens Fogderi haves i Almindelighed liden eller ingen Skovdrivt til Udsalg, kun ganske faa Almuesmænd have Hjemskove af nogen Betydenhed, saasom i Brottum Annersogn til Ringsager Præstegjeld og paa nogle enkelte Gaarde i de øvrige Bygder. I Almindelighed hente Almuerne deres Skovfornødenheder, saasom af Bygnings- og Gjerdematerialier samt Brændeveed fra Almindingsskovene, men Transporten falder kostbar og besværlig, da disse Almindingsskove som bekjendt ligge flere Mile borte fra Bygderne. Skovdrivt er saaledes ikke at anse som nogen Næringssyssel i Hedemarken. Almindingsskovene eies dog nu af Almuerne, undtagen i Rommedal, hvis Almue i længere Tid har pleiet Un-

derhandling med Eieren af Bygdealmindingen om dens Salg. Om disse Almindingsskoves Tilstand savnes den fordrede Oplysning fra vedkommende Foged, men det er mig bekjendt, at medens nogle i de sidstforløbne Aar ere flemt medtagne, har man i samme Tidsrum søgt at conservere de øvrige. I Amtets østlige Districter, nemlig Østerdalen, Solør og Odalen, ere Skovene af betydelig Udstrækning og god Bonitet. Fogden i Østerdalen har i sin afgivne Indberetning i denne Anledning ytret: „Det er den almindelige Mening, og det er ogsaa min Overbeviisning, grundet paa for mig tilstrækkelige Data, at Skovene i de senere 5 Aar ere saaledes mishandlede, at deres Tilstand vækker Frygt for Fremtiden." Ligeledes har Fogden i Solør og Odalen anført: „at Skovene ile sin Undergang imøde og blive ødelagte, især ved den større Længde af Tømmeret, som nu udfordres, end i fordums Tid."

§ 2.

Angaaende Skovproducternes Art og Afsætning m. m. har Fogden i Østerdalen afgivet følgende Beretning: „Gran- og Furutømmer ere de Producter, som leveres til Lastehandlerne i Christiania, og omendskjønt Tømmertylternes Antal utilbørligen er forøget i de sidste 5 Aar, saa maa man dog antage, at Tømmerdriften, med Hensyn til dens Fordeelagtighed, er i Aftagende, fordi Tømmeret bliver mindre Aar for Aar, og Drivtsomkostningerne desuagtet større og større, da nemlig Producterne maa hentes længere og længere fra Vanddragene, thi ved at hugge for Føde har Vedkommende maget det saa, at intet tjenligt Tømmer findes nær ved disse. Efterat have, saa nøiagtig som mulig, indhentet specielle Opgaver fra samtlige Tømmermærkere i Districtet, antager jeg at Productionen i det hele Fogderi i de sidste 5 Aar har udgjort ialt 150,000 Tylter. Vel er der opgivet mig omtrent 1250 Tylter mindre, men for det hele Tidsrum er jeg ogsaa vis paa, at enkelte Partier, hvorom jeg ikke har kunnet erholde nogen nøiagtig Oplysning, vilde oploebe til det sidstnævnte Qvantum. De specielle Opgaver give forøvrigt saadant Resultat:

I Aaret	1836	er leveret	25,187	Tylter	3	Stk.	til en Værdie af	73,545	Spd.	52 ß.
- —	1837	. . .	35,764	—	11	. . . . .		113,948	—	26 ″
- —	1838	. . .	31,630	—	2	. . . . .		91,578	—	23 ″
- —	1839	. . .	26,460	—	11	. . . . .		77,428	—	67 ″
- —	1840	. . .	29,712	—	2	. . . . .		87,837	—	26 ″
			148,755	Tylter	5	Stk.	til en Værdie af	444,337	Spd.	74 ß.

I Anledning heraf maa jeg ellers bemærke, at Priserne for enkelte Partier vel ikke ere mig opgivne; men at jeg har beregnet disse efter andre Partier af omtrent lige Qvalitet, samt at af det hele Parti er i det nævnte Tidsrum hugne omtrent 8,600 Tylter i Lastehandlernes egne Skove, hvorfor blot Drivtsomkostningerne ere komne Districtet tilgode; men da ikke ubetydelige Summer ere komne Sælgerne tilgode ved de saakaldte Tillæg eller Douceurer, hvorpaa ingen Opgave kan erholdes, saa er jeg, ved at sammenholde de specielle Opgaver af Tømmerets Størrelse med de mig underhaanden meddeelte Oplysninger om disse Douceurers Størrelse, kommen til det Resultat, at den totale Indtægtssum for Districtet, for leveret Tømmer i det forløbne Qvinqvennium, bør ansættes til 450,000 Spd. Deraf troer jeg, at de blotte Drivtsomkostninger ved Hugning og Kjørsel kan anslaaes til det Halve."

Ligeledes har Fogden i Solør og Odalen ytret sig angaaende denne Gjenstand saaledes: „Producterne, bestaaende af Gran- og Furutømmer, afhændes hovedsagelig til Christiania Lastehandlere, og en mindre Deel sælges til Lastehandlere i Moss, Fredrikshald og Fredriksstad samt til Sverige. Tømmerdriften er i Aftagende, deels fordi Skovene ere medtagne i den Grad, at de nu ikke længere kunne afgive saa stort Qvantum af godt Tømmer, som fordum, deels ogsaa fordi Trælasthandlerne have indskrænket deres Handel og foreskrevet saadanne Annammelsesvilkaar, der ere ufordeelagtige for Producenterne. Hermedfølgende Tabel udviser, at Saugenes Antal er 73, hvoraf ikkun tvende i Wingers Præstegjeld ere privilegerede, og

hvorpaa en Deel skjæres til Udskibning. Paa samtlige Sauge opskjæres til Planker og Bord 1900 Tylter Gran- og Furutømmer aarlig, sc.:

i Hoffs	Thinglag	60	Tylter	Planker	900	Tylter	Bord,
i Grue	—	30	"	"	1300	"	"
i Winger	—	950	"	"	1955	"	"
i Oudalen	—	20	"	"	1200	"	"
	Summa	1060	"	"	5355	"	"

hvoraf kun et ringe Qvantum skal være afhændet til Udskibning, medens det øvrige er forbrugt i Districtet. Efter de fra Vedkommende modtagne specielle Opgaver udgjør Middeltallet af det i ethvert af de sidstforløbne 5 Aar ved Vanddragene mærkede og solgte Tømmer 28,700 Tylter, der antages overhovedet at være betalt med 3 Spd. pr. Tylt i Bruttoindtægt eller efter Circa-Udregning sammenlagt 85,200 Spd. Heraf vedkommer

a.	Hoffs	Thinglag	11,900	Tylter	med brutto	Indtægt	35,900 Spd.
b.	Grue	—	6,700	"	"	"	20,000 —
c.	Winger	—	3,100	"	"	"	8,300 —
d.	Oudalen	—	7,000	"	"	"	21,000 —

Af den her anførte Brutto-Indtægt er Producenterne neppe tilfalden mere end en Trediedeel. Resten antages at være medgaaet til Drivtsomkostninger, da Drivterne fra de fleste Skove ere meget besværlige, fordi de nærmere Skovtrakter ere udhugne. For Flødning af Tømmeret, igjennem dette District, er for Lastehandlernes Regning udbetalt i Gjennemsnit 6,735 Spd. aarlig, hvilket Flødningsinspecteur Smiths hoslagte Opgave udviser."

§ 3.

I Hedemarkens Fogderi tilvirkes ikkun saa meget Kul, som behøves, til almindeligt Brug i Districtet. Det samme er Tilfældet med Tjære, hvoraf dog noget aarlig indkjøbes. Efter vedkommende Fogeds Indberetning produceres heller ikke mere af Kul og Tjære i Soloer og Oudalen, end som forbruges i Districtet og Intet til Salg udenfor samme. I Oudalens Thinglag tilvirkes endeel Kul, som afhændes til det derværende Jernværk, men da dette Værks Drivt er i Aftagende, er Leverancen ubetydelig. I hvert af de sidste 5 Aar er nemlig for Værkets Regning blot indkjøbt circa 1000 Læster Kul, der, betalt med 4 Mk. pr. Læst, udgjør 800 Spd.; men de $^2/_3$ Parter af denne Sum antages at være medgaaede til Drivts- og Tilvirkningsomkostninger. Tvende i Wingers Thinglag i Løbet af de sidste 5 Aar oprettede Spigerbrug forbruge til samme omtrent 1000 Læster Kul aarlig, hvilke modtages til ovennævnte Priis. Til Tjurens Spigerbrug i Grue Thinglag leveres 200 Læster Kul aarlig, som ligeledes betales med 4 Mk. pr. Læst. Den til Salg bestemte Kulproduction beløber sig altsaa ikke til mere end 1760 Spd., og naar $^2/_3$ Parter heraf fragaaer til Drivtsomkostninger, udkommer Netto-Provenuet med 586 Spd. 80 ß.

Fogden i Østerdalen har ligeledes indberettet, „at Tjærebrændingen der er saa ubetydelig udenfor eget Behov, at den ikke kan regnes for nogen Indtægtskilde, derimod er af Kul og Brændeveed til Røraas Kobberværks Indretninger, saavel til dem, som ligge der i Fogderiet, som ved Røraas, fra Tønset, Tolgen og Reendalens Præstegjelde leveret i de sidstforløbne 5 Aar Kul, Veed og Tømmer for temmelig betydelige Summer. Saaledes er leveret:

a.	af Kul	54,400 Læster.
b.	af Røstveed	2,500 Favne.
c.	af Tømmer af forskjelligt Slags	2,500 Tylter.
	Alt til Beløb omtrent	98,800 Spd."

§ 4.

I det hele Amtsdistrict anvendes alene Skovproducter til Brændeveed, ligesom og til Bygninger, hvorhos dog bemærkes, at der, til betydelig Besparelse i Skovmaterialet, nu næsten overalt i Hedemarken bruges brændt Teglsteen til Huustækning. I samtlige Egne af Amtet opføres fremdeles hist og her enkelte Fæhuse af Steen. I Solør, Oudalen og Østerdalen ere Skovene, som meldt, af stor Betydenhed, følgelig langt mere end tilstrækkelig til Huusbrug, og Transporten er i Almindelighed ikke lang, dog maa herfra undtages Ovikne Præstegjeld i nordre Østerdalen, hvor Indvaanerne maa kjøbe næsten alt Bygningstømmer fra tilgrændsende Districter. Som bemærket i § 1 under denne Afdeling, hente Indvaanerne i Hedemarkens Fogderi ordentligviis sine Skovfornødenheder i Almindingsskovene. Transporten derfra bliver mere og mere besværlig, fordi den nærmest Bygderne liggende Skov hidtil meest er bleven benyttet, og for en stor Deel udhugget, saaledes at man nu i Næs, Ringsager og Wangs Præstegjelde tildeels maa tilbagelægge en Vei af 4 Mile, i Stange omtrent 3 og i Løiten og Rommedal fra ½ til 2½ Miil, for at fremdrive Skovmaterialier. I det Hele taget ansees disse Skove fortiden tilstrækkelige til Indvaanernes Behov.

§ 5.

Efter hvad jeg i nærværende Afdelings §§ 1 og 2 underdanigst har forklaret, antages det, at Skovene i Solør, Oudalen og Østerdalen ere i de sidstforløbne 5 Aar forringede ved overdreven Hugst, men i hvilken Grad, kan naturligviis ikke bestemmes. Saa meget synes imidlertid vist, at dersom man i længere Tid gaaer frem paa denne Ødelæggelsens Vei og hugger Skovene forfode, uden alt Hensyn til Reproductionsevnen, turde Efterslægten altfor dyrt komme til at bøde for den nærværende Generations Ufornuft i dette Stykke. Til denne Yderlighed vil det forhaabentlig dog ikke komme, siden Opmærksomheden nu er vakt paa denne Gjenstand, og Nødvendigheden af at indskrænke den i de senere Aar foretagne hensynsløse og ubesindige Tømmerhugst er bleven indlysende for Skoveierne, der, saavidt den østerdalske Tømmerhandel angaaer, have oprettet indbyrdes Foreninger til ovennævnte Øiemeds Fremme, og hvortil Interessenterne, ifølge Deres Majestæts naadigste Resolution af 7de Juni d. A., ere blevne understøttede med et Pengelaan af 9,000 Spd. af Statscassen. Ogsaa i Solør søge nu Skoveierne at emancipere sig fra det Afhængighedsforhold til Lastehandlerne, hvori de ere komne ved aarligen at oppebære Forskud paa Tømmerleverance, og hvorved en høist skadelig Overdrivt af Trælast er bevirket. At Opmærksomheden nu er henvendt paa denne vigtige Næringsgreen er vistnok allerede et godt Forvarsel om en ønskelig Forandring i de bestaaende Forholde, men Frugterne af de Bestræbelser, som maatte anvendes i denne Retning, ligge endnu skjulte bag Tidens Forhæng, og ligesom der til Gjennemførelsen af en hensigtsmæssig Reform i Tømmerdrivten, ikke alene udfordres disponible Capitaler, men ogsaa Sparsommelighed og en streng Oeconomi i de huuslige Indretninger, saaledes turde vel dette sidste Punct netop være vore Skovbønders svageste Side. En medvirkende Aarsag til Skovenes Forringelse i Solør maa ogsaa søges i den Omstændighed, at nogle af disse Eiendomme ere i den senere Tid ved Kjøb og Salg komne i andre Besidderes Hænder, ved hvilken Omskiftning af Eiere Skovene ere blevne haardt medtagne, i det Kjøberne almindeligviis søge i et kort Tidsrum at indvinde den største Deel af Kjøbesummen ved forceret Hugst, uden at bekymre sig om, at Eiendommene derved synke betydeligt i Sand Værdi, ja næsten gaae tilgrunde. Hvor Skovene derimod gjennem flere Generationer ere forblevne i de samme Familier, spores ikke i Almindelighed disse skadelige Følger; thi Forkjærligheden for arvede Eiendomme og Omhu for egne Slægtningers Tarv ere Hensyn, som influere paa Drivtsmaaden og væsentligen bidrage til Skovenes Conservation. Hvad dernæst angaaer Hedemarkens Almindingsskove, da troer jeg efter de tilhændekomne Oplysninger, at kunne antage, at disses Tilstand have i de sidstforløbne 5 Aar omtrent været den samme som i længere Tid tilbage. Herfra maa dog undtages Skoven i Rommedals Almin-

ding, der aarligen forringes, paa Grund af det deri stedfindende Fælledsbrug af Almuen og Skovens private Eier, der synes at kappes med hinanden om at ødelægge Skoven ved grændseløs Hugst.

IV. Afdeling

om Bergværksdrivt.

§ 1.

Alene i Østerdalens Fogderi er Bergværksdriften af nogen Betydenhed. I de øvrige Fogderier existerer den enten ikke eller var i den sidstforløbne Femaarsperiode høist ubetydelig. De Anlæg, som kunne henføres til denne Næringssyssel ere: Oudalens Jernværk i Stroms Præstegjeld, Dienssjø Værk i Trysfild Præstegjeld i Østerdalen, hvor Begyndelse er gjort med at tilvirke Jern af Myrmalm, og følgende Etablissementer, henhørende til Røraas Kobberværk, nemlig:

Tolgens Smeltehytte i Tolgens Præstegjeld med 2 Høiovne og 1 Garovn
Lovise " i Tønsæt " " 2 " " 1 "
og Drivsjø " i Reendalens " " 2 "

Endvidere haves i Drivt den i Foldalens Anner til Tønsæt Præstegjeld beliggende Grube, der i Gjennemsnit har givet 1250 Skpp. Malm aarlig.

§ 2.

Ved Periodens Slutning er Oudalens Jernværk nedlagt, hvorimod hverken nye Værker ere anlagte eller, saavidt vides, Forbedringer indførte ved noget af de endnu i Drivt værende. Ikke heller er, saavidt jeg har kunnet erfare, nogen Indtægt tilfalden Almuerne ved Brydning eller ved Transport af Mineralier, som ikke kunne henregnes til Metaller. Opgave af disse Værkers Drivt og Production indeholdes i den tabellariske Opgave, som blandt andet viser, at Drivten ved Oudalens Jernværk og det vundne Product har været ringe, dog saavidt oplyst er, ikke væsentlig mindre end i det næstforegaaende Qvinqvennium. Aarsagen til Værkets Nedlæggelse angives af Forvalter Schirmer at være den, at det ikke lønner sig at producere Rujern, deels af Mangel paa Malm, deels paa Grund af Grubedriftens Vanskelighed, og deels fordi Arbeidslønnen er for høi. Den med dette Værk forenede Spiger-Fabrication, hvortil nu svensk Jern indkjøbes, drives imidlertid fremdeles, og som det synes med nogen Fordeel. Af langt større Betydenhed ere Røraas Værks Filialindretninger i nordre Østerdalen, hvor Kobbermalm forædles, thi ved Kjørsler og Leverancer til disse Indretninger have, saaledes som under 3die Afdeling § 3 er bemærket, Indvaanerne i Tolgen, Tønsæt og Reendalens Præstegjelde vundet i de sidste 5 Aar en Indtægt af omtrent 20,000 Spd. aarlig i Gjennemsnit. Hvorvidt denne betydelige Erhvervskilde, der dog fornemmelig er tilflydt de 2de førstnævnte Præstegjelde, har i det omhandlede Tidsrum givet et større eller mindre Udbytte end i Fortiden, seer jeg mig ikke istand til at kunne oplyse, siden statistiske Opgaver desangaaende ikke forhen have været meddeelte. Det ommeldte Jernværk i Trysfild har hidtil været alt for ubetydeligt, til at dets Drivt har kunnet ytre nogen Indflydelse paa Næringsveiene i den Egn, hvor det er anlagt.

V. Afdeling

om Fabrikker og Haandværksdrivt.

§ 1.

I Forhold til dette Amts Folkemængde og Udstrækning, og med Hensyn til den Mængde Vasdrag, Indsøer og Skove, hvormed Districtet fra Naturens Haand saa rigeligen er udstyret, haves hidtil kun faa og ubetydelige Fabrik- og Industrianlæg, hvilken Skjebne dette Amt synes at dele med de fleste andre Egne af Riget. De for Tiden herværende Industrianlæg, saavelsom disses Art og Production vil naadigst erfares af

hosfølgende Tabeller. I det sidstforløbne Tidsrum ere nogle saadanne Anlæg ophævede og andre tilkomne, men hverken disse eller hine ere af nogen Vigtighed. Forandringen bestaaer væsentligen deri, at her nu haves 26 Brænderier og 1 Teglværk mindre end i Aaret 1835, og at derimod Anlæggene siden den Tid ere forøgede med et Pottemageri i Stange, 1 Lia- og Spigerfabrik i Løiten samt 2de Spigerhammere i Wingers Præstegjeld, hvorom ligeledes nærmere Oplysning erholdes i de tabellariske Opgaver.

§ 2.

I det Hele taget, staaer Industri- og Fabrikvæsenet nu omtrent paa samme lave Trin, som i Aaret 1835. Til heri at bevirke nogen gavnlig Forandring er, saavidt vides, intet Skridt gjort, enten fra det Offentliges Side eller af Private. Disse mangle vel ikke i Almindelighed Speculationsaand til at indlade sig paa industrielle Foretagender, men desto større er, under de nærværende Tidsforholde, Mangelen paa disponible Capitaler, uden hvilke Intet vil kunne udrettes til deslige Foretagenders Fremme. Desuden gives der flere Omstændigheder, som i større eller mindre Grad ere til Hinder for Industriens Opkomst og Befordring, saasom Levnetsmidlernes Dyrhed og deraf flydende Vanskelighed i at udholde Concurrence med udenlandske Fabricata, fremdeles Rudimaterialiernes besværlige Transport, formedelst Districtets fjerne Beliggenhed fra Havkysten og endelig Savnet af Flækker eller Byer, hvor en større samlet Arbeidskraft lettere kan sættes i Bevægelse end naar saaledes, som nu er Tilfældet, Folkemængden er spredt over et alt for uforholdsmæssigt stort Terain. Disse Hindringer kunne efter min underdanigste Formening efterhaanden ryddes af Veien eller dog noget formindskes, deels ved hensigtssvarende Bestemmelser i Toldlovgivningen, deels ved Canalgravning og Aabning af vandværts Communicationer mellem Sokysten og det Indre af Landet, og deels ved Kjøbstæders Anlæg i Districtet.

§ 3.

I Almindelighed haves de fornødne Haandværkere for Indvaanernes Behov; men de ansees i Solør og Dudalen at besidde maadelig Kunstfærdighed. I Østerdalen skulle efter Fogdens Bemærkning duelige Haandværkere tildeels savnes i Nærheden, hvilket naturligviis er en Følge af Egnens tynde Befolkning og Bostedernes adskilte Beliggenhed. I Hedemarken har derimod Haandværksdriften gjort nogen Fremgang i de sidste 5 Aar, og næsten i alle Fag haves duelige Arbeidere, hvilket fornemmelig maa tilskrives den Omstændighed, at flere Haandværkere ere i de senere Aar hjemkomne til Districtet efter at have udstaaet Haandværkerlære i Christiania, saasom Garvere, Snedkere, Malere, Muurmestere, Skræddere og Skomagere. At denne Fremadskriden i Haandværksdriften maa betragtes som en Virkning af Loven, angaaende denne Gjenstand, af 15de Juli 1839, antager jeg at være udenfor al Tvivl.

VI. Afdeling

om Vinæringer.

§ 1.

Huusfliden indskrænker sig væsentlig til Behovet af linnede og uldne Tøier, og kun lidet deraf sælges udenfor Districtet. Disse Tøier, med hvis Tilvirkning Qvindekjønnet sysselsætter sig, ere i Almindelighed stærke, varige og overhovedet tjenlige for Climatet, og da hertil nu hyppigere bruges Bomuldsgarn istedetfor den kostbarere Liintraad, saa have Tøierne derved opnaaet en vis Nethed og Elegants, der maa betragtes som Fremskridt i denne Haandtering. Ogsaa Nutidens Tilvirkning af Vadmel udmærker sig tildeels fremfor Fortidens, ved et smukkere Udseende og større Godhed, og skjønt dette vel egentlig kun gjelder de bedre og finere Fabricata af dette Slags, maa det dog antages, at denne Green af Huusfliden er fremadskridende. Imidlertid maa man beklage, at især Qvindekjønnets Lyst til at smykke sig med udenlandske Frembringelser af diverse Klædningsstoffer alligevel ikke har tabt sig, og det er derfor at befrygte, at denne skadelige Lurus

fremdeles vil vedblive. Mandkjønnets Huusflid er af mindre Betydenhed. Den staaer omtrent paa samme Punct som forhen og indskrænker sig til Forfærdigelse af almindeligt Boskab og Agerdyrkningsredskaber, hvortil ingen særdeles Kunstfærdighed udkræves.

§ 2.

Fiskeri drives vel overalt i Amtets Indsøer og Elve, men det er, som Næringsvei betragtet, ubetydeligt, og har i den senere Tid ei været underkastet nogen Forandring. Den bedste Fisk fanges ellers i Solør og Østerdalen. Jagten er ligeledes i det Hele ubetydelig, og naar undtages, at i Tønsæts Præstegjeld aarlig skydes eller fanges en Mængde Ryper og endeel Harer til Salg udenfor Districtet, og at der hist og her i Amtet, især i Solør, aarligen fældes nogle Rovdyr, hvoraf Skindene sælges, haves ingen væsentlig Indtægt af denne Sysel.

§ 3.

Dampskibsfarten i Mjøsen, der ved et privat Interessentskabs Bestræbelse i sidstafvigte Aar er kommen i Gang, har frembragt et hidtil ukjendt Liv i Færselen. Den Fragtfart, som forhen besørgedes ved Baadførere mellem Minde i Eidsvold og forskjellige Steder langs Mjøsens Bredder er nu næsten ganske overgaaet til bemeldte Interessentskab, som foranstalter Gods og Varer frembragte ved Dampskibet. Denne Indretning synes iøvrigt at blive fordeelagtig ikke alene for Interessentskabet, men ogsaa for Egnens Indvaanere i Almindelighed, idet den fremkalder en forhen ukjendt Virksomhed og Rørelse i Næringslivet, og yder tillige de Reisende en bequem og hurtig Befordring. I Amtets øvrige Egne gives saagodtsom ingen Fragtfart. Landtransporterne ere ubetydelige saavel i Hedemarken som i Solør og Oudalen, og afgive kun ringe Fordele for de enkelte Individer, som dermed befatte sig. Indvaanerne i Tønsæts Præstegjeld i nordre Østerdalen have derimod en ikke ubetydelig Indtægt ved Kjørsler deels mellem Trondhjem og Røraas, deels med Sild og andre Fiskevarer fra Trondhjem til Tønsæt og deels med de samme Varer til Grundset Marked. Hvilket omtrentligt Provenu denne Virksomhed aarligen indbringer, har Fogden ikke seet sig istand til at opgive.

§ 4.

Biavl. Denne Næringsgreen benyttes kun lidet, og langt mindre end den fortjener. Naar undtages Omegnen af Kongsvinger og nogle faa Steder i Solør, hvor Forsøg ere anstillede med Biavl og saa vidt vides, ikke uden Held, gives kun i Hedemarken nogle faa Kuber hist og her. Imidlertid er jeg ved egen Erfaring bleven overbeviist om, at denne nyttige Sysel kunde drives med Fordeel overalt ved Mjøsens Bredder, naar Drivten indrettedes overeensstemmende med Climatets Fordringer.

§ 5.

Handel. I Amtet haves fortiden følgende Landkræmmerier, nemlig:

i Hedemarkens Fogderi	6
Solør og Oudalen	8
hvoraf de 5 paa Kongsvinger.	
Østerdalen	5
tilsammen	19.

af hvilke de 3 ere tilkomne i de sidstforløbne 5 Aar. Disse Landkræmmerier ere for den største Deel i god Drivt, men da de ligge isolerede og fjernede i flere Miles Afstand fra hinanden, saa opstaaer ingen egentlig Concurrence mellem disse Handlende, medens Enhver for sit Vedkommende fixerer Varepriserne tildeels temmelig vilkaarligt. For at tilveiebringe saadan Concurrence har man ytret sig for Oprettelsen af flere Landkræmmerier i enkelte Præstegjelde f. Ex. i Hof og Grue; men foruden at dette Middel kun lidet vilde svare til Hensigten, forsaavidt som den derved tilsigtede Concurrence alligevel ikke i nogen mærkelig Grad vilde opnaaes, maa jeg endvidere herved underdanigst bemærke, at Savnet af almindelige Torve- eller Handelspladse

ikke afhjælpes ved Landkræmmeres Anſættelſe, fordi disſe næſten intet indkjøbe af de Producter, Indvaanerne have at sælge. Jeg antager derimod, at intet vilde i høiere Grad bidrage til Oplysning, Handel og Vindſkibeligheds Fremme i Hedemarkens Amt end Kjøbſtæders Anlæg paa dertil bequemme Puncter, og jeg har derfor gjennem Deres Majeſtæts norſke Regjerings Finants- Handels- og Told-Departement under 13de December 1838 og 30te Juli ſidſtleden afgivet motiveret Indſtilling og Forſlag om at bevirke Kongsvinger Leir forundt Kjøbſtadrettigheder. En lignende Indſtilling om Anlæg af en Kjøbſtad paa Gaarden Storhammers Grund i Wangs Præſtegjeld eller Gjenreisning af den for henved 300 Aar ſiden afbrændte Hammer By, ſkal jeg efter Udfaldet af de med Grundeieren indledede Underhandlinger endvidere underdanigſt tillade mig at indgive. Hvad dernæſt angaaer den Handel, ſom Indvaanerne drive med egne Producter, da har jeg allerede i det Foregaaende under 1ſte Afdelings § 7, 2den Afdelings § 4 og 3die Afdelings § 2 tilladt mig nærmere at oplyſe Forholdene i denne Henſeende, og hvortil jeg maa henholde mig.

Betræffende Vareomſætningen paa Grundſæt Marked har jeg ikke erholdt fuldſtændig Oplysning, men jeg har al Grund til at antage, at Handelen ſammeſteds har holdt ſig omtrent paa ſamme Standpunct, ſom i den foregaaende Femaarsperiode. Omſætningen er iøvrigt af Betydenhed, men til hvilket Pengebeløb, den aarligen kan anſlaaes, er ikke opgivet, og vil vel ogſaa vanſkeligen kunne opgives.

Endelig maa jeg underdanigſt tilføie, at Antallet af Gjeſtgiverier udgjør

i Hedemarkens Fogderi	15
Solør og Odalens	15
Østerdalens	9
tilſammen	39

ſom ikkun holdes for Reiſende. De afgive i Almindelighed kun høiſt ubetydelig Fordeel for Beſidderne.

VII. Afdeling

om Tilſtanden i Almindelighed.

§ 1.

Til nærmere Bedømmelſe af de almene oeconomiſke Forholde i Amtsdiſtrictet ſkal jeg nu overeensſtemmende med den naadigſt foreſkrevne Formular underdanigſt meddele følgende Oplysninger:

A. Efter de fra Fogderne modtagne Indberetninger aflønnes Tjeneſtefolk og Dagarbeidere ſaaledes:

a. i Hedemarkens Fogderi:

efter Gjennemſnitspriis, da Lønnen er noget forſkjellig i Præſtegjeldene

for en Tjeneſtekarl aarlig Løn, iberegnet Klæder	15 Spd.	= ß.	
= en Tjeneſtepige ligeſaa	11 —	= -	
= en ſimpel Dagarbeider med Koſt, daglig, om Sommeren fra	8 til 12 -		
om Vinteren fra	6 til 8 -		

b. i Solør og Odalens Fogderi:

for en Tjeneſtekarl, naar Klæder ikke gives, aarlig Løn	16 à 20 Spd.	
med Klæder . . . . . 8 Spd.		
= en Tjeneſtepige, naar Klæder ikke gives	8 à 12 —	
med Klæder . . . . . 5 Spd.		
= en ſimpel Dagarbeider med Koſt, daglig	8 à 16 Skilling.	
paa egen Koſt, —	24 à 32 —	

c. i Østerdalens Fogderi:

for en Tjeneſtekarl med Klæder, anſatte i Penge	20 à 25 Spd.	

for en Tjenestepige ligesaa . . . . . 10 à 13 Spd.
= en simpel Dagarbeider med Kost daglig . . . . . 8 til 20 Skilling.

B. Efter Formularens Indhold vedlægges underdanigst følgende Forklaringer i tabellarisk Form, nemlig over thinglæste og aflæste Pantehæftelser[1]; over Bygdemagazinernes Tilstand ved Udgangen af 1840[2], og over Længden af de offentlige Veie i Amtsdistrictet, hvorved bemærkes:

a. at ingen Forandring er foregaaet i Henseende til Antallet af Magaziner i de sidstforløbne 5 Aar,

og *b.* at det ved Deres Majestæts naadigste Resolution af 5te Mai 1836 er bestemt, at en ny Hovedvei skal anlægges gjennem Tønsæt og Ovikne Thinglage i Østerdalen, og at dertil bevilges 6000 Spd. af Statscassen. Dette Veianlæg er, i Overensstemmelse med Resolutionen, taget under Arbeide i det sidste Ovingvennium, men ved dets Slutning endnu ikke fuldendt. I Periodens Løb er iøvrigt ingen ny Vei anlagt eller oparbeidet, skjønt flere saadanne Anlæg have været paatænkte og ere befundne hensigtsmæssige, men da den bestaaende Veilovgivning ikke hjemler Adgang til at faae nye anlagte Veie indlemmede i de afsluttede Rodeinddelinger, uden særdeles Ubeqvemmelighed for de Veiarbeidspligtige, naar den i Loven foreskrevne reelle Inddeling af Veistykker særskilt for hvert enkelt Jordbrug skal vedligeholdes, saa har denne Omstændighed hidtil været til Hinder for Veivæsenets Fremskridt i berørte Henseende.

C. Ifølge en under 5te Mai 1835 naadigst approberet Plan er for søndre Hedemarkens Sorenskriveri-District oprettet en Sparebank (den eneste i Amtet) hvis Fond var ved Udgangen af 1840 6,232 Spd. 103 Skilling, hvoraf dens egen Eiendom ved indvundne Overskud udgjorde til samme Tid 628 Spd. 114 ß. Banken sattes i Virksomhed ved Subskription af endeel Indvaanere i Egnen, nemlig ved

Gave af 3 Personer, til Beløb	15 Spd.
og ved rentefrie Laan af 67 Personer	740 —
altsaa med et oprindeligt Fond af ikkun	755 Spd.

Endvidere er efter Opgivende af Fogden i Hedemarken oprettet for Ringsager Præstegjeld en privat Brandassuranceindretning, hvis eiende Fond var 2,593 Spd. 97 ß. ved sidstafvigte Aars Udgang. En lignende Indretning skal ligeledes existere i Næs Præstegjeld.

D. Til nærmere Veiledning ved Bedømmelsen af Velfærden og Oeconomiens Standpunct i Amtet ved Udgangen af sidstafvigte Femaarsperiode, har jeg endvidere indhentet tabellariske Opgaver af Forholdene i efternævnte Henseender, nemlig:

a. over Antallet af behandlede Gjeldssager ved Forligelsescommissionerne.
b. — — — afholdte Auctioner over uderegveret Gods.
c. — — — af Fattige og Udgivter til Fattigforsørgelsen.

Disse Opgaver, der af Districtets Sognepræster, Forligelsescommissioner, Sorenskrivere og Fogder ere meddeelte, og, saavidt skjønnes, i Almindelighed nøiagtigen affattede, lader jeg ligeledes hermed følge.

§ 2.

Ved et Tilbageblik paa Næringsveienes Statistik i det sidstforløbne Ovingvennium vil man sammenligningsviis finde, at Næringernes Standpunct ved Udgangen af Aaret 1840 ikke var væsentlig forskjellig fra det Punct, hvorpaa de stode ved 1835 Aars Slutning; thi Naturens og Kunstens Frembringelser gave neppe i dette Aar et større Udbytte end i hiint. Ved en nærmere Undersøgelse af Forholdene kommer man imidlertid til det ubehagelige Resultat, at Velstanden betydeligen er sunken i den sidste Femaarsperiode, og at Folket ved dens Slutning befandt sig i en fortrykt oeconomisk Stilling. Det er ikke destomindre vist, at denne Tilbagegang i oeconomisk Velvære er fremkaldet ved Erhvervskildernes Standsning, men naar ovennævnte Sammenligning alligevel giver et andet Ud-

1 og 2. Disse Tabeller ere indtagne i General-Tabellerne, som følge Amtsberetningerne.

slag, da hidrører dette alene fra den brugte Maalestoks Uanvendelighed. Districtets oeconomiske Tilstand ved Udløbet af det femaarige Tidsrum er nemlig ikke nødvendigen betinget af Næringernes Status paa den Tid, hvorimod denne Tilstand er en Følge af de indtrufne Forandringer i Næringssysselen igjennem det hele Tidsrum. Sees nu hen til, at en almindelig Misvæxt udstrakte sig til Periodens 3 første Aar, og at Vendepunctet indtraf i Slutningen af 1839, samt at Aaret 1840 endog gav et ualmindelig rigt Udbytte, da lader det sig heraf forklare, at Næringsveiene ved dette Aars Udgang havde opnaaet det samme Standpunct, som forhen, medens desuagtet Virkningerne af disses Afbrydelse eller Forringelse i Periodens Løb viste sig i Velstandens Aftagende paa en Tid, da Næringsløshed ingenlunde existerede. At Aarsagen til Almuernes forværrede Tilstand i oeconomisk Henseende hovedsageligen maa søges i de indtrufne mislige Hø- og Kornhøster er, som forhen antydet, utvivlsomt, ligesom og at Misvæxten i mere eller mindre Grad kan have ytret en skadelig Indflydelse paa de øvrige Næringsgrene, men det er ikke usandsynligt, at ogsaa andre Omstændigheder have medvirket til Velstandens Forringelse. Fogden i Solør og Odalen har til saadanne Omstændigheder henregnet:

„1. Den Speculationsaand, som har opstaaet hos Districtets Indvaanere, fornemmelig Leilændinge, at tilkjøbe sig de Eiendomme, der have været tilfals, deels af det Offentlige og deels af Handelshuse; thi saadanne Eiendomskjøb have foranlediget, at Mange ere satte i den yderste Forlegenhed og ere geraadede i stor Gjeld.

2. Den Omstændighed, at Skovproducters Leverance, der er Indvaanernes fast eneste Pengeressource, indskrænkedes af Mangel paa nogenlunde fordeelagtig Afsætning og gav saa lidet Udbytte, at det langtfra blev tilstrækkeligt til Dækkelse af den med hvert Aar voxende Gjeld.

3. Almuens Letsindighed i at stifte Gjeld baade ved Auctioner og unødvendig Handel, hvilken den som oftest ikke veed Udveie til at betale, og da Gjelden ved Inddrivelsen oftest fleerdobbelt forøger sig."

Ligeledes har Fogden i Østerdalen, angaaende denne Gjenstand, ytret sig saaledes: „Idet jeg til Slutning finder mig befoiet til at antage, at Districtet i det Hele er gaaet tilbage i oeconomisk Henseende, anseer jeg de væsentligste Aarsager dertil at være et ringere Udbytte af Tømmer-Productionen, som en Følge af Prisernes Dalen i det Hele, Tømmerets slettere Beskaffenhed og forøgede Drivtsomkostninger ved en længere Transport, Misvæxt i flere foregaaende Aar, samt endelig en Levemaade, beregnet paa store Indtægter, og som bliver dobbelt ødelæggende, naar den skal soutineres ved Gjeld. Om hvad Fremtiden vil bringe, tør jeg ingen Mening have; men stolende paa Forsynets Godhed, og at denne fornemmelig vil vise sig deri, at de Vildfarende faae Øinene saaledes opladne, at de gjøre sig det rette Begreb om Aarsagerne til de Tryk, hvorover de tildels lide og endnu mere skrige, haaber jeg, at fordums lykkelige Kaar ville vende tilbage, og at de Rigdomskilder, som ere skjænkede dette District, fremtidigen ville vorde benyttede til Districtets i det Hele i Sandhed høist agtværdige Indvaaneres intellectuelle og pecuniaire Velvære."

I Anledning heraf maa jeg, forsaavidt som et mindre heldigt Udfald af Skovdrivten medregnes blandt de Aarsager, der have bidraget til Velstandens Aftagende i ovennævnte Districter, kun bemærke, at da statistiske Opgaver af Skovdrivten og dennes Production ikke førend ved nærværende Leilighed ere tilveiebragte, saa er jeg, i Mangel af et Sammenlignings-Punkt fra Fortiden, sat ud af Stand til at kunne bedømme Rigtigheden af disse Opgivender. Jeg anseer det imidlertid tvivlsomt, om Skovdrivten, som Næringsvei betragtet, virkelig har været mindre lønnende i den sidste Femaarsperiode end i den næstforegaaende, og jeg bestyrkes i denne Tvivl ved at see hen til de betydelige Summer, som af denne Syssel ere tilflydte Skovdistricterne. Men hvorledes det end hermed maatte forholde sig, er det dog forklarligt, at Trælastproducenterne Aar for Aar kunne synke dybere i Gjeld til Exporteurerne, naar man tager Hensyn til, at Tømmerdrivten er — med faa Undtagelser — baseret paa et Creditsystem, der i en dobbelt Henseende er skadelig for Producenterne, nemlig deels

fordi de af Letsindighed misbruge Crediten og deels fordi det Afhængigheds-Forhold til Exporteurerne, hvori de derved ere komne, hindrer dem fra at indrette Drivtsmaaden paa en for deres øvrige Oeconomi nyttig og hensigtssvarende Maade.

Hvad jeg i det Foregaaende underdanigst har bemærket om den Tilbagegang i oeconomisk Velvære, som Tidsomskiftningen har medført, opklares end yderligere ved de hertil føiede Tabeller og forhen anførte Opgaver. Af disse vil nemlig naadigst erfares, at der i Aaret 1836 i det hele Amt afsluttedes 4568 Forlig angaaende Gjeld til Beløb . . . . . 196,281 Spd. 21 ß.
afholdtes 2902 Executioner for . . . . . 37,234 — 107 ″
og fremmedes 252 tvungne Auctioner for . . . . . 17,697 — 51 ″
samt at Skatterestancernes Beløb udgjorde . . . . . 21,736 — 110 ″
medens disse Forholde befandtes at være i Aaret 1840 saaledes:

Forlig 7,646 for et Beløb af	272,082	—	41 ″
Executioner 5,484	100,554	—	36 ″
Auctioner 618	42,689	—	28 ″
Skatterestancer	27,343	—	89 ″

Differencen mellem disse Opgaver, nemlig

ifølge Forligsafslutninger	75,801 Spd.	20 ß.	
ifølge Executioner	63,319	—	49 ″
ifølge Auctioner	24,991	—	97 ″
og Skatterestancer	5,606	—	99 ″

afgiver saaledes en temmelig paalidelig Maalestok til Bedømmelse af Gjeldsforholdene i Amtsdistrictet og den Afgang i Formuen, som har fundet Sted i Tidsrummet fra 1ste Januar 1836 til 31te December 1840. Vel antyde disse Summer, hverken samlede, eller hver for sig, Gjeldens Nettobeløb, men de give dog et temmelig fuldstændigt Begreb om Gjeldstilstanden i Almindelighed. Undersøger man videre, hvorledes denne betydelige Underballance i Oeconomien er fordeelt mellem Fogderidistricterne, da viser det sig, at medens Gjelden i Hedemarken er forøget med 10,418 Spd. 105 ß. efter afholdte Executionsforretninger, andrager Forøgelsen efter lignende Forretninger i Solør og Oudalen 33,182 Spd. 72 ß. og i Østerdalen 19,717 Spd. 112 ß., hvoraf altsaa følger, at Formuens Aftagende har været størst i Solør og Oudalen og mindst i Hedemarken. Dette Resultat er i Sandhed høist paafaldende; thi efter Tidsforholdene havde man netop Grund til at vente det Modsatte. Misværten, der blandt disse Forholde unægteligen spiller Hovedrollen, har nemlig langt haardere medtaget Hedemarken end Skovdistricterne, fordi Kornproductionen er hiin Egns eneste Næringsvei, hvorimod disses vigtigste Erhvervskilder hidrøre fra Fædrivt og Skovbrug, hvilket sidste endog gjennem den hele Femaarsperiode har afgivet betydelige Indtægter, nemlig i Solør 426,000 Spd., i søndre Østerdalen 450,000 Spd. og i nordre Østerdalen 100,000 Spd. eller tilsammen den enorme Sum af 976,000 Spd., medens ingen modsvarende Indtægt er tilflydt Hedemarken i Misværtaarene. Men naar desuagtet Formuens Aftagende og Gjeldens Tilvæxt i Periodens Løb er langt større i Skovdistricterne end i Hedemarken, kan hertil neppe hentes nogen Forklaringsgrund fra Tidsconjuncturerne, men Roden til dette Onde ligger formeentlig dybere og maa søges i Indvaanernes Letsindighed og Overdaadighed, samt i Mangel paa Orden og fornuftig Oeconomi i deres indre Husholdningssysler. Ligesom jeg ogsaa forhen har udtalt denne Mening i en under 13de Juli f. A. afgiven Betænkning angaaende Gjeldsforholdene i Solør, hvilken i sin Tid underdanigst er bleven Deres Majestæt foredragen gjennem det Kongelige Finants- Handels- og Told-Departement, saaledes maa jeg antage, at den deri ytrede Anskuelse ogsaa tildeels finder Anvendelse paa Almuerne i søndre Østerdalen, efter hvad Districtets Foged desangaaende har bemærket.

Af de aarlige Lister over Fødte og Døde vil naadigst erfares, at Overskuddet af Fødte i Qvinqvenniet udgjør 3395, og det kan saaledes antages, at Forøgelsen i Amtets Folkemængde omtrent svarer til denne Opgave, under Forudsætning af at ingen væsentlig Forskjel finder Sted mellem Antallet af Ud- og Indflyttede. Jøvrigt bemærkes, at Folkemængdens Tilvært vel er noget mindre end i det næstforegaaende Qvinqvennium, men dog altid større end man efter en udstaaet Trængselstid kunde vente, især naar hensees til, at epidemiske Sygdomme have i afvigte Aar grasseret i Østerdalen og Solør og fornemmelig i Hofs Præstegjeld bortrykket mange Mennesker. Efter Udvisendet af den med min underdanige Beretning af 17de Marts 1836 fulgte Tabel No. 2 forsørgedes i Amtets samtlige Fattigvæsens Districter ved Udgangen af Aaret 1835 et Antal af 2721 Fattige, medens derimod den hermed følgende Tabel viser, at de Fattiges Antal ved 1840 Aars Slutning var steget til 4702, hvoraf desværre fremlyser, at Armoden i det sidst forløbne Qvinqvennium har gjort stærke Fremskridt.

Men ligesom det af de foran udviklede Forholde i det Hele viser sig, at den indtrufne uheldbringende Crisis er overstaaet, og at Alt nu vender sig til det Bedre, saaledes tør vi med Guds Bistand og ved en fornuftig Anvendelse af vore Kræfter og Idrætter see en lysere Fremtid imøde.

Jeg forbliver med dybeste Ærbødighed og undersaatlig Troskab

Stormægtigste allernaadigste Konge
Deres Kongelige Majestæts

underdanigste Tjener
F. H. J. Heidmann.

Kjonerud den 17de December 1841.

Tabel

over Længderne af de offentlige Veie i Hedemarkens Amt.

Thinglaugene.	Hovedveie.		Bygde-Kjøreveie.		Rideveie.		Summa.		Anmærkninger.
	Mile.	Alen.	Mile.	Alen.	Mile.	Alen.	Mile.	Alen.	
Hedemarkens Fogderi.									
Næs	=	=	4	16,380	=	=	4	16,380	Af de i denne Tabel opførte Veie, vedligeholdes følgende Strækninger af Amtsveicassen, overensstemmende med Loven af 28 Juli 1824 § 3:
Ringsager	3	7,417	15	6,221	=	=	18	13,638	
Vang	2	30	11	519	=	=	13	549	
Stange	3	6,185	4	11,864	=	=	8	49	
Rommedal	1	12,268	4	12,107	=	=	6	6,375	
Loiten	1	15,627	5	3,191	=	=	7	818	
	12	5,527	45	14,282	=	=	58	1,809	a. i Stange Thingl. 1 Mil 3,612 Alen.
Solør og Oudalens Fogderi.									b. i Aamodt . . . . = — 13,000 —
Hof	5	14,989	14	70	=	=	19	15,059	c. i Storelvedalen = — 16,513 —
Grue	6	1,362	17	4,450	=	=	23	5,812	d. i Rendalen . . . = — 15,992 —
Vinger	4	9,277	6	12,534	=	=	11	3,811	tilsammen 3 Mile 13,117 Alen.
Oudalen	2	10,404	10	8,470	=	=	13	874	
	19	32	48	7,524	=	=	67	7,556	
Østerdalens Fogderi.									
Elverum	6	3,618	6	6,717	1	13,700	14	6,035	
Aamodt	3	6,629	1	15,790	6	6,569	11	10,988	
Storelvedalen . . .	3	11,103	=	=	5	=	8	11,103	
Rendalen	4	14,673	=	=	13	10,938	18	7,611	
Tønset	5	15,493	6	525	2	9,300	14	7,318	
Tolgen	3	6,697	2	6,900	12	7,300	18	2,897	
Øvikne	4	3,214	=	8,636	=	=	4	11,850	
Trysfild	=	=	=	=	5	6,510	5	6,510	
	31	7,427	17	2,568	47	317	95	10,312	
	62	12,986	111	6,374	47	317	221	1,677	

Tabel

over Antallet af afholdte Auctioner over udexeqveret Gods i Hedemarkens Amt i Aarene 1836 til 1840, begge inclusive.

Sorenskriverierne.	1836.			1837.			1838.			1839.			1840.			Tilsammen i alle 5 Aar.		
	Antal.	Til Beløb.		Antal.	Til Beløb.		Antal.	Til Beløb.		Antal.	Til Beløb.		Antal.	Til Beløb.		Antal.	Til Beløb.	
		Spd.	ß.		Spd.	ß.		Spd.	ß.		Spd.	ß.		Spd.	ß.		Spd.	ß.
Søndre Hedemarken	36	1,453.	113.	34	1,386.	84.	76	3,230.	96.	78	2,600.	75.	75	3,407.	95.	299	12,079.	103.
Nordre do.	40	2,061.	57.	45	3,466.	96.	81	4,937.	27.	58	4,334.	79.	46	2,840.	78.	270	17,640.	97.
Solør og Odalen	132	9,413.	"	122	7,174.	"	428	19,528.	"	580	29,609.	"	316	21,128.	"	1,578	86,852.	"
Søndre Østerdalen	29	2,896.	99.	24	3,458.	44.	48	2,612.	73.	63	6,595.	68.	128	11,112.	31.	292	26,675.	75.
Nordre do.	15	1,872.	22.	12	753.	114.	23	571.	90.	52	1,912.	101.	53	4,200.	64.	155	9,311.	31.
	252	17,697.	51.	237	16,239.	98.	656	30,880.	46.	831	45,052.	83.	618	42,689.	28.	2,594	152,559.	66.

Tabel

over de ved Forligelsescommissionerne i Hedemarkens Amt i hvert af Aarene fra 1836 til 1840, begge inclusive, behandlede Gjeldssager.

Af Gjeldssager ere behandlede.	1836.		1837.		1838.		1839.		1840.		Tilsammen i alle 5 Aar.	
	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.	Antal.	Til Beløb.
Hedemarkens Fogderi.		Spd. ß.		Spd. ß.		Spd. ß.		Spd. ß.		Spd. ß.		Spd. ß.
Næs	337	12,587. 112	355	14,935. 39	488	16,983. 54	313	12,693. 40	295	12,025. 71	1,788	69,225. 76
Ringsager	457	23,622. 108	503	28,770. 69	1,210	34,232. 22	621	29,168. 52	463	24,785. 95	3,254	140,579. 106
Vang	221	14,454. 86	290	20,823. 82	822	24,877. 29	400	16,631. 1	432	19,442. 73	2,165	96,229. 13
Stange	230	16,627. 32	261	18,498. 101	384	21,053. 56	442	20,077. 110	381	17,214. 62	1,698	93,472. 1
Rommedal	267	8,664. 24	244	9,689. ″	385	11,380. ″	509	15,252. 72	486	13,562. 24	1,891	58,548. ″
Løiten	265	14,006. 98	319	10,943. 82	459	13,621. 24	453	21,461. 55	393	16,714. 114	1,889	76,748. 13
	1,777	89,963. 100	1,972	103,661. 13	3,748	122,147. 65	2,738	115,284. 90	2,450	103,745. 79	12,685	534,802. 107
Solør og Oudalens Fogderi.												
Hof	720	22,445. 40	842	40,902. 94	1,308	40,352. 35	1,331	40,652. 71	1,387	41,954. 73	5,588	186,307. 73
Grue	605	22,436. 100	822	36,334. 22	1,030	36,055. 52	882	29,127. 93	655	21,713. 103	3,994	145,668. 10
Vinger	349	17,537. 42	642	18,536. 26	825	17,870. 100	633	20,937. 115	672	22,031. ″	3,121	96,913. 43
Oudalen, nordre	—	—	—	—	109	4,423. 101	116	4,689. 114	167	5,030. 83	392	14,144. 58
Strøm	159	14,982. 62	236	25,680. 91	320	13,097. 7	260	8,479. 58	263	10,441. 8	1,238	72,680. 106
	1,833	77,402. 4	2,542	121,453. 113	3,592	111,799. 55	3,222	103,887. 91	3,144	101,171. 27	14,333	515,714. 50
Østerdalens Fogderi.												
Elverum	131	6,219. 111	342	15,639. 29	663	24,085. 104	435	14,977. 84	544	25,391. 4	2,115	86,313. 92
Aamodt	191	4,813. ″	183	5,663. ″	301	7,902. ″	318	9,658. ″	295	9,543. ″	1,288	37,579. ″
Storelvedalen	52	1,595. ″	48	1,150. ″	77	4,216. ″	92	4,328. ″	81	3,848. ″	350	15,137. ″
Rendalen	181	4,241. 21	175	3,206. 45	396	11,793. 83	314	10,629. 20	405	10,429. 20	1,471	40,299. 69
Tønset	220	8,043. 87	178	5,872. 19	301	5,579. 30	326	9,437. 110	331	9,852. 36	1,356	38,785. 42
Tolgen	99	2,227. 53	102	2,503. 72	96	2,572. 26	134	1,897. 39	205	3,811. 83	636	13,012. 33
Øvikne	30	752. 85	31	476. 50	35	589. 64	53	1,340. 85	56	1,439. 33	205	4,598. 77
Trysfild	54	1,022. 40	95	1,820. ″	284	3,203. 46	263	1,814. 68	135	2,850. 119	831	10,711. 33
	958	28,915. 37	1,154	36,330. 95	2,153	59,941. 113	1,935	54,083. 46	2,052	67,165. 55	8,252	246,436. 106
Hedemarkens Amt	4,568	196,281. 21	5,668	261,445. 101	9,493	293,888. 113	7,895	273,255. 107	7,646	272,082. 41	35,270	1,296,954. 23

Anmærkning: 1) Indtil 1 Januar 1838 havde Strøm og Nordre Oudalens Præstegjelde fælleds Forligelsescommission.
2) Foruden de Beløb, som foran ere opførte efter affluttede Forlig ved Vingers Forligelsescommission, kommer endvidere følgende Summer i svensk Rigsgjeld, hvorom ved samme Commission Forlig ere affluttede til efternævnte Tider, nemlig: i Aaret 1836 5,774 Dl. 9 ß.
″ — 1837 3,424 — 15 ″
″ — 1838 6,977 — 16 ″
″ — 1839 10,860 — 34 ″
″ — 1840 13,333 — 44 ″
40,370 Dl. 22 ß.

(Til Side 54).

Tabel

over Antallet af Fattige og de til deres Understøttelse medgaaede Udgifter i Hedemarkens Amt for Aarene fra 1836 til 1840, begge inclusive.

Præstegjældene.	Folkemængde efter Folketællingen af 1835.	Antallet af de Personer, der forsørges eller understøttes af Fattigvæsenet.														Tilsammen Antallet af forsørgede og understøttede Fattige.					Beløbet af Udgifterne ved Fattigforsørgelsen.														Tilsammen.									
		1836.			1837.			1838.			1839.			1840.								I Penge.									Ved Huuslægd og Naturalpræstationer, anslaaede i Penge.															
		Ved Legd i Fuket.	Ved Understøttelse udenfor Fuket.	Ved partiel Understøttelse.	Ved Legd i Fuket.	Ved Understøttelse udenfor Fuket.	Ved partiel Understøttelse.	Ved Legd i Fuket.	Ved Understøttelse udenfor Fuket.	Ved partiel Understøttelse.	Ved Legd i Fuket.	Ved Understøttelse udenfor Fuket.	Ved partiel Understøttelse.	Ved Legd i Fuket.	Ved Understøttelse udenfor Fuket.	Ved partiel Understøttelse.	1836.	1837.	1838.	1839.	1840.	1836.		1837.		1838.		1839.		1840.		1836.		1837.		1838.		1839.		1840.		1836.		1837.		1838.		1839.		1840.	
																					Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.	Spd.	Sk.
Hedemarkens Fogderi.																																												
Næs	3,211	45	79	65	44	72	157	46	98	140	51	68	76	61	83	64	189	273	284	195	208	118	52	347	28	289	61	184	77	161	60	636	″	640	″	639	″	710	″	810	″	754	52	987	28	928	61	894	77	971	60
Ringsager	8,355	186	12	291	195	14	381	355	10	492	366	41	486	363	23	495	489	590	857	893	881	495	61	638	44	754	19	807	18	783	4	7459	20	7604	16	9904	16	10,190	80	10,185	50	7954	81	8242	60	10,658	35	10,997	98	10,968	54
Vang	6,667	97	133	150	99	142	105	98	153	185	108	144	167	121	144	135	380	346	436	419	400	465	37	570	24	505	5	587	69	618	111	1423	″	1451	″	1457	″	1543	″	1725	″	1888	37	2021	24	1962	5	2130	69	2343	111
Stange	5,090	87	139	90	92	114	107	97	112	250	147	62	107	157	112	124	316	313	459	316	393	294	85	224	44	289	1	480	64	470	106	1810	60	2037	″	2403	72	1946	48	1940	48	2105	25	2261	44	2692	73	2426	112	2411	34
Rommedal	3,474	69	61	35	65	55	34	74	52	40	98	68	47	102	73	55	165	154	166	213	230	113	13	135	25	129	8	180	67	225	82	820	″	837	48	865	110	1076	40	1175	12	933	13	972	73	994	110	1256	107	1400	94
Løiten	3,043	47	43	42	42	44	71	47	47	69	51	52	67	57	54	72	132	157	163	170	189	56	50	87	97	149	114	189	95	113	68	1375	″	1250	″	1375	″	1475	″	1625	″	1431	50	1337	97	1524	114	1664	95	1738	68
	29,840	531	467	673	537	441	855	717	472	1,176	821	435	950	861	489	945	1,671	1,833	2,365	2,206	2,295	1,543	58	2003	22	2,116	88	2,430	30	2,373	71	13,523	80	13,819	64	16,644	78	16,941	48	17,460	110	15,067	18	15,822	86	18,761	38	19,371	78	19,834	61
Solør og Odalens Fogderi.																																												
Hof	7,657	32	45	376	37	42	416	48	50	534	52	55	630	67	42	583	453	495	632	737	692	363	113	325	9	362	92	559	44	559	56	1263	90	1435	15	1670	90	1465	86	1317	45	1627	83	1760	24	2033	62	2025	10	1876	101
Grue	7,130	82	178	101	80	172	96	81	181	233	103	193	303	122	178	50	361	348	495	599	350	409	60	302	85	464	41	218	62	100	″	879	″	872	″	886	″	900	″	1172	″	1288	60	1174	85	1350	41	1118	62	1272	″
Vinger	8,561	21	50	156	23	57	159	67	61	164	71	69	180	72	81	216	227	239	292	320	369	766	87	640	89	1079	30	1001	92	986	″	905	″	843	″	791	″	1281	″	1261	″	1671	87	1483	89	1873	30	2282	92	2250	″
Odalen, nordre	2,706	9	30	25	11	29	30	8	40	53	8	42	35	11	44	33	64	70	101	85	88	53	12	63	108	153	60	155	103	62	96	267	″	297	″	291	″	354	″	354	″	320	12	360	108	444	60	509	103	416	96
Strøm	4,689	14	59	153	13	53	152	14	61	270	23	86	252	17	67	197	226	218	345	361	284	192	69	215	37	177	12	289	89	203	64	751	60	728	60	1225	18	1352	23	916	93	944	9	943	97	1402	30	1641	112	1120	37
	30,742	158	362	811	164	353	853	218	393	1,254	257	445	1,400	289	412	1,079	1,331	1,370	1,865	2,102	1,780	1,785	101	1,547	88	2,236	115	2,225	30	1,911	96	4,066	30	4,175	75	4,866	108	5,352	109	5,024	18	5,852	11	5,723	43	7,103	103	7,578	19	6,935	114
Østerdalens Fogderi.																																												
Elverum	3,952	31	3	45	32	4	49	28	9	67	71	11	88	62	14	102	80	85	104	170	178	36	″	48	″	93	20	109	48	166	58	616	96	680	60	921	52	2210	113	1930	52	652	96	728	60	1014	72	2320	41	2096	110
Namdals Sogn	1,633	23	4	21	22	4	24	22	6	26	23	5	50	24	4	52	47	50	54	78	80	95	90	92	76	48	96	84	68	50	″	620	72	664	36	757	″	745	48	779	84	716	42	756	112	805	96	829	116	829	84
Storelvedalens do.	1,508	13	3	14	14	2	14	15	2	14	25	3	8	26	1	19	30	30	31	36	46	134	53	83	93	77	″	85	66	84	99	383	″	378	″	405	″	677	96	752	″	517	53	461	93	482	″	763	42	836	99
Rendalen	2,091	13	6	39	15	6	52	13	6	50	20	8	38	16	15	89	58	73	69	66	120	81	84	85	72	85	″	69	″	133	43	359	″	439	60	467	″	535	″	554	″	440	84	525	12	552	″	604	″	687	43
Tonset	4,037	26	″	57	27	″	57	27	″	49	28	″	98	27	″	74	83	84	76	126	101	49	103	87	13	59	67	117	22	218	70	780	″	810	″	810	″	840	″	810	″	829	103	897	13	869	67	957	22	1028	70
Tolgen	2,540	17	1	24	17	8	23	17	″	26	17	″	31	17	″	27	42	48	43	48	44	54	101	38	90	43	39	49	39	40	69	680	″	680	″	680	″	680	″	680	″	734	101	718	90	723	39	729	39	720	69
Øvikne	1,041	1	1	20	1	1	17	2	″	14	2	″	15	2	″	″	22	19	16	17	2	57	67	49	100	37	96	42	72	44	60	26	″	27	″	28	″	30	″	30	″	83	67	76	100	65	96	72	72	74	60
Trysil	2,295	23	10	18	24	7	38	24	8	82	28	8	44	29	13	14	51	69	114	80	56	64	10	82	″	60	″	40	″	30	″	521	110	536	″	724	″	593	″	585	″	586	″	618	″	784	″	633	″	615	″
	19,097	147	28	238	152	32	274	148	31	328	214	35	372	203	47	377	413	458	507	621	627	574	28	567	84	504	78	597	75	768	39	3,987	38	4,215	36	4,792	52	6,312	17	6,121	16	4,561	66	4,783	″	5,297	10	6,909	92	6,889	55
Hedemarkens Amt	79,680	836	857	1,722	853	826	1,982	1,083	896	2,758	1,292	915	2,722	1,353	948	2,401	3,415	3,661	4,737	4,929	4,702	3,903	67	4,118	74	4,858	41	5,253	15	5,053	86	21,577	28	22,210	55	26,303	118	28,606	54	28,606	24	25,180	95	26,329	9	31,162	31	33,859	69	33,659	110

(Til Side 54).

Christians Amt.

Underdanigst Beretning.

Efter de Kongelige naadigste Befalinger skulde Christians Amt til Udgangen af Aaret 1840 indgive noiagtig Beretning om Amtsdistrictets Tilstand i forskjellige Henseender, nærmere bestemt ved Kongelig naadigst Resolution af 23de December 1839, der er bleven Amtet communiceret ved det Kongelige Finants- Handels- og Tolddepartements Skrivelse af 11te Januar forrige Aar.

For at kunne underdanigst efterleve denne naadigste Befaling har Amtet allerede den 17de Januar samme Aar, i at communicere Districtets Fogder og Sorenskrivere Samme, udbedet sig fra disse Embedsmænd og deres Underordnede de Underretninger, som til Beretningens Affattelse saameget mere ere fornødne, som vidtløftige og i høi Grad i de senere Aar i Antal tiltagne Forretninger ved Amtscontoiret have standset de i en Række af Aar af Amtmanden selv ved Reiser i Districtet foretagne Undersøgninger, og, mangfoldige Data paa hvilke Beretningen skal bygges maae hentes fra Embeds- og Ombudsprotocoller, som ikke ere i Amtmandens Besiddelse, og Erfaringer, der gaae i den Detail og hvis Resultater ere saa endog bygdeviis forskjellige, at de neppe i sin Heelhed ere Nogen fuldelig bekjendte.

Beretningerne fra disse Embedsmænd ere imidlertid ikke indløbne, paa enkelt Undtagelse nær, førend i Løbet af indeværende Aar og fra een Sorenskriver ikke endnu da dette nedskrives (11te Marts) indkommen. Amtet har imidlertid, uagtet de manglende Materialier og de Indkomnes for det meste Ufuldstændighed, dog ikke troet, da allerede saa lang Tid er hengaaet over den foreskrevne, længere at burde udsætte Iværksættelsen af det paalagte Arbeide, som selvfølgelig ikke vil faae den forønskede Grad af Fuldkommenhed.

At Beretningen, skjønt affattet i indeværende Aar, er rettet efter Forholdene saaledes som disse vare Amtet bekjendte ved 31te December forrige Aar og altsaa omfatter de fra den Tid tilbagelagte 5 Aar, er selvfølgelig den imodtagne Befaling. De erholdte Forskrifter overeensstemmende, afgives underdanigst Beretning herved under følgende Titler saaledes:

1. Jordbrug.

Til nærmere Oversigt af Sammes Beskrivelse fremlægges herved den efter meddeelt Schema forfattede Tabel, hvis Opgaver, forsaavidt disse ikke ere støttede paa Uddrage af Fogdernes Embedsprotocoller, Amtet anseer for meget upaalidelige og ufuldstændige, da den er bygget paa Skjøn af Underordnede, som for en stor Deel mangle de fornødne Evner og deels umulig have kunnet erholde de fornødne Oplysninger til at kunne afgive et paalideligt Skjøn.

Jordbrug, som er fælleds for alle Christians Amtsdistricts Egne, antages ogsaa at være Indbyggernes stadige og paalideligste Hovednæring. Ager- og Jordbrugsredskaberne, som i denne Drift anvendes, ere, foruden de Mindre, der haves ved enhver Husholdning og Gaardebrug, den sædvanlige Norske Ploug, uden Forkjerre eller Hjul, indrettet efter Jordbundens Beskaffenhed og Brugerens Evne til Pløining med Forspand med 1, 2 og 3 Heste; Ahlen eller Krogen, som sædvanlig kjøres med een undertiden med 2 Hestes Forspand; Harven med Jern- eller Trætinder, større og mindre efter Brugenes Beskaffenhed, med stive Rimmer eller bøielig sammensat i flere smaae Dele; Tromlen eller Rullen af Jern eller haardt Træ; Gjødselvogne eller Kjærrer; Høslæder og Høkjærrer paa Hjul; Høslæder uden undersatte Hjul. Ligesom Plougen er det almindelige Agerbrugsredskab i den større Deel af Districtet og intet Sted mangler, saaledes er Krogen eller Ahlen det sædvanligst brugelige Redskab til Agrenes Bearbeidning i de sydlige Egne af Totens Fogderie, men anvendes sjeldnere i de øvrige og aldeles ikke i Fjeldegnene. Omendskjøndt at de nyere og saa kaldede forbedrede Agerbrugsredskaber ikke her i Districtet ere aldeles ubekjendte, da der paa enkelte Gaarde findes Plouge af anden end den almindelige Norske Construction, Rulleharve og Sædemaskiner, saa have disse nyere Redskaber dog endnu ikke vundet synderlig Tiltroe og de fleste ere maaskee mindre anvendelige paa dette Districts Jordsmon, hvis takkede Beliggenhed og steenfulde Bestanddele lægge Brugen af saadanne Redskaber betydelige Hindringer i Veien.

De brugelige Agerdyrkningsredskaber have, saavidt vides, ikke i de sidst forløbne 5 Aar modtaget nogen mærkelig Forbedring.

Opdyrkning af Nyland skal, efter Tabellens Udvisende, have gaaet noget fremad i den afvigte 5 Aars Periode, og det er sandsynligt at Fremgang i saa Maade har fundet Sted i Forhold til det stegne Familieantal i Almueclassen og derved bevirkede Jordparcellering, men forsaavidt den i sig selv høist upaalidelige Opgave af det i det omhandlede Tidsrum opdyrkede Areal, deels maatte bestaae i opkjørte Myrstrækninger til Ombytte med allerede Udmagrede, eller i nedhugne Skove til Dyrkning i den korte Tid, Sæd kan udbringes af ny Jord, enten ved ingen eller kunstig Gjødnings Frembringelse eller ved Ildens Paavirkning, er det temmelig vist, at denne Opdyrkning snarlig falder tilbage som Bidrag til Jordens Udsuelse, hvilket er at befrygte; thi Landmænd kunne ikke antage nogensomhelst Dyrkning at give varig Fordeel, der ikke er forenet med Adgang til den i vort Climat ubetinget nødvendige Forsøgelse af de naturlige Gjødningsmidler.

Sædarterne her i Districtet ere:

Vinterhvede, som allene saaes i en meget ubetydelig Mængde i Amtsdistrictets sydligste Egne; Sommerhvede, af hvilken Sædart noget mere udsaaes og avles, men kun til eget Forbrug sammesteds; Vinterrug, der er en almindelig Sædart i de sydligere Districter og lige indtil de egentlige Høilande eller Fjeldtracter begynde — og hvoraf avles i det Totenske District ei allene til eget Forbrug, men ogsaa til Anvendelse i den indenrigske Handel; Sommerrug, der saaes i Fjelddistricterne, men ikke i Mængde, naar undtages i Lombs Thinglaug i Guldbrandsdalen, hvor denne Sæd udgjør en betydelig Deel af Kornavlingen; Sommerbyg, der avles og følgelig saaes i hele Amtsdistrictet, men forholdsviis meest i Fjelddistricterne Valders og Guldbrandsdalen; Blandingskorn — Byg og Havre sammenblandet i forskjellige Forholde — der muligens med Hensyn paa den større Kornavling, som finder Sted i Districterne Toten og Hadeland, kan antages at være Hovedproductet af Kornavlingen i dette Amtsdistrict; Havre, af hvilken Sæd udsaaes i Fjelddistricterne høist ubetydelig, hvorimod den dyrkes mere almindelig i de af Jordbund slettere Strækninger og Aasbygder af Toten og Hadeland; Erter, hvis Dyrkning som en almindelig Sædart indskrænker sig til Totens og Hadelands Districter, og Potetes, der nu er en almindelig Sæd, hvis Dyrkning i hele Districtet synes mere og mere at udbrede sig. I meget store Qvantiteter har dette Product medens samme med Lethed kunde anvendes til

Brændevinsbrænden været fremskaffet i Districtets sydlige Egne, hvilken Dyrkning under senere Forholde synes i det mindste ikke at have gaaet frem med samme Raskhed som forhen.

Potetesavlingens Størrelse i Forhold til Kornavlingen lader sig, med Undtagelse af deres almindelig bekjendte Værd efter Indhold af Meelstof i Forhold til de forskjellige Kornsorter, ikke føre under nogen almindelig Regel, da Dyrkningsmaaden er heel forskjellig i de forskjellige Egne, og er i de mere cultiverede Egne afhængig af hvormange Aar et givet Agermaal kan, efterat være bleven gjødslet i Følge sin Jords Beskaffenhed, bære Sæd uden gjentagen Gjødsling, i hvilken Omgangsperiode Potetesavlingen indtager det ene Aar af de flere, hvori Ageren med afvexlende Sæd besaaes. Productet af Potetesavlingen kan antages at være i alle Aaringer tilstrækkelig uden Tilskud fra fremmede Egne for det Behov som deraf paakaldes, efter den almindelig brugelige Bespiisningsmaade, til Menneskefoden, og afgiver i de fleste Aaringer et ikke ubetydeligt Overskud for Brændevinsbrændingen og Kreaturenes Underhold; derimod er Forholdet ikke saaledes med Kornproductionen, som ikkuns i meget fordeelagtige Aar for denne Avl kan fyldestgjøre Districtets Behov; thi om end Districterne Hadeland, Toten og Lomb i alle Aaringer og Vardal, Biri, Froen og Slidre i de Fleste kunne afhænde en Deel Kornvarer, saa er dette Overskud dog aldeles ikke tilstrækkeligt til at fyldestgjøre Guldbrandsdalens og Valders's sædvanlig aarlige Behov af fremmed Korn, som i store Quantiteter indkjøbes i Byerne Christiania, Throndhjem og Handelsstedet Veblungsnæs i Romsdalen og Leirdalsøren i Bergens Stift, samt Nabodistrictet Hedemarken.

Hamp, Liin og Humle dyrkes i det Hadelandske og Totenske District; den Første kun for eget Forbrug, Liin og Humle ogsaa til Afsætning for endeel i den indenlandske Handel. Den Totenske Liinavl var for længere Tid tilbage en vigtig Indkomstkilde for Districtet, som næsten ophørte ved den Lethed, hvormed udenlandske Tøier af sammenblandet Bomuld og Liin erholdes. Det erhvervede Bekjendtskab om disse fremmede Varers ringe Holdighed i Forhold til de hjemvirkede af selvavlet Liin har atter fremmet Liinavlen, som i sidste 5 Aars Periode mærkelig er tiltaget.

Almindeligviis haves ved samtlige Gaarde særskilt bedre afhegnede Steder, som afbenyttes til Kaal- og Urtehauger for eget Huusholdningsbehov, derimod tillade ikke de climatiske Forholde Frugttræers Dyrkning med Fordeel udenfor de lavere beliggende Egne i Hadeland, Toten, Vardal, Biri og en Deel af Faabergs Thinglauge — ogsaa denne Dyrkning indskrænker sig til Forbruget i disse Egne af Productet, ligesom ei hellere nogen synderlig Udvidelse af Frugttrædyrkningen er at vente, saalænge Lovgivningen ikke formaaer tilstrækkeligere end hidindtil at værne om Træhaugenes Sikkerhed for Tyvehaand og voldsom Behandling, der i disse Egne i høi Grad hemmer Lysten til enhver Udvidelse af Haugedyrkningen.

Naar retfærdigt Hensyn tages paa alle Forhold, saa kan man ikke billigen benægte, at Almuen eller den egentlige Jorddyrker jo med Agtsomhed, Omtanke, Drift og Arbeidsomhed efter Evne udfører sit Hverv som Saadan, men ikke destomindre er det meget sandsynligt, at Gaardbrugene i disse Egne kunne modtage betydelige Forbedringer og derved tilveiebringe et større Product; men sees hen til Himmelegnen, hvorunder Brugene ere beliggende, som ei tillader Gaardebrugsarbeide i aaben Mark i længere Tid end omtrent 5 Maaneder aarlig, og, at en stor, ja den største Deel af denne Tid hengaaer til Afbenyttelse for de saakaldte „Aander:“ Sædetiden og Indhøstningen, samt Tilberedelse af nødvendigt Brændefang for Vinteren, saa ere Vanskelighederne ved yderligere Opdyrkning ioinefaldende, og den foregaaer hovedsagelig ikke udenfor den saare korte Tid som levnes efter Indhøstningen til det snart derefter paafølgende Sneefald eller Barfrost. Skulde yderligere Opdyrkning i stor Maalestok være mulig, saa kunde saadan formeentlig ikke udføres uden ved uafbrudt Arbeide i samtlige Sommermaaneder, og Opofrelse desformedelst af den liden Afgrøde, som i Arbeidsaaret kunde høstes af større eller mindre Terrain af den halv opdyrkede eller foreløbig slet ryddede Indmark. Disse for en varig Jordforbedring meget bekostelige Arbeider kunne ikkun de Faae iværkstille, som endnu ere i Be-

siddelse af større Driftscapitaler eller større physiske Hjælpemidler — der mangle den almindelige Jordbruger, som desuden maa forudsee Vanskeligheden i, under de bestaaende Forholde at vedligeholde kostbare Forbedringer i stadig Drift, uden hvilken hans oeconomiske og snare Undergang er afgjort. Driftscapitalens Reisning ved Pengelaan, om end samme lettelig kan erholdes, vil neppe under nærværende Omstændighed og Jordbrugets ordinaire Afkastende være tilraadelig for den mindre Formaaende. Til sine større Jordforbedringer maa han altsaa hente det tilgjængelige Hjælpemiddel i sin Families physiske Kraft, om Forbedringerne for ham skulde blive mulige at udføre; men selv dens Udvei er forenet med stor Vanskelighed, saalænge som det ikke kan blive muligt for den offentlige Bestyrelse at fritage den kraftige Deel af Gaardbrugernes Børn og Tjenere fra idelige Møder og Forretninger i det Offentliges Tjeneste i den meste Tid af Sommermaanederne.

At Gaardbrugenes Udsæd og Avling er tiltaget i samme Grad som ny Opdyrkning i de sidste 5 Aar har fundet Sted antages, men at opgive hvormeget de seneste Opgaver desangaaende bør foroges, formaaer Amtet ikke.

2. Fædrift.

Uagtet det for Fjelddistricterne især indtrufne mislige Foderaar i Aaret 1839 og tildeels 1838, tør det dog antages, at den betydelige Ødelæggelse af Fækreaturer, som i disse Aaringer fandt Sted, igjen, ved tillagt Kreaturavl nu er overvundet, saa at Forholdet kan agtes nogenlunde lige med hvad det var ved sidste Folketælling. Reensdyr holdes ikke som tamt Qvæg i disse Egne.

Nogen indgribende Foranstaltning til Heste-, Qvæg- og Faareracens Forbedring eller Enges Opdyrkning vides ikke at have fundet Sted. Forholdet mellem Eng og Agerland er paa de forskjellige Gaarde saa aldeles afvigende fra hinanden, at intet kan antages som almindeligt, ligesaalidet som mellem Besætning, Korn og Potetesavling. Fedevareproductionen til Salg har sit egentlige Hjem i Districterne Guldbrandsdalen og Valders. Kornbygderne afsætte kun ubetydelig Smør og Ost produceret af disses Kreature under Opholdet i en Deel af Sommeren paa Sæterfjeldene især i Valders. Heste afsættes dog for en Deel fra sidstmeldte Bygder.

3. Skovdrift.

De egentlige Skovdistricter ere Lands og søndre Ourdals Thinglauge af Valders. Thinglaugene Gran, Jevnager, nordre Ourdal i Valders, og Biri, Faaberg, Øyer og Ringeboe have endnu nogen Tømmerskov, men hvoraf ikkun lidet fra eget Behov kan komme i Handelen, da det er at befrygte, at disse Thinglauge snart selv ville komme til at mangle fornødne Skovproducter.

Thinglaugene Vang, tildeels Slidre, Lesjø, Lomb, Vaage og Froen befatte sig ikke længere med Drivt af Tømmer til Salg, da de allerede selv føle Mangel paa Tømmer og nogle endog paa Brændeveed.

Skovegnene Land og søndre Ourdal sælge til Kjøbstæderne Drammen og Christiania — til det første Sted Bjelker og noget Saugtømmerlast og til det sidste Saugtømmer — forøvrigt uddrives den Tømmerlast, som fra enkelte Gaarde i de øvrige Thinglauge i Amtets vestre Dalføre endnu kan afsættes, til de samme Kjøbstæder, men fra det østre Dalføre, som allene leverer Saugtømmer, over Mjøsen til Christiania.

Efter det Anførte maa Tømmerdriften antages at være i Aftagende og Skovene, under de for nogle Aar siden havte høie Priser paa Trælast, at være saa forhuggede, at de kun vanskelig nu kunne afgive Tømmer af store Dimensioner. Angaaende Saugbruge har Amtet ingen anden Underretning kunnet erholde end hvad som indeholdes i Fogdernes Forklaringer desangaaende. Noget Kul skal fra Jevnagers Thinglaug aarlig uddrives til Hakkedals Jernværk i Agershuus Amt, og Tjærebrænding drives af de fattigere Indbyggere i Skovegnene, hvilken udbrændte Tjære afhændes til omliggende Egnes Gaardbrugere, men da denne Næring ikke drives fabriksmæssig, saa kan Udbyttet deraf ikke opgives.

I Districterne anvendes intet andet Brændematerial end Løv- og Naaletræer og noget andet Brændematerial er her ei endnu bekjendt.

4. Fiskeri

er i Christians Amtsdistrict ikke Hovednæring, men drives alene af Enkelte i Indsøerne, Elvene og Fjeldvandene til eget og tildeels til omliggende Bygders Forbrug. Til at opgive Productets Størrelse af disse Fiskerier haves ingen Adgang, undtagen for det største af disse — Hunder og Laugenelv ved Lillehammer, der i Aaret 1840 har afgivet det sjelden store Product 400 Ørret og 300 Tønder Lagesild.

5. Bergværksdrivt.

Bergværk existerer, efter Lessø Jernværks Nedlæggelse, nu ikke i Amtsdistrictet. En Kobbergrube eller Kobbermalmanviisning findes paa Foldalens Grund i Lessø, men da denne, forsaavidt den drives, skal for Tiden høre under Roraas Kobberværk, saa haves her ingen Oplysning om Drivten. I Lessø Thinglaug er ellers i sidste Aar fundet og opbrudt 100 Tønder Malm, som formenes at være Chrommalm, men nogen ordentlig Drivt deraf finder endnu ikke Sted.

Kleberstеensbrud haves paa Vaage i Guldbrandsdalen, der dog ikke drives fabriksmæssigt, saa at nogen bestemt Opgave om Driftens Beskaffenhed og Productets Mængde eller Værd kan erholdes. Kleberstenen hugges til Kakkelovne, Skorstene, Gryder og forskjellige Kar. Skifersteen, som anvendes til Tagtækning, findes i Vaage, Gusdal og Øier.

6. Fabrik- og Haandværksdrivt.

De Oplysninger, som herom have været at erholde, indeholde Fogdernes Tabeller efter Schemaet hervedlagte.

7. Binæringer.

Huusfliden i disse Districter, som er almindelig, og især rettet paa at forarbeide uldne og linnede Varer til Indbyggernes eget Forbrug, afgiver et ei ringe Overskud i enkelte Bygder, saasom fra Faaberg og Toten; Gjørtlerarbeider af forskjellig Slags, Vognmager og Hjularbeide samt især fra Toten og tildeels fra Totens Fogderies øvrige Thinglauge en stor Deel Strie, Lærreder, Vadmel og Værkener af Uld og Bomuld, som udføres til Byerne og Markedspladserne. I Lessø Thinglaug forarbeides til Salg ved Romsdals Marked endeel Vadmel.

Indsøen Mjøsen har i Aaret 1840 erholdt et af et Participantskab, som udstrækker sig over begge de oplandske Amter, fra England anskaffet Dampfartøi af Jern, som er sat i Drivt. Dettes Fart har endnu indskrænket sig til nogle faa Reiser mellem Kjøbstadanlægget Lillehammer og Vignæs samt Eidsvold eller Minde i Agershuus Amt, og derfor lader der sig for Tiden intet Paalideligt opgive om hvorvidt denne meget kostbare Entreprise vil blive til forhaabet Gavn for Interessenterne og Districtet. Baadebyggeri drives ved Indsøerne og til den paa disse stedfindende Færsel.

Ihvorvel Jagt efter Rovdyr og Vildt ikke indbringer for vedkommende Jægere nogen sær Fordeel, undtagen maaskee i søndre Ourdal, Slidre, Vang, Froen og Vaage, saa maa dog Jagten i Districtets Fjeldbygder i det hele taget ansees for en god Binæring, som indbringer i Districterne ei ubetydelige Pengesummer ved Salg i Kjøbstæderne af Rovdyrskind og en stor Mængde Fuglevildt samt nogle Reensdyr.

Fragtfarten, som i dette Amtsdistrict drives, bestaaer i Kjørseler, som Lessø Thinglaugs Indbyggere sædvanligviis aarlig foretage vintertid, da de transportere fra Veblungsnæsset i Romsdalen, til Handel og Omsætning i de sydligere Bygder og paa disses Markeder, alle Slags Fiskevarer, som omsættes med Kornvarer og Penge.

Transport af Varer af alle Slags fra og til Minde i Eidsvold paa Reiser mellem Christiania, Lillehammer og Vignæs samt Oplandenes forskjellige Havne ved Mjøssøen. Denne Transport skeer i Sommermaanederne med store aabne saakaldede Føringsbaade, hvis Antal her i Districtet skal være over 100.

Kjørseler fra det Hadelandske District med Planker og Saugtømmer til og fra de udenfor Districtet værende Bruge i Egnen om Christiania foregaae paa Vinterføret.

Baadførsel paa Randsfjorden med forskjellige Varer fra og til Kjøbstæderne Drammen og Christiania.

Transport af Korn og Fiskevarer mellem Leirdalsøren og Valders, som føres over Filefjeld med Heste og Kjærrer fra Vang og Slidre Præstegjelde.

Disse Fragtfarter beskjæftige en stor Mængde Mennesker af den mindre formaaende Almueclasse og ere tildeels indbringende, hvorfor de ogsaa ansees som fordeelagtige for Districtet; deres afkastende Fordele haves der ikke Adgang til at beregne.

Handelen med Landmandens Producter drives inden Districtet ved 16 Landkræmmere foruden de Handlende paa Kjøbstadanlægget Lillehammer og Vignæs, samt, saavidt Slagtefæ og Fødevare angaaer, af en Mængde Handelskarle. Varerne afsættes paa Romsdals Marked, i Trondhjem, Roraas, Grundset Marked, Lillehammer og Vignæs med sit Marked, Christiania, Drammen, Kongsberg Marked og Handelsstedet Leirdalsøren. De i Amtsdistrictet værende 65 Gjestgiverier drive ingen anden Handel, end den, som er en Følge af Kjøb og Salg til de Reisendes Fornødenheder.

8. Amtsdistrictets Tilstand i Almindelighed.

a. Angaaende Pantehæftelserne m. v. vil fornøden Oplysning erholdes af de tabellariske Opgaver.

b. Efter de indkomne Beretninger fra Fogder og Lensmænd ere Aflønningerne: Aarsløn for en Tjenestekarl varierer fra 8 til 20 Spd. og for en Tjenestepige fra 3 til 12 Spd. Almindelig Dagløn for en simpel Haandarbeider fra 8 til 20 ß. og for Fruentimmer fra 4 til 8 ß., hvorhos med Aarslønnen følger i Almindelighed en fuld Beklædning foruden Kosthold hos Bonden, hvilket Sidste ogsaa tilstaaes Daglønneren. De høiere Lønninger gives sædvanlig i Kornegnene og de lavere i Fjelddistricterne, hvor derimod Kostholdet er kraftigere og bedre end i Udbygderne.

c. Efter Opgivende af Lensmændene og dettes Sammenhold med Rodelisterne har hele Amtsdistrictet Hovedveie, selvfølgelig fremkommelige med Hjulredskaber 59¼ Mile, og Bygdeveie, som med Hjulredskab ere bereiselige, 65¾ Mile, hvoraf 3⅜ Mile omtrent ere i de sidste 5 Aar deels af ny oparbeidede, men for største Delen forandrede til farbare Veie.

d. Over Bygdemagazinernes Stilling, saavidt Underretning derom har været at erholde, følger herhos tabellarisk Opgave.

e. Districtet Land har en Sparebank, hvis Grundfond, erhvervet ved Nedlæggelse og Salg af dets Bygdemagazin, skal være omtrent 4000 Spd. Dens nylig begyndte Virksomhed har formeentlig ikke tilladt at meddele nogen paalidelig Oplysning om denne Indretnings nærværende Tilstand.

f. I Districtet Faaberg bestaaer en privat Brandassuranceforening for Husebygningers Forsikkring for Ildsvaade. Forøvrigt er det i de bedre Egne af Amtsdistrictet almindeligt, at assurere sine Bygninger i den almindelige Brandassuranceindretning.

g. Nogen egentlig Kjøbstad eller Bye med Indretninger som i Rigets øvrige Byer gives ikke i Amtsdistrictet, derimod har samme et Handelssted, beliggende i Faabergs Thinglaug ved Udløbet af Laugenelv i Mjøsen — Lillehammer og Vignæs — som har Kjøbstedshandelsrettighed, hjemlet ved Lov af 7de August 1827, paa hvis Titelblad Stedet er betegnet som Kjøbstadanlæg.

Christians Amtscontoir den 18de Marts 1841.

Underdanigst
L. Weidemann.

Buskeruds Amt.

Underdanigst Beretning

Til Kongen!

Til Følge Deres Majestæts naadigste Resolution af 23de December 1839 giver Undertegnede sig den Ære underdanigst at afgive følgende Indberetning angaaende de oeconomiske Forhold i det ham naadigst anbetroede Buskeruds Amt.

1. Jordbrug.

Det er en Kjendsgjerning, der ei kan betvivles, at Jordbruget i det Hele i Amtet er i fremskridende Retning, ei alene hvad den dyrkede Marks Mængde angaaer, men ogsaa i mange Egne med Hensyn til en omhyggeligere og hensigtsmæssigere Dyrkningsmaade. Vel gaaer den forbedrede Dyrkningsmaade ei Skridt om Skridt med Udvidelsen af det dyrkede Land; men dette er en naturlig Følge af Forholdet. Udvidelsen har nemlig for en stor Deel sin Grund i Folkemængdens Tiltagende, der gjør Opdyrkningen af smaa Jordlele nødvendig, men disse Nybyggere have ei oeconomisk Evne til i de første Aar at gjøre større Opoffrelser end nødvendigt er for at frembringe det fornødne Korn til Føde, og den ny opbrudte Jord er i Almindelighed ogsaa i de første Aar temmelig frugtbar. Først naar de første Nødvendigheder ere tilfredsstillede og større oeconomisk Kraft tillader det, kan der tænkes paa Forbedringer i Dyrkningsmaaden, og Exemplet fra de større Jordbrug, der ere i tænkende og virksomme Mænds Besiddelse, virker da paa de mindre.

At bestemme Agerbrugets Omfang efter Opgaver af Udsæd og Avl eller efter Agerens Foldighed, forekommer Undertegnede i det Hele at være høist misligt. Ei at tale om det Usikre i de erholdte Opgaver, der fast aldrig meddeles paalideligen, fordi Bonden almindeligviis befrygter, at de forlanges for at begrunde en forøget Skat — en Misforstaaelse, der vanskeligen aldeles kan udryddes — saa har denne Beregningsmaade det Usikre i sig selv, at Foldigheden i og for sig maa være høist varierende, deels formedelst forskjellig Jordbund, deels formedelst en bedre eller slettere Dyrkningsmaade, og endelig fordi Nogle saae tykkere, Andre tyndere, hvorved Foldforholdet forrykkes, skjønt Productet paa Arealet er mindre afvigende. Undertegnede antager derfor, at en nogenlunde sikker Opgave af det aarlig tilsaaede Ager-Areal kunde afgive den sikreste mulige Maalestok, da det omtrentlig avlede Product pr. Maal rigtigere og lettere kunde skjønnes i de forskjellige Egne end Foldigheden.

Undertegnede har med dette for Die søgt at komme til Kundskab om Ager-Arealets Størrelse, og dertil benyttet de Materialier, som Matriculeringscommissionens Protocoller tilbyde. Ved at antage de befarede Normal-Gaarde som Repræsentanter for Thinglauget i det Hele, og saaledes ogsaa den paa Normal-Gaarden forefundne og af Commissionen opmaalte Ager, og ifølge dennes Proportions-Tal overføre Ager-Arealet paa Thinglauget, har jeg beregnet Ager-Arealet for samtlige Thinglauge i Riget. Paa samme Maade har jeg udregnet Hestetallet og Kreaturholdet. Vel kan denne Beregningsmaade ei siges at give det positiv rigtige Resultat, efterdi flere Herligheder kunne indvirke paa Proportionstallene af enkelte Gaarde, men da Commissionen ved Valget af Normal-Gaarde altid søgte at forvisse sig om, at den valgte Gaard eller de valgte Gaarde altid stode i Middelforhold baade med Hensyn til Ager og andre Herligheder, til de øvrige Gaarde i Thinglauget, og desuden Indvirkningen af Herligheder udenfor Agerbrug og Kreaturhold er høist ubetydelig, saa antager jeg, at saa stor Tilnærmelse som muligt fremkommer ved denne Beregningsmaade.

For dette Amts Vedkommende har jeg fundet Ager-Arealet at være følgende:

a. I Buskeruds Fogderi:

Modums Thinglaug . . .	13,970	Maal.
Sigdals — . . .	10,400	—
Egers — . . .	15,970	—
Lier — . . .	13,040	—
Røgen — . . .	3,510	—
Hurum — . . .	3,480	—

b. I Ringerige og Hallingdalens Fogderi:

Hole Thinglaug . . .	10,130	-
Norderhaugs — . . .	20,810	—
Næs og Goels — . . .	13,240	—
Aals — . . .	4,160	—

c. I Nummedals og Sandsværs Fogderi:

Sandsværs Thinglaug . . .	5,150	—
Flesbergs — . . .	3,600	—
Rollaug — . . .	3,070	—
Nohre og Opdal — . . .	3,810	—
Tilsammen for Amtet	124,340	Maal
Naar hertil lægges Forøgelse af Agerlandet siden den Tid omtrent	11,660	—
bliver Amtets nærværende Agerareal	136,000 □ Maal eller 34,000 Tdr. Land.	

Beregner man nu Kornproductionen, efter den Maade, Hovedmatriculeringscommissionen havde antaget, til 1½ Tønde Korn overhoved af hvert Maal Ager, faaer man ud en Production af 204,000 Tønder Korn eller paa Folkemængden i Amtets Landdistrict 3,1 Tønde pr. Individ, der med Tillæg af Potetes kan antages at udgjøre hvad Amtet af Kornvarer behøver. At imidlertid ikke hver Egn i Amtet kan brødføde sig selv, er en Selvfølge, da endeel af Fjeldegnene altid maa kjøbe Korn, hvilket især gjælder Nummedal, Næs og Hemsedal i Hallingdal, men det Fornødne kan omtrent erstattes af de mere kornrige Districter i et Middelsaar og i gode Aar rundeligen.

Mindre mærkelig end Agerdyrkningens ertensive Udvidelse er dens Forbedring formedelst en forbedret Dyrkningsmaade. Imidlertid synes ogsaa en større Omtanke i saa Henseende at vise sig, især med Hensyn til Engedyrkningen, da i flere Egne den Overbeviisning synes at befæste sig, at Engen er Agerens Moder,

og en omhyggelig Engedyrkning varigst virker paa Agerproductet. Man begynder derfor alt mere og mere at lægge sin Ager til Eng inden den er udmavret ved Sæd, ja selv Dyrkning af kunstig Eng faaer flere Steder, især paa Ringerige, alt mere og mere Indpas. Som en Forbedring i denne Retning kan ogsaa ansees, at man paa Ringerige og tildeels paa Modum har begyndt med at hæsse sit fede Engefoder, istedetfor at tørre det ved Bredning som hidtil, en Maade, der baade sikrer Høet bedre mod Bedærvelse og bedre conserverer dets Kraft. Denne Maade er temmelig almindelig i Kystegnene vesten- og nordenfjelds, hvor Høhøstningen er vanskelig, og har der vist sig som særdeles gavnlig.

At Potetesavlingen har taget af, maa ansees som et Gode for Agerbruget i det Hele. Det store Pengeproduct, som Potetesavlingen afkastede, især i de Egne, der ligge nær nok ved Kjøbstæderne til at Productet kunde med Lethed føres til Brænderierne, har lokket Mange til at udvide denne Sæd over dens naturlige Forhold til Kornsæden, og at anvende den største Mængde Gjødning derpaa til stor Skade for Agrene. Nu begynder man almindeligen at indsee denne Feil, og Potetesavlingen er i en tilbagetrædende Bevægelse, skjønt den endnu er for stor. Det er vanskeligere at rette paa en Feil i Agerbruget end at begaae den. Tilbagegangen bliver derfor altid langsommere, men naar Erkjendelsen om Feilen har rodfæstet sig, kommer Forbedringen efterhaanden.

Med Hensyn til forbedrede Agerdyrkningsredskaber, ere ingen væsentlige Fremskridt gjorte i de sidste 5 Aar. At det vigtige Redskab, Rulleharven, paa enkelte Steder har faaet Indpas, er vistnok af Vigtighed, men dens Brug er endnu sjeldent og indskrænker sig fornemmelig til den nærmeste Omegn om Byerne og til Folk udenfor Bondestanden.

Hvad Sædarterne angaaer, da ere disse de samme som ved forrige Amtsberetning. Nogen synderlig Forandring heri kan heller ikke ventes, uden ved en meget forbedret Dyrkningsmaade, da de bedre Sædarters Dyrkning er betinget af en forøget Gjødningsmasse, og desuden spiller Jordbundens Beskaffenhed og de climatiske Forhold her en vigtig Rolle. Den Sædart, der kan siges at udvides, er fornemmelig Vinterrug, der alt mere og mere dyrkes, især i de Egne, hvor Engedyrkningen har faaet meest Indpas. De sædvanlige Haveurter dyrkes fast overalt, og Frugttræer opelskes, med Undtagelse af i Nummedal og Hallingdal, hvor Climatet er for haardt dertil, temmelig almindelig; men i et omhyggeligt Valg af Frugtarterne staaer man endnu meget tilbage. I Nærheden af Drammen, nemlig i Lier og Eger, sælges endeel Træfrugter til Byen.

2. Fædrivt.

Den Vanskelighed, som er berørt ved Agerbruget i at støtte sig til Opgaver med Hensyn til Udsæd og Avling, fremtræder i endnu høiere Grad ved Bestemmelsen af Kreaturholdet. Foruden at den Uvillie, som finder Sted mod at afgive rigtige Opgaver, viser sig endnu mere med Hensyn til Besætning, maae Opgaverne her være saa meget misligere, som de tilfældige Omstændigheder paa intet Forhold indvirke betydeligere end paa Kreaturholdet. I et godt Foderaar forøges dette betydelig, men aftager ligesaa pludselig, naar et slet Foderaar indtræffer. Hvilket af disse Tilfælde er det virkende i det Aar, hvori Opgaven affattes, bestemmer saaledes for en stor Deel dennes Resultat, uden at man deraf med Sikkerhed kan slutte sig til en almindelig Til- eller Aftagen. Om Byerne virker ogsaa Hosalg til disse meget til at nedsætte Kreaturholdet, uden at de i Byerne holdende Kreature komme i Beregningen.

For at danne mig et nogenlunde stabilt Begreb om Kreaturholdet har jeg derfor foretaget lignende Beregninger for dette, som for Agerarealet, hvorved jeg maa bemærke: at Kreaturholdet af Hovedmatriculeringscommissionen blev antaget, ikke efter det, som for Øieblikket fandtes paa Normal-Gaardene, paa hvilket det Tilfældige har saa megen Indflydelse, men efter hvad der i almindelige Aar der kunde fødes. Ved denne Beregning har jeg fundet, at Kreaturholdet i Amtets forskjellige Thinglauge kan antages at være følgende:

	Heste.	Kjør.	Smaafæ.
Buskeruds Fogderi:			
Modums Thinglaug	840	3,630	3,350.
Sigdal —	370	3,480	5,250.
Eger —	1,170	3,510	4,680.
Lier —	810	2,440	2,440.
Røgen —	240	1,830	1,600.
Hurum —	220	1,330	1,110.
Ringerige og Hallingdals Fogderi:			
Hole Thinglaug	570	2,010	3,690.
Norderhaug —	1,050	4,220	4,920.
Næs —	520	4,340	8,250.
Aal —	400	3,560	7,920.
Nummedal og Sandsværs Fogderi:			
Sandsværs Thinglaug	550	2,470	2,740.
Flesberg —	180	2,340	2,340.
Rollaug —	220	1,320	1,750.
Nohre og Opdal —	220	2,830	3,920.
	7,360.	39,310.	53,960.

Ikke uden statistisk Interesse er det Forhold, hvori Agerarealet staaer til Kreaturholdet i de forskjellige Egne, fordi dette Forhold characteriserer Egnen enten som nærmest henhørende til Agerbrugs- eller Fædrivts-District. Jo høiere man kommer i Dalditricterne, desto høiere staaer Kreaturholdet med Ageren og omvendt. Jeg har udregnet dette Forhold og fundet, at i de forskjellige Thinglaug falder paa hvert Stykke Storfæ følgende Agerareal.

Buskeruds Fogderi:	
Modums Thinglaug	3,8 Maal.
Sigdals —	3, "
Eger —	4,3 "
Lier —	5,3 "
Røgen —	1,9 "
Hurum —	2,6 "
Ringerige og Hallingdals Fogderi:	
Hole —	5, "
Norderhaug —	5, "
Næs —	3,1 "
Aal —	1,2 "
Nummedals og Sandsværs Fogderi:	
Sandsværs Thinglaug	2,8 "
Flesbergs —	1,5 "
Rollaugs —	2,3 "
Nohre og Opdal —	1,3 "

Efter Middeltallet falder i Amtet 3,1 Maal Ager paa hver Ko.

Forholdet mellem Smaafæ og Kjør stiger ligeledes efterſom Egnen ligger høiere op i Dalſtrøgene, hvilket af foranſtaaende Opgave kan ſees. Smaafæet beſtaaer for ſtørſte Delen i Faar, da Gjederne alt mere og mere afſkaffes endog i Fjeldegnene, efterdi de ere ſkadelige paa Ager- og Engelandet og ikke kunne holdes i Hegn. Sviin holdes i alle Egne og i nogle i temmelig Mængde; dog afſætte kun de nærmeſt Byerne liggende Bygder Fleſk i Kjøbſtæderne. Tamme Reensdyr haves ikke i dette Amt.

For Heſteracernes Forædling er Intet foretaget i de ſenere 5 Aar; thi at enkelte Mænd have forſøgt at lade Hopper bedække af Fuldblods-Hingſte, har ingen almindelig Indflydelſe. Heller ikke have Halvblodsheſtenes Fortrinlighed til Bondebrug bekræftet ſig ved disſe Forſøg, da de have været anvendte ſom Ride- og Vognheſte. For Faareracernes Forædling har Landhuusholdningsſelſkabet gjort Forſøg ved at lade komme Leiceſter-Faar; men deels ere disſe udſatte for Sygdomme, deels paaſtaaes det, at den bedre Føde, de fordre, opſluger Fordelen ved den bedre og mere Uld, de give. I de nedre Bygder er en Blanding af engelſke og ſpanſke Faar med norſke den ſædvanlige Faarerace; i Fjelddiſtricterne derimod holdes almindeligviis de ſmaa norſke Faar, der give liden og ſtrid Uld. Af Fedevarer ſælges betydeligt fra Hallingdal, Nummedal og Sigdal. I de nærmeſte Bygder om Byerne ſælges ogſaa en Deel Smør om Sommeren og Kjød hele Aaret til Drammen og Kongsberg.

3. Skovdrift.

At Skovbruget i det Hele er i Aftagende, kan viſtnok ikke nægtes, iſær naar tages Henſyn til de mindre Dimenſioner, ſom nu frembringes. Imidlertid er den gamle Frygt for Skovens Ødelæggelſe, ſom man har ſeet yttret for over hundrede Aar ſiden, overdreven. At mindre Dimenſioner nu hugges, er ikke udelukkende en Følge af Skovenes Aftagen, men tillige af den Omſtændighed, at meget nu benyttes ſom Kjøbmandsbrug, der før raadnede i Skovene af Mangel paa Afſætning. Skove bortryddes viſtnok paa flere Steder, hvor Ager i deres Sted opryddes, men dette er til Gavn, ei til Skade. Fjelde, Fjelddale, Myrer og Fjeldſletter tilbyde endnu det ſamme Terrain for Skovene ſom fordum. Imidlertid have flere Ting virket forringende paa Skovene i flere Egne. Blandt disſe maa iſær regnes den i flere Henſeender fordærvelige Battens-Udſkibning, der aabner Adgang for de ukloge Skoveiere til at udbringe de mindre Træer til Penge, ſkjønt Priſen derfor neppe lønner Arbeidet. Skulde et fornuftigere Toldſyſtem i England gjøre ſig gjældende, vil denne Udſkibning ſandſynligviis bortfalde, men da vil der ogſaa indtræde en Periode, i hvilken de, der have befattet ſig med Battens-Hugſt, maa lade ſin Skov ſtaae urørt i flere Aar. Skoven her i Amtet beſtaaer kun i Furu og Gran; thi at endeel Birkebrænde afſættes til Byerne og noget Birkelaſt udſkibes til Scotland, har ikke Vigtighed nok til at opføre Birken ſom nogen herſkende Træart. Egeſkov haves ikke af nogen Betydenhed, og kun lidt Egelaſt ſælges til Skibstømmer fornemmelig i Hurum og Røgen. Med Undtagelſe af Aall i Hallingdal levere alle Thinglaug i Amtet Skovproducter til Udſkibning, deels og fornemmelig over Drammen, deels og til Laurvig fra Nummedal og noget fra Ringerige til Chriſtiania, forſaavidt det føres ved Keratten til Bærums Vanddrag. Kul og Veed leveres i betydelig Mængde til de i Amtet værende Bjergværker, og fra Ringerige tillige til Bærums Jernværk, ſamt fra Nummedal og Sandſvær til Fritzø Jernværk.

4. Fiſkeri.

Havfiſkeri drives ikke fra dette Amt, da det kun ved Røgen og Hurums Kyſt berører Fjorden, men ingenſteds Havet. Fiſkeri til Afſætning af ferſk Fiſk til Byerne og til eget Forbrug drives ved Kyſten af Hurum og Røgen i Dramsfjorden og Chriſtianiafjorden, og dette Fiſkeri afgiver Næring for en Deel Indvaanere i Holmsbo, Filtvedt og Sætre, ſamt langs Kyſten for Huusmænd og Strandſiddere. Torſk, Kollie, Flyndre, Vitting og Lange ere de ſædvanlige Fiſkearter. Ogſaa fiſkes om Høſten og Vinteren en Deel Sild med Garn, der ſælges ferſk til Kjøbſtæderne. Lakſefiſkerier, Ruſer og Bundgarn haves langs bemeldte Kyſt,

og Udbyttet er især i Hurum ikke ubetydeligt. I Bundgarn fiskes ogsaa en Deel Smaasild og Makrel, der ligeledes meest afsættes ferst. De sædvanlige Fiskeredskaber ere Bundsnøre til Torsk, Lange, Kollie og Vitting, og Sættegarn til Flyndre og Sild. I Redskaberne og sammes Brug er hvad Fjordfiskeriet angaaer ingen Forandring foregaaet i den senere Tid; derimod synes Ferskvandsfiskeriet at have modtaget en Forbedring, ved at Fluefiskeriet er betydelig tiltaget og fremdeles vinder mere og mere Fremgang endog i Fjeldegnene. Udbredelsen af et lidet Skrift om Fluefiskeriet af Hrr. Robert Hutchinson i Drammen har fornemmelig bevirket denne Forbedring, og Bønderne have begyndt selv at forfærdige sine Redskaber til dette Fiskeri. I Drammens Elv fiskes en ei ubetydelig Deel Lax især ved Hougsund, nemlig i Hellefos. I Elven drives Fiskeriet ved Flydegarn og i Hellefos ved Flager. Saare beklageligt er det, at Larefiskeriet misbruges ved at fiske Laxen om Høsten især Ynglen, hvorved Formerelsen hindres. Larefiskeriet i samtlige Norges Egne lider under den samme Misbrug, og en Lov om denne Gjenstand synes at være nødvendig, for at standse de ødelæggende Følger deraf for dette vigtige Fiskeri.

I Fjeldvandene i Rummedal og Hallingdal fiskes ei ubetydelig Ørret og Siig, der nedlægges til Rakfisk og afgiver Suul om Vinteren. I Aadalen ved Gaarden Næs og i Norderhaug ved Wiul fiskes Ørret af betydelig Størrelse indtil 2 à 3 Pund., og af samme Godhed, som den bekjendte Hunnerørret i Hunnerfossen ved Lillehammer. Den behandles tildeels som Lax, og nedlægges tildeels som Spegefisk. I Hallingdal har man med Held forsøgt at forplante maver Elvsiig i Fjeldvande, hvorved den er bleven stor og feed. Ørret, Siig, Brasen, Abor, Aal og Gjedder ere de almindeligste Ferskvandsfisk, dog falde de ei alle paa ethvert Sted. Almindeligst er Ørret.

5. Bergværksdrift.

Med Hensyn til Bergværksdriften i dette Amt er ingen anden væsentlig Forandring foregaaet i de senere 5 Aar, end at det saakaldte Vinoren-Kobberværk i Flesberg, tilhørende Stadshauptmand J. F. Thorne, i Aaret 1840 er sat i Drift efterat Smeltehytten var bleven færdig. Productet var efter Bergmesterens hermedfølgende Opgave i 1840 10 Skpd. Garkobber. Ved Hassel Jernværk ere foretagne bekostelige Bygninger, hvoriblandt især en ny Marsovn; men flere Uheld have rammet Værket, saa Fordelen nok hidindtil har været liden. Ved det saakaldte Snarums Blaafarveværk er Pukværk anlagt i Nærheden af Gruberne, ligesom Grubefeldtet ved en Forening med Eieren af Modums Blaafarveværk er bestemt ved Grændser. Interessentskabet har ansøgt Deres Majestæt om Tilladelse at anlægge Smelteindretning ved Kongssaugene under Buskerud Gaard, hvor de have kjøbt Vandfald dertil, men derpaa er endnu ingen naadigst Resolution afgiven.

Om Arbeidernes Antal ved de forskjellige Værker indeholde vedlagte Opgaver den fornødne Oplysning. Ved Modums Blaafarveværk ere ingen væsentlige Forandringer foretagne; men samme er i god og stadig Drift og beskjæftiger omtrent 1000 Arbeidere.

6. Fabrik- og Haandværksdrift.

Med Hensyn til Fabrikanlæggenes Art og Mængde tillader Amtet sig at henvise til Fogdernes hermedfølgende Opgaver.

7. Binæringer.

Huusfliden kan antages at staae paa samme Fod, som ved sidst afgivne Indberetning. Grove uldne Tøier tilvirkes i de fleste Egne tilstrækkelig til eget Forbrug, og ligesaa grovere Linnedvarer. Paa Ringerige drives Huusfliden bedst, og der tilvirkes ret smukke Tøier af Bomuld, ligesom ogsaa en Deel Huusflidsproducter afsættes derfra. I det Hele synes Qvinderne langt bedre at benytte deres Tid til nyttige Arbeider end Mændene, for hvem de lange Vinteraftener for det meeste gaae tabt. Skibs- og Baadbyggeri drives ingensteds i Amtet som Næring; thi at enkelte Skibe have været byggede i Hurum for Kjøbmænds Regning og af fremmede Folk, kan ikke henregnes til nogen Industri for Districtet. Over de i de sidste 5 Aar byg-

gede Fartøier giver Fogdens Opgave Oplysning. Jagten drives kun i Fjeldbygderne som Næring. En stor Mængde Vildt af Ryper, Harer og Aarfugle, samt noget Reensdyrkjød afsættes om Vinteren fra disse Egne til Byerne og deraf udføres en Deel til Danmark og England. I de nærmeste Egne om Byerne drives vel ogsaa Skjøtteri især om Foraaret og Fuglefangst med Stok og Snarer om Høsten, men det fangede Vildts Mængde er ei stor og afhændes til Byerne. Bjørne og Ulve fanges aarlig i Fjeldbygderne, men sjelden i de nedre Bygder. Af Fragtfart haves, med Undtagelse af nogen Færdsel med Brænde til Christiania med Fragtbaade fra Nogen Sogns Østkyst, ingen fast Næring i Amtets Landdistricter, og kun enkelte Fartøier i Drammen beskjæftiges med Fart mellem Kjøbstæderne. Af Landtransporter er især at bemærke den Kjørsel, som Bergværkerne foranledige og af disse især Modums Blaafarveværk, der beskjæftiger mange Folk i Modum og Eger, hvor denne Kjørsel synes at være til Gavn for Almuen. Mellem Christiania og Drammen beskjæftiges Mange ved Landtransporter, og ligesaa mellem Svangstranden og Drammen.

Mellem Kongsberg og Fiskumstranden paa Eger er stadig Transport af Tømmer og Bord, og tildeels bringes Kornvarer tilbage. Ogsaa mellem Drammen, Hougsund og Vestfossen gaaer stadig Transport af Varer, der føres paa Baade, hvorved en Deel Mennesker beskjæftiges fornemmelig af Hougsunds og Vestfossens Indvaanere. Drammens Trælasthandel sysselsætter mange Mennesker ved Brødning i Vanddragene og Tømmer- og Bordflødning. At disse Transporter i det Hele taget ere til Fordeel for Districtet, kan ei betvivles, men Udbyttets Størrelse er ei muligt at beregne, da derfor ingen Maalestok haves. I de nærmest om Byerne liggende Landdistricter afsætter Landmanden selv sine Producter i Kjøbstæderne; i Fjeldegnene derimod, hvor Fædriften er Hovednæring, skeer Handelen gjennem Opkjøbere, der kjøbe Fækreature og sælge dem i Byerne. Denne Maade er den gavnligste for Alle, da den lange Transport kun kan lønnes, naar større Partier kunne bringes i Handelen. Handelsaanden hos Bonden er i visse Egne især i Nummedal og Hallingdal voret til en skadelig Høide, da de Yngre derved vænnes til et omflakkende ørkesløst Liv, ofte henfalde til Udsvævelser og ei sjelden til Uredelighed og Bedragerier, som de anse for Handelskløgt.

I Amtet ere 30 privilegerede Landhandlere og 65 Gjæstgivere, der dog paa enkelte nær ere tillige Skydsskaffere. De almindelige Afsætningssteder for Producterne ere Drammen og Kongsberg og deels Christiania, hvad Fedevarer angaaer. Ogsaa ved Modums Blaafarveværk finde Omegnens Beboere Afsætning for en betydelig Deel Fødevarer. I Amtet haves 2de faste Markeder, nemlig i Drammen og Kongsberg. Ved det første bestaaer Omsætningen fornemmelig i Heste og Fedevarer, men ved Kongsberg Marked tillige i Kornvarer. Markederne synes alt mere og mere at tabe deres Betydning, og foranledige mere Skade og Uorden end Nytte.

8. Oeconomisk Forhold.

Naar man blot seer hen til de i de sidste 5 Aar i Landdistricterne stiftede Gjældsforpligtelser og de sammesteds afholdte Executioner og Udpantninger, skulde man komme til et sørgeligt Resultat med Hensyn til Almuens Formuesforfatning. Saaledes vise Sorenskrivernes Opgaver, at i Tidsrummet ere thinglæste Panthæftelser til et Beløb af 1,067,040 Spd., medens i samme Tid kun ere aflyste saadanne Hæftelser til et Beløb af 689,318 Spd. I samme Tidsrum er efter Fogdernes Opgave foretagne 2884 Executioner til Beløb 169,628 Spd. og 8889 Udpantninger til Beløb 27,667 Spd. Herved maa dog bemærkes, at Fogden i Ringerige og Hallingdalen har slaaet Executionerne og Udpantningerne sammen i een Sum, hvorfor Fordelingen ei er nøiagtig. Ligesaa sees af Fogdernes Opgaver, at Executionernes Antal har foroget sig aarlig. Beløbet af Executionssummerne var nemlig

i Aaret 1836 = 13,799.
" — 1837 = 20,385.
" — 1838 = 35,361.

i Aaret 1839 = 45,516.
" — 1840 = 54,575.

For en Deel kan man vistnok antage, at de mislige Aaringer, som i den senere Tid have indtruffet, have virket til Forøgelse af Executionernes Antal, idet de have svækket Bondens Evner til at betale; men den væsentligste Grund maa søges i vor Almues Hovedfeil, slet Oeconomi og Letsindighed i at indgaae Forpligtelser, hvortil ei haves sikkre Ressourcer. Gjælden har sjelden sin Oprindelse i det Aar, hvori Executionen foretages, men reiser sig fra ældre ofte meget gamle Forpligtelser. Ubesindige Handler og formegen Stolen paa Udbyttet af Skovdriften, der er underkastet megen Fluctuation, er den almindeligste Grund til Executioner. Hertil virke ogsaa de i den senere Tid saa hyppige Opkjøb af Fordringer af Personer, der leve af at indbrive disse, og der ere Bondens sande Blodigler. Imidlertid lader sig intet udlede af Executionernes Antal til Beviis for Formuesforringelse i det hele District; thi Creditorerne ere for største Deel ogsaa Indvaanere af Districtet, og Fordringen gaaer saaledes fra den ene Haand i den anden.

Hvad Pantsættelserne angaaer, da ere disse hovedsageligen Følger af indgaaede Gaardshandeler, og ofte er det blot Debitor der forandres, medens Pantesummen er den samme. Efter Sorenskrivernes Opgaver er i Tidsrummet thinglæste Adkomstbreve til Beløb af 1,881,902 Spd. Kjøbesummen af det afhændede Gods forholder sig til Totalbeløbet af de thinglæste Hæftelser = 1 — 0,57 og til Overskuddet af de thinglæste Hæftelser mod de aflyste eller til den i Tidsrummet nye stiftede Pantegjæld = 1 — 0,19, et Forhold, der med Hensyn til Jordegodspriisernes Stigen ikke synes at være ufordeelagtigt eller vise nogen Aftagen i Formuestilstanden.

Der er neppe nogen Grund til at antage, at Formuesforfatningen i Districtet, collectiv betragtet, har gaaet tilbage i det her omhandlede Tidsrum, hvorimod det er antageligt, at Eiendomsfordelingen har forandret sig, især formedelst de flere uheldige Aaringer, der især have virket skadelig paa enkelte Egne og Personer. Det er naturligt, at naar Befolkningen skrider saa hurtig fremad, som hos os har været Tilfældet, kunne Erhvervskilderne ei med lige Hurtighed udvikle sig, og som en Følge deraf fordeles Formuen paa flere Individer, og bliver mindre for hvert Enkelt. Men den samlede Eiendoms Mængde bliver derfor ei mindre, saalænge der ei mangler Erhverv; og det er ei Mangel paa Erhverv, som plager vore Almuer, men meget mere Mangel paa Arbeidsomhed og Oeconomi. Som Beviis for denne Sætnings Rigtighed kan anføres Arbeidslønnens høie Standpunct og at denne snarere er stigende end synkende, skjønt Pengene have forbedret sig til Pari. De mislige Aar have vel i visse Egne, især i Fjelddistricterne, foraarsaget Mangel paa Arbeide, men de Arbeider, som for Statens Regning ere udførte, have betydelig virket til at skaffe Arbeidsmanden Beskjæftigelse og Følgerne deraf ere ioinefaldende i disse Egne.

Brændeviinsdrikken er i betydelig Aftagende, skjønt de høie Afgifter ikke have virket synderlig til Priisernes Forhøielse. Det lader derimod som en vis Foragt for Drankere bliver mere og mere almindelig blandt den yngre Slægt, og der er Haab om, at Æresfølelsen vil virke hvad ikke Lovbud formaae. Nogen oeconomisk Virkning tør man ogsaa haabe af Sparebankerne, hvoraf flere ere oprettede paa Landet og der synes at vinde Interesse.

Af vedlagte Opgaver over Tjeneste- og Arbeidslønnen vil naadigst erfares, at hvad forhen om denne Gjenstand er berørt, forholder sig rigtig. At Tjenestelønnen holder sig saa høi, skjønt alle de Artikler, som Tjenerne skulle kjøbe, ere faldne i Priis, maa tilskrives Mangel paa Arbeidere, Ulyst til fast Tjeneste og en stigende Lurus blandt Tjenerne især i Kjøbstæderne. Mangel paa Arbeidere til visse Tider og den høie Arbeidsløn, som derfor betales, lokker den yngre Slægt til at tye til Byerne som Dagarbeidere, og den Klage er ligesaa almindelig som velgrundet, at det bliver alt vanskeligere og vanskeligere at faae skikkelige og duelige Tjenestefolk. Den høie Tjenestelon beriger desværre ei Tjenerne; thi den anvendes til Lurusartikler og

vækker en Forfængelighed hos dem, som virker skadelig paa deres Moralitet, fordi den ei paa lovlig Vei kan fyldestgjøres.

Det er vist, at Arbeidslønnen staaer uforholdsmæssig høit til Pengeværdien, især hvad Arbeidslønnen i Byerne angaaer, og at dette virker skadelig ei alene paa Industrien, men ogsaa paa Arbeiderne, idet de derved forledes til Overdaadighed. Ogsaa tabes en betydelig Arbeidskraft derved, at 4re Dages Arbeide om Ugen er tilstrækkelig til Underholdning, og hos Mange de 2 andre Dage anvendes til at fortære, ei at erhverve. Imidlertid er det ikke let hos os at bringe Arbeidslønnen i det rette Forhold, fordi Forholdene ere derimod. Det er nemlig kun saare faa Næringsgrene, der beskjæftige Arbeiderne stadigen hele Aaret om, men til enkelte Tider fordres mange Arbeidere, til andre fast ingen.

Om Sommeren fordrer Udskibningen og al Bysyssel mange Hænder og da behøves disse ogsaa især til Bondens Arbeide. Følgen deraf er, at den Ene overbyder den Anden og Arbeidslønnen stiger. Om Vinteren derimod er Søgningen kun liden og da lide Mange ondt ved at faae Arbeide, hvorved Arbeidslønnen vel falder for en Tid, men stiger atter, naar Arbeidere søges. Gid blot Arbeidsclassen sparede i de gode Dage for at kunne modstaae de slette; men desværre er dette ei almindelig Tilfældet.

I Amtet haves 49¾ Mile Hovedvei og 57¾ Mile Bygdevei, der vedligeholdes af Almuen. I de senere Aar er kun 1⅛ Miil Hovedvei og 1 Miil Bygdevei ny oparbeidet.

Over Bygdemagazinernes Status indeholde Fogdernes Opgaver det Fornødne.

I Amtets Landdistrict er i de sidste 5 Aar oprettet 3 Sparebanker, nemlig en i Ringerige, en i Modum og en i Eger. Deres Fond er vel endnu kun lidet, men de ere i Tiltagende og synes at ville faae god Fremgang. Flere ere paatænkte, men endnu ikke komne istand. Drammen har en vel funderet Sparebank og een er oprettet i Kongsberg, hvis Virksomhed imidlertid endnu er ringe.

Kjøbstæderne.

a. Drammen.

Tidsrummet for denne Indberetning har i det Hele taget været ret gunstig for Udskibningshandelen og Skibsfarten, idet for den første en taalelig villig Afsætning har fundet Sted og for den sidste Fragterne have vedligeholdt sig temmelig fordeelagtige. Mindst gunstigt har Aaret 1840 vist sig baade for Udskibningen og Skibsfarten, og det synes som en Standsning er i Vente. Det Ubestemte i den udenlandske Politik lader til at svække Speculationsaanden med Hensyn til vore Producter, og det engelske Toldsystem lukker saa at sige de brittiske Havne for dem. En Deel Skibe have i Tidsrummet fundet Beskjæftigelse ved Fragtfart fra Østersøen, og enkelte Skibe have søgt at komme i Fragtfart paa længere Farvande. Nogen stadig Fremgang i Udskibningshandelen er ikke at vente saalænge det nærværende Toldsystem i Englang vedvarer; thi den hollandske og franske Afsætning er altid vaklende og afhængig af Conjuncturerne der. Man kan derfor ikke sige om Handelen med Udlandet har tiltaget eller aftaget i Tidsrummet; thi den varierer ofte i langt kortere Tid. I det Hele maa den dog antages at have været bedre end i Tidsrummet 1830 — 1835; i alle Fald have Fragterne holdt sig høiere.

Landdistricternes Samhandel med Drammen bestaaer hovedsagelig i Salg af Trælast, Afhændelse af Potetes og noget Korn, Slagtevæg, Fedevarer, Vildt, Huder og Skind. Fra Drammen kjøbes til Landdistricterne Korn, Salt, Fiskevarer, Møllestene, Colonial- og Fabrikvarer. At angive denne Omsætning i Talstørrelse med nogen Grad af Paalideligheed er ei muligt, da ingen Adgang haves til at faae de nødvendige Oplysninger derom. Kornhandelens Omfang er afhængig af Aarsværten, og derfor høist variabel. I Aarene 1837, 38 og 39 var denne Omsætning temmelig betydelig; derimod har den i Aaret 1840 været meget liden. Detailhandlernes Antal tiltager aarlig, men man seer af Resultaterne, at Forholdet mellem Handlende af

denne Art og Handelen er overskredet. I Fabriksliden er i Tidsrummet ingen anden Forandring foregaaet, end at en Dampmølle er oprettet, hvis Skjæbne dog endnu er uvis. Haandværksdriften staaer omtrent paa samme Trin, og nogen mærkelig Forbedring deri kan ei spores.

Drammen har intet Anlæg, der kan henregnes til Bergværksdrift, ligesom ingen Skibe der ere byggede i det heromhandlede Tidsrum. Jordbruget indskrænker sig til en Deel Løkker paa Byens Grund, der ere smaa af Omfang, men formedelst god Dyrkning give godt Udbytte. De befalede Opgaver fra Byefogden vedlægges underdanigst.

Med Hensyn til thinglæste og aflyste Pantehæftelser, Executioner, samt afhændede Eiendomme i Tidsrummet gjælder for en Deel hvad forhen ved lignende Opgaver for Landdistricterne er anført, dog maa bemærkes, at disse Transactioner for Drammens Vedkommende har større Betydning som Maalestok for de oeconomiske Forhold i det Hele end for Landdistricterne, fordi en stor Deel af Gjælds- og Executions-Beløbene tilhører udenbyes Creditorer og saaledes maa udgaae af Stedets Activa. Kjøbmændenes oeconomiske Stilling er en lukt Bog for Uvedkommende, og det er kun de udvortes Spor, hvorefter man kan bedømme den, og selv disse ere ofte høist vildledende. Dog lede de hyppige Fallissementer i den senere Tid til den Slutning, at Formuestilstanden i det Hele maa ansees at være forringet, saamegetmere som Fallissementerne ei alene virke paa Fallenterne selv, men og paa de Indvaanere af Stedet, med hvem de have staaet i Handelsforbindelse. Imidlertid er Drammens Udskibningshandel af den Beskaffenhed og det Omfang, at nogle fordeelagtige Aar for Udskibningen snart hæver Formuesforfatningen.

b. Kongsberg.

Kongsberg er som Handelsstad betragtet af saare liden Betydning og dette er en naturlig Følge af dens Beliggenhed. Den har ingen Exporthandel; thi at enkelt Mand der handler med Trælast, som han enten afsætter som Bygningsmaterial til Horten og Christiania eller sælger til Udskiberne i Drammen, kan ei henføres til denne Categori. Stedet staaer og falder med Sølvværket. Kongsbergs Handel bestaaer fornemmelig i Samhandel med Districtets Opland Nummedal, Sandsvær og den øverste Deel af Eger, hvortil afsættes Fornødenhedsvarer i egentlig Forstand, som Colonial og Manufacturvarer, og i Forsyning til selve Stedet. Dog er Handelen med Kornvarer saare ubetydelig, da Sølvværket selv forsyner sig med disse, og tildeels ogsaa de Folk, med hvem de staae i Forbindelse.

Den nye Vei over Meheien synes at have bragt noget mere Liv i Samhandelen med Tellemarken; imidlertid er Sagen endnu for ny til at deraf noget sikkert Resultat kan udledes.

De befalede Opgaver fra Byfogden vedlægges underdanigst.

Hvad der er sagt om Gjældsforholdene i Landdistricterne, gjælder for største Deel for Kongsberg, der ei staaer i nogen directe Forbindelse med Udlandet, og Forholdet mellem afhændede Eiendomme og udstedte Panteforskrivelser synes ikke at vise nogen Aftagen i Formuesforfatningen, især derved, at Eiendomspriserne kjendeligen ere stegne i de sidste Aar. Jordbruget paa Byens Territorium udgjør her en større Deel af Næringen end i Drammen og de fleste andre Byer, da Byen har et ualmindelig stort Territorium, omtrent ½ □ Miil, og de smaa Jordpletter mellem Fjeldene ere vel opdyrkede og give især i fugtige Sommere et godt Udbytte. Foruden Kongsbergs Sølvværk har Stedet et Jernværk, hvorom den fornødne Oplysning haves i Byfogdens Indberetning.

Buskeruds Amtscontoir den 10de September 1841.

Underdanigst
G. P. Blom.

Bilage til foranstaaende Beretning.

a. Forsaavidt Buskeruds Fogderi vedkommer.

Jordbruget.

Den i Tabellen afgivne Oplysning om Opdyrkning af Nyland er kun tilnærmelsesviis og grundet paa Lensmændenes Skjøn, sammenholdt med andre erfarne Mænds Formening. Dog maa tillige bemærkes, at et ikke ubetydeligt Areal dyrket Mark igjen er udlagt til Havnegang, eller, efterat være i høi Grad udmavret ved Sæd, henlagt til Hvile i en Tilstand, der kun tilsteder faa og slette Græsarter at fremspire. Sjelden gjenlægges en gjødet Ager til Eng, og endnu sjeldnere benyttes kunstige Græsarter blandt Almuen. Almindelig angives som Grund, at Bonden ikke har Formue til det Udlæg, hertil udfordres, at de kunstige Græsarter udmavre Jorden, samt at Kreaturerne have vanskeligt for at tygge samme, hvilket Sidste dog kun kan gjelde Timotheigræsset. I Almindelighed saaer Bonden 2 Aar Havre paa uopbrudt Jord uden Hævd, derpaa hævdes Jorden enten til Byg eller Potetes, hvorpaa igjen saaes Havre i nogle Aar uden Hævd, og i denne udmavrede Tilstand gjenlægges Jorden til Græs. I enkelte Thinglauge især i Lier har dog Bonden i senere Tid begyndt at gjenlægge Jorden til Græs, efterat have i 2 Aar saaet Havre uden Hævd, og tredie Aar Byg med Hævd. De fleste Potetesagre bruges derimod Aar ud og Aar ind uden Sædskifte. Dyrkningsredskaberne ere den almindelige Ploug og Harv; Rulleharven er langtfra endnu almindelig, derimod har Jernplougen i den senere Tid næsten aldeles fortrængt Træplougen. Meget gode Jernplouge forfærdiges i samtlige Fogderiets Thinglauge. Tromlen og Ahlen bruges ogsaa, men ere endnu saare lidet udbredte. Af Sædarter ere Havre og Byg de almindeligste, dog dyrkes ogsaa en Deel Rug, noget Thorebyg og lidt Hvede. Potetesavlen er betydelig, dog har den i de sidste 5 Aar aftaget noget især i Hurums og Røgens Thinglauge, paa Grund af den der hyppigt indtræffende Tørraadenhed. I Eggedals Anner til Sigdal angives derimod Potetesavlen at være i Tiltagende, paa Grund af denne Sædarts store Foldighed sammesteds, der strækker sig fra 10 til 15 Fold og derover. Forholdet mellem Fogderiets Korn- og Potetesavl kan omtrent sættes som 1 til 4. Liin dyrkes paa flere Steder til Huusbehov, Humle derimod meget mindre og Hamp høist ubetydelig. Frugttræers Dyrkning kan i det Hele taget siges at være i Tiltagende, og der sendes aarlig fra enkelte Bygder især fra Lier en Deel Æbler m. m. til Drammen og Christiania til Salg. Hvad der maa antages saavel i Lier som Eger og Modum at virke meget skadeligt paa Jordbruget, er den i disse Bygder stedfindende betydelige Kjørsel, hvorved Jordbruget forsømmes, Qvægholdet formindskes, men Hesteholdet uforholdsmæssig forøges, uden at forskaffe en større Kraft til Jordens Dyrkning, da Hestene om Vaaren ere udmavrede ved Vinterkjørselen. Paa enkelte Steder fortsættes Kjørselen endog udover Sommeren. Udsæden er formeentlig i Tilvært, og saavel denne som Foldigheden ere efter flere Lensmænds Formening ved sidste Folketælling for lavt opgiven, paa Grund af Almuens nokſom bekjendte Frygt for, at disse Undersøgelser gjøres, for derefter at bestemme Skatternes Storrelse.

Fædrivt.

I Almindelighed ansees Fædrivten at være i samme Tilstand som ved forrige Folketælling; hvorvidt det rette Tal da blev opgivet er en anden Sag, dog formenes at Opgivelserne i denne Henseende ere tilforladeligere end med Hensyn til Udsæd og Avl, eftersom Sandheden her er vanskeligere at fordølge. Til Heste- og Qvægracens Forbedring vides Intet at være gjort med Undtagelse af, at maaskee høist Enkelte — dog vistnok udenfor Bondestanden — have ladet deres Hopper bedække af Fuld- eller Halvblodshingste, samt at Grosserer Tofte i Christiania har søgt at forbedre Faareracen i Hurum Thinglaug, ved at skjænke Sogne-

selskabet sammesteds et Par sachsiske og et Par engelske Faar. Paa enkelte Steder, meest i Lier Thinglaug, har man begyndt at forbedre Engen ved Udsæd af Græsfrø, som Kløver og Vikker, men i det Heleer Dyrkningen af kunstige Græsarter en stor Sjeldenhed. Forholdet mellem Eng- og Agerland er meget vanskeligt at opgive, om end kun tilnærmelsesviis. Skulde jeg driste mig til at afgive noget Skjøn i saa Henseende, maatte det blive, at Agerlandet forholder sig til Englandet som 2 til 5. Den samme Vanskelighed indtræder ved at bestemme Forholdet mellem Gaardenes Besætning samt Korn- og Potetesavlingen. Forholdet vil jeg, men med stor Usikkerhed, ansætte som 1 Ko til 5 Tønder Korn og 20 Tønder Potetes, naar hertil regnes 1 Hest til 3 Køer og 1 Sou til hver Ko (som Følge heraf ansætter jeg, hvilket er forglemt at anføres paa sit Sted, Kornavlingens Forhold til Potetesavlingen som 1 til 4, Distrikt kan som bekjendt ikke brødføde sine Indvaanere). Gjeder holdes i Almindelighed ikke undtagen i Sigdals Præstegjeld, og disse Dyr kunne derfor ikke anføres i noget almindeligt Forhold til den øvrige Besætning eller Korn- og Potetesavlingen i Fogderiet.

Med Undtagelse af Eggedals Thinglaug frembringer intet Distrikt i Fogderiet Fedevarer til Salg, men Eggedal udmærker sig i denne Henseende ved at producere baade meget og godt Smør. I det Hele taget kan Fogderiet ikke undvære Tilførsel af Fedevarer, dog antages Trangen til samme ikke at være betydelig.

Skovdrift.

Skovene, der for største Delen bestaae af Gran og Furu, ere i synlig Aftagende, i det Mindste hvad Dimensionerne angaaer, og, efterhvert disse aftage, nødes Eierne, der hente den største Deel af deres contante Penge af Skovene, at forøge Qvantiteten af det Hugne. Hertil kommer at de sidste Misvækstaar have nødt mange Skoveiere til, uanseet de lave Priser, at forcere Hugsten, forat forskaffe sig Penge til Kornindkjøb. Skovene angives ogsaa især i Sigdal at medtages ved Odelsindløsningen; thi saasnart Eieren faaer rimelig Formodning om, at Odelspretendenten vil paatale sin Ret, søger han strax at nedhugge sin Skov, før Odelsprocessen begynder. Den største Deel af Trælasten sælges af Producenten som Tømmer, men en Deel deraf forædles af Kjøberen paa de mange i Drammens Vasdrag liggende privilegerede Sauge, der næsten udelukkende tilhøre Drammens Borgere. Kul tilvirkes kun paa Eger, Modum og i den sydlige Deel af Sigdal især til Hassel Jernværks Forsyning. Tilvirkningen for Egers Vedkommende anslaaes til 3500 Læster og for Modums til 800 do. à 1 Spd. pr. Læst. Andet Brændsel end Veed bruges ikke i Fogderiet, det skulde da være som en reen Undtagelse, at engelsk Steenkul bruges i enkelte af de i Nærheden af Drammen beliggende Brændevinsbrænderier. Enhver Gaard er i Almindelighed forsynet med tilstrækkelig Skov til Brændsel og Gaardsbrug. Tørvmoser findes paa mange Steder, men de anvendes ikke. Tjære tilvirkes i alle Bygder til eget Brug, dog antages Sigdal og Modum tilsammen at sælge omtrent 200 Tønder Tjære aarlig.

Fiskeri.

Fiskeri drives kun i Hurum Præstegjeld som Hovednæring. Ferskvandsfiskeriet er, med Undtagelse af Eger, hvor det store Larefiskeri foregaaer, og hvor saavel Elven som Fiskumvandet er temmelig rigt paa Ørred, Abor m. m., ubetydeligt. Det største Larefiskeri paa Eger foregaaer ved Hellefos, hvor man antager, at der i Gjennemsnit fanges 1600 Bpd. Lax aarlig, hvoraf $^3/_4$ sælges ferske og $^1/_4$ ved Rygning tilberedes som Kjøbmandsvare. Langt betydeligere er Fiskeriet i Christiania- og Dramsfjorden især for Hurums Vedkommende, hvor 200 à 300 Mennesker derved antages at have deres Hovednæring. Rogen har ogsaa betydelig Andeel i Fiskeriet i Christianiafjorden, men Fiskeriet drives dog overalt her som Binæring.

Torsk, Rødspette og andre almindelige Fiskearter fanges deels paa Krog, deels i Garn. Til Makrelfiskeriet bruges Vad. Dette sidste Fiskeri klages forresten over at være i Aftagende. Da Fisken sælges ferske til Drammen, Christiania og Kongsberg, er det næsten umuligt at gjøre nogen Beregning over det Qvantum, der fanges.

Næringer.

Huusflid. Qvinderne forfærdige Uld- og Linnedtøier omtrent til Almuens Behov, men Intet til Salg, ligesom Mændene forfærdige de nødvendigste Gaardsredskaber. Jagten drives i de fleste Præstegjelde mere for Fornøielsen end for Nyttens Skyld. Eggedals Thinglaug gjør dog herfra en Undtagelse, da herfra udføres aarlig en stor Deel Harer og Fuglevildt, hvoriblandt nogle hundrede Tylter Ryper, der sælges i Drammen. Fragtfart finder Sted fra Hurum og Røgen til Christiania især med Ved. I Eger drives en livlig Baadfart paa Dramselven, da Varer, der transporteres fra Drammen til Kongsberg eller omvendt, bringes paa Baad $1^5/_8$ Miil, ligesom de Varer, der bringes fra Drammen til Hasfel Jernværk og Modums Blaafarveværk eller omvendt, transporteres paa samme, hvilken Transportmaade ogsaa meget benyttes til de Varer, der bringes fra eller til de nordligste Thinglauge i Fogderiet. Det er især Indvaanerne i Vestfossen og Hougsund, der drive denne Fragtfart paa Dramselven, hvoraf Fortjenesten vistnok ikke er ubetydelig.

En anden Art af Vandtransport drives saavel paa Modum som Eger med de fra Oplandet kommende Bjelker og ordinairt Saugtømmer, hvoraf Bjelkerne deels opflaades ved Steenberghængslet og føres til Drammen, deels tilligemed Tømmeret føres til Saugene, hvorfra Plankerne og Bordene transporteres til Drammen, hvilket sysselsætter henved 140 Mennesker Sommeren igjennem. Over Eger gaae desuden især om Vinteren betydelige Varetransporter tillands saavel mellem Drammen og Kongsberg som Drammen og de nævnte Værker, hvilke Transporter forskaffe Egers Indvaanere megen Kjørsel. I Modums Thinglaug finder ogsaa megen Kjørsel Sted med Malm og Ved og a. d. til Modums Blaafarveværk og Hasfel Jernværk. Lier har ligeledes ei ubetydelig Kjørsel mellem Drammen og Svangstranden ved Holsfjordens sydligste Bred. Hvorvidt Kjørselen kan anseés gavnlig for Districtet, derom har jeg ovenfor under „Jordbrug" yttret min Mening.

Landmanden afsætter sine Producter fornemmelig i Drammen. En liden Deel af det østlige Eger søger tildeels ogsaa Kongsberg. Hurum og Røgen søge for en Deel Christiania, men dog fornemmelig Drammen som Markedsplads. Sigdal og især Eggedal har et godt Marked for sine Producter, især Smør og Ost, i Modums Blaafarveværks 1000 Arbeidere. I Fogderiet gives der 16 Landhandlere, hvoraf adskillige tillige drive Gjestgiverie, 32 Gjestgivere, og paa Eger desuden 1 Marketenter, samt i Hurums Thinglaug 2 Høkere, foruden 1 Detailhandler og 3 Høkere i Ladestedet Holmsbo, der have Borgerskab til Holmestrand.

Tjenestelønnen er noget forskjellig i Fogderiets forskjellige Thinglauge. I Sigdals, Krydsherreds og Eggedals Thinglauge varierer en Tjenestedrengs Løn fra 8 til 12 Spd. om Aaret samt fuldstændig Klædning, en Tjenestepiges fra 2 til 5 Spd. og complet Klædning. Daglønnen sammesteds er om Sommeren 12 til 16 ß., om Vinteren 6 a 8 ß. og Kosten; paa egen Kost i Almindelighed det Dobbelte. Paa Modum lønnes en Tjenestekarl i Almindelighed med 30 Spd., en Tjenestepige med 12 Spd. aarlig, og en Daglønner med 16 ß. og Kosten. Paa Eger varierer en Tjenestekarls Løn fra 20 til 35 Spd., en Tjenestepiges fra 10 til 15 Spd. aarlig samt en simpel Haandværkers fra 12 til 16 ß. daglig og Kosten. I Lier opgives en Tjenestekarls Løn at være 24 à 25 Spd. og en Tjenestepiges 12 à 13 Spd. aarlig. En Dagarbeider lønnes sammesteds med 12 à 16 ß. daglig og Kosten, samt en simpel Haandværker med 1 à 2 Mk. og Kosten. I Røgen ansættes en Tjenestekarls Løn i Almindelighed til 22 Spd. aarlig og en Tjenestepiges til det Halve, og den almindelige Dagløn om Sommeren at være 24 ß. og om Vinteren 14 ß. I Hurum lønnes en Tjenestekarl med 30 Spd. aarlig og en Tjenestepige med 10 Spd. Daglønnen er 12 à 16 ß.

Fogderiets med Hjulvoiturer farbare Veie udgjøre $31^3/_4$ Mile Bygdevei og $12^3/_4$ Mile Hovedvei.

Nogle Thinglauge, som Modum og Røgen, have Læseselskaber rigtignok i en meget indskrænket Maalestok. Hurum har ved Grosserer Toftes Gavmildhed erholdt en ikke ubetydelig Deel Bøger, der udlaanes blandt Almuen.

Saavel Modums som Egers Formandskaber have besluttet Oprettelsen af Sparebanker, der dog endnu ikke ere traadte i Virksomhed. Til Egers Formandskab er der tillige indkommet et Forslag til en privat Brandassurance Indretning, hvorom samme Formandskab dog endnu ikke har fattet nogen Beslutning.

Almuens oeconomiske Forfatning har i det Hele taget i de sidstforløbne 5 Aar forværret sig, med Undtagelse af Hurums Thinglaug, hvor Velstanden antages endog at have tiltaget i denne Periode, og Røgens, hvor Velstanden antages at staae paa samme Punct, som ved Periodens Begyndelse.

G. Hofgaard.

---

b. Forsaavidt Ringerige og Hallingdals Fogderi angaaer.

At afgive med nogenlunde Fuldstændighed Underretning om, hvorvidt Jordegodset her i Districtet besiddes af Eierne eller er bortfæstet, har ikke været muligt, paa Grund af at ingen Oplysning herom kunde erholdes; heller ikke har jeg kunnet komme til Kundskab om, hvorvidt Bøndergodset ligger i Fælledskab eller Udskiftning deraf er foregaaet, ligesom heller ingen Oplysning om hvor stor Skjørsel af Bord eller Planker i omhandlede Tidsrum er foregaaet paa Saugene har været at erhverve. Hvor stort Jordsmon er optaget af Nyland i det anførte Tidsrum kan ingenlunde med Nøiagtighed opgives, da jeg derom savner al Kundskab og denne har ikke været at erholde, derimod er Agerdyrkningsmaaden den samme som stedse har været brugt, og de dertil afbenyttede Redskaber de almindelige ved et Jordbrug, uden at man har sporet nogen forbedret Maade deri eller Indførsel af nye Agerdyrkningsredskaber. De almindelige Sædarter ere Rug, Byg, Havre og Hvede; dog i Hallingdalen for det meeste kun de 2de førstnævnte Slags. I Ringerige er Linavlen kun til Huusfornødenhed, og af Humle skeer Salg i Hallingdal kun i Districtet.

Frugttræers Opelskning er i Ringeriget temmelig almindelig, uden dog at afgive noget til Afsætning ved Salg.

I Ringerige indskrænker Qvægavlen sig til hvad der nødvendig behøves til Gaardens Drivt; i Hallingdalen afgiver denne Bedrivt ikke ubetydeligt til Salg, dog troes, at ingen betydelig Forandring deri er foregaaet siden sidste almindelige Tælling deraf foregik. Nogen indgribende Foranstaltning til Heste-, Qvæg- og Faare-Racens Forbedring er ikke iværksat, men Englandets Forbedring ved kunstige Foderurter er i stigende Fremgang. Da Skovene ved en mindre forsigtig Hugst ere stærkt medtagne, er Skovbruget mere i Af- end Tiltagende; i Hallingdalen er denne Drivt nu kun ubetydelig; Kul- og Tjæretilvirkning skeer kun til Huusbehov, med Undtagelse af Kuldrivten i Hole Præstegjeld, hvorfra skeer Leverance til Bærums Jernværk af omtrent 8 à 900 Læster aarlig, og Viger og Lunder Annexer, hvorfra skeer et ubetydeligt Udsalg af Tjære.

Hvad Huusfliden angaaer, da udstrækker den sig for det meeste kun til Almuens eget Forbrug, og endda neppe nok; kun Hole Bygd paa Ringerige forfærdiger en Deel Hjulredskaber til Salg.

Jagt eller Fuglefangst foregaaer i Fjelddistricterne og afsættes Productet deraf til de omkringliggende Kjøbstæder. Landtransporter skee igjennem Nordrehougs Hovedsogn og Viger Annex til Valders, men i saa ubetydelig Grad, at deraf ikke kan paaregnes nogen Indtægt for Districtet. Salget af de faa Producter, Districtet har at afhænde, skeer til Christiania og Drammen.

Den aarlige Løn for Tjenestefolk paa Ringerige er 6 à 8 Spd. og fulde Klæder for en Tjenestepige, og 12 à 16 Spd. med Klæder for en Tjenestekarl. For Haandarbeidere er i Almindelighed Lønnen 20 à 30

Skilling daglig; i Hallingdal fæstes Tjenestefolk i Almindelighed ikkun paa Aaremaal, og udføres Gaardsbruget der som oftest ved leiede Folk.

Follum den 9de August 1841.

Kahrs.

---

c. Forsaavidt Nummedal og Sandsværs Fogderi angaaer.

Efter Opfordring til vedkommende Lensmænd om at meddele Oplysningerne, som anbefales i den under 22de Januar f. A. communicerede Kongelige naadigste Resolution af 23de December 1839, angaaende Tilstanden i Districtet, forsaavidt de seneste forløbne 5 Aar betræffer, er fra dem indkommet Beretningerne, jeg herved tillader mig at oversende.

Af disse fremgaaer det formeentlig, at Hovedsyslerne, Jordbrug, og i øvre Nummedal tillige Fædrivt, siden seneste Femaarsberetning snarere skulde være i frem- end tilbagegaaende Retning, saaat Opgaverne, efter den da foretagne Tælling, saavel med Hensyn til det Første som den Sidste med nogen Forøgelse synes at komme Sandheden temmelig nær. Nogen saa mærkelig Forandring, at den kan være Gjenstand for særlig at udhæves, er formeentlig ikke forhaanden. De almindeligste Sædarter ere som forhen, Havre, Byg, Blandingskorn og Potetes. Af Havre og Potetes producerer Sandsvær i gode Aar ei alene det Fornødne til eget Behov, men ogsaa noget til Salg; Nummedal trænger derimod til alle Sorter Kornkjøb medens det af Potetes avler saavel til eget Behov, som til Salg, naar kun for Overskuddet var passende Afsætningssted, men fra Rollaug og Veglie Sogne, hvor Productionen baade i Qvalitet og Qvantitet er antageligst, falder Transporten 6 à 7 Mile til Kongsberg for lang. Kun enkelte Indvaanere af Sandsvær have i senere Aar tillagt sig nogle af den nyere Tids Agerdyrkningsredskaber. Til Engenes, Havnegangenes og Fjeldbeternes, samt Heste-, Qvæg- og Faareracernes Forædling og Forbedring vides ingen Foranstaltning føiet. Af Fedevarer samles ei alene det Fornødne, men i Nummedal især i den øverste Deel som forhen til Salg. Med Dyrkning af Liin, Hamp, Humle og Haveværter samt Frugttræers Opelskning gaaer det som forhen maadeligt. I Sandsvær opelskes vel enkelte Frugttræer, men i Nummedal, hvor man tillige har Climatet at kjæmpe mod, hører saadant til Sjeldenhederne.

Ved Kjøbmændene Thornes og Withs Virksomhed har Skovdriften, hvori Standsning formeentlig nu er indtraadt, især for Nummedal været livlig, om til Fordeel for Skoveierne, som have klaget over lave Priser, vides dog ikke; men ligesom Skovene her i Districtet ikke længer kunne kaldes betydelige, saa ere de og ved idelig Hugst af Sagtømmer, Master og Stænger, Sætte- eller Lagterveed og Kultilvirkning i jevnt Aftagende. Afsætningsstederne saavel for disse Producter, som Heste, Qvæg, Faar og Fedevarer, ere fornemmelig Kongsberg og Drammen samt tillige Laurvig, Holmestrand og Tønsberg.

Jagt og Fiskeri høre her til Binæringerne og have lidet at betyde. Huusfliden har samme Standpunct som ved forrige Indberetning.

I Perioden er i Rollaug Præstegjeld oprettet 2 Landkræmmerier, hvoraf det ene er ledigt, fordi dets Besidder har søgt bedre Vilkaar paa et andet Sted, og det andet ude af Virksomhed formedelst Opbud.

I Fogderiet gives 17 Gjæstgiverier, hvoraf de 14 tillige ere Skydsstationer, alle lidet søgte og ubetydelige.

*

Størrelsen af et Aars Løn er forskjellig i de forskjellige Sogne og antages for en Tjenestekarl at variere mellem 20 og 30 Spd., for en Tjenestepige ligeledes mellem 10 og 12 Spd. og en Dagleier paa Bondens Kost mellem 12 og 28 ß. daglig.

Districtets med Hjulredskab fremkommelige Hovedveie, den over Medheien oparbeidede deri indbefattet, antages, efter hvad om samme fra gammel Tid er bestemt, at udgjøre 14¼ Miil, og Bygdeveiene 13 Do.

Henregnes Medheiveien til Hovedvei, er som saadan i Perioden for dette Districts Vedkommende af ny oparbeidet 1⅛ Miil og som Bygdevei fra Svenne Anner om Vatnebryns Vandene til Lyngdals Anner 1 Miil.

Nummedals og Sandsværs Fogedcontoir den 3die Mai 1841.

Bautz.

---

d. Forsaavidt Kongbergs By angaaer.

Blandt de Landdistricter, med hvilken Byen staaer i **Handelsforbindelse**, og som forhen næsten udelukkende have været Nummedals og Sandsværs Præstegjelde og for en ubetydelig Deel den nærmest tilstødende Deel af Eger, kan nu ogsaa mærkes det betydelige District Tellemarken, efterat en bequem Communication dermed ved Istandbringelsen af den nye Vei over Medheien er opnaaet, rimeligen ikke uden Skaar i Skiens Handel. Det herved foranledigede Tiltagende i Bergstadens ellers ikke betydelige Handelsvorelse har imidlertid endnu været af alt for kort Varighed til at nogen udstrakt Erfaring derom kan haves, idet Handelsforbindelsen mellem Kongsberg og Tellemarken hidtil synes hovedsagelig at have indskrænket sig til Forsyning herfra med Korn, hvormed dette District neppe er overflødig begavet, og Colonialvarer, ligesom Tilfældet er med Nummedal og Sandsvær. Den i forrige Beretning ommeldte Trælasthandel gjennem Kongsberg har ikke været i synderligt Tiltagende; den har hovedsagelig bestaaet i enkelt Mands Leverancer til Statens Værfter af Producter fra Nummedal, hvorfra ogsaa leveres den største Deel af Skovproducter til Byens Indvaaneres og de herværende offentlige Indretningers, fornemmeligen Sølvværkets Behov. Afsætningen af Planker til andre Steder har snarere været i Af- end Tiltagende.

Kornforsyningen er fornemmeligen Gjenstand for Sølvværkets, Vaabenfabrikens og Jernværkets Omsorg, der ikke alene strækker sig til de disse Indretninger nærmest vedkommende Personer, men ogsaa middelbar til andre, som med dem staae i Forbindelse, og det Korn, som til saadan Forsyning liciteres, leveres almindeligviis af Drammens Kjøbmænd. Iøvrigt henvises til vedlagte Tabel over de handelsberettigede Borgere m. v.

I **Haandværksdriften** spores her ingen væsentlige Fremskridt; siden sidste Beretning har ingen Art af nye Haandværkere her nedsat sig. Afsætning udenfor Stedet have kun ganske Enkelte, saasom Garverne og den eneste herværende Reebslager og Kobberslager, ligesom Farverne have deres vigtigste, skjønt dog ei betydelige, Søgning fra de tilgrændsende Landdistricter.

Angaaende **Fabrikdriften** har jeg, under Henvisning til den derover hermedfølgende Tabel, kun at tilføie, at der angaaende det publique Fattigvæsens Arbeidsanstalts Virksomhed er fra Fattigvæsenets Direction meddeelt det Kongelige Kirkedepartement fuldstændig Beretning, ligesom Mynten og den herværende Krudtmølle har været Gjenstand for Forklaring i den det Kgl. Finantsdepartement fra Sølvværksdirectionen meddeelte Beretning, og om Vaabenfabriken antager jeg at der er gjort behørig Forklaring til det Kgl. Armeedepartement fra dens Bestyrer.

I Henseende til **Bergværksdriften** har jeg kun at nævne Sølvværket og Kongsbergs Jernværk; thi om det nylig i Nærheden af Byen begyndte Anlæg af et Kobberværk vil formeentlig Beretning indkomme fra Nummedals og Sandsværs Fogderi, inden hvis Grændser det er beliggende. Bemærke maa jeg dog, at den med dette Anlæg forbundne Virksomhed ogsaa for Kongsberg er kjendeligen velgjørende og at rimeligen Manges derpaa grundede Forhaabninger ville tilintetgjøres, dersom den ei skulde blive af Varighed. Hvad Sølvværket angaaer, da har det Kgl. Finantsdepartement derom paa anden Vei modtaget saa fuldstændige Oplysninger, der allerede ere bragte til almindelig Kundskab, at det vil være overflødigt for mig at yttre mig derover. I Henseende til Kongsbergs Jernværk har jeg intet Væsentligt at tilføie den derom hoslagte Tabel.

I **Jordbruget**, som her gjerne kan ansees for en Hovednæringsvei, har der ikke skeet Forbedringer, der have kunnet tildrage sig Opmærksomhed, omendskjønt det dog i de seneste Aar snarere har gaaet frem end tilbage derved, at flere af Byens betydeligere Jordeiendomme nu ere komne i driftigere Eieres Hænder. De i forrige Beretning ommeldte Misværtaar paafulgtes af flere, og først det sidstafvigte Aar har bidraget Noget til Opreisning derfor. Jord som tilhører Communen gives her ikke.

Til det Bidrag til Bedømmelse af Byens almindelige Tilstand, som indeholdes i Opgaven over Afhændelser og Pantsætninger af faste Eiendomme m. v., maa jeg tilføie, at uagtet de Data, som nærværende Beretning omfatter i Henseende til almindelig Kjøbstædnæring, just ikke vise Tegn til Opkomst, tvivler jeg dog ikke om, at den almindelige Velstand her ikke ubetydeligen gaaer frem til det Bedre ved Hjælp af vedvarende Udvidelse i den for Stedet meest eiendommelige Rørelse, nemlig Driften af Kongsbergs Sølvværk. Som et Beviis herpaa kan anføres et kjendeligt Tiltagende i Kjøb- og Salgsværdien for faste Eiendomme, der i de sidste 4 Aar antages at være forhøiet med mindst 20 Procento; og ligesom betydelige Bygningsarbeider ved Sølvværket og Mynten i den senere Tid have beskjæftiget mange forhen arbeidsløse Hænder, saa har og, skjønt i en mindre Grad, privat Virksomhed i samme Retning viist sig velgjørende.

I Byens vidtløftige Jurisdiction har der forhen været paatænkt en Indskrænkning med Hensyn til Fattigforsørgelsen (see Res. af 3die Aug. 1815), men som, jeg veed ikke af hvilken Grund, ei kom istand (Res. af 10de Mai 1817). Dens Udstrækning i Længde udgjør mindst een Miil og i Bredde henved en halv. Byens Veie have i de sidste 4 Aar ikke tiltrængt nogen Hovedforbedring.

En Prøvesparebank er i forrige Aar traadt i Virksomhed, men den er endnu saa ny, at Intet derom kan siges.

Kongsbergs Byfogedcontoir den 20de Januar 1841.

J. C. Blom.

Jarlsberg og Laurvigs Amt.

Underdanigst Beretning

Til Kongen!

Ved naadigst Resolution af 23de December 1839 har Deres Kongelige Majestæt behaget at fastsætte endeel Bestemmelser, der skulle tiene til Veiledning ved Affattelsen af de Beretninger, som det, efter de naadigste Resolutioner af 11te October 1825 og 10de September 1827, paaligger de civile Overøvrigheder hvert 5te Aar at afgive angaaende de dem anbetroede Districters oeconomiske Tilstand.

Da de sidst afgivne Beretninger af den ovenomhandlede Beskaffenhed omfattede de fer Aar fra 1ste Januar 1830 til 31te December 1835, ville de Beretninger, der nu afgives, komme til at omfatte Tidsrummet fra 1ste Januar 1836 til 31te December 1840.

I det Amtet saaledes gaaer over til at afgive den befalede Beretning for Jarlsberg og Laurvigs Amts Vedkommende for det angivne Tidsrum, skal Man nøiagtig følge den Orden, der er bestemt ved Deres Kongelige Majestæts ovenmeldte naadigste Resolution af 23de December 1839.

A. Landdistrictet.

Jordbrug.

Efter de medfølgende Tabeller er der i Periodens Løb af Nyland opdyrket i Jarlsbergs Fogderi 1258¾ Tønder Land og i Laurvigs Fogderi 175 Tønder Land, og maa Grunden til den store Forskjel, der finder Sted imellem det opdyrkede Areal i Fogderierne, hovedsagelig søges i, at Jarlsbergs Fogderi for største Delen bestaaer af Selveiergods, i hvilken Henseende det er oplyst, at der ved Periodens Udgang i bemeldte Fogderi gaves 3133 Jordebrug til en Matriculskyld af 8158 Skylddaler 33 ß., der benyttedes af Eierne selv, og ikkun 263 Brug til en Skyld af 783 Skylddaler 4 ℔ 21 ß., der benyttedes af Leilændinger eller Forpagtere, hvorimod en betydelig Deel af Laurvigs Fogderi bestaaer af Leilændings- og Forpagtningsgods, der ved Udgangen af 1840 udgjorde 590 Jordebrug til en Matriculskyld af 1723 Skylddaler 4 ℔ 22⅔ ß., ligesom Selveiergodset i Fogderiet udgjorde 1122 Jordebrug til en Skyld af 2327 Skylddaler 3 ℔ 21⅓ ß., og altsaa kun omtrent 600 Dalers Skyld mere end Leilændings- og Forpagtningsgodset. Imidlertid vil det ovenomhandlede Forhold, der virker skadeligt paa Jordbrugets Opkomst i Laurvigs Fogderi, efterhaanden forandres,

efterſom det til det forrige Laurvigs Grevſkab hørende ſkovloſe Gods Tid efter anden bortſælges, i hvilken Anledning Man ſkal tillade ſig at oplyſe, at, i Følge Opgave fra den nærværende Beſtyrer af den omhandlede Eiendom, er der i de 5 Aar, der ere Gjenſtand for Beretningen, i bemeldte Fogderi ſolgt 171 Brug, til en Skyld af 104 Sk℔ 1⅕ L℔ Tunge, for en Kjøbeſum af 157669 Spd. 60 ß., eller circa 1500 Spd. pr. Sk℔ Tunge.

Jordbruget, der mere og mere gaaer over til at blive den vigtigſte Erhvervskilde for Amtsdiſtrictets Indvaanere, maa i Almindelighed anſees for at være i god Opkomſt, hvilket dog mere gjælder Jarlsbergs end Laurvigs Fogderi, hvortil den væſentligſte Aarſag allerede ovenfor er berørt. Man begynder nemlig ikke alene mere og mere at forlade den ældre mangelfulde Dyrkningsmaade, i det at der lægges større Vind paa at tillægge Agrene med fuld Hævd eller Gjødſel ſamt paa at formere Gjødſelſtoffet, i hvilken ſidſte Henſeende Diſtrictets Nærhed ved flere Byer og Ladeſteder er fordeelagtig for Jordbrugerne formedelſt den Adgang, ſom derved aabnes til at erholde Gjødſel; men man ſøger ogſaa efterhaanden at anſkaffe ſig forbedrede Agerdyrknings-Redſkaber, i hvilken Anledning det fortjener at bemærkes, at endog de koſtbare Rulleharver findes hos ikke faa Bønder i Jarlsbergs Fogderi. Det bør heller ikke forbigaaes, at et Værkſted for forbedrede Agerdyrkningsredſkaber, ſom den nu afgangne Beſtyrer af det forrige Agerdyrkningsſeminarium paa Gaarden Sem i Borre Præſtegjeld i Jarlsbergs Fogderi, Overlærer Sverdrup, havde anlagt ſammeſteds, da Sverdrup blev Beſtyrer af det forrige Laurvigs Grevſkab, overflyttedes til Laurvig og ſattes i Forbindelſe med Fritzø Jernværk, af hvis nærværende Beſtyrer det fremdeles holdes i Drivt. Man finder det derhos paſſende her at bemærke, at det fra først af paa ovenmeldte Gaard Sem oprettede Agerdyrkningsſeminarium, der ſenere er bleven flyttet til Gaarden Riſe i Sems Præſtegjeld, ogſaa har vedblevet at være i Virkſomhed, efterat det ſamme forhen tillagte Bidrag af Statscaſſen var ophørt, og har der efter Opgave fra Seminariets Beſtyrer, Proprietair P. Sverdrup, i Aarene 1836 til 1840 i det Hele været 46 Elever ved Seminariet, hvoraf 38 af Bondeſtanden og 8 Penſionairer, og af hvilke 21 ere blevne dimitterede fra Seminariet, nemlig 19 af Bondeſtanden og 2 Penſionairer.

Amtsdiſtrictets Hovedſæd er Havre og dyrkes tillige Potetes i betydelig Mængde, ſamt Rug, Byg, Hvede og endeel Erter, og maa det antages, at i Særdeleshed Rugavlen har tiltaget i de 5 Aar, der ere Gjenſtand for nærværende Rapport, hvilket virker fordeelagtigt paa Jordbruget.

Da Diſtrictets Indvaanere afhænde en ikke ubetydelig Deel af Producterne af deres Avl, nemlig iſær Havre og Potetes, i de Diſtrictet tilſtødende Kjøb- og Ladeſteder, nemlig Drammen, Holmeſtrand, Tønsberg, Laurvig, Sandefjord og Aasgaardſtrand, ſamt i de folkerige Strandſteder Staværn og Frederiksværn ſamt Svelvigen med Strømmen, og igjen tilkjøbe ſig fornemmelig Rug, er det vanſkeligt at afgive nogen beſtemt Formening om, i hvad Forhold Productet af Jordbruget i Diſtrictet ſtaaer til Indvaanernes Behov. Imidlertid kan det formeentlig antages, at naar der tages Henſyn til, hvad der kan kjøbes for Udbringendet af Overſkuddet, i Særdeleshed af Havre- og Potetesavlen, ſaa kan Jarlsbergs Fogderi i gode Aar i det Hele brødføde ſig ſelv, hvilket derimod ikke er Tilfældet med Laurvigs Fogderi. Som Diſtricter i Jarlsberg Fogderi, der ikke kunne brødføde ſig ſelv, maa nævnes Laurdals, Annebo og Borre Præſtegjelde ſamt Nøtterø og Strømmens Sogne. Paa den anden Side gives derimod adſkillige Diſtricter i ſamme Fogderi, ſom i Almindelighed have Overſkud af deres Avl, ſaaſom Ramnæs, Sems, Sande, Vaale og Skouger Præſtegjelde. Potetesavlen anſees derhos for i det Hele at afgive et forholdsviis større Overſkud end Kornavlen.

Liin, Hamp og Humle dyrkes overalt i Amtsdiſtrictet, men dog ikke i tilſtrækkelig Mængde til Diſtrictets Behov. Haugeavlen og Opelſkningen af Frugttræer maa antages at være i Opkomſt, uden dog, med enkelte Undtagelſer, at afgive noget Product til Salg.

Af en heldig Indflydelse paa Jordbruget i Amtsdistrictet maa det antages at være, at Fælledsskab om Hjemmarken næsten er aldeles ukjendt i Districtet.

Uagtet Aaringerne i Periodens Løb i det Hele ikke have været heldige og endogsaa i 1837 og 1839 vare meget uheldige, imedens der egentlig kun gaves et meget godt Aar i Perioden, nemlig 1840, saa troer Man dog at kunne antage, at Udsædens Størrelse i Districtet har tiltaget ikke ubetydeligt siden sidste Folketælling. Hvad derimod Foldigheden angaaer, da beroer samme hovedsagelig paa Aarets mere eller mindre gode Beskaffenhed, men da Dyrkningsmaaden har forbedret sig i Perioden, maa det ogsaa antages, at Foldigheden i det Hele vil vise sig at være i Tiltagende.

Fædrivt.

I dets Rapport af 13de Februar 1836 bemærkede Amtet, at det var at befrygte, at den slette Høhøst i Aaret 1835 vilde virke skadeligt paa Districtets Fædrivt.

Det har ogsaa senere viist sig, at den omhandlede Omstændighed i Forbindelse med, at der ogsaa i Løbet af den Periode, nærværende Rapport omfatter, har indtruffet endeel mindre gode Høaar, har foranlediget en Formindskelse i Kreaturholdet; men Amtet troer dog at kunne antage, at den gode Indflydelse, som den tiltagende Lyst til at gjødsle Jorden har havt paa Englandet, i Forbindelse med den gode Høhøst i Aaret 1840, har bragt Kreaturholdet tilbage omtrent til det samme Standpunct, hvorpaa det stod ved Folketællingen i 1835. Det Samme gjælder formeentlig ogsaa Hesteholdet.

Som Foranstaltninger til Heste-, Qvæg- og Faareracens Forædling kan nævnes, at der paa Jarlsbergs Hovedgaard er anskaffet en Fuldblodshingst, der ogsaa af Bønderne ikke sjeldent benyttes til deres Heste, samt en heel Deel Electoralfaar, og have derhos Forskjellige tillagt sig enkelte hollandske Køer. Ogsaa begynder Man paa mange Steder i Districtet at lægge mere Vind paa at føde Kreaturerne bedre end forhen.

Forholdet imellem Eng- og Agerland samt imellem Besætning og Korn- samt Potetesavlingen antages i det Hele at være nogenlunde passende, skjøndt Man er tilbøielig til at antage, at der anvendes mere Gjødsel til Avling af Potetes, der for en stor Deel sælges bort fra Gaarden, end som kan ansees gavnligt for Jordbruget.

Forøvrigt er formeentlig Fædrivten, endskjøndt den ikke i noget af Amtets Præstegjelde er Hovednæringsvei, paa det Nærmeste tilstrækkelig til at forsyne saavel Landdistrictet som de i Amtet liggende Kjøb- og Ladesteder med Fedevarer.

Gjeder haves ikke i nogen betydelig Mængde i Districtet, hvorimod Svineavlen er temmelig betydelig.

Skovdrivt.

Skovene i Districtet, der stedse aftage i en mere og mere betænkelig Grad, bestaae hovedsagelig i Furu- og Granskov samt forskjellige Slags Løvskov, hvoriblandt ogsaa noget Eeg. I den sydlige Deel af Districtet gives der ogsaa endeel Bøgeskov, der dog maa antages at være i stærk Aftagende.

Til Skovenes Aftagen bidrager det væsentlig, at Districtet for en stor Deel forsyner dets temmelig store Antal Kjøbstædsindvaanere med Brændeveed, Bygningstømmer og Udskibningslast, ligesom ogsaa en betydelig Deel af den Qvantitet Kul, der benyttes til Fritzø og Eidsfos Jernværker, samt af den Brændeveed, der tiltrænges ved Vallø Saltværk, hvor der dog ogsaa anvendes en ikke ubetydelig Deel Steenkul, erholdes fra Skove i Districtet. Den betydelige Udvidelse i Hortens Marine-Etablissements Drivt i Slutningen af Perioden bidrager ogsaa til Skovenes Aftagen, i Særdeleshed i Borre Præstegjeld. Imidlertid maa det antages, at hele Amtsdistrictet endnu er tilstrækkelig forsynet med Skovproducter til eget Behov, med Undtagelse af Nøtterø og Tjøllings Præstegjelde samt Ramnæs Hovedsogn, og nærmer sig desuden stærk den Tid, da Borre Præstegjeld ogsaa vil savne den fornødne Skov.

Den Udskibningslast, som Districtets Indvaanere bringe til Kjøb- og Ladestederne, bestaaer i de saakaldte hollandske Bjælker, Smaalast, der udskibes til Danmark, endeel Birke- og Orelast af mindre Dimensioner, der udskibes til Scotland samt Bord og Planker.

I Følge de medfølgende Tabeller gaves der i Periodens Løb i Jarlsbergs Fogderi 4 privilegerede og 174 uprivilegerede Saugbrug, hvorpaa i Gjennemsnit aarligen tilvirkedes circa 5900 Tylter Planker og Bord, og i Laurvigs Fogderi 46 uprivilegerede Saugbrug, hvorpaa i Gjennemsnit tilvirkedes circa 1900 Tylter Planker og Bord aarlig. Tjæretilvirkning finder ikke Sted i Districtet i nogen betydelig Grad. Andre Brændematerialier end Veed anvendes næsten aldeles ikke i Districtet.

Fiskeri.

Denne Næringsgreen kan ikke i noget af Amtsdistrictets Præstegjelde betragtes som Hovednæring, men er dog paa flere Steder i Districtet en ikke uvigtig Binæring. Der fiskes fornemmelig Lax, Makrel, Helleflyndre, Torsk, Sild og Hummer. Alene Hummerfiskeriet afgiver en Exportartikkel, og sælges Hummeren af Fiskerne til indenlandske Interessentskaber til en accorderet Priis, der for Tiden er 5 ß. pr. Stykke, hvorefter den igjen afhændes til et Engelsk Hummerhandels-Compagnie, der udfører Hummeren i egne dertil indrettede Fartøier.

Ferskvandsfiskerierne i Amtsdistrictet ere i det Hele af mindre Betydenhed, naar undtages Larefiskeriet paa enkelte Steder i Laugens Elv og i Særdeleshed ved Kjærø i Laurdals Præstegjeld.

Bjergværksdrivt.

Over Bjergværksdrivten i Jarlsbergs Fogderi følger hermed en Tabel, hvoraf vil sees, at Productet af det i Hoffs Præstegjeld i bemeldte Fogderi beliggende Eidsfos Jernværk i Aarene 1836 til 1840 i Gjennemsnit har været circa 2000 Skl. Raajern, 600 Skl. Støbegods, 550 Skl. Stangjern og 40 Skl. Fiinsmedegods. Værket har i Slutningen af den Periode, nærværende Rapport omfatter, modtaget betydelige Forbedringer, og anvendes der nu ophedet Luft ved Jernsmeltningen, hvilket leder til betydelig Besparelse i Kulforbruget. Ogsaa var Værket, der har 1 Smelteovn, 2 Stangjernshammere, 1 Kniphammer samt 1 Dreiværk, og som har 4 Opsyns- og Regnskabsbetjente samt 48 Arbeidere, ved Slutningen af Perioden i en tiltagende Drivt. Den samme Tabel udviser, at Jarlsbergs eller Konnerud-Værk, der ligger i Skouger Præstegjeld, og som for Tiden kun bestaaer i 1 Spigerhammer og 1 Stangjernshammer, af hvilke dog den sidste ikke har været i Drivt i Periodens Løb, har i Aarene 1838, 1839 og 1840 leveret circa 320000 Spiger aarlig.

I Laurvigs Fogderi finder Bjergværksdrivt kun Sted ved Barkevig i Brunlaugnæs Præstegjeld, hvor Fritzø Værk har en Marsovn, men da dette Værks Hovedsæde maa antages at være Laurvig, hvor dets Bestyrelse og flere af dets Indretninger ere, ansees det rettest at omhandle Værket under Eet med ommeldte Kjøbstad.

Af Mineralier, der ikke kunne henregnes til Metaller, har Amtsdistrictet ingen Indtægt, der fortjener at komme i Betragtning.

Fabrik- og Haandværksdrivt.

Hvad Fabrik- og Haandværksdrivt angaaer, henvises til de medfølgende Tabeller for Amtsdistrictets 2de Fogderiers Vedkommende, hvoraf sees, at der i Periodens Løb i Jarlsbergs Fogderi gaves 23 Brændeviinsbrænderier, der i Gjennemsnit producerede circa 160000 Potter aarlig, og i Laurvigs Fogderi 8 Brændeviinsbrænderier, hvoraf kun de 2de i eet Aar producerede 600 Potter. Fremdeles vil det erfares af disse Tabeller, at der i førstnævnte Fogderi gaves 23 Teglværker, der i Gjennemsnit producerede circa 1,095,000 Muur- og Tagsteen aarlig, samt i sidstnævnte Fogderi 2de Teglværker, der producerede 42,000 Muursteen og 36,000 Tagsteen aarlig. Af større Kornmøller udvise Tabellerne, at der i Jarlsbergs Fogderi gaves 24, hvorved i Gjennemsnit formaledes circa 53,000 Tønder Korn aarlig, og i Laurvigs Fogderi 3, hvorved formaledes circa 6000 Tønder Korn aarlig. Efter Tabellen er der i Begyndelsen af Perioden i Skouger Præstegjeld i Jarls-

bergs Fogderi oprettet en Blyhvidtfabrik, der i Aarene 1836, 1837 og 1838 i Gjennemsnit leverede circa 8,500 ℔ Blyhvidt og 46,000 ℔ Hvidtelse, men som ikke var i Drivt i Aarene 1839 og 1840.

Samme Tabel udviser ogsaa, at der i Løbet af Perioden er oprettet en Ostefabrik ved Wallø Saltværk, der i Aarene 1838, 1839 og 1840 i Gjennemsnit leverede circa 6,500 ℔ Ost aarlig, samt at der i Nøtterø Præstegjeld haves en Reberbane, der beskjæftiger 1 Mester og 10 Arbeidere, og som i Gjennemsnit leverede 200 Sk℔ Tougværk aarlig. Endelig vil det ogsaa sees af den sidstomhandlede Tabel, at Wallø Saltværk har været i en jævn og god Drivt i hele Periodens Løb, i det at Værket, der beskjæftiger 8 Mestere, 80 faste Arbeidere og 23 Daglønnere, i Gjennemsnit har leveret 25,800 Tønder Salt aarlig.

Hvad Haandværksdrivt angaaer, da er Amtets Landdistrict i det Hele vel forsynet med de fornødne Haandværkere, og gives der i Særdeleshed paa flere Steder duelige Hjulmagere. Af Producterne af Haandværksdrivten afhændes der kun lidet udenfor selve Landdistrictet, med Undtagelse af endeel simplere Kjøreredskaber.

Næringer.

Huusfliden, der vel ikke kan betragtes for at staae paa noget høit Trin i Amtsdistrictet, antages dog at være i Tiltagende. Den indskrænker sig hovedsagelig til at producere de simplere Stoffer til Indbyggernes Klædningsstykker, og hvad der i enkelte Districter tilvirkes til Salg og afsættes i Kjøb- og Ladestederne i Amtet, og som bestaaer i Vadmel, Lærred og Strie, er i det Hele af liden Betydenhed.

Baadbyggeri drives ikke i Districtet som Næringsvei; men Skibsbyggeriet har i Periodens Løb været af temmelig Betydenhed, hvortil de heldige Conjuncturer for Fragtfarten paa Udlandet i den første Deel af Perioden maa antages væsentlig at have bidraget. Af den medfølgende Tabel over de i Amtsdistrictet i Aarene 1836 — 1840 byggede Skibe vil det nemlig sees, at der i Amtets Landdistrict i Periodens Løb er bleven bygget 24 Skibe til en Drægtighed af 2433½ Commercelæster, af hvilke dog formeentlig endeel ere byggede for Regning af Kjøbstædsbeboere i Districtet.

Jagt kan i Districtet ikke betragtes som nogen Næringsvei, da dens Udbytte, der i det Væsentlige bestaaer i en Deel Fuglevildt og Harer, i det Hele kun er af mindre Betydenhed.

Den indenlandske Fragtfart er ikke af megen Betydenhed i Amtsdistrictet; men derimod er Fragtfarten paa Udlandet betydelig, da en stor Mængde Skibe høre hjemme i Districtet, nemlig i Særdeleshed i Nøtterø, Stokke, Sandeherreds og Sems Præstegjelde, som næsten udelukkende anvendes til Fragtfart paa Udlandet, hvilken Fart gav et meget godt Resultat i de 4 første Aar af Perioden, men som i 1840 var mindre lønnende, deels formedelst Synken i Fragterne og deels formedelst Stigen i de Norske Penges Værd, uden at en hermed svarende Nedsættelse i Udgifterne til Folkehyre m. m. kunde finde Sted. Man er derhos tilbøielig til at antage, at de heldige Conjuncturer, som i endeel Aar gaves for Skibsfarten, have foranlediget, at der er bleven speculeret mere i Skibe, end de nærværende Conjuncturer gjøre ønskeligt.

Landtransport af Varer er ikke nogen egentlig Næringsvei i Districtet, da den i det Væsentlige bestaaer i, at Landalmuen fører sine egne Producter til Kjøbstæderne og fører tilbage derfra den Varer, de tiltrænger fra disse. Derimod ere Drivter til Fritzø og Eidsfos Jernværker, i Særdeleshed til det første Værk, ikke uvigtige Erhvervskilder, og nogen Erhverv finder ogsaa Sted ved Kjørsel af Tømmer, Planker og Bord til Kjøbstæderne i Districtet, ligesom ogsaa ved om Vinteren for Kjøbmændene i Drammen at kjøre Bjælker og Planker fra bemeldte Stad til Svelvigen paa Isen, — samt endelig ved Kjørsel ved Marine-Etablissementet paa Horten.

Handelen med Landmandens Varer og Producter foregaaer hovedsagelig i de i Districtet liggende Kjøb- og Ladesteder samt i den til den nordlige Deel af Amtsdistrictet stødende Kjøbstad Drammen. Landkræmmere haves ikke i Districtet; dog gives der, efter de Opgaver, man har erholdt fra vedkommende Fogder, i Strandstedet Svelvigen i Jarlsbergs Fogderi 8 Høkere og 2 Marketentere, og i Strandstedet Stavern 1 Grosserer,

9 Detailhandlere, 9 Høkere og 3 Marketentere. Af Gjæstgiverier til Bequemmelighed for de Reisende er der i Jarlsbergs Fogderi 49 og i Laurvigs Fogderi 14. Af Markeder gives der intet i Distrietet; men endeel af dettes Indvaanere søge til Markederne i Drammen, Kongsberg og Skien.

Amtets Landdistricts Tilstand i Almindelighed.

Amtet tillader sig her at vedlægge 2de Tabeller over de i Jarlsberg og Laurvigs Fogderier i hvert af Aarene 1836 — 1840 thinglæste og aflæste Gjældsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, samt over afhændede Eiendomme og afholdte Executions- og Udpantningsforretningers Antal og Beløb, hvilke Tabeller ere forfattede overeensstemmende med det ved naadigst Resolution af 6te Mai forrige Aar befalede Schema.

Endvidere undlader Man ikke her at oplyse, at Størrelsen af et Aars Løn til en Tjenestekarl i Distrietet varierer fra 20 lige ind til 40 Spd. aarlig, og for en Tjenestepige fra 8 til 15 Spd. aarlig, men at Man troer at kunne ansætte den almindelige Løn for Tienestekarle til 25 og for Tjenestepiger til 10 Spd. aarlig, naar de Ting, Tjenestefolk i Almindelighed erholde in natura ved Siden af deres Løn, ansættes i Penge, — samt at den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbeider, skjønt den varierer efter den forskjellige Grad af Søgning, antages at kunne ansættes til 32 ß. om Sommeren og til 24 ß. om Vinteren.

Milelængden af offentlige Veie i Jarlsbergs Fogderi udgjør af Hovedveie 13¾ Mile og af Bygdeveie 36¼ Mile, samt i Laurvigs Fogderi af Hovedveie 7⅛ Mile og af Bygdeveie 11¾ Mile, hvoraf Intet er oparbeidet i Periodens Løb. Efer de hermedfølgende Tabeller havdes der ved Udgangen af 1840 i Jarlsbergs Fogderi 4 Bygdemagaziner med en Beholdning af 325 Tdr. 5 Skjpr. 17⅜ Potter Byg og 1593 Tdr. 4 Skjpr. 1⅛ Pot Havre, af hvilken sidste dog en Deel er solgt til Opførelse af et nyt Magazinhuus i et af vedkommende Præstegjelde, — samt i Laurvigs Fogderi 4 Bygdemagaziner med en Beholdning af 2 Tdr. 8 Potter Rug, 22 Tdr. 1 Skjeppe, 3 Potter Byg og 1938 Tdr. 5¾ Skjpr. Havre, samt en Pengebeholdning af 259 Spd. 99 ß.

Af Sparebanker gaves der ved Udgangen af Aaret 1840 ingen i Amtets Landdistrict, og heller ingen private Brand- eller Assuranceforeninger.

Hvad Tilstanden i Amtets Landdistrict i Almindelighed angaaer, da anseer Amtet det som en nødvendig Følge af de mindre gode saavel Korn- som Høaaringer, der ere indtrufne i Periodens Løb, at dets Indvaanere i det Hele maae have gaaet noget tilbage i denne. Hertil kommer ogsaa den mere og mere tiltagende Vanskelighed i at faae laant saakaldte faste Penge paa Eiendomme, som har bidraget til, at Vereldiscontering er bleven temmelig almindelig iblandt Landalmuen i endeel Egne af Distrietet imod høi Disconto, der udentvivl sjelden er under 12 pCto, men ofte overskrider dette, og hvilken Discontering ansees meget skadelig for Landmanden saavel paa Grund af den høie Rente, som ingen Jordbruger i længere Tid kan taale at svare af et Beløb, der udgjør en noget større Deel af hans Eiendoms Værdie, som fordi at Debitorerne derved ofte udsættes for vilkaarlig Behandling af egennyttige Creditorer.

Tabellen for Jarlsbergs Fogderies Vedkommende synes ogsaa at tyde hen paa en Tilbagegang i Formuesforfatningen, i det at den iblandt Mere udviser, at Belobet af de thinglæste Pantehæftelser i Fogderiet i Periodens Løb udgjorde 529,108 Spd. 6 ß., imedens de aflæste Pantehæftelser ikkun udgjorde 344,283 Spd. 40 ß.; thi vel kunne tilfældige Omstændigheder have havt nogen Indflydelse paa Misforholdet imellem Thinglæsningernes og Aflæsningernes Beløb; men det er dog ikke Amtet bekjendt, at saadanne Omstændigheder have fundet Sted i den Grad, at de kunne ansees for tilstrækkelige til at begrunde hiint Misforhold, hvortil Grunden derfor udentvivl tildeels maa søges i en Tilbagegang i Indvaanernes Formuesforfatning.

Hvad derimod Tabellen for Laurvigs Fogderi angaaer, da antager Amtet, at der formedelst de betydelige Beløb, der ere indkomne under Thinglæsningerne og i Særdeleshed under Aflæsningerne, paa Grund af

Transactioner, der ere foranledigede ved, at det forrige Laurvigs Grevskab kort forinden Periodens Begyndelse overgik i en ny Eiers Besiddelse, ikke af denne Tabel med nogenlunde Sikkerhed kan uddrage noget Resultat i den ovenomhandlede Henseende.

Med Hensyn til Laurvigs Fogderi maa man her bemærke, at meget for dette Fogderies Opkomst maa kunne ventes af, at den nærværende Eier af det forrige Laurvigs Grevskab, som allerede tidligere omhandlet, af det dertil hørende Jordegods, der, ifølge Opgave fra Grevskabets nærværende Bestyrer, ved den nuværende Eiers Tiltrædelse af Eiendommen udgjorde 459 Skpd. 1 Lpd. Tunge i Laurvigs Fogderi, foruden 56 Skpd. 15 Lpd. Tunge i Laurdals og Sannikedals Præstegjelde samt Slemdals Annex tilligemed nogle enkelte Gaarde i Nedenæs og Raabygdelaugets Amt og i Eidanger og Sandsværs Sogne, — efterhaanden afhænder den Deel, der ikke kan betragtes som Skovgods, og hvilken Afhændelse, efter hvad der ovenfor er anført, allerede har havt en saadan Fremgang, at der i Laurvigs Fogderi i Periodens Løb er bleven solgt 104 Skpd. $1\frac{1}{5}$ Lpd. Tunge. Forøvrigt antager vistnok Amtet, at en stor Deel af Grevskabets Leilændinger for Tiden ere i maadelige Kaar, hvilket i Særdeleshed gjelder Leilændingerne i Hedrums Præstegjeld; men man maa dog som et Beviis paa, at der har været Anledning for ordentlige og flittige Leilændinger til at spare Noget sammen, anføre, at af alle dem, der hidtil have kjøbt Eiendomme af det forrige Laurvigs Grevskab, hvilket i Almindelighed er skeet paa den Maade, at $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{3}$ Deel af Kjøbesummen er bleven betalt strax ved Skjødets Erholdelse og at det øvrige Beløb skal afbetales i 24 à 30 Aar, — og hvilke Kjøbere for en stor Deel ere forhenværende Leilændinger, har, efter Opgave af Grevskabets Bestyrer, hidtil kun en eneste Kjøber maattet fratræde den kjøbte Eiendom, for ikke at have kunnet præstere Afdrag og Renter. Heller ikke bør det her være uanmærket, at Grevskabets Leilændinger, efter bemeldte Bestyrers Opgave, til Udgangen af 1840 havde afbetalt circa 20 pCto af den Gjæld, hvori de stode til Grevskabet ved den nærværende Eiers Tiltrædelse af samme.

B. Kjøb- og Ladestederne.

Laurvig med det sammes Jurisdiction underliggende Sandefjord.

Handel.

Laurvigs Handel bestaaer i nogen en gros Handel med andre Kjøbstæder samt med de Handlende i Staværn, hvilke sidste hidtil have været forpligtede til at indkjøbe deres Udsalgsvarer i Laurvig, — i Detailhandel med Stedets egne Indvaanere og Beboerne i det tilstødende Landdistrict, Indvaanerne i Staværn og Frederiksværn indberegnede under de sidste, — samt i Udskibning af Trælast og Jern.

Trælasten, der for største Delen kommer igjennem Laugens Elv fra Nummedals og Sandsværs Fogderi samt Laurdals Præstegjeld, — thi hvad der erholdes af Trælast fra det i Nærheden af Byen liggende Farrisvand er saare ubetydeligt, — udskibes for en stor Deel i uforædlet Stand til Holland som Bjælker, hvis Dimensioner ere 18, 20 til 24 Fods Længde med 10 til 13 Tommers Top, og hvis Indkjøbspriis i Gjennemsnit har været for 18 Fods pr. Tylt 4 Spd., for 20 Fods 5 Spd. og for 24 Fods $6\frac{1}{2}$ Spd. Endvidere udskibes Planker og Bord fra Fritzø Saugbrug samt fra endeel mindre betydelige Sauge i Omegnen, og som for en stor Deel gaaer til Frankrige. Ogsaa udskibes til Scotland en Deel smaa Birke- og Orelast. Jernudskibningen bestaaer i Stangjern og Støbegods fra Fritzø Jernværk, og som hovedsagelig udskibes til Danmark. Efter den medfølgende Tabel var der ved Udgangen af 1840 i Laurvig 4 Grosserere, 29 Detailhandlere, 27 Høkere, 5 Marketentere og 2 Værtshusholdere.

Skibsfart.

Da der i Laurvig eies en betydelig Deel Skibe, hvis Antal er bleven meget forøget paa Grund af de gode Fragter, der erholdtes indtil Udgangen af 1839, udgjør Skibsfarten en betydelig Indtægtskilde for Indvaanerne i Laurvig. Imidlertid beskjæftiger Stedets egen Handel kun faa af dets Skibe, af hvilke de fleste

anvendes i Fragtfart med Trælast fra Sverige samt fra Christiania, Drammen og andre indenrigske Steder, og udskibes endogsaa den meste Deel af den Trælast, der gaaer fra Stedet til Holland, i hollandske Fartøier. Efter Tabellen havde ved Udgangen af 1840 91 Skippere Borgerskab til Laurvig, af hvilke 37 vare bosatte paa Stedet og 54 udenfor samme. Som henhørende under Foranstaltninger, Skibsfarten vedkommende, maa Man her bemærke, at der paa den saakaldte Skottebrygge, der er anlagt for at danne en Havn for mindre Fartøier, i Periodens Løb i det Hele er bleven anvendt 1981 Spd. 23 ß.

Haandværksdrivt.

Denne Næringsgreen hæver sig i Laurvig ikke over det sædvanlige Trin, hvorpaa den staaer i Landets øvrige mindre Byer, og indskrænker sig til at forsyne Stedets Indvaanere og Omegn med de fornødne Haandværksarbeider. Noget væsentligt Fremskridt med Hensyn til Haandværksdrivt er der i Laurvig ikke gjort i Periodens Løb. Forøvrigt udviser Tabellen, at der ved Udgangen af 1840 sammesteds gaves 69 Haandværksmestere, hvoraf 12 Skomagere i Laug, med 53 Svende og Drenge, samt 22 Haandværkere uden Borgerskab. Stedet har ogsaa et Bogtrykkeri, hvorfra udgives et Blad under Navn af Jarlsberg og Laurvigs Amtstidende.

Fabrikdrivt.

Med Hensyn til Fabrikdriften henvises til den medfølgende Tabel, hvoraf sees, at samme indskrænker sig til 3 Tobaksfabrikker, der levere et aarligt Fabricat af 65,000 Pd. forskjellige Tobakssorter, og af hvilke den ene er af temmelig Betydenhed, da dens Fabricater, der bestaae i Snuus, Røgtobak, Skraatobak og Cigarer, hvoraf en stor Deel udføres til fremmede Steder, alene opstige til 50,000 Pd. aarlig, — et Møllebrug tilhørende Eieren af Fritzø Jernværk, hvorved formales 8000 Tdr. Korn aarlig, 5 Brændeviinsbrænderier, af hvilke dog 3 vare nedlagte ved Periodens Udløb, og hvoraf de tvende i Periodens Løb leverede et aarligt Fabricat af 130,000 Potter, samt et Saugbrug tilhørende Eieren af Fritzø Jernværk, med Hensyn til hvilket bemærkes, at det er opført fra ny af i Aarene 1839 og 1840, og at Productet ved samme efter en Opgave fra Værkets Bestyrelse udgjorde i Periodens Løb:

I 1836.				
	Planker . . .	716^{00}	til en Værdi af 16 —	17,000 Spd.
	Bord . . .	675^{00}	. . . . .	6,800 —
I 1837.				
	Planker . . .	414^{00}	. . . . .	10,000 —
	Bord . . .	650^{00}	. . . . .	6,500 —
I 1838.				
	Planker . . .	316^{00}	. . . . .	9,500 —
	Bord . . .	714^{00}	. . . . .	6,500 —
I 1839.				
	Planker . . .	190^{00}	. . . . .	5,000 —
	Bord . . .	400^{00}	. . . . .	3,600 —
I 1840.				
	Planker . . .	107^{00}	. . . . .	2,500 —
	Bord . . .	156^{00}	. . . . .	1,300 —

Det nye Saugbrug bestaaer af 6 verticale Saugblade og 2 Cirkelsauge under eet Tag og beskjæftiger 1 Opsynsmand og 1 Regnskabsbetjent samt 30 faste Arbeidere og Daglønnere. Det er forøvrigt allerede ved Beretningen om Landdistrictet anført, at der ved Fritzø Værk tillige er en Fabrik for Agerdyrkningsredskaber, der leverer Plouge, Harve, Rulleharve, Extirpatorer m. m.; men hvis Afsætning hidtil ikke har været betydelig.

Bjergværksdrivt.

Da Bestyrelsen af Fritzø Jernværk har sit Sæde i Laurvig, hvor ogsaa en Deel af Værkets Indretninger ere beliggende, har man anseet det for retteſt at omhandle Værket undereet her. Dette betydelige Værk, som dets nærværende Eier har anvendt store Bekostninger paa for at sætte i god Stand, har twende Marsovne, af hvilke den ene og betydeligſte ligger ved Moholt i Slemdals Anner til Eidangers Præstegjeld, og den anden ved Barkevig i Brunlaugnæs Præstegjeld i Laurvigs Fogderi, og 2de fra ny opførte Hammersmedier i Laurvig, hvori findes 7 Færskningshærder med tilhørende 2de Hammere og 3 Rækhammere med Herder, samt 1 Boltejernshammer og 2de Spigerhammere. Færskningen ved de omhandlede Hammersmedier, til hvilke der fra Moss Jernværk er anskaffet 2de Casse-Blæsemaschiner af Jern og 1 Cylinder-Blæsemaschine, foregaaer i saakaldte engelske Ovne, og har der været engageret 3de Englændere for at oplære Arbeidere ved samme. For Tiden arbeides der paa at anbringe varm Luft ved Smeltningen ved Moholts Marsovn, hvortil fra Sverige er anskaffet 1 Cylinder-Blæsemaschine med 3 Cylindere. Ved Marsovnene er der derhos i Periodens Løb opført 2de Rostovne af nyere og forbedret Indretning. Af Gruber har Værket i Drivt 9 Stykker, beliggende i Troms Sogn og Diestad Præstegjeld, samt desuden 2de under Optagning paa Langø ved Kragerø. Ved Marsovnene, af hvilke Moholts Marsovn i Periodens Løb har været i Gang i henved 4 Aar, og Barkevig Marsovn i henved 2¼ Aar, haves 2de Betjente og 40 Arbeidere; ved Hammersmedierne 5 à 6 Betjente, af hvilke dog formeentlig endeel tillige ere beskjæftigede ved Værkets Contoir, 2 à 3 Opsynsmænd og 35 à 40 faste Arbeidere, samt ved Gruberne 2 Betjente og 50 Arbeidere. Productionen ved Værket opgives i den medfølgende Tabel, ligesom der er ved Værkets Gruber i det Hele udbragt 6 à 7000 Tdr. Malm aarlig i Periodens Løb.

Skibsbyggeri.

I Laurvig er i Periodens Løb kun bygget et Skib af 69½ Commercelæsters Drægtighed.

Jordbrug.

Da Bymarken alene bruges til Sommerhavn for Indbyggernes Kreature, finder der intet egentligt Jordbrug Sted.

Byens Tilstand i Almindelighed.

Huusfliden staaer ikke paa noget høit Trin i Laurvig og de faa Fabricater af samme ere kun til Indvaanernes eget Brug. Baadbyggeri drives ikke paa Stedet. Størrelsen af et Aars Løn for en Tjenestekarl er fra 25 til 36 Spd. og for en Tjenestepige fra 10 til 16 Spd., og den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbeider fra 30 til 40 ß. om Sommeren og fra 26 til 30 ß. om Vinteren. Laurvig erholdt i Periodens Løb en Sparebank, hvis Plan er approberet ved høieste Resolution af 4de September 1838 og hvis udestaaende Capital ved Udgangen af f. A. udgjorde 9202 Spd. samt Cassebeholdningen 615 Spd. 39 ß., hvorhos Indskydernes Tilgodehavende var 9053 Spd. 21 ß. samt Sparebankens eget Fond 764 Spd. 18 ß.

I Aaret 1839 paabegyndtes Opførelsen af et nyt Fattighuus til 60 Fattige, der efter Licitation vil koste 5898 Spd. og hvortil af en Indvaaner paa Stedet er skjænket 1200 Spd., samt ved høieste Resolution af 12te November 1839 bevilget et Laan af Oplysningsvæsenets Capitalfond, stort 4200 Spd. Endvidere paabegyndtes en Reparation paa Laurvigs Kirke, hvortil af samme Fond ved høieste Resolutioner af 13de Decbr. 1839 og 6te April 1841 er bevilget 2de Laan, tilsammen til Beløb 2600 Spd. Laurvigs Middelskole, der i Aarene 1836 til 1840 i det Hele har erholdt et Tilskud af Bycassen, stort 580 Spd., havde ved Udgangen af 1840 25 Disciple. I 1840 oprettedes der en Søndagsskole paa Stedet.

Hvad Laurvigs Tilstand i Almindelighed angaaer, da antages det, at ligesom Byen med Hensyn til Velstand i en lang Række Aar formeentlig har staaet paa et temmelig lavt Trin iblandt Rigets Kjøbstæder, saaledes har ogsaa Stillingen sammesteds snarere forværret end forbedret sig i de 5 Aar, der ere Gjenstand for

nærværende Rapport, hvorom ogsaa adskillige Fallissements iblandt Stedets Handlende i de senere Aar synes at vidne. Forøvrigt kan det vistnok ventes, at Byen vil skride fremad, naar den Deel af det til det forrige Laurvigs Grevskab hørende Bygselgods, som af Grevskabets nærværende Eier er bestemt til at afhændes, er gaaet over til at blive Selveiergods; men skjønt det, efter hvad der ovenfor er anført, allerede er skredet raskt med denne Afhændelse, ville Virkningerne deraf dog ikke kunne vise sig førend efter længere Tids Forløb.

Noget Resultat i den ovenomhandlende Henseende antages ikke at kunne udledes af Tabellen over de i Laurvig i hvert af Aarene 1836 — 1840 thinglæste og aflæste Gjældsbreve og Skifteudlæg m. m., hvis betydelige Talstørrelser, hvad Aflæsningen af Pantehæftelser og Afhændelsen af faste Eiendomme angaaer, for en stor Deel ere foranledigede ved Transactioner, der staae i Forbindelse med det forrige Laurvigs Grevskabs Afhændelse til dets nærværende Eier.

Sandefjord.

Handel.

Denne bestaaer i Sandefjord i Detailhandel med Stedets og Omegnens Beboere og i Trælastudskibning, der er af liden Betydenhed, hvortil den Omstændighed, at Sandefjord intet Vasdrag har, væsentlig bidrager. Trælasten udskibes for det meste til Danmark i smaa Fartøier og kun meget lidet gaaer til Holland og Frankrige. Den medfølgende Tabel udviser, at der ved Udgangen af 1840 i Sandefjord var 4 Grosserere, 18 Kjøbmænd eller Detailhandlere, 3 Høkere og 4 Marketentere.

Skibsfart.

I Forhold til dets Størrelse eier Stedet et temmelig betydeligt Antal Skibe, der ligesom de i Laurvig hjemmehørende Fartøier næsten udelukkende anvendes til Fragtfart. Efter Tabellen havde Stedet ved Udgangen af 1841 31 Skippere, hvoraf 18 bosatte paa Stedet og 13 udenfor samme.

Haandværksdrivt.

Denne indskrænker sig i Sandefjord til at forsyne Stedet selv og dets nærmeste Omegn, og er der i Periodens Løb ikke gjort noget væsentligt Fremskridt i denne Næringsgreen. Tabellen udviser, at der ved Udgangen af 1840 paa Stedet kun gaves 7 Haandværksmestere med 7 Svende og Drenge.

Fabrikdrivt.

Af Fabrikker har Sandefjord, efter den medfølgende Tabel, i Periodens Løb ikkun havt 2de Tobaksfabrikker, hvis aarlige Product opgives til 6000 Pd., samt tvende Brændeviinsbrænderier, hvis aarlige Product opgives til 15 à 16,000 Potter, men af hvilke det ene er blevet nedlagt i Begyndelsen af f. A. og det andet i Begyndelsen af d. A.

Bjergværksdrivt

finder ikke Sted i Sandefjord, og ikke heller

Jordbrug,

da Stedet ingen Bymarker har.

Skibsbyggeri

har vel i Periodens Løb ikke været drevet paa selve Stedet; men da flere af dettes Handlende have Skibsværfter i Sandefjordsbugten, ere i Aarene 1836 — 1840 flere Fartøier paa disse byggede for Regning af Kjøbmænd i Sandefjord, og ere disse Fartøier, som egentlig byggede i Laurvigs Fogderi, anførte derunder i den nærværende Rapport medfølgende Fortegnelse over de Fartøier, der ere byggede i Amtet i Periodens Løb.

Stedets Tilstand i Almindelighed

kan i Periodens Løb i det Hele ikke antages at være skredet fremad; men, ligesom ved Laurvig anført, maa Forandring til det Bedre heri kunne ventes af den fremadskridende Realisation af det til Laurvigs Grevskab hørende skovløse Gods. Huusfliden staaer paa det samme Trin som i Laurvig og Tjenestelønnen er den

samme som der. Forøvrigt vedlægges en Fortegnelse over de i Sandefjord i hvert af Aarene 1836 — 1840 thinglæste og aflæste Gjældsbreve og Skifteudlæg m. m., hvilken Fortegnelse udviser et betydeligt Misforhold imellem thinglæste og aflæste Gjældsbreve; men hvoraf man dog ikke troer at kunne udlede noget bestemt Resultat med Hensyn til Dommen, om Stedet i Periodens Løb er gaaet frem eller tilbage i Velstand.

Forinden man forlader Materien om Sandefjord, maa man tilføie at Stedet i Løbet af Perioden har erholdt et Badehuus, der eies af et Actieselskab, og hvis Opførelse har kostet circa 4000 Spd., men som hidtil ikke har havt den Søgning, som man med Hensyn til Vandets stærke Saltholdighed og den Omstændighed, at der paa Stedet findes god Gytje, synes at have havt Grund til at vente.

Tønsberg.

Handel.

Tønsbergs Handel indskrænker sig, ved Siden af nogen Trælastudskibning, til Detailhandel med Stedets egne Indvaanere samt med de omkringliggende Bygder, der vel ikke kunne tilveiebringe betydelige Udskibningsartikler, men som ere productive og derfor afgive temmelig mange Fornødenhedsartikler til Salg. Trælasten udskibes for en stor Deel til Danmark samt tildeels til England og Frankrige. Efter den medfølgende Tabels Udvisende, gaves der i Tønsberg ved Udgangen af 1840 10 Grosserere, 43 Detailhandlere, 3 Høkere, 1 Marketenter og 17 Værtshuusholdere, som tillige ere Høkere, med 22 Betjente.

Skibsfart.

Stedet eier et betydeligt Antal Fartøier, der for det meste beskjæftiges i Fragtfart fra andre Steder i det sydlige Norge samt fra Sverige. Af Skippere have 232 Borgerskab til Stedet, men af hvilke dog kun 32 boe i Tønsberg, da de øvrige for en stor Deel føre Fartøier, der ikke høre hjemme i Tønsberg selv.

Haandværksdrivt

staaer i Tønsberg paa den samme Fod, som i de fleste andre mindre Kjøbstæder, og har ikke i nogen Retning gjort noget væsentligt Fremskridt i Periodens Løb, hvorimod der endogsaa i de senere Aar er sporet nogen Indskrænkning i enkelte Grene af samme, nemlig i Garver- og Sadelmagerprofessionerne. Stedet havde ved Udgangen af 1840 68 Haandværkere med 53 Svende og Drenge, foruden 18 Frimestere eller Haandværkere uden Borgerskab. I 1839 og 1840 er der i Tønsberg oprettet 2de Bogtrykkerier, hvorfra udgives 2de Blade, under Navn af „Tønsberg Tidende" og „Tønsbergs Merkur."

Fabrikdrivt

indskrænker sig i Tønsberg efter den medfølgende Tabel til endeel Brændeviinsbrænderier, hvis Antal ved Periodens Begyndelse var 7, men hvoraf 2de vare nedlagte ved Udgangen af 1840, og hvis Product i samtlige 5 Aar i Gjennemsnit udgjorde circa 50,000 Potter aarlig, et Teglværk, der i Gjennemsnit har leveret 33,000 Tagsteen og 58,000 Muursteen aarlig, 4 Tobaksfabrikker, der have produceret circa 25,000 ℔ Skraatobak og 1000 ℔ Snuustobak aarlig, 1 mindre betydelig Skosværtefabrik og 2 Vindmøller. Tabellen udviser forøvrigt en betydelig Tilbagegaaen i Brændeviinsbrænderiernes Drivt i Periodens Løb.

Bjergværksdrivt

finder ikke Sted i Tønsberg.

Skibsbyggerie.

Af Skibe er der i Periodens Løb kun bygget eet i Tønsberg af 202½ Commercelæsters Drægtighed, der er anført paa den med nærværende Rapport følgende almindelige Tabel over de Skibe, der i Periodens Løb ere byggede i Amtsdistrictet.

Jordbrug.

Da Tønsberg har betydelige Bymarker, paa hvis Dyrkning Byens Indvaanere lægge særdeles megen Vind, er Jordbruget ikke uden Vigtighed for Tønsberg By. Af disse Bymarker er i Periodens Løb optaget circa 36 Tdr. Land.

Byens Tilstand i Almindelighed

antages ikke at være gaaet tilbage i de 5 Aar, der ere Gjenstand for nærværende Rapport, hvortil Stedets Lethed som Levested betragtet og fornuftig Oeconomie i Indvaanernes Huusvæsen væsentlig har bidraget. Den medfølgende Tabel over thinglæste og aflæste Gjældsbreve og Skifteudlæg m. m. viser intet paafaldende Misforhold, hvad thinglæste og aflæste Pantehæftelser angaaer. Huusfliden formenes at staae paa en ret god Fod i Tønsberg, og antages Lønnen for Tjenestefolk samt den almindelige Dagløn for simple Haandarbeidere, i hvilken Henseende ingen speciel Opgave er modtaget fra vedkommende Byfoged, at være den samme som i Laurvig. Baadbyggerie drives ikke paa Stedet som nogen Næringsvei. I 1837 erholdt Stedet en Søndagsskole.

Som et Foretagende, der gjør Almeenaanden i Tønsberg megen Ære, bør her ikke forbigaaes Oparbeidelsen af Canalen Piren, der paabegyndtes i 1835 og fuldendtes i Periodens Løb med en Udgivt af circa 12,000 Spd. Canalen har nu en Dybde af 7 Fod med dagligt Vande.

Holmestrand.

Handel.

Handelen i Holmestrand er af den samme Beskaffenhed, som i de øvrige Byer i Amtet og bestaaer hovedsagelig i Detailhandel med Indvaanerne paa Stedet og i Omegnen, samt i nogen Trælastudskibning. Udførselen af Trælast skeer for største Delen til Holland, og finder ogsaa nogen Afskibning Sted til Frankrige og England. Efter den medfølgende Tabel er der i Holmestrand 6 Grosserere uden Borgerskab, 24 Detailhandlere med 19 Betjente, samt 18 Høkere.

Skibsfart.

Ogsaa Holmestrand eier et betydeligt Antal Skibe, der for en stor Deel anvendes til Fragtfart. I det Hele have 39 Skippere Borgerskab i Holmestrand, af hvilke 23 ere bosatte i Byen og 16 boe udenfor samme.

Haandværksdrivt

staaer i Holmestrand paa et temmelig lavt Trin, og Haandværkernes Arbeider have, naar undtages Garvernes, liden eller ingen Afsætning udenfor Byen. Efter den medfølgende Tabel gaves der ved Udgangen af 1840 i Holmestrand 43 Haandværkere med 24 Svende og Drenge, samt 3 Frimestere uden Borgerskab.

Fabrikdrivt.

Af Fabrikker besidder Holmestrand kun 1 Brændeviinsbrænderi, hvormed er forenet et Maltgjøreri samt en Kornmølle, der drives med Hestekraft, men hvilken Indretning i det Hele standsedes i sidste Halvaar 1839, — samt 2 Tobaksfabrikker. Efter Opgivende producerede Brændeviinsbrænderiet i Aarene 1836 — 1839 circa 7500 Potter Brændeviin aarlig, og de tvende Tobaksfabrikker i Aarene 1836 — 1840 circa 4700 Pd. Tobak aarlig.

Bergværksdrivt

finder ikke Sted i Holmestrand.

Skibsbyggeri.

Efter den med nærværende Rapport følgende almindelige Tabel over de Skibe, der i Periodens Løb ere byggede i Amtsdistrictet, er der kun bygget eet Skib i Holmestrand i de 5 Aar, nærværende Rapport omfatter, hvilket Skib har en Drægtighed af 46 Commercelæster.

Jordbrug

har Byen ikke, da den ikke har Bymarker.

Stedets Tilstand i Almindelighed.

Uagtet den medfølgende Tabel over thinglæste og aflæste Gjældsbreve og Skifteudlæg m. m. udviser, at der i Periodens Løb er bleven thinglæst Documenter til et ikke ubetydelig større Beløb end Beløbet af de af-

læste Documenter, troer man dog at kunne antage, at Stedet er fkredet fremad i det Tidsrum, der er Gjenstand for nærværende Rapport.

Huusfliden antages at staae paa en taalelig god Fod i Holmestrand. I Aaret 1839 erholdt Stedet en saakaldet Haandgjerningsskole. Lønnen for Tjenestefolk antages at kunne ansættes fra 20 til 30 Spd. aarlig for en Tjenestekarl og fra 10 til 15 Spd. aarlig for en Tjenestepige, og den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbeider til 32 ß. Baadbyggerie drives ikke i Holmestrand som nogen Næringsgreen. Paa Stedet er i Periodens Løb oprettet en Sparebank, hvis Plan er approberet ved høieste Resolution af 10de April 1838, og hvis udestaaende Capital ved Udgangen af Aaret 1840 var 16,908 Spd. 110 ß., hvoraf Indskydernes tilgodehavende Capital med indestaaende Renter udgjorde 16,233 Spd. 49 ß., og var Sparebankens eget Fond til samme Tid 673 Spd. 99 ß.

I 1840 erholdt Holmestrand en Badehuusindretning, hvis Istandbringelse kostede 2200 Spd., og som nyder jevnlig Søgning. Paa Brolægningen af Byens Gader er i Periodens Løb anvendt circa 2800 Spd. Ved høieste Resolution af 7de April 1840 blev Holmestrands Commune af Oplysningsvæsenets Fond bevilget et Laan, stort 6000 Spd., imod Tilbagebetaling i 28 Aar, for dermed at befrie Byen for endeel ældre Laan, der have været optagne til Bestridelse af Udgifterne ved forskjellige almeennyttige Foretagender.

Ladestedet Aasgaardstrand.

Dette Steds Indvaanere ernære sig hovedsagelig ved Skibsfart, da Stedets Handel, der indskrænker sig til en høist ubetydelig Udskibning af Trælast og Udsalg af Fornødenhedsartikler til Stedets Indvaanere og noget Lidet til Indvaanerne i det omkringliggende Landdistrict, i det Hele er meget ubetydelig. Efter den medfølgende Tabel har Stedet 4 Detailhandlere og 5 Høkere, 10 Skippere og 9 Haandværkere uden Borgerskab. Haandværksdrivten paa Stedet indskrænker sig alene til Indvaanernes eget Behov.

Fabrik- og Bergværksdrivt finder ikke Sted i Aasgaardstrand, og har Stedet ingen Bymarker. Ikke heller er der i Periodens Løb bygget noget Skib sammesteds. Huusfliden antages at staae paa et lavt Trin i Aasgaardstrand. Tjenestelønnen er den samme som i Amtets Landdistrict i Almindelighed.

Stedet formenes at være gaaet tilbage i Periodens Løb, og synes der heller ikke for Tiden at være Udsigt til, at Forandring til det Bedre i Fremtiden kan ventes. Hvad thinglæste og aflæste Pantehæftelser m. m. for Aasgaardstrands Vekommende angaaer, henvises til Tabellen for Jarlsbergs Fogderi, hvorunder Stedet sorterer.

Jarlsberg og Laurvigs Amt den 31te December 1841.

Underdanigst

Ulrich Cappelen.

Bratsbergs Amt.

Til Kongen!

Til Følge Deres Kongelige Majestæts naadigste Resolutioner af 11te Octb. 1825 og 10de Sept. 1827 samt 23de Decb. 1839 tillader Amtet sig herved underdanigst at afgive følgende

Beretning

om

Bratsbergs Amts oeconomiske Tilstand fra Begyndelsen af Aaret 1836 til Udgangen af Aaret 1840.

A. Landdistrictet.

Jordbruget har her fra Fortiden været meget forsømt, især formedelst Almuens dertil i Almindelighed lidet tilbøielige Characteer; Kornavlingen har derfor ogsaa i flere Egne været aldeles utilstrækkelig til Folkets Behov. Imidlertid antages Agerdyrkningen i de *senere Aar* i begge Fogderier at være gaaen noget fremad, dog mindre ved Hjælp af forbedrede Agerdyrkningsredskaber, som Bonden nødig indlader sig paa, end ved den, formedelst uheldige Conjuncturer, declinerede Skovdrivt, der nemlig har twunget Almuesmanden til at lægge mere Vind paa sin Jord og Fædrivt. Opdyrkningen af Nyland er i begge Fogderier ikke betydelig; men naar herover med Føie klages, ligesom over den ringe Forbedring, Agerbruget i det Hele offres, saa maa man fortrinlig søge Grunden hertil i Bondens trykkende Kaar, hvilke ikke synderlig ophjælpes ved den overhaand tiltagende Udstykning af Eiendommene i flere Egne, der vistnok skaffer en Forøgelse i Folkemængden, men derimod Samfundet kun lidet agtbare Medlemmer til Deeltagelse i dets forskjellige Grene af Virksomhed. I Tabellerne vil findes Opgave over Jordebrugenes Antal og Skyld samt de udskiftede Brug; men hvad de sidste angaaer, da er Opgaven mere forfattet efter hvad der omtrent har kunnet lade sig calculere, end efter en nøiagtig Opmaaling, den man formedelst Jordbrugernes ringe Interesse for Sagen har vanskeligt for at faae sig nøiagtig meddeelt.

Det vil af denne Tabel erfares, at Selveiergodset i

a. Nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi forholder sig til de bortfæstede Gaarde omtrent som 5 : 1; at der af 173 Brug er omtrent 1/5 Deel udskiftet og over 272 Tønder Nyland opdyrket, og i

b. Øvre Tellemarkens Fogderi forholder sig til det bortfæstede som 6 : 1; at der af 184 Brug er omtrent 1/3 Deel udskiftet og omtrent 725 Tønder Land af udyrket Jord opbrudt til Ager.

*

De almindelige Sædarter ere Byg, Havre og Potetes samt Rug og Blandkorn. Udsæden og dens Foldighed er omtrent den samme som ved sidste Folketælling opgiven. Potetesavlingen giver fremdeles godt Udbytte, og dette vilde ogsaa i Almindelighed være tilstrækkeligt, saafremt Tørraadenheden ikke hjemsøgte Frugten, hvilket der paa mange Steder endnu klages over. Kornavlingen kan antages at staae i Forhold til Potetesavlen som 1 : 6, enkelte Egne undtagne, hvor Byg og Havre udsaaes i større Qvantitet.

Liin, Hamp og Humle dyrkes i Almindelighed ikke, og intetsteds mere end til Huusbehov. Haugedyrkning og Opelskning af Frugttræer skulle paa enkelte Steder tiltage, men staaer i det Hele taget endnu meget tilbage.

Efter den hermed følgende Fortegnelse over de i Amtsdistrictet værende Bygdemagaziners Status ved Udgangen af f. A. havdes i Bygdemagazinerne:

a. I nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi:
En Beholdning af 138½ Tønde Byg, — 621 Tønder Havre i Oplag — 463 Tønder Byg samt 3305 Tønder Havre i udestaaende Fordringer — og i Pengebeholdninger tilsammen et Beløb af circa 406 Spd.

b. I øvre Tellemarkens Fogderi:
En Beholdning af circa 322 Tønder Byg, 75 Tønder Havre i Oplag — 2304 Tønder Byg og 140 Tønder Havre i udestaaende Fordringer — og i Pengebeholdninger tilsammen 489 Spd. 45 ß.

Den ligeledes vedlagte Fortegnelse over de i Amtsdistrictet værende Fabrikker og Manufacturer samt andre Industrianlæg ved f. Aars Udgang viser, at der paa den Tid gaves 16 Kornmøller, hvorpaa formales omtrent 30,000 Tønder Korn aarlig.

Misvækt-Aar indtraf ogsaa her i Aaret 1839, hvilket gjorde det nødvendigt at komme Almuen til Hjælp, saavel med Laan til Korns Indkjøb, som af Magazinerne.

Fædrivten: Denne er her i Amtet ingenlunde af nogen Betydenhed, da Græsgangen, med enkelte Undtagelser, er for utilstrækkelig til Qvægets stadige Fremfødning. Enkelte Slagtequæg afsættes i de nærmeste Byer og Ladesteder. Med Hesteavlingen staaer det endnu tilbage, dog findes her gode Brugsheste, der især ved Kulkjørselen finde sin fordeelagtige Anvendelse.

Skovdrivten. Skovene kunne i de sidste 5 Aar, i Almindelighed, antages for at være forringede; Træ-lastudførselen, paa sin Side, og den for Jernværkerne nødvendige Kuldrivt, paa sin, har naturligviis ikke kunnet andet end medtage mangen Skovstrækning, og hvor denne ellers kunde været sparet, have Gaardbrugernes egne Fornødenheder, som Jordbruget ikke af sig selv har været tilstrækkeligt til at afhjælpe, maattet tilfredsstilles ved Skovdrivten, der især ved Smaalasts-Afsætningen har været fordærvelig for dem.

Af medfølgende Fortegnelse vil erfares, hvad der af Tømmermaterialier er tilvirket paa:

a. Nedre Tellemarkens og Bamble Fogderies 135 Sauge, der udgjør omtrent 32,000 Tylter aarlig;

b. Øvre Tellemarkens Fogderies 78 Sauge — 5 à 6000 Tylter aarlig.

Udskibningslasten bestaaer saavel i tilhugne Fyr- og Granbord, som i Spirer, samt Birkelast af forskjellige Dimensioner, som i Planker, Battens og Bord. Lastebruget gav i Aarene 1836 og 1837 meget af sig, men i de senere Aar er det falden betydeligt. Egematerialier hugges enkelte Steder i nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi, men benyttes meest til Skibsbyggeri. Af Tjære-Ovne findes i sidstnævnte District 1, andre egentlige Ovne findes ikke, da Bonden almindeligviis hjælper sig med en simpel Fordybning i Jorden, men som afgiver et ringere Product. Til Brændematerialier benyttes kun Veed.

Fiskeri: Dette drives fornemmelig i Eidanger- Bamble- og Sannikedals Sogne, der strække sig langs Kysten, og er til Nytte saavel for de fattige Kystbeboere som de nærliggende Kjøb- og Ladesteders Indvaanere, men det maa dog i det Hele anseés for en Binæring, som intet Product til Udførsel giver. Østers saavelsom Hummer ere dog Gjenstand for Salg her til Nabo-Districterne, dog i smaa Qvantiteter. Andre Fiskesorter, saavel tørret som speget, tilføres derimod fra andre Districter.

I øvre Tellemarkens Fogderi drives Fiskeriet, de mange Indsøer og Elve uagtet, dog kun som Binæring; kun i Vinje Præstegjeld afkaster det en Fangst af nogle 100 Bⱡ Ørred om Aaret, der gaaer under Navn af Ragørred. Der fiskes ogsaa Siig og Aborrer, som her kaldes Tryter. Fiskeredskaberne ere uforandrede de samme.

Bjergværksdrivt: Af den medfølgende Tabel over Bjergværksdriften i begge Fogderier ved Udgangen af f. A. vil erfares, at de 3de Værker, Distrikтet gjemmer, nemlig Holdens, Fossums og Bolvigs, have 100 Jerngruber og Skjærp, 5 Kobbergruber, der alle bleve optagne i forrige Aar, men kun 1 af dem har været i Drivt.

Omdals Kobberværk har været nedlagt siden Aaret 1828. I Laurdals Præstegjeld i øvre Tellemarken gives 2de Brynesteensbrud, der i de sidste 5 Aar have udbragt omtrent 320,000 St. aarlig.

Holdens saavelsom Fossums Værker drives med Kraft, hvorimod Bolvigs, formedelst Eierens Opbud i Aaret 1839 har været standset, indtil en formuende Kjøbmand i Porsgrund, J. Flood, ved at lade sig samme nylig tilslaae, har givet grundet Haab om, at det snart vil komme i Gang igjen, og for Fremtiden vorde bestyret med Kraft og Indsigt. Efter Tabellen have Gruberne i de sidste 5 Aar givet et Product af circa 4000 Tønder Jernmalm aarlig pr. **medium**; og i Henseende til Værkernes Product henvises til Tabellen, hvoraf erfares, at Udbyttet fra Aaret 1836 til 1840 er forøget *særdeles* betydeligt. De Oplysninger, som ihenseende til denne Post forøvrigt kunne være at tilveiebringe, har Amtet søgt indhentede hos Bergmester Strøm, men uagtet gjentagne Paamindelser derom endnu intet modtaget.

Fabrik- og Industri-Anlæg. Over disse Anlæg fremlægges herved en Tabel, hvoraf vil sees, at der i Amtsdistrictet gives:

a. I nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi 13 Brændeviinsbrænderier og

b. i øvre Tellemarkens Fogderi 86 Brændeviinsbrænderier, — men ligesom mange af disse ikke i de senere Aar have været i Drivt, saaledes er man formedelst de upaalidelige Opgaver derover, ude af Stand til at meddele Mængden af Productet. Aarsagen til denne Standsning i Brændeviinsbrændingen maa vel hovedsageligen tilskrives den forhøiede Productionsafgift, men ogsaa den i den senere Tid aftagne Nydelse af Productet. Staaer denne sidste end ikke i Forhold til Brænderiernes Drivt, saalænge Brændevinet indføres andetsteds fra, maa man dog med Glæde erkjende, at Brændeviinsdrikken ogsaa her i i Distrikтet i de sidste 5 Aar har aftaget, hvilket man for største Delen kan tilskrive de oprettede Maadeholdsforeninger, — der saavel ved sin umiddelbare Virksomhed blandt de nærmeste Omgivelser, som ved sit Exempel og Aand har udbredt en Alvors-Stemning iblandt Almuesklassen, der giver Haab om ædlere Frugter for Moraliteten i det Hele.

c. 213 Sauge med et Product, som ovenfor anført.

d. 16 Teglværker, der med omtrent 38 Arbeidere levere circa 55000 Stk. Steen aarlig.

e. 16 Møllebrug, hvorved formales omtrent 30,000 Tønder Kornvarer aarlig.

Binæringer. Tilvirkning af egne Fornødenheder, som Vadmel, Lærred, Værken og Strie o. dsl. er det, hvortil Husfliden almindeligviis indskrænker sig, og det kun til eget Behov. Denne maa i det Hele taget antages endnu at staae paa et lavt Trin, — saavel Klædevarer som finere Linned og Manufacturvarer fra Byerne kjøbes endnu af mange af Indvaanerne.

Skibs- og Baad-Byggeri. Efter vedlagte Tabel over de i Tolddistrictet i Aarene $18^{36}/_{40}$ byggede Fartøier var der i det Kragerø Tolddistrict underliggende Landdistrict hjemmehørende 14 nybyggede Fartøier af 1034 Commercelæsters Drægtighed, hvoraf i samme Tidsrum 7 Fartøier ere solgte, tilsammen drægtige $498^1/_2$ Commercelæster; i Ladestederne Brevig, Stathelle og Langesund 11 hjemmehørende Fartøier af $862^1/_2$ Commercelæsters Drægtighed og i det til Langesunds Tolddistrict hørende Landdistrict 10 Fartøier af $935^1/_2$

Commercelæsters Drægtighed. Desuden skulle, efter vedkommende Fogeds Beretning, 15 Fartøier staae paa Stabelen i Landdistrictet.

Skibsfarten. Søfart drives meest af Kystbeboerne i Eidanger, Bamble og Sannikedals Sogne, og Fragtfarten føres især fra Ladestederne; — 11 Fragtebaade ere i stadig Virksomhed, og skulle indbringe Eierne 100 à 200 Spd.

Af andre Landbo-Næringer maa derhos nævnes:

1. Jagten, der dog er af ringe Betydenhed her i Distrietet, dog skydes især i øvre Tellemarken endeel Tiure og Urfugle, samt i Moland, Vinje og Tind flere hundrede Tylter Ryper aarlig, hvilke afsættes til de nærmeste Byer, og i de 2de sidstnævnte Præstegjelde skydes en Deel Reensdyr, men hvilke fordetmeste nedsaltes og fortæres i Distrietet.

2. Landtransport af Varer. Den vigtigste er den, som foregaaer mellem Graaten og Fjærestrand samt imellem Fjærestrand og vestre Porsgrund. Dertil bruges 50 Heste de $^3/_4$ Dele af Aaret og med hver Hest fortjenes 60 ß. daglig, en Indtægt, som flere af Gjerpens og Solums Almuer dele. Den anden, men mindre betydelige, Land-Transport foregaaer i det ovenfor liggende Holdens Præstegjeld, nemlig fra Nome til Eiestrand $^1/_4$ Miil, fra Lundefaret til Saltevje $^3/_4$ Miil, fra Soboden igjennem Bøe til Sillejord (Skarkevje) $1^3/_4$ Miil, samt i Hitterdal fra Tangen til Kroshuus $1^3/_4$ Miil og til Tindoset 3 Mile.

3. Handel med Landmandens Varer og Producter har ikke tiltaget synderlig siden Loven af 15de Juli f. A. emanerede. Landkræmmernes med Gjestgiveriernes Antal udgjør

a. I nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi 57 og

b. I øvre Tellemarkens Fogderi 48, der fordetmeste tillige ere Skydsskaffere.

De nærmeste Byer Kongsberg for øvre Tellemarken og Skien med Porsgrund og Udstederne ere naturligen de Steder, hvor Distrietets Producter afsættes; — i Skien fornemmelig ved Markederne.

4. Det fortjener derhos at bemærkes, at Veivæsenet i Amtsdistrictet i de senere Aar er gaaet betydelig fremad. Ikke alene er det af Statskassen bekostede ny Veianlæg fra Kongsberg gjennem øvre Tellemarken til Haukeli i Vinje skredet saavidt frem, at det allerede har naaet forbi Vinje, altsaa en Strækning af over 8 à 9 Mile oparbeidet, men Amtets egne af Communen bekostede Veie have i flere Retninger vundet Forbedringer, der fortjene Anerkjendelse, ligesom disse stadige Veiarbeider have givet en heldig Anledning for mangen brødlos Mand til Fortjeneste og Erhverv for sig og Sine.

Milelængden af Distrietets med Hjulredskaber fremkommelige Veie udgjør:

a. I nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi af Hovedveie $28^5/_8$ Mile og af Bygdeveie $22^7/_8$ Mile, hvoraf kun $^7/_8$ Miil i de sidste Aar er for Amtets Regning oparbeidet til farbar Vei, nemlig fra Kiil til Kragerø.

b. I øvre Tellemarkens Fogderi 32 Mile, hvoraf $16^1/_2$ Mile Hovedvei, de øvrige ere i de sidste 5 Aar til Kjørevei oparbeidet Bygdevei.

I Dagpenge har en Arbeidsmand almindeligviis — paa Huusbondens Kost: 12 à 20 ß. og paa egen Kost fra 20 til 32 ß. Lønnen for en voxen Tjenestekarl er forskjellig fra 15 til 30 Spdlr. og for en Tjenestepige 8 à 12 Spdlr. Bonden lønner somoftest kun med Kost og fornødne Klæder.

Hvad Tilstanden i Distrietet angaaer, da tør man ikke antage, at denne i det Hele taget er noget favorable. Den hervedfølgende Tabel over afholdte Executioner m. v. viser at disse:

a. I nedre Tellemarkens og Bamble Fogderi i de sidste 5 Aar have tiltaget fra (1836) 117 til (1840) 337 Stk., ligesom Udpantningerne fra (1836) 1213 til (1840) 1659;

b. i øvre Tellemarkens Fogderi have været afholdte Executioner, ialt 653 Stkr.

og Udpantninger . . 6479 = og

saaledes tiltaget fra 1836 til 1840 Executionerne 161 Stkr. og derimod Udpantningerne varieret.

Af Gjældsbreve og Skifteudlæg ere:

a. I nedre Tellemarkens og Tinds Sorenskriveri af .	.	749
		de 509 aflæste.
b. I Bamble	.	af 822
		de 404 aflæste.
c. I øvre Tellemarkens vestfjeldske		af 520
		de 268 aflæste.
d. . . . . . østfjeldske .	.	af 316
		de 163 aflæste;

hvorved dog af en Sorenskriver (Nielsen) er bemærket, at Opgaven over de passerede Aflæsninger neppe paa meget nær viser det i Virkeligheden afbetalte Beløb, da Almuesmanden der i Districtet er saa lidet omhyggelig for at besørge Aflysning af indfriede Pantehæftelser; ligesom Opgaven over de afhændede eller ved Skifte udlagte Jordeiendommes Værdi heller ikke antages at angive den virkelige Totalsumma, da der, forsaavidt Afhændelsesdokumenterne angaaer, saavel fra Forældre til Børn som imellem Andre, har været temmelig almindeligt, at man, for at begunstige Kjøberen eller spare paa det stemplede Papir m. v. Omkostninger, angiver en ringere Sum, end den virkeligen betalte, og i Henseende til Skiftetaxterne disse stundom turde være noget lempede efter en Begunstigelse mod den Løsningsberettigede.

Enkelte Auctionssalg laborere derhos af en betydelig Misviisning, paa Grund af de Forpligtelser, som Kjøberen maa overtage udenfor Tilslags-Summen, hvilken sidste dog alene er kommen i Betragtning i Opgaven; — en Bemærkning, som vel ogsaa for en Deel gjælder om Opgaverne fra de andre Jurisdictioner.

Af faste Eiendomme ere afhændede:

a. I nedre Tellemarkens og Tinds Sorenskriveri . . .	574 Stkr.
b. I Bamble	634 "
c. I øvre Tellemarkens vestfjeldske	363 "
d. I . . . . . østfjeldske	303 "

B. Kjøb- og Ladesteder.

1. Skien og Porsgrunds By med Ladesteder.

Faa Byer have vel en saa fordeelagtig Beliggenhed for Handelen som disse. Øvre og nedre Tellemarken, hvis betydelige Vasdrag gjennem Nordsø Vandet have Udløb forbi disse Byer, samt Gjerpens, Eidangers og tildeels Bamble Præstegjelde udgjøre Byernes betydelige Opland. Vel er dette Opland ikke just det veldyrkede, frugtbare; — det kan ei engang brødføde sig selv, mindre forsyne Byerne med Kornvarer; men een Rigdom gav Naturen det dog, dets betydelige Skovstrækninger, der aarlig yde en Mængde Brug til Afsætning, og hvor skulde vel denne naturligere foregaae, end i de nævnte Byer, hvorhen de betydeligste af Landdistrictets Vanddrage føre? Trælasthandelen synes derfor her at maatte være i fortrinlig Flor. Først bliver da at omtale Kjøbstædernes

Handel. Samhandelen med Landdistricterne, der væsentligst fra disse Byer maae hente deres Fornødenheder saavelsom deres faa Luxusartikler, til- eller aftager, eftersom Laanddistricternes vigtigste Handelsartikkel, Trælasten, finder Afsætning hos Kjøbstædernes Handlende, eller eftersom Aaret har været mere eller mindre heldigt for Landmanden. Vel afsætter ogsaa Tellemarken endeel Fedevarer, saasom Smør, Talg og Kjød, til Byerne; men dette er dog, især hvad de 2de sidstnævnte Artikler angaaer, ikke betydeligt. I de første Aar af den Periode, som nærværende underdanigste Indberetning omfatter, nemlig 1836 — 1838, var saaledes

Samhandelen med Oplandet temmelig livlig, deels fordi Trælasten i disse fandt fordeelagtigt Marked i Byerne, deels paa Grund af de mislige Kornaar i Oplandet, der desaarsag tiltrængte en større Qvantitet Kornvarer. I 1839 og 1840 har Samhandelen derimod aftaget, tildeels som Følge af, at de lave Priser paa Trælasten i Udlandet trykkede Indkjøbspriserne for Samme ned. Indkjøbspriserne paa Trælast ere af paalidelige Mænd opgivne i Tind, Gransherred, Hitterdal og Nordsøstranden at have været saaledes:

a. Langveed, 6 à 11 Tom.s Top, 24 à 40 Fods Længde:

1836 pr. Tylt	7	Spd.	4	℔	ß.
1837 " "	3	.	3		5
1838 " "	4	.	4		12
1839 " "	3	.	3		23
1940 " "	3	.	2		20

b. Tømmer, 9 à 16 Tom.s Top, 16 à 22 Fods Længde:

1836 pr. Tylt	2	.	3		21
1837 " "	3	.	"		17
1838 " "	3	.	1		12
1839 " "	2	.	2		15
1840 " "	2	.	1		19,

hvortil kommer Transportomkostninger,

	Langveed.	Tømmer.
fra Tind og Gransherred . .	1 à 1½ Spd.	⅗ à ⅘ Spd.
fra Hitterdal og Nordsøstranden	⅘ à 1 Spd.	⅖ à ⅗ Spd. pr. Tylt.

Indkjøbspriser og Drivtsomkostninger for Trælast i Oplandets øvrige Districter ere kun angivne omtrentlig saaledes, at de første skulle være fra 5 til 10% og de sidste fra 10 til 15% høiere, end de foran angivne, for det vestfjeldske Tellemarkens Vedkommende.

Hvad Trælasthandelen med Udlandet angaaer, da var denne i Periodens 3de første Aar i Flor. Priserne stode høit, og Udskibningen var derfor ogsaa livlig. I Periodens sidste 2 Aar og fornemmelig i 1840 har derimod denne Handel ikke været fordeelagtig. Priserne have været lave, og Ladninger skulle være udskibede til Cornwall, et af de bedste Markeder, med saa stort Tab, at Afskiberen, foruden at hele Ladningens Værdi er medgaaet i Omkostninger, endog skal have været nødt til at gjøre Tilskud for at dække Fragten.

Med Hensyn til de øvrige Producter, som Oplandet indfører til Byerne, saasom Smør, Talg, Kjød, Vildt — i ringe Mængde — og Potetes, bemærkes, at Priserne paa disse Artikler have været saadanne:

pr. ℔ Smør eller Talg . . . . 1 Spd. 72 ß. à 1 Spd. 96 ß.
" Tønde Potetes . . . . . " 72 " à " 96 "

Prisen paa Vildt varierer efter dettes Beskaffenhed. Af Slagtefæ indkommer aarlig flere betydelige Drivter, meest Qvier og Køer, hvis Priis, selv under pengetrange Tider, ikkun varierer ubetydeligt. Den er forøvrigt selvfølgelig forskjellig efter Slagtets Størrelse og Kjødfuldhed, mellem 10 til 22 Spd. Omsætningen af indenlandske Varer ved det aarlige Marked i Skien er ei betydelig; med Undtagelse af endeel Skind indskrænker den sig væsentligst til Haandværksarbeider, hvoraf Noget afsættes. Markedsbodernes Antal var i Aarene 1836 til 1840 i Gjennemsnit aarlig 34. Nogle have overeensstemmende med Pl. af 22de Decbr. 1808 ogsaa her erhvervet Bevilling til Handel en gros, hvoraf dog ingen synderlig Anvendelse er gjort. Fortegnelse over Byernes Handlende vedlægges. Fra Byerne Skien og Porsgrund udskibes endeel Jernvarer; men den betydeligste Exportartikkel saavel fra Byerne som de samme underliggende Ladesteder er Trælasten, hvis Priis i Udlandet derfor øver en væsentlig Indflydelse paa disse Steders

Skibsfart. Imidlertid har Skibsfarten i Periodens Løb i det Hele taget ikke været aldeles ubetydelig, uagtet de lave Priser paa Trælasten i Udlandet have gjort Afskibningen mindre fordeelagtig. Fragtfarten har dog været den væsentligste og ere Fragterne opgivne at have været følgende:

Hvorfra.	Hvorhen.	1836	1837	1838	1839	1840	beregnet efter:
Langesundsfjord	nordlige Frankrig	fr. 35 à 40 ℔ 5%	40 à 45 ℔ 5%	45 à 50 ℔ 5%	35 à 40 ℔ 5%	35 à 40 ℔ 5%	Christiania Standard
	London	S. 24 à 32 ℔ 5%	29 à 30 ℔ 5%	27 à 28 ℔ 5%	27 à 30 ℔ 5%	25 à 26 ℔ 5%	do.
	Bristol	S. 42 à 45 ℔ 5%	45 ℔ 5%	42 à 45 ℔ 5%	40 ℔ 5%	36 à 40 ℔ 5%	do.
	Cornwall	S. 16.6d à 17.9d ℔ 5%	15 ℔ 5%	14.9 à 16.6 ℔ 5%	14 à 15 ℔ 5%	14 ℔ 5%	Load à 50 Cubik Fod.
Sundswall	London	S. 52. 6d ℔ 5%	68 ℔ 5%	62 ℔ 5%	65 ℔ 5%	60 ℔ 5%	Petersburg Standard
Gothenborg	do.		45 ℔ 5%	. . . .	. . .	. . .	do.

Matroshyren har gjennem det hele Tidsrum omtrentlig holdt sig uforanderlig; den betinges enten for Reisen og varierer da efter dennes Længde og Besværlighed, eller for Maaneden, i hvilket Tilfælde den sædvanligviis er mellem 6 à 8 Spdlr.

Haandværksdrivt. Byernes haandværksdrivende Borgeres Antal har i de sidste 5 Aar ifølge Byfogdens Opgave tiltaget betydeligt, ligesom ogsaa deres Arbeider ere gaaede fremad til det Bedre. Denne Fremgang skyldes upaatvivlelig for en stor Deel den større Concurrence, som Haandværkernes Forøgelse har aabnet; men væsentlig skal dog, ifølge Byfogdens Indberetning, den i Skien i 1832 oprettede Tegneskole have bidraget til denne Fremadskriden. Imidlertid er det kun Snedkerne, der endnu have drevet deres Profession noget vidt; disse, der ere meget duelige, have afsat endeel Meubler til andre Steder i Riget. Forøvrigt har, noget Bogbinderarbeide og endeel Hatte undtaget, Haandværksarbeide ikke været afsat udenfor Byerne selv. I oeconomisk Henseende er derimod Haandværksstanden i Skien i de sidste 5 Aar gaaet tilbage, hvilket vel tildeels kan tilskrives Forøgelsen af Haandværkernes Antal og de i de senere Aar indtraadte uheldige Conjuncturer. Fortegnelsen over Byernes Haandværkere vedlægges.

Fabrikdrivt. Byernes væsentligste Fabrikdrivt er Saugbruget; men de mislige Handelsconjuncturer i de senere Aar have bevirket, at dette ikke drives med synderlig Fordeel; imidlertid ere endnu samtlige paa vedkommende Fortegnelse anførte Sauge i Drivt den Tid af Aaret da Drivten kan finde Sted. Forøvrigt haves endeel Tobaksspinderier, Brændeviinsbrænderier, Teglværk og Møllebrug. Fortegnelse over Fabrikkerne vedlægges.

Bjergværksdrivt gives ikke.

Skibsbyggeri. Dette har i Lustrets Løb ikke været betydeligt, da kun 2 Fartøier i dette Tidsrum ere byggede i Porsgrund og ingen i Skien. Imidlertid er strax ved denne By, paa Gjemsø Klosters Grund, et Skibsværft, hvor betydeligt Skibsbyggeri i Aarene 1836 til 1840 har været foretaget. En i Nærheden af Skien anlagt og i Aaret 1840 betydelig udvidet Reberbane leverer det Tougværk, som ved Skibenes Tilrigning behøves, og skal dette Product finde nogen Søgning. Tabel over Skibsværfter vedlægges.

Jordbruget. Skien og Porsgrund eie hver for sig endeel Jorder, som ere bortsatte stykkevis til Forskjellige og benyttes deels til Ager- og deels til England. Agerdyrkningen har imidlertid neppe hævet sig over Middelmaadigheden. Udsæden er angivet for Aaret 1840 paa Skiens Bymark til 16¾ Td. Korn og 66 Td. Potetes, samt paa de til Porsgrund hørende Jorder til 18¼ Td. Korn og 33¾ Td. Potetes.

Binæringer. Huusfliden eller Industrien angives af Byfogden at være høist ubetydelig, hvilket den formeentlig endnu længe vil blive, saalænge den maa concurrere med Udlandets Manufacturer, hvilken Concurrence den ei kan bestaae. Af andre Binæringer kan kun nævnes Fiskeri. Dette er for Skiens Vedkommende indskrænket til noget Laxefiskeri i Elven, deels med Garn eller Krog, deels ved Indbygning i Fosserne. Fra Porsgrund fiskes derimod paa Frier- og Eidanger-Fjorde meest Torsk og Hvidling.

I Ladestederne drives derimod Fiskeri mere og Skien og Porsgrund faae derfor deres meste Fisk fra hine ved Fiskekræmmere, der opkjøbe Fisken udenfor og føre den op igjennem til de nævnte Byer. Dette gjør imidlertid, at Fisk i Almindelighed især i Skien er noget dyr, undtagen naar Garnfiskerne ere meget heldige med deres Dræt efter Makrel, Hellefisk, etc. Hvad **Byernes Tilstand i Almindelighed** angaaer, skal man tillade sig at bemærke Følgende: I Skien er i Virksomhed:

1 **Sparebank** med et Fond ved Udgangen af 1840 af 40,548 Spdlr., hvoraf Eiendom 3260 Spdlr. 36 ß., udestaaende i Vexelobligationer 38,400 Spdlr., i Vexler 135 Spdl. og i Panteobligationer 740 Spdlr. Af andre Laaneindretninger har Stedet

1 **Filialafdeling af Norges Bank**, der traadte i Virksomhed ved Begyndelsen af Aaret 1836; og ifølge Deres Majestæts naadigste Resolution af 24de Febr. 1837

1 **Kongelig Disconteringscommission.** Det er vel almindelig erkjendt, at Indretninger, som de nævnte, ere gavnlige; imidlertid **non existit usus sine abusu**; og det er nok næsten mindre end tvivlsomt, at Skiens Indvaanere, især de Handlende, ei retteligen have benyttet den dem ved hine Indretninger aabnede lettere Adgang til Pengelaan, idet de lokkede derved have sat sig i en Virksomhed, som de under de senere indtraadte uheldige Conjuncturer ei have været istand til at soutinere. Foruden de nævnte offentlige Indretninger findes ogsaa i disse Byer

1 **Assuranceforening** for Skibe, kaldet „den første norske Assuranceforening" der bestaaer af 41 Rhedere, hjemmehørende deels i Langesundsfjorden, deels i Kragerø; i Foreningen er assureret 75 Skibe og Skibsparter taxerede for 291,350 Spdlr.; Foreningens Fond udgjør 26,108 Spdlr. 40 ß., hvoraf dog skal betales for Havari og Forliis i 1840, Assurance c. 10,000 Spdlr. Foreningens Love ere, under 7de Octbr. d. A., tilstillede det kongelige Finants-Departement for at forelægges Deres Kongl. Majestæt med Directionens underdanigste Ansøgning om, at Lovene maae nyde naadigst Sanction.

Hvad den **oeconomiske Tilstand** i Skien og Porsgrund angaaer, da er denne upaatvivlelig i de sidste Aar gaaet tilbage. Det er allerede foran bemærket, at Haandværksclassen maa antages at være gaaet tilbage i Velstand i de forløbne 5 Aar. De Handlende havde derimod ved Periodens Begyndelse og endnu indtil Udgangen af 1838 at glæde sig ved et gunstigt Marked; den væsentligste Exportartikkel, Trælasten, blev i Udlandet godt betalt, og den fandt saaledes hjemme Søgning hos Skoveierne. Samhandelen med Oplandet var derfor ogsaa livlig. I Periodens sidste 2de Aar, 1839 og 1840, har dette forandret sig. Trælasten sank i Prisen i Udlandet, hvorfor Exportenterne ikke mere kunde betale saa høie Indkjøbspriser. Hertil kom, at Coursen stadig forbedredes; Kjøbmanden fik vel endnu omtrent samme reelle Værdi for sin Ladning i Udlandet; men den nominelle var betydelig mindre. Hjemme vare og ere Forholdene fremdeles ikke forandrede efter Pengenes større Værd; Bonden og Arbeidsmanden kræve endnu det samme Beløb for deres Varer eller deres Arbeide, som før. Dette gjorde, at Trælasthandelen ikke mere kunde drives med Fordeel, og i Periodens Løb have saaledes 4 Trælasthandlere opgivet deres Boer. De Øvrige have betydeligen indskrænket deres

Virksomhed. Af Detailhandlere ere 3 fallerede i det omhandlede Tidsrum, ligesom 1 Høker og 1 Skrædder have opgivet deres Boer til Skifterettens Behandling. 1 Trælasthandler var allerede i 1835 gaaet Fallit. Det bemærkes, at disse Opgaver ere uddragne af Byfoged Cappelens Indberetning. At Arbeidsmanden, der væsentlig soutinerer ved Trælasthandleren, under saadanne Omstændigheder maatte gaae tilbage, er indlysende. Det bemærkes endvidere, at ifølge den fremlagte Tabel ere Pantsættelserne paa faste Eiendomme forøgede, medens Eiendommene selv ere faldne i Priis. Imidlertid tør man dog vel antage, at Tilbagegangen ikke har været særdeles betydelig. Men der er indtraadt en Crisis i Handelsverdenen, som har indvirket skadelig tillige paa andre Forholde. Er Crisen først overstaaet, tør man endnu haabe, at Alt vil blive godt. Med Hensyn til den tjenende Classe bemærkes, at en Tjenestedreng efter Opgivende faaer 25 til 30 Spdlr., en Tjenestepige fra 10 til 12 Spdlr. aarlig Løn, og en simpel Arbeidsmand 24 à 28 ß. daglig.

a. **Ladestedet Osebakken.**

Stedet har en Deel Krambod- og Trælast-Handel; men denne har ligesom i Porsgrund aftaget i de senere Aar. Haandværksdriften er ubetydelig og væsentligst indskrænket til Indvaanernes eget Behov. Ikke bedre staaer det sig med de øvrige Næringsveie. Fabrikker gives aldeles ikke; derimod har Stedet 1 Skibsværft, der i Tidsrummets Løb har leveret 1 større Fartøi, og hvorpaa det 2det allerede var sat paa Stabelen inden 5 Aarets Udgang. Nogen mere detailleret Fremstilling af Værftets Virksomhed seer man sig imidlertid ikke istand til at meddele, da de fornødne Materialier dertil ikke ere modtagne fra vedkommende Foged. Med Hensyn til Stedets Jordbrug gjælder det samme, som foran er anført om Jordbruget i det Landdistrict, hvortil Stedet hører. Af Binæringer drives kun noget ubetydeligt Fiskeri paa Frier- og Eidanger-Fjordene, hvilket imidlertid ei engang er tilstrækkeligt til Stedets Behov. Heller ikke paa dette Sted have Lustrets uheldige Conjuncturer været uden skadelig Indflydelse; men Tilbagegangen i oeconomisk Henseende er dog vistnok mindre betydelig end i Byerne Skien og Porsgrund, hvortil den vigtigste Aarsag formeentlig er at søge deri, at Handelsbevægelsen, hvis Aftagen har virket saa skadelig paa hine Byers Velstand, i Ladestedet har været ubetydelig før dette Tidsrums Begyndelse og følgelig følt mindre Trykket af de uheldige Conjuncturer. Tabel over Stedets Næringsdrivende vedlægges og over Pantsættelserne ligesaa.

b. **Ladestederne Brevig og Stathelle.**

Den væsentligste Næringsvei for disse Steder er **Handelen**, der deels er activ, forsaavidt ikke ubetydelig Trælast derfra har været udført med Stedernes egne Skibe, deels passiv, da endeel Hollændere og Hannoveranere aarligen ankomme til Stederne, deels baglastede og deels medbringende Fedevarer, og indtage Trælast paa Retouren. Samhandelen med Stedernes Opland, der dannes af endeel af Bamble og Eidanger Sogne, er kun ubetydelig. Fedevarer indføres, deels fra Holland deels Danmark; endeel Smør, Talg og Kjød bliver derhos aarlig fra Tellemarken afsat til Brevig, hvorimod Tellebønderne kun sjelden tage deres Varer i Brevig, da de erholde dem lettere i Skien og Porsgrund, hvorved de ogsaa spare en Deel af Transporten. Ogsaa disse Steders Handelsbevægelse er i de senere Aar betydelig lammet ved de samme Omstændigheder, som forhen ere anførte; alene i 1840 have 2de af Brevigs vigtigste Trælasthandlere været nødte til at standse. At de Øvrige under Conjuncturer, som de nærværende, indskrænke deres Virksomhed, er naturligt.

Haandværksdriften i Ladestederne har i Øvingsvenniet ikke gjort noget Fremskridt; den er udelukkende indskrænket til Indvaanernes Behov.

Fabrikdriften er ogsaa ubetydelig; Brevig har et Tobaksspinderi, der er oprettet i 1838, og et Kalkbrænderi, oprettet i 1839. Hvad Productet af disse Fabrikker har udgjort aarlig, vil naadigst erfares af vedlagte Tabel. Stathelle havde ved Periodens Begyndelse et Brændeviinsbrænderi, som i 1837 blev nedlagt. I Periodens Løb er der i disse Ladesteder bygget 9 større Fartøier af samlet Drægtighed, som medfølgende Tabel viser; men hvilke Skibsværfter Stederne have, eller den nærmeste Detail ved deres Drivt, for-

*

maaer man ikke at oplyse, da de fra vedkommende Foged forlangte Oplysninger i denne Henseende ei endnu ere modtagne. Stederne eie ingen Jord.

At Stederne ved Udgangen af 1840 vare gaaede tilbage i oeconomisk Henseende, antages utvivlsomt. Med Hensyn til de hertil virkende Aarsager henvises underdanigst til hvad der foran er yttret om Byerne Skien og Porsgrund. Tjenestefolks Løn er opgivet — i Brevig: for en Pige 8 à 10 Spd. (Tjenestedrenge haves ikke), i Stathelle: for en Tjenestedreng 30 Spd. og for en Pige 10 Spd. og 2 Par Sko. Tabel over næringsdrivende Borgere hosfølger saavelsom over Pantsættelser m. v.

c. Ladestedet Langesund

deler med Hensyn til Handel, Søfart og Næringsdrivt fælles Skjebne med Brevig og Stathelle. Af Fabrikker har Stedet kun en Reberbane, hvis aarlige Product naadigst vil erfares af vedlagte Tabel. Paa Stedet er fra 1836 til 1840 bygget tvende Fartøier, hvis Drægtighed vedlagte Tabel viser; forøvrigt kunne de nærmere Detailler, betræffende Skibsbyggeriet i Langesund, ei opgives af samme Grund, som foran ved Brevig er bemærket. Stedet eier ikke Jord. Med Hensyn til Stedets oeconomiske Forfatning, der udentvivl er slettere ved Ovinqvenniets Slutning end ved dets Begyndelse, vover Amtet underdanigst at henholde sig til hvad der ved de øvrige Ladesteder samt Skien og Porsgrund er anført. Løn for Tjenestetyende er opgivet at udgjøre for en Tjenestedreng c. 30 Spd. og for en Pige 10 Spd. aarlig. Haandarbeidere betales om Sommeren med 30 ß. og om Vinteren med 24 ß. daglig. Underdanigst vedlagte Tabel indeholder Opgave over Stedets Næringsdrivende, og en anden Tabel lige Opgave over Pantehæftelser m. v.

Hvad angaaer de nævnte Ladesteder skal Amtet forøvrigt underdanigst henholde sig til dets under 24de Juni d. A. til den kongelige norske Regjering indgivne Udkast til Lov om adskillige omfattende Forandringer i Jurisdictionsvæsenet, saavel i de bemeldte Ladesteder, som i Byerne Skien og Porsgrund.

2. Krageræ By.

Handel. Som for Skien og Porsgrund bemærket, er ogsaa for Krageræ Trælasten den vigtigste Exportartikel. Der indføres Korn og Fedevarer, noget Muur- og Tagsteen, noget Tougværk, foruden de sædvanlige Manufactur-, Fabrik- og Colonial-Varer. Byen er af Naturen ikke saa heldig situeret som Skien og Porsgrund; den har kun et indskrænket Opland i Præstegjeldet Drangedal, Anneret Sannikedal og en Deel af Bamble Sogn. Ikke desto mindre har Byens udenlandske Handel jævnlig været meget livlig. Ogsaa her har dog Tidernes Tryk lammet Rørelsen, hvortil de samme Omstændigheder have virket, som ved Amtets andre 2de Kjøbstæder anført. Indkjøbspriserne paa Trælast ere opgivne saaledes:

pr. Tylt Bjelker af 18 til 24 Fods Længde . . . 4 til 7 Spd.
pr. Tylt Tømmer af 14 — 16 F. L. 10½ à 11 T. Top 2½ til 4 Spd.,

Drivtsomkostningerne angives fra Torrisdal til ⅗ à 1 Spd. pr. Tylt og fra Drangedal og Sannikedal til ⅕ à ³/₁₀ Spd.

Priserne i Udlandet ere angivne at have været i Aarene 1836 til 1838:

i Frankrige pr. 3ts. Planker 22 à 26Cts. pr. løbende Fod, Fragt indberegnet;
" Bjelker 1⅕ à 1½ fr. pr. Cubikfod;
Holland " do 36 à 38 fl. pr. Tylt.

I Aarene 1839 og 1840:

i Frankrige for 3t.s Planker 18 à 22Cts. pr. løbende Fod, Fragt indberegnet;
" Bjelker 1 à 1⅕ fr. pr. Cubikfod;
i Holland " do. 30 à 36 fl. pr. Tylt.

Handelen med Oplandet er ikke ubetydelig, da Landdistrictet langtfra kan brødføde sig selv, ligesom Krageræ er den Kjøbstad, hvor Bønderne fra Drangedal og Sannikedal nærmest erholde deres faa Fornødenheds-

og Luxusartikler. Handelen varierer forøvrigt ogsaa her, som foran anført ved Skien og Porsgrund, efter Conjuncturerne og de mere eller mindre heldige Korn-Aar i Oplandet. Dette kan ikke forsyne Byen med de fornødne Fedevarer, hvoraf kun endeel Smør, Talg, Kjød og Vildt indkommer; sin væsentligste Forsyning i denne Henseende faaer Kragerø deels fra Danmark, deels fra Holland. Vedkommende Tabel indeholder Opgave over Kragerø Byes Handlende.

Skibsfart. Naar et saa lidet Sted som Kragerø har et saa stort Antal større Fartøier (39 Styk. med en Drægtighed af 2983 Commercelæster), maa nødvendigviis Fragtfarten være den væsentligste Deel af Stedets Søfart. Dette har ogsaa i Ovinqvenniets Løb været Tilfældet i Kragerø, idet kun 15 Skibe, drægtige 748 Commercelæster, have været i Fart fra Hjemstedet, medens 24 Skibe, drægtige 2235 Commercelæster, have faret for Fragt. Fragterne ere opgivne at have været saaledes:

Hvorfra.	Hvorhen.	1836	1837	1838	1839	1840	beregnet efter:
Drammen	Holland	22 à 26 fl.	24 à 28 fl.	26 à 30 fl.	26 à 24 fl.	22 à 24 fl.	Tylt Bjelker.
Gothenborg	London	39 à 40 S.	44 à 46 S.	48 à 50 S.	48 à 44 S.	40 à 38 S.	Petersb. Standard.
Sundswall	nordl. Frankr.	80 fr.	84 à 86 fr.	95 à 100 fr.	100 à 90 fr.	80 fr.	do.

Matroshyren fastsættes ogsaa her deels for Reisen, deels for Maaneden, i hvilket sidste Tilfælde den sædvanligen har været mellem 6½ à 7½ Spdlr.; den skal i Løbet af den Periode, Indberetningen omfatter, have holdt sig omtrentlig uforandret i gode og slette Aar. Dette i Forbindelse med lave Fragter og høie Priser paa Alt, hvad der udkræves til Skibets Udrustning og Proviantering, skal have gjort de sidste Aars Fragtfart meget ufordeelagtig. I Tidsrummet er et af Stedets Skibe gaaet til det sorte Hav og et med Fragt til Brasilien. Skibsrhederne ere i 1839 tiltraadte den første norske Assurance-Forening i Skien (see foran under Skien **in fine**). Vedkommende Tabel viser Antallet af Skippere i Kragerø.

Haandværksdrivt. I denne Henseende staaer Kragerø tilbage for Amtets øvrige Kjøbstæder. Som af Tabellerne naadigst vil erfares, har Byen langt flere Haandværkere end den i Forhold til sin Folkemængde kan ernære. Men disse skulle for det Meste være uduelige Subjecter, der, spærrede Adgang til Erhverv paa større Steder formedelst deres Udueligbed og Uorden, have fundet Kragerø, hvor intet Laug existerer, at være det bequemmeste Sted til at prøve Lykken. De have derfor ikke kunnet bevirke nogen Concurrence, uden hvilken ingen Fremadskriden er at vente. Kun 2de af Stedets Mestere skulle i foranførte Henseende gjøre en Undtagelse.

Fabrikdrivt. Stedets Fabrikdrivt er yderst ubetydelig og indskrænker sig væsentlig til Fabrikation af endeel Skraatobak. Byen havde ved Periodens Begyndelse et Brændeviinsbrænderi, der imidlertid under 30te Sept. 1839 er nedlagt. Derimod er i 1837 oprettet et Ølbryggeri. Vedkommende Tabel indeholder Fortegnelse over disse Fabrikker, deres Producter og de ved samme beskjæftigede Arbeidere.

Bjergværksdrivt gives der ikke.

Skibsbyggeri har, selv under de sidste Aars mindre heldige Conjuncturer, ikke været ubetydeligt i Kragerø, eller rettere i Kragerø Omegn, da Stedets Indvaanere, fordi Terrainet i Byen kun levner liden Plads til saadan Bedrivt, have deres fleste Skibsværfter i det tilstødende Landdistrict. Paa samtlige Værfter i og udenfor Kragerø ere for Byens Indvaaneres Regning i Periodens Løb bygget 13 Fartøier af 934 Commercelæsters Drægtighed. Af disse Fartøier er kun et bygget for Salg. Fartøiernes Rigning foregaaer i Byen, og indenlandsk Tougværk bliver herved mere og mere benyttet.

Jordbruget. Byen eier ingen Jord, saa at der følgelig heller ikke inden dens Grændser existerer Jordbrug; derimod skal Haugedyrkningen, forsaavidt Terrainet hertil levner Plads, drives med Lyst og Climatet være gunstigt selv for Opelskning af de finere Frugtsorter.

Binæringer. Som i Skien og Porsgrund, saa er ogsaa **Huusfliden** her yderst ringe, hvortil de samme Aarsager virke, som ved hine Steder ere anførte. **Fiskeriet** afgiver, paa Grund af Byens Beliggenhed lige ved Søen, et ringe Bidrag til Arbeidsclassens Underholdning.

Med Hensyn til Byens **Tilstand i Almindelighed** anføres, at der i 1840 dersteds er oprettet en **Sparebank**, med et oprindeligt Fond af 600 Spdlr. Til Haandværkeres Dannelse har Byen derhos i samme Aar faaet en Søndagsskole, hvortil af Kæmnercassen aarlig ydes et Bidrag af 30 Spdlr. For en bedre Indretning af Byens **Brand-, Vand- og Veivæsen** er i Periodens Løb gjort meget; men det synes næsten som Localiteten lægger uovervindelige Hindringer i Veien for disse vigtige Indretningers Fuldkommengjørelse. Til Byen, der forhen kun vandvents stod i Forbindelse med det tilstødende Landdistrict, fører nu en paa 1 Miils Længde for Amtsveicassens Regning anlagt ny Vei.

Hvad Byens oeconomiske Tilstand angaaer, da gjælder her omtrent det Samme som anført for Skien og Porsgrund. Dog er Stillingen bedre, fordi der paa Stedet fandtes en større, tildeels af Fædrene nedarvet, Velstand; men man mærker dog kjendelig Tidernes Tryk, idet selv de drivtigste Handelsmænd indskrænke deres Virksomhed, hvilket gjør, at mange Arbeidsmænd, der under heldigere Conjuncturer fandt Erhverv hos hine, nu blive brødløse. Lønnen for en Tjenestekarl er opgivet at være 30 Spdlr. og for en Pige 10 à 12 Spdlr. aarlig. Daglønnen for en simpel Haandarbeider anslaaes for Sommeren til 32 ß. og for Vinteren til 28 ß. daglig.

Anmærkning. Idet jeg slutter denne Rapport troer jeg at burde underdanigst tilføie, at Aarsagen til den Ufuldstændighed og de øvrige Mangler, den maatte befindes at laborere af, for en stor Deel er at søge i den liden Tid og korte Forberedelse, der har været mig levnet til dette Arbeides nogenlunde forsvarlige, endsige ønskelige, Udførelse, da jeg, som bekjendt, først i Løbet af forrige Maaned overtog den midlertidige Bestyrelse af Amtmandskabet, og med de ufuldstændige Materialier, som da fandtes, strax maatte skride til Paabegyndelsen deraf, efter i over 1½ Aar at have været fjernet fra Amtsdistrictets Forretninger, og altsaa udenfor den Erfaringskreds, hvorfra de til det omhandlede Arbeide fornødne Data og selv indsamlede Oplysninger skulle hentes.

Bratsbergs Amt den 31te October 1841.

Underdanigst
F. C. Hansen,
Foged i Laurvigs Fogderi
og
p. t. fungerende Amtmand i Bratsberg Amt.

Nedenæs og Raabygdelaugets Amt.

Til Kongen!

Tilfølge Deres Kongelige Majeſtæts naadigſte Reſolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827 og 23de December 1839, ſamt 6te Mai 1840 ſkulde jeg ikke undlade herved underdanigſt at afgive følgende Indberetning om Nedenæs og Raabygdelaugets Amts oeconomiſke Tilſtand ved Udgangen af Aaret 1840.

A. Landdiſtrictet,

beſtaaende af 2de Fogderier, navnligen Nedenæs og Raabygdelaugets Fogderier.

Jordbruget. Opdyrkning af Nyland antages ikke at have været af nogen ſtor Betydenhed i de ſidſt forløbne 5 Aar, men med Nøiagtighed kan Arealet ikke opgives, da derom mangler paalidelige Underretninger. Den gamle Sædvane altid at benytte eet og det ſamme Stykke til Ager og Eng, ſom har havt en ſkadelig Indvirkning paa Agerbrugets Fremme, aftager Noget, men det er forbunden med ſtore Bekoſtninger og kræver betydelige Forſkud heri at gjøre nogen indgribende Forandring. Opdyrkning af Myreland har heller ikke været af ſtor Betydenhed, thi Myrelandet ligger ſom oftest i Afſtand fra den Jord ſom haves under Behandling, kræver en større Mængde Gjødningsmiddel for at blive brugbart Agerland, ſtore Omkoſtninger ved Afledning af Vand, og er i ſig ſelv ſaa forſkjellig i Udbyttet, efterſom Myrenes Overflade har et mere eller mindre dybt Underlag af faſt Jord, ſaa der henvendes ſtørre Opmærkſomhed paa den Jord der egentlig hører til Agerbruget, der afgiver et paalideligere Reſultat. Paa nogle Steder har man begyndt at benytte Myrene ſom Tørveſkiær, men dets Fremadſkriden ligger i det Fjerne, da der i Nedenæs ikke mangler fornøden Brændſel. Hvad Raabygdelaugets Fogderi angaaer, da kan Jordbruget navnligen i Valle og Byglands Præſtegjelde ſamt Aaſeralds Sogn endnu ſiges at være i ſin Barndom, hvormed ingen ſynderlig Fremgang er foregaaet i dette Tidsrum, derimod i Evje, Ombli Præſtegjelde, Heirefos og Vegaardsheiens Sogne har man med nogen mere Iver lagt ſig derefter. Paa de Gaarde, hvor ſtore Stene i Agrene forhindre Brug af Ploug og Harv, træde Hakke og Spade i diſſes Sted. Høſtploining bruges næſten intetſteds, og Sædſkifte kun naar Ageren ſaaledes overfyldes med Ugræs, at man er nødt til at renſe den, hvilket da ſkeer ved 1 à 2 Aar at bruge den til Potetes. At braklægge endeel af Agrene hvert Aar er ikke i Brug, og vilde heller ikke være til Fordeel i et Diſtrict, hvor Arealet af opdyrket Jord er ſaa indſkrænket ſom i Raabygdelauget. Ager-

dyrkningsredskaberne bestaae i Almindelighed i Ploug, Harv, Hakke, Spade og Hyppeploug, og ere i den senere Tid i Nedenæs forbedrede ved Indførelsen af bedre construerede Plouge, og ved Benyttelsen af Rulleharve, som mærkeligen bidrage til Agrenes bedre Behandling, hvorved tillige spares Folkehjælp. Men i Raabygdelaugets Fogderi benyttes som oftest simple Træplouge med Jernspade og Jernristel, samt enkelte Harve med Jerntinder og i Sætersdalen kuns med Trætinder, hvor Plougene ere af en saa uhensigtsmæssig Construction, at de ikkun formaae at oprode Jorden uden tilstrækkelig at vende den. Hyppeplougen anvendes med Fordeel saavel til at udsætte som hyppe Potetes, men til disses Optagning benyttes Hakke, forsynet med 3de meget flade og brede Tinder, som befindes meget hensigtsmæssig.

De almindelige Sædarter i Nedenæs Fogderi ere Blandkorn, Byg, Havre, Thorebyg, Væring (Sommerrug), noget Vinterrug og Hvede samt Potetes, hvoraf dyrkes en Mængde. Himelaiabyg har været forsøgt, men Forsøget har ikke villet lykkes; Liin og Hamp dyrkes fornemmelig i Holts og Gjerrestad Sogne. I Raabygdelaugets Fogderi indskrænker Sædarterne sig i de fleste Sogne til Blandkorn, Byg og Potetes, og er i Valle og Bygland de 2de første Arter Hovedsæden; kun tildeels og meget ubetydelig dyrkes Rug og Havre, naar undtages Vegaardsheiens Sogn, der ogsaa heri har meget forud for de andre Sogne, og hvor der lægges an paa en mere udvidet Sædart i Lighed med Nedenæs Fogderi.

Forholdet mellem Korn- og Potetesavlingen er opgivet i nogle Districter som det ottedobbelte Beløb mod Bygudsæden, og i andre er Forholdet opgivet som 1 til 3 og 1 til 10, almindeligviis avles i gode Aaringer 10 à 12 Fold; men de i de senere Aar indtrufne Uheld med Poteternes Bevaring, som have været angrebne af Tørraadenhed, har formindsket Tilbøieligheden til at overdrive Udsæden, saa at det rigtige Forhold efterhaanden vil indtræde. Potetesdyrkningen drives med megen Flid og er en stor Støtte for Næringsmidlerne; de anvendes ikke til Brændeviinsbrænderi, hvoraf intet gives her i Amtet, men fortæres eller benyttes til Føde for Kreaturene eller sælges, hvorved en ikke uanseelig Indtægt erholdes.

Frugttræer trives godt i de Egne af Nedenæs som ikke ligge forlangt fra Søkysten og endeel Frugt haves deraf til Salg til nærmeste Kjøbstæder; derimod er i Raabygdelauget Klimatet aldeles ugunstigt for Frugttræer. Haveværters Dyrkning er kuns til Huusfornødenhed, undtagen i Troms Sogn, hvorfra Afsætning skeer til det nærliggende Arendal.

De ved forrige Femaarsberetning fremlagte Tabeller om Kreaturhold, Avling og Udsæd m. v. antages at være nogenlunde overeensstemmende med det virkelige Forhold, uagtet dette Tidsrum indeholder et Par mislige Aaringer. Især kan det med Sikkerhed antages, at Kreaturenes Mængde ikke er større end den var for 5 Aar siden, da Høavlingen egentlig er den, som meest har været underkastet Uheld. Hesteantallet er næsten uforanderligt, da Bonden almindelig ikke holder flere af dem, end der behoves til Gaardens Drivt og for at skaffe sig Indtægt ved Kjørsel, ligesom disses Antal ei heller indskrænkes om end Aaret er nokſaa slet.

Angaaende Fædriftens Tilstand bemærkes, at man paa nogle Steder har søgt at forbedre Qvægracen, men Erfaring synes at have viist, at der fattes mere paa Qvægets omhyggelige Pleie og rige Næring end paa at forandre Racen, som synes at være passende for denne Egn og som afgiver et ligesaa rigeligt Product, naar Røgten er omhyggelig. Paa nogle Steder, som i Holt, Gjerrestad, Evje, Vegusdal og Vegaardsheien, er der gjort Forsøg paa at tilveiebringe en blandet forbedret Faarerace ved Hjælp af nogle fra Sverige, Danmark og England bekomne Electoral-Faar, men Forsøgene ere for unge og for enkelte til derpaa at bygge nogen Slutning, og det antages at Faaremængden formedelst flere fugtige Efteraar, der have svækket Faarenes Sundhedsgrad, har aftaget Noget. I Raabygdelauget har iblandt Hestene i de sidste Par Aar viist sig en smitsom og dræbende Sygdom, der kaldes Sot, hvorved mange Heste ere blevne tabte. Det vilde derfor upaatvivlelig være gavnligt, om en Dyrlæge blev ansat, der kunde veilede Almuen i Omgangsmaaden med enten at helbrede eller forebygge denne Sygdoms videre Udbredelse.

Productionen af Fedevarene i Sætersdalen er ikke alene tilstrækkelig til Districtets Behov, men der udføres og betydeligt fra Valle, Iveland og Hordnæs Sogne til Kjøbstæderne, især Christiansand, hvor disse Producter have været i god Priis.

Om Skovdriften, da antages denne at have været af saadan Beskaffenhed i dette Tidsrum, at Skovene derved betydelig have aftaget. Priserne paa Skovproducterne have bidraget dertil, da de have været upaaklagelige, især er Tømmeret blevet bedre betalt i de Vanddrag, der føre til Christiansand end i det Arendalske Vanddrag, hvortil angives Aarsagen at være, at Tømmeret i hiint Vanddrag hurtigere og med mindre Bekostning fremkommer til Afskibningsstedet end i Sidstnævnte, hvor flere Hindringer med Fossefald m. v. frembyde sig. Ved Lastepriſernes Falden i Aaret 1840 er Tømmerdriften nu igjen noget aftaget.

Især har Egelasten været godt betalt og afgivet for Producenterne et fordeelagtigt Udbytte, da Skibsbyggeriet i de sidste Aar har været i megen Drift. Skovene bestaae i Nedenæs af Eeg, Furu og Gran og i Raabygdelauget af Furu og Gran, og kuns i de sydlige og østlige Egne af Eeg. I vestre Nedenæs haves meget Løvskov, som benyttes til Brændsel-Forsyning for Kjøbstæderne. De eneste næsten skovløse Districter i Amtet ere Valle og Aaseralds Sogne. En Deel Tømmer forædles paa Saugene, som ere beliggende i Nærheden af Kjøbstæderne, og i enkelte Sogne haves Vandsauge, som bruges hertil. Kultilvirkningen skeer til de i Amtet beliggende Jernværker, nemlig Frolands, Egelands og Næs, og det antages, at derved indbringes i det Hele kun en ubetydelig Fordeel for Leverandeuren, og at det kun er de Driftsbønder, der boe Jernværkerne nærmest, der hermed finde bedre Udkomme. Derfor skal det være Tilfældet, at fjernere Gaardbrugere, som ikke staae i Gjeld til Jernværkerne, enten ophøre med Kuldriften eller indskrænke den til et lidet Qvantum for derved at dække paakrævede Skatter og andre offentlige Udgifter, da contante Penge, formedelst den almindelige Varehandel, ikke altid ere at erholde paa anden Maade.

Amtet gjennemskjæres af flere ikke ubetydelige Vanddrag, hvorigjennem falde endeel Tverelve, nemlig Mandalselven, som falder ud ved Mandal, Otteraaen og Topdalselven, der falde ud ved Christiansand, Nidelven, som falder ud ved Arendal, og Vegaardselven, som falder ud i Lagefjorden 1 Miil vestenfor Østerriisser. Saaledes ere da disse 4 Byer Afsætningsstederne for Amtets Skovproducter, og desuden drives der endeel Planker og Bord til Grimstad samt Ladestederne Lillesand og Tvedestrand. Udflødning af Tømmer gjennem Mandalselven af Aaseralds Sogn er ubetydelig, da som meldt kun enkelte Gaarde i dette Sogn have Tømmerskov. Tjærebrænden foretages kun af nogle faa Huusmænd, og det ubetydelige Product, som derved udbringes, afhændes næsten udelukkende til Brug i Bygderne. Med Skov til Brænde er Districtet overalt godt forsynet.

Fiskeriet er ingen Hovednæring i dette Amt, kun en Deel af Nedenæs grændser til Havet og Fiskestime søge ikke til denne Kyst. Enkelte af Kystbeboerne deeltage i Makrelfiskeriet, som ofte er rigt, andre faa gjøre sig Fordeel af Hummerfiskeriet og Østersbankerne, hvoraf flere findes, og Nogle beskjæftige sig med Havfiskeriet paa det saakaldte Rev mellem Norge og Danmark, hvorved fanges og tilvirkes en Deel Klipfisk. Men som Næringsveie kan dette ikke betragtes, da det kuns benyttes paa enkelte Tider af Aaret, da denne Kysts Beboeres fornemste Næringsvei er Skibsfart. Larefiskeri haves ogsaa, men ubetydeligt. Elve- og Ferskvandsfiskeriet giver kun liden Beskjæftigelse og er kun til egen Fornødenhed, uden at deraf haves Noget tilfals. De Fiskeredskaber, som benyttes, ere ikke undergaaede nogen Forbedring, men i Henseende til Tilberedningen af den Fisk, som fanges paa Revet og som benyttes til Klipfisk, da er deri i de senere Par Aar skeet en saa betydelig Forbedring, at den derved har erholdt en fordeelagtigere Afsætning. I Raabygdelaugets Fogderi fiskes af Ferskvandsfisk ikke ubetydeligt til Huusholdningsbrug deels i Byglandsfjorden og deels i de mange smaae Elve, som der gives. De almindelige Fiskearter ere Ørret, Siig og Aborre, og Fiskeriet drives ved Hjælp af Liner, Garn og Lyster. Det er upaatvivleligt, at et større Udbytte vilde fremvirkes, naar Almuen

var bedre bekjendt med enten at indrette Fiskegjærder eller med at opføre og binde Ruser, da Elvene ere temmelig fiskerige.

Som bekjendt har dette Amt 3de Jernværker, nemlig Frolands, Næs og Egelands, foruden at der i Districtet findes en stor Mængde Gruber, der forsyne nogle af de paa Østlandet liggende Værker med Malm. Saaledes have østre Molands og Gjerrestads Præstegjelde flere Gruber tilhørende Laurvigs Grevskab, Bærum, Hassel, Bolvig og Holdens Jernværker, og i Gjerrestad Sogn befindes adskillige Gruber, ligesom i Holt Sogn, hvoraf de førstnævnte tilhøre Egelands og de sidstnævnte Næs Jernværk. I Eide Sogn og paa Gaarden østre Øen i Sønnelov er Jernanviisninger tilhørende Egelands Jernværk, men som ikke ere i Drivt, og i Hyllestad Sogn paa Gaarden Strøm og i Valle Sogn paa Fladland skal befindes Kobberanviisninger, som ikke benyttes. Nye Gruber ere ikke fundne i det sidste Ovinqvennium. Næs Jernværk har gjenoptaget nogle Skjærper og Gruber, som ikke skal være uden Haab, derimod have nogle af de østlandske Jernværker tildeels forladt, tildeels afhændet nogle dem tilhørende Gruber. Saaledes er Halvdelen af den store Aslak-Grube i Næskilen, som forhen tilhørte Holdens Jernværk, nu bleven Frolands Jernværks Eiendom, og Fossum Jernværk, som eier adskillige Gruber ved Arendal, har nyligen forladt disse og indskrænket sig til Malme, som skal findes inden Værkets egen Omegn. Eidsfos Jernværk har ikke heller i dette Tidsrum bearbeidet sine herværende Gruber, ligesom Hasselværket kun henter lidet Malm herfra. Andre Forandringer ere foregaaede ved enkelte af Districtets Grubefeldt. Den Frolands Værk tilhørende store Lyngrot-Grube har indknebet sig paa Bunden, men skal nu igjen have udvidet sig, og Næs Jernværks største og rigeste Grube, Solberg-Gruben skal for 2 Aar siden være i Bunden gaaet over med en Gang opløst Feltspat, men der skal være grundet Haab om, at Malmen vil findes igjen under dette 2 Lagter tykke Mellemlag. Ved Frolandsværket er i disse 5 Aar en betydelig og for dets Drivt heldig Forandring foregaaet. Det er kommet i kraftfulde og solide Hænder, der synes at arbeide til Omegnens Held og Værkets Forbedring saavelsom til egen Fordeel. Ved Kjøbet af hiin forommeldte Aslak-Grube er Frolandsværket sat istand til at levere et langt bedre Stangjern end tilforn, ligesom det og ved at indføre den engelske Smedie har forbedret Stangjernets Qvalitet.

Men en stor Forandring er foregaaet i Jernværks-Tilvirkningen i dette Mellemrum, som en Følge af engelske Opfindelser, hvilke dette District ikke har været det sidste til at tilegne sig. Den ene af disse Opfindelser, nemlig Anvendelsen af ophedet Luft ved Jernsmeltningen, leder til Besparelse af det vigtigste ved Værkerne anvendte Material, Kullene, det andet til Forædling af Stangjernet. Ved Næs Jernværk er Luftophedningen først i Districtet bleven anvendt, til hvilken Ende Tegninger ere erholdte fra Sverige, og en af Næs-Værkets kunsterfarne Betjente har foretaget en Reise did for dermed at gjøre sig bekjendt. Ved denne Forbedring er en Besparelse af mindst 30 pC. Kul tilveiebragt og en forholdsmæssig Forøgelse af Productionsmængden derved bevirket. Den anden, nemlig Indførelsen af smaae engelske Færskning Hærder istedetfor de forhen brugte tydske, er først anvendt ved Egelands Jernværk, hvis Eier har tilladt sin Nabo, Næs-Værkets Eier, at tilegne sig den. Formedelst denne Forandring er Stangjernet forbedret, fordi den mindre Masse af Raajern, som indbringes til Færskning i de smaae Ovne, omhyggeligere kan bearbeides af Smelterne og gjennemvirkes af Ilden. Denne Omstændighed har især været af Vigtighed for Egelands Jernværk, hvis Jern betales høiest af alt norsk Stangjern ved de engelske Staal-Fabrikker, fordi det er befundet særdeles skikket til Staal. Næs-Værkets Stangjern er ved denne forandrede Methode ogsaa betydeligen forbedret og søges mere paa de sædvanlige Markeder end tilforn. Paa Frolands Værk er endnu ikke Luftophedningen bleven anvendt, ventelig fordi den ansees mindre anvendelig, men Indførelsen af den engelske Smedie har, som ovenfor bemærket, forbedret dets Stangjern.

Den Nedsættelse i Productafgiften, som blev besluttet paa Storthinget 1839, har virket fordeelagtigen paa Værkernes Drivt. Men uagtet disse Forbedringer ved Værksdriften og Besparelse af det vigtigste anvendte

Material, uagtet denne omtalte Lettelse i Afgiften, er der for Tiden saa megen Reaction, deels i forandret Salg-Conjuncturer, deels i de store Omkostninger, hvormed den engelske Smedie er forbunden, at Værkernes Stilling er snarere slettere ved Enden af dette Ovingvennium end ved Begyndelsen. Jernprisernes stærke Fald i Sverige har havt Indflydelse paa alle de Markeder hvor norsk Jern sælges, saa at Jernet af den Aarsag paa udenlandske Markeder kan ansees falden 25 pC. i de sidste Aar.

Af **Fabrikker** findes i Amtet foruden de anførte Jernværker, saaledes som Tabellen oppviser, 1 Garveri, der drives i Barbo, 14 Kornmøller, 1 Reberbane, 1 Teglværk, og 1 Spigerhammer i Hordnæs Sogn; desuden i Kjøbstæderne 6 Tobaksfabrikker og 1 Garveri i Lillesand.

Skibsbyggeriet har været drevet meget i det sidste Ovingvennium og til Fordeel; i Særdeleshed har denne Haandtering været drevet i Landdistrictet, og vedkommende Tabel viser, at ikke mindre end 71 Fartøier der ere byggede til en Drægtighed af 4963 Læster.

Det vilde vistnok være gavnligt for Districtet om der gaves flere Teglværker end det ene, som ikke er istand til at producere hvad der behøves, men de høie Brændepriser og den store Dagløn, som betales fordi der altid findes Beskjæftigelse nok for den arbeidende Classe, lægger betydelige Hindringer iveien for flere saadanne Værkers Anlæg, uagtet Naturen har givet det et godt Material.

Baadbyggeriet finder Sted omkring Byerne og Ladestederne, saaledes at Landboerne derved kunne erhverve sig en liden Fordeel. Huusfliden antages at være i Tiltagende, dog ikke anderledes end, at den indskrænker sig til egen Fornødenhed og ikke afgiver noget til Salg.

Af **Binæringer** maa især nævnes Fragtfart, som antages at have været fordeelagtig, især i endeel af Ovingvenniets Aar. De store Skibe, som findes ved Kysterne, beskjæftiges paa Udlandet, sædvanligen i Gothenborg, hvor de erholde Ladning. Ved den Fordeel, som denne Næringsvei har afgivet, er Skibenes Antal maaskee noget uforholdsmæssigen forøget, da der i indeværende Aar allerede spores en Mangel paa Befragtning, og de lave Fragter forvolde, at nogle Skibe nødsages til at lægge op, saa at Udsigterne for Tiden ere mindre gode, og modsat hvad de have været i de foregaaende Aar. Fragtfarten skeer som oftest til Holland, Østersøen, Frankrige og England, sjelden til middelhavske og transatlantiske Steder, dog synes det at nogle Skibsrehdere nu begynde derpaa at henvende Opmærksomhed. De mindre Fartøier anløbe Danmark, til Kornforsyningen og Udskibning af Smaalast. Kystfarten beskjæftiger kuns faa Fartøier og det i ringe Grad. Landtransport af Varer finder kun Sted i Raabygdelauget, saavel i den østre som vestre Deel, men ved Hovedveiens Anlæggelse gjennem Sætersdalen efter Kongelig Resolution af 23de April 1839, vil for den vestre Deel opstaae en stor Lettelse ved Kornvarers Frembringelse, men i den østre Deel vil Fremkomsten med Kløv ikke kunne ventes i mange Aar at ophøre, da Veiene der, som af vedkommende Bygder skulle bekostes, skride meget langsomt fremad, formedelst det couperede Terrain og de dermed forbundne store Bekostninger. Det har derfor været foreslaaet formedelst Communicationen med øvre Tellemarken, hvorigjennem Arendals Vanddrag passerer, og som er Kjøbstædvei for dette District, at en Hovedvei burde anlægges fra Uberg og til øvre Tellemarken, men denne Sag er endnu ikke kommen til endelig Afgjørelse, og beroer paa, hvorvidt der af Statskassen hertil kan ventes noget Bidrag. Landkræmmerier gives ikke i Raabygdelauget og kuns eet i Nedenæs, som er i god Drivt. Jagt benyttes paa de fleste Steder som en Forlystelse, dog i Raabygdelauget afgiver den nogen Fordeel, hvor den tildeels beskjæftiger sig med Fangst af Ryper og Reensdyr, hvoraf gives nogle i Aaserald Sogn og Valle Præstegjeld; i de øvrige Districter fanges meest Harer, Tiurer og Aarfugle. Vildtet afsættes i de nærmestliggende Kjøbstæder. Ødelæggelse af skadelige Rovdyr aftager mere og mere i Districtet til Skade for det Almindelige. Amtsdistrictets Producter afsættes i Kjøbstæderne Christiansand, Grimstad Arendal, Østerriisøer og i Ladestederne Mandal, Lillesand og Tvedestrand.

Hvad Formuestilstanden i Distrietet angaaer, da have de sidste 5 Aars Conjuncturer været gunstige for Hovednæringsveiene, og det maa derfor formodes, at den er gaaet fremad, iærdeleshed hos den vindskibelige og ordentlige Mand. Medfølgende Tabel viser, at der er thinglæst Pant i faste Eiendomme for Sum 750,471 Spd. 113 ß., men aflæst for 469,276 Spd. 50 ß. og 36,399 Rd. 76 ß. Sv., 100 Rbd. N. V. samt 336 Rd. DC., hvorimod Eiendommenes Salg har udgjort 1,063,619 Spd. 21 ß., hvori indbefattet 410,000 Spd. for Laurvigs Grevskab, hvis principale Eiendele ere beliggende udenfor dette Amt, da her kuns gives nogle Gaarde og Gruber; følgelig kan Salgcapitalen egentlig kun ansættes til 653,619 Spd. 21 ß.

Af Executionsforretninger for Gjæld til Private har i det sidste Ovingvennium det største Antal været afholdte i Raabygdelauget, hvor de have udgjort 1180, hvorimod der i Nedenæs kun har været 499 saadanne Forretninger. Gjældsbeløbene have derimod været større i Nedenæs end i Raabygdelauget, da de i førstnævnte have udgjort 37,302 Spd. 73 ß. og i Raabygdelauget 25,226 Spd. 44 ß., hvoraf Omkostningerne for de afholdte Udlægsforretninger i Nedenæs have udgjort 4177 Spd. 77 ß. eller 12½ %, og i Raabygdelauget 4242 Spd. 48 ß. eller 11% af Gjælden. Udpantningernes Mængde kan formeentligen i Henseende til Formuestilstanden ikke tjene til nogen sikker Basis, da det for det meste beroer paa, hvorvidt det beleilige Tidspunct vælges til Indkrævning ved dette Tvangsmiddel af Almuens Skatter og Afgivter. Pantegjelden i Distrietet udviser vedkommende Tabel.

Da enhver virksom Arbeidskraft i Amtsdistrictet benyttes med fordeelagtige Næringsveie, gives der snarere Mangel end Overflod paa Tjenestefolk, og Lønnen for disse saavelsom for Dagleiere har i dette Tidsrum været temmelig høi. En voxen og arbeidsduelig Tjenestekarl kan vanskelig erholdes for mindre end 20 til 30 Spd. aarlig, en Tjenestepige 8 til 12 Spd. og den almindelige Dagløn om Sommeren for en simpel Arbeider kan ikke ansættes mindre end til 30 ß. og i Indhøstningstiden til 36 ß. daglig samt Kosten. Haandværkere betales fra 40 til 60 ß. efter deres Færdighed og forskjellige Haandteringer.

Amtet har en Hovedvei af omtrent 12 Miles Længde, som gaaer igjennem Nedenæs Fogderi og er i den senere Tid meget forbedret deels ved nye Broers Opførelse og Istandsættelse, deels ved hensigtsmæssige Omlægninger, og en ditto som anlægges og om nogle Aar ventes færdig gjennem Hordnæs, Bygland til Valle Præstegjeld af Raabygdelaugets Fogderi. Endeel Bygdeveie haves i de forskjellige Sogne, hvoraf dog kun i Nedenæs Fogderi ser Veistrækninger, tilsammen af 5¾ Miles Længde kunne befares med Hjulredskaber, hvoriblandt Veien til Frolands Jernværk 1½ Miil, som i den sidste Deel af dette Ovingvennium er oparbeidet til Kjørevei. Det couperede Terrain og liden Arbeidsstyrke ere Hindringer for Bygdeveienes Fremadskriden, og i Raabygdelagets Fogderi har man endnu i Almindelighed kun Rideveie.

Angaaende Bygdemagazinerne, da viser Tabellen, at deraf kun gives 1 i Nedenæs, nemlig i Søndeløv Sogn, og 5 i Raabygdelauget, nemlig i Hyllestad, Bykle, Aaserald, Gjævedal og Vegaardsheien. Deres Forraad er kuns ubetydeligt.

I Landdistrictet er i f. A. et eget Amtssygehuus oprettet og Forbindelsen med Flekkefjords Sygehuus fra 1ste October f. A. ophørt. Den Redebonhed, hvormed Amtsformandskabet imødekommer denne Stiftelse ved at bevilge de fornødne Summer, giver Haab om, at denne Indretning mere og mere vil udbrede sin gavnlige Virksomhed. Antallet af de Syge har været i stadigt Tiltagende, hvilket beviser Trangen og Erkjendelsen af Sygehusets Hensigtsmæssighed. Det er anlagt i Arendal, hvor en dertil bequem Bygning er indkjøbt ved et Laan af Oplysningsvæsenets Fond, og Districtslægen i vestre Nedenæs fungerer som Sygehusets Læge.

Formandskabs-Indretningen erkjendes at ville blive mere gavnlig for de specielle Landdistricter efterhaanden som klarere Begreber gjøre sig mere gjeldende om deres Virkekreds og Competence. I Amtsformandskabets 3de

Møder, som i dette Ovinqvennium have været afholdte, ere Amtets oeconomiske Gjenstande blevne behandlede med vedbørligt Hensyn til det almindelige Bedste og Amtscommunens Evner.

B. Kjøbstæderne.

Iblandt dem ansees Arendal for den der formedelst Handel, Skibsfart og øvrige Næringsveie antages for den betydeligste; den tæller 67 Detailhandlere og 9 Høkere, saaledes som vedlagte Tabel udviser, hvilket er et stort Antal i Forhold til Byens Størrelse, dog finde de, uagtet den derved opstaaede Concurrence, deres Udkomme, saa at der ikke spores, at Velstanden har lidt nogen Tilbagegang, men snarere antages at være noget forøget, om just ikke i nogen betydelig Grad. Stedets Handel indskrænker sig til eget og det ikke ubetydelig Oplands Forsyning. Den vedlagte Tabel oplyser, at Pantehæftelsernes Thinglæsning overstiger Aflysningen med 27,313 Spd. 63 ß., men en Formindskelse i Velstanden kan deraf ikke udledes, naar hensees til det betydelige Salg af faste Eiendomme, som i Tidsrummet er foregaaet, der oplober til 90,060 Spd. 24 ß., ligesom det og er notorisk, at Indvaanernes Skibs-Eiendomme betydelig have formeret sig.

Med Hensyn til Samhandel med Landdistrictet er Trælasten Hovedgjenstanden, der indtil 1840 formedelst det bedre Marked i Udlandet har været mere søgt og bedre betalt. En anden Hovednæring for Stedet er Skibsfart, som i de første 4 Aar af dette Ovinqvennium har været særdeles fordeelagtig, men Conjuncturerne for Tiden ere ikke saa lovende; imidlertid vedligeholdes Virksomheden, hvorved Underholdning forskaffes for et stort Antal af Stedets og Egnens Indvaanere. I de sidste Par Aar have Arendals Skibsrhedere havt en Søassuranceforening, hvorved Assurancepræmien undgaaes at komme fremmede Assurandeurer tilgode, hvilken Indretning tegner sig til at ville blive for Skibsfarten særdeles nyttig og velgjørende. I denne Indretning er tegnet Assurance i 1838 for 30 Skibe til et Beløb af 50,495 Spd., i 1839 for 83 Skibe til et Beløb af 250,535 Spd. og i 1840 for 117 Skibe til et Beløb af 422,573 1/3 Spd., hvorved Indretningen har vundet i det første Aar 728 Spd. 18 ß., i det andet 9402 Spd. 7 ß. og i det tredie 1649 Spd. 95 ß.

Angaaende Haandværksdriften, da existerer der i Byen 4 Laug, hvilke have bibeholdt deres Privilegier, men ingen Arter af nye Haandværkere have nedsat sig, ligesom Byens Haandværkere ingen Afsætning have udenfor Byen, undtagen Snedkerarbeide, som imellem forsendes. Fabrikdriften indskrænker sig alene til Tobaksfabrikation, hvorimod de 2de Brændevinsbrænderier, som have været i denne By, ere nedlagte, fordi de ikke kunne holde Priis med Concurrencen fra Østlandet. Den for et Par Aar siden oprettede Haandgjerningsskole for Pigebørn vil formeentlig have en gavnlig Indvirkning paa Huusfliden. Den aarlige Løn for en Tjenestekarl angives at være 30 Spd. og for en Tjenestepige 10 Spd., samt den almindelige Dagløn for en simpel Dagarbeider 32 ß. Skibsbyggeriet foregaaer udenfor Byens Grændser, og Jordbrug har Arendal intet af; selv af den Tomt, hvorpaa saavel dens offentlige som private Bygninger ere opførte, maa svares aarlig Grundleie til Stromsboe, Langsæv og Barboe Gaarde, paa hvis Grunde Byen ligger saaledes indsluttet af nogle i Søen nedgaaende Fjelde paa begge Sider af dens Strækning langs Vandet, at den ikke til nogen af Siderne lader sig udvide. I Aaret 1825 blev oprettet en Sparebank, hvis Fond ved Slutningen af 1839 var 5,787 Spd. 111 ß., og Capitalen som tilhørte Indskyderne 52,621 Spd. 32 ß. Ved høieste Resolution af 12te Januar d. A. er Sparebanken berettiget til under visse Omstændigheder at anvende det Overskydende eller en Deel deraf til gavnlige Indretninger for Communen, hvorved intenderes Anskaffelse af et Raadstuelocale, som Byen meget tiltrænger. Fattigforsørgelsen er ikke trykkende, formedelst Peder Thomasens og Hustrues Legat 68,574 Spd. 63 ß., hvis aarlige Renter anvendes hertil; derimod er Byskatten formedelst Tidens forøgede Fordringer noget i Tiltagende. Ved Ildebranden i Arendal d. 4de Marts 1840 bleve vel nogle Bygninger lagte i Aske, men Tabet var ikke nedslaaende for nogen af de Brandlidte, da Varebeholdningerne tildeels vare assurerede, og Assurancen afgav et godt Bidrag til de nye Byg-

ningers Opførelse. Denne Begivenhed blev benyttet til Omregulering af Tomterne til Formindskelse af Fare i Ildebrandstilfælde, hvorved Byen desuden vinder i Udseende fra Søsiden.

2. Østerriisøer.

Stedets Handel er med Trælast, hvoraf udskibes til Danmark og Holland. Hollænderne afhente den som oftest selv, hvilken Handel antages at være fordeelagtig. Desuden er Stedets Næringsvei Fragtfart, som i Ovingvenniets første 4 Aar har været meget indbringende, men som for Tiden ikke er saa lovende. Forresten antages de heldige Conjuncturer at have bidraget til Formuens Forøgelse, i hvilken Henseende Pantegjelden ikke kan afgive noget Modbeviis, da denne tildeels er foranlediget af Skibseiendommene, hvoraf Stedet har tillagt sig et større Antal, og af den større Virksomhed, som har fundet Sted. Pantegjelden udgjør efter Tabellen 54,399 Spd. og Afslysningerne 32,475 Spd., en Forøgelse af 21,924 Spd., som ikke kan antages for nogen Betydenhed imod de faste realiserede Eiendomme for 61,599 Spd. 116 ß. og Læstedrægtighedens Formerelse fra 1835 til nu med 588 Commercelæster.

Alligevel maa Østerriisøer fremdeles henregnes til de mindre formuende Kjøbstæder, og Fattigskatten, som er i Stigende paa Grund af Folkemængdens Tiltagen, ansees som en temmelig trykkende Byrde, hvortil kommer Byskatten, der tiltager formedelst iværksatte nye Indretninger, som for Byen vare nødvendige. Stedet har intet Haandværkslaug, saa at den frie Haandværksdrivt sammesteds forlængst er indtraadt, og Jorder haves ikke. Huusfliden tiltager og vil i Fremtiden formodentlig endmere tiltage ved den oprettede Haandgiernings-skole, hvori Byens simplere Pigebørn nyde fri Underviisning. Den sædvanlige aarlige Tjenestelon er for en Karl 30 Spd. og for en Pige 10 Spd., samt Daglønnen for en simpel Arbeider 32 ß. Skibsbyggeriet har været benyttet saaledes at fire Fartøier til 507½ Commercelæster have været byggede; forøvrigt har ikkun Fabrikdrivten indskrænket sig til Tobaksfabrikation, saaledes som Tabellen udviser, da Brændeviinsbrænderiet ikke har været i Drivt.

Stedet tæller 6 Groshandlere, 35 Detailhandlere og 3 Høkere samt 37 Haandværkere. Postindretningen er nu saaledes indrettet, at den i forrige Femaarsindberetning anførte Mangel derved er afhjulpen, og her er en Sparebank, oprettet i 1835, hvori Indskydernes Antal ved Udgangen af 1840 var 146 og deres Tilgodehavende 4754 Spd. 15 ß., samt Bankens egen Capital i Alt 743 Spd. 82 ß.

3. Grimstad[illegible]

Skibsbyggeri og Fragtfart er Stedets vigtigste Næring, og begge have været heldige i endeel Aar af Ovingvenniet, hvorfor Formuens Forøgelse derefter kan antages. Handelen med Trælast har derimod aftaget, da Affætningen ikke har afgivet den Fordeel, som forventedes. Eiendommenes Værd angives at være steget i de senere Aaringer, som Følge af de principale Næringsveies heldige Gang; og Byens Vaaningshuse forøget med nye Bygninger, som i dette Tidsrum ere opførte. Tabellerne udvise de Handlendes Antal, nemlig 4 Grosserere, 11 Detailhandlere, og 31 Haandværkere; Laug haves ikke. Pantegjelden var 12,459 Spd. 64 ß. hvorimod Afslysningen var 5886 Spd. 49 ß. og 102⅔ Rdl. Sølvværdi, altsaa en Tiltagelse af omtrent 6573 Spd. 15 ß., derimod[illegible] have Skibseiendommene tiltaget fra 1774½ Commercelæst til 2348½ med 574 Læster; og Salg af faste Eiendomme er foregaaet til et Beløb af 8581 Spd. 24 ß. Fabrikdrivt finder ikke Sted i Byen, da det Tobaksspinderi, som før blev drevet, nu er nedlagt, og Jorder har Byen ikke heller. Lønnen for Tjenestefolk af begge Kjøn angives her som i Arendal og Østerriisøer, samt en almindelig Haandarbeiders Dagløn til 36 ß. Forholdet med Fattiges Antal er ikke opgivet, men det antages at denne Byrde ligesaalidt som Byskatten kan være af nogen Betydenhed.

C. Ladestederne.

Ladestederne i Amtet ere Lillesand og Tvedestrand. Lillesand erholdt ved Lov af 26de Mai 1830 udvidede Handelsrettigheder, og dets Handel bestaaer forstørstedelen med Egnens Producter, Trælast og Bark,

som drives deels activ, fornemmelig paa England, Frankrige og Danmark med Stedets egne Skibe, deels passiv, idet endeel mindre Fartøier, meest danske, søge dertil for at kjøbe Trælast, hvilken Handel antages at være fordeelagtig. I Henseende til Skibsfarten er Resultatet det samme som i Kjøbstæderne. Stedet eier 17 Skibe af 988 Commercelæster, som anvendes deels til Fragtfart, deels til Udskibning af egne Producter. Haandværksdriften er ikke gaaet fremad, dog haves duelige Haandværkere i de nødvendigste Fag, men der angives at være Mangel paa Skibstømmermænd, da Skibsbyggeri finder Sted der og i Omegnen, hvorved endeel Arbeidsfolk erholde Beskjæftigelse. Den almindelige Løn for en Tjenestekarl er 25 til 30 Spd. samt for en Tjenestepige 8 til 10 Spd. aarlig, og Daglønnen for en Haandarbeider 32 ß.

Fattig- og Skoleskatten udlignes paa Ladestedet i Forbindelse med Landdistrictet, men det har sine egne Communeafgifter, som med et Beløb af 250 til 300 Spd. aarlig udlignes paa Indvaanerne, hvoraf oplægges en Sum, som er bestemt til Anskaffelse af bedre Brandindretninger. Formuestilstanden antages at være i dette Tidsrum gaaet tilbage, ikke som Følge af Conjuncturerne, thi disse have ikke været ugunstige, men af mislykkede Handelsforetagender af nogle af Stedets meest drivtige Handelsmænd, hvilket har havt en indgribende Virkning paa Stedet i det Hele.

Tvedestrands Handel bestaaer fornemmelig i Samhandel med de omkringliggende Bygder og endeel af Sønnelov Sogns Beboere. Den Elv, som løber igjennem en Deel af disse Sogne og falder ud i Lagefjorden, benytter de Handlende til Drivt af Tømmer, som forædles ved de i denne Elv beliggende Sauge. Udskibningen bestaaer af Egebark og Træmaterialier, og Omegnen er forsynet med gode Skibsmaterialier, saa at der paa Stedet drives noget Skibsbyggeri. Stedets Handel indskrænker sig for største Delen til Danmark, og den ved Lov af 13de April 1836 tilstaaede udvidede Handelsdrivt har viist en velgjørende Indflydelse paa Stedet, hvis Formuestilstand antages at have tiltaget. Stedet eier 17 Fartøier af 612 Commercelæsters Drægtighed, hvortil kommer 2de, som staae under Bygning, hvilke omtrent komme til at maale 180 Læster. De største Skibe benyttes til Fragtfart og de mindre i Danmarksfarten. Siden 1835 er bygget 4 Fartøier af henved 400 Læsters Drægtighed, foruden bemeldte 2de som ere under Bygning. Stedet har de fornødne Haandværkere og duelige Skibstømmermænd. Skatterne ere med Communeskatten tilsammen omtrent 270 Spd. aarlig, som udlignes paa Indvaanerne, hvoraf oplægges Noget til Brandredskabers Anskaffelse og til Brolægning. I dette Qvinqvennium er paa Stedet oprettet et Postaabneri og en Havnecommission, hvilke Stedet forhen savnede og som formenes at ville være til megen Gavn. Tjenestelønnen for en Karl er almindeligviis aarlig fra 20 til 24 Spd., ligesom for en Pige 9 til 12 Spd., samt en Haandarbeiders Dagløn sædvanlig 36 ß.

Disse Beretninger om Amtets oeconomiske Tilstand undlader jeg ikke herved underdanigst at meddele, ledsagede af de forlangte Tabeller, hvis Forfattelse er bleven forsinket deels ved de nødvendige Materialiers sildige Erholdelse og deels ved deres Tilbagesendelse, formedelst udfordrende yderligere Oplysninger.

Nedenæs og Raabygdelaugets Amt, Arendal den 14de Aug[illegible] 1841.

Underdanigst
Henrik Harboe.

Liſter og Mandals Amt.

Til Kongen!

Til Følge Deres Kongelige Majeſtæts naadigſte Reſolutioner af 11te Octb. 1825 og 10de Sept. 1827 ſamt 23de Decb. 1839 ſkulle Amtet herved underdanigſt afgive følgende

Beretning

om Liſter og Mandals Amts-Diſtricts oeconomiſke Tilſtand ved Udgangen af Aaret 1840.

A. For Landdiſtrictets Vedkommende.

a. Jordbruget maa viſtnok antages ogſaa i den ſidſtforløbne femaarige Periode i det Hele taget at have været i Fremadſkridende, dog gjælder dette, ſom allerede i Amtets Femaarsberetning af 6te Februar 1836 antydet, hovedſageligen om de i Nærheden af Byerne og i Særdeleshed af Chriſtiansſand beliggende Egne, hvor en forbedret Dyrkningsmaade ved practiſke Exempler har formaaet at vinde Anerkjendelſe og Efterfølgelſe hos Landalmuen, der ikke letteligen ved noget andet Middel lades til at opgive ſin Vedhængen ved den nedarvede Brugsmaade, ſom derfor ogſaa, uanſeet dens iøinefaldende Mangler, i de mere fjerntliggende Diſtricter har vedligeholdt ſig næſten aldeles uforandret. Ikke ubetydelige Fortjeneſter af Diſtrictets Jordbrug har Landhuusholdningsſelſkabet for Liſter og Mandals-Amt erhvervet ſig, i Særdeleshed ved Indførelſen af forbedrede Agerdyrkningsredſkaber, i hvilken Retning bemeldte Selſkab i Periodens Løb væſentligſt har virket, idet et betydeligt Antal af de efter Selſkabets Foranſtaltning forfærdigede Plouge af ſærdeles henſigtsmæssig Conſtruction er udbredt blandt Landalmuen ifærdi Omegnen af Chriſtiansſand, ligeſom ogſaa Selſkabet i den ſenere Tid ved Oprettelſen af en Art Skole, hvori nogle unge Mennesker af Almueclaſſen ved Siden af nogen theoretiſk Dannelſe erholde Anledning til at ſee Landbruget kunſtmæssigen behandlet, og til at erhverve practiſk Færdighed i de til Jorddyrkningen hørende Arbeider, har ſøgt paa en mere directe Maade at give et Fremſtød til Udbredelſen af et forbedret Jordbrug, hvoraf man ſynes at kunne vente ſig heldige Reſultater. For en ikke ringe Deel dyrkes imidlertid endnu Jorden med Spaden, hvilket i Særdeleshed er Tilfælde i Liſter Fogderi, og hvortil Grunden vel tildeels maa ſøges i Terrainets Beſkaffenhed, der forhindrer Brugen af Ploug, men ogſaa væſentligen deri, at den omhandlede Dyrkningsmaade fra gammel Tid af har været den ſædvanlige. En anden Hovedfeil ved Jordbruget er, at Verelbrug, uagtet dertil paa mange Steder gives bequem Anledning, kun lidet anvendes, hvorimod de engang til Agerland eller til Eng henlagte Strækninger

benyttes paa een og ſamme Maade det ene Aar efter det andet. Hvad angaaer Opdyrkningen af Nyland, ſynes vel den desangaaende meddeelte Opgave at vise, at ſamme i den ſidſtforløbne femaarige Periode har været betydeligt mindre end i den næſtforegaaende, men Amtet maa herved bemærke, at det med Sikkerhed kan antages, at Arealet af det i Perioden nyopdyrkede Land er langt større end bemeldte Opgave, der er grundet paa de fra Lehnsmændene erhvervede Oplysninger, udviſer, da bemeldte Oplysninger, ſom ogſaa af flere Lehnsmænd udtrykkeligen anmærket, maa anſees for temmelig upaalidelige, deels paa Grund af den Vanſkelighed, hvormed det er forbundet at erholde en blot nogenlunde nøiagtig Maalopgave af det nyopbrudte Land, der for det meſte beſtaaer af ſmaae, adſpredt liggende, Jordpletter, deels fordi Landalmuen for en ſtor Deel ſøger at lægge Skjul paa de foretagne Opdyrkninger i den Tanke, at Gaardbrugenes derved forhøiede Værdi vil have en forøget Andeel i Udredelſen af de offentlige Afgifter til Følge. Agerbruget og Kornavlen er i det Hele taget af ſtørre Betydenhed i Liſter Fogderi end i Mandals, hvilket deels har ſin Grund i, at det dyrkbare Areal i førſtmeldte Fogderi er ſtørre, og deels deri, at den betydeligere Skovdrivt og de med Søen i Forbindelſe ſtaaende Næringsveie i Mandals Fogderi beſkjæftige et forholdsviis ſtørre Antal Perſoner. Dog kan heller ikke i Liſter Fogderi noget Diſtrict i almindelige Aar undvære Korntilførſel med Undtagelſe af Vandſø Præſtegjeld, der paa Grund af Terrainets — iſær det egentlige Liſterlands — for Kornproduction ſærdeles fordeelagtige Beſkaffenhed, ikke alene kan brødføde ſig ſelv, men endog aarligen afſætte et Qvantum Kornvarer, der i de bedre Aar ſædvanligviis overſtiger 1000 Tønder. Med Henſyn til de enkelte Præſtegjeldes Trang til Kornindkjøb, troer Amtet at kunne henholde ſig til den Femaarsberetningen af 6te Febr. 1836 under No. 2 vedføiede Tabel, der formeentligen fremdeles i denne Henſeende afgiver en temmelig paalidelig Overſigt over Forholdet. Af de forſkjellige Arter Kornſæd ere Havre og Blandkorn de vigtigſte, af hvilke den første i Særdeleshed bruges i Liſter Fogderi, og den ſidſte i Mandals, desuden avles ogſaa paa enkelte Steder en Deel ublandet Byg ſamt Rug, og i Omegnen af Chriſtiansſand og de ſamme nærmeſt liggende Sogne et ikke ubetydeligt Qvantum Hvede, hvilken Sædart derimod i de øvrige Egne af Amtet ſaagodtſom aldeles ikke anvendes. Potetesavlen er overalt i Amtet betydelig, og bidrager ſærdeles meget til at formindſke Trangen til Kornindkjøb, idet den i det Hele taget ei alene afgiver det til Landdiſtricternes Forbrug fornødne Udbytte, men ogſaa for det meſte er tilſtrækkelig til Byernes Forſyning, dog har i den femaarige Periodes Løb Tørraaddenhed i adſkillige Egne af Amtet yttret en ſærdeles ſkadelig Indflydelſe, hvorimod det imidlertid kan ventes, at Landalmuen efterhaanden vil ſøge at ſikkre ſig ved Anlæg af vel indrettede Potetesfjeldere, ſamt ved at iagttage en ſtørre Omhyggelighed i Valget af Udſæden. Liin, Hamp og Humle dyrkes vel paa enkelte Gaarde, men kun i det Smaae og til Gaardenes eget Forbrug. Ligeledes er Haugedyrkning i det Hele, og **in specie** Opelſkning af Frugttræer, for det Meſte indſkrænket til Byernes og iſær Chriſtiansſands nærmeſte Omegn, hvor den dog ikke er af den Betydenhed, at den i Almindelighed kan antages at afgive noget Udbytte til Afſætning. Hvad forøvrigt angaaer Udſæd, Avl og Foldighed, maa Amtet efter de temmelig utilſtrækkelige Oplysninger, der desangaaende have kunnet erholdes, antage, at Forholdet i denne Henſeende i det Hele taget er omtrent det ſamme, ſom i de under den ſidſt afholdte Folketælling indhentede Opgaver er angivet.

Uagtet det af den Beretningen vedføiede Tabel naadigſt vil erfares, at Udſkiftningen af Fælledſkab i den femaarige Periodes Løb er gaaet ikke ubetydeligt fremad, maa Amtet dog fremdeles anſee det endnu meget almindelige Jordfælledſkab for en af de væſentligſte Hindringer, der i det Hele vanſkeliggjør Jordbrugets Fremgang. Med Henſyn hertil troer Man imidlertid at kunne underdanigſt henholde ſig til hvad desangaaende er anført i Amtets Femaarsberetning af 6te Februar 1836, hvor ſaavel Jordfælledſkabets Udſtrækning, Beſkaffenhed og ſkadelige Indflydelſe, ſom de Midler, hvorved det formenes letteſt efterhaanden at kunne ophæves, findes udførligen udviklede, idet man alene ſkal tillade ſig at bemærke, at den Omſtændighed, at det

virkſomſte Middel, hvorved Loven af 17de Auguſt 1821 har ſøgt at bevirke Udſkiftningens Fremme, ved Landſkattens Ophævelſe er aldeles bortfaldet, ſynes at gjøre det i endnu høiere Grad fornødent, at ſøge det her omhandlede almeenvigtige Formaal opnaaet paa anden Maade, i hvilken Henſeende Amtet i den nysnævnte Femaarsberetning underdanigſt har tilladt ſig at paapege Lettelſe i de forholdsviis betydelige Udſkiftningsomkoſtninger, ſom det formeentligen henſigtsmæssigſte Middel. Herved vilde i Særdeleshed bevirkes, at Udſkiftningerne hyppigere foretoges ved Rettens Hjelp, hvilket i alle Henſeender maa antages at lede til et gavnligere Reſultat, end naar, ſom Tilfældet har været med de allerfleſte i Periodens Løb i dette Amt ſtedfundne Udſkiftninger, disſe foretages i Mindelighed af Lodseierne ſelv, hvorved baade Delingen ſom oftеſt ſkeer paa en mindre henſigtsmæssig Maade, og Fælledſkabet kun ufuldſtændigen ophæves. Ved Siden af det ſkadelige Fælledſkab udgjør ogſaa i flere Egne af Amtet Landeiendommenes altfor ſtore Udſtykning en væſentlig Hindring for Jordbrugets Opkomſt, idet Gaardparterne ere for ſmaae til at kunne ernære en Familie, og ſaaledes maa drives ved Siden af en anden Næringsvei, ligeſom ogſaa Brugenes Ubetydelighed gjør det umuligt at drive ſamme anderledes end efter den meeſt indſkrænkede Maaleſtok og ved de ſimpleſte Midler. Til Agerdyrkningens Fremme ville de i den ſidſte Deel af den femaarige Periode indtraadte ufordeelagtige Conjuncturer for Skovdrivten, ſamt Sildefiſkeriets Ophør paa Amtets Veſtkyſt, formeentligen bidrage ikke uvæſentligt, da en ſtor Deel af Landalmuen, der i bemeldte Næringsveie forhen har havt betydelige Indtægtskilder, vil ſee ſig nødſaget til at ſøge disſe erſtattede ved at anvende forøget Flid og Opmærkſomhed paa Brugen af ſin Jord, der ogſaa upaatvivleligen ved Indførelſe af Forbedringer i den hidtil almindelige, mangelfulde Dyrkningsmaade vil paa de fleſte Steder kunne afgive et særdeles forøget Udbytte.

b. Fædrivt. I det ved den ſidſte almindelige Tælling forefundne Antal af de forſkjellige Qvægarter maa i Overeensſtemmelſe med de desangaaende igjennem Lensmændene indhentede Oplysninger nogen Afgang antages at have fundet Sted, idet Kreaturholdet er opgivet at være i de fleſte Diſtricter, og iſær i Liſter Fogderi, ikke ubetydeligt formindſket i Løbet af den femaarige Periode. Grundene hertil maa formeentligen deels ſøges i den Fodermangel, der i flere af Periodens Aar er indtraadt ſom Følge af, at Høavlen tildeels er mislykket og har givet ringe Udbytte, deels deri, at Bonden paa Grund af Pengemangel har været ſat i den Nødvendighed at afhænde ſine Kreature, hvilket undertiden endog er gaaet ſaavidt, at enkelte Gaardbrug ere bleyne aldeles blottede for Beſætning, ſaa at Eierne ſenere have maattet leie de nødvendigſte Kreature af Andre. Qvægavlen drives i det Hele taget alene i de Dele af Amtet, hvor der findes gode naturlige Græsgange, og i Særdeleshed i de i det Indre af Landet beliggende Fjeldegne, i en ſaadan Udſtrækning, at den afgiver et nogenlunde betydeligt Product til Affætning. Egentlig Engdyrkning finder med Undtagelſe af den nærmeſte Omegn ved Byerne kun i ringe Grad Sted, hovedſageligen af Mangel paa den for de finere Græsarter fornødne Gjødning, der i Almindelighed neppe er tilſtrækkelig til Ageren, hvortil ſom oftеſt optages et Areal, der ikke ſtaaer i Forhold til Gaardens Beſætning. Med Undtagelſe af, at Faareracen i enkelte Præſtegjelde er bleven noget forbedret ved Blanding med ſpanſke, danſke og engelſke Faar, er, ſaavidt vides, i Periodens Løb Intet foretaget til Qvægarternes eller Heſteracens Forædling. Denne ſidſte er imidlertid, uagtet den i Almindelighed er liden og uanſeelig, af en ſtærk og for Egnen særdeles paſſende Beſkaffenhed, hvilket i det Hele taget ogſaa gjælder om Hornqvæget, hvis Forædling ved Blanding med fremmede Racer, i al Fald ſaalænge Engdyrkningen, ſom ovenberørt, ſtaaer paa et ſaa lavt Standpunct, formeentligen neppe vil kunne anſees gavnlig, da de ædlere Racer vilde være mindre ſkikkede til at benytte Fjeldgræsgangene, og ſnart udarte af Mangel paa paſſende Staldfodring og Røgt. Af Geder holdes paa mange Steder et ikke ubetydeligt Antal, hvorimod Sviin ere ſjeldnere, og i flere Sogne næſten aldeles ikke haves. Productionen af Fedevarer er i det Hele tilſtrækkelig for Landdiſtricternes eget Forbrug, og afgiver ogſaa paa mange Steder noget Udbytte til Affætning, dog er dette med Undtagelſe af øvre Qvinnesdals og for en Deel af Bjellands

Præſtegjeld ſamt Siirdalen under Bakke Præſtegjeld, hvor Qvægavlen paa Grund af Græsgangenes Fortrinlighed er Hovednæringsvei, og hvorfra et temmelig betydeligt Qvantum Slagtequæg, Smør, Talg og Skindvarer udføres, i de øvrige Dele af Amtet ikke af ſærdeles Betydenhed, og langtfra tilſtrækkeligt til Byernes Forſyning, i hvilke, og iſær i Chriſtiansſand, der derfor aarligen conſummeres en betydelig Qvantitet for det Meſte fra Danmark indførte Fedevarer.

c. **Skovdrivt.** Tømmerſkovene i Amtet beſtaae hovedſageligen af Furre, dog gives ogſaa paa mange Steder Egeſkov, der foruden et ikke ubetydeligt Qvantum Bark til Udførſel levere Skibsbygningsmaterialier, der for det meſte forbruges ved Skibsværfterne i Chriſtiansſand og Mandal. Skovdrivten er, ſom i Amtets Femaarsberetning af 6te Februar 1836 anført, alene i Mandals Fogderi af Vigtighed, da ſamtlige Kyſtegne af Liſter Fogderi ere næſten aldeles blottede for Trævegetation, og Fremdrivten fra de i det Indre af bemeldte Fogderi værende bedre Tømmertracter er forbunden med Vanſkeligheder, der gjør Skovbruget lidet lønnende. I Overeensſtemmelſe med de fra Lensmændene i Mandals Fogderi modtagne Indberetninger maa det formeentligen antages, at Skovene i dette Fogderi i den femaarige Periodes Løb ere noget forringede ved overdreven Hugſt. De for Trælaſthandelen fordeelagtige Conjuncturer, der i de første Aar af Perioden fremkaldte en uklog Concurrence mellem de Handlende og overdrevne Tømmerpriſer, bragte nemlig de fleſte Skoveeiere til med Tilſideſættelſe af Jordbruget at drive Skovene paa en for diſſe ødelæggende Maade, og da imod Slutningen af Perioden det fordeelagtige Udbytte af Trælaſt-Exporten i høi Grad aftog, og ſom en Følge heraf Laſtepriſerne ſaaledes nedſattes, at de i de Tømmertracter, hvor Fremdrivten er forbunden med Vanſkelighed, næſten alene vare tilſtrækkelige til at holde Skoveierne ſkadesløſe for Drivtsomkoſtningerne, uden at afgive et nogenlunde forholdsmæssigt Vederlag for Træproducterne, var det for den ſkovdrivende Landalmue i Almindelighed en Nødvendighed, uden Hensyn til det dermed forbundne Tab, at vedligeholde uformindſket den Drivt, der vel havde været en Hovedkilde til Erhverv, men ogſaa for en ſtor Deel til nye Gjældsforpligtelſer, der alene kunde dækkes ved Tømmerhandelens Fortſættelſe. Som Hovedaarſag til Egeſkovenes Forringelſe maa anſees den høiſt ſkadelige Barkfletning, der paa mange Steder i Amtet drives paa en for Trævegetationen aldeles ødelæggende Maade, idet ikke alene en Mængde større Træer berøves deres Bark, og ſenere blive ſtaaende paa Roden uddøede og ubenyttede, men i Særdeleshed den unge og endnu til Tømmer utjenlige Skov afflettes, alene i den Henſigt at ſælge Barken, hvoraf efter Toldliſternes Udviſende et i Forhold til Egeſkovenes Beſkaffenhed betydeligt Qvantum aarligen fra Amtet udføres til Udlandet, og det øvrige forbruges ved de i Amtet værende Garverier. Trælaſten udføres i mere eller mindre forædlet Tilſtand, deels ſom utilhugne eller firehugne Bjælker, af hvilke de første iſær afſættes til Holland, og de ſidſte paa de franſke Markeder, deels ſom Planker og Bord, af hvilke ſidſte en betydelig Deel udføres til Danmark. Til Skovproducternes Forædling ere i Amtet 61 privilegerede og 92 uprivilegerede Saugbrug i Drivt, hvorom nærmere Oplysning indeholdes under hosfølgende Tabel og blandt hvilke Sauge flere iſær af de, der ere beliggende i Chriſtiansſands Tømmertract ved de for Tømmerdrivten bequemme Vasdrag Otteren og Topdalselven, ere af Betydenhed, og erholde deres Trælaſt ei alene fra dette Amt, men ogſaa fra det fjernere ſkovrigere Opland og **in specie** fra Raabygdelauget. Foruden de ovenanførte Skovproducter afſættes ogſaa en Deel Tøndeſtaver ſamt nogen Birkelaſt, hvilken ſidſte dog ikke er af megen Betydenhed, da Birkeſkovene, hvor ſaadanne haves, hovedſageligen benyttes til Brænde. Ifølge de fra Toldkammerne modtagne Oplysninger have i de 5 Aar følgende Qvanta Trælaſt været udførte fra Amtets 4 Tolddiſtricter:

i Aaret	1836 . .	17,378	Trælaſtlæſter.
—	1837 . .	17,358	—
—	1838 . .	20,081	—
—	1839 . .	22,966	—

i Aaret 1840 . . 22,765 Trælastlæster,

hvorunder dog noget Birkebark er indbefattet. Uagtet det heraf kunde synes som om Tømmerdriften i det Hele taget i de 5 Aar havde været i Tiltagende, maa det dog formeentligen antages, at Hugsten i de sidste Aar af Perioden i Almindelighed er bleven noget indskrænket, da den i disse Aar stedfundne Export for det Meste har bestaaet af Beholdninger fra de foregaaende Aar.

Kul- og Tjæretilvirkning drives vel paa enkelte Steder i Amtet, men alene til Gaardenes eget Forbrug, og afgiver intet Product til Afsætning. Af andre Brændematerialier end Ved, findes i Særdeleshed i Lister Fogderi vidt udstrakte og uudtømmelige Tørvemyre, i hvilke der ogsaa som Levning af de store Skove, der i en fjern Fortid have bedækket disse Strækninger, forefindes en stor Mængde til Brændsel tjenlige Trærødder, der tilligemed Torven ere fuldkommen tilstrækkelige til at afhjælpe Mangelen af Ved i disse for Skov blottede Egne. Ogsaa i det øvrigere Mandals Fogderi bruges paa adskillige Steder Torv som Brændematerial.

d. **Fiskeri.** For Beboerne af Amtets udstrakte Søkyst er Fiskeriet en særdeles betydelig Indtægtskilde; de vigtigste Arter af samme ere Silde-, Hummer- og Larefiskeriet. Af disse er imidlertid Sildefiskeriet ved Amtets Vestkyst i de sidste Aar af Perioden i den Grad aftaget, at det næsten maa ansees ophørt. Efterat nemlig Vaarsilden fra Aaret 1826 i stedse voxende Mængde havde gaaet til Kysten, saaledes at der i Aarene 1834 til 1837, begge inclusive, for Ladestedet Flekkefjords Regning fiskedes i Gjennemsnit over 150,000 Tønder aarligen, begyndte Fiskeriet i Aaret 1838 paa engang at aftage, da kun omtrent en Fjerdedeel af det nysnævnte Qvantum i bemeldte Aar fiskedes; i 1839 mislykkedes det aldeles, og i 1840 kan det ikke antages, at mere end 15 à 16,000 Tønder Sild har været fisket. De skadelige Følger, denne rige Indtægtskildes pludselige Standsning har medført, ei alene for Ladestedet Flekkefjord, hvorom Amtet nedenfor vil finde Anledning til nærmere at omhandle det Fornødne, men ogsaa for Almuen i Flekkefjords Præstegjeld og langs hele Søkysten endog i Mandals Fogderi, maatte nødvendigviis være særdeles betydelige, da Beboerne af disse Egne i Januar og Februar Maaneder i stort Antal søgte til Fiskestederne, hvor de ved Fiskeriet i kort Tid fandt et, især med Hensyn til den Vanskelighed, hvormed det ellers i Almindelighed for Landalmuen er forbundet paa denne Aarstid at erholde en fordeelagtig Beskjæftigelse, særdeles rigeligt Erhverv. Saafremt Sildefiskeriet for en længere Tid maatte ophøre, hvilket der, da Erfaring viser, at dette Fiskeri er periodisk, kan være megen Anledning til at befrygte, ville Følgerne heraf for den fiskende Almue være saa meget følelligere, da samme under den fordeelagtige Periode for en stor Deel har vænnet sig til en overdreven Lurus og forhen ukjendte Fornødenheder, og for at tilfredsstille disse i Almindelighed indladt sig i Gjældsforholde, som vistnok, saafremt den til deres Dækkelse paaregnede Indtægt ved Fiskeriets Ophør maatte bortfalde, ville være særdeles trykkende.

Hummerfiskeriet drives med Held langs hele Amtets Kyst, og en betydelig Udførsel, der i den femaarige Periodes Løb ikke har været i Aftagende, finder aarligen Sted af denne Artikkel især fra Christiansands og Fahrsunds Toldsteder. Hummeren, der fanges fra Begyndelsen af October Maaned til Begyndelsen af Juni, opkjøbes for det meste af Engelske Entrepreneurer efter Contracter, der for en længere Tid af disse ere indgaaede med Fiskerne, og udføres i dertil indrettede Fartøier til London.

Laxefiskeriet giver vel ikke længere et saa rigt Udbytte som i Fortiden, men er dog fremdeles af Betydenhed, i Særdeleshed i Mandals-, Torrisdals- og Topdals-Elvene, dog synes det, efter de desangaaende indhentede Oplysninger og Toldlisternes Udvisende, som om dette Fiskeri i Mandalselven, hvor den bedste og fedeste Lax fanges, i Periodens Løb har været i temmelig betydeligt Aftagende. Af Lax saavel røget som saltet udføres især fra Mandal aarligen en Deel til Østlandet, ligesom ogsaa Noget udskibes til Danmark og **in specie** til Kjøbenhavn.

De øvrige Arter af Fiſkeri afgive vel i det Hele taget intet Product til Udførſel, men ere dog for Kyſtegnene af megen Vigtighed, idet de baade væſentligen bidrage til ſammes Forſyning med Levnetsmidler, og tillige holde et ikke ubetydeligt Antal Fiſkere næſten det hele Aar igjennem i Beſkjæftigelſe. De Fiſkearter, der fanges, ere iſær Makrel, Torſk, Flyndre, Sei, Hellefiſk og Hvidling, af hvilke Makrelen, der i de egentlige Sommermaaneder i Almindelighed fiſkes i ſtor Mængde et Par Mile fra Kyſten med Drivgarn og paa Dorg, er af fortrinlig Vigtighed, da den ſaavel ferſk ſom ſaltet afgiver et baade meget billigt og godt Næringsmiddel, der i Særdeleshed benyttes i Almueclaſſernes Huusholdninger, idet endog Bønderne i de fra Kyſten længere bortfjernede Egne hermed pleie at forſyne ſig. Paa mange Strækninger af Kyſten tages Øſters, der imidlertid ikke findes i ſaadan Mængde, at de udgjøre nogen Udførſelsartikkel. Ferſkvandsfiſkeriet er ikke af Betydenhed, dog fanges Ørred, Rør, Aborrer og Aal i mange af de ſmaae Ferſkvande, hvoraf der i Amtet findes et ſtort Antal. Angaaende det Qvantum af de forſkjellige Arter Fiſk, der i den femaarige Periode i det Hele er fanget, ſeer Amtet ſig ikke iſtand til at meddele en nogenlunde paalidelig Opgave, da man, uagtet de herhen hørende Oplysninger have været forſøgte indhentede, aldeles ſavner Data, hvoraf det Qvantum Fiſk, der i bemeldte Tidsrum kan antages at være benyttet til Diſtricternes eget Brug og Nabodiſtricternes Forſyning, endog blot omtrentligen kunde ſluttes, ligeſom det heller ikke paa anden Maade, end ved at ſammendrage Toldliſterne over den i de fem Aar ſtedfundne Erport, kan oplyſes, hvor ſtor en Deel af den i dette Tidsrum fangede Fiſk, der er tilvirket ſom egentlig Kjøbmandsvare, uden at dog herved nogen fuldkommen nøiagtig Overſigt kan erholdes, da naturligviis en Deel af den ſom Handelsvare tilberedede Fiſk ogſaa i Amtet ſelv er conſummeret. Forbedringer i Fiſkevarernes Tilvirkningsmaade eller i Fiſkeredſkaberne have, ſaavidt vides, ikke i Periodens Løb fundet Sted.

e. **Bergværksdrivt** finder ikke Sted i dette Amt, ligeſom der heller ikke, ſaavidt vides, gives Mineralier, der kunne henregnes til Metaller, hvoraf Diſtrictet har nogen Indtægt, naar undtages den Kalkſteen, der forbruges ved de mindre betydelige i Amtet værende Kalkbrænderier. Desuden hentes aarligen af Hollænderne nogle Skibsladninger Graaſteen, ved hvis Brydning og Transport dog kun et ringe Antal Perſoner finder nogen Fortjeneſte.

f. **Fabrik- og Haandværksdrivt.** Med Hensyn til de Fabrik- og Induſtrianlæg, der i Amtet ere i Drivt, tillader man ſig underdanigſt at henviſe til den vedføiede Tabel, hvorunder de i den Kongelige Reſolution af 23de December 1839 forlangte Oplysninger findes afgivne med ſaa megen Fuldſtændighed, ſom det efter de Opgaver, Amtet har kunnet erholde, har været muligt. Hvad Haandværksdrivten i Landdiſtrictet angaaer, troer man det tilſtrækkeligt at bemærke, at ſamme i det Hele endnu er indſkrænket til de uundværligſte og ſimpleſte Arter af Haandværk, da det ſiden Loven af 15de Juli 1839 emanerede forløbne Tidsrum har været for kort til, at nogen betydelig Indflydelſe af den ved bemeldte Lov indførte Frihed til at drive Haandværksnæring paa Landet endnu ſkulde kunne ſpores.

g. **Binæringer.** Huusfliden ſtaaer næſten overalt i Amtet paa et lavt Standpunct, og er i det Hele indſkrænket til Forfærdigelſe af de almindeligſte Agerdyrknings- og Gaardsredſkaber, ſamt til Spinden og Vævning af ſimple uldne og linnede Tøier ſaaſom Vadmel, Værken og grovt Lærred, af hvilke imidlertid i Særdeleshed i de i det Indre af Amtet beliggende Egne det til eget Brug Fornødne tilvirkes, hvorimod de Klædningsſtykker, der udfordre en kunſtigere Forarbeidelſe, ſamt de finere Stoffer, kjøbes fra Byerne, hvor Landalmuen ogſaa finder Afſætning for de ubetydelige Qvantiteter af ovennævnte Huusflidsproducter, der haves til Salg. Saavel i Liſter Fogderi og iſær i Flekkefjords Opland, ſom paa enkelte Steder i Mandals Fogderi, forfærdigedes i de for Sildefiſkeriet gunſtige Aar et betydeligt Antal Sildetønder, der fandt ſikker Afſætning i Flekkefjord, og uagtet denne Art af Huusflid ved Fiſkeriets Aftagen er bleven noget indſkrænket, og giver et mindre Udbytte, kan den dog ikke antages aldeles at ville ophøre, da en Deel af de forfærdigede Tønder ſand-

ſynligviis vil kunne affættes til Stavanger Amt. Bygningen af Baade og ſmaa Dæksfartøier ſætter iſær i Mandals Fogderi mange Hænder i Virkſomhed, uden at det dog, da denne Næringsvei drives aldeles uregelmæs-ſigt og uden at være bunden til viſſe Steder eller Værfter, har været muligt at erholde nogen Oplysning om det omtrentlige Antal af de paa denne Maade beſkjæftigede Perſoner. Det egentlige Skibsbyggeri drives for det meeſte ved de i Byerne og iſær i Chriſtiansſand og Mandal værende Skibsværfter, hvorom det For-nødne ſenere vil blive at omhandle. **Jagten** giver i mange Egne af Amtet et godt Udbytte iſær af Fugle-vildt, ſaaſom Tiurer, Uhrhøns, Ryper og alle Slags Søfugle; af Bjørne, Ulve og Ræve ſkydes og fanges aarligen en Deel, og paa Høifjeldene i den øvre Deel af Siirdalen gives der mange Reensdyr, hvilke deri-mod, ſaavidt vides, ikke findes paa andre Steder i Amtet. Vildtet føres til Salg i Byerne, der i Almin-delighed tilſtrækkeligen og til lave Priſer forſynes med denne Artikkel. **Fragtfart**, der drives med de mange i Landdiſtrictet hjemmehørende Smaafartøier, ſom næſten udelukkende anvendes til indenrigſk Kyſtfart, beſkjæfti-ger et ikke ubetydeligt Antal Mennesker, dog maa det befrygtes, at Sildefiſkeriets Aftagen ogſaa paa denne Næringsgreen vil udøve en ufordeelagtig Indflydelſe, da en ſtor Deel af ovenmeldte Smaafartøier hovedſage-ligen byggedes og anvendtes til at transportere Silden. **Landtransport** af Varer kan i dette Amt ikke an-ſees ſom nogen egentlig Næringskilde, da Bonden ſelv bringer ſine for det meeſte ubetydelige Producter til Byerne, ligeſom det ogſaa først er i Løbet af denne Periode, at Communicationen for den ſtørſte Deel af Amtet er bleven ſaaledes lettet ved Oparbeidelſe af Kjøreveie, at Transport paa Vogne er bleven mulig. Trælaſten, der i flere af Rigets Amter udgjør den væſentligſte Gjenſtand for Landtransport, fremdrives her i Amtet, med Undtagelſe af en Deel Bord, ſom Bønderne opſkjære paa Haandſauge, og derpaa kjøre til Byerne, næſten alene ved Hjælp af de i Mandals Fogderi værende bequemme Vasdrag. Derimod bør **Tøm-merflødningen** iſær i Torridals-, Topdals- og Mandals-Elvene nævnes ſom en ikke uvigtig Indtægtskilde, hvorved et betydeligt Antal Perſoner erholde en jevn og fordeelagtig Sysſelſættelſe. **Handel med Landman-dens Producter** drives i Byerne, hvor Bonden bringer ſine Varer til Torvs, og igjen indkjøber ſine Forno-denheder. Størſt Anledning til Samhandel med Landalmuen giver Trælaſthandelen, idet Skoveierne i Almin-delighed have Mellemregning med Kjøbmændene i Byerne, og hos diſſe for en ſtor Deel erholde Varer i Betaling for det mærkede Tømmer; hvad de øvrige af Landdiſtrictets Hovedfrembringelſer angaaer, er det i den foregaaende Fremſtilling af de forſkjellige Næringsveies Tilſtand viiſt, at diſſe i det Hele ikke produceres i ſaadanne Quantiteter, at de ſom Handelsartikler kunne blive af ſynderlig Vigtighed. Af **Markedspladſe** gives ingen i Amtet, med Undtagelſe af at der i Chriſtiansſand er et ſaakaldet Bukkemarked, der vel imidler-tid aldrig har været af nogen Betydenhed. **Gjæſtgiveriernes** Antal udgjør i Landdiſtrictet noget over 100, der dog næſten alle ere ubetydelige, og alene i Stand til at forſkaffe Reiſende de ſimpleſte Fornødenheder, hvortil ogſaa i Almindelighed deres Drivt er indſkrænket. Af **Landkræmmerier** findes ingen i Amtet.

Da de væſentligſte Data til Bedømmelſe af Amtsdiſtrictets Tilſtand i Almindelighed allerede indeholdes i den foranſtaaende Udvikling, ſkal man blot endnu underdanigſt tillade ſig i denne Henſeende at bemærke Følgende: Det maa formeentligen antages, at Velſtanden i Landdiſtrictet er i den ſidſte Deel af den femaa-rige Periode paa de fleſte Steder noget aftaget, hvortil Hovedaarſagerne, ſom forhen anført, have været de imod Periodens Slutning indtraadte ufordeelagtige Conjuncturer for Trælaſthandelen, og Sildefiſkeriets Afta-gen ved Flekkefjord, hvilken ſidſte Omſtændighed formeentligen i Særdeleshed har havt en udbredt og betyde-lig Indflydelſe paa Velſtandens Forringelſe, da Trælaſthandelen dog endnu altid vedbliver at yde Skoveierne nogen Indtægt. Det vil ogſaa af den vedføiede Tabel naadigſt erfares, at Executionsforretninger og Ud-pantninger for Gjæld i Periodens Løb have, dog ikke i nogen ſærdeles betydelig Grad, været i Tiltagende, ligeſom ogſaa Antallet af de af Adminiſtrationen for Bankafdelingen i Chriſtiansſand for ubetalte Renter og Afdrag af Banklaan reqvirede Auctioner over pantſatte Eiendomme i de ſidſte Aar af Perioden har været fle-

re Gange ſtørre end ved ſammes Begyndelſe. I Overeensſtemmelſe med de fra Amtets forſkjellige Egne modtagne Oplysninger udgjør den aarlige Løn for en Tjeneſtekarl, fra 12 til 30 Spd., og for en Tjeneſtepige fra 6 til 10 Spd., ſamt den almindelige Dagløn for en ſimpel Haandarbeider fra 12 til 36 ß., eller efter et af bemeldte Opgave uddraget Middeltal, for en Tjeneſtekarl 19 og for en Tjeneſtepige 8 Spd. aarlig, ſamt for en Haandarbeider 21 ß. daglig.

Som en i Femaarsperioden indtraadt Hovedforbedring i Amtsdiſtrictets Tilſtand maa nævnes den i høi Grad nødvendige Udvidelſe, Communicationen har erholdt, ved de i dette Tidsrum udførte særdeles betydelige og koſtbare Veianlæg og Brobygninger, der for det Meſte ere iſtandbragte ved Hjælp af naadigſt tilſtaaede Forſkud af Statscaſſen. Ved Udgangen af Aaret 1840 udgjorde den hele Milelængde af Amtets med Hjulredſkab fremkommelige Veie 19 Mile Hovedvei og 37 Mile Bygdevei, hvortil endnu kommer 35 Mile Ridevei af 6 til 9 Fods Bredde. De betydeligſte Foretagender af dette Slags, der i Periodens Løb ere udførte, ere Veianlæggene fra Gaarden Ovavig i Lyngdal til Spindsodden og fra Fedde til Flekkefjord. Ved den første af disſe Veie ſættes Ladeſtedet Fahrſund i Forbindelſe med den igjennem Amtet førende Hovedvei, der ved det ſidſtnævnte Anlæg er forſat til Flekkefjord, hvorfra dens Oparbeidelſe til Stavanger Amts Grændſe er paabegyndt, og i Aaret 1841 kan ventes tilendebragt. Ladeſtederne Flekkefjord og Fahrſund have ſaaledes erholdt en for deres Opkomſt særdeles vigtig og bequem Communication med Landdiſtrictet, hvormed de forhen alene ſtode i Forbindelſe ved beſværlige og tildeels farlige Rideveie, paa hvilke enhver Transport var forbunden med særdeles Vanſkelighed. Af det fra Chriſtiansſand til Valle i Sætersdalen førende Veianlæg, der, naar det bliver fuldført, maa antages at ville bevirke en i høi Grad forøget Samfærſel imellem Chriſtiansſands By og dens Opland, er den i dette Amt liggende Deel ſaavidt oparbeidet, at den i Aaret 1841 kan ventes at ville blive færdig. Desuden er i Periodens Løb de betydelige Broer ved Mandal, Vigeland i Undal, Fedde, Flekkefjord og den i Aaret 1837 udgaaede Halvdeel af den over Otteren ved Chriſtianſand førende Bro, blevne opførte, hvilke Brobygninger, der alle have afhjulpet betydelige Hindringer for Communicationen, tilſammen have koſtet omtrent 18000 Spd. Ogſaa Bygdeveiene ere i de 5 Aar meget forbedrede, og uagtet Udgifterne ved ſaa mange omfattende Veianlæg viſtnok have været temmelig trykkende for Landalmuen, ſynes dog denne mere og mere at erkjende de væſentlige Fordele, der iſær for den flyde af en lettet Communication, til hvis Opnaaelſe der først i det ſidſt forløbne Decennium har været foretaget noget Betydeligt, da den hele Længde af den i Amtet værende Kjørevei i Aaret 1827 beløb ſig til 10½ Mile. Med Henſyn til de i Amtet værende 2de Bygdemagaziners Status henviſes underdanigſt til den vedføiede Tabel, der indeholder de desangaaende befalede Oplysninger. Af Sparebanker og private Brand- eller andre Aſſuranceindretninger gives ingen i Landdiſtrictet.

B. For Kjøb- og Ladeſtedernes Vedkommende.

1. Chriſtiansſand.

a. Handel. De vanſkelige Conjuncturer, med hvilke Exporten af Trælaſt, der udgjør Chriſtiansſands vigtigſte Udførſelsartikel, i den ſidſte Deel af den femaarige Periode har havt at kjæmpe, have ikke været uden særdeles ſkadelig Indflydelſe for en ſtor Deel af Byens Handelsſtand, der ved det fordeelagtige Udbytte, Trælaſtudſkibningen fra Aaret 1833 indtil de ſenere Aar havde afgivet, bragtes til at indlade ſig i denne fluctuerende Handel, uden at beſidde de hertil fornødne betydelige Fonds, ſom derfor for en ſtor Deel maatte tilveiebringes ved Stiftelſen af nye Gjældsforholde. Som de Hovedomſtændigheder, der her i de ſidſte Aar af Perioden iſær have bidraget til at gjøre Trælaſtudſkibningen ufordeelagtig, maa anføres Tømmerpriſernes Synken paa de med Trælaſt overfyldte udenlandſke Markeder, og den ſamtidigen hermed indtraadte Stigen i Værdien af de Norſke Penge i Forhold til udenlandſk Valuta, hvilket Coursforhold nødvendigviis maatte have

betydeligt Tab til Følge ved enhver Omſætning a fremmede Penge i norſke Species, da Arbeidslønnen og Priſerne paa alle Slags Fornødenheder ikke nedſattes i Forhold til Pengenes forhøiede Værdi. Under Fremſtillingen af Skovdrivtens Tilſtand i Amtet har man allerede i det Foregaaende fundet Anledning til at omhandle de Følger, de forandrede Conjuncturer have havt for Producenterne, men at disſe Følger maa have rammet Udſkiberne i endnu langt høiere Grad, er indlyſende, da Producenterne dog altid beholde den Fordeel, de, ved i den bedre Udſkibningsperiode at have erholdt deres Skovproducter godt betalte, have vundet, hvorimod Affkiberne have været nødte til, uanſeet det deraf opſtaaende Tab, under de ſenere mislige Handelsforholde at afhænde den forhen til høie Priſer indkjøbte Trælaſt. Naar Toldliſterne udviſe, at Chriſtiansſands Trælaſterport i de ſidſte Aar af Perioden ikke har aftaget, kan denne Omſtændighed ikke tjene til at godtgjøre, at Udſkibningen ogſaa i disſe Aar har ſvaret Regning, men har alene ſin Grund i, at Tælaſthandelen ikke paa eengang kan indſkrænkes, da det for Kjøbmændene, og **in specie** for dem, der ikke have kunnet virke med egne Fonds, har været en Nødvendighed at tilveiebringe de fornødne Pengeresſourcer, om dette endog ſkulde være forbundet med betydelige Opoffrelſer, hvortil kommer, at de med Udlandet indgaaede Handelsforbindelſer have maattet fyldeſtgjøres, og at Trælaſtbeholdningerne ikke uden at forringes og tabe i Værdi kunne i en længere Tid henligge. Den Omſtændighed, at den ſtørſte Deel af de mindre formuende Handlende have, for at tilveiebringe de fornødne Capitaler, maattet indgaae en Mængde gjenſidige Endoſſementsforpligtelſer, har ogſaa havt til Følge, at Uheld, hvorved enkelte Kjøbmænd ere bleyne nødte til at ſtandſe deres Virkſomhed, have medført Tab for et ſtort Antal Handlende. Foruden Trælaſten er Hummer Stedets eneſte betydelige Udførſelsartikel, og denne Export, der i Periodens Løb udelukkende har været i engelſke Entrepreneurers Hænder, har, ſom forhen anført, i de fem Aar ikke været i Aftagende. Med Henſyn til Chriſtiansſands Samhandel med Landdiſtrictet er det forhen berørt, at dette med Undtagelſe af Skovproducter blot frembringer faa og lidet betydelige Artikler til Affætning i Byen, nemlig en Deel Fedevarer og Slagteqvæg — hvormed dog Stedet hovedſageligen forſynes fra Jylland og fra den under Nedenæs og Raabygdelaugets Amt hørende Sætersdal — ſamt et ringe Qvantum ſimple Huusflidsproducter. Fra Byen forſynes Landalmuen i Særdeleshed med Korn, Salt, Brændeviin, Hør, ſamt med det Fornødne af Manufactur- og Colonialvarer, paa hvilken Handel dog ogſaa de oftmeldte uheldige Conjuncturer for Skovdrivt og Fiſkeri have havt betydelig Indflydelſe, ved at formindſke Almuens Evne til at gjøre Indkjøb. Til at meddele nogen i Talſtørrelſe udtrykt Overſigt over den Samhandel, der i Periodens Løb har fundet Sted imellem Byen og Amtets Landdiſtrict, har man af Mangel paa de fornødne Oplysninger ikke ſeet ſig iſtand, da endog de Qvanta, der af Bondens vigtigſte Handelsartikel, Trælaſt, i ethvert af de 5 Aar er i Amtets Landdiſtrict mærkede for Byens Regning, ikke med nogen Nøiagtighed kan erfares, efterdi den ſtørſte Deel af den Laſt, der efter Toldliſternes Udviſende i den femaarige Periode er exporteret fra Ehriſtiansſand, ikke er hugget i Amtet, men i Raabygdelaugets Skove. Den i Aaret 1836 indførte Arveltorvindretning har ſaavel for Byens Indbyggere ſom for Bonden været til megen Fordeel og Bequemmelighed. Hvad angaaer Antallet af de forſkjellige Slags Handlende henviſes underdanigſt til den Beretningen vedføiede Tabel, hvoraf naadigſt vil erfares, at Mængden af de Perſoner, der drive denne Næring, ſiden Forfattelſen af Amtets ſidſte femaarige Beretning har været i noget Tiltagende. Den ifølge Kongelig Reſolution af 6te Mai 1837 i Chriſtiansſand ſtiftede Børsindretning, hvis Oprettelſe hovedſageligen fremkaldtes ved de betydelige Pengeomſætninger, Sildefiſkeriet i de foregaaende Aar havde foranlediget, er, da Børsforretningerne ikke befandtes at være af den Betydenhed, at Indretningen kunde antages at ſvare til ſin Henſigt, efter derom ſkeet Andragende fra de Handlende, ved Kongelig Reſolution af 12te Februar 1841 indtil videre ſuſpenderet, og dens Fond indſat i Sparebanken.

b. **Skibsfarten** har i de 5 Aar i det Hele taget givet et godt Udbytte, og forſkaffet mange Mennesker fordeelagtig Syſſelſættelſe, da Trælaſterporten, med Undtagelſe af, at Hollænderne, og for det meeſte ogſaa

de Danſke, aarligen i egne Fartøier afhente den Trælaſt, de behøve, ſkeer ved Byens Skibe, hvoraf ogſaa en ſtor Deel har været fordeelagtigen anvendte i udenlandſk Fragtfart. Denne har i den ſtørſte Deel af den femaarige Periode været ſærdeles indbringende, da Fragterne i Almindelighed, og i Særdeleshed de Oſterſøiſke, hovedſageligen paa Grund af den betydelige Korntilførſel, England har tiltrængt, have været høie, men da disſe Conjuncturer ophørte med Aaret 1839, har Fragtfarten i 1840 været lidet lønnende. Skibsrhederiet har i Periodens Løb været i Tiltagende, ligeſom ogſaa de i de ſenere Aar byggede Skibe i Almindelighed have været af ſtørre Dimenſioner, og derved mere ſkikkede for Fragtfarten. Den angaaende Antallet af Skippere, der have Borgerſkab til Stedet, forlangte Opgave indeholdes under hosfølgende Tabel.

c. **Haandværksdrivt.** I flere Profeſſioner har Byen ſærdeles duelige Haandværkere, dog drives intet Haandværk i det Store, hovedſageligen af Mangel paa Fonds, da Haandværksſtanden, med høiſt enkelte Undtagelſer, lever i ringe Kaar. I det Hele taget har Haandværksdrivten i Periodens Løb gjort ikke ubetydelige Fremſkridt med Hensyn til Fabrikaternes Godhed og Skjønhed, uden at dog disſe, naar undtages en Deel Snedker- og Garverarbeide, nyde Afſætning udenfor Stedet. En Omſtændighed, der iſær lægger Hindringer iveien for de fleſte Haandværkeres høiere Udvikling, er den totale Mangel af Anledning til paa Stedet at erholde den fornødne Underviisning i Tegning og Mathematik, hvilken Mangel vilde kunne afhjælpes ved Oprettelſen af en i Forhold til Byens Størrelſe og Reſſourcer indrettet techniſk Læreanſtalt, der uden Tvivl vilde vinde megen Søgning af de Perſoner, der uddanne ſig for Haandværksdrivten. Ingen Art nye Haandværkere har, ſaavidt vides, i de 5 Aar nedſat ſig i Byen. Hvad angaaer Antallet af Meſtere, Frimeſtere, Svende og Drenge i enhver Profeſſion henviſes underdanigſt til den vedføiede Tabel.

d. **Fabrikdrivt.** Hosfølgende Tabel, hvoraf det naadigſt vil erfares, hvilke Induſtrianlæg der ved Udgangen af Aaret 1840 i Byen vare i Drivt, viſer vel, at et ſtørre Antal af disſe i de 5 Aar ere nedlagte end af nye oprettede, imidlertid maa det formeentligen dog antages, at Fabrikdrivten, der i Chriſtiansſand aldrig har været af ſynderlig Betydenhed, i den ſidſt forløbne femaarige Preriode i det Hele taget har befundet ſig omtrent paa det ſamme Standpunct, ſom i den forrige, da deels flere af de nye oprettede Induſtrianlæg ere af ſtørre Betydenhed end de, der i Periodens Løb ere nedlagte, og deels nogle af de fra ældre Tider exiſterende have erholdt nogen Udvidelſe i Drivten.

e. **Skibsbyggeriet** har i den ſidſtforløbne Periode været drevet med Iver og Held ved de flere herværende betydelige og ſærdeles vel indrettede Skibsværfter, og Antallet af de ſaavel for Byens egen ſom for andre Diſtricters Regning byggede Fartøier har efter den Beretningen vedføiede Tabels Udviſende været i Tiltagende. Foruden at de i de ſenere Aar conſtruerede Skibe, ſom ovenanført, for det Meſte have været af ſtørre Drægtighed end de, der forhen byggedes, have ogſaa Fartøierne vundet ſærdeles meget i Conſtructionens Henſigtsmæsſighed og Skjønhed. Den ſamlede Læſtedrægtighed af Byens Skibe, der i Slutningen af Aaret 1835 udgjorde 2450½ Commercelæſter, var ved Udgangen af 1840 ſteget til 2692½ Commercelæſter, hvorhos Drægtigheden af de i det øvrige Tolddiſtrict hjemmehørende Fartøier udgjorde 631 Læſter. Ved Siden af Skibsbyggeriet udgjør ogſaa Reparation af Fartøier, der formedelſt Søſkade ſøge Havn i Chriſtiansſand, hvortil Indløbet ved de henſigtsmæsſige Fyrindretninger er blevet ſaa ſærdeles lettet, en betydelig Indtægtskilde, der i Særdeleshed om Høſten og Vinteren giver en ſtor Deel af Arbeidsclaſſen god Fortjeneſte. Uagtet ſaaledes Virkſomheden ved Skibsværfterne er en af de Næringsgrene, der ſyſſelſætte det ſtørſte Antal Perſoner, ſeer man ſig dog ikke iſtand til at meddele nogen omtrentlig Opgave over disſes Mængde, da Værfterne ikke holde noget faſt Antal Arbeidere, hvorimod dette ideligen varierer efter Conjuncturerne og de under Bygning værende Skibes Størrelſe og Antal.

f. **Jordbrug.** Af de flere ſmaae Kjøbſtaden tilhørende Jordeiendomme, der bortfæſtes, eller bortforpagtes paa Aaremaal, har Byen en, dog kun ubetydelig, aarlig Indtægt. Hvad forøvrigt angaaer Jordbruget

i det under Kjøbſtadens Jurisdiction henhørende Diſtrict, maa Amtet underdanigſt henviſe til hvad der i det Foregaaende findes anført angaaende Agerdyrkningens ſtigende Udvikling i Chriſtiansſands Omegn, hvilket dog i Særdeleshed gjælder den Deel af ſamme, der henhører under Mandals Sorenſkriveri.

Byens oeconomiſke Forfatning kan i det Hele taget i Periodens Løb ikke anſees forbedret. Uagtet det nemlig maa antages, at Velſtanden i den første Deel af Perioden, medens Trælaſthandelen gav et godt Udbytte, og adſkillige Fordele tilflode Stedet ved det betydelige Sildefiſkeri ved Flekkefjord, var i noget Tiltagende, have dog de i det Foregaaende omhandlede, mod Slutningen af Tidsrummet indtraadte, forandrede Forholde medført en ikke ubetydelig Tilbagegang, der ſtrax bliver følelig for et Sted, hvor der kun gives meget faa formuende Indvaanere, og hvor en ſtor Deel af Almueclaſſen er nedſunken i dyb Armod. At Chriſtiansſand er betynget med en Fattigforſørgelſe, der falder høiſt trykkende for de ſkatteydende Indvaanere, og udgjør en af de væſentligſte Hindringer for Stedets Opkomſt, er allerede omhandlet i Amtets Femaarsberetning af 6te Februar 1836, hvor ogſaa de Hovedgrunde, hvorfra det overordentlig ſtore Antal af Fattige nærmeſt maa antages at hidrøre, findes paapegede, og denne Sag har desuden ved ſaa mange andre Leiligheder været Gjenſtand for offentlig Underſøgelſe, at man troer her at burde indſkrænke ſig til at bemærke, at ingen Formindſkelſe i de 5 Aar har fundet Sted i Antallet af de Perſoner, der nyde Underſtøttelſe af Fattigvæſenet, da disſe i Overeensſtemmelſe med de erholdte Oplysninger i Gjennemſnit aarligen have beløbet ſig til omtrent 550, under hvilken Opgave dog de Forſørgelſe nydende *Familier*, uagtet de beſtaae af flere Medlemmer, blot ere regnede ſom enkelte Perſoner. Som Følge heraf har heller ingen vedvarende Nedſættelſe kunnet ſkee af den ſærdeles betydelige Fattigſkat, der udgjorde 8000 Spd. for Aaret 1836, 8500 Spd. for 1837, 6500 Spd. for 1838, 7000 Spd. for 1839 og 8000 Spd. for 1840.

Stiftelſen „Kong Carl Johans Arbeids- og Opdragelſes-Anſtalt", til hvis Oprettelſe Deres Kongelige Majeſtæts Gavmildhed væſentligſt har bidraget, maa imidlertid efterhaanden ſom dens Virkſomhed bærer Frugter, antages at ville bidrage betydeligen til en varig Indſkrænkning af de Trængendes Antal, idet en ſtor Deel af de under Fattigforſørgelſen hørende Familiers Børn i denne Indretning erholde en Opdragelſe, der unddrager dem fra Betleriet, og vil ſætte dem iſtand til i Fremtiden at erhverve deres Udkomme uden at falde Communen til Byrde. Beſtyrelſen af denne Stiftelſe, der ſaalænge dens Hovedøiemed er at virke ſom Opdragelſesanſtalt, og ved Siden heraf at forſkaffe gamle og ſvagelige Fattiglemmer en paſſende Beſkjæftigelſe ikke kan ventes at beſtaae ved Udbyttet af dens egen Production, er i Periodens Løb henlagt under Directionen for Chriſtiansſands Fattigvæſen, og Indretningen erholder aarligen af Byens Fattigcaſſe det nødvendige Tilſkud, uden at det paa Grund af den Form, hvorunder Regnſkaberne have været aflagte, med Nøiagtighed kan erfares om og hvorvidt dette Tilſkud noget har overſteget det i Aaret 1835 for de næſtfølgende 5 Aar til Stiftelſens Vedligeholdelſe af Communen tilſtaaede Beløb af 1000 Spd. aarlig. Ogſaa den i Begyndelſen af Aaret 1839 ved private Bidrag ſtiftede Aſylindretning, der ſtaaer under Chriſtiansſands Byſelſkabs Adminiſtration, og af Communen er anviſt et Locale, vil ſandſynligviis yttre en særdeles gavnlig Indflydelſe paa Opdragelſen af de fattige Familiers Børn, af hvilke et Antal af omtrent 60 hidtil have benyttet Indretningen. Det bør ved denne Anledning ei heller lades ubemærket, at Drikfældighed, der har været en af de virkſomſte Aarſager til Armodens Stigen, i den ſenere Tid har været i mærkeligt Aftagende, hvilket formeentligen for en ſtor Deel ſkyldes den i Begyndelſen af Aaret 1840 oprettede Maadeholdsforenings roesværdige Beſtræbelſer, ligeſom ogſaa de 3 Brændeviinsbrænderier, ſom hosfølgende Tabel viſer i Periodens Løb ere ophørte at drives, hovedſageligen ere nedlagte paa Grund af den formedelſt Brændeviinsconſumtionens Aftagen formindſkede Afſætning. Det er allerede i det Foregaaende bemærket, at Tilendebringelſen af det betydelige Veianlæg mellem Chriſtiansſand og Valle i Sætersdalen med Sikkerhed kan antages at ville bevirke en meget udvidet Communication og Samhandel imellem Byen og denne Deel af dens Op-

land, idet Bonden, der forhen blot paa Vinterføret kunde bringe ſine Producter til Byen, derved vil ſættes iſtand til paa enhver Aarstid at foretage ſine Byreiſer, hvilket i Særdeleshed vil have en gavnlig Indflydelſe paa Tilførſelen af Levnetsmidler, da Sætersdalen og de til ſamme grændſende Sogne frembringe et betydeligt Qvantum Fedevarer, og Priſerne paa disſe i Almindelighed i Chriſtiansſand ere temmelig høie.

Aarslønnen for Tjeneſtefolk har i Periodens Løb udgjort fra 25 til 40 Spd. for en Tjeneſtekarl og imellem 8 og 16 Spd. for en Tjeneſtepige, ſamt Daglønnen for en ſimpel Haandarbeider fra 28 til 36 Skilling.

Den i Aaret 1825 i Chriſtiansſand oprettede Sparebank har havt ſærdeles god Fremgang, og Totalbeløbet af den hele i Sparebanken indeſtaaende Capital var, efter den desangaaende modtagne Opgave, ved Udgangen af Aaret 1840 ſteget til 49,727 Spd. 68 ß., hvoraf Indſkydernes Eiendom udgjorde 45,245 Spd. 36 ß. og Sparebankens Fond 4482 Spd. 32 Skilling.

Paa Communeanliggendernes ordentlige og hurtige Beſtyrelſe har den i Periodens Løb indførte Formandſkabsinſtitution havt en ſærdeles væſentlig Indflydelſe.

2. Ladeſtedet Mandal.

Da Trælaſten ogſaa for Mandal udgjør den væſentligſte Udførſelsartikel, have de ovenomhandlede uheldige Conjuncturer ogſaa paa dette Ladeſteds Handel yttret en ſærdeles ufordeelagtig Indvirkning, der dog formeentligen ikke har været af den Betydenhed her ſom i Chriſtiansſand, da deels Trælaſthandelen i det Hele taget har været drevet efter en mere indſkrænket Maaleſtok, og de opkjøbte Beholdninger forholdsviis mindre, og deels Concurrencen imellem de Handlende i den heldige Udſkibningsperiode ikke har været ſaa ſtor ſom i ſidſtnævnte By, af hvilken Grund Laſtepriſerne i Mandals Tømmertract ikke ere blevne i den Grad opſkruede. Foruden Skovproducter har Ladeſtedet i Periodens Løb aarligen udført et temmelig betydeligt Qvantum røget og ſaltet Lax — hvilken Export dog, ſom forhen bemærket, har været i Aftagende — ſamt endeel Heſte, af hvilke ſidſte, der ſamtlige ſælges til England, en ſtor Deel indkjøbes i Stavanger Amt. Hummerudførſelen har i de 5 Aar hovedſageligen fundet Sted fra Chriſtiansſands Tolddiſtrict, hvor en Engelſk Entrepreneur for denne Handel har ſin Bopæl i Udhavnen ny Helleſund, og de øvrige Fiſkevarer, der i Periodens Løb fra Mandal have været exportede, ere fiſkede i andre Diſtricter. Med det tilgrændſende Landdiſtrict driver Byen en livlig Samhandel, hvis Gjenſtande ere de ſamme, der forhen med Henſyn til Chriſtiansſand ere anførte, og til hvis Udvidelſe de i Periodens Løb forbedrede Veie og Opførelſen af Broen over Mandalselven meget have bidraget. **Skibsfarten** har i de 5 Aar været temmelig betydelig, dog ere de paa Stedet hjemmehørende Skibe med enkelte Undtagelſer ſmaae, og anvendes for det Meſte til Fart imellem indenrigſke Steder, ſamt til mindre Reiſer paa Danmark og Sverrig. Hvad angaaer Antallet af de i Mandals Tolddiſtrict hjemmehørende Skippere henviſes underdanigſt til den desangaaende under hosfølgende Tabel indeholdte Opgave. **Haandværks- og Fabrikdrivt** har, ſaavidt vides, ikke i Periodens Løb gjort Fremſkridt af Betydenhed, ligeſom ogſaa Haandværkernes Fabricata alene finde Affætning i Ladeſtedet ſelv og for en Deel til Oplandet. Den Beretningen vedføiede Tabel viſer imidlertid, at Antallet af de Haandværksdrivende er i de ſidſte 5 Aar betydeligen forøget, uden at dog nye Arter af Haandværkere paa Stedet have nedſat ſig. De forlangte Oplysninger angaaende Stedets Induſtrianlæg indeholdes under vedkommende Tabel. **Skibsbyggeriet** er for Ladeſtedet af ſærdeles Vigtighed, og ſætter mange Hænder i Virkſomhed; **in specie** er Iſtandſættelſen af de aarligen i betydeligt Antal til Mandal indkommende havarerede Skibe, og de Fordele, der i Forbindelſe hermed tilflyde Stedet ved beſkadigede Ladningers Forauctionering og Skibenes Forſyning med Proviant, en ſærdeles betydelig Indtægtskilde. De i den femaarige Periode nybyggede Skibe have, ſom af hosfølgende Tabel naadigſt vil erfares, med enkelte Undtagelſer været af mindre betydelig Størrelſe, paa Grund af, at de, ſom oven anført, i Almindelighed ikke anvendes i udenlandſk Fart. Nogen Opgave over de ved Skibsværfterne ſyſſelſatte Arbeideres Antal formaaer Amtet heller ikke for Mandals Vedkommende at meddele, da

den Virksomhed, hvoraf Værfternes Arbeidsstyrke er afhængig, hovedsagligen beroer paa det tilfældige større eller mindre Antal af beskadigede Skibe, der her søge Havn. Ladestedet eier, saavidt vides, ingen Jordeiendomme, og med Hensyn til Omegnens Jordbrug finder Amtet Intet at bemærke udenfor hvad forhen under den almindelige Fremstilling af Agerdyrkningens Tilstand i Landdistrictet findes anført. Mandals oeconomiske Tilstand er i det Hele taget siden Forfattelsen af Amtets sidste Femaarsberetning formeentligen ikke undergaaet nogen betydelig Forandring, hvortil Grunden maa søges i de samme Omstændigheder, der i det Foregaaende oftere ere paapegede som de Hovedaarsager, der i den sidste Deel af den femaarige Periode have bevirket Velstandens Aftagen saavel i Amtets Byer som i den største Deel af Landdistrictet, og saaledes ophævet Virkningerne af de i Periodens første Aar stedfundne fordeelagtigere Conjuncturer. Den i Periodens Løb fuldførte Opførelse af Broen over Mandalselven har været til megen Gavn for Ladestedet, for hvis Communication med Omegnen den besværlige og tidsspildende Overfart over Elven forhen var til betydelig Hinder. De befalede Oplysninger angaaende de i Perioden thinglyste og aflyste Pantehæftelser samt afholdte Executionsforretninger m. v. ere for samtlige Ladesteders Vedkommende indtagne under den ved Tabellen for Landdistrictet meddeelte Oversigt. Den almindelige Aarsløn for Tjenestefolk har været for en Karl mellem 20 og 35 Spd. og for en Tjenestepige mellem 8 og 12 Spd., samt Daglønnen for en simpel Haandarbeider fra 28 til 32 ß. Den i Ladestedet oprettede Sparebank, der i September Maaned 1840 begyndte sin Virksomhed, havde i Overeensstemmelse med den desangaaende modtagne Indberetning ved Udgangen af bemeldte Aar i det Hele taget under sin Bestyrelse en Capital af 1787 Spd. 104 ß., hvoraf Foliohavernes Tilkommende udgjorde 1325 Spd. 63 ß., og Sparebankens Fond 462 Spd. 41 ß.

3. Ladestedet Fahrsund.

Hovedgjenstandene for dette Ladesteds Udførselshandel, der i det Hele taget er mindre betydelig, bestaaer i Fiskevarer **in specie** Hummer og Sild, samt i Ege- og Birkebark. Hummerexporten, der for det meste skeer til England og for en Deel til Holland, drives i Almindelighed ved Stedets egne Fartøier, og synes efter Toldlisternes Udvisende i den femaarige Periode i det Hele ikke at være aftaget, hvorvel den i enkelte Aar har været mindre end sædvanlig. Paa Udførselen af Sild har Aftagelsen af Fiskeriet ved Flekkefjord, hvori Fahrsunds Indvaanere under den gunstige Periode med Held deeltoge, havt en særdeles skadelig Indflydelse, saaledes at Exporten af denne Artikel i Aarene 1838 og 1839 blot udgjorde omtrent en Trediedeel af de i det næstforegaaende Aar udførte Qvantiteter. I Aaret 1840 har efter Toldlisternes Udvisende denne Udførsel paa ny hævet sig, idet den fornødne Sild er bleven anskaffet fra Stavanger Amt, hvorved dog naturligviis Sildehandelens Udbytte for Ladestedet bliver langt mindre fordeelagtigt, end da Silden fiskedes ved det nærliggende Flekkefjord. Fahrsunds Samhandel med Landdistrictet er af liden Vigtighed, da dette næsten Intet frembringer til Afsætning, idet Skovproducterne, der ellers pleie at udgjøre Bondens væsentligste Handelsartikel, i Ladestedets Opland næsten alene bestaaer i Ege- og Birkebark, hvoraf, som oven anført, et ikke ubetydeligt Qvantum aarligen udføres; til Udvidelse af denne Samhandel saavelsom i det Hele af Ladestedets Forbindelse med det øvrige Amt, have imidlertid de forhen omhandlede betydelige Veianlæg, der i Periodens Løb ere fuldførte, væsentligen bidraget. Med Hensyn til Antallet af handelsberettigede Borgere m. v. henvises underdanigst til den vedføiede Tabel. Ladestedets Skibsfart er af temmelig Betydenhed, dog anvendes de paa Stedet hjemmehørende Fartøier, hvoraf den største Deel er af ringe Drægtighed, for det Meste i indenrigsk Fart, samt til kortere Reiser paa Udlandet. Hvad angaaer Haandværks- og Fabrikdrivt, hvilke Næringsveie ikke i de 5 Aar have undergaaet nogen mærkelig Forandring, ere de befalede Oplysninger indtagne under hosfølgende Tabeller. Skibsbyggeri og i Særdeleshed Istandsættelsen af Fartøier, der for Søskade indkomme til Fahrsund eller de nærliggende, meget søgte, Udhavne Korshavn, Egvaag og Lotshavn, udgjør en vigtig Indtægtskilde for Stedet, og sysselsætter en stor Deel af Arbeidsklassen, dog er her, som af

den vedføiede Tabel naadigſt vil erfares, i Periodens Løb med enkelte Undtagelſer alene bygget mindre Dæksfartøier. Hvad Jordbruget angaaer, maa Amtet underdanigſt henholde ſig til hvad herom med Hensyn til Landdiſtrictet forhen er anført. Ladeſtedets Velſtand, der i de første Aar af den femaarige Periode var i Tiltagende, har ved Sildefiſkeriets Ophør ved Amtets Veſtkyſt lidt et særdeles betydeligt Stød, da det Tab, der herved foranledigedes ei alene for de Handlende, men i Særdeleshed for en ſtor Deel af Almueklaſſen, der forhen ved Fiſkeriet og den dermed forbundne Virkſomhed fandt en fordeelagtig Sysſelſættelſe, har været ſaa meget føleligere paa Grund af de faa Reſſourcer, der ere levnede dette Ladeſted, der, ſom oven bemærket, har faa og mindre betydelige Udførſelsartikler og et lidet productivt Opland. Det maa imidlertid antages, at Stedets Indvaanere ville ſøge ſaa meget ſom muligt at erſtatte dette Tab ved for Eftertiden, ligeſom førend Fiſkeriet begyndte i det Store ved Flekkefjord, at affende Fartøier for at deeltage i Sildefiſkeriet i Stavanger Amt. Den aarlige Løn for Tjeneſtefolk har i den ſidſtforløbne Periode været fra 20 til 30 Spd. for en Tjeneſtekarl og fra 8 til 10 Spd. for en Pige, ſamt Daglønnen for en ſimpel Arbeider 20 à 28 Skilling. I Fahrſund er endnu ingen Sparebank oprettet.

4. Ladeſtedet Flekkefjord.

Efterat Flekkefjords Udførſelshandel i Tidsrummet fra 1833 til 1836, paa Grund af det i diſſe Aar indtrufne overordentlig rige Sildefiſkeri, var ſteget til en forhen ukjendt Høide, og havde forøget Stedets Velſtand i en ſærdeles mærkelig Grad, begyndte den allerede i Aaret 1837 at tage en uheldig Vending, uagtet Fiſkeriet aldrig har været ſaa betydeligt ſom i dette Aar. Den ſtore Fortjeneſte, Flekkefjords Handlende i de foregaaende Aar havde havt ved Sildeexporten og den i diſſe Aar ligeledes ſærdeles fordeelagtige Fragtfart, forledede nemlig mange af dem, og i Særdeleshed af de Yngre, til at gjøre et i Forhold til Stedets og Oplandets Folkemængde alt for ſtort Indkjøb i Udlandet af Manufactur- og Colonialvarer, idet der af diſſe Slags Varer i Aaret 1836 indkjøbtes til Flekkefjord for et Beløb af omtrent 400,000 Mark Hamburger Banco, eller henved det Firedobbelte af det i Aaret 1835 gjorte Indkjøb. En ſtor Deel af denne Varemaſſe maatte, for at lette Affætningen, ſælges paa Credit, og for at faae ind en Deel af det udeſtaaende Beløb nødtes de Handlende til at opkjøbe til ſærdeles høie Priſer det hele Qvantum Sild, der i Aaret 1837 fiſkedes i Diſtrictet, hvilket udgjorde omtrent 180,000 Tønder. Dette, i Forbindelſe med, at der ſamme Aar indtraf et ſærdeles rigt Fiſkeri i Stavanger Amt og Bergens Stift, havde til Følge, at Flekkefjords Sildeexport i Aaret 1837 var forbundet med betydeligt Tab, der i Gjennemſnit kan anſlaaes til omtrent 1 Spd. pr. Tønde. I Aaret 1838 blev kun fiſket omtrent 40,000 Tønder Sild; i 1839 mislykkedes Fiſkeriet aldeles, og det Qvantum Sild, ſom efter Toldliſternes Udviſende i dette Aar fra Ladeſtedet er udført, indkjøbtes fra andre Diſtricter; i 1840 fiſkedes circa 16000 Tønder. Da Flekkefjord, der, før Sildefiſkeriet ſammeſteds begyndte, var et ubetydeligt og temmelig næringsløſt Ladeſted, alene ved Exporten af Sild i faa Aar var gaaet fremad paa en ſaa forbauſende Maade, er det en Selvfølge, at denne Rigdomskildes Ophør maatte bevirke en ligeſaa pludſelig Tilbagegang, og Stedets Udførſelshandel har ſaaledes i de ſidſte 3 Aar af Perioden, med Undtagelſe af de ovenanførte mindre betydelige Partier Sild, der i bemeldte Aar have været fiſkede for Flekkefjords Regning, været indſkrænket til en ubetydelig Export af Bark, Moos ſamt nogle Ladninger Birkelaſt og anden Trælaſt. Den udſtrakte Credit, der i Udlandet og iſær i Hamburg aabnedes Flekkefjords Handlende paa Grund af deres betydelige Virkſomhed i Fiſkeriets fordeelagtige Periode, har for mange af diſſe havt ødelæggende Følger, da vedkommende Creditorer i de ſenere Aar, efterat de ufordeelagtige Conjuncturer vare indtraadte, have ladet deres Fordringer inddrive ved Søgsmaal, hvorved flere iſær af de yngre Kjøbmænd have ſeet ſig nødte til at gjøre Opbud. Som en til Bedømmelſe af Forholdene i denne Henſeende hørende Oplysning, bemærkes, at Antallet af Vexelproteſter, hvoraf i Aaret 1836 ingen fandt Sted, i 1837 har beløbet ſig til 11, i 1838 til 19, i 1839 til 23 og i 1840 til 14. Den ſtore Sammenſtimlen af Menneſker, der aarligen i Ja-

nuar og Februar Maaneder fandt Sted paa Grund af Sildefiſkeriet, gav Anledning til en særdeles betydelig Omſætning ei alene med Ladeſtedets egentlige Opland, men ogſaa med Beboerne af en ſtor Deel af Amtets Søkyſt. Det er imidlertid allerede i det Foregaaende bemærket, at denne Handel for Landdiſtrictet tildeels har havt særdeles ſkadelige Følger, og uagtet den under den heldige Fiſke-Periode forſkaffede Flekkefjords Handlende en meget betydelig Fordeel, ſynes den dog, paa Grund af den ſenere indtraadte Forandring i Conjuncturerne, ogſaa for dem at maatte medføre Tab, da den hele Omſætning næſten udelukkende har været drevet paa Credit, idet den fiſkende Almue ved de hvert Aar fortjente Penge har betalt det foregaaende Aars Gjeld, og ſtiftet ny, der i det kommende Aar paa ſamme Maade ſkulde dækkes, men ſom det paa Grund af Fiſkeriets Ophør og den almindelige Pengemangel ſandſynligviis vil være forbundet med megen Vanſkelighed for Kjøbmændene at erholde inddreven, uagtet diſſe, for at ſættes iſtand til at opfylde deres egne Forpligtelſer, nødes til at gaae frem med Strenghed mod deres Debitorer i Landdiſtrictet.

Foruden at en ſtor Deel af Stedets Skibe i Aarene 1836 og 1837 ſattes i Virkſomhed ved Sildehandelen, have ogſaa i 1838 og 1839 de større Skibe fundet fordeelagtig Anvendelſe ved Fragtfart, ſom derimod i Aaret 1840, paa Grund af de ovenfor under Fremſtillingen af Chriſtiansſands Skibsfart paapegede Omſtændigheder, har givet lidet Udbytte. Endeel af de mindre, og til Fragtfart uſikkede Fartøier, der hovedſageligen vare anſkaffede til Brug ved Sildehandelen, ere i Periodens Løb deels oplagte og deels ſolgte. **Haandværksdriften** har i de 5 Aar været i Tiltagende, og Antallet af Haandværkere er, ſom af hosfølgende Tabel naadigſt vil erfares, noget forøget, uden at dog nye Arter af Profeſſioniſter paa Stedet have nedſat ſig. Med Hensyn til Ladeſtedets Induſtrianlæg tillader man ſig underdanigſt at henviſe til den derover vedføiede Tabel, der viſer, at **Fabrikdriften** omtrent ſtaaer paa ſamme Standpunct ſom ved Periodens Begyndelſe, dog er det ene af de 2de betydelige Brændeviinsbrænderier, der paa den Tid vare i Drivt, nedlagt, og Productionen af det andet betydeligen indſkrænket paa Grund af, at den ved Fiſkeriet foranledigede betydelige Afſætning af Brændeviin for en ſtor Deel er ophørt. Hosfølgende Tabel viſer, at intet Fartøi af mere end 3 Commercelæſters Drægtighed i de 5 Aar i Flekkefjord er bygget, dog har man i Aarene 1839 og 1840 paabegyndt Bygningen af 2de ved Periodens Slutning endnu ikke færdige Skibe, hvorved en Deel af Arbeidsclaſſen erholder Syſſelſættelſe. I Begyndelſen af denne Periode er derimod, ligeſom i den foregaaende, adſkillige Skibe, tildeels af temmelig betydelig Drægtighed, for Ladeſtedets Regning kjøbte fra andre Diſtricter, hvorimod, ſom oven bemærket, flere mindre og til Fragtfart uhenſigtsmæſſige Fartøier i Løbet af Perioden ere ſolgte. Med Hensyn til **Jordbruget** henviſes underdanigſt til ovenſtaaende Fremſtilling af denne Næringsveis Tilſtand i Landdiſtrictet. Da de væſentligſte Data til Bedømmelſe af Ladeſtedets oeconomiſke Stilling ved Udgangen af den femaarige Periode allerede indeholdes i den foregaaende Fremſtilling, hvoraf det vil være klart, at den Velſtand, der i Aarene 1836 og 1837 ſyntes at være almindelig i Flekkefjord, i de paafølgende 3 Aar har været i betydeligt Aftagende, ſkal man i denne Henſeende blot endnu tillade ſig følgende Bemærkninger. Indbyggernes Antal i Ladeſtedet, der i Aaret 1825 udgjorde 798, befandtes ved den i Aaret 1835 afholdte Folketælling at være ſteget til 1272, men denne ved temporaire heldige Conjuncturer i et ſaa kort Tidsrum fremkaldte betydelige Forøgelſe af Folkemængden kan, ſaafremt Sild-fiſkeriet for en længere Tid maatte ophøre, og Flekkefjord ſaaledes bliver indſkrænket til de mindre betydelige Næringskilder, hvorved det beſtod før Fiſkeriet begyndte ved Kyſten, neppe antages at være til Fordeel for Stedet. Folkemængden kan imidlertid, uagtet Huſenes Antal i Ladeſtedet i Periodens Løb er ſteget fra 208 til 231, neppe antages i de 5 Aar at være tiltaget, da en ſtor Deel ſimple Arbeidere og nogle Haandværksfolk i Aarene 1838, 1839 og 1840 ere flyttede til Stavanger og andre Steder nordover, hvor bedre Udſigter frembøde ſig til at erhverve Udkomme. For de tilbageværende Arbeidere og Haandværkere gives der, ſaavidt vides, til de fleſte Tider tilſtrækkeligt Arbeide, men Arbeidslønnen, der i Stedets heldige Periode var særdeles høi, er bleven

betydeligen nedſat, ſaa at Forholdet ſaavel i denne Henſeende, ſom hvad den aarlige Løn for Tjeneſtefolk angaaer, for Tiden her er omtrent det ſamme, ſom ovenfor med Henſyn til Fahrſund findes anført. De nye Veianlæg fra Fedde til Flekkefjord og derfra til Stavanger Amt have i Periodens Løb givet Stedet og iſær dets Arbeidsclaſſe en ikke ubetydelig Anledning til Fortjeneſte, ligeſom ogſaa bemeldte Veie og Broen over den ſaakaldte Sundeelv ved Flekkefjord ere til ſærdeles væſentligt Gavn for Ladeſtedet, der herved har erholdt en let og bequem Communication med Oplandet og de nærmeſt liggende Byer, hvorved Samhandelen uden Tvivl betydeligen vil udvides, uagtet Flekkefjords egentlige Opland kun frembringer Lidet til Affætning. Den i Ladeſtedet oprettede Sparebank, der i Overeensſtemmelſe med den desangaaende fra Beſtyrelſen modtagne Indberetning ved Udgangen af 1840 havde under ſin Adminiſtration en Capital af i det Hele 12,265 Spd. 87 ß., hvoraf Foliohavernes Tilkommende udgjorde 11,695 71 ß., og Sparebankens Fond 570 Spd. 16 ß., har havt god Fremgang, og været Stedet til væſentlig Nytte.

Liſter og Mandals Amt den 31te Juli 1841.

Underdanigſt
N. A. Sem.

Stavanger Amt.

Til Kongen!

Tilfølge Deres Kongelige Majestæts naadigste Resolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827 og 23de December 1839 afgives herved underdanigst Beretning om Stavanger Amts oeconomiske Tilstand for de 5 Aar fra 1836 til 1840 Aars Udgang, saavel i Almindelighed som om dets forskjellige Næringsgrene i Særdeleshed.

A. For Landdistricternes Vedkommende.

1. Jordbruget. Endskjønt der med dette ikke i de sidste 5 Aar er skeet nogen betydelig Fremgang, saa er det dog i jevnligt Tiltagende, dog mere eller mindre i de forskjellige Egne. Ifølge vedlagte tabellariske Fortegnelse er af Nyland opdyrket til Ager i Jedderens og Dalernes Fogderi 427 Tønder Land eller 1708 Maal Jord, (hvori dog ikke er indbefattet hvad der af ny Jord er opdyrket i Lunds, Soggendals og Hellelands Præstegjelde, hvilket vedkommende Lensmænd ei have kunnet opgive og som efter deres Opgivende vel skal være Noget, men ikke af Betydenhed) og i Ryfylke Fogderi 393 Tønder Land, foruden hvad der er opbrudt i Vads Thinglaug, som Lensmanden ei har kunnet opgive, endskjønt han anfører, at man der med Flid har lagt sig efter at opbryde nyt Agerland. Jøvrigt er det ikke aldeles paalideligt om Lensmændene i Ryfylke Fogderi overalt, ved Benævnelsen af „Tønder," har forstaaet Tønder Land til 4 Maal eller „Tønders Udsæd," der i den Egn svarer til ½ Tønde Land. Medtager man imidlertid det af ny opdyrkede Agerland, som ikke er opgivet, saa tør man vel antage, at der i hele Amtsdistrictet er i de sidste 5 Aar af ny Jord opdyrket til Ager omtrent 800 Tønder Land eller 3200 Maal. Udsæden er dog ikke i Forhold dertil forøget, da meget gammel Ager er gjenlagt til Eng.

Dyrkningsmaaden og Agerdyrkningsredskaberne ere, paa nogle Undtagelser nær, eens med hvad der sædvanlig er bleven brugt. Endskjønt Plougens Brug i mange Egne, især paa Jedderen og paa en Deel Steder i Ryfylke Fogderi, nu er blevet mere almindelig end forhen, bruges dog paa mange Steder, fornemmelig i Dalerne og Fjelddistricterne, endnu at spade Agrene, hvilket den i Agrene værende Mængde store Stene og tildeels gjør nødvendig. Høstpløining bruges i Almindelighed ikke, og det er kun paa nogle Steder paa Jedderen og i Nærheden af Stavanger at man har begyndt dermed. Naar undtages Plouge, der nu paa

flere Steder bruges af en hensigtsmæssigere Construction end forhen, kan man ikke sige at nogen væsentlig Forbedring er indført ved Agerdyrkningsredskaberne. Ellers gjør man sig megen Flid for at tilberede Ageren godt inden Sæden nedlægges i den, af hvilken Aarsag der sædvanlig avles flere Fold her end paa Østlandet. Gjødselblanding bruges nu næsten overalt i de Egne, hvor Agerbruget meest florerer, og ved Søkysten benyttes tillige Tang og Affald af Sild (Gan) til Gjødsel. De Egne, som i den senere Tid have gjort meest Fremgang i Agerbruget ere, — foruden Omegnen af Kjøb- og Ladestederne — Lunds og Hellelands Sogne i Dalerne, de fleste Sogne paa Jedderen, Finds, Rennesø, Augvaldsnæs, Torvestads og Neerstrands Præstegjelde i Ryfylke Fogderi; desuden er der ogsaa adskillige Jordbrugere i de øvrige Sogne i Amtet, som i denne Henseende have hæderlig udmærket sig.

De almindeligste Sædarter ere Havre, Blandkorn, Byg og Potetes, saa og enkelte Steder noget Rug og i Egersunds Sogn noget Hvede. Havre og Potetes er dog overalt Hovedsæden. Forholdet mellem Kornsæden og Potetes er forskjellig, men kan i Almindelighed antages at være saaledes, at af Agerlandet benyttes til Potetes i Dalerne $^3/_8$ eller $^1/_4$, paa Jedderen $^1/_6$ eller $^1/_8$ og i Ryfylke $^1/_6$; det Øvrige til forskjellig Kornsæd. De almindelige Sædarter, Havre og Blandkorn, give 6 til 8 ja endog 10 Fold, Potetes 10 til 15 Fold. Bælgfrugter eller Roer dyrkes ikke uden hos Enkelte noget Ubetydeligt i Haugerne. Potetesavlen er ikke alene tilstrækkelig til Districtets Forsyning, men der afhændes og ikke Ubetydeligt deraf. Flere Egne, hvoriblandt det Meste af Jedderen, Rennesø og Finds Præstegjelde samt Stierneræ Sogn kunne ikke alene brødføde sig selv, men og, særdeles i gode Aaringer, sælge en Deel Korn. Enkelte andre Sogne, som Hellelands, Augvaldsnæs og Torvestads Sogne, antages i gode Aar at kunne brødføde sig selv, men de øvrige trænge til Kornkjøb i større og mindre Grad. Liin og Hamp dyrkes ikke og af Humle kun noget Ubetydeligt enkelte Steder i Dalerne og inde i Fjordene i Ryfylke. Haugevæxter dyrkes heller ikke meget og kun til Huusbrug i smaa Hauger ved Husene. Opelskning af Frugttræer, der paa sine Steder er forsøgt, har ikke villet lykkes uden i Lunds Sogn og i enkelte Tragter i Dalerne og i det Indre af Ryfylke, hvor der paa nogle Gaarde haves Kirsebær-, Æble-, Pære- og Blommetræer, som bære tildeels ret god Frugt, hvoraf Noget sælges. Paa Jedderen og iøvrigt ved Søkysterne lykkes ikke Frugttræer formedelst Søluften og de skarpe Vinde. Hvad der virker hemmende paa Jordbrugets Fremgang er deels en stor Deel af Almuens Vedhængen ved det Gamle, hvilket foranlediger, at de nære Frygt for at tillægge deres gamle Agre til Eng imod ny Ager, deels den Besværlighed der i disse Egne, hvor Jorden er saa opfyldt med store Stene, er forbunden med Optagelsen af Nyland, deels at megen Arbeidskraft tabes fra Jordbruget ved Fiskerierne, deels Mangel paa Evne til at anvende noget Betydeligt paa Optagelsen af Nyland, bedre Agerdyrkningsredskabers Anskaffelse m. v. Det endnu for en stor Deel existerende Fælledsskab er ogsaa til Hinder for Jordernes hensigtsmæssige Fredning. Derimod har virket til Jorddyrkningens Fremgang: Den allerede for en Deel fremmede Udskiftning; den vundne Erfaring om den Fordeel, som Jordens Opdyrkning bringer Eieren; Forvandlingen af en stor Deel Bygselgods til Eiendomsgods; Landhuusholdningsselskabets Bestræbelser til Jordbrugets Fremme saavel ved Præmier og smaa Laan som fornemmelig ved at overlade Jordbrugerne Krudt for nedsat Priis til Bortminering af store Stene; og endelig har vel ogsaa Gaardenes Udstykning i mindre Dele — skjønt i andre Henseender skadelig — ikke lidet bidraget til Nylands Opdyrkning.

Vedlagte Tabel indeholder Oplysning om Jordbrugenes Antal, hvormange deraf benyttes af Eierne eller ere bortfæstede eller bortleiede, Matriculskylden, og hvorvidt Udskiftningen er fremmet.

Hvorvidt Opgaven over Udsæd og Avl ved Folketællinngen i 1835 stemmer med det Virkelige, og hvorvidt eller hvormeget samme senere er forøget, er vanskeligt at bedømme alene efter et løst Skjøn. De derom gjennem Lensmændene indhentede Oplysninger gaae dog i Almindelighed ud paa, deels at Udsæd og Avling ved Opgaven i 1835 er for lavt ansat (Nogle tro at man ei vil feile meget ved at ansætte begge Dele $^1/_4$

høiere) og deels at Udsæd og Avl i de senere Aar er noget forøget, især i enkelte Sogne, hvor man meest har lagt sig efter ny Jords Opdyrkning. Saaledes er, efter specielle Opgaver fra nogle Lensmænd, Udsæden siden 1835 forøget:

i Haa Præstegjeld circa 6 Tønder Byg og 26 Tdr. Havre,
i Høilands do. — 25 — Havre,
i Haalands do. — 37 — do.,
i Frue og Ranneberg Sogne 5/8 Tdr. Hvede, 4 1/8 Tdr. Rug, 45 1/2 Tdr. Byg og 99 Tdr. Havre.

Avlingens Forøgelse over hvad den var efter Opgaven i 1835 er angivet: i Haa Præstegjeld 29 Tdr. Byg og 324 Tdr. Havre; i Egersunds Præstegjeld 5 Tdr. Hvede, 98 Tdr. Rug, 485 Tdr. Byg og 1681 Tdr. Havre; i Torvestad Præstegjeld 908 Tdr. Havre og 1745 Tdr. Potetes. At ogsaa i de andre Præstegjelde Udsæd og Avling mere eller mindre er forøget, er ikke at omtvivle, endskjønt man ikke kan angive samme med nogen Talstørrelse.

2. Fædrivt. Med Hensyn til Antallet af Heste, stort Qvæg og Svin, er neppe nogen mærkelig Forøgelse eller Formindskelse foregaaet siden Tællingen i 1835, hvilket og i Jedderen og Dalerne gjelder om Faar og Gjeder. I Ryfylke er det derimod gaaet tilbage med Faareavlingen, fordi Skabsygen har i de senere Aar grebet saameget om sig blandt Faarene, at man endog paa visse Steder har maattet saagodtsom afskaffe denne Avl. Det er nemlig paa Karmøen og flere Øer Tilfældet, at man mangler tilstrækkelig Sommerhavning hjemme, og derfor maa bortføre sine Kreature til Havning i Fjeldbeiterne, men efterat Skabsygen har udbredt sig blandt Faarene, vil Ingen modtage disse til Græsning. Det kunde maaskee synes paafaldende, at Antallet af Kreaturholdet — særdeles stort Qvæg — ikke er forøget i samme Forhold som Agerbruget er gaaet fremad, men hertil er angivet som Grund, at de fornuftigere Jordbrugere — og disse er det som meest have udvidet sit Agerbrug — nu føde deres Kreature bedre end før, hvorved ogsaa Kreaturracen synes at være noget forbedret. De fleste holde dog endnu flere Kreature end de forsvarlig kunne føde, hvoraf følger, at de i mindre gode Høaar maa tage sin Tilflugt til Surrogater, saasom Tang, bedærvet Fisk og deslige, hvorved Qvæget vel til Nød kan friste Livet, men afgiver ikke den Production, som det kunde, naar det erholdt en bedre Føde. Noget Væsentligt er ikke gjort til Heste-, Qvæg- eller Faareavlens Forbedring og indskrænker sig alene til at enkelt Mand kan have anskaffet sig nogle danske Storfækreature, og den bedre Fødning og Røgt, som nogle nu yde sine Kreature. I de Egne, hvor Agerdyrkningen og Udskiftningen har gaaet mærkelig fremad, er ogsaa Englandet blevet forbedret, deels ved nogle gamle Agres Igjenlægning til Eng og skadeligt Vands Afledning, deels ogsaa ved at udsaae Græsfrø, hvoraf Timothei er det som findes meest anvendeligt og hensigtsmæssigt.

Forholdet mellem Eng- og Agerland og mellem Besætning samt Korn- og Potetesavling er saa forskjelligt ikke alene i de forskjellige Præstegjelde eller Sogne, men ogsaa paa Gaardene i samme Sogn, at ingen bestemt Angivelse kan gjøres. Man har antaget, at Englandet i Almindelighed optager 9/10 og Agerlandet 1/10 af Hjemmarken, samt at paa en Eiendom, der føder 1 Hest, 10 Køer og 30 Faar, i Almindelighed avles 30 Td. Korn og 30 Td. Potetes. Paa Jedderen er dog Forholdet noget anderledes, idet Hesteantallet der er større i Forhold til Kreaturantallet og Kornavlen større saavel i Forhold til Kreaturantallet som til Potetesavlen.

Af Fedevarer frembringer Distrikt ikke alene det Fornødne til eget Behov, men ogsaa endeel til Salg til Kjøb- og Ladestederne. Fjelddistricterne afhænde Slagtequæg (der om Foraaret opkjøbes af Qvæghandlere og havnes om Sommeren i Fjeldbeiterne) ikke alene til Stavanger og Ladestederne i Amtet, men ogsaa til Bergen og Christiansand. Hvormeget der produceres og afsættes af Fedevarer, har man ei kunnet faae opgivet for Jedderens og Dalernes Fogderies Vedkommende. For Ryfylke Fogderi er samme saaledes opgivet:

Productionen: 33,000 Bismerpund Smør, 12,000 Bismerpund Ost og 4000 Bismerpund Talg. Deraf forbruges i Husholdningerne 32,000 Bismerpund Smør, 11,000 Bismerpund Ost og 2000 Bismerpund Talg. Det Overskydende, især Smør og Ost, afhændes fornemmelig til nærmeste Kjøbstad Stavanger, dog føres ogsaa Noget til Stederne østenfor, især Talg, som pleier der at være i høiere Priis.

3. **Skovdrivt.** I Jedderens og Dalernes Fogderi er ingen Furuskov uden paa et Par Gaarde i Birkrims Sogn og paa nogle Gaarde i Lunds Sogn. Foruden hvad deraf benyttes til disse Gaardes eget Behov, sælges noget til Bygningsmaterialier til Naboerne og til deraf at forfærdige Sildetønder. Fogderiets øvrige Indbyggere maae derfor have sine Bygningsmaterialier fra andre Egne, nemlig deels fra Ryfylke og deels fra Lister og Mandals Amt. Af Løvskov findes en Deel i Dalerne, samt i Thime, Høilands og Gjesdals Sogne, men ikke tilstrækkelig til Brændsel for dem selv, hvortil iøvrigt bruges Torv. Paa Jedderen er Torv saagodtsom den eneste Brændsel der haves, men den findes i tilstrækkelig Mængde, thi mangler den end paa enkelte Gaarde, saa have de andre mere end de selv behøve, saaat de ikke alene kunne forsyne Naboerne, men ogsaa afhænde en Deel til Stavanger. I Ryfylke Fogderi gives tildeels temmelig gode Furuskove i Soledals, Jelsø, Hielmelands og Strands Præstegjelde, hvoraf saavel den øvrige Deel af Fogderiet, som tildeels Stavanger og Jedderen forsynes med Bygningsmaterialier. Til Udlandet er kun høist ubetydeligt udført i de senere Aar. Neerstrands Præstegjeld har den til eget Behov fornødne Skov, hvilket ogsaa for en Deel er Tilfældet i Skiolds og Vigedals Præstegjelde. De nævnte Præstegjelde have ogsaa mere eller mindre Løvskov, fornemmelig Birk, hvoraf en ikke ubetydelig Deel afsættes til Stavanger. Skovene ere ellers i Aftagende, hvortil Hovedaarsagen er formegen Hugst i Forhold til deres Omfang. Paa Karmøen og i de øvrige Dele af Fogderiet, som ligge ved Søkysten, er ingen Skov og man bruger der Torv til Brændsel, af hvilken der ikke er nogen Overflødighed, men paa nogle Steder endog mindre end Behovet kræver. Skove af Gran findes intet Sted i Amtsdistrictet.

Ifølge vedlagte Tabel er Saugbrugenes Antal i Jedderens og Dalernes Fogderi 3 privilegerede og 5 uprivilegerede; i Ryfylke Fogderi 56 priviligerede og 41 uprivilegerede. Kul og Tjære tilvirkes ikke i Jedderens og Dalernes Fogderi; i Ryfylke Fogderi heller ikke Tjære, men noget Kul til Vedkommendes eget Behov.

4. **Fiskeriet.** Omendskjønt Vaarsildfiskeriet er en rig Indtægtskilde for en stor Deel af Amtets Almue, kan det dog ingensteds ansees for Almuens Hovednæring. De Egne, hvor dette Fiskeri drives, nemlig ved Soggendal og Egersund, den nordre Deel af Jedderen, Karmøen og omliggende Øer, ere endog fortrinlig skikkede til Kornavl. I det Hele taget har Vaarsildfiskeriet slaaet godt til i de sidste 5 Aar, men med temmelig Ustadighed med Hensyn til enkelte Districter. Saaledes har der i Soggendal kun i Aarene 1836 og 1840 været godt Fiskeri, i 1837 maadeligt og i 1838 og 1839 saagodtsom Intet; i Egersund var Fiskeriet kun maadeligt i 1836, godt i 1839 og 1840, men næsten intet i 1837 og 1838. I Stavangers Omegn og Ryfylke Fogderi var Vaarsildfisket kun maadeligt i 1836, men har været godt i de senere Aar, skjønt Quantiteten noget forskjellig. Eiheller er Fiskeriet gaaet hvert Aar til paa de samme Steder. Skudesnæs er Hovedpunctet for dette Fiskeri og der støder Silden først til naar den kommer under Land. Hummerfiskeriet er ogsaa en vigtig Binæring, men det er i de senere Aar betydelig formindsket. Hummeren afsættes til engelske Speculanter, som selv lade den afhente og her have deres Commissionairer, der besørge Opkjøbet. Noget Lax fiskes saavel flere Steder langs Kysten og i Fjordene, som i Elvene, men dette Fiskeri er ogsaa aftaget. Foruden hvad vedkommende Bygder selv forbruge af den, afhændes en Deel til Kjøb- og Ladestederne, deels ferskt, deels saltet og røget. Østers fiskes paa forskjellige Steder ved Kysten, dog meest i Omegnen af Stavanger. I Fjordene i Ryfylke Fogderi, saa og i Gandsfjorden i Nærheden af Sannæs, pleier man aarlig fiske en Deel feed Sommersild og Brisling. Ligeledes fiskes Makrel i Fjordene i Ryfylke Fogdei, hvoraf, foruden hvad

der forbruges i Districtet, endeel nedsaltes til Udførsel. Strax efter Vaarsildfiskeriet fiskes almindelig endeel stor Torsk, hvoraf Noget saltes eller tørres til Udførsel. Jovrigt fiskes til Huusbrug og til Stavangers og Ladestedernes Forsyning en ikke ringe Deel af Torsk, Sei, Flyndrer, Mort og anden Smaafisk.

Ferskvandsfiskeriet, naar undtages Lax i Elvene, er af liden Vigtighed og drives ikke heller hverken med Flid eller Omhyggelighed. Betydeligst er det i Fjelddistricterne, men ogsaa der kun til Vedkommendes eget Forbrug.

At opgive Qvantiteten af den fangne Sild og Fisk, uden forsaavidt den kommer i Handelen og udføres, er aldeles umuligt. Fiskerne selv, om man vilde examinere hver enkelt af dem, kunne ikke angive det, thi hvad de selv forbruge eller sælge hjemme og til Nobobygderne holde de ingen Regning over. Toldregnskaberne vise hvormeget der udføres af de forskjellige Fiskevarer, men da Makrel ikke deri særskilt benævnes, bemærkes her, at af denne Fiskesort er fra Stavanger udført i 1836, 719 Tønder, i 1837, 589 Tdr., i 1838, 1527 Tønder, i 1839, 1553¾ Tønde og i 1840, 1198½ Tønde.

Saavel med Hensyn til Fiskens Tilvirkning, som til Fiskeredskaberne har man i den senere Tid sporet betydelig Forbedring; i første Henseende ved at man ei blot er mere varsom med ei at nedsalte bedærvet Fisk, med at bruge tilstrækkeligt Salt og ved større Omhu for at anvende gode Tønder til Fiskens Nedsaltning og Opbevaring end forhen har været Tilfældet; og i sidste Henseende derved, at man paa Garnene nu anvender Kork til de saakaldte Flaae, hvortil man før meest brugte Furubark, hvorved Garnene holdes bedre i en perpendiculair Stilling, saa og ved at man i den senere Tid har begyndt at bruge større Nøder end forhen. Derimod er det neppe gavnligt for Productets Qvalitet, at man nu bruger mindre Masker i Garnene end forhen; derved opfanges rigtignok den mindre Sild, som før gik igjennem Maskerne, men man gaaer derimod glip af den meget store, som ei kan blive hængende i Maskerne, og det er bekjendt nok, at den store Vaarsild i Almindelighed er federe end den mindre.

5. **Bergværksdrivt** finder ikke Sted i dette Amtsdistrict. Af Mineralier, som ikke kunne henregnes til Metaller, er heller ingen at anføre.

6. **Fabrik- og Industrianlæg.** Ifølge de forhen berørte Tabeller findes i Amtsdistrictet følgende saadanne Anlæg: I Jedderens og Dalernes Fogderi: 2 Brændeviinsbrænderier med Kjedler af No. 1a, 5 Ditto med Kjedler af No. 1b og 1 Ditto med Ditto af No. 4; 2 Teglværker, 1 Pottemageri, 6 Kornmøller af de større Slags, 3 Reberbaner, 1 Tærskemaskine og 2 Tobaksfabrikker; i Ryfylke Fogderi: 31 Brændeviinsbrænderier med Kjedler af No. 1. De specielle Oplysninger om disse Indretninger indeholdes i Tabellerne, dog anmærkes det, at til det ene Teglbrænderi, nemlig det i Kleps Thinglaug, bruges alene Torv til Brændsel. Smaa Kornmøller, paa hvilke kun males til eget Huusbrug og i korte Tidsrum ved Hjelp af Flomvand, gives ved de fleste Gaarde i Amtsdistrictet, ligesom der og findes nogle Stampemøller.

7. **Binæringer.** Huusfliden staaer vel ikke paa noget høit Trin, men den har dog, især hvad den qvindelige Huusflid angaaer, gaaet noget fremad i de sidste 5 Aar. Den bestaaer i Almindelighed i Vævning af uldne Tøier, saasom Stof og Vadmel, og af Linned, nemlig Dreiel og Lærred, der dog meest er af det grovere Slags. Derhos strikkes en Deel uldne Huer, Trøier, Strømper og Vanter. Det Meste er til eget Forbrug, dog afsættes ogsaa en Deel uldne og strikkede Tøier til Stederne østenfor, saavelsom og en ikke ubetydelig Deel deraf, samt af Stof og Lærreder, til Stavanger og Ladestederne i Amtet. Vel kan Værdien af hvad der af disse Huusflidsproducter sælges ikke opgives, men man feiler neppe ved at ansætte samme til mindst 4000 à 5000 Spd. aarlig. De Haandværkere, som behøves i Landdistricterne, haves ogsaa der. Mandfolkenes Huusflid indskrænker sig til Forfærdigelse af de nødvendige Arbeids- og Gaardsredskaber og Fiskeredskaber samt i Lunds Sogn og i nogle Egne af Ryfylke Fogderi af Sildetønder, som afhændes til de nærmeste Kjøb- og Ladesteder, dog er denne sidste Næringsgreen nu meget aftaget, deels fordi Fiskerierne i de senere Aar have slaaet feil ved Flekkefjord og Soggendal, og deels fordi

Bøgetønder, hvortil Materialet hjemføres fra Udlandet, nu mere benyttes til Sildsaltningen, fordi de ere bedre og fordeelagtigere for Varernes Affætning i Udlandet. I Jedderen og Dalerne er ingen Skibs- eller Baadbyggerier og i Ryfylke er alene bygget nogle smaa Jagter, nemlig i 1835 et Fartøi i Vigedals Thinglaug paa omtrent 12 Commercelæster, i 1836 et ditto i Jelsø Thinglaug paa 16½ Commercelæster, i 1837 et ditto i Hetlands Thinglaug paa 6 à 7 Commercelæster og et ditto i Søvde Thinglaug paa 12 à 14 Commercelæster samt i 1838 et ditto i Jelsø Thinglaug paa 13 Commercelæster. Af Baade bygges vel nogle i Ryfylke; men man forsyner sig meest dermed fra Nabodistrictet Hardanger, hvis Baade ere bedre og førtrinligere.

Om den vigtige Binæring: Fiskeriet, er forhen handlet. Jagten indskrænker sig størstedeels til Fangst af Fuglevildt om Vinteren og Foraaret i Fjelddistricterne, og af Saadant har der i de sidste Aar været afsat en god Deel til Kjøb- og Ladestederne, uden at man dog seer sig istand til at opgive Værdien deraf. Fragtfart er ogsaa en vigtig Binæring for Beboerne af Søkysterne og i Fjordene i Ryfylke Fogderi. Den finder meest Sted med Egnens Producter, deels til indenrigske Steder, fornemmelig til Østlandet, og deels til Gothenborg og Østersøen. At den er til betydelig Fordeel for Districtet, er utvivlsomt, men hvormeget den kaster af sig, kan ikke opgives. Landtransporter med Varer finder ikke Sted uden forsaavidt Bønderne føre sine egne Producter til nærmeste Kjøb- eller Ladested.

Handelen med Landmandens Varer og Producter bestaaer deels i Affætning til nærmeste Kjøb- eller Ladesteder, deels i Salg eller Omtuskning af samme til Landkræmmerne og mellem Bygderne indbyrdes. Saaledes affættes fra flere Sogne i Ryfylke Fogderi Tømmer, Bord og andre Træmaterialier til Jedderens Beboere, hvorimod disse igjen forsyne Hine med Kornvarer og Potetes. I Fjelddistricterne, især i Ryfylke Fogderi, opkjøbe omreisende Handelskarle deels levende Kreature, deels Talg, Huder og Skind samt uldne Varer, som de føre til Byerne og meget deraf til Østlandet.

I Jedderen og Dalerne er ingen Landkræmmerier, derimod er i Ryfylke Fogderi følgende Landkræmmere: 7 i Kobbervig i Stangelands Thinglaug, 1 paa Den Udsire i Stangelands Thinglaug, 1 paa Neerstrand i Leerangers Thinglaug, 2 paa Strandstedet Sandslandet og 1 paa Strandstedet Jelsø i Jelsø Thinglaug samt 1 i Hielmelandsvaagen i Hielmelands Thinglaug. Af Høkere er 3 paa Strandstedet Sannæs i Jedderens og Dalernes Fogderi, 2 i Skudesnæshavn og 1 i Kobbervig i Ryfylke Fogderi. Saavidt vides have Landhandlerne temmelig god Affætning, fornemmelig skal i Kobbervig og overalt paa Karmøen Handelsrørelsen være meget i Tiltagende. Af Gjestgiverier ere 10 i Jedderens og Dalernes Fogderi og 33 i Ryfylke Fogderi. Disse have kun lidet Søgning da de fleste af dem alene ere oprettede for Reisende. Distrectets Producter, foruden hvad der som ovenmeldt affættes til Handelskarle og Landkræmmere, føres meest til Stavanger og Ladestederne, og iøvrigt til Stederne østenfor og Noget til Bergen. Fra disse Steder forsyner Almuen sig og med hvad den behøver. I Landdistrictet holdes intet Marked, men et Marked aarlig i Stavanger, hvor Omsætningen er temmelig betydelig.

Til Binæringer kan fremdeles henføres: Ind- og Udlodsning af Skibe, Arbeidsfortjeneste i det sidste Aar ved Hovedveiens Oparbeidelse i en Deel af Dalerne for Statscassens Regning, samt noget Salg af Graasteen til Hollænderne.

8. **Om Distrectets Tilstand i Almindelighed.** Til nogen Oplysning i denne Henseende vedlægges underdanigst en Tabel, der indeholder Forklaring for hvert af de sidste 5 Aar om: *a.*, Beløbet af thinglæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme; *b.*, Beløbet af aflyste Pantehæftelser af bemeldte Slags; *c.*, Beløbet af afhændede faste Eiendomme og *d.*, Beløbet af Gjeld, hvorfor er holdt Executions- og Udpantningsforretninger. Naar man af denne Tabel seer at de faste Eiendomme ere i de 5 sidste Aar blevne behæftede med en Gjeld af 466,334 Spd. 57 ß. og at de aflyste Pantehæftelser i samme

Tidsrum kun udgjøre 182,713 Spd. 104 ß., der udviser et Minus af 283,620 Spd. 73 ß., saa skulde det synes temmelig afgjort, at Distrietet er gaaet tilbage i Velstand. Dette er dog ikke i Almindelighed Tilfældet. Enkelte Sogne, hvoriblandt især nævnes Soggendals, Lunds og Hæskestads i Dalerne og Sovde Sogn i Ryfylke, ere vel gaaede tilbage og nogle andre ikke gaaede fremad, deels formedelst mislige Kornaar i Aarene 1836 og 1838 og deels formedelst mislykket Fiskeri enkelte Aar paa enkelte Steder, hvilket især gjelder Soggendal, men i det Hele taget maa det dog antages, at Velstanden har tiltaget. Opgaven over de Summer, hvorfor der i hvert af de 5 Aar er skeet Execution eller Udpantning, synes og at vise dette. Grundene til at Pantegjelden er bleven saa betydeligt forøget ere forskjellige, hvoriblandt de Vigtigste: *a*, Salg af en betydelig Deel beneficeret Gods, der er blevet forvandlet til Eiendomsgods og pantsat for en stor Deel af Kjøbesummerne; *b*, Eiendommenes Stigen i Værdi og mere Omsætning deraf ved Salg og Kjøb end forhen; *c*, at man før havde mere løs Gjeld (efter Reverser eller Haandskrifter og tildeels uden skriftlige Beviser) som en større Erfaring eller Forsigtighed have lært Creditorerne at søge Sikkerhed for ved at erhverve Panteret i faste Eiendomme, hvilken Grund og har bevirket, at sjelden Nogen nu udlaaner nogen større Sum uden saadan Sikkerhed; og *d*, det var temmelig almindeligt forhen, at Medarvinger lode deres Arvemidler blive staaende hos den Aasædesberettigede uden Pantesikkerhed saalænge de ei selv behøvede Pengene; nu derimod vil Enhver, som eier nogle Dalere, gjøre dem mere frugtbringende ved at benytte dem til Sildsaltning, eller anden Handel, hvoraf følger at Debitor maa optage Laan paa Pant for at kunne præstere Betaling. Naar det derhos overveies, at Jorddyrkningen er gaaet fremad, at Binæringerne ikke have været mindre end forhen, men endog hvad Vaarsildfiskeriet angaaer i Almindelighed langt betydeligere, at intet særdeles Uheld med Hensyn til Misvæxt og deslige, enkelte Fjelddistricter undtagne, har fundet Sted, at de directe Skatter ere aldeles ophævede og Communeudgifterne (naar undtages til Fattigvæsenet) ikke forøgede, saa er der al rimelig Grund til at antage, at Distrietet i Almindelighed ikke er gaaet tilbage, men hellere fremad i Velstand. At derimod de Fattiges Antal og Fattigbyrderne ere tiltagne, kan ikke nægtes. Grundene dertil ere: Folkemængdens betydelige Forøgelse; en i vor frie Forfatning grundet Lyst til Uafhængighed, der gjør, at Enhver jo før jo heller vil være sin egen Herre, og deraf de tidlige Ægteskaber mellem Mennesker, der intet eie og alene stolende paa Guds Forsyn, eller aldeles sorgløse for Fremtiden, indlade sig i saadanne Forbindelser uden Midler til at kunne ernære en Familie; mere Hang til Luxus især i Klædedragt, end forhen, og mindre Orden og Arbeidsomhed; endelig den Omstændighed, at det nu ikke ansees for nogen Skam endog for den Arbeidsføre, der ved Flid, Sparsommelighed og Arbeidsomhed kunde leve, at søge Understøttelse af Fattigvæsenet, ja der gives vel ogsaa dovne og liderlige Personer, der ville gjøre det til Pligt for Fattigvæsenet at sørge for dem, naar de ei selv gide arbeide. At Brændevinets overdrevne Brug ogsaa har bidraget dertil kan vel ikke nægtes, men det er ogsaa vist, at dette Onde i de senere Aar betydelig har aftaget i Landdistricterne.

Størrelsen af Tjenestelon og Dagløn er forskjellig i de forskjellige Egne. Tjenerlønnen pleier almindelig at bestaae deels i Penge, deels i Klæder **in natura**. I Jedderen og Dalerne er den aarlige Løn, Klæderne indberegnede, i Almindelighed for en Tjenestekarl 15 til 20 Spd., i Nærheden af Stavanger endog indtil 25 Spd., for en Tjenestepige fra 8 til 12 Spd. Daglønnere erholde fra 16 til 20 ß. daglig og fri Kost, i og ved Egersund endog 28 ß.; ved Stavanger fra 32 til 48 ß. daglig paa egen Kost. I Ryfylke Fogderi er Lønnen for en Tjenestekarl fra 6 til 12 Spd. og fulde Klæder, der kunne ansættes til 10 Spd. Værdi; for en Tjenestepige fra 1 til 4 Spd. og fulde Klæder af Værdi omtrent 8 Spd. Den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbeider er om Sommeren fra 12 til 20 ß. og Kost, om Vinteren fra 8 til 12 ß. og Kost.

Af Veie, som kunne befares med Hjulredskaber, ere i Jedderen og Dalerne: Hovedveien fra Moi i Lunds Skibrede til Stavanger $11^{19}/_{24}$ Mile, hvoraf dog omtrent 1 Miil i Drangsdalen kun med Nød kan befares med Hjulredskaber, da den er klevet og for en stor Deel ikke over 3 à 4 Alen bred, ligesom der og

endnu ere forskjellige andre Stykker i Dalerne, i det Hele omtrent 1½ Miil, som ikke have den lovbefalede Bredde og deels maa udvides deels omlægges. Af denne Hovedvei er paa Jedderen og tildeels en Deel Stykker i Dalerne i de sidste 5 Aar anlagt og oparbeidet omtrent 1¾ Miil, foruden den nye Hovedvei fra Gjermestad om Egersund til i Nærheden af Helleland og fra Moi over Tronaasen til Sire Elv, ialt omtrent 2⁷⁄₁₈ Mile, som ifølge Deres Majestæts Resolution af 23de April 1839 oparbeides for Statscassens Regning mod Refusion ved Udligning paa Rigets Matriculskyld, og hvilke Strækninger antages at blive paa det nærmeste færdige til 1841 Aars Udgang. Af Bygdeveie, som kunne befares med Hjulredskaber, er i det Hele i Dalerne omtrent 1¼ Miil og paa Jedderen omtrent 9 Mile; deraf er omtrent 4 à 5 Mile oparbeidet i de sidste 5 Aar.

I Ryfylke Fogderi er ikke anden Hovedvei end fra Sandeidsøen til Bergens Stifts Grændse ⅜ Miil, der er oparbeidet, men for det Meste kun af 6 Alens Bredde, og over Roseidet omtrent ¾ Miil, der endnu ikke er oparbeidet og ikke farbar med Hjulredskaber. Ingen af Bygdeveiene i Ryfylke Fogderi ere farbare med Hjulredskaber uden et Stykke paa Karmøen af omtrent ½ Miils Længde.

De af Amtets Veicasse udbetalte Summer til Hovedveie og Broer have udgjort: i 1836 5301 Spd. 28 ß., i 1837 6083 Spd. 58 ß., i 1838 5818 Spd. 101 ß., i 1839, 5120 Spd. 119 ß. og i 1840, 2946 Spd. 40 ß.

Af Bygdemagaziner ere ikke flere i dette Amt end eet i Skudesnæs Præstegjeld i Ryfylke Fogderi, hvis Status vil naadigst erfares af hoslagte Tabel. I Landdistrictet er ingen Sparebank oprettet; heller ikke private Brand- eller andre Assuranceindretninger.

I Henseende til Districtets topographiske og climatiske Beskaffenhed i de forskjellige Egne, forsaavidt dette har Indflydelse paa Næringsveiene, vides ikke videre at anføre end som er forklaret i Beretningen for de 6 Aar fra 1830 til 1836.

B. Angaaende Kjøb- og Ladestederne.

1. **Stavanger**, som Amtets eneste Kjøbstad, har i de sidste 5 Aar havt betydelig Handel og Skibsfart, hovedsagelig som Følge af det i dette Tidsrum i Omegnen indfaldne heldige Vaarsildfiskeri. Samhandelen med Landdistricterne, deels ved at kjøbe Sammes Producter af Fiskevarer, Fedevarer, Bygningsmaterialier og Brænde m. m., deels ved at forsyne disse med de for dem nødvendige Artikler, som Kornvarer, Salt, Hamp, Seildug og Tougværk, Manufactur- og Colonialvarer m. m., har derfor ogsaa været af Betydenhed, men at angive endog paa noget nær Værdien af denne Omsætning, er ikke muligt. De Landdistricter, som have Samhandel med Stavanger, ere fornemmelig den største Deel af Ryfylke Fogderi (de nordligste Dele af samme søge tildeels til Bergen) og det Meste af Jedderen. Ogsaa fra Hardanger i Bergens Stift afsættes i Stavanger en betydelig Deel Fedevarer, Baade og Brændeveed. Antallet af de Handelsberettigede af hvert Slags og de ved Handelen ansatte Betjente vil naadigst erfares af vedlagte Tabel, i hvilken og er indtaget Opgave over Antallet af de Skippere, der have Borgerskab til Stedet. Skibsfarten bestaaer hovedsagelig i Udførsel af Egnens Producter og Hjembringelse af de for Stedet og Omegnen fornødne Varer. Haandværksdriften har ingen væsentlig Fremskridt gjort, naar undtages at Snedkerarbeide nu forfærdiges til større Fuldkommenhed end forhen, og at 2de gode Muurmestere for et Par Aar siden have nedsat sig her. Af nye Arter Haandværkere har i de sidste 5 Aar etableret sig her 1 Bundtmager, 1 Gjørtler og 1 Bøssemager. Haandværkernes Arbeider afsættes ikke udenfor Stedet. Haandværkernes Antal og Slags er anført i vedkommende Tabel.

Bergværksdrift finder ikke her Sted. Af Fabrikanlæg er her et Brændevinsbrænderi, som kun ubetydelig har været i Drift og en Klædefabrik. Forklaring om disse indeholdes i vedlagte Tabel og angaaende Skibsbyggeri i hosfølgende Fortegnelse.

Kjøbstadens Jorder bestaae af den saakaldte Egenæs Mark, der er inddeelt i 89 Parceller eller Jordebrug, hvoraf 77 ere overdragne til Arvefæsteeiendom og 12 bortfæstede paa 30 Aar, regnet fra 1822. I de sidste 5 Aar er af udyrket Mark opbrudt til Ager 95 Tdr. Land eller 380 Maal, og det Meste af Byens Jorder er nu opdyrket.

Som Følge af de heldige Fiskerier, den tiltagne Handel og Søfart, har Kjøbstadens Velstand, især hvad Handelsclassen angaaer, sikkerlig betydelig tiltaget. Dette forøgede Liv og Virksomhed i Handel og Søfart har naturligviis ogsaa Indflydelse paa de øvrige Næringsgrene, og man seer at Byen Aar for Aar udvides ved nye Huses Opførelse i Sneseviis, ja selv nye Gaders Anlæg. Efter alt dette skulde man tro at Arbeidsclassen og maatte staae sig godt, men dette er desværre ikke i Almindelighed Tilfældet, hvortil Aarsagen maa være deels formegen Hang til Nydelse af Brændeviin, deels en mindre god Huusholdning. Den Anledning til Næring som Fiskeriet m. m. har givet, har og lokket til Stedet en Mængde fattige Folk, der, naar Familien tiltager og Arbeidsfortjenesten til visse Tider aftager eller ophører, ikke kunne soutinere sig. Af denne Aarsag er ogsaa Fattigvæsenets Udgifter aarlig tiltagne. Disse vare i 1835 2454 Spd. 49 ß., i 1836 2609 Spd. 55 ß., i 1837 2745 Spd. 72 ß., i 1838 3157 Spd. 70 ß. og i 1839 3735 Spd. 79 ß. Antallet af dem, der erholde Understøttelse, som i 1835 var 177, var i 1839 steget til 243, foruden 138 som for en enkelt Gang havde erholdt Understøttelse. Vedlagte Tabel viser Beløbet af stiftet og aflæst Pantegjeld, solgte Eiendomme og for hvormeget der er afholdt Executions- og Udpantningsforretninger i de 5 sidste Aar. Størrelsen af et Aars Tjenestefeløn er almindelig for en Tjenestekarl fra 24 til 30 Spd. og for en Tjenestepige fra 10 til 14 Spd. Daglønnen for en simpel Haandarbeider fra 32 til 48 ß. med Hensyn til Aarstiden, paa egen Kost.

Foruden Gaderne har Kjøbstaden ikke andre Veie end de som føre til Byens Jordløkker, der alle ere farbare med Hjulredskaber og vedligeholdes af Jordløkkernes Eiere eller Brugere. Ifølge den før citerede Tabel er i 1840 udlignet Fattigskat paa 1023 Personer til Beløb 3628 Spd. og Byskat paa 825 Personer til Beløb 2596 Spd. 76 ß.

Kjøbstaden har en Sparebank, oprettet i 1834, som ved 1840 Aars Udgang havde en Beholdning af 62,794 Spd. 18 ß., hvoraf 59,608 Spd. 116 ß. tilhørte Indskyderne og 3185 Spd. 22 ß. var Bankens Eiendom. Fremdeles er i Slutningen af Aaret 1839 oprettet en Skibsassuranceforening, i hvilken i det sidstforløbne Assuranceaar (fra 15de Marts 1840 til 15de Marts 1841) har været forsikret 67 Fartøier for et Beløb af 121,636 Spd. Den erlagte Assurancepræmie har udgjort 4992 Spd. 103 ß. Ingen hidtil bekjendt Søskade paa de forsikkrede Fartøier er indtruffen.

2. I Ladestedet **Egersund** er Handelen og Skibsfarten vel ogsaa noget tiltagen, dog ikke i betydelig Grad, hvortil Aarsagen er, at Vaarsildfiskeriet der har været mere ustadigt. Den lettere Communication med Landdistricterne, som Hovedveiens Oparbeidelse fra Gjermestad om Egersund til Helleland vil bevirke, vil sikkerlig have betydelig Indflydelse paa Egersunds Handel, især med en større Deel af Jedderen, hvilket allerede er sporet ved hvad der nu er kommet istand, nemlig Veien fra Gjermestad til Egersund. Vedlagte Tabel viser Antallet af Handlende og Skippere. Stedet har de fornødne Haandværkere, hvis Antal bemeldte Tabel viser. Haandværksdriften kan ikke siges at have gjort noget mærkeligt Fremskridt til det Bedre, og Haandværkerne afsætte ikke af deres Arbeider til andre Steder.

Hverken Bergværksdrift eller Fabrikanlæg findes i Egersund, undtagen en Kornmølle med Sigt- og Grynmalingsindretning, hvilken er anlagt i 1840. Skibsbyggeri er der ikke, men en Kran til Skibes Reparation. Hvad der vedkommer Jordbruget, Tjener- og Dagløn er anført under Landdistrictet, hvilket og gjelder om den paa faste Eiendomme hvilende Pantegjeld, Executions- og Udpantningsforretninger, solgte Eiendomme m. m. Velstanden er neppe i de sidste 5 Aar tiltagen, skjønt den nok ikke heller er aftagen. Det An-

tal Individer, paa hvilke de offentlige Skatter og Afgifter ere udlignede, var i 1840 — 240 Personer.

Stedet har en Sparebank, hvis Plan naadigst er approberet den 2den December 1839 og som i Marts Maaned 1840 er sat i Virksomhed. Til medio December 1840 var af 99 Personer indskudt en Capital af 948 Spd., der er udlaant ved Discontering. Private Brand- eller andre Assuranceindretninger gives ikke.

3. Ladestedet Soggendals Handel og Skibsfart er i de sidste Aar snarere aftaget end tiltaget, hvortil det sammesteds i Aarene 1838 og 1839 mislykkede Vaarsildfiskeri er den nærmeste Aarsag. Stedets Samhandel med Landdistrictet indskrænker sig for det Meste til Soggendals Præstegjeld, da Mangelen paa kjørbare Veie hindrer dets Samhandel med de øvrige tilgrændsende Sogne.

Ifølge den meldte Tabel har Stedet 3 Detailhandlere, 2 Høkere og 21 Skippere (hvoraf 8 boe i Ladestedet og 13 udenfor samme), samt af Haandværkere 1 Skrædder, 4 Skomagere og 1 Smed. Der er ingen Bergværksdrivt, Fabrikanlæg eller Skibsbyggeri. I 1840 var der i Ladestedet 33 skatteydende Personer.

Velstanden i Almindelighed maa nok anses at være i Aftagende, skjønt et Par Aars godt Fiskeri kan igjen oprette den. Her er ingen Sparebank, ei heller private Brand- eller andre Assuranceindretninger.

Stavangers Amt, Stavanger den 23de Juni 1841.

Underdanigst
Aas.

Bergens Kjøbstad.

Til Kongen!

Den ved Deres Kongelige Majestæts naadigste Resolution af 23de December 1839 befalede Beretning om Tilstanden i Undertegnedes Embedsdistrict for Aarene 1836 — 1840, afgives herved underdanigst.

a. **Med Hensyn til Handelen.**

Bergens vigtigste Export-Artikler bestaae, som bekjendt, i Sild, Tørfisk, Klipfisk, Rogn og Tran. Handelen med Vaarsild antages i Aarene 1836, 1838 og 1839, da et usædvanligt lidet Qvantum nedsaltedes, at have afgivet taalelig god Fordeel for Udskiberne, medens derimod Aarene 1837 og 1840, da Fiskerierne vare store, antages at have medbragt mindre Fordeel, ja endog Tab for Exporteurerne, paa Grund af de udenlandske Markeders Overfyldelse af denne Artikel. Den Frygt, som, paa Grund af de mindre heldige Vaarsildfiskerier, i de førstnævnte 3 Aar, i Forening med den Erfaring, man vil have gjort, at Vaarsilden i de senere Aar ikke gaaer saa langt ind i Fjordene, men holder sig længere ud paa Dybet, har opstaaet for, at Vaarsilden, ligesom i en tidligere Periode, ganske skulde udeblive, har foranlediget mange Handlende til uforholdsmæssigt høit at betale den ferske Sild, som indføres til Nedsaltning, hvilket har medført store Tab, naar Silden længere hen har slaaet bedre til.

Hvad der ogsaa har bidraget til at opskrue Priserne paa den ferske Sild, har været den i mange Aar herskende Skik blandt flere Handlende at afslutte Accorder om Sildeleverance længe førend Sildefiskeriet har taget sin Begyndelse, hvilket har tvunget Sælgerne til, for hvilkensomhelst Priis at skaffe sig fersk Sild til Nedsaltning, for at kunne tilfredsstille Kjøberne, naar Leverancen skal foregaae. Som oftest har denne, hazardfulde, Handel, der af Sælgerne indgaaes mindre af Speculation paa Gevinst, end for at skaffe sig Penge mellem Hænderne, ogsaa medført betydelige Tab for Sælgerne, hvorfor den ogsaa i de seneste Aar har aftaget betydeligt. En væsentlig Hindring for en fordeelagtig Afsætning af Vaarsilden, der næsten udelukkende afskibes til østersøiske Havne, foraarsager fremdeles Øresunds-Tolden, der ikke alene forvolder Skibene et skadeligt og farligt Ophold paa Helsingøers aabne Rhed, men ogsaa er meget trykkende, efter det Forhold, hvorefter den i mangfoldige Aar har været reguleret, idet der maa betales den samme Told af Vaarsilden som af den fede Sild, uagtet førstnævnte Vareartikel har en langt ringere Værdi end den Sidstnævnte. En Forandring heri vilde vist være af stor Vigtighed for det vestenfjeldske Norge. Nye Markeder for Vaarsilden have

i de sidstforløbne 5 Aar ikke været udfundne. For flere Aar tilbage fandt nogen Udskibning Sted til Madeira, hvor taalelig Afsætning fandt Sted, deels imod Contanter og deels imod Omtuskning med Viin, der afhændedes i America, og saaledes skaffede nogle Skibe Emploi; men, formedelst en betydelig Forhøielse i Tolden, der fandt Sted i 1839, har Udskibning til Madeira ikke siden foregaaet. For nogle Aar tilbage foretoges en Udskibning af Sild til Odessa, men den skal ikke have svaret Regning. I forrige Aar udskibedes en Ladning Sild og Makrel til de vestindiske Øer, men Ladningen maatte oplægges, og der skal endnu ikke haves nogen bestemt Underretning om Udfaldet.

Af Tørfisk, som for største Delen udskibes til Havne ved Middelhavet, har Fordelen ikke været betydelig for de Handlende, da den Priis, som er givet Nordlændingerne for denne Artikel, har været temmelig høi. Dog undtages herfra Aaret 1837, da Fiskepriserne formedelst det store Fiskeri i Lofoden, og ringe Udsigt til Afsætning i Udlandet, vare ualmindelig lave her paa Stedet, og siden stege til næsten det Dobbelte. Nye Markeder for denne Artikel vides ikke at være udfundne. I forrige Aar blev udskibet 2de Ladninger Sei for Bergens Regning til Neapel, men Resultatet skal have været meget slet.

Indtil Aaret 1839 var Søgningen efter Klipfisk meget stor, da mange spanske Skibe søgte Markedet, paa Grund af den Lettelse i Told-Afgifterne, som fandt Sted i Spanien, naar Fisken indførtes i Landets egne Skibe.

I de første 3 Aar af Perioden antoges Klipfiskhandelen derfor at have skaffet de Handlende god Fordeel, men Priserne stege siden saa høit, at de fremmede Skibe i de sidste Aar ere udeblevne, og saaledes have flere Handlende, der have betalt Fisken meget høit, i Haab om, at de fordeelagtige Conjuncturer fremdeles skulde vedblive, i de sidste Aar lidt betydeligt Tab paa denne Artikel.

Rogn udskibes, som bekjendt, til franske og spanske Havne ved den biscayiske Bugt, hvor den ene bruges til Sardelfiskeriet. Da dette Fiskeri i de senere Aar har faldet temmelig misligt ud, og Tilførselen herfra har været betydelig, have Priserne været lave, og saaledes har denne Handel ikke afgivet nogen Fordeel.

Tran har i de sidste Aar snarere afgivet Tab end Fordeel. Aarsagen hertil maa formeentlig tilskrives større Indførsel af denne Artikel fra Sydsøen og Labrador, ligesom ogsaa, at man benytter Surrogater istedetfor Tran til Lædergarvningen. Vistnok er den norske Levertran bedre end den Tran, der kommer fra andre Steder, men der siges, at man i Udlandet forbedrer denne ved Tilsætning af norsk Tran, og udgiver det Hele for Norsk.

Den i den Kongelige Resolution forlangte Oplysning om Landdistrictets Samhandel med Byen, har Stiftet forlangt af de Handlende, men disse have erklæret, at de ikke kunne ledsage deres Beretning med Talstørrelser, da der ingen Anledning gives til at kunne faae opgivet det Qvantum Fisk, der af Landalmuen er tilvirket og solgt til Byen som Handelsvare, ligesom der endnu mindre gives nogen Kilde, hvorfra Oplysning om Mængden af de Varer, der fra Byen udføres til Landdistricterne, kunde øses. De have derfor kuns i Almindelighed yttret, at Samhandelen med de egentlige ved Havet liggende Fiskedistricter har i Aarene $18^{36}/_{39}$ ikke været saa fordeelagtig som almindelig her i Byen, og at Fiskeproducterne vel have staaet i meget høi Priis, men at der, da Productionen var liden, udbredte sig en ængstende Mangel, hvis farlige Følger ikkuns kunde afværges ved den store Tarvelighed, hvortil Bonden ved disse Kyster er vant. Fremdeles, at den Omstændighed, at Vaarsilden transporteres fra Fiskepladsen til Tilvirkningsstedet i Jægtefartøier, har givet Anledning til, at en mærkelig Kyndighed i Skibsbyggeriet har udbredt sig iblandt Almuen, til en rig Erhvervskilde for Eierne af disse Fartøier, og en god Fortjeneste for flere tusinde unge Karle, som derved komme i Besiddelse af en Sovanthed, der i en Stat, hvor ikke Sessionsvæsenet lagde Hindringer i Veien, i Almindelighed vilde blive til Gavn for Skibsfarten. Endelig at Aaret 1840 var et af de meest indbringende for Jægteførerne, og at samme Aar har bragt en anseelig Pengemasse i Omløb iblandt Almuen i Søndhordlehn,

*

hvorved Samhandelen med Byen, forsaavidt Fiskeriet indvirkede, har været mere livlig i 1840 end i de 2 à 3 foregaaende Aar. Derimod antages det, at Samhandelen med Landdistricterne, forsaavidt den ikke vedkommer Fiskerierne, ei frembyder i de 5 sidstforløbne Aar nogen ualmindelig Bemærkning.

Som Noget, der maa antages at have havt en skadelig Indflydelse paa Handelen i den seneste Tid, maa endelig anmærkes Coursens lave Standpunct, fornemmelig i sidste Halvdeel af Aaret 1840. Denne lave Cours har nemlig foraarsaget, at Kjøbmændene, i Forhold til Indkjøbspriserne, have faaet et mindre Beløb for deres Varer, der betales i udenlandske Pengesorter, medens derimod Levnetsmidler, Arbeidsløn og Folkehyre vedblive at være lige saa høie som forhen.

b. Med Hensyn til Fiskerierne.

Disse drives for en Deel af Byens Indvaanere ved leiede Folk i Landdistricterne. I de senere Aar saltes for Byens Regning langt mere Vaarsild paa Landet end forhen, hvilket deels har sin Grund deri, at Vaarsilden mere gaaer til ved Skudesnæs og andre langt fraliggende Fiskevær, end i Nærheden af Byen, deels maaskee i Forbudet mod at indføre mere end 60,000 Stkr. fersk Sild i et Fartøi, en Bestemmmelse, der formeentlig virker skadeligt, saa meget mere, som intet lignende Forbud existerer for Indførselen af Sild til Stavanger. Hvad der ogsaa væsentligt bidrager til, at Sildesaltningen nu mere foregaaer paa Landet, er den Omstændighed, at der af den ferske Sild, som indføres til Byen, maa betales Tiende til Staten, medens ingen saadan opkræves paa Landet eller i nogen anden By. Imidlertid maa det formeentlig antages, at denne Ulighed i Byrden vil blive hævet, naar den til Revision af Fiskeri-Lovgivningen naadigst nedsatte Commission har endt sine Forhandlinger. Efter indhentet Oplysning, kan ingen Forbedring spores med Hensyn til Fiskevarernes Tilvirkning, ligesom det er ubekjendt, at der i Bergens Stift er gjort Forsøg med Anvendelsen af nye forbedrede Fiskeredskaber.

c. Med Hensyn til Skibsfarten.

I Aarene 1836, 1837 og 1838 vare Fragterne for norske Skibe gode i russiske Havne ved Østersøen, formeentlig paa Grund af, at der til Udførselen af den Mængde Producter, der formedelst det gode Udfald af Høsten i Rusland i de ovennævnte Aar, udfordredes mange Skibe. Ogsaa Fragtfarten i Middelhavet var i de nævnte Aar for norske Skibe fordeelagtig, da flere fremmede Skibe, paa Grund af de gode Fragter i Østersøen, droges derhen, hvorved Concurrencen til Fragter fra Havne ved Middelhavet blev mindre.

Disse gode Conjuncturer maa det formeentlig tilskrives, at der, saaledes som hoslagte Tabel udviser, i Aarene $18^{36}/_{40}$ her i Staden er bygget 16 nye Skibe af 1039½ Commercelæsters Drægtighed, Skibe, der saavel i hensigtsmæssig og smuk Construction, som i Soliditet, efter Kjenderes Dom kunne maale sig med hvilkensomhelst anden Nations. Formedelst den i de senere Aar i Rusland indfaldne slette Høst, der endogsaa har foraarsaget, at denne Stat har maattet tillade fri Indførsel af Kornvarer, have Fragterne i de sidste Aar betydelig aftaget, saa at der nu desværre er liden Udsigt til gode Fragter. Hvad der ogsaa fordærver Fragterne for vore egne Skibe er den Omstændighed, at hollandske Skibe, efterat de hjemme have sluttet Fragter fra østersøiske Havne, paa Touren til disse anløbe Bergen, der har en saadan Beliggenhed, at Anløbet til samme ikke volder dem synderligt Ophold i deres Reise, og borttage her Fragterne for saa liden Godtgjørelse, at den endog neppe skal være tilstrækkelig til at dække Skibsudgifterne i de Havne, hvortil de ere bestemte. Hvad der ogsaa bidrager til, at Fragterne for vore egne Skibe betydelig nedsættes, maa søges deri, at store Skibe fornemmelig fra russisk Finland fragtes hertil med Salt, hvoraf der til Fiskerierne forbruges en stor Mængde, og da disse Skibe, naar de her ei kunne faae Fragt, maatte gaae tomme hjem, er det let begribeligt, hvormeget Fragterne til østersøiske Havne af dem nedtrykkes.

d. **Med Hensyn til Haandværksdriften.**

Uagtet Haandværkerne her i Staden have en ikke ubetydelig Afsætning, saavel i Byen selv, som i Stiftets Landdistricter og til Nordlandene, kunne de dog ikke siges at være gaaede fremad i Velstand, hvorimod denne endog synes i Almindelighed at være aftagen imellem dem. Aarsagen hertil kan formeentlig ikke tilskrives den Omstændighed, at de ei have gaaet fremad med Tiderne, da der af mange Haandværkere her i Staden leveres Arbeide, som baade i Henseende til Skjønhed og Soliditet kan sættes ved Siden af det Udenlandske. Aarsagen maa vel snarere søges i følgende Omstændigheder: 1) at Mode og Fordom medfører, at udenlandsk Haandværksarbeide foretrækkes. 2) at enkelte Professioner ere overfyldte med Mestere; saaledes gives der i Bødkerprofessionen 73, i Guldsmedprofessionen 34, i Skomagerprofessionen 210, i Snedkerprofessionen 53 og i Skrædderprofessionen 52, foruden Frimestere, hvilke Antal ere saa store, at Behovet neppe kan strække til at sysselsætte dem alle. 3) at den begyndende Haandværker sjelden eller aldrig er i Besiddelse af nogen Drivtscapital. Istedetfor at lægge sin ringe Fortjeneste nyttigt an til Indkjøb af Værktøi, Materialier eller deslige, er det ikke usædvanligt, at Haandværkssvenden gjør en mindre gavnlig Anvendelse deraf, og forøder hvad der kunde spares. Den begyndende Mester gifter sig tidligt og faaer snart en stor Familie at underholde. Han har saaledes Intet til Indkjøb af Materialier fra første Haand, og heller intet Oplag deraf, hvilket nødvendig maa have en hemmende Indflydelse paa hans Professions Drivt. Med hvor liden Kraft enkelte Professioner drives, kan sluttes deraf, at, ifølge hoslagte Tabel, falder der af de Svende, som holdes, neppe Een paa hver Mester; i nogle Professioner, saasom Guldsmedenes og Skomagermesternes, udgjør Svendenes Antal ikkuns omtrent det Halve af Mesternes, og en stor Deel Mestere holder endog ingen Svende. 4) at mange af de herværende Professionister ikkuns seent tilegne sig de Forbedringer, som i Udlandet gjøres, hvilket foraarsager, at udenlandske Arbeider i længere Tid foretrækkes for indenbyes. For en stor Deel hidrører maaskee dette derfra, at færre Haandværkssvende nu reise i Udlandet, end forhen.

I det Hele taget anseés de mange her i Staden herskende Laug at virke skadeligt paa Haandværksclassen, og at en friere Rørelse, saavelsom Indgaaelsen af Haandværker-Foreninger, der kunne drive Professionerne mere i det Store og med større Kraft, vil indtræffe, naar Laugene, efter den nye Haandværkslov, i sin Tid blive hævede.

Af alle Professioner anseés Bødkernes som den, der i de seneste Aar meest er gaaet tilbage, hvortil Aarsagen underdanigst formenes at være, deels at Vaarsildefiskerierne i nogle Aar have været usædvanlig smaae, deels at Salterierne langt mere end forhen drives paa Landet, hvor Bønderne levere de fornødne Tønder, af hvilke en stor Deel indpractiseres i Byen, hvoraf igjen følger, at Indførselen af Tøndestav betydelig har aftaget, og at denne Artikel er stegen i Priis.

Laugsindretningen virker fornemmelig hemmende paa denne Profession, hvilket blot den Omstændighed synes at godtgjøre, at Mesterne ikke engang kunne forsyne sig med Stav saaledes som de bedst ville og kunne, men at de ere underkastede den Fordeling af den indførte Stav, som Oldermand og Bisiddere finde passende i Forhold til enhvers Brug.

Særdeles væsentlige Fremskridt vides ikke i nogen Profession at kunne paavises.

e. **I Henseende til Fabrikanlæg og Skibsbyggeri.**

Af Fabrik- og Industrianlæg gives for Tiden her i Staden, ifølge den oven underdanigst paaberaabte Tabel, 4 Brændevinsbrænderier, 2 Kornmøller, 2 Skibsbyggerier eller Skibsværfter, 32 Garverier, 1 Manufactuurhuus, 1 Tobaksfabrik, 2 Maltgjørerier og 1 Cichoriefabrik, der tilsammen sysselsætte, efter et Middeltal, 290 Mennesker. Disse Fabriker, hvorunder Tugt- og Manufactuurhuset er indbefattet, maa anseés som meget faa og ubetydelige i en By med Bergens Folkemængde. Som Aarsager hertil, skal Stiftet underdanigst bemærke, deels, at flere Fabrikker ere anlagte udenfor Byen paa Landets Grund, og deels, at indenlandske

Fabrikker ikke kunne concurrere med Udenlandske formedelst høi Dagløn, Levnetsmidlers Dyrhed og høi Told paa raae Materialier, og som et Beviis paa, at Fabrikdriften ikke i de sidstforløbne 5 Aar er gaaet fremad her i Byen, anføres lige underdanigst, at, ifølge Tabellen, er der ikkuns oprettet 9 Garverier, medens 4 Brændeviinsbrænderier og 3 Garverier ere nedlagte.

At Skibsbyggeriet derimod er gaaet betydelig fremad, vil naadigst erfares af det ovenfor under Skibsfarten Anførte, hvorimod denne Industrigreen antages at ville gaae tilbage, saafremt de nu herskende uheldige Conjuncturer for Fragtfarten skulde vedblive.

f. **I Henseende til Jordbrug.**

Byens Jorder ere Følgende:

1. Sydnæshougen, der ikke er skikket til Opdyrkning, men hvoraf Tid efter anden udstykkes Tomter til Bebyggelse, ligesom en Deel af den benyttes til Steenbrydning.
2. Et Stykke Mark ved Nygaardsveien, der er tilfæstet Eieren af Huset i 15de Rode No. 82 mod en aarlig Afgift af 8 Spd.
3. Den saakaldte Krohneng, henlagt under Eiendommen i 23de Rode No. 122 — 124 mod en aarlig Afgift af 15 Spd. 48 ß. og opdyrket.
4. Vesselengen, bortfæstet mod en aarlig Afgift af 1 Spd. og opdyrket.
5. Skandsemyren, opdyrket til Brug for 2 Familier og bortfæstet mod en aarlig Afgift af 2 Spd.
6. Grændsefjeldet, øde Udmark, bortfæstet mod en aarlig Afgift af 60 ß.
7. Breistølen, som i Aaret 1839 blev solgt til Enken Karen Pedersdatter Dahl for 100 Spd. mod en aarlig Afgift af 2 Spd.
8. Fjeldet, opdyrket og bortfæstet mod en aarlig Afgift af 4 Spd.
9. Endregaarden, opdyrket og bortfæstet mod en aarlig Afgift af 5 Spd. 96 ß.
10. Ved Endregaardsveien en Tomt, bortfæstet for 24 ß. aarlig.
11. Fløyen, bortfæstet for 96 ß. aarlig.
12. Det vestlige Voldstykke ved Stadsporten, bortfæstet til Kirkegaard mod en aarlig Afgift af 20 Spd.
13. Det østlige Voldstykke sammesteds, bortfæstet mod en aarlig Afgift af 11 Spd.

Samtlige disse Jorder, hvoraf de fra No. 3 til 11 incl. ere beliggende paa det saakaldte Fløifjeld, ere høist ubetydelige, hvilket ogsaa kan skjønnes af den ringe Afgift, der svares af dem. Den roesværdige Bestræbelse, som Flere i de senere Aar have viist, for at opdyrke ikke ubetydelige Strækninger af de Byen omgivende øde Fjelde, fortjener Anerkjendelse, da Byens Omgivelser derved ere forskjønnede, omendskjønt der i oeconomisk Henseende, paa Grund af Jordens Beskaffenhed, ikke er vundet noget Betydeligt.

g. **I Henseende til Tilstanden i Almindelighed.**

Til Oplysning herom er det ved Deres Majestæts naadigste Resolutioner af 23de December 1839 og 6te Mai 1840 befalet, at der skal fremlægges:

1. Tabel over de i Bergens By i hvert af de sidstforløbne 5 Aar thinglæste og aflæste Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, og afholdte Executions- og Udpantningsforretningers Antal og Beløb, hvilken Fortegnelse underdanigst vedlægges.

2. Opgave over Størrelsen af et Aars Løn for en Tjenestekarl og Tjenestepige, samt den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbeider. I Anledning heraf er det Stiftet opgivet, at Lønnen for en Tjenestekarl sædvanligen er 40 Spd. aarlig, for en Tjenestepige hos de simplere Classer fra 7 til 10 Spd. aarlig, men ellers sædvanligviis 16 Spd. Den ordinaire Dagløn for en simpel Haandarbeider er om Vinteren 40 ß. og om Sommeren 60 ß., medens man dog, især under Nordfarernes Losning i sidste Stevne, har betalt 72 ß. pr. Dag. De saakaldte Stokfiskessjouere, Arbeiderne ved Stokfiskens Indladning i Skibe til Udlandet,

faae 60 ß. pr. Dag og 60 ß. pr. Nat, og da de, paa Grund af de sædvanlige Hviletimer, de nyde under Navn af Pauser, kunne udholde at arbeide Døgnet rundt, saa kan man for dem regne Daglønnen til 1 Spd. pr. Døgn for nogle Dage i Ugen.

3. Milelængden af Districtets med Hjulredskab fremkommelige Veie, samt hvor stor Deel af dem i de sidste 5 Aar ere fra nyt af oparbeidede, eller forandrede fra ufremkommelige til farbare Veie. I denne Henseende maa Stiftet underdanigst bemærke, at Bergens Byes Veie ere af saa høist ubetydelig Udstrækning, at der ikke kan være Spørgsmaal om deres Milelængde, hvorhos de alle ere i saa farbar og god Stand, at deres Vedligeholdelse i de sidste Aar ikkuns har fordret et Beløb af 120 à 130 Spd. aarlig.

4. Opgaver over de i Districtet værende Sparebanker, samt private Brand- og andre Assuranceindretninger, og deres Status. Tilfølge heraf vedlægges underdanigst Afskrift af Bergens Sparebanks Status ved 1840 Aars Udgang, saavelsom Extract af Regnskabet for det her i Staden oprettede norske Brandassurance-Selskab paa Varer og Effecter for Aaret 1840, begge saaledes som de have været indrykkede i Bergens Adresseaviis.

Af vedkommende Tabel vil det naadigst kunne erfares, at Beløbet af de solgte faste Eiendomme i Aaret 1840 ikke har udgjort meget mere end ⅓ Deel af de foregaaende Aar. Aarsagen hertil kan vel for en stor Deel tilskrives den Omstændighed, at Vedkommende vilde oppebie det Tidsrum, da de Panteobligationer, som sædvanlig følge Skjøderne, kunde thinglæses uden at være skrevne paa stemplet Papir, men Stiftet antager dog, at de faste Eiendommes betydelige Synken i Priis, der i den sidste Periode i en mærkelig Grad har tiltaget, for en Deel kan være Aarsag til, at en ringere Afsætning af saadanne Eiendomme har fundet Sted. En saadan Synken i Priis paa faste Eiendomme maa formeentlig ansees som Beviis paa, at Velstanden har aftaget.

Dette kan ogsaa udledes deraf, at Fattigskatten i Aaret 1839 steeg til et Beløb af 20,000 Spd., medens den forhen sjelden har udgjort mere end 15 à 16,000 Spd. Vistnok kan Grunden hertil for en ikke ringe Deel søges i den mindre hensigtsmæssige Maade, hvorpaa Fattigunderstøttelsen er bleven ydet, nemlig ved Penge, hvorpaa man dog i den senere Tid har søgt at raade Bod ved Indførelsen af en Bespiisningsanstalt, ligesom man og er betænkt paa og har udkastet Plan til at gjøre Forsøg med en Tvangsarbeids-Anstalt, men Aarsagen ligger vel ogsaa for en stor Deel i, at Fortjenesten for Arbeidsclassen har aftaget, paa Grund af de mindre gode Fiskerier, og fordi Sildens Tilvirkning mere foregaaer paa Landet end forhen. Ogsaa Brændeviinsdrikken har vel bidraget sit hertil, hvilken Last upaatvivlelig befordres ved de 33 Værtshuusholdere og 10 Tracteurer, som efter vedlagte Tabel findes her i Byen. Det maa vel imidlertid antages, at deres Antal vil aftage, efterhaanden som de Nuværende afgaae. En Maadeholdsforening, som i forrige Aar blev oprettet, men som endnu ikke tæller synderlig mange Medlemmer, vil forhaabentlig ogsaa bidrage til at formindske hiin Last.

Daglønnen er, efter hvad der herom ovenfor underdanigst er anført, meget høi, og sandsynligviis høiere, end i de fleste andre Byer i Norge, hvoraf kunde synes at følge, at Tilstanden blandt Almueclassen burde være god, men det fortjener dog at bemærkes, at den høie Dagløn fornemmelig finder Sted paa visse Tider af Aaret, saasom i Vaarsildfiskeriets Tid i Marts Maaned, og under begge Nordfarsteyner, samt at der vanskelig kan ventes den Oeconomi af Almuesmanden anvendt, naar Arbeidsfortjenesten falder paa enkelte visse Tider, som naar den er mere stadig, eller jevn, det hele Aar igjennem.

Efter det saaledes Anførte, antager Stiftet, at Velstanden i det Hele, men fornemmelig blandt Almuesclassen, har i de sidstforløbne 5 Aar snarere af- end tiltaget her i Staden.

Bergens Stift den 12te Juni 1841.

Underdanigst
Hagerup.

Til Kongen!

I Forbindelse med den til Deres Majestæt under 12te Juni sidstleden underdanigst indgivne Indberetning om det mig naadigst anbetroede Overøvrigheds-Districts Tilstand i de sidstforløbne 5 Aar, udbeder jeg mig herved Tilladelse til underdanigst at afgive efterfølgende Continuations-Indberetning angaaende nogle offentlige Indretninger her i Staden, og en Deel andre Gjenstande, til hvilken Indberetning Stiftet senere er kommen i Besiddelse af de fornødne Materialier.

1. I det omhandlede Tidsrum ere følgende Expeditioner med Emigranter herfra afgaaede:

i 1837 til Newyork 84 Emigranter,
i 1839 til do. 46 —
i 1840 til Gothenborg (Antallet ei opgivet).
i s. A. til do. 10 Emigranter.

Samtlige disse Personer have været fra Landdistricterne, med Undtagelse af 4, som hørte hjemme i Byen, og hvoraf Ingen er kommen tilbage. Efter det Anførte kan Udvandringslysten ikke siges at have været i Tiltagende fra Landdistricterne i Bergens Stift, forsaavidt Expeditionerne ere foregaaede her fra Byen, ligesom den i selve Byen ikkuns saare ubetydelig har yttret sig.

2. Det Bergenske Musæums contribuerende Medlemmers Antal, der ved Udgangen af Aaret 1835 var 396, beløb sig ved indeværende Aars Begyndelse til 332.

Ligesom Musæets Velyndere, blandt hvilke det er saa heldigt at kunne nævne Deres Majestæt og Hans Kongelige Høihed Kronprindsen, ere vedblevne ved Gaver at forøge dets Samlinger, saaledes har Musæets Direction ogsaa bestræbt sig for ved Tuskninger med inden- og udenlandske offentlige og private Samlinger at bidrage dertil. Saadanne Bytninger ere indledede og gjorte hos Samlere i Christiania, Lund, Kjøbenhavn, Liebau, Hamborg, Bremen, Dresden, Rotterdam, Birmingham, Lissabon, Florentz, Neapel og Venedig. Directionen har tillige, forsaavidt de indskrænkede Indtægter have tilladt det, søgt ved Indkjøb at forøge Samlingerne, naar Leilighed dertil har tilbudt sig.

Paa de angivne Maader ere Samlingerne saaledes udvidede, at det ikke længere blev muligt, ordentligen at opstille samme i den for Musæet i Aaret 1830 indkjøbte Gaard. Directionen har derfor ladet opføre en stor ny af 14 Værelser i 2 Etager bestaaende Bygning, som er bleven færdig i Aaret 1840, har kostet hendved 4500 Spd., og er bleven forsikret i Brandcassen for 3750 Spd. Til denne Bygnings Opførelse har Musæet, mod rentebærende uopsigelige Actier, laant 3400 Spd.

Resten af hvad Bygningen har kostet, er deels bestridt med hvad man i de senere Aar har opsparet af Musæets aarlige Indtægter, deels ved Laan.

Foruden de oprindelige Samlinger, som ere: Antiqvitets- Naturalie- Mynt- Konst- Maleri- og Kobberstik- Diplom- og Bog-Samlingerne, er der i de seneste 5 Aar paabegyndt og forfattet en ethnographisk Samling og en Samling af Meubler og Huusgeraad, fra Middelalderen af indtil Slutningen af det 18de Aarhundrede. Antiqvitets- og Myntsamlingerne have faaet betydelig Tilvæxt. Det samme er Tilfældet med Naturalie-Samlingen. Af udstoppede Fugle har denne 701 Exemplarer; af udstoppede Pattedyr 43 Exemplarer; af Fiske og andre Dyr i Spiritus over 900 Individer i 804 Glasse; af udstoppede Fiske og Amphibier 110 Exemplarer, og af Skeletter eller Dele af Skeletter 67, hvoriblandt et complet Skelet af en Hval, og 3 af forskjellige Delphin-Arter. Myntsamlingen bestaaer af meer end 5000 Exemplarer, og Malerierne ere omtrent 180, hvor-

iblandt 10 Tempre-Malerier — et større Antal, end der skal findes i nogen offentlig nordisk Samling. Directionen har, forsaavidt dens Tid har villet tillade det, søgt at udarbeide Cataloger over Gjenstandene af ethvert Slags. Over Malerierne og Skeletterne ere de færdige; over Mynterne og Bøgerne for en stor Deel, men af Catalogerne over de øvrige Sager staaer der endnu meget tilbage.

Iblandt de indsamlede Fiske, lavere Søbyr og Søværter, er der ikke saa ganske faa, som deels ere nye Arter, og deels maa betragtes som nye for den Skandinaviske Fauna, og iblandt Antiqviteterne gives der adskillige, hvortil man forgjæves vil søge Magen i andre nordiske Cabinetter. Af Tidsskriftet Urda, som Directionen udgiver, er der i det omhandlede Tidsrum udkommet 1ste Binds 3die og 4de Hefte og 3 Hefter af 2det Bind. Ifølge det Foranførte, i Forening med de i bemeldte Tidsskrift indrykkede Beretninger og Afhandlinger, maa det vistnok erkjendes, at de 16 Aar, hvori Musæet har existeret, af Directionen, der bestaaer af 6 Embedsmænd og 1 Kjøbmand, ere blevne benyttede til, saavidt dens af andre Forretninger for største Delen optagne Tid, og de indskrænkede Ressourcer, have tilladt det, her i Byen at see oprettet et Institut, der vil tjene til at udbrede nyttige Kundskaber, saavelsom Smag for Konstsager, og derhos til at opdage ny samt fra Fordærvelse og Undergang at redde ældre Gjenstande, af hvis Opbevaring og Vedligeholdelse Videnskaberne i flere Tilfælde sikkerligen ville høste Nytte.

3. Tegneskolen i Bergen bestyredes forhen af en af det nyttige Selskabs Midte udvalgt Direction, men er siden Slutningen af forrige Aar henlagt under Kunstforeningens Direction. Elevernes Antal har ikkuns udgjort i Aaret $18^{36}/_{37}$ 24 og i hvert af Aarene $18^{39}/_{40}$ og $18^{40}/_{41}$ ikkuns 36, medens Skolen i Aarene $18^{37}/_{38}$ og $18^{38}/_{39}$ var lukket. En saa liden Frequents maa tilskrives Skolens indskrænkede Ressourcer, der have foraarsaget, at man ikkuns har kunnet optage faa Gratister, men har for de øvrige Elever maattet oppebære en Betaling, der skjøndt ringe, dog falder besværlig for de fattige Haandværksdrenge, til hvis Dannelse Skolen egentlig er oprettet. Hvor ubetydelige Skolens Ressourcer have været, vil kunne skjønnes af Følgende. Ved Udløbet af Vinterhalvaaret 1836 var Skolens Fond 95 Spd. 21 ß.

Aaret $18^{36}/_{37}$ var Udgiften 116 Spd. 82 ß. Indtægten 61 Spd. 18 ß.
og Beholdningen 39 — 77 ß.
Aaret $18^{37}/_{38}$ og $^{38}/_{39}$ var Skolen ikke aaben.
Aaret $18^{39}/_{40}$ var Udgiften 81 Spd. 104 ß. Indtægten 88 Spd. 45 ß.
Beholdningen 46 Spd. 18 ß.
Aaret $18^{40}/_{41}$ var Udgiften 91 Spd. 62 ß. Indtægten 95 Spd. 44 ß.
og Beholdningen 50 Spd.

Da det ved Lovgivningen er gjort til Pligt for en stor Deel vordende Haandværkere at underkaste sig Prøve i Tegning, førend de kunne erholde Borgerskab som Mestere, er der ingen Tvivl om, at Skolen vilde være bleven besøgt af et langt større Antal Elever, hvis dens Ressourcer havde tilladt den, at optage flere Gratister og udvide dens Virksomhed. Af Mangel herpaa, har man vel været nødsaget til ikke at være for noieseende med de af Haandværkerne aflæggende Prøver i Tegning, hvilket igjen maa virke skadeligt paa Haandværksdriften, da det maa erkjendes, at Intet virker saa gavnligt paa denne, som Færdighed i Tegnekonst. Skolen har ogsaa hidindtil maattet indskrænke sig til ikkuns at benytte een Lærer og at lade Eleverne øve sig alene efter Fortegninger, og tildeels efter virkelige Gjenstande, hvorimod dens Midler ikke har tilladt den at anskaffe Gibsafstøbninger. Det er ogsaa meget at beklage, at Skolen ved flere Storthing er nægtet offentlig Understøttelse, medens Tegneskolen i Christiania er bleven bevilget en Saadan. Formodentlig har man anseet sidstnævnte Skole som et Normal-Institut, hvor Eleverne fra alle Kanter af Landet kunne søge Dannelse; men dette er upaatvivlelig en feilagtig Anskuelse, da Tegneskolen i Christiania neppe virker synderlig udenfor Byen og dens nærmeste Omegn, og det er da heller ikke at vente, at fattige Haandværksdrenge og Svende

skulle kunne foretage en lang Reise, og i længere Tid opholde sig paa et kostbart Opholdsted, for at nyde godt af en saadan Indretning. I den senere Tid er man vel kommen overeens om at søge frivillige Bidrag til Tegneskolen her i Staden, men, naar der tages i Betragtning, til hvor mange Øiemed den offentlige Godgjørenhed i den senere Tid jevnligen bliver opfordret, er det neppe at vente, at Bidragene ville blive synderlig betydelige.

4. I det af det nyttige Selskab her i Staden oprettede Meubel-Magazin er udsolgt af de af Haandværkere deri indsatte Varer:

i Aaret	1836	til et Beløb af	. .	4014	Spd.	44	ß.
= —	1837	= = =	. . .	3343	—	82	=
= —	1838	= = =	. . .	3248	—	54	=
= —	1839	= = =	. . .	2332	—	24	=
= —	1840	= = =	. . .	2910	—	6	=
			Tilsammen	15,848	Spd.	90	ß.

hvorhos der af Selskabet er gjort Haandværksmestere følgende Forskud paa de af dem i Magasinet indsatte Varer

i Aaret	1836	. . . . .	593	Spd.	
= —	1837	. . . . .	575	—	
= —	1838	. . . . .	230	—	
= —	1839	. . . . .	308	—	
og = —	1840	. . . . .	618	—	
		Tilsammen	2324	Spd.	

Den Selskabet tilhørende, til Meubelmagasin benyttede Gaard, er i bemeldte Tidsrum bleven saaledes udvidet og indrettet, at der i samme kan rummes, og bequemt opstilles, et langt større Antal af Meubler og andre Haandværksarbeider, end tilforn. Det kan derfor formeentlig ansees som et Tegn paa aftagende Velstand blandt Haandværkerne at der i senere Aar er bleven solgt for et mindre Beløb, medens Forskudet i det sidste Aar har tiltaget.

5. Et Maadeholdsselskab blev, efter forskjellige Opfordringer i Bergens Stiftstidende, stiftet her i Staden, den 17de August f. A. af 32 Personer, der bleve enige om de for Selskabet gjældende Love, hvis Hovedbestemmelse lyder:

„Vi erklære og love fra nu af ikke at drikke noget Slags Brændeviin, enten ublandet eller som blandet Drik, eiheller give vore Koner og Børn det, ikke give det til dem, som tjene os eller staae i vort Arbeide, men meget mere bevæge vore Venner og Bekjendte til ganske at afholde sig fra denne giftige Drik."

Disse Love ere senere vedtagne af i det Hele 141 Personer, af hvilke En har udmeldt sig og 4 formedelst aabenbar Overtrædelse af deres Løfte ere udslettede.

Uagtet denne Forening saaledes ikke er talrig, skal der dog i samme findes enkelte forhen som aabenbare Drankere erkjendte Personer, hvilke hidindtil trolig skulle have holdt Løftet, og troværdige Mænd udenfor Foreningen have forsikret, at Consumtionen af Brændeviin synligen har aftaget siden Foreningens Stiftelse, samt at Arbeidere og Kjøbere gjøre mindre Fordring paa at blive tracterede med Brændeviin nu end tilforn.

Hvad der efter Stiftets Formening fornemmelig forhindrer Maadeholdsagens Fremme her i Byen, er den Omstændighed, at der ved de store Nordlandssteevner, og i Fiskeriets Tid, er stor Concurrence imellem de Handlende til at erholde Arbeidere, og at disse da hellere tage Tjeneste der, hvor de kunne blive tracterede med Brændeviin, end hvor de Intet erholde.

6. De forberedende Skridt til Oprettelsen af et **Børneasyl** her i Staden ere gjorte:

Ved en af Biskop Neumann, til Bedste for et vordende Asyl, udgiven Bog, indkom 831 Spd. 39 ß.
Ved en af Cantor Schediwy m. Fl. i samme Hensigt given Concert, indkom . . 89 Spd. 12 ß.
Tilsammen 920 Spd. 51 ß.

Denne Sum, som blev stillet til Formandskabets Raadighed, er, forsaavidt den endnu ikke til Hensigtens Fremme er benyttet, henstaaende i Bergens Sparebank. Formandskabet overdrog en Forening af 5 Mænd at udkaste en Plan til et Prøveasyl, og gjøre forberedende Skridt til at sætte det i Værk. Det Første er skeet, og Foreningen har af Overcommissionen leiet Locale i den Fattigvæsenet nu tilhørende gamle Cathedralskoles Bygning. Der er antaget Arbeidere, som for Øieblikket ere beskjæftigede med at forfærdige det fornødne Inventarium; en Pleiemoder bliver i disse Dage engageret, en Indbydelse til Forældre blandt Arbeidsclassen at anmelde deres Børn til Optagelse er forfattet, trykket og omdeelt i Byen. Det antages saaledes, at Asylet i disse Dage vil kunne træde i Virksomhed.

7. Bergens **Søndagsskole** har ikke noget eget Locale, men holdtes indtil Høsten 1837 i Korskirkens Fattigskole og Borgerlunderviisningsskolen, hvor 240 Elever, for det Meste Haandværksdrenge og Tjenestekarle, undervistes i Skrivning, Regning, Læsning, og nogle enkelte desuden i Modersmaalet og Geographi. Da Skolen ikke kunde optage Alle, som søgte til den, overlodes ligeledes den almindelige Friskole til Søndagsskolens Brug, hvilken saaledes senere har optaget 65 flere Elever, i det Hele altsaa 305. Underviisningen besørgedes indtil 1ste Mai 1840 gratis, fornemmelig af Cathedralskolens Elever, og Underviisningstiden var i Sommermaanederne fra 6 — 9 om Morgenen, og i Vintermaanederne fra 3 — 6 Eftermiddag; men dette mindre heldige Arrangement sattes Bestyrelsen istand til at forandre fra fornævnte Tid af, da en Opfordring fra samme til at skjænke Skolen større Understøttelse, mødtes med udmærket Velvillie af Byens Borgere; Bestyrelsen antog da, foruden 2 Inspecteurer, lønnede med respective 25 Spd. og 15 Spd. aarlig, 13 Lærere, hver med en Løn af 10 Spd. foruden Gratialer til de Dueligste. Skolens Udgifter, som før vare omtrent 100 Spd., ere derved stegne omtrent til 250 Spd. aarlig. Den har fra først af intet Fond havt, og bestod derfor alene med de Gaver, som Skolens Velyndere aarligen skjænkede den; men ved den sparsommelige Maade, hvorpaa Skolen bestyredes, har den oplagt en Capital, som fremdeles er i Stigen, saa at Skolen, om ikke ret mange Aar, forhaabentlig vil i sin nærværende Forfatning kunne bestaae, om dens Velgjørere end maatte finde mere paatrængende Indretninger at offre de Bidrag til, som Søndagsskolen hidtil har oppebaaret. Som en Søndagsskolen annecteret Indretning, bør og nævnes en Tegneskole for Haandværksdrenge. Den holdes ogsaa paa Christi Krybbe, Underviisningen gives gratis 2 Timer hver Søndag af Malermester Antonisen, og Fortegningerne ere bekostede af Søndagsskolen. Denne Skole har omtrent 30 — 35 Elever.

Sluttelig tillader Stiftet sig underdanigst at anmærke, at af de 49 Grosserere, som, ifølge den første Indberetning, her i Staden have erholdt Grosserer-Attest, drive ikkuns de 7 denne Handel, da de Øvrige, hvoraf desuden 3 ere døde, enten senere have erhvervet Borgerskab som Kjøbmænd, og derved ere blevne berettigede til at handle saavel **en gros** som **en detail**, eller, som Haandværksmestere, ifølge Loven om Haandværksdriften, have anden Hjemmel for deres Brug, forsaavidt dette bestaaer i Handel, eller endelig aldeles ingen Handel drive, hvilket Sidste, saavidt man har kunnet bringe i Erfaring, er Tilfældet idetmindste med 5 à 6 af dem, der have erhvervet Grosserer-Attest.

Bergens Stift den 29de September 1841.

Underdanigst
Hagerup.

Søndre Bergenhuus Amt.

Til Opfyldelse af de Kongelige Resolutioner angaaende Beretning hvert 5te Aar om Districtets Tilstand, giver Amtet sig den Ære herved at indsende de i saa Henseende modtagne Forklaringer med Bilage fra Fogderne i Søndhordlehn og Hardanger samt i Nordhordlehn og Vos saavelsom fra Forvalterne paa Rosendals og Lysekloſters Godser. Alle disse Forklaringer have noiagtigen fulgt de angaaende Beretningernes Indhold givne Bestemmelser og ikke ladet nogen Materie, som derefter skal omhandles, uberørt; det er kun at beklage, at om Adskilligt have paalidelige Underretninger ikke været at erholde, men skjøndt Vanskelighederne vel ikke nogensinde kunne haabes ganske bortryddede, er det dog at formode, at den Omstændighed, at Opmærksomheden nu engang er henvendt paa disse Puncter, vil bidrage til, at man dog, naar Beretninger senere i Tiden skulle afgives, kan komme nærmere til Maalet, end nu. Amtet veed Intet i de meddeelte Forklaringer at berigtige; dertil skulde i alt Fald blot kunne henregnes Meddelelsen af den Oplysning, at det ikke har stadfæstet sig, at Bergens Politi, saaledes som var Foged Vidsteen forebragt, vilde gjøre det i sin Tid givne Forbud imod Afsætning af Landmandens Producter andensteds end i Bergen gjældende. Den af Forvalter Langballe fremsatte Mening, at Fordelene af Vaarsildfiskeriet ikke skulde opveie den Skade, det foranlediger, ved at Jordbruget forsømmes og Skovene forhugges, kan Amtet heller ikke tiltræde. Fordelene ved dette Fiskeri indskrænke sig heller ikke til dem, der tilfalde de Fiskende og Jægteførerne. Hvor vigtige og indgribende i mange Forhold de ere, hvor mange ved dette Fiskeri finde Underholdning og Næringsvei, selv om Udbyttet paa Afsætningsstedet er ringe, indsees uden nogen Udvikling.

Idet Amtet iøvrigt henholder sig til de nævnte Forklaringer, finder det, at det kun kan betragtes som en skyldig Erkjendelse af den Flid, de have Præg af, at de forelægges det Kongelige Departement **in originalibus**, hvormed Hensigten formeentlig ligesaa fuldt opnaaes, som om Amtet havde extraheret og samlet dem i en eneste Beretning, hvilket forekommer Amtet at være efter Omstændighederne en ikke passende Maade at benytte Andres Arbeide paa, foruden at det vilde være tidsspildende. Kun Tabellerne har Amtet omarbeidet eller sammendraget, deels da de ved Oplysninger, erholdte senere end de specielle Beretninger, kunde blive fuldstændigere, deels for at de kunde efter Forskrifterne paa et Sted samle, hvad der vedkom det hele Amtsdistrict.

Med Hensyn til de Oplysninger, der attraaes om Udskiftningen, har den constituerede Sorenskriver i Hardanger, Vos og Lysekloſter forklaret, at det ikke kan oplyses, hvilke eller hvormange Brug der ere i Fællesskab, allermindst forsaavidt man derunder vilde indbefatte dem, som vel ere udskiftede, men ikke saa fuldkomment, at de, om den ved Udskiftningsloven paabudne Forhøielse i Landskatten endnu havde kunnet finde

Sted, vilde have undgaaet denne, og at det heller ikke kan bedømmes, om de Udskiftningsforretninger, som ere afholdte i Løbet af de 5 Aar, Beretningen angaaer, have denne Fuldkommenhed. Da dette synes at maatte erkjendes rigtigt, har Amtet heller ikke formeent, at den Kongelige Resolution har villet havt Oplysningen, der skulde meddeles om Udskiftningen, anderledes forstaaet, end at saamange Brug, som der er afholdt Udskiftningsforretninger paa, betragtes som udskiftede, uden Hensyn til, om yderligere Udskiftning kunde ansees ønskelig og mulig eller ikke. I Overeensstemmelse med denne Mening er derfor den hidhørende Tabel bleven forfattet. De paa Lysekloſters Gods thinglæste 169 mindelige Udskiftningsforretninger har Amtet ikke troet at kunne medtage, da de efter Opgivende næsten alle ere egentlig kun Grændseskjelsforretninger for Proprietair Formanns Gaarde. Heller ikke i Søndhordlehn eller Nordhordlehn har Oplysning kunnet meddeles om, hvor mange Brug der ved Periodens Begyndelse laae i Fælledskab.

Om adskillige Gjenstande har Amtet troet at burde forlange yderligere Oplysninger, der, naar de indkomme, skulle blive indsendte, da det ikke er anseet rigtigt, efter dem at opholde de nærværende Indberetninger.

Saaledes savnes detailleret Forklaring om de i Alvøen byggede Skibe, og nogle af de Oplysninger, som skulle indtages i Tabellen i Henseende til de paa Rosendals Gods byggede Jægter. Ligesaa antager Amtet, at detailleret speciel Forklaring i Analogi af det for Kjøb- og Ladestederne Bestemte burde haves med Hensyn til Bergens i Nordhordlehns Fogderi beliggende Forstæder, **in specie** den betydeligste af dem, Sandvigen, og at deri burde inddrages, hvad der ellers indeholdes i de almindelige Tabeller om de derværende Indretninger.

Amtet skal nu tillade sig at omtale nogle Puncter, som efter dets Formening ikke bør være udenfor Betragtning, naar der skal dømmes om Districtets Tilstand.

Den frygtelige Sygdom Spedalskhed, der udbreder sine rædselfulde Virkninger til flere Generationer, formenes at være i Tiltagende, og de Ulykkeliges Lod er saameget mere at beklage, som den for dem oprettede Pleieanstalt i Bergen, St. Jørgens Hospital, ikke mere kan modtage alle dem, der ønske at optages sammesteds, og dens Bestyrelse holder for, at der ikke paaligger Stiftelsen nogen Forpligtelse til at skaffe Plads for alle Spedalske eller for Flere, end der for Tiden er Rum til. Mange Spedalske maae altsaa forblive længe hjemme, efterat deres Trang til at indlemmes i Stiftelsen er bleven oplyst, hvilket i flere Tilfælde neppe kan feile at have skadelig Virkning og stundom maa bidrage til Sygdommens Forplantning.

Den veneriske Sygdom formener Amtet derimod at kunne ansee aftagen i Amtsdistrictet, skjøndt der i de 5 Aar, Beretningen omhandler, undertiden har fra enkelte Districter været i kort Tid indbragt saa mange veneriske Patienter til Bergens Sygehuus, at det har maattet vække Opmærksomhed og extraordinair Foranstaltning fra Amtets Side har maattet træffes til Sygdommens Standsning. Dette har været Tilfældet i Røldals Sogn, men væsentligst i det Bergen nærliggende Askøens Sogn. De Syge, der ikke bequemmelig kunne tilsees og behandles af Districtslægerne i deres Hjem, indbringes til Bergen og optages i det derværende Sygehuus. Den medfølgende Tabel viser, hvormange Patienter der i hvert af de Aar Beretningen angaaer, har fra Amtsdistrictet været for Amtets Regning optagne i Bergens Sygehuus og i hvormange Dage, samt hvormange og i hvormange Dage de have været i Mentalsygehuset i Bergen. Flere Affindige bevares desuden hjemme. Spiren til flere ofte meget ondartede og smitsomme Sygdomme antages at maatte søges i det meget Ondt, de Fiskende maae døie under Vaarsildfiskeriet. Vanskeligt er det at bringe Almuen til at iagttage de til at hindre Smittes Udbredelse nødvendige og befalede Forsigtighedsregler, som ofte have maattet indskjærpes. Deres indskrænkede Boliger lægge ogsaa Hindringer i Veien.

Fra Aaret 1837 har Nordhordlehns Sorenskriveri havt en Districtslæge, istedenfor at forhen Districtet maatte noies med den Hjælp, der kunde erholdes fra Bergen, ofte af ueraminerede Læger. Ved Storthinget i 1839 blev ogsaa bevilget Gage for en særegen Districtslæge for Hardanger, men skjøndt Omstændighederne

have bevirket, at Distrectet hidtil har beholdt fælleds Læge med Vos, saa har det dog i den største Deel af 1840 ved extraordinair Lægehjælp erholdt i det Væsentlige det Gode, som en speciel Districtslæges Ansættelse skulde sikre det.

Af lønnede Gjordemødre gives i Amtsdistrictet kun 2, begge paa Vos. Almuernes Uvilligheb imod Ansættelse af oplærte Gjordemødre kunde vistnok ventes at ville aftage efterat Loven af 24de Mai 1839 er emaneret, men sikkert Haab derom kan man nok neppe gjøre sig. Forfølgelser af uoplærte Gjordemødre have ogsaa forhen været saagodtsom ukjendte her i Egnen.

En for den indre Communication i Amtsdistrictet vigtig Bipostindretning, nemlig fra Vosse Postaabneri igjennem Hardanger til Roalstvedts Postaabneri i Søndhordlehn, og imellem Storøens Præstegjeld samt Skaanevigs Postaabneri i Søndhordlehn har været i Gang siden Aaret 1837.

Af de Goder, en regelmæssig Dampskibsfart skjænker, har Districtet begyndt at nyde Godt i Aaret 1840, skjøndt kun ufuldkomment.

Transporten af Landmandens Producter og Fornødenheder lettes meget ved, at den for største Delen kan foregaae tilvands. I Henseende til, hvad Communicationen er bleven lettet, forsaavidt den foregaaer tillands, bør Amtet ikke anse sig som nogen habil Dommer, da det Foretagne er en Følge af dets egne Foranstaltninger. Det skal derfor indskrænke sig til at oplyse, at de almindelige Veivæsensudgifter, hvorunder altsaa ikke er indbefattet, hvad der er udredet til Bygdeveiene, have udgjort:

i Aaret	1836	. . . . .	2416	Spd.	113 ß.
= —	1837	. . . . .	2473	—	16 =
= —	1838	. . . . .	4067	—	49 =
= —	1839	. . . . .	2870	—	46 =
og i —	1840	. . . . .	2725	—	63 =

Som et Datum, hvoraf synes at kunne udledes, at Forfatningen her i Amtsdistrictet i Almindelighed ikke hindrer Indvaanerne fra at opfylde deres pecuniaire Forpligtelser, skal Amtet tillade sig at anføre, at saafremt der paa Bekjendtgjørelserne fra Banken om forsømmelige Debitorer har været opført Nogen fra søndre Bergenhuus Amt, har det været et sjeldent Tilfælde. Antallet af de for Retten indstævnede private Sager har ifølge de hertil indkomne aarlige Desiignationer ikke heller været betydeligt, nemlig

i Aaret	1836	. . . .	112
= —	1837	. . . .	127
= —	1838	. . . .	119
= —	1839	. . . .	89
= —	1840	. . . .	101

Som bekjendt have i nogle Aar Udvandringer fra enkelte Dele af Amtsdistrictet, især Vosse Præstegjeld, fundet Sted til America. Amtet troer dog ikke, at man heraf kan med Føie udlede Noget imod Tilstanden i dette Distrikt i Sammenligning med, hvorledes den er andensteds i Norge. De Udvandrede, hvoriblandt vare flere formuende Folk, der beboede gode Gaarde, have vel for det Meste ladet sig lede af overdrevne Forestillinger om den Formue, som i Amerika kunde med Lethed erhverves.

Af Pantegjældens Forøgelse kunde man snarere slutte til Forfatningens Forringelse, hvis det ikke maatte antages, at Vedkommendes Ligegyldighed ved at lade ældre Hæftelser udslette, bidrog til at gjøre Resultatet af den hidhørende Tabel ugunstigere, end det i Virkeligheden er.

At de, der kjøbe Gaarde, hvoriblandt formeentlig en ikke ubetydelig Deel beneficerede eller offentlige Stiftelsers i dette Tidsrum ere forvandlede til Eiendomsgods, oftest maae behæfte Gaardene med Gjeld, vil ikke vække Forundring, og en Deel af Hæftelsernes Forøgelse kan formeentlig derivere sig derfra.

Ifølge alt det Oplyste antager Amtet at have Grund til at formene, at Districtet i det her omhandlede Tidsrum er gaaet noget fremad, skjønt maaskee ikke i nogen særdeles mærkelig Grad, hvilket, saavidt skjønnes, i et saa kort Tidsrum heller ikke kunde ventes.

Søndre Bergenhuus Amt, Bergen den 18de November 1841.

Schydtz.

Bilage til foranstaaende Beretning.

a. Forsaavidt Søndhordlehn og Hardanger Fogderi angaaer.

Til Følge den Kongelige naadigste Resolution af 23de December 1839 og Amtets Skrivelse af 29de Januar og 2den Juni f. A., meddeles herved ærbødigst følgende Beretning angaaende det mig naadigst anbetroede Fogderies nærværende Tilstand, idet jeg tillige giver mig den Ære at fremsende de fra Fogderiets 16 Lensmænd efter Opfordring modtagne Indberetninger i denne Anledning.

1. Efter Resolutionens § 2, med Hensyn til Jordbruget:

Dette, der er den væsentligste og sikkreste Indtægtskilde for den største Deel af Fogderiet, staaer desværre fremdeles paa et temmeligt lavt Trin. Mangel paa Kundskab om Jordens rette Behandling, slette og uhensigtsmæssige Arbeidsredskaber, tildeels Mangel paa Evne saavel til at anskaffe de Bedre, som til at bestride Dyrkningsomkostningerne, Localet, Fiskeriet og endelig en ulykkelig næsten almindelig indgroet Forkjærlighed til Forfædrenes Skikke og Brug, maa man tilskrive dette Onde. Her gives nogle Personer udenfor Bondestanden, hvoriblandt især udmærker sig Eieren af Halsnø Klostergaard, Lieutenant Juel, der foregaaer Almuen med gode Exempler i en forbedret Jorddyrkning og hensigtsmæssige Arbeidsredskabers Anvendelse, hvilket forhaabentlig vil have en velgjørende Virkning og allerede tildeels har viist gavnlige Spor, især i Eids Sogn, hvor bemeldte Lieutenant Juel er boende. Dyrkningsmaaden her i Fogderiet er forskjellig. I de Thinglauge, der ligge ude ved Havkanten, spades Jorden næsten overalt, hvorimod den i de Thinglauge, der ere beliggende inde i Landet eller langs Fjordene, almindelig ploies, hvor dette lader sig gjøre. Jorden brydes og tilsaaes overalt om Foraaret, hvorimod Høstsæd, saavidt vides, ingen Steder anvendes. Næsten overalt gjødsles Ageren efterat Sæden er lagt, ved at udspredes ovenpaa, hvilket man især bruger for desbedre at skjule Sæden. Paa enkelte Gaarde t. Ex. Halsnø Klostergaard, ploies Jorden om Høsten, men tilsaaes først om Foraaret. Høstploining vilde heller ikke almindelig være anvendelig, paa Grund af Jordernes skraa Beliggenhed langs Fjordene, da den bedre Jord ved at løsnes, i de for det Meste indtræffende aabne Vintre, vilde skylles bort. Almindelig benyttes den Jord, der engang er opbrudt til Ager, fremdeles til saadant Brug, og kun paa meget faa Gaarde brydes ny Ager og gjenlægges gammel, uagtet dette dog paa de fleste Steder, naar undtages enkelte af Havdistricterne og en Deel af de inde i Fjordene beliggende Gaarde, som Kingservigs Præstegjeld, vilde være anvendeligt. Det saakaldte Berelbrug finder saaledes ikke Sted, naar undtages paa yderst faa Gaarde. Agerdyrkningsredskaberne ere i Almindelighed meget slette. Hvor Jorden spades tilberedes den derefter med saakaldte Pikkegræv og River, der tildeels ere forsynede med Trætinder, men almindelig med Jerntinder, og med Riverne nedrives Sæden. Paa de Gaarde, hvor Jorden ploies, tilberedes den derefter paa nogle, som ovennævnt, med Pikkegræv og River, paa andre derimod med Harv, der almindelig er forsynet med Jerntinder. I flere Thinglauge har man i den senere Tid lagt sig efter bedre Plouge

og bedre Harve, der for en Deel ere arbeidede efter de paa Jarlsberg brugelige. Dog er det ogsaa i disse Thinglauge ikke almindeligt, men kun paa enkelte Gaarde. Imidlertid er Begyndelsen gjort og saaledes tør man haabe at det hermed vil gaae fremad. Den almindelige Sædart er fremdeles næsten i hele Fogderiet Havre og Potetes, som den meest fordeelagtige, naar undtages i det Indre af Hardanger, hvor almindelig saaes Byg og Blandkorn eller saakaldet Ryske, istedenfor Havre. Paa Grund af Folkemængdens betydelige Tilvæxt, maa det anseés tvivlsomt, om Districtet vilde kunne brødføde sig selv med Korn, om end Jorddyrkningen var bragt til Fuldkommenhed, men med Hensyn til Jordbundens Beskaffenhed og Klimatet, kan det dog formeentlig antages, at ingen betydelig Mængde af Kornvarer i saa Fald behøvedes at kjøbes. Imidlertid er dette nu langtfra Tilfældet, da en Mængde Korn aarlig kjøbes, deels fra Bergen og deels fra Stavanger. Forholdet mellem Districtets Korn- og Potetesavl og dets Behov, vil omtrentlig erfares af Lensmændenes Indberetninger, uagtet disse i saa Henseende ere saare ufuldstændige og upaalidelige, som byggede paa løse Overslag. Imidlertid maa det efter disse Indberetninger antages, at Districtet i Almindelighed kun avler omtrent 3/4 Parter af det nødvendige Korn, og at saaledes omtrent 16,000 à 20,000 Tønder Kornvarer aarlig indkjøbes, hvoraf den største Deel Byg. Potetesavlen er derimod mere end tilstrækkelig til Behovet, da deraf i almindelige gode Aar formeentlig sælges nogle tusinde Tønder. Liin og Hamp dyrkes ikke, undtagen i Strandebarms Præstegjeld noget høist ubetydeligt af førstnævnte Sort; heller ikke Humle, undtagen i Vigøers Præstegjeld, omtrent 5 Voger aarlig. Af Haveværter dyrkes kun i enkelte Præstegjelde en ubetydelig Deel, der næsten alene indskrænker sig til Kaalrabi og Gulerødder, hvoraf en Deel afhændes. Hvad Opelskningen af Frugttræer angaaer, da er denne i de fleste Præstegjelde i Tiltagende, men er endnu saare ubetydelig, undtagen i Kingservigs Præstegjeld og Ulvig Sogn af Gravens Præstegjeld, hvorfra aarlig i gode Aar udføres en ei ubetydelig Deel Æbler, Pærer, Kirsebær og Blommer, der i Godhed kan sættes ved Siden af den bedre udenlandske Frugt. Imidlertid har Frugtavlen i de sidste Aar været mislig, da Orme have beskadiget saavel Træerne som Frugten i Udsæden, og Avlen antages efter Lensmændenes Indberetninger, almindelig at være noget forøget, siden de ved den sidste Tælling fremkomne Opgaver herover. I Forbindelse med de her afgivne Oplysninger, er affattet medfølgende Tabel.

2. Efter Resolutionens § 3, med Hensyn til Fædriften.

Efter Lensmændenes Indberetninger, antages ingen mærkelig Tilvæxt at have fundet Sted i det ved sidste almindelige Tælling forefundne Antal af Heste, stort Qvæg, Faar, Gjeder og Svin; dog er det hermed formeentlig gaaet lidt fremad. Af Indberetningen fra Lensmanden for Gravens Skibrede, vil det erfares, at i de sidstforløbne 5 Aar, især sidstleden Vinter, er i Gravens Præstegjeld anskaffet endeel tamme Reensdyr, der i sidste Aars Foraar ialt udgjorde 202 Stykker, og at det haabes, at disse for Fjeldbonden vistnok særdeles nyttige Dyr fremdeles ville formere sig og skaffe vedkommende Bygd en ny Næringskilde. Maatte blot ikke Reensdyrenes værste Fiende, Ulven, atter indfinde sig, og som engang forhen har været Tilfælde, forjage og ødelægge dem. De vilde Reensdyr, hvoraf en ei ubetydelig Deel forhen opholdt sig paa Fjeldene imellem Hardanger og Agershuus-Stift, skal derimod, efterat de tamme Reensdyr anskaffedes, have fjernet sig. Til Heste-, Qvæg- og Faareracens Forædling vides i Almindelighed intet at være gjort, kun i enkelte Bygder har man i den senere Tid søgt at anskaffe sig bedre Faar, for det meste fra Stavanger Amt, der ere en Blanding af engelske og spanske. Til Engenes Forbedring vides heller intet almindelig at være gjort, da Englandet kun paa de meget faa Gaarde, hvor ny Ager opbrydes og gammel gjenlægges efterat være tilsaaet med Høfrø, almindelig med Thimothifrø, er skredet fremad til synlig Bedring. Engene kan formeentlig heller ikke almindelig forbedres paa anden Maade, end ved at gjenlægge gammel Ager til England, da Gjødning mangler til Engen, en Mangel, der vistnok meget hindrer det hele Jordbrug i dette District, hvor Jorden, der i Almindelighed er tør, skarp og sandig, tiltrænger megen Gjødsel, om den skal kunne drives betydelig fremad

til det Bedre. Hvad Forholdet mellem Eng og Agerland angaaer, da vil det af Lensmændenes Indberetninger erfares, forsaavidt de herom have været istand til at yttre sig, at dette i de forskjellige Præstegjelde eller Thinglauge er høist ulige. I nogle Thinglauge er Jordbunden fordeelagtigere og bedre skikket til Agerland, end i andre, hvor følgelig den største Deel af Indmarken benyttes til Eng, hvortil kommer, at Agerdyrkningen ogsaa i enkelte Thinglauge er skredet mere fremad end i andre. Endog i et og samme Thinglaug er Forholdet høist forskjelligt paa de forskjellige Gaarde. At opgive Forholdet med nogenlunde Nøiagtighed, er saaledes umuligt, men efter et omtrentligt Skjøn maa Agerlandet i Almindelighed antages at udgjøre 1/10 Deel mod Englandet. Forøvrigt benyttes maaskee almindelig en uforholdsmæssig stor Deel af Gaardene til Eng. Forholdet mellem Besætning og Korn samt Potetesavlingen er som en Følge af det Sidstanførte i Almindelighed ligesaa forskjelligt og umuligt med Nøiagtighed at opgive, men maa ligeledes efter et løseligt Skjøn antages almindelig at udgjøre omtrent Halvdelen, følgelig at Avlingen er dobbelt mod Besætningen, saa at t. Ex. den Gaard, der føder 10 Kreaturer, avler 20 Tønder Korn og 20 Tønder Potetes. Af Fedevarer afhendes fra alle Fogderiets Præstegjelde en større eller mindre Deel, og fra nogle Præstegjelde, især fra dem der ere beliggende længere inde i Fjordene og fornemmelig fra Hardanger, en ikke ubetydelig Deel Smør, Talg og Ost til Bergen og Stavanger og tildeels til Byerne længere sydefter indtil Christiansand, men at opgive Forholdet mellem Districtets Frembringelse af og Behov for Fedevarer, anseer jeg for umuligt, om man endog vil indskrænke sig til et løst Overslag. Foruden Fedevarer udføres almindelig, især fra de Præstegjelde, hvor Havnegangen er god, en betydelig Deel Slagtevæg, meest til Bergen, men ogsaa tilligemed en Deel Heste til Østlandet, samt en Deel Uld og Skind til Nabodistricterne.

3. Efter Resolutionens § 4, med Hensyn til Skovdriften:

Denne er i Almindelighed høist ubetydelig. Enkelte Bygder have liden eller tildeels ingen Skov, endog ikke til det fornødne Brænde. Districtets Furreskove ere ikke betydelige, og afgive i Almindelighed kun lidet mere end hvad Districtet behøver. Løvskoven, der almindelig bestaaer af Birk, Older, Hassel, Ask, Røn og Esp, er i de fleste Præstegjelde tilstrækkeligt til eget Forbrug, og nogle især inde i Hardanger, afgive endog en Deel Brænde og Tondebaand til Salg. I de meest skovløse Bygder, benyttes Torv til Brændsel, men ogsaa dermed ere disse Bygder kun maadelig forsynede. Af Furreskoven afsættes en ringe Deel Bord eller Bræder. Saavel Furre- som Løvskoven antages i Almindelighed at være i Aftagende, formedelst altfor stærk Hugst. Antallet af de i Districtet værende Saugbrug, med Angivelse af hvad der aarlig paa dem opskjæres samt hvorvidt de ere Udskibnings eller Bygdesauge, vil behagelig findes anført paa medfølgende Tabel. Kul- og Tjæretilvirkningen indskrænker sig til Districtets eget Behov, og er neppe tilstrækkelig, da en Deel Tjære og Steenkul kjøbes fra andre Steder, dog ei i nogen Mængde.

4. Efter Resolutionens § 5, med Hensyn til Fiskeri.

Fiskeriet kan kun betragtes som Hovednæring for Findaas Præstegjeld, en Deel af Fittje Sogn af Storøens Præstegjeld, samt Østevold og Møgster Sogne af Sunds Præstegjeld. For den øvrige Deel af Fogderiet har det derimod i de senere Aar været en vigtig Binæring. Vaarsildfiskeriet, som det vigtigste Fiskeri, har været meget forskjelligt i de sidstforløbne 5 Aar. Saaledes var det i Aarene 1836, 1838 og 1839 lidet eller intet, derimod i Aarene 1837 og 1840 meget godt. Det foregaaer langs Havkysten i Findaas Præstegjeld og Fittje Sogn af Storøens Præstegjeld, samt Østevold og Møgster Sogne af Sunds Præstegjeld. Silden fanges deels med Garn og deels med Nod, i den senere Tid almindeligst og fordeelagtigst paa sidstnævnte Maade. Som en Følge af det heldige Fiskeri i Aarene 1837 og 1840, er en betydelig Mængde flere Nøder anskaffede end som forhen benyttedes, da Fiskeriet med Nod afgiver, naar man er heldig, et langt større Udbytte end med Garn. Garnfiskeriet er saaledes i Aftagende. Foruden Vaarsilden er i de sidste 5 Aar næsten overalt i Søndhordlehn, tildeels ogsaa i Hardanger, fisket en ikke ubetydelig Deel Sommersild og Brisling,

samt en Deel Makrel og Sei. Fiskeriet af Lar saavelsom af andre almindelige Fiskearter, saasom Torsk, Mort, Flyndre, Qveite eller Helleflyndre, Lyr, Hyse eller Kolje, Bleke eller Hvilling, Brosme, Lange m. m., har kun været ubetydeligt og er stedse i Aftagende. For flere Aar siden fiskedes i Østevolds og Mogster Sogne en Deel Brigder, men dette Fiskeri er i den senere Tid aldeles mislykket. At opgive det omtrentlige Qvantum af de forskjellige Arter Fisk, som i de sidste 5 Aar er fanget, samt hvor stor Deel af Fisken der tilberedes som ordentlig Kjøbmandsvare og hvormeget der kan antages at benyttes til eget Brug og Nabodistricternes Forsyning, er ikke muligt, om man endog vilde holde sig til et aldeles løst Overslag. Lensmændene, der have været tilholdte at meddele Oplysning herom, have angivet, at de ingen Underretning desangaaende kunne meddele, da vedkommende fiskende Almue i saa Henseende ingen Oplysning er at formaae til at afgive. Enhver lægger saa meget muligt Skjul paa' hvad der fiskes, deels for at undgaae at svare den deraf paabudne Tiende, og deels af andre Aarsager. Da det har været yttret, at vedkommende Præster formeentlig vilde kunne give nogen Oplysning om Qvantummet af den fangede Fisk, tilskrev jeg Sognepræsterne til Findaas, Storøen og Sund, for om muligt, idet mindste med Hensyn til Vaarsildfiskeriet, at erholde nogen Oplysning herom, men af vedlagte Skrivelser fra de 2de Førstnævnte, vil det behagentlig erfares, at de ingen fuldstændig Underretning have kunnet afgive. Fra Sognepræsten til Sund, er intet Svar indløbet, men jeg er overbeviist om at heller ikke han kan meddele nogen tilstrækkelig Oplysning i den omhandlede Henseende. I Fiskens Tilvirkningsmaade er saavidt vides ingen Forbedring indført, ligesom heller ikke i Fiskeredskaberne, uden forsaavidt hertil kan henregnes, at man i den senere Tid, som ovenanført, har anskaffet flere Noter end forhen.

5. Efter Resolutionens § 6, med Hensyn til Bergværksdriften:

Bergværksdrift gives ikke her i Fogderiet, efterat det ved Gaarden Huuse i Qvindherreds Præstegjeld beliggende Kobberværk for længere Tid siden blev indstillet. Hvad Mineralier angaaer, da gives her i Districtet paa flere Steder Steenhelle- eller Skifersteensbrud, men almindelig kun saa høist ubetydelige, at vedkommende Eiere, paa hvis Gaarde Bruddene findes, kun bryde til eget og Naboernes Brug, undtagen i Jondals Thinglaug, hvor i 2de Brud brydes endeel til Afhændelse i Nabobygderne og Bergen. Et Brynesteensbrud findes i Kingservigs Thinglaug. Kalksteensbrud findes i Føyens og Opdals Thinglauge. Herover vil Opgave findes indtagen i medfølgende Tabel, hvorhos anmærkes, at de her omhandlede Helle-, Brynesteens- og Kalksteensbrud ikke drives anderledes, end at Eierne af de Gaarde hvorpaa samme findes, til enkelte Tider om Aaret hermed beskjæftige sig som en Binæring. Marmor findes paa flere Steder i Fogderiet, især paa Musterøen, men benyttes kun til Kalkbrænderierne.

6. Efter Resolutionens § 7, med Hensyn til Fabrik- og Industrianlæg:

Af Fabrik- eller Industrianlæg i egentlig Forstand findes ingen her i Distrikt, med mindre man hertil vil henregne Jagte- og Baadbyggeri, hvorom næste No. indeholder Forklaring. Heller ikke gives her egentlige Brændevinsbrænderier, men kun nogle Brændevinskjedler af de i Skattetariffen under No. 1 nævnte, med hvilke Vedkommende til enkelte Tider af Aaret brænde lidt Brændevin til eget Huusbrug, hvorimod saavidt vides Ingen brænde til Afsætning. Productet, der vistnok er meget ringe, kan ikke opgives, men forøvrigt vil Oplysning med Hensyn til Brændevinskjedlerne findes indtagen i medfølgende Tabel. Af Kornmøller, hvorpaa aarlig formales mere end 500 Tønder Korn, findes ingen her i Fogderiet.

7. Efter Resolutionens § 8, med Hensyn til Binæringer, saasom Huusflid m. m.

Huusfliden er her i Fogderiet i Almindelighed ikke ubetydelig, især i Bygderne inde i Fjordene, hvor næsten i ethvert Huus forarbeides hvad Familien behøver af grove Klæder og Arbeidsredskaber. Man har Grovsmede, Snedkere og Skomagere til Behov. I nogle Præstegjelde inde i Fjordene forfærdiges tillige en Deel Sengedækkener, Vadmel, Lærred, Skindklæder, Kister og Skrin, samt Trævarer, saasom Stamper og Bøtter m. m. til Salg, deels i Bygderne ude ved Havkysten og deels andre Steder. Næsten i det hele Fog-

deri oparbeides en betydelig Deel Furretønder, der afbenyttes især ved Vaarsildfiskeriet, og i de fleste Præstegjelde i Søndhordlehn, dog meest ved Havkanten, forfærdiges en betydelig Deel Nod og Garn til Fiskeriet. Baadbyggeri finder især Sted i Tysnæs, Ous og Strandebarm Præstegjelde, hvor en temmelig betydelig Deel Baade bygges, der afhændes i Nabodistricterne, samt Bergen og Stavanger. I Tysnæs Præstegjeld bygges tillige en Deel større Baade, under Navn af Jæltebaade, dog egentlig kun saaledes, at Materialierne tilarbeides, saaat de blot behøver at sammennagles, hvorefter de nummereres og fra Bergen udføres til England. Egentlige Skibe bygges kun sjelden, men en ikke ringe Deel Jægter, der deels afbenyttes i Distrietet og deels afhændes i Bergen, Stavanger og forskjellige andre Districter i Landet. Fortegnelse over de i de sidstforløbne 5 Aar byggede Fartøier følger hermed. Antallet af de med Jægte- og Baadbyggeri beskjæftigede Personer, kan ikke opgives, da herom savnes Kundskab, og kan heller ikke af Lensmændene opgives, da Ingen det hele Aar igjennem, men kun til enkelte Tider hermed er sysselsat, som en Binæring. Indtægten af Jagt er i det Hele taget ubetydelig i dette District. Vel skydes og tildeels fanges i enkelte Præstegjelde, især inde i Fjordene, en Deel Bjørne, Ræve, Hjorte, Harer, Tiurer, Aarfugle, Ryper, samt ude ved Havkysten en Deel Søfugle, men at opgive Udbyttet heraf er ikke muligt. Her gives en Deel Fragtfart med Fiskevarer til Østlandet og tildeels til Sverrig, ligesom ogsaa en Deel af Districtets Fartøier om Sommeren af Bergens Kjøbmænd fragtes til Søndmør, Romsdalen og længere nordefter, paa Sildefiskeri, men især om Vinteren medens Vaarsildfiskeriet finder Sted her og i Stavanger Amt, for at føre fersk Sild til Bergen og Saltestederne, hvilken Næring er til betydelig Fordeel for Districtet, men hvad den kaster af sig kan ikke, endog omtrentlig, opgives. Landtransport af Varer finder derimod ikke Sted, undtagen med en ubetydelig Deel Smør og Ost, der fra Eidfjords Sogn af Gravens Præstegjeld bringes paa Kløv over Fjeldene til Kongsberg og Drammen. De Varer, der i Districtet tilveiebringes, saasom Fiskevarer, Heste, Slagt, Skind, Uld, Smør, Talg, Ost, Poteter, Brænde, Bord eller Bræder samt Tøndebaand m. m., afsættes deels til Handelskarle og Landhandlerne, og deels, hvilket almindeligst er Tilfælde, afsættes de af Landmanden selv i Kjøbstaden. Enkelte Østlændinger komme hid og opkjøbe Heste og Qvæg. I Districtet findes 19 Landkræmmere og 33 Gjæstgiverier. Fra Landkræmmerierne udsælges til Almuen Korn, Malt, Meel, Gryn, Erter, Salt, Jern, Liin, Strye, Hamp og Fiskeredskaber m. m., deels mod Contanter og deels mod de Varesorter Almuen har at afsætte, dog er Driften almindelig ikke betydelig, da Landmanden for det meste kjøber og afsætter sine Varer i Kjøbstæderne. Gjæstgiverierne, hvor de ikke drives af Personer, der tillige ere Landhandlere, ere næsten overalt meget maadelige, da Gjæstgivernæringen ingenlunde giver Udkomme for Bestyrerne, der saaledes leve i trange Kaar. Deres vigtigste Indtægtskilde er desværre Brændevinssalget, hvilket de fristes til at drive paa en Maade, der hverken stemmer med Lovene eller Almuens Tarv. Districtets Producter afsættes almindelig i Bergen og Stavanger, men ogsaa tildeels i Byerne længere sydefter, indtil Christiansand, samt paa Østlandet. I Bergens Byes Privelegier er det rigtignok Almuen i dette som i flere Dele af Bergens Stift forbudet at afsætte sine Varer andetsteds end i sidstnævnte By, men denne Bestemmelse har i længere Tid ikke været iagttaget. Imidlertid skal, efter Rygtet, Politiet i Bergen nu ville gjøre hiin, mod borgerlig Frihed i Almindelighed og vor Statsforfatning i Særdeleshed lige stridende, Bestemmelse gjeldende. Markedspladse findes som bekjendt ikke her i Fogderiet.

8. Efter Resolutionens § 9.

Antallet af de i de sidstforløbne 5 Aar afholdte Executionsforretninger for Gjeld og Udpantninger, vil findes anført i medfølgende Tabel. Den almindelige aarlige Løn for en Tjenestekarl er 15 à 20 Spd. og for en Tjenestepige 8 à 10 Spd. Den almindelige Dagløn for en simpel Haandarbeider af Mandkjønnet er 24 à 30 ß. og af Qvindekjønnet 16 à 20 ß. Milelængden af Districtets med Hjulredskaber fremkommelige Veie, udgjør for Hovedveie omtrent 7¼ Mile og for Bygdeveie omtrent 9 Mile, hvoraf kunomtrent 4¼ Mile

af Bygdeveie i de sidste 5 Aar ere fra nyt af oparbeidede, eller forandrede fra ufremkommelige til farbare Veie. Tabel over de i Districtet værende Bygdemagaziners Status ved Udgangen af Aaret 1840 følger hermed. I Districtet findes ingen Sparebanker eller private Brand- og Assuranceindretninger.

Sundhordlehns og Hardangers Fogedcontoir, Hammerhoug den 15de Januar 1841.

Vidsteen.

---

b. Forsaavidt Nordhordlehn og Vos Fogderi angaaer.

Da jeg havde modtaget Amtets Skrivelse af 29de Januar f. A. angaaende den befalede Femaarsberetning om Fogderiets Tilstand, tilskrev jeg samtlige Lensmænd desangaaende og forlangte afgivet paa Høstthingene detailleret Forklaring for Enhvers Ombudsdistrict især, saaledes som ved den Kongelige Resolution af 23de December 1839 er foreskrevet. Disse Forklaringer har jeg imidlertid dog ikke modtaget førend deels kort før og deels strax efter Aarets Udgang, og da jeg i Juletiden modtog Budskabet om Indvexling af en Deel af den ældre Sølvskillemynt, og Indløsningen begyndte kort efter samt uafbrudt har vedvaret og formedelst den store Masse af Mynt har næsten medtaget al min Tid, har det ikke været mig muligt før nu at istandbringe dette Arbeide. Dette har jeg troet at burde ærbødigst bemærke, som Undskyldning for at Indberetningen fremkommer saa seent, og for de Mangler som klæbe ved den, og som muligens nogenlunde kunde været afhjulpne, naar der havde været levnet mig Tid til strax at have gjennemgaaet Lensmændenes Beretninger og ved Correspondence med dem forskaffet mig de manglende Oplysninger.

Den befalede Forklaring over Fogderiets oeconomiske Tilstand afgives nu herved saaledes:

1. Hvad Jordbruget angaaer, ere Alle enige i at dermed er avanceret fremad i de sidste 5 Aar, omendskjønt det maa erkjendes, at Fremadskridningen er saare langsom. I denne Henseende maa for Nordhordlehns Vedkommende skjelnes mellem Hav- og Fjorddistricterne. I Hine, hvor Fiskerierne ere Hovednæring, arbeides der naturligviis ei med den Kraft paa Jorden som i de indre Districter, der ikke have saadan Adgang til Fiskerierne. Ved Havet ere climatiske Forholde og Jordsmonnets Beskaffenhed særdeles hinderlige for Jordens Dyrkning. Den fugtige Søluft er ugunstig for Vegetationen, og paa den tynde Jordskorpe vil især Kornet ei ret trives. Vanskeligt er det at faae det ret modent og ligesaa slemt er det sædvanlig at faae det bjerget. Skulde det engang imellem i enkelte Aar mangle for meget paa Væde, saa svier det af. Mændene ligge sædvanlig paa Søen med deres Tjenere af Mandkjønnet, og Jorden dyrkes ved Konerne og qvindelige Tjenere. Thi stundom hænder det sig at Fiskeriet giver godt Udbytte, og dette lokker Mændene Aaret rundt i deres Baade, uagtet det langt oftere træffer, at Udbyttet af deres Dagværk ikke bliver større end hvad Familien næste Dag fortærer, og stundom ei engang det. Men Vane og Haab om Fortjeneste drive Mændene daglig ud naar Havet ikke er saa oprørt, at det er umuligt at færdes derpaa, og til det mere anstrængende Arbeide, som Jordbruget kræver, ere de ei engang skikkede. At see en velvoren Havbonde er en Raritet. Alt dette passer fornemmelig paa Pluraliteten af Sartors, Herlø, Radø og Lindaas Skibreders Beboere, eller, for at bruge den geistlige Inddeling, paa Sunds, Fjelds, Mangers, Herlø, Bø, Feyø, Østrems, Lindaas og Askøens Sogne, idet Hele eller for en Deel. Med Fjordfolket er det derimod ganske anderledes. Thi for dem er i Almindelighed Jorden deres sikkreste Støtte, og de lægge derfor mere Vind paa at forbedre den, uagtet de for en Deel have de samme Vanskeligheder at kjæmpe med som Havfolket. Men deres Gaarde ere større og have dybere Jordsmon, der kan fødes flere Kreature og derfor gjødsles bedre. Den aarlig til-

tagende Folkemængde nøder Opsidderen til at anvende sin yderste Flid paa at gjøre Udbyttet saa stort som muligt, da han hovedsagelig ordentligviis ikke har Andet at regne paa til sin og Families Subsistence. Han udtapper derfor Myrer, brænder eller minerer de større Stene i mindre Dele og transporterer dem af Ager og Bø, udgraver Trærødder, opkaster Grøfter og Huulveiter, opfører Steengjerder, Alt for at vinde mere Jord og for at frede den. Folket er stærkere bygget, udvikle deres Kræfter ved dette haarde Arbeide, ere vante med denne Syssel, befinde sig vel ved den og have den derfor kjær. Dette gjælder i større eller mindre Grad Skjolds, Hosanger, Ekanger, Mjelde og Arne Skibreder, samt endeel af Herlø, Radø og Lindaas Skibreder, eller Fanø, Hammers, Hosangers og Hougs Præstegjelde samt en Deel af Bø og Sæbø Sogne i Mangers og Sandnæs, Moking, Lyren samt en Deel af Lindaas Sogn i Lindaas Præstegjelde. Beboerne af Alensits Skibrede høre og herhen, ligesom og Vangens samt Vatsværns Thinglauge, eller Vos Præstegjeld. Kun ere Gaardene her langt større, lettere at dyrke, afgive flere Fold og lide ikke af Havluften. Nogle af dette Præstegjelds Gaarde, som ligge høit til Fjelds, besværes derimod oftere af Frost.

Af Nyland er ikke opryddet meget i de seneste 5 Aar. Oprydning udenfor Gaardenes Indhegninger medfører store Vanskeligheder. Hvor mange Tønder Land der af udyrket Jord i bemeldte Tidsrum er opbrudt til Ager, viser medfølgende Tabel, ifølge hvilken det af udyrket Jord opbrudte Agerland skal i de omhandlede fem Aar have været omtrent 80 Tønder, men denne Opgave kan ikke anses nøiagtig. Men Oprydningen er tildeels skeet i Hjemmarken, eller indenfor Gaardenes Indhegninger, og foregaaer jevnlig paa den Maade, at en Søn eller Beslægtet af Eieren faaer Tilladelse til at optage et Stykke Mark, som han derefter indhegner og bebygger. Dyrkningsmaaden bestaaer i at Jorden væltes om, hakkes fiin og blandes med Gjødsel (Hævd). I Nordhordlehn bestaaer Redskaberne næsten udelukkende af Spade og Hakke, da det couperede Terrain ikke tillader at benytte Ploug, og paa mange Gaarde finder man heller ikke at det svarer Regning at holde Hest. Man seer derfor ogsaa paa flere Steder Folket om Foraaret at bære Gjødselen ud paa Agrene i de saakaldte Kiper, som de befæste til deres Ryg. De fleste af de faa Gaarde i Nordhordlehn, hvor Agerlandet ikke er for bakket og splittet, og skikket for Plougen, bruge den ogsaa, især hvor Jorden styres af Folk udenfor Bondestanden. Paa Vos er Ploug og Harv meget almindelig, og der kunne disse Redskaber ogsaa paa de fleste Steder bruges med Nytte.

De almindeligste Sædarter ere i Nordhordlehn Havre og Potetes samt lidet Blandkorn, paa Vos desuden Byg og nogen Rug. I sidstnævnte District brødføder en stor Deel af Gaardene deres Beboere, men i Nordhordlehn maa næsten Alle kjøbe Korn, og ved Havkanten kjøbes ei sjelden et større Parti end der avles. Selv inde i Fjordene strækker ikke Gaardenes Kornavl til, og for Nordhordlehns Regning kjøbes derfor i Bergen flere tusinde Tønder Korn. Potetesavlen er i stærkt Tiltagende, og af Potetes behøver næsten ingen Gaarde at gjøre Indkjøb. Derimod sælges en Deel Potetes. Liin og Hamp dyrkes ikke, og vilde vist heller ikke lykkes. Paa mange Gaarde paa Vos haves Humle til Huusbehov, og i enkelte Dele af Nordhordlehn, fornemmelig Sandnæs Sogn i Lindaas, ligesaa. I sidstnævnte Sogn gives og en Deel Frugt, skjønt af ringe Betydenhed, men forresten ere Frugttræer en Sjeldenhed, da de ikke kunne trives. Saaledes er det og med Haveværter, der heller ikke ville lykkes, naar undtages de grovere Sorter, saasom Kaalrabi og Næper.

Hvad der i de senere Aar har i Havdistricterne virket til Jordens bedre Dyrkning er fornemmelig den Omstændighed, at Sildefisket ikke har slaaet til i flere Aar, og at det heller ikke har været saa stort bevendt med de øvrige Fiskerier som forhen, da de udgjorde en Velstandskilde for Fogderiets Beboere, fornemmelig dem ved Havet. Flere have indseet Nødvendigheden af i Regelen at holde sig til det vistnok mindre, men dog altid sikkrere Udbytte, som Jorden giver, og saadanne Folks Exempel har igjen virket paa Andre. Salget af det meget beneficerede Gods, som findes i Fogderiet, har ogsaa været gavnligt for Jorddyrkningen ei alene derved,

at Saamange ere blevne Selveiere og saaledes have faaet en forøget Interesse for deres Jord, men ogsaa paa den Maade, at der ved Jordens Salg viseligen er gjort til Betingelse, at Skjøderne ei udleveres forinden det godtgjøres, at Udskiftning har fundet Sted. I Hosangers Præstegjeld har et derværende Sogneselskab ved flere Leiligheder bidraget til Jorddyrkningens Fremme, og paa Vos har den drivtige Jordbruger Provst Münster, deels ved sit eget Exempel og deels ved den Veiledning, han ufortrøden har ydet Mange, ikke udrettet saa lidet Godt i denne Henseende. Den lette Adgang til Gjødning, som Fiskeriet giver Mange, have ogsaa Flere gjort Brug af. Men den megen Fugtighed, som Havets Nærhed forvolder, og ideligt Regnveir uden fornøden Varme bevirker at Jorden meget hurtig bliver belagt med Mose, der qvæler al Vegetation. Der maa idelig hævdes stærkt for at undgaae denne Ulempe, og ikke er det nogen let Sag for dem, der ikke boe i Nærheden af Byen, at skaffe en Mængde Gjødning tilveie. Mangfoldige Gaarde ligge fremdeles i et fatalt Fælledskab, der besværer i mangfoldige Henseender, og fornemmelig lægger en afgjort Hindring iveien for at Udmarken bliver opryddet. Hvem, der er noget localiseret i Districtet, maa ikke herved tænke paa det meget deilige Land, som paa mange Steder, og navnlig paa Radøen, kunde vindes uden uforholdsmæssig Uleilighed naar alle de store Myrer bleve udtappede, hvor ikke Naturhindringer finde Sted? Deels Fordom og deels Misundelse ere ei sjelden slemmere Fiender i Henseende til Udskiftningen end Localiteten. Den Omstændighed, at alle Opsidderes Huse sædvanlig ligge sammen i en Klynge, og at man nødig vil gaae ind paa at flytte dem, er ogsaa en slem Hindring for Udskiftningen. Dygtige Tjenere ere ei heller lette at faae, da de unge Mennesker, som due noget, have en let Adgang til at blive emploierede i Bergens By med bedre Løn end Bonden kan tilbyde. Udbyttet af Jorden er for lidet — af Korn fra 3 til 6 Fold og af Potetes fra 5 til 8 Fold — og Gaardene i Nordhordlehn for smaa til at der skal kunne blive Noget tilovers efterat det Fornødne til Familiens Ophold, til Tjenerløn og til offentlige Afgifter, er bestridt. I en Deel af Hammers og Hosangers Præstegjeldе ere Gaardbrugerne og tildeels deres vorne Sønner en lang Tid af Aaret fraværende fra Hjemmet, deels paa Larefiskeri og deels paa Bygningsarbeide, og dette er iveien for ordentlig Dyrkning af disse Folks Gaardbrug. At man sjelden skifter Sæd og lader det være og forblive Agerland, som i en Række af Aar har været Agerland, ansees ogsaa skadeligt. Heller ikke forsynes Jorden tilstrækkeligt med Veiter eller Grøfter, saa at Vandet faaer tilstrækkeligt Afløb.

Hvorvidt Tilstanden med Hensyn til Udsæd og Avl stemmer med de ved den seneste Folketælling fremkomne Opgaver derover, have Lensmændene ikke med Nøiagtighed kunnet opgive, da de trykte Tabeller ere affattede præstegjeldsviis, men Lensmandsdistricterne ere anderledes inddeelte. Imidlertid ere de fleste Lensmænd enige i at der udsaaes og avles en Deel Mere end som dengang blev opgivet. Hvad der efter deres Formening kan tillægges varierer mellem 20 og 33 Procent. Noget større antages Udsæden at være bleven i de sidste 5 Aar, naturligviis en Følge af det opryddede Land og af at Agerlandet saa sjeldent overgaaer til Eng, og Avlingen forøget i samme Forhold, skjønt ingen af de sidste 5 Aar have udmærket sig ved nogen sær Frugtbarhed.

2. Hvad Fædrivten angaaer, da gjælder for denne med Hensyn til Kreatur-Antallet hvad der nylig er forklaret om den tabellariske Forklaring over Udsæd og Avl. Dog formene flere Lensmænd, at Antallet af Heste og Svin ikke er forøget i de seneste 5 Aar, og i nogle Skibreder, navnlig i Lindaas, ansees det endog vist, at der nu ikke haves saa mange Faar som forhen, hvilken Formindskelse skal hidrøre fra Skabsygen, der i de sidste 2 à 3 Aar har bortrykket mange Faar. Det er sjeldent at høre at der arbeides paa Racens Forbedring, og hvad Faarene angaaer gives der endog flere Districter, hvor Racen udarter formedelst det ringe og usle Foder de erholde, især paa enkelte Tider af Aaret, naar Fodermangel finder Sted. Ved Havkanten gives der endeel Holmer og Øer, hvor Faarene gaae ude hele Aaret rundt uden at komme i Huus, og disse Faar synes at trives vel, da de om Høsten ere særdeles fede. Hestene ere smaa, men livlige og stærke i For-

hold til deres Størrelse, hvorfor de søges meget fra andre Bygder. Ved Havet har man ei synderlig Brug for dem; men da de heller ikke koste stort at holde, efterdi de tildeels selv sørge for deres Føde baade Sommer og Vinter, holder man dem for at drive Handel med dem. Fornemmelig er det paa Radøen hvor en Mængde Heste findes; thi næsten hver Gaardbruger har Hest. Overalt i Fogderiet sælges Slagtequæg, men fornemmelig paa Vos, hvor Fædriot er Hovednæringen formedelst de herlige Græsgange, som Fjeldene om Sommeren afgive. At der ogsaa i Nordhordlehn kan sælges saameget Qvæg hidrører forstørstedeel derfra, at man holder sig mere til Fisken end til Kjødet, og holder flere Kreaturer end man stikkelig kan fremføde. Nytten af at holde et mindre Antal Kreaturer og at fodre disse vel vil man ikke erkjende. Det ansees for en Skam ikke at have den samme Besætning paa Gaarden, som Opsiddernes Formænd have havt. Foruden at Fogderiet saaledes baade har Fedevarer til eget Behov og kan sælge Adskilligt, fornemmelig af Smør og Talg, Ost og en Deel Skindvarer, hvilket Alt dog hovedsagelig kommer fra Vos Præstegjeld, afsætte de nærmest Bergen værende Bygdelag en betydelig Deel Melk. Af Gjeder haves kun faa, af Svin heller ikke mange og Reensdyr slet ingen.

Engene ere ikke i de senere Aar blevne synderlig forbedrede nogensteds i Fogderiet, da al Gjødning gaaer til Agerlandet, og, som før er anført, Agrene kun yderst sjeldent udlægges til Eng. Forholdet mellem Eng og Agerland, samt mellem Besætning, Korn- og Potetes-Avling formenes for Vos's Vedkommende i Almindelighed at være 1/10 Deel Agerland og 9/10 Deel Eng, 3 Tønder Korn mod een Ko og 3 Tønder Potetes mod een Tønde Korn. I Nordhordlehn have Lensmændene ikke kunnet meddele Oplysning om Forholdet, naar undtages Lensmanden for Ekanger Skibrede, der opgiver det saaledes: mellem Ager og Eng som 1 til 6 og mellem Besætning og Kornavling: 2 Tønder Korn for enhver Ko og 3 à 4 Tønder Potetes for enhver Ko. At det har sine store Vanskeligheder at meddele saadan Underretning, naar det Rette nogenlunde skal træffes, ligger i Sagens Natur.

3. I Fogderiet gives ikke Skove af nogen Betydenhed. Paa Askøen og Holsenøen i Herlø Skibrede og i Sandnæs Sogn i Lindaas Skibrede, saa og inde i Fjorddistricterne i Ekanger, Hosanger, Arne og Vatsværns Skibreder gives en Deel Furre- og Løvtræer, fornemmelig Birk. Men synderlig mere end til disse Districters eget Behov findes ei, og tildeels ei engang det. Fra hele Nordhordlehn bringes kun omtrent 7 à 800 Favne Brænde til Bergen, hvoraf fra Vatsværn alene circa 500 Favne, meest Birk. I Seims Sogn i Hosangers Præstegjeld findes ubetydelig Bøgeskov og paa nogle andre Steder i samme Præstegjeld haves udmærkede Egetræer, dog ikke mange. Udskibningssauge gives ikke, men derimod en Deel Bygdesauge, hvis Antal og Skjørsel medfølgende Tabel nærmere udviser. Af Kul tilvirkes paa en Deel Gaarde Noget til Huusbrug. Enkelte Mænd befatte sig ogsaa i det Smaa med at brænde Tjære. Hvor Skov ikke findes, gives overalt Torveskjær, og Brændet erstattes ved den.

4. Lensmændene i Havdistricterne og de ydre Fjorddistricter have, med Undtagelse af Lensmanden for Radøe Skibrede, erklæret det umuligt for dem at meddele den forlangte Opgave over Fiskerierne. Sidstnævnte Lensmand har antaget, at der i Skibredet er i de sidste 5 Aar fisket omtrent 20,000 Tdr. Vaarsild, hvoraf henved 1/3 Deel er benyttet til Huusbrug, og Resten solgt for det meste ferst til Kjøbmandsvare; circa 4000 Tdr. Sommersild, hvoraf 2/3 Parter deels ere anvendte til Fiskernes Huusbrug og deels solgte til Bygdens Folk, men Resten afhændet til Kjøbmandsvare; 80,000 Stkr. Vaartorsk, solgte ferske til Opkjøbere fra Bergen, og 5,000 Voger Sei, solgt i Bergen ved Fiskerne selv, tilvirket som Kjøbmandsvare. At disse Talopgaver ikke blot ere Gjetteværk, men støtte sig til virkelige Data, har jeg al Grund til at troe, da det er mig bekjendt at Lensmanden har søgt de fornødne Oplysninger hos Forskjellige, fornemmelig Tiendetagere, og da han er en Mand, der baade interesserer sig meget for og selv driver paa Fiskeri og hvad dermed staaer i Forbindelse,

og tillige formaaer at anstille ordentlige Beregninger. Om Makrel og Hummer har Lensmanden Intet nævnt, formodentlig fordi han har anseet dette Fiske for ubetydeligt. Imidlertid veed jeg dog, at der i længere Tid aarlig har været fisket en ikke ubetydelig Deel deraf, hvoraf Noget er solgt ferst i Bergen og Resten nedsaltet til Huusbrug. Hummerfangsten har aftaget meget i de senere Aar. Næsten alle Hummerne kjøbes af Commissionairer for Engelskmænd, og da det er et Fiskeri, hvori Alle, unge og gamle Folk, ja endog Koner og Børn, kunne deeltage, er det meget fordeelagtigt, naar Hummeren kun gives i nogen Mængde. I Sunds Sogn i Sartors Skibrede har det været misligt med Fiskeriet, baade af Sild og Torsk, i flere Aar, og kun lidet bedre har det været i Fjelds Sogn, i hvilke begge Sogne store Fiskerier forhen have fundet Sted. Det samme har været Tilfældet i Herlø og Lindaas Skibreder. Imidlertid er det vist, at der i disse Districter fiskes næsten daglig til Huusbehov og tillige en Deel til Salg, og naar der idelig klynkes over slet Fiske, er dette for det meste relativ til det rigelige Fiske, hvortil Folket forhen har været vant. I flere Aar, men især i forrige Aar, har man, fornemmelig i Fjorddistricterne, faaet en Mængde vistnok smaa, men særdeles feed Sild, hvoraf en betydelig Deel er solgt i Bergen. Paa nogle Gaarde i Nærheden af Bergen stængedes i Høst et Laas, som Fiskerne selv have erkjendt for mig indeholdt over 500 Tønder. I Herlø og Sartors Skibrede har i nogle Aar været fanget en heel Deel af de smaa Springhvale. Men saadanne lykkelige Begivenheder kommer rigtignok for det Meste kun enkelte Gaardes Beboere tilgode. I Alsøens Sogn og nogle andre Byen nærliggende Dele af Fogderiet haves en jevn Fortjeneste ved Afsætning af ferst Fisk.

Nogen sær Forbedring i Maaden at tilvirke Fisken paa eller med Hensyn til Fiskeredskaberne har neppe fundet Sted i de sidste 5 Aar, endskjønt Beretningerne fra Lensmændene derom lyde heel forskjelligt, idet Een antager, at der i den nævnte Henseende vises stor Flid og Tænksomhed, men en Anden at man følger den gamle Slendrian, ubekymret om Forbedring kan finde Sted eller ikke. Efter hvad jeg fra mange Kanter har i denne Anledning hørt berette skulde jeg troe, at Sandheden er den, at Fiskebonden, som ikke har synderlig Sands for Reenlighed, langtfra ikke er omhyggelig i hvad han kunde og burde iagttage i Henseende til Fiskens Tilvirkning, hvortil den store Lethed, han har i at blive af med den, formeentlig bidrager noget, og heller ikke synderlig opfindsom i Henseende til Forbedring af Fiskeredskaberne, der, med faa Undtagelser, ere de samme, som i en Aarrække have været brugte. Det er muligt, men vistnok ikke ganske rimeligt, at disse Redskaber ikke kunne modtage synderlig Forbedring; men jeg kjender dog enkelte Mænd, som udmærke sig ved bedre Indretninger og bruge dem med Fordeel, skjønt dette maaskee skriver sig fra, at disse Mænd ere mere velstaaende end Mængden, og kunne affee det Forskud, som saadanne Indretninger fordre. Jeg sigter herved fornemmelig til de større Bundgarn og betydeligere Noder, som Enkelte i den senere Tid have tillagt sig. For at anføre et Exempel i denne Henseende skal jeg tillade mig at berette, at et troværdigt Øievidne har fortalt mig, at naar Eierne af Feyø havde været forsynede med større Noder vilde de i forrige Maaned have kunnet dersteds stænget svære Laas, da Silden slog overordentlig til i alle Vaager i over 8te Dage med godt Veir. Men da Noderne vare for smaa gik den største Deel af Silden bort igjen.

Paa flere Steder i Fogderiet fiskes endeel Lax; men i de senere Aar har Laxefiskeriet ikke givet stort Udbytte. Ferskvandsfiskeriet er af liden Betydenhed.

5. Bergværksdrivt gives ikke i Fogderiet. Vel er der et Marmorbrud paa Gaarden Hoop i Nærheden af Bergen; men det har i mange Aar været nedlagt, og uagtet der i forrige Aar er paany begyndt et Slags Virksomhed dersteds, er denne dog saa ubetydelig, at den ei her fortjener videre Omtale.

6. Om Industri- og Fabrik-Anlæg indeholder medfølgende Tabel den Oplysning, som jeg derom veed at give.

7. Huusfliden i Fogderiet indskrænker sig næsten aldeles til at tilvirke hvad enhver Familie tiltrænger saavel af de fornødne Klædningsstykker og Linned som af Arbeidsredskaber. I Rads Skibrede er imidlertid

dog i de sidste 7 à 8 Aar opstaaet en ny Industrigreen, som er fortrinlig gavnlig især for den fattigere Deel af sammes Beboere. Næsten hele Aaret rundt arbeides der idelig paa Garns, Nøders og andre Fiskeredskabers Forfærdigelse ikke blot til eget Forbrug, men fornemmelig til Salg eller næsten rettere pr. Commission fra den sydligere Deel af Bergens Stift, ja endog Stavanger Amt, fra Bergens By og for Nordlændingen. Som oftest faaes det fornødne Forskud af Hamp hos Kjøbmænd i Bergen. Districtets Lensmand anslaaer den Fortjeneste, Skibredet derved har, til Aar om andet at udgjøre over 4000 Spd. Lignende Virksomhed, men dog ikke af det Omfang, foregaaer i en Deel af Herlø Skibrede. Disse Arbeider have meget hjulpet paa Huusmandsclassen i de nævnte Districter. Forresten mangler det ikke paa duelige Haandværkere, men de arbeide almindelig ikke mere, end hvad Bygden behøver. Kun Vosserne gjøre heri en Undtagelse; thi derfra udføres en Deel Smede-, Gjørtler- og Væskee-Arbeider samt Karder og noget Ubetydeligt af Lærred, Vadmel og Værken, fornemmelig ved de saakaldte Handelskarle, der flakke om i fremmede Bygdelage. Af de saakaldte Bygningsmænd, der paatage sig at opføre alle Slags Træbygninger, gives en Mængde, fornemmelig i Hosanger, Ekanger og Alensits Skibreder, hvilke, især om Sommeren, jevnlig have Sysselsættelse baade i og udenfor Bergens By.

I Fogderiet gives et Skibsværft, nemlig i Larevaag. Hvilke Skibe der ere byggede i de seneste 5 Aar, deres Navne og Drægtighed, viser medfølgende Tabel. I Nærheden af dette Værft, omtrent 1 Miil derfra, er opstaaet i de sidste 2 Aar et nyt, nemlig paa Alvøen, hvor et Par Skibe ere byggede. I Fjorddistricterne bygges endeel af de Baade, der benyttes, men ved Havet, hvor ingen Skov gives, kjøber man almindelig Baadene fra andre Bygder, deels fra Nord- og Sondfjord og deels fra Ous og Strandebarm. I Nordhordlehn drives ikke meget paa Jagten. Dog skyder man Hjorte i Sandnæs og Fanø Sogne; desuden paa flere Steder endeel Søfugle, Oddere og Ræve. I Modalen i Hosanger ere dygtige Bjørneskytter, der aarlig fælde nogle Bjørne. Paa Vos gives flere Jægere, og Vildtet, bestaaende af Ryper, Aarfugle og Harer, bringes almindelig til Bergen. Udbyttet kan ei opgives. Egentlig Fragtfart gives ikke, og med Landtransport af Varer beskjeftige kun nogle faa Gaardbrugere sig, nemlig de, der boe ved eller i Nærheden af Evanger-Vandet, formedelst Passagen fra Vasenden til Bolstadøren og omvendt. Nogen særdeles Handel med Landmandens Varer og Producter finder ikke Sted udenfor den, som Producenten selv driver. Thi vel findes, især paa Vos, Enkelte, som opkjøbe slige Varer og føre dem til Bergen for at negociere med dem, men i Almindelighed reiser dog Vossebonden Høst og Vaar til Bergen med sine Producter og kjøber igjen hvad han behøver af Jern, Hør, Hamp, Salt o. s. v. Af Landkræmmerier gives i Sartors Skibrede 5, i Lindaas 2, i Herlø 3, i Hosanger 1, i Vatsværn 2 og paa Vos 1. Nogen Handel af Betydenhed drives dog neppe paa flere Steder end Glæsnæs i Sartor, Blomvaagen i Herlø, Bernæstangen i Hosanger og Bolstadøren i Vatsværn. Af Gjæstgiverier gives 49 Stkr., hvoraf dog mange ere heel maadelige, og kun nogle faa, hvoriblandt fornemmeligen Alverstrømmen og Vossevangen, kunne ansees som udmærkede Gjæstgiversteder. Sidstnævnte Gjæstgiveri er egentlig kun det eneste, som kan siges at drives med nogen sær Fordeel. Af Markedspladse haves ingen.

Om Fogderiets Tilstand kan i Almindelighed siges, at ligesaalidet som jevn Velstand findes overalt, ligesaalidet kunne Indvaanerne i egentlig Forstand kaldes fattige. Ogsaa her maa igjen skjelnes imellem Havfolket og Fjordfolket for Nordhordlehns Vedkommende. I Havskibrederne gives en Mængde Bygselmænd og Forpagtere, saaledes som den foranførte Tabel nærmere udviser, og med de fleste af dem er det ikke synderlig bevendt i pecuniair Henseende. De begynde i Almindelighed med Intet udenfor deres Kræfter og Færdigheder, og naar de forlade Verden er der sædvanlig Intet efter dem. Selveierne derimod staae sig ordentligviis bedre. Og da i Fjorddistricterne de fleste Gaarde ere Selveiergods, og dertil ere større og bedre end ved Havet, er det ogsaa en Følge, at deres Stilling er i Almindelighed taalelig god. Paa Vos staae Gaardbru-

gerne sig ogsaa taalelig godt, skjønt især Præstationerne til deres Fattige trykke meget. Og af disse Fattige gives en stor Mængde i Forhold til de øvrige Præstegjelde. Fra ældre Tid maa her have været adskillige Penge i Districtet; thi siden Realisationen af det beneficerede Gods begyndte, eller fra 1830 af, da Kjøbelysten synes at have indfundet sig, er i Fogderiet ved Fogden indfordret over 67,000 Spd. for solgt Jordegods. Og naar hertil lægges hvad der er afhændet af Kirkers, Skolers og andre offentlige Stiftelsers Gods, som mindst kan anslaaes til mellem 30 à 40,000 Spd., udkommer omtrent 100,000 Spd. for de sidste 10 Aar, hvoraf formeentlig særdeles Lidet er laant udenfor Fogderiet. Ogsaa den Omstændighed, at der hos mig er indverlet circa 12,000 Spd. Sølvskillemynt, hvoraf en stor Deel, efter hvad jeg har kunnet skjønne, i lang Tid har været ude af Circulation, viser, at her gives Adskillige, som have Noget tilbedste, især naar hensees til at Tallet af dem, der have verlet, ingenlunde har staaet i Forhold til den indverlede Masse. Men om Districtet, overhovedet taget, kan siges at have gaaet fremad i de seneste 5 Aar, derom har jeg ingen begrundet Mening. Nogen egentlig Tilbagegang har dog neppe heller fundet Sted, og jeg skulde være meest tilbøielig til at antage, at Fogderiet i denne Henseende er omtrent paa samme Standpunct som i 1835, forholdsviis til den siden den Tid tilkomne Folkemængde. Efter den herhos vedlæggende Tabel over thinglæste og aflæste Pantebreve, m. m., synes det vel at Panteheftelserne ere blevne endeel forøgede i de sidste 5 Aar; men denne Forøgelse hidrører sandsynligviis meest fra den Ligegyldighed, som udvises i Henseende til indfriede Gjeldsbreves Udslettelse af Pantebøgerne.

Lønnen for en Tjenestekarl er fra 10 til 16 Spd. aarlig, uden Klæder og Sko. Gives disse, beregnes den almindelig for 4 à 6 Spd. For en Pige fra 6 til 12 Spd. uden Klæder. Disse ansees lige med 4 à 5 Spd. Paa Vos gives en Arbeidskarl om Sommeren 1 Ort og Kosten, men om Vinteren kun 8 ß. og Maden. I Nordhordlehn varierer Daglønnen fra 24 til 40 ß. paa egen Kost.

Milelængden af Fogderiets med Hjulredskab fremkommelige Hovedveie er omtrent 16 Mile og Bygdeveie circa 10 Mile, saavidt jeg kjender dertil. Af Hovedveie er ingen Deel fra Nyt af oparbeidet eller forandret fra ufremkommelige til farbare Veie i de sidste 5 Aar, naar enkelte nyttige Omlægninger ikke kunne regnes dertil, og neppe har dette heller været Tilfældet med Bygdeveie. Men vist er det, at Veiene ere i dette Tidsrum særdeles forbedrede. Om dette veed imidlertid Amtet langt anden Besked end jeg kan give. Af Bygdemagaziner gives ingen i Fogderiet, heller ikke Sparebanker samt private Brand- og andre Assurance-Indretninger.

I Fogderiet gives en lille By med 1100 Mennesker, for det meste Daglønnere, nemlig Store Sandvigen, een af Bergens Forstæder. Men om denne Forstad har jeg under 14de Marts f. A. udførlig forklaret mig i en anden Anledning.

At den forfærdelige Lyst til Brændeviin, som Vosserne forhen have havt, synes at være ei ubetydelig aftagen i de senere Aar, er en af de behageligste Bemærkninger, jeg har gjort i den Periode, som denne Beretning vedkommer.

Nordhordlehns og Vos Fogedcontoir, Bergen den 27de Marts 1841.

Ærbødigst
Schrøder.

c. Forsaavidt Rosendals Gods angaaer.

Ifølge Amtets ærede Skrivelser til mig af 29de Januar og 2den Juni d. A., grundede paa Kongelige naadigste Resolutioner af 23de December f. A. og 6te Mai d. A., angaaende Beretning om Rigets Tilstand i de nu sidst forløbne 5 Aar, giver jeg mig den Ære, for Godset Rosendals Vedkommende, ærbødigst at indberette Følgende:

1. Jordbruget vedkommende: Af herhos vedlagte Tabel vil blandt andet erfares, at af udyrket Jord er opbrudt 15 Tønder Land. Saavel ny Jords Opbrydning som gammel Agers Tilberedning til de her ene brugelige Sædarter, Havre og Potetes, skeer almindelig meget mosommeligt, blot ved Spade og Hakke eller Grøv, og til Kornsædens Nedbringelse i Jorden bruges jerntindet Rive, dog bliver paa enkelte Gaarde, hvor Jordbunden er reen for Steen, til gammel Ager afbenyttet Ploug, men af en fra ældgammel Tid bibeholdt Dannelse, der er af en saa slet Beskaffenhed, at Jordens Bearbeidelse bliver langt ufuldkomnere end med Spaden, dog vel noget hurtigere. I de senere Aar have Embedsmænd og enkelte Almuesmænd, der have Jord, skikket til Brug for Ploug, indført Brugen af Harv og Ploug efter Modeller, som ere komne her til Egnen med Lærlinge fra Agerdyrknings-Seminariet paa Semb, hvormed Jorden ulige hurtigere, lettere og bedre bearbeides end med hine gammeldags Redskaber, og, uagtet den jordbrugende Klasse i Almindelighed, hvor nødig den end ellers vil indrømme Gavnligheden af Noget, der forandrer det vante Gamle, indseer det Nyttige i Brugen af disse Redskaber, er den dog saa aldeles sløv for alt Jordarbeide, at den lader det forblive ved hvad det er, uden een Skillings Anvendelse til Noget der vilde lette og forbedre dette. Forholdet mellem Districtets Korn og Potetesavl antages at være omtrent som 8 til 12, og Avl af Korn staaer i Forhold til dets Forbrug, som 2 til 3. Avl og Forbrug af Potetes er derimod omtrent eens, dog antages at Avlen er noget større, og at der aarlig afsættes en Deel til Byen Bergen. Liin, Hamp og Humle dyrkes ikke, og af Haveværter dyrkes kun paa enkelte Gaarde en Deel Kaalrabier, Gulerødder og Næper, dog afhændes heraf kun saare ubetydeligt til Bergen. Opelskning af Frugttræer finder og kun Sted paa enkelte Gaarde, hvor Jordbunden og Klimatet er skikket, og i gode varme Aar bliver en Deel Kirsebær og Æbler affatte til nærmeste Kjøbstad Bergen.

Uagtet Rosendals Gods ikke har Elever fra Agerdyrknings-Seminariet paa Semb, har dog dette ved dets Lærlinge i andre Egne af Søndre Bergenhuus Amt ogsaa her virket meget Godt til Jordbrugets Fremgang i de sidste Aar, især ved Indførelse af forbedrede Gaardsredskaber, men som dog endnu kun Enkelte have anskaffet sig, ligesom og i Særdeleshed den i Sundhordlehns Fogderi almindelig bekjendte agtværdige Lieutenant Juel, Eier og Bruger af Halsnøkloster Gaard i Fjeldbergs Præstegjeld, ved sit Exempel som udmærket drivtig og erfaren Jordbruger samt som Medlem af bemeldte Præstegjelds Sogneselskab, har virket overmaade meget til Gavn for Jordbrugets Opkomst, dog formeentlig endnu langt fra hvad dette hans Exempel vil komme til at gavne, naar mindre heldige Vaarsildfiskerier indtræffe, eller dette Fiske aldeles ophører; thi saalænge dette vedvarer, har Almuen ei Sands for noget andet, og uagtet jeg med flere Jagttagere vistnok ikke kan nægte mange store Fordele ved Vaarsildfisket, og især for de Districter, som kunne deeltage i det, kan dog paa den anden Side Fordelene neppe være opveiende imod de mange slemme Følger, som det medfører i flere Henseender, og deriblandt Jorddyrkningens totale Forsømmelse og Skovenes Ødelæggelse.

Forsaavidt man kan fæste nogen Tillid til Rigtigheden af de ved seneste Folketælling fremkomne Opgaver af Udsæd, Avl og Kreaturhold, skal, efter de mig meddeelte Efterretninger fra vedkommende Lensmænd, ikke deri være synderlig at kunne forandre, dog antages at noget uvæsentlig Mere kan tillægges i Udsæd, Avl og Kreaturhold.

2. Fædrivt: Som ovenmeldt, antages vel, at det ved sidste almindelige Tælling forefundne Antal af Heste, stort Qvæg, Faar, Gjeder og Svin, er noget forøget, men saare ubetydeligt. Til Forædling af Heste og Qvæg er aldeles Intet gjort, men derimod har man begyndt at forædle Faareracen ved at anskaffe sig Faar fra Ryfylke Fogderi, hvor der paa flere Gaarde gives en langt større og uldrigere Faarerace end her. Til Engenes Forbedring har man begyndt med at gjenlægge Ager. Forholdet mellem Eng og Agerland, mellem Besætning og Korn- samt Potetesavling, anseer man saa aldeles forskjellig efter de enkelte Districters og Gaardes saa paafaldende forskjellige Beskaffenhed i disse Fjord- og Bjergegne, at Opgaver herom, ligesom i mange flere Henseender af hvad der i den Kongelige Resolution fordres Oplysning om, vil blive ikke alene høist upaalidelige, men endog vildledende; imidlertid kan jeg opgive, dog kun efter løse Gisninger, at Forholdet mellem Eng og Agerland, efter de Flestes Formening, er som 15 à 30 til 1, mellem Besætning og Korn som 7 til 12 og mellem Besætning og Potetes som 2 til 5. Forholdet mellem Districtets Frembringelse af og Behov for Fedevarer, antages at være som 3 til 4.

3. Skovdriften: Denne existerer nu næsten ikke mere her i Districtet, da de ubetydelige Furreskove, som forhen afgave en Deel til Salg, ere i de nu sidst forløbne 20 Aar saaledes forhugne, især til Jægtebyggeri, Tondestav og Sørelast, som det her kaldes (bestaaende af Bjelker, Spær og smaa Bord), at her nu ei findes mere end til Skovgaardenes egne Fornødenheder til Huusreparationer og Brændeveed. Paa enkelte Gaarde gives vel en Deel Birk og Older, men som aarlig ei kan afgive mere, end til Brugernes fornødne Brænde og kun nogle enkelte Favne til Salg. Antallet af de i Districtet værende Sauge m. v. viser herhoslagte Tabel. Kul- og Tjæretilvirkning drives ikke videre end til Districtets eget Behov. Til Brænde bruges alene Veed, af Birk, Older, Ener og Furreqviste, og hvoraf, i Almindelighed, enhver Gaard har det Fornødne, i det Mindste eet Slags af de nævnte Træsorter.

4. Fiskeri: Dette er just ikke Districtets Hovednæring, uagtet det ligger ved Søen, da denne fornemmelig skulde bestaae i Agerdyrkning og Fædrivt, men desuagtet deeltager dog næsten enhver rask og arbeidsfør Mand i Vaarsildfiskeriet, og tilsidesætter alt Andet, som maaskee i Almindelighed vilde være mere gavnligt, især naar man lægger Mærke til Districtets Beliggenhed, der for det Meste er langt inde i dybe Fjorde af Landet.

Saasnart Indhøstningen er tilendebragt, som i Almindelighed pleier at være sidst i September eller først i October, begyndes med Tilberedelser til Vaarfisket, og disse vedvare da næsten udelukkende for enhver Mand, lige til der reises — som det her kaldes — til Havs, hvilket almindeligst er i Januar.

Fangsten af de forskjellige Arter Fisk i de sidste 5 Aar, hvor stor Deel af den, der beredes til Kjøbmandsvare, hvormeget der kan antages at benyttes til eget Brug og Nabodistricternes Forsyning, har det ikke været mig muligt at faae nogen Oplysning om, ligesom det og er mig selv en aldeles Umulighed, herom at kunne gjøre mig nogen endog blot dunkel Idee, thi enhver Fisker lægger saa meget muligt Skjul paa sin Fangst, deels af en Almuen vedhængende gammel Vane, og deels for at kunne bevige Præst og Kirke for Tiende, hvilken her, og jeg troer overalt, er en aldeles forhadt Ydelse, og som næsten aldrig uden Tvang og mange Omstændigheder indkommer; det vilde saaledes, ja endog fra mange andre Synspuncter betragtet, være særdeles gavnligt, om denne Indtægt for Præst og Kirke kunde erholdes paa en anden Maade, om ei aldeles fyldestgjørende.

Nogen Forbedring med Fiskeredskaberne er vel indført, dog ubetydelig, men ei til Fiskens Tilvirkning.

5. Med Hensyn til de i § 6 og 7 af den Kongelige Resolution af 23de December f. A. forlangte Opgaver og Oplysninger, da gives ei saadanne Indretninger her i Districtet, som her kunne være at omtale, videre end hvad som findes anført i ovenommeldte under 3die Post fremlagte Tabel.

6. Binæring: Denne haves fornærværende fornemmelig i det under 4de Post omtalte Vaarsildfiske, samt om Sommeren i en Deel Snørefiske især af Sei. Huusfliden bestaaer alene i at Fruentimmerne spinde, strikke og væve det Fornødne til Huusbrug, af Uld og Liin samt Strie, og at Mandspersonerne i Almindelighed til sin Fornødenhed arbeide Sko, Gaardsredskaber og alle Slags Trækar m. v. Skibs- og Baadbyggeriet drives om ei synderligt, formeentlig paa Grund af at Skovene saa betydelig ere aftagne, dog antages at i de sidst forløbne 5 Aar, ere omtrent 100 større og mindre Baade byggede samt 4 Jægter over 3 Commercelæsters Drægtighed hver, nemlig: 1 paa Gaarden Traavig, 1 paa Gaarden Store Dale og 2 i indeværende Aar paa Garden Ulvenæs, alle i Qvindherreds Skibrede. Antallet af de med dette Byggeri sysselsatte Arbeidere kan ei opgives, thi vedkommende Eiere have i Almindelighed selv været Mestere, og kun af og til havt Leiehjelp. Jagt drives ikke. Fragtfart drives med Jægter om Vinteren paa Vaarsildfisket, om Sommeren paa Romsdalen efter feed Sommersild. Denne Fragtfart ansees fordeelagtig, og man antager, at den aarlig kaster af sig omtrent 10 à 1200 Spd. Som Følge af Vintersisket vrimler Districtet af Løsekarle, og disse befatte sig for en Deel med at opkjøbe Slagtequæg, Faar og Gjeder, Talg, Skind og Smør, som afsættes til Byerne Bergen og Stavanger, og hvilken Handel ansees gavnlig for Districtet forsaavidt at Producenterne selv fritages for Tidsspilde med at afsætte deres Producter i Byerne. Af Landhandlerier gives her 2, og af Gjæstgiverier 2, hvilke drives fordeelagtig saavel for Bestyrerne selv som for vedkommende Almue.

7. Om Districtets Tilstand i Almindelighed. Her vedlægges den i høieste Resolution af 6te Mai d. A. befalede Tabel. Størrelsen af et Aars Løn til en Tjenestedreng er fra 16 til 20 Spd. og for en Tjenestepige fra 12 til 14 Spd. Dagløn om Sommeren for en simpel Haandarbeider er fra 16 til 24 ß. og Kost, men uden denne fra 28 til 40 ß. Af Veie, farbare med Hjulredskaber, gives kun een, af omtrent 3/4 Miils Længde, som for privat Regning er oparbeidet i de sidste 5 Aar; forovrigt gives her i Districtet ingen Hoved- eller Bygdeveie, som udelukkende ansees for at henhøre under Rosendals Jurisdiction. Bygdemagasiner, Sparebanke, samt private Brand- og andre Assuranceindretninger gives ikke her i Districtet.

Mere til Oplysning om Districtets Tilstand vides ikke.

Rosendals Forvaltercontoir, Skorpen den 31te December 1840.

M. Langballe.

---

d. Forsaavidt Lysekloſters Gods angaaer.

Efter Amtets Paalæg i ærede Skrivelser af 28de Januar og 2den Juni f. A. meddeles herved de ifølge samme, overeensstemmende med den i Kongelige Resolution af 23de December 1839, attraaede Oplysninger for saavidt Lysekloſters Gods betræffer, hvilke meddeles i den Orden, Forskrifterne i Resolutionen ere fremsatte.

2. Det antages at omtrent 10½ Tønder Land i de 5 sidste Aar ere oparbeidede til Ager af Nyland. Dyrkningsmaaden er i Søndhordlehn og Nordhordlehn at spade Ageren og at rive Kornet ned, i Hardanger derimod bruges til dette Øiemed Ploug og Harv. Agerdyrkningsredskaberne ere af simpel Construction og uden at nogen Forbedring kan siges deri at være indført. Nyland maa brydes i Hardanger med stor Bekostning, da Jordsmonnet overalt er stenet. I de andre Thinglauge er Jorden myret og det fugtige Klima vanskeliggjør Udtapninger. Jorden er i det Hele taget mindre lønnende mod Havkysterne end inde i Fjordene. Sædarten er i Hardanger Byg, i Strandebarm tildeels Blandkorn og i de andre Dele af Godset Havre,

samt overalt Potetes. Kornavlingen strækker neppe til 2/3 Dele af Behovet, da det antages at paa hele Godset mindst maa kjøbes 2300 Tønder og derover aarlig, hvorimod Potetesavlingen i det Hele omtrent strækker sig til Forbruget. Liin, Hamp og Humle, samt Haugeværter, dyrkes ikke, naar undtages lidt Kaalrabi i Hardanger; derimod har man sammesteds lagt sig mere efter Frugttræplantning, skjøndt denne i den senere Tid har givet mindre af sig, da Frugtavlen er bleven mere mislig. Avlingen af Korn og Potetes antages i bemeldte Tidsrum at være forøget med omtrent 1 pro Ct.

3. Mærkelig Forandring med Kreaturholdet er ikke foregaaet og til Heste-, Qvæg- og Faare-Avlens Forbedring er intet foretaget, ligesaalidet som nogen væsentlig Forbedring med Engene, der vanskelig kan udføres, er foregaaet. Forholdet mellem Kreaturhold og Kornavlingen er som 1 (een) til 1½ og mellem Ageren og Engen som 1 — til 10. Af Fedevarer antages i Hardanger det Halve at forbruges i Districtet, og det andet Halve afsættes fornemmelig i Bergen, men ogsaa i Stavanger, Egersund, Flekkefjord, Christiansand og Arendal. I den øvrige Deel af Godset antages henved 3/4 Dele at forbruges og omtrent 1/4 at afhændes i Bergen.

4. Skovene udenfor Ous Sogn ere høist ubetydelige. I dette Sogn haves endnu en Deel Furre og ubetydelig Egeskov, men Leilændingerne paa Godset er ikke overdraget nogen Raadighed over Skovene udenfor hvad der behøves til Brænde og Istandsættelse af deres Brugs-Huse, følgelig kan der ikke blive Tale om nogen Skovdrivt, uden forsaavidt Godseieren selv sælger af de ikke betydelige Skove, men dette Salg indskrænker sig da hovedsageligen til at forsyne de Leilændinge, der ere blottede for Skov, med det nødvendige deraf til deres Huse, foruden en Deel smaat Tømmer, som Godsets Bønder oparbeide til Tønde-Stav og Bund samt til Kul som afsættes i Bergen. Ingen Tjæretilvirkning finder Sted. Godset har 3de Bygdesauge. Paa disse skjæres alene hvad Ous Sogn og en Deel af Fans Præstegjeld behøve af Bord, og som kan anslaaes til 100 à 140 Tylter aarlig. Det Meste af Nordhordlehns og Vaags Thinglauge mangle aldeles Brændeveed, og maa desaarsag benytte Torv og Lyng, hvor dette haves. Godsets Skove ere i de sidste 5 Aar betydelig formindskede.

5. Fiskeri gives i Hardanger saa lidet, at det ei udgjør nogen Næringsgreen. Det er kun enkelte Sommere der fiskes Sei. I de øvrige Dele af Godset kan Fiskeriet derimod henregnes som Næringsgreen, fornemmelig for de Opsiddere af Nordhordlehn, der boe saa nær Bergen, at de kunne bringe deres Fangst ugentlig til Torvs. Hvad det saakaldte Vaarsildfiskeri angaaer, henholdes til hvad desangaaende fra Søndhordlehns Fogderi indberettes, da Godset som bekjendt for størstedelen er beliggende adspredt inden dette Fogderies Grændser.

6. Bjergværk gives ikke.

7. Fabrikker gives heller ikke; saa haves og for Tiden kuns 13 Brændevinskjedler alle i Hardanger, hvis Production ei kan angives og da det kun drives, som Huusholdningssag, kan ei siges at det beskjæftiger noget vist Antal Personer.

8. Huusfliden bestaaer udenfor Hardanger hovedsagelig i at Qvinderne spinde Hamp og at Mændene binde dette til de Fiskeredskaber de behøve; de Sidste ogsaa med Baadbyggeri og med at oparbeide Træsko, og den før omtalte Tøndestav og Bund, hvor Materialier dertil af Skovene kunne erholdes. Huusfliden fra Qvindesiden i de nærmeste Districter hertil, er i det Hele taget meget maadelig, da de sælge deres Uld og kjøbe for en stor Deel deres Vadmel fra Hardanger og Voss. I Hardanger derimod er Huusfliden noget bedre. Der tilvirkes Vadmel og Strilærred af begge Slags noget til Udsalg, der fornemmelig afsættes ved Havkanten, hvor saadant af den fiskende Almue tiltrænges. Jægte- og Baadbyggeri drives ogsaa der, dog ikke i det Store. Jagt er høist ubetydelig og lidet lønnende, og gaaer alene ud paa ubetydeligt Vildt saasom Ryper, Harer, Aarfugle, enkeltviis Ræv og Reensdyr. Af Hjorte gives en Deel, men Leilændingene ere efter deres Bygselbreve forbudne at fælde disse, saavelsom at foretage nogensomhelst Jagt inden Godsets

Grændser. Fragtfart og Landtransport — ifald jeg har opfattet Meningen dermed — gives ikke, i al Fald er ingen Fordeel forbunden dermed. Af Landkræmmerier gives et og af Gjæstgiverier 3, hvortil en saa ubetydelig Søgning gives, at det ei her fortjener at berøres. De almindelige Markedspladse ere nævnte under § 3.

9. I Sønd- og Nordhordlehn er Lønnen for en Tjenestekarl almindelig 8 Spd. og for en Tjenestepige 2½ à 3 Spd. samt Sko og Klæder. I Hardanger derimod har en Dreng 10 Spd. og en Pige 3 Spd. foruden Sko og Klæder. Daglønnen for en simpel Haandarbeider er foruden Kost 20 ß om Sommeren og 12 à 14 ß. om Vinteren. Udenfor den almindelige Kongevei kan ikke siges at være nogen med Hjulredskaber fremkommelig Vei, naar undtages Bygdeveiene til Fana Kirke, Gjæstgiverstedet Boderne og Gaarden Ulven, og ihvorvel Veiene have modtaget betydelige Forbedringer kan intet henregnes fra Nyt oparbeidet. Bygdemagasiner gives ikke og end mindre Sparebanker eller Assuranceindretninger.

Om Pantehæftelser og Executionsforretningernes Antal og Beløb m. m. vil det Fornødne erfares af vedkommende Tabel.

Lysekloſters Forvaltercontoir, Klyve den 23de Januar 1841.

Ærbødigst
A. Koren.

Nordre Bergenhuus Amt.

Til Kongen!

Deres Kongelige Majestæt forelægges herved underdanigst den i naadigste Resolutioner af 12te October 1825 og 10de September 1827 befalede femaarige Beretning om Nordre Bergenhuus Amts Tilstand, saaledes som samme senere naadigst er befalet afgivet ved den Kongelige Resolution af 23de December 1839.

Den seneste Beretning om Nordre Bergenhuus Amts Tilstand, som herfra underdanigst afgaves, er af 5te April 1836, og Mellemtiden til den nu underdanigst afgivende vil neppe vise synderlige Fremskridt, forsaavidt man vil see disse paaviste i bestemte ydre Resultater. Enhver Stillestaaen vilde føde en Reaction, men denne har heller ikke indfundet sig, og heri vil man dog forhaabentlig see det bedste Beviis for en Fremadskriden, hvoraf i Tiden og med Tiden vil resultere synlige Frugter.

Endnu udøver Traditionen i disse Egne sit Herredømme; man har ikke kunnet losrive sig fra Fædrenes Skik og Brug, men forfølger denne i Almindelighed i alle Retninger. Det er tildeels herpaa ethvert Fremskridt til det Bedre i Jordbrugets Tilstand strander, men Traditionens Mørke vil forsvinde, jo mere Oplysningens Sol stiger og kaster sine Straaler over Dal og Fjeld.

Det er denne Tid man maa oppebie, og den er forhaabentlig ikke saa langt borte, efter at vore sociale Forholde ere saaledes ordnede, at den norske Almuesmand maa føle sit Værd og Betydning, og er opfordret til med egne Kræfter at gribe ind i Ordningen af Statens og Communens Interesser.

Amtet skal nu tillade sig underdanigst at gaae over til de enkelte Næringsveie.

1. Jordbrug.

Her er, som oven bemærket, gjort ubetydelige Fremskridt siden seneste afgivne underdanigste Beretning, da den gamle Dyrkningsmaade, og de gamle uhensigtsmæssige Dyrkningsredskaber endnu ere i fuld Hævd. Men det Terrain, Landmanden i Almindelighed har at disponere over, lægger ogsaa væsentlige Hindringer i Veien for et forbedret Dyrkningssystem. Gaardparterne ere som oftest smaa, Vexelbrug kan af locale Hindringer ikke indføres, Agrene ere for det Meste opdyrkede imellem Bjerg, Svad og Steenrøser, og endelig er Fælledsskabet eller Sameie af Ager og Eng endnu for en stor Deel continuerligt. Naar nu hertil kommer Almuesmandens i Almindelighed mindre gode oeconomiske Velvære, der sætter ham ud af Stand til at anvende større Omkostninger paa sit Jordbrug og den nedarvede Frygt for at afvige fra Fædrenes Behandlingsmaade af Ager og Eng, samt endelig et især i Søndfjord herskende raat Clima; — saa vil man see hvad der virker hemmende og skadeligt paa Jordbrugets Forbedring.

Opdyrkning af Nyland har vel i de sidste 5 Aar fundet Sted, men det er i Almindelighed kun enkelte Smaastykker ved hver Gaard, der ere opbrudte. Dyrkningsmaaden skeer ved Ploining og Hakken, og efter Ploiningen bruges Mildneriver, forsynede med Jerntinder, hvorimod Harven bruges sjeldnere, og paa de fleste Jordbrug ved Havkanten spades Agrene.

De almindelige Sædarter ere i Indre Sogn og den indre Deel af Yttre Sogn: Byg og Potetes, samt Rug, dog det Sidste kun ubetydeligt; i den øvrige Deel af Yttre Sogn nemlig Ladvigs og Evindvigs Præstegjelde: Blandkorn og Havre, især det Sidste samt Potetes; i Søndfjord Havre og Potetes, og endelig i Nordfjord, der i Almindelighed er bedre skikket for Agerbrug end Søndfjord, hvor Climatet er raaere, foruden Havre og Potetes ogsaa Byg, der især i Gloppens og en Deel af Indvigens Præstegjeld giver godt Udbytte.

Hvad Forholdet mellem Korn og Potetesavl og Districtets Behov angaaer, da kan Kornavlingen i Almindelighed endog i gode Aaringer ikke antages at være tilstrækkelig til Behovet, men meget maa kjøbes, dog mindre i enkelte Districter, nemlig Dalstrøgene fornemmelig i Indre Sogn, hvorimod Havdistricterne tiltrænge mere; saaledes antages Stats Skibrede i Nordfjord aarlig at tiltrænge circa 2000 Tdr. Korn, og ethvert af de øvrige Skibreder i Sønd- og Nordfjords Fogderi circa 500 Tdr. i almindelige Aar.

I Indre Sogn er det fornemmelig Leirdals Skibrede, som med Hensyn til Agerbruget her bør mærkes, thi der har det virkelig gjort Fremskridt ikke alene ved en forbedret Behandlingsmaade, men ogsaa ved Anskaffelse af bedre og solidere Agerdyrkningsredskaber, og endelig har Fælledskabets Ophævelse dersteds i de senere Aar viist sine velgjørende Virkninger. I Sønd- og Nordfjords Fogderi staaer Gloppens Skibrede med Hensyn til Kornavlingen meget høit, da dette Præstegjeld i middels Aar antages at have nok til eget Behov, og i gode Aaringer endog at kunne afgive til Salg.

Potetesavlingen maa derimod i Almindelighed antages for saavidt Sogns Fogderi angaaer, med Undtagelse for Districterne nærmest Havkanten, at staae langt over Behovet, da en betydelig Deel afsættes deels ved Tuskhandel med Fiskerne ved Havkanten imod Fiskevarer, deels ved Afsendelse til Bergen og deels ved Forædling til Brændeviin. I Sønd- og Nordfjord avles i Almindelighed Potetes kun til eget Behov. Dog er Potetesavlingen ogsaa her i Tiltagende.

Avling af Liin, Hamp, Humle og Haveværter finder i Almindelighed slet ikke Sted, — Humle avles, dog kun i ubetydelig Mængde, paa enkelte Gaarde i Indre Sogn — undtagen i Gloppens Skibrede i Nordfjord, hvor det antages, at der aarlig avles 18 Voger Liin, 20 Voger Hamp og 40 Voger Humle. Opelskning af Frugttræer, især Æbletræer, fornemmelig i Lyster, Sogndal, Leganger og for en Deel Hafslo Præstegjeld i Indre Sogn og endelig i Gloppen i Nordfjord er derimod mere almindelig, og afgiver Æbler til Afsætning ikke alene i Districterne, men ogsaa i Bergen, hvor især den i Sogn avlede Frugt afsættes med Fordeel, da den i Godhed tildeels kan sættes ved Siden af den hollandske Frugt.

En Uskik, som foruden hvad ovenfor i Almindelighed er anført, virker saare skadeligt paa Landbruget, er den saakaldte Vaarbeitning. Saasnart Græsset nemlig begynder at spire, lader Landmanden Kreaturerne slippe løs paa Marken eller Hjemmebøen, hvor de forblive, indtil de henimod St. Hans Tid drives op paa Vaarstølene. Men herved tilføies Græsset betydelig Skade, idet den unge og stærke Spire afgnaves; thi Græsrodens nye Skud fremspirer ikke med de første Skuds Kraft, og Høhøsten taber saaledes betydelig i Qvantitet.

Hvad den ved sidste Folketælling meddeelte Opgave over Udsæden og Foldigheden angaaer, da antages denne i Almindelighed endnu at være den rigtige, med Undtagelse i Yttre- og Indredahle Skibreder i Søndfjord, hvor Udsæden i det Første formenes at have et Tillæg af 15 %, medens i det Sidste Udsæden antages nu at være 1700 Tdr. Korn og 600 Tdr. Potetes, istedetfor som før opgivet respective 1179 og 450 Tdr.

2. Fædrivt.

Næst Jordbruget, og det især Potetesavlingen, er Fædrivten Landmandens vigtigste Næringsgreen.

Men ogsaa denne maa antages at staae omtrent paa samme Trin som for 5 Aar siden, da hvad der er gjort til Forædling af Heste-, Qvæg- og Faareracen, saavelsom til Forbedring af Engene, er ikke alene høist ubetydeligt, men ogsaa meget enkeltviis. Forbedringen har saaledes fast ene indskrænket sig til Hornqvæget, hvor man i Sogn har søgt at forskaffe sig den større Race; men herpaa er igjen givet Slip, da man fandt den større Race mindre lønnende end de smaa Melkekreaturer.

Nogen Afgang eller Tilvæxt i Kreaturholdet siden sidste Folketælling antages heller ikke at have fundet Sted her i Amtet i Almindelighed, med Undtagelse af i Søndfjord, hvor Opgaven i Yttredahle Skibrede over stort Qvæg antages at burde have en Tilvæxt af 20 %, og den over Faar og Geder af 10 %; i Brantzø Skibrede, hvor Opgaven over stort Qvæg bør forøges med 1/8 af Antallet under sidste Folketælling, og den over Faar med 1/10, og endelig antages i Indredahle, istedetfor ved sidste Folketælling opgivet 2966 Stykker stort Qvæg og 623 Stkr. Gjeder, at burde nu opføres respective 3600 og 1600 Stkr.

Forholdet mellem Agerland og Engmark kan ikke angives, da det her er almindeligt at der paa Hjemmebøen kun er liden Engmark, medens den meste Slaat foregaaer i Udmarken.

Besætningen maa antages i Almindelighed at staae over Korn- og Potetesavlingen, hvilket har til Følge at Kreaturerne fødes slet om Vinteren, thi paa de fleste Gaarde, især i Sogn, fødes flere Kreaturer end Hø- og Halm-Avlingen tillader. Imidlertid pleie Kreaturerne igjen at vinde deres Hold, naar de om Sommeren komme til de gode Fjeldbeiter, som de fleste Gaarde have, og hvor de faae Erstatning for hvad de om Vinteren have maattet friste Livet med, nemlig med hvad Bonden har maattet skave, løve og rise til dem, — Surrogater for Hø og Halm. Hvis man nu ansætter med et Gjennemsnits Tal en Koes Afdrot om Sommeren til circa 5 Spd., og Bonden i Almindelighed føder 12 Melkekøer om Sommeren, har han ikke alene hvad han selv behøver til sin Huusholdning, men kan ogsaa afsætte Smør og Ost og endog et Par Slagtekreaturer aarlig. Disse, som afkjøbes af Handelskarlene, bringes for det meste til Østlandet, og nyde der en fordeelagtig Afsætning. Denne Export er især fra Indre Sogn stor, og omfatter aarlig circa 2000 Stkr., medens for Sønd- og Nordfjords Fogderi aarlig afsættes 2 à 300 Stkr., der for det Meste sælges i Bergen.

Faareavlingen, ihvormeget end Racen, den grovuldede norske, trænger til Forædling, afgiver i Sogn ogsaa til Afsætning; der opkjøbes aarlig flere Hundrede Faar af Handelskarle fra Hallingdal. Af Heste finder en ikke ubetydelig aarlig Afsætning Sted, fornemmelig gjennem Handelskarlene til Østlandet. Hesteracen har vel heller ikke nydt nogen Forædling i Almindelighed, men Racen er god, thi Hestene, skjøndt smaae, ere dog stærktbyggede og særdeles sikkre Fjeldheste. Kun i de indre Dele af Indre Sogn — Lyster, Hafslo og Sogndal — sporer man nogen Forædling, og herfra føres ogsaa større og smukkere Heste enkeltviis saavel til Bergen, som til Østlandet, hvor de afsættes med Fordeel.

Gjedeavlingen synes overalt at være i Flor, og den er en Følge, deels af den megen Melk, disse Dyr afgive, og deels af at de ere saa lette at føde om Vinteren, men de ere igjen skadelige Dyr for Løvskovene, da de afgnave Træernes Bark. Ogsaa Svineavlen trives godt, især i Sogn, hvor den finder Sted næsten paa hver Gaard. Svinene opfødes ved Drank og Tang, og om Sommeren af Græs paa Stølene; ved Havkanten afgiver Fisken deres vigtigste Næringsmiddel, og derfor er Flesket herfra i Almindelighed daarligt og nyder liden Afsætning.

Productionen af Fedevarer overgaaer i det Hele taget Districtets Behov, og en ikke ubetydelig Deel Smør, Ost og Talg afsættes i Bergen, ligesom ogsaa Huder der sælges. En Deel Fedevarer afsættes ogsaa til Bønderne ved Havkanten og en Deel gaaer til Christiania.

3. Skovdrivt.

Skovdrivten er i det Hele taget ubetydelig. Det er heller ikke alle Præstegjelde eller Skibreder, som have Skove, der kunne give nogetsomhelst Udbytte. Furre- og Birkeskove ere de almindelige, men Furreskovene

ere for det meste af en meget seen Vært, fordi Fjeldfurren, som her haves, vorer i et tørt Jordsmon. Furreskovene i Sogn afgive en Deel Tømmer til Bygningsmaterialier, dog meest til Districtets eget Behov; et Par Tusinde Tylter, i Almindelighed 4 Alens Bord, affendes og derfra aarlig til Bergen, der forøvrigt ogsaa faaer en Deel Tømmer fra Indredahle og Førde i Søndfjord, samt især fra Stryen og Gloppen i Nordfjord, af hvilke Stryen alene antages at affende Planker, Bord, Spirer, Tøndebaand, Bastetoug og Mastetræer for 7 à 8000 Spd. aarlig, og Gloppen affender omtrent 800 Tylter Bord aarlig.

Birkeskovene afgive det fornødne Brænde baade for Districtet selv og til Afsætning i Bergen, hvorhen flere Tusinde Favne aarlig affendes.

Kul- og Tjæretilvirkningen drives ikke saaledes, at andet Udbytte end det Nødvendigste til eget Forbrug tildeels kan haves. Foruden Veed, afbenyttes i Districterne ved Havkanten i Almindelighed Torv, som haves til disse Districters Behov.

Forøvrigt bør bemærkes, at Skovbruget i Sogn i de senere Aar snarere har tiltaget end aftaget, saa at det ikke uden Grund kan befrygtes, at Districtet om længere eller kortere Tid kan komme til at mangle Skovproducter til eget Behov.

4. Fiskeri.

Som Hovednæring kan Fiskeriet kun antages at blive drevet i Utværs og den ydre Deel af Gulens Skibreder i Yttre Sogn, i Askevolds og Kinds Skibreder i Søndfjord, og i Stats og Davigs Skibreder i Nordfjord.

Vaarsildfisket har i de senere Aar været mindre heldigt. I Sogn antages i Gjennemsnit i de sidste 5 Aar at være tilvirket circa 3400 Tdr. til Kjøbmandsvarer, hvoraf i Aarene 1836, 1837 og 1838 aarlig 200 Tdr., i 1839 omtrent 1000 Tdr. og i 1840 omtrent 1800 Tdr., og ligesaameget til eget og Nabodistricters Behov. I Askevold har dette Fiskeri ikke givet særdeles Udbytte i de sidste Aar, i Kind antages tilvirket til Kjøbmandsvarer circa 60,000 Tdr. og til eget og Nabodistricternes Behov circa 30,000 Tdr.; i Stat og Davig for hver circa 4760 Tdr. til Kjøbmandsvarer og circa 2380 Tdr. til eget og Nabodistricters Behov. Sommersildfiskets Udbytte har været ubetydeligt. I 1837, 1838 og 1840, blev det dog i Sogn drevet med nogenlunde Held, men har ikke afgivet noget videre til Kjøbmandsvarer.

Vaartorskefiskeriet har heller ikke været betydeligt; i Sogn er i de sidste 5 Aar tilvirket circa 30,000 Stkr. og i Stat 9 à 10,000 Stkr., og Sommerfisket af Sei og andre Fiskesorter har heller ikke givet Udbytte — i Sogn circa 5 à 6000 Tdr., men alt dette forbliver til eget og Nabodistricternes Forbrug.

Hummerfiskeriet har især i Sogn givet nogenlunde Udbytte, medens det dog maa bemærkes, at Fiskerne finde, at Hummeren ikke har den Størrelse, som forhen. Opgave over hvad der af Hummer er udskibet i de sidste 5 Aar har Amtet kun kunnet erholde fra Sogns Fogderi saaledes:

i Aaret	1836	. .	Ingen.
= —	1837	. .	24,044½ Stkr.
= —	1838	. .	13,779½ —
= —	1839	. .	14,177½ —
= —	1840	. .	7,018½ —

I Sønd- og Nordfjords Fogderi var Udbyttet af Hummerfiskeriet i Aarene 1836, 1837 og 1839, da Hummeren betaltes med 4 Skl. pr. Styk., omtrent 500 Spd. aarlig, og i Aaret 1840, da den betaltes med 6 Skl. pr. Styk., omtrent 800 Spd. I 1838 fandt ingen Hummerudskibning herfra Sted.

Larefisket, som for flere Aar tilbage dreves med meget Held især i Yttre og Indre Sogn, har mærkelig aftaget, uden at man veed at angive nogen Grund hertil.

Nogen Forbedring i Fiskens Tilvirkningsmaade eller i Fiskeredskaberne er forøvrigt neppe at spore, men

man tør vel af det herhenhørende Skrift af Provst Deinboll, som nu er uddeelt iblandt Almuen, vente sig Adskilligt i denne Retning.

5. Bergværksdrivt.

Af Bergværker og hvad derhen hører haves Ingen i Amtsdistrictet.

6. Fabrik- og Haandværks-Drivt.

Her staaer dette Amt, som saamange andre Districter i Norge meget tilbage, og her findes saagodtsom ingen Fabrikker.

Nævnes maa dog:

1. 2de Teglbrænderier i Sogn, et i Lyster anlagt af Capitain Munthe og et i Urland anlagt af Andreas Fretheim, men til denne Tid have de neppe givet synderligt Udbytte, muligens endog kun Tab for Eierne, men ogsaa her faaer man vente Alt af Tiden; endnu ere disse Indretninger saa nye.

2. En Strikkemaskine, et Farveri og en Stampemølle i Lyster; ved den første produceres en Deel Huer og Trøier, men ikke til Afsætning i det Større, og de 2de sidste Indretninger have været drevne med Held.

3. Et Garveri i Sogndal, der aarlig tilbereder og afsætter et betydeligt Qvantum Læder og Skind af særdeles god Bonitet.

4. Corpssmed Bonens Fabrik paa Dahle i Søndfjord. Denne særdeles dygtige Mand, der arbeider med 3 Svende, forarbeider en Mængde Rifler, Skydegeværer, Stueuhre og mange andre Jern- og Staalsager, smukke og solide, der for det Meste afsættes i hans eget og Nabodistricterne.

Brændeviinsbrænderierne drives kun enkeltviis i det Store, men de fleste Jordbrugere have tilvirket Brændeviin med mindre Kjedler. Brændeviinsafgiftens Forhøielse har imidlertid i de senere Aar indskrænket dette sidste, og heraf maa man sikkert love sig glædelige Resultater for Fremtiden med Hensyn til Formindskelse af den overdrevne Brug af Brændevinet, der har været og er baade physisk og moralsk ruinerende for Almuen.

7. Næringer.

a. Huusfliden indskrænker sig fast overalt til eget Forbrug. I Almindelighed tilvirkes hjemme hvad Almuesmanden behøver af Vadmel, Lærred og Stoffer, men disse Producter ere heller ikke af den bedste Bonitet. Almuen savner i denne Henseende meget den fornødne Anviisning, og det er derfor glædeligt at erfare, hvorledes Familier udenfor Bondestanden i Districterne især i Sogn begynde at afgive et roesværdigt Exempel paa en Huusflid, der ikke alene strækker sig til andre Productioner end de ovennævnte, men som ogsaa søger at gjøre dem saa fuldkomne som muligt. Herfra faaes gode og smukke Dreieler, Bomuldstøier og Stoffer, som, forsaavidt de ikke forbruges i Districterne, med ikke ubetydelig Fordeel afsættes i Bergen. At dette Exempel ikke vil være uden god Virkning paa Almuesmanden, er klart, ligesom det maa bemærkes, at i enkelte Bygder spores Virkningen allerede.

Gaards-, Dyrknings- og Fiske-Redskaber arbeider Almuesmanden selv, men uden nogensomhelst Sands for det Skjønne, og altid slaviskt — efterlignende Forfædrene. Kunstsands mangler i det Hele taget Almuen meget, og derfor seer man det solideste Snedker- og Smedearbeide under de uskjønneste og plumpeste Former. Forøvrigt indskrænker Huusfliden sig til Forfærdigelse af Kar, Tiner, Kister, Æsker og Kurve, som for det meste afsættes i Bergen. Her bør ogsaa anmærkes, at i Indredahle i Søndfjord bygges nye Huse, som senere sælges fra Tomten.

b. Skibs- og Baadbyggeri.

Af Skibe bygges næsten ingen, hvorimod af Jægter og Baade bygges Mange, og især i Nordfjord: Jægter, der ere baade gode Seilere og store. Forøvrigt henvises her underdanigst til de vedlagte herhenhørende Tabeller efter det hidtil brugelige Schema.

c. Jagten kan ikke siges at være en Næringsgreen, der udelukkende beskjæftiger Nogen. I Sogn skydes der aarlig flere Rovdyr, som Bjørne, Losser, Vielfrasser og Ulve, og ligesaa en Deel Bjørne i Gloppens og Stryens Skibreder i Nordfjord; men det vigtigste Udbytte giver formeentlig Jagten efter Ryper, hvilke faaes i en ikke ubetydelig Mængde, især paa Jølster i Søndfjord, og som med Fordeel afsættes i Bergen.

d. Fragtfart og Landtransport af Varer finder som Næringsvei formeentlig kun Sted, hvad Førstnævnte angaaer. Eierne af Jægter tjene dog neppe i Almindelighed mere end de behøve for at ernære sig og Familie, og Fragtfarten indskrænker sig til Reiser imellem Districterne og Bergen for at indbringe Landmandens Producter og bringe ham tilbage en Deel Nødvendighedsvarer, samt for en Deel ved Sildefisket.

e. Handelen, forsaavidt den skeer directe med Bergen, er ikke betydelig, og bestaaer hovedsagelig i Fedevarer og Potetes, en Deel Skindvarer, Tømmer samt Ved. Slagtekvæg og Skindvarer føres ogsaa landværts til Christiania.

Handelen med Landkræmmerne er for det meste Tuskhandel, og finder fornemmelig Sted i Indre Sogn, hvor Almuen fast afsætter alle sine Varer til Landhandlerne, og hos dem faaer igjen Nødvendighedsartikler, saasom Korn, Liin, Stry, Salt, Jern, Hamp, Læder, Tobak m. v., men denne Handel er vistnok mindre til Almuens Fordeel, end ønskeligt, fordi Landhandlerne saavel søge Fordeel paa de Varer, de levere til, som paa de, der kjøbes af Almuen. Kjøbstædanlægget paa Leirdalsøren vil formeentlig indskrænke denne hos Indre Sogningerne sædvanlige Tuskhandel, og dette vil sikkert være til Almuens Fordeel.

I Sogns Fogderi haves 25 Landhandlere, der for største Delen ene soutinere ved Samhandel med Almuen, og 35 Gjæstgiverier til Bequemmelighed for Reisende. Endelig haves Markedsplads paa Leirdalsøren i Indre Sogn, hvor Omsætningen for Almuen bestaaer i Fedevarer og Fiskevarer. 5 à 6 Handelsmænd fra Bergen pleie der at indfinde sig, men Omsætningen er ikke stor.

I Sønd- og Nordfjords Fogderi haves ingen Markedsplads, men ogsaa herfra søger Almuen til Leirdalsøren. Antallet af Gjæstgiverierne og Landkræmmerierne i dette Fogderi skal senere underdanigst blive opgivet.

Af det hidtil Anbragte formener Amtet, at det er klart, hvad man i Indledningen til denne underdanigste Indberetning tillod sig at anføre, at Districtet nemlig, uden at have gjort synlige Fremskridt, dog ikke har gaaet tilbage, og det er der paapeget, hvad Aarsagen hertil formeentlig kan være, nemlig Traditionens Helligbed, men hertil kommer ogsaa de locale Omstændigheder, der gjøre Communicationen med Andre vanskeligere og derved isolere Districtet mere fra Exemplets og fremmede Paavirkninger. Men dette har igjen havt til Følge, at Almuen her har beholdt sit characteristiske, nationale Præg, og slutter sig med oprigtig ædel Varme til sine Fædrenearner og sit Fædreneland.

Almuens oeconomiske Tilstand bør ikke skildres som slet i Almindelighed, og Almuen roses for den Iver, hvormed den arbeider, for at kunne udrede de offentlige Paalæg. Men heraf maa man dog ikke slutte, at der herskr nogen egentlig Velstand blandt Almuen; thi det er kun dens tarvelige Levemaade, som sætter den istand til at føre et Liv, der er frit for Næringssorger, og hvor Lurus har indsneget sig, er den oeconomiske Velvære gaaet til Grunde.

Almuens intellectuelle Udvikling tør man derimod neppe sige staaer paa et meget høit Standpunct, men der skal Kræfter og Tid til at bringe Sløvheden i Aande. Maaskee tør man paastaae, at her dog spores de største Fremskridt i de sidste 5 Aar, og med Taknemmelighed bør man her dvæle ved de mange Præsters opofrende Nidkjærhed for at udbrede Christendom og Moral iblandt Almuen, deres uegennyttige Bestræbelser for at bringe Oplysningens Straaler til at gyde Liv og Kraft i Sjælen. Og Herren synes hertil at lægge sin Velsignelse, og fra disse intellectuelle Fremskridt er det vi i Tiden skal vente den hele Reform til det Nyere og Bedre saavel i materiel eller oeconomisk, som ogsaa i moralsk Henseende. Derfor har Amtet det Haab,

at Almuen, en i Almindelighed godmodig og ærlig Slægt, snart vil reise sig fra det mindre moralske Punct, hvortil den paa flere Steder er sjunken; naar Brændevinsdrikkens overdrevne Nydelse ophører, ville de heraf flydende mangehaande Ulykker ogsaa ophøre. I Sønd- og Nordfjords Fogderi synes Almuen i Almindelighed at være idetmindste udvortes sædeligere, medens Usædeligheden er større i Sogns Fogderi, uden at man nu egentlig mere, som tilforn skeet, bør sætte Indre Sogn under Ytre Sogn i denne Henseende. Deels har i Indre Sogn kraftige Hænder arbeidet, thi der var visselig meget at udrydde, deels ere Indre-Sogningerne i Almindelighed langt mere aandsbegavede, og især besjelede af Handelsaand, hvilken giver Anledning til hyppige Sammenkomster, hvor Livligheden er mere udsat for at skeie ud med Dorskheden og hvorved Indre Sogn har paadraget sig et slettere Rygte end Ytre Sogn.

Formandskabs-Institutionen synes at ville slaae Rødder nu iblandt Almuen, og vist er det, at den er skikket til at oplive Almeenaanden, hvorfra saa meget godt udgaaer.

6 Tabeller efter Schema No. 4 vedlægges underdanigst.

Hvad den aarlige Tjenesteløn for Drenge og Piger angaaer, samt Dagløn for en simpel Haandarbeider, da kan den opgives saaledes:

a. Indre Sogn: Dreng 6 — 10 Spd. aarlig samt Klæder, der ansættes til 8 à 10 Spd.; Pige 2 — 4 Spd. aarlig og Klæder, der kunne anslaaes til 3 Spd.

b. Ytre Sogn: Dreng 5 — 8 Spd. aarlig samt Klæder som oven; Pige 2 à 3 Spd. samt Klæder som oven.

c. Sønd- og Nordfjords Fogderi: Dreng 12 à 15 Spd. aarlig og en Pige 9 Spd. aarlig, men naar de tillige erholde Klæder, faaer en Dreng i Regelen kun 4 à 5 Spd. og en Pige 3 Spd. aarlig. Daglønnen er næsten overalt for et Mandfolk 24 ß. og for et Fruentimmer 16 ß. om Sommeren; om Vinteren noget mindre og i Sogn endog indtil det Halve. Desuden have samtlige ovennævnte Tjenere og Daglønnere Kosten.

Hvad Veivæsenet angaaer, da lægge locale Hindringer meget i Veien for at det her kan staae paa et saa høit Punct som i andre Districter i Riget; imidlertid gaaer det ogsaa her fremad, og Almuen viser megen Redebonhed til at ophjælpe det.

Fremkommelige Veie med Hjulredskaber i Sogns Fogderi ere følgende Hovedveie:

a. Fra Leirdalsøren til Støtten paa Filefjeld i virkelig Længde 5 Mile.

b. Fra Gudvangen til Stalheimskleven circa 1 Miil.

c. = Vadem til Søndfjord circa ½ Miil og

d. = Leervig til Søndfjord = 1½ =

Samtlige disse Veie ere fra først af oparbeidede for længere end 5 Aar tilbage.

Af Bygdeveie haves derimod fast ikke nogen, der befares, eller kan befares med Hjulredskaber, hvilket grunder sig tildeels i locale Beskaffenheder, deels i Mangel paa fornøden Arbeidskraft.

I Søndfjord ere følgende Hovedveie:

fra Nordfjords Grændse til Skey	1	Miil
— Nedre Vasenden til Sveen	3¾	—
— Langeland til Vadem	2½	—
— Tros til Leervig	4	—
Tilsammen	11¼	Mile

og Bygdeveiene ere af følgende Udstrækning:

i Jolster Præstegjeld	1½ Miil
i Førde Præstegjeld	5⅛ —
i Indre Holmedals Præstegjeld	1⅝ —
i Kinds og Askevolds Præstegjelde	¾ —
Tilsammen	9 Mile,

foruden hvilke 9 Mile omtrent 5 Mile Bygdevei er under Arbeide, hvoraf dog kun enkelte Stykker ere farbare med Hjulredskaber. For Øvrigt ere i de sidste fem Aar ingen nye Veie i Søndfjord oparbeidede eller forandrede fra ufremkommelige til Kjøreveie. I Nordfjord ere af Veie, som kunne befares med Hjulredskaber, Hovedveie til en Længde af 4⅔ og Bygdeveie til en Længde af 4 Mile, af hvilke sidste en Strækning af noget over 1⅓ Miil er i de her omhandlede Aar oparbeidet.

Efter Foranførte udgjøre saaledes Amtets samtlige Kjøreveie, forsaavidt de ere Hovedveie, en Strækning af 24 Mile og, forsaavidt de ere Bygdeveie, en Strækning af 13 Mile.

I Amtet haves kun 3 Bygdemagaziner, nemlig i Leirdals og Justedals Præstegjelde i Indre Sogn og i Eids Præstegjeld i Nordfjord; i Løbet af de sidste 5 Aar ere hverken nye oprettede eller ældre ophævede. De endnu ikke indløbne Beretninger om Magazinernes Status skulle nærmere underdanigst blive fremsendte.

Sparebanker, eller private Brand- og andre Assurance-Indretninger haves ikke.

Og hermed sluttes denne underdanigste Indberetning, efter at jeg har søgt saa nøiagtigt som muligt at beskrive Tilstanden i det mig naadigst anfortroede Nordre Bergenhuus Amt, og jeg slutter den med det inderligste Ønske om Almuens levende Fremskridt til det Bedre, men dette Ønske understøttes ogsaa af det sikkre Haab om dets Opfyldelse, thi under Deres Kongelige Majestæts ædle, vise, landsfaderlige Scepter maa det Sande og Gode kraftigt fremvoxe.

Nordre Bergenhuus Amt, Bergen den 16de Juni 1841.

Underdanigst
Kastrup.

Romsdals Amt.

Beretning

for de 5 Aar 1836 — 1840 om Romsdals Amts oeconomiske Tilstand, afgiven ifølge de Kgl. Resolutioner af 23de December 1839 og 6te Mai 1840.

De Gjenstande, som her blive at omhandle, ere følgende:

A. For Landdistricternes Vedkommende.

a. Jordbrug.

Skjønt flere af de sidste 5 Aar vare mislige for Landmanden, har Jordbruget i dette Tidsrum dog i de fleste Egne i Amtet gjort Fremskridt, om end i det Hele taget kun for en ringe Deel i Henseende til en planmæssig Drivt, saa dog ved Udvidelse af dyrket Land. Meest staaer man tilbage med Englands Dyrkning, hvormed imidlertid i enkelte Egne er gjort en god Begyndelse. Hvad Huusmænd angaaer, da have de ei alene ved Nylands Opdyrkning, men ogsaa ved Udlægning af en Deel af Agerlandet til England, nu og da endog tilsaaet med Timotheifrø, foregaaet Gaardmændene med et godt Exempel; til saadan Drivtighed og Drivtsmaade have de vist nok ogsaa været nødtvungne naar de skulle faae Nytte af Pladsen. Anskaffelsen af bedre Agerdyrkningsredskaber, saasom Plouge, især de saakaldte falkensteenske, Harver m. v., enkelte Steder ogsaa af Erstirpatorer, Hyppeplouge og Tromler, har temmelig almindelig tiltaget i Amtet; de fleste af saadanne Redskaber forfærdiges nu i Districtet, en Deel indkomme ogsaa fra andre Steder. Ogsaa ved Havkanten er Sandsen for Jordbruget bleven opvakt; saaledes berettes at Jordeiendommene i Oværnæs Præstegjeld i Nordmøers Fogderi ere i den senere Tid betydeligen stegne i Priis i Sammenligning med den yderst ringe Værdi hvori de forhen have været, hvilket da tillige vidner om Almuens forbedrede Kaar.

Korn-Udsæden bestaaer fornemmelig i Havre, dernæst Byg og Halvbyg (Havre og Byg); af Rug, især Vinterrug, saaes ubetydeligt formedelst de ustadige Vintre, af Hvede end mindre; Rugavlen opgives dog at have i den senere Tid tiltaget i Nordalens Præstegjeld i Søndmøers Fogderi. Potatos-Avlen tiltager alt mere og mere; der ere vel faa Steder i Amtet hvor Productionen har været af den Betydenhed, at det kan formodes at denne Avl vil aftage formedelst den formindskede Brændeviinsbrænden; Surendals Præstegjeld

er det eneste District om hvilket der er yttret, at Potetesdyrkningen maaskee drives forvidt til Skade for Jordbruget; en stor Deel af de avlede Potetes forvandles fremdeles her til Brændeviin.

Som en af de væsentligste Hindringer for Jordbrugets Opkomst maa for de fleste Egne i Amtet anføres, at det ei alene gaaer langsomt med Udskiftningen af Fælledsskabet, men at samme, hvor den er iværksat, for største Delen ei er udført overeensstemmende med Loven af 17de August 1821 forsaavidt denne i § 13 har den væsentlige Bestemmelse, at de Jorder som udskiftes skulle udlægges, saavidt muligt, samlede paa eet Sted, hvorimod Udskiftningen, udført saavel af Rettens Middel som af de Lodhavende indbyrdes, sædvanligen blot har bestaaet i en Formindskelse af Teige-Antallet; de paa saadan Maade udskiftede Jorder kunne saaledes ikke hensigtsmæssigen drives, ei heller kunne de fredes ved Indhegning. Man modarbeider bemeldte Lov endog i den Grad, at naar et Jordbrug, som alene havde een Opsidder, deles mellem flere, skeer Udskiftningen paa samme fordærvelige Maade.

Uagtet Sandsen for en bedre Jordbrugsdrivt er i Amtets forskjellige Egne mere eller mindre bleven opvakt, vil det dog have en lang Udsigt til en indgribende Forbedring, om end Udskiftningen var mere, og paa en hensigtsmæssigere Maade end hidtil, bleven fremmet, saalænge der ei oprettes Agerdyrknings-Seminarier i Rigets forskjellige Egne, saasom et i ethvert Amt.

Blandt de Districter, som have staaet meget tilbage i Henseende til Jordbruget, var ogsaa Øre Sogn i Tingvolds Præstegjeld, Nordmøers Fogderi; her er dog Tid efter anden skeet en mærkelig Forandring til det Bedre. Da en Person af Sognet, der har været Elev ved Agerdyrknings-Seminariet i Jarlsberg, nu er bleven Eier af en af Districtets betydeligste Gaarde, vil Jordbruget i den Egn forhaabentlig ved hans Exempel end mere tiltage i Forbedring.

Om Jordbrugenes Antal og Matriculskyld, hvad deraf er Selveiergods og Bygsel- eller Forpagtningsgods, samt om Udskiftninger og Nylands Opbrydning, indeholde Bilagene tildeels ufuldstændige Forklaringer.

Opgaverne for Nordmøer, Romsdalen og Søndre-Søndmøer angaae, imod Bestemmelsen, Udskiftning ei blot af Hjemmark men ogsaa af Udmark og Skov. Der ere kun enkelte Egne i Amtet, hvor Nyland kan opbrydes med Ploug; i Almindelighed maa det formedelst Mængden af Steen og store Furu-Rødder skee med Haandmagt, der kan ansættes til en Bekostning efter Markens Beskaffenhed af mindst 6 à 8 Spd. pr. Maal; i et enkelt District nemlig Stangvigs Præstegjeld er Bekostningen endog opgivet til 5 à 6 Spd. og mere, foruden fri Kost, pr. Maal. Den opbrudte Steen benyttes nu langt mere end forhen til lukte Grøfter og til Steengjerder hvor samme behøves og kunne anbringes. Mange af de fra det Sønden fjeldske i de senere Misvækstaar hidstrømmede Trængende erhvervede her Ophold ved Jordbrydning, ofte mod en knap Betaling.

Efter Nordmøers Fogeds Beretning kunne Surendals og Sundals Præstegjelde i almindelig gode Aar ei alene brødføde sig af egen Avl, men maatte deraf ogsaa kunne afsætte en Deel til andre Bygder, naar ei saa meget Korn og især Potetes forbrugtes til Brændeviinsbrænden; Stangvigs Præstegjeld antages noget nær at avle det Fornødne, hvorimod de øvrige Præstegjelde i Fogderiet efter Agerbrugets nærværende Tilstand mere og mindre tiltrænge fremmed Korn.

Ved sidste Tælling befandtes Fogderiets Folkemængde at udgjøre 25,045, og opgaves Avlingen, efter Udsædens Fradrag, at beløbe:

af de forskjellige Kornsorter til	50,042 Tdr.
af Potetes 29,547, som ansat i Korn efter 3de Tdr. mod 1 Tønde Korn bliver	9,849 —
	59,891 Tdr.

Transport 59,891 Tdr.

Fogden antager efter de indhentede Oplysninger, at Opgaven ved Folketællingen i 1835 i det Hele taget kan forøges med 1/5, gjør 11,978 —

71,869 Tdr.

Regnes nu paa Folketallet 25,045, Vorne og Børn, 3 1/2 Tdr. pr. Individ, udkommer 87,657 Tdr., altsaa skulde af fremmed Korn tiltrænges 15,788 Tdr.

Beretningen fra den constituerede Foged i Romsdals Fogderi indeholder, at Romsdals, Volds, Veøs, Næssets og Bolsø Thinglauge, maaskee ogsaa Vestnæs Thinglaug, maae i almindelig gode Aar kunne avle det Fornødne til eget Behov, og det førstmeldte Thinglaug endog til Afsætning for en ei ubetydelig Deel saavel af Korn som Potetes, hvis mere Tarvelighed og mindre Brændeviinsbrænden fandt Sted i dette Distrikt. Folkemængden i Fogderiet beløb sig ved sidste Tælling til 16,917, og blev da Avlingen, efter Fradrag af Udsæden, opgivet saaledes:

af de forskjellige Kornsorter . . . . . 35,643 Tdr.
af Potetes 28,643 Tdr., ansat, saaledes som ovenfor, i Korn til 9,547 —

45,190 Tdr.

Det antages at der kan uden Misregning tillægges, saaledes som for Nordmøers Fogderi, 1/5 . . . . . 9,038 —

54,228 Tdr.

3 1/2 Tdr. Korn regnet pr. Individ gjør paa det anførte Folketal et Beløb af 59,209 Tdr., følgelig skulde der udfordres en Tilførsel af 4,981 Tdr.

Fogden i Søndmøer beretter, at intet Præstegjeld i Fogderiet kan antages at kunne ganske brødføde sig af egen Kornavl, samt at Districtet i Middelsaar tiltrænger et Tilskud af 10 à 12,000 Tdr., hvorimod Fogderiet formenes at avle af Potetes tilstrækkeligt eller dog næsten tilstrækkeligt til eget Behov.

Ved sidste Tælling udgjorde Fogderiets Folkemængde 27,178, og Avling, efter Udsædens Fradrag:

af de forskjellige Kornsorter . . . . . 59,062 Tdr.
af Potetes 34,987 Tdr., ansat i Korn med 1/3 . . . . . 11,662 —

70,724 Tdr.

Man tager sandsynligen ikke Feil ved ogsaa her at tillægge 1/5 . . 14,145 —

84,869 Tdr.

Efter foranførte Beregning af 3 1/2 Tdr. pr. Individ paa det ovenmeldte Folketal udkommer 95,123 Tdr. altsaa fornødent Tilskud af 10,254 Tdr., som omtrent svarer til det af Fogden opgivne Ovantum.

Egen Avl, og Tilskud af fremmed Korn, skulde saaledes udgjøre:

	Avl af Korn og af Potetes, ansat i Korn.	Tilskud.	Tilsammen.
Nordmøers Fogderi . . .	71,869 Tdr.	15,788 Tdr.	87,657 Tdr.
Romsdals Fogderi	54,228 —	4,981 —	59,209 —
Søndmøers Fogderi . . .	84,869 —	10,254 —	95,123 —
	210,966 Tdr.	31,023 Tdr.	241,989 Tdr.

Folketallet i Nordmøers Fogderi var efter sidste Tælling omtrent 2000 mindre end i Søndmøers Fogderi; Jordbrugsdrivten maae ansees at være i hiint Fogderi bedre end i dette; at dog Nordmøer skulde tiltrænge ei alene ligesaameget fremmed Korn som Søndmøer, men endog omtrent en halv Gang mere, kan ikke antages for rigtigt, hvilket ogsaa erfares forsaavidt nærmere Forklaringer derom ere modtagne; saaledes berettes at tiltrænges Korn-Tilskud:

i Tingvolds Præstegjeld, hvor Agerbruget staaer tilbage i Hovedsognet, men har tiltaget i Annersognet Øre . . . . . 1000 à 1200 Tdr.
i Freds Sogn i Christiansunds Præstegjeld . . . . . 500 —
i Eds Præstegjeld, hvor der er en stor Deel Strandsiddere og Fiskere som ingen Jord have 1500 —

Stangvigs Præstegjeld avler i almindelige Aar det Fornødne af Havre, men maa kjøbe en Deel Byg, hvis Avl ofte mislykkes. Oure Præstegjeld maa aarlig kjøbe en Deel Korn, men hvormeget er ikke opgivet. Det samme er Tilfældet i Oværnæs Præstegjeld, der har mange Strandsiddere og Fiskere uden Jord. Af Potetes avle de ovenmeldte Districter, med Undtagelse af Eds Præstegjeld, der aarlig maae kjøbe omtrent 600 Tdr. af denne Artikel, det Fornødne til eget Forbrug, og Stangvigs Præstegjeld ogsaa til Salg. Om Surendals og Sundals Præstegjelde er ovenfor meldt.

I Romsdals Fogderi afsætte de Handlende i almindelig gode Aar kun en ringe Deel Korn.

Ved foranstaaende Beregning maa dog bemærkes, at Folkemængden maa siden sidste Tælling være en Deel tiltaget. 3½ Tdr. Korn, skjønt af Havre og Byg, især det første, kan vel passende ansættes, saaledes som ovenfor er skeet, pr. Individ, da en stor Deel af Amtets Indvaanere, især ved Havkanten, leve tillige af Fisk. Kornforbruget vilde ei ubetydeligen formindskes naar der brugtes mere af vegetabiliske og animaliske Fødemidler; af de sidste saasom Kjød, Smør m. v. anvendes nu næsten alt til Afsætning.

I Nordmøers Fogderi avles ei Liin af nogen Betydenhed undtagen i Surendals og Sundals Præstegjelde; i det førstmeldte Præstegjeld maae denne Avl tillige ansees for at give en ei ubetydelig Indtægt. Noget Hamp avles ogsaa i disse Præstegjelde. Liin- og Hamp-Avl gives i Romsdals Fogderi kun i Næssets Præstegjeld og Romsdals Thinglaug, og det blot for en ringe Deel, men ingensteds i Søndmøers Fogderi dyrkes Liin, og Hamp kun af Enkelte. Humle avles, og det kun til eget Forbrug, fornemmelig i Surendals og Sundals Præstegjelde i Nordmøer, i Veds og Volds Thinglauge i Romsdalen, og af nogle faa Mænd i Søndmøer.

Urtehauge er det sjeldent at see hos Almuesmanden. Dyrkningen af simple Rodvæxter saasom Gulerødder og Kaalrabi begynder at udbrede sig i adskillige Præstegjelde i samtlige Fogderier; fra Stangvigs og Tingvolds Præstegjelde skeer nogen Afsætning af bemeldte Artikler til Christiansund. I den senere Tid har en Ikke-Almuesmand i Søndmøers Fogderi anlagt en Have, hvorfra afsættes forskjellige Haveværter.

Frugttræhaver i Nordmøers Fogderi findes fornemmelig paa Gaarde, som ere eller have været beboede af Embedsmænd. Sognepræst Heyerdahl i Stangvigen lægger megen Vind paa Havevæsenet. Den af Jacob Tokle i samme Præstegjeld i sin Tid anlagte, efter Egnens Beskaffenhed, ei ubetydelige Frugttræhave afgiver nu en Deel Frugt af forskjelligt Slags til Salg. Paa enkelte Steder i Sundalen haves en udmærket Sort af Kirsebær, der, skjønt ikke i nogen Mængde, afsættes i Christiansund. Med Frugttræers Plantning og Opelskning vedbliver man i Romsdals Fogderi, undtagen i Agers og Bo Præstegjelde ved Havkanten.

I Orskougs, Strandens og en Deel af Nordalens Præstegjeld i Søndmøers Fogderi — i hvilke Districter Frugttræers Opelskning har i de sidste Aar tiltaget — avles i gode Aar en ei ubetydelig Mængde af Æbler og Kirsebær, der ved Afsætning i Aalesund m. fl. Steder, men, forsaavidt Æbler angaaer, især paa Romsdals Marked, give en meget god Indtægt; i de sidste 4 Aar have nogle Mænd i Voldens Præstegjeld ogsaa plantet Æble- og Kirsebær-Træer.

b. Fædrivt.

Med ordentlig Engdyrkning eller nogen Tid brugt Agerlands Udlægning i et passende Antal Aar til Eng, er, med enkelte Undtagelser, først i de seneste Aar gjort Begyndelse af Gaardbrugerne i Amtet af Almueclassen, da det for nogle Egne er forklaret, at eftersom Opdyrkning af Nyland fremskrider udlægges noget af den gamle Agerjord til Eng. Det meste Hø, og det for en stor Deel af ringe Sort, tilveiebringes med stor

Bekostning og Tidsspilde fra Myrer og Fjeldslaatter, og er Høaannen som oftest ikke tilendebragt naar Kornskuren maa begynde. Dette maa have en skadelig Indflydelse paa Fædrivten, og det saameget mere som det Foder, der under en saa langvarig Slaat indsamles, i større eller mindre Grad maa blive beskadiget forinden det kommer under Tag eller i Stak. Da det dyrkede England saaledes i Almindelighed endnu blot bestaaer af smaa Strækninger mellem eller nedenfor Agrene, der formedelst den idelige Brug tiltrænge al den faldende Gjødning, maa der blive et stort Misforhold mellem Agerlandet og Englandet (det dyrkede).

Gode Havnegange have, i Nordmøers Fogderi, Surendals og især Sundals Præstegjeld, i Romsdals Fogderi, en Deel af Gryttens og Næssets Præstegjelde, i Søndmøers Fogderi, samtlige Præstegjelde med Undtagelse af Harams, Borgunds, Herrø og en Deel af Ulfsteens Præstegjeld. Saaledes afsættes en betydelig Deel Fedevarer fra Surendals og Sundals Præstegjelde (det sidste bekjendt for dets gode og vel behandlede Smør) deels til Christiansund og deels til Trondhjem; fra bemeldte Præstegjelde saavelsom fra andre Districter i Fogderiet forsynes derhos Christiansund tilstrækkelig med Slagtekvæg af alle Sorter, hvoraf desuden afgaaer en ei ubetydelig Deel fra Surendalen og fornemmelig fra Sundalen til Trondhjem.

Lensmanden i Sundalen opgiver at dette District afsætter aarlig omtrent 400 Voger med Fedevarer. Eds Præstegjeld, der, som foran anmærket, har mange Strandsiddere og Bøhrmænd, kan ei selv producere det Fornødne af bemeldte Slags Varer. Paa Romsdals Marked bliver en ikke ubetydelig Deel Fedevarer afsat, især fra Gryttens og Næssets Præstegjelde, til Trondhjem og Christiansund. Molde forsynes med Fedevarer fornemmelig fra Romsdals Fogderi, men tildeels ogsaa fra Søndmøer. Fogden i Søndmøer antager at der fra Fogderiet udføres aarlig 20 à 30 Jægtladninger med Fedevarer, foruden hvad der afsættes i Aalesund og tildeels i Molde, til Trondhjem, Christiansund og Bergen. Borgunds Sogn og Harams Præstegjeld tiltrænger Fedevarer andetsteds fra, den indre Deel af Borgunds Sogn formedelst Jordbrugenes Ubetydelighed, og den ydre Deel samt Harams Præstegjeld af Mangel paa egne Havnegange, der gjør det til en tvingende Nødvendighed for Beboerne at lade deres Kreature om Sommeren græsse langt afsides i andre Bygder.

I nogle Egne er Kreaturholdet blevet noget formindsket formedelst indtrufne mislige Foderaar; enkelte Steder er Faarenes Antal blevet forringet ved udbrudt Sygdom mellem dem. Hvad Nordmøers Fogderi angaaer, antager dog Fogden efter de indhentede Forklaringer, at Kreaturholdet i det Hele taget er betydelig større end Opgaverne ved Tællingen i 1835 lyde paa. For Romsdals Fogderi har den forrettende Foged meddeelt den hermed følgende Tabel til Oplysning i ommeldte Henseende. Fogden i Søndmøer anseer Opgaverne for dette District i 1835 om Kreaturholdet for temmelig paalidelige, dog tilføier han at der for Voldens Præstegjeld efter den af Districtets Lensmand givne Forklaring tilkommer 600 Storfæ, 1100 Faar, 1500 Gjeder og 50 Svin. For Borgunds Præstegjeld har Sognepræsten i November f. A. til Amtet opgivet, at Kreaturholdet da var følgende: 623 Heste, 4261 stort Qvæg, 6641 Faar, 1516 Geder og 761 Svin.

Til Forbedring af Hesteracen, som dog i flere Egne af Amtet ansees for god, vides intet i den senere Tid at være foretaget, naar undtages at Lensmand Neergaard i Øre Sogn i Nordmøer skal ved at anskaffe en stor Hingst, ventelig af god Race, have bevirket at flere Bønder i Sognet have tillagt sig større og bedre Hopper, og da disses Føl ere blevne godt betalte, kan det haabes at Hesteavlen med Tiden vil blive til en ikke ringe Indtægt for Bygden, medens denne hidtil har havt en trykkende Udgivt med at anskaffe tjenlige Heste andetstedsfra.

Til Qvæg-Racens Forbedring er efter de givne Forklaringer intet foretaget i de sidste 5 Aar. En Blanding af norske og engelske Faar haves i adskillige Egne af Amtet. De enkelte Foretagender i Periodens Løb til Faareracens Forædling ere opgivne at have bestaaet i følgende: i Nordmøers Fogderi har Handelsmand

Lossius i Oure Præstegjeld anskaffet Faar af spansk Race fra Tutteroen ved Trondhjem, og siden uddeelt de tilkomne unge Bædre; Lensmand Neergaard har virket paa samme Maade i Ore Sogn ved at anskaffe electorale Faar af det Slags som haves paa Jarlsbergs Hovedgaard; i Halse Sogn haves nu ogsaa nogle Faar af den spanske Race fra Tutteroen. I Søndmøers Fogderi i Ørskougs Hovedsogn have den forhenværende Sognepræst, Provst Kaurin og Landhandler Wensell indført finuldede Faar og bidraget til denne Races Udbredelse i Sognet. Det nytter for øvrigt lidet at Almuesmanden tillægger sig Faar af bedre Race, naar han ei tillige indretter større og luftigere Faarehuse end de som almindelig forefindes.

At der i Amtet produceres af Uld hvad der udfordres til Huusbrug, maae antages; i Sundals Præstegjeld er Uldproductionen endog en Deel større, da der tilvirkes en ikke ubetydelig Deel Vadmel, til Afsætning fornemmelig i Christiansund. I Almindelighed holdes flere Kreature end som forsvarligen kunne ventes fødes; en Begyndelse til det Bedre i denne Henseende er gjort i Halse Sogn i Nordmøer, og i Ørskougs Sogn i Søndmøer.

Med nogenlunde Sikkerhed at opgive Forholdet mellem Besætning og Korn- samt Potetes-Avling er vanskeligt; for Romsdals Fogderi formener den constit. Foged at det kan, som almindeligst, antages, at en Gaardsavling af 50 Tdr. Korn og 25 Tdr. Potetes staaer i omtrentligt Forhold til en Besætning af 1 à 2 Heste, 10 à 12 Storfæ (Ungfæ indbefattet), 20 à 30 Smaafæ og 2 Svin. Sognepræsten til Oure i Nordmøer, Provst Buschmann, antager som det almindeligste i dette Præstegjeld, at for hvert stort Fækreatur, Heste derfra undtagne, avles 3de Tdr. Korn; at dette Præstegjeld af Potetes avler det Fornødne til eget Behov, er ovenfor anført.

Tamme Reensdyr gives ikke i Amtet.

c. Skovdrivt.

Nordmøers fordum skjønne Furu-Skove ere Tid efter anden ved en uskjønsom Benyttelse blevne haardt medtagne. Surendals, Stangvigs og Tingvolds Præstegjelde ere de eneste i Fogderiet der afgive Skovproducter til Udskibning. De øvrige Præstegjelde, med Undtagelse af nogle Tracter ved Havkysten, der ere saagodtsom skovløse, have ikke mere Skov end fornødent til eget Brug, paa den Veed, af forskjellig Sort, nær, som afhændes i Christiansund, hvilken By dog fornemmelig forsynes med denne Artikel fra Stangvigs og Tingvolds Præstegjelde. Skovdrivten maa paa enkelte Undtagelser nær, nemlig fra de Skove, som have en særdeles bequem Beliggenhed, ansees lidet lønnende. Vedkommende Tabel udviser at Fogderiet har 15 privilegerede Sauge og 113 Bygdesauge, af hvilke sidste dog 4 i Ovinqvenniet have været nedlagte, — ansatte i Skjørsel for 1437½ Tylt. I de sidste 5 Aar er efter Lensmændenes Opgaver produceret omtrent 6610 Tylter Planker og 3563 Tylter Bord, hvilke fornemmelig ere affatte i Christiansund. Desuden ere i Stangvigs Præstegjeld i 1840 tilvirkede 150 Tylter Skibskroge til en Værdi af 6 à 7 Spd. pr. Tylt, samt aarlig i Periodens Løb omtrent 35000 Alen Skibsplanker, skaarne med Haandsaug, som ere blevne affatte i Christiansund, Trondhjem og Bergen.

Kul og Tjære tilvirkes, med Undtagelse af de furuskovløse Oværnæs og Edø Præstegjelde, til eget Brug, og i Tingvolds Præstegjeld ogsaa noget til Salg i Christiansund. Paa Udøerne i Edø Præstegjeld benyttes fornemmelig Torv til Brænde, hvortil den paa enkelte andre Steder for en Deel ogsaa anvendes.

I Tingvolds og Stangvigs Præstegjelde, og især det første, forarbeides en betydelig Deel Tønder, hvilke affættes i Christiansund.

Kun af liden Betydenhed ere Furuskovene nu i Romsdals Fogderi; de vigtigste ere, i Vedø Præstegjeld paa Den Sækken og paa Gaarden Vestnæs, i Næssets Præstegjeld paa Gaardene Gussiaas, Aasløi og Aaram, og i Bolsø Præstegjeld paa Gaardene Hovdenak, Rovig, Solemdal, Sotaa og Ovam; den beneficerede Gaard Steenløs i sidstmeldte Præstegjeld har ogsaa god Skov. Ganske skovløst er intet Præstegjeld i Fog-

deriet, men Agers og Bo Præstegjeld have dog kun ubetydeligt af Skov. Efter vedkommende Tabel ere i Fogderiet 18 privilegerede og 17 uprivilegerede Sauge, tilsammen 35, af hvilke de 6 have i de sidste Aar været nedlagte; de ere tilsammen ansatte til en Skjørsel af 6,352 Tylter. Den forrettende Foged bemærker at Mængden af det tilvirkede Product maa have været langt større end som i Tabellen er angivet, da Haandsaugblade i disse Egne nu ere blevne meget almindelige, fornemmelig ved Bjelke- og Plankelasten.

Trælasten, til Udskibning, af Planker og Bord, og i den senere Tid tillige af Bjælker, afsættes i Molde, noget ogsaa i Bergen. Af de romsdalske Skove forsynes derhos Søndmøers Fogderi med Huustømmer, Planker, Bord og Honer, hvilket medfører en gavnlig Samhandel, hvorimod Skovdriften for at udbringe Producter til Udskibning neppe kan, efter rigtig Beregning, svare Regning.

Fogderiet, med Undtagelse af Agers og Bo Præstegjelde, er tilstrækkelig forsynet med Brænde af forskjellige Træsorter, tillige til Afsætning i Molde; fra Aalesund hentes ogsaa stundom Brænde fra dette Fogderi. I de benævnte 2de Præstegjelde benyttes Torv for det Meste til Brænde. Birkeskovene afgive ei tilstrækkelig Tag-Næver til Fogderiets Behov, med hvilken Artikel man derfor for en Deel bliver forsynet fra Oplandet i Christians Amt.

Af Kul og Tjære tilvirkes det Fornødne for Fogderiet; noget Tjære afsættes ogsaa i Molde. En stor Deel Tønder, Baand og Baandstager forarbeides i Skovegnene og afsættes i Molde, tildeels ogsaa i Christiansund og Aalesund.

I Søndmøers Fogderi gives kun lidet af Furuskov; dermed ere blot enkelte Districter forsynede, nemlig en Deel af Borgunds Præstegjeld, Ørskougs, Strandens og en Deel af Norddalens Præstegjeld, samt Voldens Præstegjeld. Antallet af de i Fogderiet værende Sauge er 36, hvilke alle kun skjære til Districtets Fornødenhed. Den foreskrevne Tabel om Saugbrug og andre Industrianlæg har Fogden ikke meddeelt. At Fogderiet erholder Forsyning af Bygningstømmer og andre Træmaterialier fra Romsdals Fogderi, er nys ovenfor berørt. Aalesund og de mere eller mindre skovløse Egne i Districtet — hvilke dog fornemmelig bruge Torv til Brænde — forsynes fra andre Egne i Fogderiet med Veed af Birk, Asp m. v.; Birkeskovene skal være i Aftagende. En stor Deel af den Næver, der udfordres til Tages Tækning, indkjøbes paa Romsdals Marked, dertil nedbragt fra Oplandet. Af Kul brændes, hvor dertil haves Adgang, en Deel, men for det Meste blot til eget Forbrug. Tjære melder Fogden ei at tilvirkes i Fogderiet, saavidt ham bekjendt.

d. Fiskeri.

Hvad Fogden i Nordmøer har for dette District i hans Beretning meddeelt angaaende Fiskerierne og sammes Udbytte anseer Amtet det hensigtsmæssigen fuldstændigen her at indtage saaledes:

„Fiskeri drives som Hovednæring i Oværnæs, Edø og Oure Præstegjelde samt en Deel af Fredø Sogn. Forøvrigt deeltager en ikke ubetydelig Deel af Indvaanerne i Øre og Halse Sogne ogsaa i Fiskeriet. De Fiskerier, som hovedsagelig drives, ere Vaar- Torsk- Sei- og Sildefiskeriet. Disse Fiskerier drives i det Hele taget med Iver og vistnok med Indsigt. Dog har jeg ikke bragt i Erfaring at Forsøg have været gjorte til Opdagelse af ny Fiskegrunde, eller til betydelige Forbedringer i Fiskeredskaberne eller disses Anvendelses Methode. Efter Lensmændenes Indberetninger antages Vaar-Torske-Fiskeriet at have indbragt i Periodens Løb:

i Oure Præstegjeld:

for	1836	480 Spd.
=	1837	377 —
=	1838	260 —
=	1839	1211 —
=	1840	480 —

I Oværnæs Præstegjeld antages aarlig i Periodens Løb at være fisket 30,000 Voger Torsk, og da Fisken her almindelig har været solgt raa, til en Gjennemsnits-Priis af 1 Ort pr. Vog, udkommer for de omhandlede 5 Aar . . . . . 30,000 Spd.

I Edø Præstegjeld antages i Periodens Løb at være tilvirket af Vaartorsk eller Skrei til Klipfisk 50,000 Voger, der som Kjøbmandsvare ere udbragte til en Gjennemsnitspriis af 1 Spd. pr. Vog er . . . . . 50,000 Spd.

og 10,000 Voger Rundfisk solgt til en Gjennemsnitspriis af 4 Ort pr. Vog er . . . . 8,000 Spd.

I Edø Præstegjeld tilvirkes den største Deel af Vaartorsken til Klipfisk eller sælges saltet. At Bønderne selv virke den fangede Fisk til Klipfisk eller Tørfisk er det Fordeelagtigste for dem. At dette ikke ogsaa skeer ved Fiskevæhrene i Oværnæs Præstegjeld og paa Grib hidrører formeentlig fra at man paa disse Fiskevæhre ei kan erholde Plads til at salte Fisken. Hvad Udbyttet har været for de øvrige Præstegjelde, der tildeels have tiltaget i dette Fiskeri, derom savner jeg Opgave, dog skal Udbyttet for Halse Sogn kunne anslaaes til omtrent 1200 Voger aarlig.

Tilsammen Udbyttet for de 3 omhandlede Præstegjelde af den fangede Vaartorsk i Periodens Løb . . . . . 90,808 Spd.

Hvad der er udbragt for Rogn og Tran af dette Fiskeri savner jeg, med Undtagelse af for Edø Præstegjeld, Oplysning om. For dette Præstegjeld antages at være virket Rogn i Gjennemsnit aarlig 300 Tønder, er for 5 Aar, 1500 Tønder, solgt til en Gjennemsnitspriis af 2½ Spd. pr. Tønde, udgjør . . . . . 3,750 Spd.

og Tran, i Periodens Løb omtrent 200 Tønder aarlig, 1000 Tønder solgt til en Gjennemsnitspriis af 10 Spd. pr. Tønde, udgjør . . . . . 10,000 Spd.

I Forhold hertil kan formeentlig Udbyttet for Tran og Rogn for de øvrige heromhandlede 2de Præstegjelde ansættes saaledes:

for Oværnæs Præstegjeld i Periodens Løb 1000 Tønder Rogn udgjør efter en Gjennemsnitspriis af 2½ Spd. pr. Tønde . . . . . 2,500 Spd.

og 800 Tønder Tran à 10 Spd. pr. Tønde . . . . . 8,000 Spd.

I Oure Præstegjeld maa formeentlig antages i Periodens Løb at være tilvirket i det mindste 100 Tønder Rogn à 2½ Spd. pr. Tønde . . . . . 250 Spd.

og 80 Tønder Tran à 10 Spd. . . . . 800 Spd.

Efter denne Beregning har Udbyttet i Periodens Løb af Vaar-Torske-Fiskeriet for ovennævnte 3de Præstegjelde saaledes i det Hele været . . . . . 116,108 Spd.

Skjønt denne Beregning vistnok er Intet mindre end nøiagtig, er den dog formeentlig tilstrækkelig til at vise af hvormegen Vigtighed denne Næringsgreen er ikke alene for Fogderiet men og i almindelig statsøconomisk Henseende. Jeg troer imidlertid at have fuld Føie til at antage at Opgaverne ingenlunde ere for høie, men tvertimod for lave; i alle Fald er ikke medregnet hvad der af den fangede Fisk er forbrugt **in natura** til Præstegjeldenes eget Behov, hvoriblandt jeg ikke skulde lade uberørt, at Fiskehovederne afgive en vigtig Hjelp til Kreaturenes Fodring. I denne Hensigt tørres og opbevares Fiskehovederne og gives Kreaturene kogte med Vandet eller Suppen over og befordre meget Melkningen hos Koerne. Lensmanden i Oure angiver selv at han antager hans Opgave over Udbyttet af den fangede Fisk vilde komme Sandheden nærmere ved at forøges med ¼ Deel. Hans Opgave er imidlertid støttet paa Tiendeafgiftens Størrelse, hvilken Afgift han for Kirkens Vedkommende i Periodens Løb har oppebaaret. Den opgivne Sum 116,108 Spd. maa

saaledes formeentlig antages som den mindste, der som Udbytte af Vaartorskefiskeriet er kommen de omhandlede Præstegjelde tilgode i Periodens Løb. Man skulde saaledes ledes til at tro at dette Fiskeri alene maatte foranledige en betydelig Velstand i vedkommende Districter; dette er imidlertid ikke Tilfældet og enkelte Aars Vaar-Torske-Fiskerier have endog neppe været lønnende. Imidlertid er dog Velstanden saavel ved disse som de andre Fiskerier temmelig stegen i de senere Aar, især i Eds Præstegjeld, hvor Fiskeriet ogsaa er drevet med størst Fordeel, paa Grund af at Almuen der, som foranført, selv virker Fisken til Kjøbmandsvarer. Ville Fiskerierne fremdeles slaae til, som hidtil, under samme heldige Conjuncturer, tør man vistnok haabe, at de omhandlede Districter ved en fornuftig Oeconomi ville tiltage betydelig i Velstand.

Jeg skulde her ikke lade uberørt at en af de Omstændigheder, der, saavidt jeg har havt Anledning til at erfare, have havt en heldig Indflydelse paa Fiskepriserne for den fiskende Almue, er den, at Spanierne og Portugiserne have begyndt selv at hente sin Fisk i Christiansund, hvorved en sikkrere Afsætning af Varerne har været opnaaet og saaledes ogsaa høiest mulig Priis været tilstaaet Fiskerne. At Skibsfarten derimod derved for Christiansunds Vedkommende har lidt et betydeligt Skaar, staaer formeentlig ikke til at nægte. For ret at kunne bedømme i hvilken Grad dette Fiskeri er indbringende for den fiskende Almue, vilde det være nødvendigt at have en Oversigt over de nødvendige Bekostninger derved. Jeg har ogsaa gjort mig Umage for at erholde de nødvendige Oplysninger hertil, men maa beklage, at dette ikke i den korte Tid har kunnet lykkes mig; thi man støder her paa den Vanskelighed, at Almuen selv ikke veed at gjøre sig en fuldstændig Beregning derover. Til en Prøve skal jeg dog ikke undlade at meddele hvad jeg dertil har kunnet samle, da dette dog idetmindste vil give en Idee om de Bekostninger, dette Fiskeri fordrer.

Efter den Oplysning, jeg har været istand til at erholde, besøges Fiskevæhrene i Oværnæs Præstegjeld af 60 Baade med 6 à 7 Mands Besætning. De Baade, der kun have 6 Mand, have dog almindelig en saakaldet Betjent med, saa at Baadene i det Hele ere besatte med 7 Mennesker, men Betjenten har kun halv Udrustning og halvt Lod i Fiskeriet. Til en Baad paa 7 Mand udfordres 42 Garn, hvoraf det Halve er i bestandigt Brug, og til en Baad paa 6 Mand 38 à 40 Garn paa samme Maade, desuden 2de saakaldte Garn-Iler, hver paa 120 Favnes Dybde. En saakaldet Torskegarns-Baad har en Værdi fra nyt af, af omtrent 40 Spd. og antages at kunne vare i 20 Aar. Følgelig har den i 5 Aar tabt i Værdi 10 Spd., der for 60 Baade udgjør . . . . . 600 Spd.

Et nyt fuldstændigt Torskegarn ansættes til en Værdi af 2 Spd. Linet i Garnet antages forslidt ved 3 Aars Brug, og at indsætte nyt Liin i de gamle Touge og Kavler regnes at koste 1 Spd., og efter andre 3 Aars Brug ere saavel Tougene som Linene forslidte.

Antages nu at disse 60 Baade hver have 40 Garn, udkommer saaledes for 2400 Garn à 2 Spd. . . . . 4,800 Spd.

For at indsætte nyt Liin efter 3 Aars Forløb à 1 Spd. pr. Garn . 2,400 —

7,200 Spd.

Denne Capital maa ansees forbrugt i 6 Aar altsaa i denne Beregning opføres for 5/6 Dele 6,000 Spd.

Hver Baad maa desuden have 2de fuldstændige Garn-Iler, der have en Værdi af omtrent 16 Spd., er for 60 Baade 960 Spd.

Da disse ogsaa efter 6 Aars Forløb ansees forslidte bliver i denne Beregning at opføre for 5/6 Dele 800 Spd.

Til Baadenes Besætning maa regnes 400 Mand, der til Fiskeriet, medregnet den Tid Hen- og Hjemreise udfordrer, i det Mindste maa anvende 50 Arbeidsdage. Naar Arbeidslønnen for hver Mand ansættes til 1 Ort 4 ß. pr. Dag, udgjør Arbeidslønnen for omhandlede Tidsrum 4,666 Spd. 80 ß. eller for 5 Aar . . . . . 23,333 Spd. 40ß.

Tilsammen 30,733 Spd. 40 ß.

Transport 30,733 Spd. 40 ß.

Efter foranstaaende Opgave over den fangede Fisk er i Periodens Løb udbragt, for Rogn og Tran indberegnet, til . . . . . 40,500 Spd. = ß.

Altsaa har efter denne Beregning Vaar-Torske-Fiskeriet i Periodens Løb givet et Overskud for Oværnæs Præstegjeld af . . . . . 9,766 Spd. 80 ß.

Ved Beregningen maa forøvrigt bemærkes, at Intet er opført for Tab ved ulykkelige Hendelser, hvilket Tab dog formeentlig beløber sig til nogle hundrede Daler. Vel er denne Beregning, som forhen anført, langtfra nøiagtig, men den vil formeentlig dog kunne tjene til, at man kan gjøre sig et mere tydeligt Begreb om den reelle Fordeel, der ved dette Fiskeri tilflyder Fiskerne, ligesom jeg ogsaa troer, at, ere Omkostningerne lavt anslaaede, er Udbyttet det ogsaa. Men selv om Udbyttet havde givet et mindre heldigt Resultat, ligger dog en stor Fordeel for Districtet alene i Anledningen til Arbeidsfortjenesten.

I Edø Præstegjeld drives ikke Fiskeriet med Garn, men med hvad man kalder Dybsangler eller Snøre. Denne Fiskemethode fordrer altsaa ingen synderlige Udrustningsomkostninger. For Sammenligningens Skyld skal jeg ikke undlade at meddele den Underretning om Udbyttet af det omhandlede Fiskeri for dette Præstegjeld, som jeg har kunnet tilveiebringe, bemærkende, at om Tilforladeligheden af denne Beregning gjelder det samme som ovenfor er sagt; altsaa i Edø Præstegjeld antages 300 Baade, fireaarede, seraarede, otteaarede og tiaarede at anvendes i dette Fiskeri, med en Besætning af 2, 3, 4 og 5 Mand og kan antages i Gjennemsnit at beskjæftige i Fiskeriets Tid 1050 Mand, der kan antages saaledes fordeelte paa Baadene:

50 Baade à 2 Mand	. .	100 Mand.
100 Baade à 3 Do.	. .	300 —
100 Baade à 4 Do.	. .	400 —
50 Baade à 5 Do.	. .	250 —
	er	1050 Mand.

Naar nu Fisketiden ansættes til 50 Arbeidsdage à 1 Ort 4 ß. pr. Mand og Dag, udkommer for Arbeidspenge i Periodens Løb . . . . . 61,250 Spd.

Efter foranstaaende Beregning er i samme Tidsrum Fisk, Rogn og Tran udbragt til . 71,750 —

Følgelig har efter denne Beregning Vaar-Torske-Fiskeriet i Periodens Løb givet et Udbytte eller Gevinst for Edø Præstegjeld af . . . . . 10,500 Spd.

Da de Baade og Redskaber, som dertil anvendes, ere de sædvanlige og følgelig næsten gaae i daglig Brug, har man ondt for at bestemme nogen passende Sum for Slitagen under Vaarfiskeriet; jeg formener dog, at den ansættes høit nok, naar man for hele Perioden regner 500 Spd.

Gribs Fiskevær er det betydeligste Fiskevær i Fogderiet og besøges tildeels af Fiskere fra Fogderiets samtlige Præstegjelde, saaledes at her skal almindelig i Vaarfiskeriets Tid være samlet henved 800 Mand, ja undertiden endog mere. Jeg har hørt at man kan anslaae Vaar-Torskefangsten ved dette Vær aarlig til mellem 35,000 og 40,000 Voger raa Fisk foruden Rogn og Tran, men jeg har ikke seet mig istand til for Nærværende enten herom eller om Fiskeriets Tilstand der i det Hele, at erholde nogenlunde tilfredsstillende Efterretninger, uagtet jeg har henvendt mig til en Mand, som derom paa Grund af Forholdene bedst veed og kan vide Besked, hvortil Aarsagen formeentlig er at andre Forretninger have i denne Tid hindret ham fra dertil at finde et beleiligt Øieblik. Man kan ellers formeentlig beregne Brutto-Udbyttet for Periodens Løb nogenlunde sandsynligt saaledes:

Raa Fisk aarlig 40,000 Voger er for 5 Aar 200,000 Voger, solgt til en Gjennemsnitspriis à 1 Ort pr. Vog . . . . . 40,000 Spd.

1200 Tønder Rogn á 2½ Spd. . . . . 3,000 —

Transport	43,000 Spd.
850 Tønder Tran à 10 Spd.	8,500 —
Tilsammen	51,500 Spd.

der, som anført, i større og mindre Grad er fordeelt paa Fiskere fra Fogderiets samtlige Præstegjelde, dog hovedsagelig i Oværnæs Præstegjeld, Øre, Fredø og Halse Sogn. Næst Vaartorske-Fiskeriet er Sildefiskeriet det Vigtigste, og foregaaer i Almindelighed i Oure Præstegjeld. Hvad man har fisket i de øvrige Præstegjelde, har i mange Aar, ja i Mands Minde, været høist ubetydeligt før 1839 og 1840, da Silden gik ind i Stangvigs-Fjorden og foranledigede et temmelig betydeligt Fiskeri der. Efter Indberetningerne fra Lensmændene maa Sildefiskeriet i de seneste forløbne 5 Aar have været heldigere end i mange Aar forhen, hvilket ogsaa har havt til Følge, at flere Nodbrug ere anskaffede, og saaledes Drivten udvidet. Lensmanden i Oure oplyser, at formedelst de senere Aars heldige Sildefiskerier og tiltagende Velstand gjelder nu 1/12 Deel af et Sildenotbrug 100 Spd., medens den for 6 à 7 Aar siden blev kjøbt og solgt for 40 à 50 Spd. Af saadanne Sildnotbrug har Oure Præstegjeld 12, der i 7 à 8 Ugers Tid hver Sommer sysselsætter 150 Mand. En betydelig Deel Sild fanges ogsaa med Garn, men den med disse fangede Sild staaer som Handelsvare tilbage for den, der er fanget med Nodt. Den Sild, der fanges i nogen Mængde, sælges almindelig i raa Tilstand til Skippere fra Christiansund og Bergen, som til den almindelige Fisketid indfinde sig paa de almindelige Fiskepladse. De Varer, Bønderne selv tilberede, skulle i Almindelighed være mindre godt virkede Lensmanden i Oure Præstegjeld opgiver at have hævet Tiende af følgende Summer, indkomne ved Salg af Sild:

for 1836	6,687	Spd.	60 ß.
for 1837	4,917	—	" "
for 1838	1,710	—	" "
for 1839	7,301	—	" "
for 1840	1,800	—	" "
Tilsammen	22,415	Spd.	60 ß.

Denne Sum mener Lensmanden maa, for at komme Sandheden nærmere, passende kunne forøges med 1/4 Deel. Til Præstegjeldets eget Behov antager Lensmanden er forbrugt aarlig omtrent 2000 Tønder, hvoraf ei Tiende er beregnet.

I Eds Præstegjeld antages efter Lensmandens Indberetning fanget i Periodens Løb omtrent 4000 Tønder Sild, hvoraf 1500 Tønder forbrugt i Bygden, og Resten solgt til en Middelpriis af 2 Spd. pr. Tønde, udgjør . . . . . 5,000 Spd. " ß.

I Halse Sogn har efter Lensmandens Opgivende i 1839 været fisket omtrent 2000 Tønder, for det Meste Kjøbmandssild, der er solgt til en Middelpriis af 2 Spd. 12 ß. pr. Tønde, udgjør . . . . . 4,200 Spd. " ß.

og i Stangvigs Sogn i 1840 omtrent 1000 Tønder, der kan ansees omsat til en Middelpriis af 1 Spd. 3 Ort, udgjør . . . . . 1,600 Spd. " ß.

I disse tvende Sogne har man ikke i Mands Minde vidst af saadant Fiskeri.

I Oværnæs Præstegjeld antager Lensmanden at Sildefiskeriet i de seneste 5 Aar har indbragt mindst . . . . . 4,000 Spd. " ß.

I Øre Sogn har i 1810 været fisket omtrent 400 Tønder, hvoraf de 200 Tønder ere affatte til Christiansund. Prisen opgives ikke, men formodes omtrent 6 Ort pr. Tønde, udgjør . . . . . 220 Spd. " ß.

37,435 Spd. 60 ß.

De øvrige Præstegjelde i Fogderiet have ikke deeltaget i Sildefiskeriet, uden forsaavidt enkelte have søgt hen til Steder, hvor Sild fanges, for med Garn at fiske til Husbehov.

I det Hele maa saaledes antages at Sildefiskeriet i det Mindste har indbragt i de omhandlede 5 Aar for Sild, der er affat til Kjøbmændene . . . . . 37,435 Spd. 60 ß.

Seifiskeriet, som dernæst er af meest Vigtighed, foregaaer hovedsagelig ved Gribs Fiskevæhr og Grundene i Øværnæs og Edø Præstegjelde. Øre og Fredø Sognes Indvaanere deeltage temmelig ivrige i dette Fiskeri, der fordetmeste foregaaer med saakaldet Søkkenodt, men om Udbyttet derved for disse Sogne har Lensmanden ingen Oplysning meddeelt.

I Øværnæs Præstegjeld antager Lensmanden at Seifiskeriet har indbragt 200 Tønder Tran aarlig à 10 Spd. pr. Tønde, er for 5 Aar . . . . . 10,000 Spd.
og 4000 Voger Torfisk aarlig er for 5 Aar 20,000 Voger à 1 Ort 6 ß. pr. Vog, beløber til . . . . . 5,000 Spd.
Tilsammen 15,000 Spd. *

I Edø Præstegjeld har Lensmanden opgivet Udbyttet af Seifiskeriet for de omhandlede 5 Aar saaledes:

Storsei, 400 Voger, solgt til en Middelpriis af 78 ß. pr. Vog, udgjør	260 Spd.	= ß.
Middelssei, 800 Voger til Middelpriis 33 ß. pr. Vog udgjør	220 —	= ß.
Smaasei, 2000 Voger à 20 ß. pr. Vog, giver	333 —	60 ß.
Saltet Sei, 1000 Tønder, hvoraf det Halve antages solgt udenbygds til Middelpriis 1 Spd. 24 ß. pr. Tønde, udgjør	600 —	= ß.
Tran, 200 Tønder à 10 Spd. pr. Tønde	2000 —	= ß.
Tilsammen	3413 Spd.	60 ß.

Efter disse Beregninger har i de omhandlede 5 Aar, forsaavidt Opgaver haves,

Vaar-Torske-Fiskeriet indbragt	167,608 Spd.	= ß.
Sildefiskeriet	37,435 —	60 ß.
Seifiskeriet	18,413 —	60 ß.
Tilsammen	223,457 Spd.	= ß. **

for Varer, der næsten udelukkende ere affatte til Kjøbmændene, hvorhos det er at mærke, at denne Sum formeentlig maa anses at være meget for lavt ansat i Forhold til hvad disse Fiskerier i Virkeligheden have kastet af sig. De øvrige Fiskerier ere af mindre Betydenhed, vel hovedsagelig fordi de ikke drives som Hovednæring. Det skulde saaledes synes som Sommer-Torskefiskeriet, Lange,- Haakjærring- og Brygde-Fiskeriet maatte kunne drives med Fordeel, naar Nogen lagde Vind derpaa. At dette ikke skeer, maa formeentlig deels tilskrives at man ei kjender nøie til Fiskegrundene, deels at disse Fiskerier, for at drives med nogenlunde Udsigt til Fordeel, fordre større Udrustning end Bønderne enten kunne eller tør vove paa, og deels at den største Deel, ja næsten udelukkende de Fiskere, der have nogen Formue, ere Gaardmænd og saaledes maae anvende den Tid, hvorpaa saadant Fiskeri egentlig skulde finde Sted, til Gaardens Drivt. Sommertorskefiskeriet dri-

---

* Af en Kjøbmand i Christiansund, som staaer i megen Handelsforbindelse med Seifiskerne i Øværnæs, er det mig senere bleven sagt, at naar Lensmandens Opgave, der er bygget paa et Anslag af 4 Tønder Tran aarlig for hvert af 50 Nodtbrug, forøges til det Dobbelte, ansættes Udbyttet formeentlig lavere, end det i Virkeligheden har været, og vil efter dette Udbytte af Seifiskeriet for Øværnæs Præstegjeld i de omhandlede 5 Aar have indbragt mindst 30,000 Spd.

** Efter Anmærkningen foran ved Lensmandens Opgave af Udbyttet af Seifiskeriet for Øværnæs, vil Summen udgjøre 238,457 Spd.

*

saaledes alene til Huusbehov og Lange-Fiskeriet næsten aldeles ikke. Brygde- og Haakjærring-Fiskeriet er aldeles nedlagt. I Edø Præstegjeld kan antages, at der i Periodens Løb er virket til Kjøbmandsvare 500 Voger Langer og 500 Voger Rodskjær. Larefiskeriet drives her i Fogderiet næsten udelukkende i saakaldte Vorper, der findes i Oure og Tingvolds Præstegjelde. Dette Fiskeri har i de 3 seneste Aar mislykkets, uden at man veed dertil at angive Aarsagen. For en Deel formodes Veirliget at have havt Indflydelse derpaa, men den sandsynligste Aarsag er, at Laren ei i nogen betydelig Mængde har søgt Kysten, men hvad der hertil er Aarsagen, derom kan Ingen yttre nogen Gisning, der vinder Sandsynligheden for sig. I Surendals og Sundals Elvene fiskes ogsaa en Deel Lar. At Lar maatte kunne fiskes paa mange andre Steder end det skeer, har al Rimelighed for sig, men man mangler formeentlig Folk, der ere kyndige i at udfinde de dertil bequemme Steder.

Hummer er fanget i de 3 sidste Aar i Edø Præstegjeld aarlig omtrent 4000 Stykker, og solgt til Engelskmænd à 6 ß. Stykket, og har saaledes indbragt i disse 3 Aar, 600 Spd.

I Oværnæs Præstegjeld skal ogsaa i Periodens Løb være fanget 5 à 6000 Hummer, der ere solgte paa samme Maade.

Nogen Anledning til Ferskvands-Fiskeri, der kunde svare Regning at drive som Hovednæring, troer jeg ikke Districtet har, og den Anledning man har til saadant Fiskeri, benyttes saagodtsom ikke. Aarsagen hertil er formeentlig, at man deels finder mere Smag i Saltvandsfisken og deels anskaffer sig denne med større Lethed."

I Romsdals Fogderi drives Havfiskeriet som Hovednæring af Indvaanerne i Agerø og Bo Præstegjelde, i hvilket Fiskeri Beboerne af de øvrige Districter, især Bolsø og Vedø Præstegjelde, mere eller mindre deeltage.

De vigtigste Fiskerier i dette Fogderi ere Vaar-Torskefiskeriet og Sildefiskeriet; tildeels ogsaa Seifiskeriet. Fangsten af Lange og Qveite (Helleflynder), foregaaer om Sommeren paa aabne Baade paa Havbanken Stor-Eggen, der skal være beliggende omtrent 16 Mile ud i Havet, og har ofte været meget indbringende, men i de senere Aar har uroligt og taaget Veir hindret dette Fiskeries Drivt. Lange fanges ogsaa paa de almindelige Fiskesteder. Productet af Torske- eller Skreifiskeriet afsættes for omtrent 1/3 i raa, og 2/3 i tilvirket Tilstand til Molde, Aalesund og Christiansund, dog til de tvende sidstnævnte Steder for en ringe Deel især i de 3de sidste Aar, da Moldes Handel har faaet en god og fordeelagtig Retning, der tillige bevirker at Fiskerne forsyne sig fra dette Sted med Nødvendighedsvarer af alle Slags, og det maa erkjendes, at Fiskeri-Districterne ved denne udvidede Handel med Molde, saaledes som den nu bliver drevet, befinde sig vel; de tidsspildende, besværlige og med Resico forbundne længere Reiser ere saaledes ophørte.

Vaarsild er ligesaalidt i de 5 sidste Aar, som i en foregaaende lang Række af Aar, bleven fanget i dette Fogderi. Sommer- og Høst-Sildfiskeriet var i 1839 meget betydeligt. Under Sildfiskeriets Drivt ankomme Fartøier fra Bergen, Christiansund og Aalesund, i de seneste Aar ogsaa fra vestlandske Steder; da der saaledes er stor Concurrence, bliver Silden i Almindelighed godt betalt. Flere af de Handlende i Molde have Andeel i Sildenodene, som derved ere blevne forbedrede. Nogle Fiskere fra Ørlandet i Søndre Trondhjems Amt have i den senere Tid aarlig indfundet sig i Bo Præstegjeld, og der med Virksomhed og Held drevet Seifiskeriet, et Baadlag ogsaa Haakjæringsfangst, hvilket forhaabentlig vil efterhaanden virke gavnligt paa Districtets egne Indvaanere. Den fordeelagtige Brygdefangst drives kun af Enkelte; saaledes erholdt et Baadlag i 1840 3de Brygder, der gave et Udbytte af 15 Tønder Tran.

Efter vedkommende Tabel skal af Fiskevarer i de sidste 5 Aar være afsat til de Handlende, efter en Middelberegning, aarlig omtrent:

af Klipfisk . 18,400 Voger,

af Lange	700 Voger,
af Sei	6,400 Voger,
af Rogn	490 Tønder,
af Tran	470 —
af Sild (Kjøbmandsgods) .	8,800 —

Paa nogle Artikler har Prisen efter Tabellens Udvisende varieret temmelig meget i de forskjellige Aar.

Til eget Brug, og hvad Sild angaaer til Afsætning i Nabodistricterne og det søndenfjeldske Opland er opgivet at være benyttet, ligeledes efter en Middelberegning, aarlig omtrent:

af Klipfisk	350 Voger,
af Sei	1000 —
af Tran	40 Tønder,
af Sild (Bondesild) . .	2260 —

Den vedlagte Tabel angiver Antallet af de Personer, som i Femaarsløbet have drevet Havfiskeriet i Sunds Thinglaug (Agerø og Sandø Sogne) og i Vaagø Thinglaug (Vaagø Sogn og Bo Præstegjeld), samt Antallet af de ved Fiskeriet benyttede Baade. Den hoslagte Extract af de aflagte Regnskaber indtil Udgangen af 1839 for den ifølge Reskriptet af 12te Februar 1783 (indført i Fogtmanns trykte Samlinger i Tillægget) oprettede Casse „til Undsætning for efterladte Nødlidende af forulykkede Fiskere i Romsdals Fogderi" leder til at bedømme, om ikke Havfiskeriets Udfald i Tidsrummet fra 1783 — 1839 — skjønt dog dette tildeels, daFiskeriet søges af Flere eller Færre eftersom det rygtes hvorledes det gaaer til —, saa dog Fiskeri-Drivten eller af hvormange Personer og med hvilket Antal Baade Havfiskeriet i de benævnte Districter i det anførte Tidsrum aarlig er blevet drevet; sædvanligst bestaaer et Baadlag af 6 à 8 Mand; Styrmanden erlægger efter det ovenmeldte Reskript 8 ß., og ethvert af Mandskabet 4 ß. til Undsætningscassen.

Hummerfangsten, der foregaaer i Agerø og Bo Præstegjelde, i Mai, Juni, Juli og August Maaneder, paa en simpel Maade med saakaldte Kliper, da Teiner ei have været anseede tjenlige, var i forrige Aar ringe. Naar Fangsten, hvortil benyttes Smaadrenge fra 10 til 14 Aar, lykkes, giver den god Indtægt, undertiden for en enkelt Person henimod 2 Spd. for Natten.

Af Østers gives i Fogderiet nu mindre end tilforn, da Østersbankerne ei benyttes med Skjønsomhed; foruden til Molde afsættes herfra Østers i Trondhjem, undertiden ogsaa i Christiania.

Larefiskeriet er ei af Betydenhed; det vigtigste er i Rauma Elv i Gryttens Præstegjeld, hvor der, især af enkelte hidsøgende Englændere, fiskes godt; Fiskeriet, der af Beboerne drives med Teiner, Nodt og Garn, afgiver Noget til Salg. I den øvrige Deel af Fogderiet fanges kun lidet af Lar. Det romsdalske practiske Landhuusholdnings-Selskab har i nogle Aar udsat en Præmie af 20 Spd. for den største Larefangst med saadan Indretning, som er brugelig i Nærheden af Bergen, og som i de senere Aar ogsaa er kommet i Brug i Strandens og Ørskougs Præstegjelde i Søndmøer; denne Præmie er endnu ikke vundet af Nogen. Fiskeri i Indsøer eller Ferskvande ansees som en Bisag i dette, som i de andre Fogderier.

Provst Deinbolls paa offentlig Bekostning trykte og ombeelte Priisskrivt om Behandlingen og Tilvirkningen af Saltvandsfisk skal af ikke faa Fiskere være blevet paagtet til Befølgelse af den givne Anviisning. Nogen forbedret Indretning af Fiskeredskaber, eller Opdagelse af nye Fiskeklokker er ikke oplyst.

I Søndmøers Fogderi drives Vaar-Torskefiskeriet, som det vigtigste, af Almuen i alle Præstegjelde, med Undtagelse af Strandens og Nordalens (hvilke dog forsaavidt deeltage at de lade sig leje af Øboerne), men især i Harams, Borgunds, Ulfsteens, Herrø og Voldens Præstegjelde samt i Sande Sogn i Vandelvens Præstegjeld. Dernæst kommer i Vigtighed Sildfiskeriet, som drives fornemmelig om Vaaren og Sommeren;

i de 2de sidste Aar har dog især Vaarsildfiskeriet været temmelig uheldigt formedelst det under samme indtrufne stormende Veir. Foruden disse Fiskerier drives af Almuen i Harams, og for en Deel i Borgunds, Ulfsteens, Voldens og Vandelvens Præstegjelde Seifiskeri med Søkkenodt, der nu og da er ganske lønnende; derhos fiskes især af Indvaanerne i Harams, og en Deel af Borgunds og Ulfsteens Præstegjelde aarlig en god Deel Lange, Brosme, Qveite og Flyndre. Lange- Brosme- og Qveite-Fiskeriet foregaaer fornemmelig paa Stor-Eggen, 12 à 16 Mile fra Land, og er dette, ofte farefulde, Fiskeri, naar godt Veir indtræffer, almindelig meget indbringende.

Fogden yttrer, at det er umuligt for ham at opgive det omtrentlige Qvantum af den Torsk og Sild m. v., som i de sidste 5 Aar er fisket, af Mangel paa paalidelige Opgaver; hvad **in specie** den fangede Torsk angaaer, anfører han at sikker Oplysning om sammes Qvantitet ei kan erholdes fra Toldkammeret i Aalesund, eftersom en stor Deel af den fra dette Sted udskibede Torsk er hentet fra Lofoden.

Den fangede Sild og Sei tilvirkes for største Delen til Kjøbmandsgods, og Resten deels til egen Huusholdning og deels til Afsætning i de Districter i Fogderiet, hvor saadant Fiskeri ei falder, saa og paa Romsdals Marked. Lange og Brosme virkes alt til Kjøbmandsvare. Hvad der af Flyndre, tørrede, ei behøves til eget Brug, afsættes deels til de Handlende og deels til Andre i Fogderiet. Qveite tilberedes fornemmelig til Rav og Rækling til egen Huusholdning.

Haakjæringfiskeriet drives kun i Ulfsteens og Herrø Præstegjelde; i det førstmeldte Præstegjeld har det i de sidste 5 Aar indbragt 5 a 6 Tdr. Tran aarlig; i Herrø Præstegjeld var Fiskeriet heldigst i 1837 og 1838, da det aarlig afgav 20 à 24 Tdr. Tran, hvorimod det i 1840 ganske mislykkedes; i Femaarsløbet har det i dette Præstegjeld indbragt tilsammen omtrent 70 Tønder Tran. Saavel anførte Qvantum Tran, som Tran af anden Fisk, og ligeledes Rogn, der nedsaltes, er afsat i Aalesund og Bergen. Brygdefiskeriet har i de sidste 5 Aar ei været drevet i Fogderiet. Larefiskeriet drives paa flere Steder i Districtet, men fornemmelig i Strandens og Ørskougs Præstegjelde, og især med Held paa Gaardene Stordalsholm og Vihammer i det førstmeldte Præstegjeld paa den Maade, som bruges ved Bergen. Den fangede Lar, forsaavidt den ikke sælges fersk, nedsaltes og forsendes for største Delen til Bergen, og give Eierne en temmelig betydelig Fordeel.

Nogen Forbedring i Tilvirkningsmaaden af den fangede Fisk og af Fiskeredskaber, naar undtages de til Larefangst, melder Fogden ei at være ham bekjendt, tilføiende, at Fiskeredskaberne, skjønt de vel kunne være bedre, dog formenes at være sindrigen indrettede og at have Fortrin for mange andre fiskende Egnes; især ansees Baadene at være af en fortrinlig Beskaffenhed.

e. Bergværksdrivt.

Assessor D'Unker m. Fl. have efter den fra Bergmester Schult erholdte Underretning i Aaret 1835 og senere udtaget Muthung paa nogle Kobbermalm-Anviisninger paa Averøen i Qværnæs Præstegjeld, og i 1837 paa den forladte og i det Fri faldne Kobbergrube paa Den Smølen i Eds Præstegjeld i Nordmøers Fogderi.

Den af Fogden meddeelte Oplysning om denne paabegyndte Bergværksdrivt er i det Væsentlige følgende: de vigtigste Interessentere ere for Tiden, Hermann Hoe & Cp. i Trondhjem for 45 Actier, Viceconsul N. H. Knudtzon for 19, samt Jensen & Cp. i Trondhjem og Engelskmanden Phelph hver for 15 Actier. I Begyndelsen af Interessentskabet, som da bestod af D'Unker og H. Hoe & Cp., hver for den halve Deel, kostede 1/4 Deel eller 30 Actier 300 Spd.; Prisen er efterhaanden steget, saa at i Aaret 1840 solgtes 6 Actier for 320 à 340 Spd. pr. Actie. Drivten paabegyndtes i 1836 og har været fortsat med forskjellig Arbeidsstyrke fra 40 til 70 Mand, men af dette Antal har bestandig en stor Deel været brugt til at oparbeide de fornødne Veie og opføre Huse m. v. I en anbragt lang Træ-Rende fra Gruberne ned paa det flade Land transporteres Malmen med Lethed; derfra føres den videre omtrent 1/16 Miil jevnt heldende Vei til

det Sted, hvor Smelteovne sandsynligen ville blive anlagte, lige ved Søen, hvor Vandet er saa dybt, at de største Skibe kunne flyde til. Malmen antages at ville give i Gjennemsnit 6 à 7 pc. De hidtil anvendte Omkostninger skulle i det Hele beløbe omtrent til 14000 Spd.; hidtil er kun indvundet 400 Spd. som netto Provenu for en i sidste Efteraar udskibet liden Ladning Malm af 55 Tons. Maskinerier ere endnu ikke indrettede. Med det første vil der formodentlig blive taget Bestemmelse om Anlæggelsen af Smelteovne m. v., som antages at ville medtage omtrent 10,000 Spd. Til Smeltningen maa nødvendigen bruges Steenkul, hvilket ogsaa skal være Bestemmelsen, da Anvendelsen af Trækul vilde blive alt for ødelæggende for de nordmøerske Skove.

Der er af Flere i Oværnæs Præstegjeld yttret, at Arbeidsstokken for en stor Deel bestaaer af Udskud af Folk fra forskjellige Districter, der vil demoralisere Egnens Beboere end mere end allerede er skeet, hvis Værket ei snart kommer under en ordnet Bestyrelse.

De ovenmeldte Kobbergruber ere indtagne i vedkommende Tabel, der tillige viser, at der i Surendalen gives et nu næsten nedlagt Kleberstеensbrud, og i Gimnæs Thinglaug 2de Brynestеensbrud, hvoraf en Deel uddrives til Salg udenfor Bygden.

I Romsdals og Søndmøers Fogderi gives ingen Bergværksdrivt.

f. **Industrianlæg.**

Af egentlige Fabrikker har Romsdals Amt ingen, og kun ubetydeligt af andre Industrianlæg. Den ovenmeldte Tabel for Nordmøers Fogderi angiver Antallet af Brændeviins-Apparaterne ved Udgangen af Aaret 1840 til 461, hvoraf efter Skattetarifen No. 1 Litr. *a* 143

. . . . . = = = *b* 318

461

med 37,887 afgivtspligtige Potterum; 22 Apparater ere tilkomne i de sidste 5 Aar, hvorimod 256 i samme Tid ere anmeldte ei længere at benyttes. Af de anførte Brænderier gives blot 2de, begge i Surendalen, med egen Indretning, respective paa 280 og 286 Potter, der drives kun om Vinteren og skal producere, hvert omtrent 1500 Potter simpelt Brændeviin. Brænderiet med de øvrige Kjedler er blot til Huusbrug. Fogderiet producerer, efter Fogdens Beretning, ikke paa langt nær hvad der forbruges af Brændeviin, af hvilken Artikel en forholdsviis betydelig Mængde afsættes i Christiansund til Bønderne især i Sødistricterne. En særdeles vel indrettet Kornmølle er i de seneste Aar indrettet i Oværnæs Thinglaug paa Gaarden Bolgen, ¼ Miil fra Christiansund, der har 1 Mester og 3 Arbeidere, og formaler aarlig omtrent 900 Tdr. Meel og 100 Tdr. Gryn; i Edø Thinglaug ere ligeledes 2de Kornmøller, hvorpaa formales omtrent 1600 Tdr. Korn, meest for Bygden, men en Deel ogsaa for Christiansund. I Stangvigs Thinglaug er et Teglværk, som drives af 1 Mester og 3 Arbeidere, og tilvirker aarlig omtrent 30,000 Muur- og Tagsteen. Stenen fra dette Værk ansees ikke god, der skal hidrøre fra Lerets Beskaffenhed, og er saaledes ikke meget søgt. I samme Thinglaug haves et ubetydeligt Kalkbrænderi, der aarlig tilvirker blot 50 Tdr. Begge disse Anlæg ere paa Gaarden Aarnæs, beliggende tæt ved Søen, 3½ Miil fra Christiansund.

For Romsdals Fogderi angiver Tabellen 68 Brændeviinsapparater ved Udgangen af Aaret 1840 nemlig efter Skattetariffen No. 1 Litr. *a* 4

. . . . . = = = *b* 64

68

med 6332 afgivtspligtige Potterum; i de sidste 5 Aar anføres 125 Apparater at være tilkomne, men 330 derimod udmeldte. For Øvrigt indeholder den forrettende Fogeds Beretning at der i Efteraaret 1840 er indrettet en Beenmølle i Næssets Thinglaug, og at i Romsdals Thinglaug ere 4 Vævermaskiner, hvorpaa,

til Afsætning i Fogderiet, tilvirkes Uldhuer, samt et Uldhat-Værksted. I hele Fogderiet ere blot 2de Tærskemaskiner, begge i Bolsø Thinglaug.

Fogden i Søndmøer har, som ovenmeldt, ei udfærdiget den foreskrevne Tabel om Industrianlæg; imidlertid er i Henseende til Brændeviinsbrænden i Fogdens Beretning indtaget en Fortegnelse over de Brændeviinskjedler, som i Fogderiet have i de sidste 5 Aar været i Brug, af hvilken Fortegnelse her under No. 15 vedlægges Afskrivt. Productionen af det opgivne Antal Kjedler, der alle ere af de i Skattetariffen under No. 1 nævnte, bemærker Fogden at have maattet være kun ringe, da Kjedlerne blot i faa Dage af Aaret have været i Brug. Af Industrianlæg er videre af Fogden opgivet et lidet Teglværk i Ørskougs Thinglaug, der i Periodsløbet har produceret aarlig omtrent 3000 Tagsteen, 3000 dobbelte Muursteen, og et lige Antal enkelte Muursteen, som afsættes i Aalesund og andetsteds i Fogderiet til en Priis af 13 à 14 Spd. for Tagsteen, 10 à 12 Spd. for dobbelte og 6 Spd. for enkelte Muursteen pr. 1000 Stk. Til det anførte Quantum af 9000 Steen i een Brænding medgaae 28 à 30 Favne enkelt Birkeveed. I Voldens Thinglaug er efter Fogdens Beretning et Farveri, om hvilket nærmere Forklaring ei er afgivet. I samme Thinglaug er et Bogtrykkeri paa Egseth der sysselsætter 3de Personer, samt 2de Bogbinderier.

Af Potaske og Tangaske er opgivet at være i Amtet tilvirket i de sidste 5 Aar:

	Potaske. Centner.	Tangaske. Pund.
i Nordmøers Fogderi i Sundals Thinglaug	70.	
i Edø —	"	100,000
i Romsdals Fogderi i Bolsø, Volds, Romsdals og Vestnæs Thinglauge	1478.	
i Bolsø, Veds og Vaags Thinglauge . . .	"	43,256
i Søndmøers Fogderi, i Ørskougs, Dahle, Borgunds og Voldens Thinglauge	311.	
i Borgunds og Herrø Thinglauge	"	62,532
	1859 Centner.	205,788 Pund.

Potasken er afsat i Amtets Kjøbstæder og Aalesund samt i Trondhjem for 3 à 4 indtil 5 Spd. pr. Centner, Tangasken i Christiansund for 3 à 4 Spd. for 1000 ℔, samt i Molde og Aalesund for 16—20 ß. pr. Vog. Potaske-Tilvirkningen er Tid efter anden tiltaget. Af Tangaske virkedes for en Deel Aar tilbage langt mere end som i den senere Tid.

g. Vinæringer.

I Almindelighed forfærdiger Almuen, ethvert Districts, selv det fornødne af Uldent og Linned samt af Gaards- og Fiskeredskaber, dog er for Nordmøers Fogderi forklaret at der i Tingvold, Oværnæs og Edø Præstegjelde ei ved den qvindelige Huusflid tilveiebringes hvad der udfordres af uldne og linnede Sager, hvortil, hvad de 2de sidstnævnte Præstegjelde angaaer, anføres som Aarsag, at da Mandfolkene anvende den meste Tid til Fiskeri og Fiskeredskabers Forfærdigelse, maa meget af de Arbeider, som ellers overtages af Mandkjønnet, her udføres af Qvindekjønnet, der ofte endog maa deeltage i Hjemfiskeriet. Derimod gives nogle Districter i Amtet, hvor Huusfliden ei er indskrænket til eget Behov; saaledes virkes i Surendalen en temmelig betydelig Deel Lærred og Strie, der finder en god Afsætning i Christiansund, Molde og andetsteds; Fogden formener, at den aarlige Sum, som derved indbringes Præstegjeldet, kan anslaaes mindst til 3000 Spd. aarlig, og maae det erkjendes at de surendalske Fruentimmere ved deres rastløse Flid væsentligen bidrage til Velstandens Vedligeholdelse i Bygden. I Sundalen tilvirkes en Deel Vadmel ogsaa til Afsætning, som ovenfor berørt.

Fornemmelig i Gryttens og Kors Sogne i Gryttens Præstegjeld i Romsdals Fogderi drives paa Tilvirkning ogsaa til Salg af uldne og linnede Tøier, saasom Stoffer, Tørklæder, Tepper og Dynevaar.

I Søndmøers Fogderi forarbeides af Fjordboerne noget Vadmel, en Deel grove Tepper (Ryer) og Trækar med andet Træarbeide til Afsætning for det meste i Districter ved Havkanten.

Nordmøers og Romsdals Fogderier ere i det Hele taget forsynede med de fornødne Haandværkere, hvilket vel efterhaanden ogsaa vil kunne siges om Søndmøers Fogderi.

Angaaende Skibs- og Baadbyggeriet forklares følgende:

Hvormange Fartøier ere byggede i Nordmøers Fogderi i Aarene 1836 — 1839 viser vedkommende Tabel, hvor dog Fartøiernes Størrelse for en Deel ikke er opgivet; for 1840 melder Fogden endnu ikke at have erholdt Oplysning. De mere eller mindre skovløse Egne i Fogderiet forsynes fra de Districter, som have Skov, med de fornødne Baade.

I Romsdals Fogderi er i de 5 sidste Aar intet Skib eller Fartøi bygget, naar undtages at et Slupfartøi paa 17 Commercelæster blev i 1838 i Bolsø Præstegjeld ombygget for bergensk Regning. De mindre Baade bygges i Fogderiet, men de større Baade, som man ei her forstaaer at bygge, maa anskaffes fra Søndmøer.

For Søndmøers Fogderi indeholder Fogdens Beretning at i de sidste 5 Aar ere byggede, i Voldens Thinglaug 3de Slupfartøier, i Ørskougs Thinglaug 1 Raaseilerjægt, og i Dahle Thinglaug ligeledes 1 Raaseilerjægt; disse Fartøiers Størrelse er ikke opgivet. Hvad Baade angaaer, da melder Fogden, at alle de Baade, som Søndmøers Indvaanere behøve, bygges i Fogderiet, og det paa nogle smaa Baade nær i Voldens Thinglaug, hvor ogsaa en Deel Baade forarbeides efter Bestilling fra Nabofogderierne Romsdalen og Nordfjord. Antallet af de i Ovinqvenniet i bemeldte Thinglaug byggede Baade har saaledes udgjort:

større	Ottringer (tiaarede)	154	Stk.
	Fjøringfar (otteaarede)	20	—
	Serringer (otteaarede)	40	—
mindre	Trerøringer (seraarede)	170	—
	Færinger (fireaarede)	660	—

Ingen, som beskjæftiger sig med Fartøi- og Baad-Bygning, kan, efter Fogdens Bemærkning, ansees derved alene at have Levebrød, og hvad især Baadbyggeriet angaaer, da udføres samme for det Meste af Huusbonden og Tjenere paa de Tider af Aaret, som dertil kan afsees fra Land- og Søbrug. Den almindelige Priis paa de ovenmeldte Baade af forskjellig Størrelse er ikke opgivet.

Jagten i Amtet indskrænker sig til Fuglevildt af Ryper, Aarfugle og Tiurer, til Harer, saavog til nogle Hjorte i Edø Præstegjeld og Fredø Sogn, samt til nogle Reensdyr paa de romsdalske Fjelde, der for det meste afsættes til nærmeste Kjøbstad og til Ladestedet Aalesund; og videre til Ræve og Oddere — de førstes Skind betales med 2 à 3 Spd. og de sidstes med 4 à 5 Spd. pr. Styk.; — tillige skydes nogle Sælhunde; desuden fældes en Deel Rovdyr af Bjørne, Ulve og Gauper, dog ikke saa meget som det var at ønske.

Fragtfart gives ei, med mindre dertil skulde henregnes Fartøifarten fra nogle Egne i Søndmøer til Trondhjem og Bergen med Bygdens Producter, og Fornødenhedsvarer tilbage.

Landtransporten er af ringe Betydenhed; dertil kan kun henføres nogen Transport af Varer fra Romsdals Fogderi over Øre Sogn til Christiansund, samt Vare-Transporten fra Romsdals Thinglaug til Oplandet i Christians Amt, hvilken sidste ikke antages at give nogen virkelig Fordeel.

Af privilegerede Landhandlere og Gjæstgivere gives:

i Nordmøers Fogderi:

Landhandlere, hvilke tillige ere Gjæstgivere	4	
blot Gjæstgivere	6	
		10

i Romsdals Fogderi:

Landhandlere, af hvilke 3de tillige ere Gjæstgivere . . .	5	
blot Gjæstgiver	1	
		6

i Søndmøers Fogderi:

Landhandlere, af hvilke de 22 tillige ere Gjæstgivere . .	25	
blot Gjæstgivere	3	
		28
		44

Gryttens Præstegjeld, fornemmelig Gryttens og Kors Sogne, har forhen havt en betydelig Omsætning og Tuskhandel med det søndenfjeldske Opland i Medhold af Reskriptet af 8de Novbr. 1743 og Cancelliets Skrivelse af 10de Mai 1808; de af Oplændingerne leverede Varer have især bestaaet af Jernvarer, Kleber-steens-Ovne, Tjære, Næver og Kavler til Fiskegarn, og i den senere Tid tillige Agerdyrknings-Redskaber; men denne Samhandel har Tid efter anden meget aftaget formedelst den mislige Tilstand hvori bemeldte Sogne for en stor Deel befinde sig; enkelte Bondemænd drive dog endnu en betydelig Samhandel med Oplændingerne, forsaavidt disse ei søge nogen af de 3de privilegerede Handlende i Grytten.

Den eneste Markedsplads i Amtet er paa Veblungsnæsset i Gryttens Sogn, hvor Samhandel foregaaer mellem Landbønderne fra Oplandet og Søbønderne. Fra Amtets Kjøbstæder, men især fra Trondhjem, indfinde en Deel Handlende sig ved dette Marked. Af Heste, som her afsættes, komme endeel fra Søndmøer, tildeels over Sylte Sogn i Veds Præstegjeld, hvor paa Gaarden Sylte et foregaaende Hestehandelsmøde finder Sted, hvorom handles i Departementstidenden for 1835 Side 414.

h. Amtets Landdistricters Tilstand i Almindelighed.

At de flere i Ovinqvenniet indtrufne mislige Kornaar og tildeels maadelige Foderaar, samt i nogle Districter ringe Fiskerier i enkelte Aar, ei satte Almuens Forfatning mere tilbage end Tilfældet var, maa tilskrives Almuens store Tarvelighed i Klædedragt og Levemaade, og dens Arbeidsomhed.

Den nogne Armod, man ei sjeldent seer andre Steder i Landet, findes her forholdsviis i en ganske ringe Grad, hvortil Huusmandsclassens bedre Vilkaar formeentlig for en væsentlig Deel kan anføres som Aarsag. Angaaende Tilstanden bemærkes, tildeels særskilt for hvert Fogderi, følgende:

Fogden i Nordmøer antager, at Velstanden i dette Fogderi i det Hele taget ikke ubetydeligen har forøget sig i de sidste 5 Aar; dog tilføier han, at det med Hensyn til de Egne, som have lidt mest ved de i Aarene 1836 — 1838 indtrufne Uaar, nemlig: Surendals, Sundals og Tingvolds Præstegjelde, er vanskeligt at afgjøre om Tilstanden har forbedret eller forværret sig, hvilket sidste, hvis det er Tilfældet, tillige maa tilregnes den umaadelige Brændeviinsdrik, der neppe i noget andet Præstegjeld har fundet Sted i den Grad, som i bemeldte 3de Præstegjelde, i hvilken Henseende det dog i den sidste Tid skal være blevet noget bedre. I Oværnæs, Eds og Oure Præstegjelde, har Velstanden formedelst de heldige Fiskerier, betydelig tiltaget. I Stangvigs Præstegjeld maa Tilstanden ogsaa antages at have forbedret sig, da dette District eiheller led saa meget af Uaarene, som hine Præstegjelde.

Af Christiansunds Præstegjelds Landdistrict staaer Freds Sogn sig taalelig godt; det samme er Tilfældet

med det ude i Havet beliggende lille Gribs Sogn, — hvis hele Jordskyld udgjør 1 Ort 6 ß. — nu Fiskerierne en Tid have slaaet godt til, forsaavidt Beboerne ere stræbsomme.

Efter vedkommende Tabeller er i de 5 sidste Aar tilsammen:

af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, thinglæst	650 til Beløb	99,426 Spd.	95 ß.
af ovenanførte Arter af Pantehæftelser aflæst	399 " "	62,271 —	60 ß.
af faste Eiendomme afhændet	634 " "	159,748 —	103 ß.
afholdt Executionsforretninger for Gjeld og Udpantninger .	92 " "	2,847 —	43 ß.

Fogden bemærker, at Nordmøringen i Almindelighed besidder en rosværdig Stræben efter at clarere for sig, og at Executionsforretningernes Antal neppe havde opgaaet til ⅓, hvis der ikke i Perioden havde været opgjorte betydelige Kjøbmandsboer. At Kjøbmændene i Christiansund hidtil have været vaersomme i at udcreditere deres Varer til Almuen maae have til Følge, at Executionsforretningernes Antal ei bliver stort. I den senere Tid har Almuen begyndt at indsætte i Sparebanken i Christiansund sammensparede Summer. Vedkommende Tabel udviser at af det Fogderiet i sin Tid paalignede Indskud i Norges Bank 21,200 Solvspecies eies endnu i Districtet 9,863 Species 22 ß.

I Romsdals Fogderi maae Almuens oeconomiske Forfatning antages at have forbedret sig i de sidste Aar, naar undtages Romsdals Thinglaug, hvor der dog i den senere Tid vises mere Tarvelighed end tilforn. De gode Kornaar 1839 og 1840 have, i Forbindelse med den indskrænkede Brændevinsbrænden, væsentlig forbedret Almuens Kaar, og fornemmelig have de 2de sidste Aars gode Fiskerier og den betydelige Priis paa Klipfisken sat Almuen i Agerø og Bo Præstegjelde, og det heldige Sildfiskeri i 1839, Bolsø Præstegjeld, i god Forfatning.

I den i 1839 oprettede Sparebank i Molde indestod ved Udgangen af forrige Aar, som indsat af Landdistricterne:

fra Bolsø Præstegjeld	1883 Spd.	45 ß.
fra Agerø —	1413 —	59 ß.
fra Vedø —	817 —	117 ß.
fra Bo —	250 —	11 ß.
fra Næssets —	109 —	40 ß.
fra Gryttens —	102 —	53 ß.

hvilket, især for nogle Districter, synes at tilkjendegive en taalelig god Forfatning iblandt Almuen.

Tabellerne udvise, at der i 1836 — 1840 er ialt:

af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme, thinglæst	900 til Beløb	101,354 Spd.	61 ß.
af foranførte Arter af Pantehæftelser aflæst	450 " "	59,233 —	" ß.
af faste Eiendomme afhændet	397 " "	84,239 —	80 ß.
af Executionsforretninger for Gjeld afholdt	340 til Beløb	11,432 Spd.	94 ß.
af Udpantningsforretninger afholdt	3182 til Beløb	7,818 Spd.	33 ß.
	3522		19,251 —	7 ß.

Den umaadelige Brændevinsdrik, der især i en Deel af Bolsø, Næssets og Romsdals Thinglauge var steget til en høi Grad, skal, efter den forrettende Fogeds Beretning, være noget i Aftagende.

Formuesforfatningen blandt Almuen i Søndmøers Fogderi skulde man vel antage at være bleven meget forringet formedelst de flere mislige Kornaar og maadelige Fiskerier, men de seneste gode Aar for Landman-

den og sidste Aars heldige Fiskerier have, efter Fogdens Formening, igjen bragt en Ligevægt i Forfatningen, saa at den nu kan ansees at være omtrent som for flere Aar tilbage.

Efter ovenfor fremlagte Bilage er i de 5 sidste Aar tilsammen:

af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme thinglæst i nordre og søndre Søndmøers Sorenskriverier	469 til Beløb	97,274 Spd.	96 ß.
af ovenanførte Arter af Pantehæftelser i begge Jurisdictioner aflæst	158 " "	46,920 —	3 ß.
af faste Eiendomme i begge Jurisdictioner afhændet . . .	649 " "	125,586 —	77 ß.
af Executionsforretninger for Gjeld afholdte i Fogderiet .	104 til Beløb	3,697 Spd.	37 ß.
af Udpantningsforretninger . .	691 til Beløb	1,465 Spd.	106 ß.
	795	5,163 —	23 ß.

Naar Omkostningerne for de, efter foranstaaende Forklaringer, i Amtet afholdte Executions- og Udpantningsforretninger her kunde beregnes, vilde de vel befindes at udgjøre et paafaldende stort Beløb i Forhold til de inddrevne Summer.

Aarslønnen, og Daglønnen for fuld Arbeidsdag eller om Sommeren, er opgivet saaledes:

Aarslønnen:

for en Tjenestedreng:

i Nordmøers Fogderi fra 5 til 8 Spd. og Klæder,
i Romsdals Fogderi fra 6 til 7 Spd. og Klæder, eller 14 á 16 Spd. uden Klæder,
i Søndmøers Fogderi 5 Spd. eller 10 Spd. uden Klæder,

for en Tjenestepige:

i Nordmøers Fogderi fra 2 til 4 Spd. og Klæder,
i Romsdals Fogderi fra 2 til 3 Spd. og Klæder eller 7 à 8 Spd. uden Klæder
i Søndmøers Fogderi 1 Spd. — — eller 6 Spd. — —

Daglønnen for en simpel Arbeidsmand:

i Nordmøers Fogderi 16 ß. og Kost,
i Romsdals Fogderi 12 à 16 ß. og Kost, eller 24 à 28 ß. uden Kost,
i Søndmøers Fogderi 30 ß. uden Kost.

Milelængden af de anlagte ældre og nyere offentlige Veie udgjør:

	Hovedveie.	Bygdeveie.
i Nordmøers Fogderi	10 1/8 Mile.	50 7/8 Mile.
i Romsdals Fogderi	10 7/8 Mile.	22 4/8 Mile.
i Søndmøers Fogderi	13 3/8 Mile.	31 3/8 Mile.
	34 3/8 Mile.	104 6/8 Mile.

Af Bygdeveiene, hvoraf henimod 1/3 Deel endnu er under Oparbeidelse, ere 95 1/2 Mile Kjøreveie, og 9 1/4 Mile Rideveie, dog disse sidste for det meste af 4 Alens Bredde, og kunne saaledes ogsaa befares med Hjulredskab.

Af ovennævnte Veie ere i de sidste 5 Aar istandsatte saaledes at de ere blevne rodelagte og stykkedeelte til Vedligeholdelse:

Hovedveie		5 Mile.
Bygdeveie, nemlig Kjøreveie .	12¾ Mile.	
Rideveie . .	½ Miil.	
		13¼ Mile.
		18¼ Mile.

Hermed følger Opgave af de i Amtet værende Bygdemagasiners Tilstand ved Udgangen af Marts Maaned 1840, da Forklaringerne for den senere forløbne Tid ei hidtil ere afgivne til Amtet. I Femaarstiden ere Bygdemagazinerne for efternævnte Districter blevne ophævede ifølge Kgl. Resolutioner af 11te September 1839, 18de Juni og 11te August 1840, sc. i Dernes District, Borgunds Præstegjeld, i Sundals Præstegjeld, i Eds Præstegjeld samt i Stangvigs Sogn.

Sparebanker samt private Brand- eller andre Assuranceindretninger haves ei i Amtets Landdistricter; for Surendals Præstegjeld er dog Plan for en Sparebank vedtaget mod at Bygdemagazinerne for dette District ophæves paa den Maade, at en Deel af sammes Tilhørende bestemmes til bemeldte Banks Grundfond, hvilken Plan er indsendt til Kgl. Approbation.

Fra flere Egne i ethvert af Amtets 3de Fogderier berettes, at den frygtelige Spedalskhed fremdeles er i Tiltagende.

B. For Kjøbstædernes og Ladestedet Aalesunds Vedkommende.

Christiansund.

De Artikler, hvormed Stedet fornemmelig driver Handel, ere Klipfisk, Rogn, Tran og Sild. Foruden de Fiskeproducter, som erholdes fra Omegnen, tilveiebringes en betydelig Deel fra Lofoden, hvorhen de Handlende aarligen afsende en Deel Fartøier; saaledes expederedes fra Christiansund til bemeldte District:

i Aaret	1836	35	Fartøier,	tilsammen	drægtige	494	Commercelæster,
" —	1837	37	—	—	—	551	—
" —	1838	40	—	—	—	570	—
" —	1839	41	—	—	—	547½	—
" —	1840	53	—	—	—	779	—

Af Nordlændingerne afsætte formodentlig nogle deres Fiskevarer i Christiansund istedet for at afgaae med samme til Bergen.

Da Torskefiskeriet i Nordmøer i de fleste af de sidste 5 Aar har været heldigt, og det ligeledes har været godt i Lofoden, naar undtages Aaret 1840, har Udskibningen af Klipfisk fra Christiansund til Spanien og Portugal i dette Tidsrum været betydelig, og skal Afsætningen af denne Stedets vigtigste Exportartikel i det Hele have været fordeelagtig. Afskibningen er vel tildeels skeet med Stedets egne Skibe, men dog, til væsentlig Tab for vor egen Skibsfart, fornemmelig med spanske og portugisiske Skibe formedelst den høie Told, naar Indførelsen skeer med norske Skibe. Afskibningen af Rogn til Frankrig og af Tran til Holland skal have været ikke ubetydelig, og nogenledes indbringende i Henseende til Rognen, men ufordeelagtig forsaavidt Tran angaaer. Sildfiskeriet har i de sidste 5 Aar slaaet godt til, og den fangede Sild har i Almindelighed været af god Beskaffenhed. Som Følge heraf er meget af denne Artikel afskibet til Østlandet, tildeels ogsaa til Danmark og Stederne ved Østersøen. Sildafskibningen berettes at have været fordeelagtig undtagen i 1840, da den for Mange skal have medført stort Tab.

Udskibningen af Trælast, der forhen var betydelig, fornemmelig til Irland, er meget aftaget, deels formedelst Skovenes Forringelse og deels for den høie Indførselstold i Storbrittanien, og indskrænker den sig til nogle faa Ladninger aarlig til Frankrig uden synderlig Fordeel.

Skjønt Handelen er tiltagen i de sidste 5 Aar, er dog Antallet af Stedets Handlende efter vedkommende Tabel det samme som i Aaret 1835 nemlig 47; Handelsbetjenternes Antal er opgivet til 52. Antallet af Høkere er steget fra 9—22, og af Værtshusholdere fra 3—9. Blandt Handelsclassen spores jevn Velstand. Hvad Stedets Samhandel med Landdistrictet angaaer, da melder Byfogden, at det ei er ham muligt at oplyse samme med Talstørrelser. Bønderne afsætte i Byen deres Producter af Fedevarer, Potetes, Korn (dette sidste maa vel være for en ringe Deel), Tran, forarbeidede Tønder og tildeels Fisk, og forsyne sig igjen hos Kjøbmændene med hvad de tiltrænge, hvortil, som ovenfor for Nordmøer anført, henregnes en ikke ringe Mængde Brændevin. Den Fisk, som er bestemt til Udskibning, hentes ordentligviis ved Udsendelse af Stedets Fartøier til Fiskegnene. Det directe Fiskeri, som af Byens Indvaanere drives, er meest til det daglige Behov.

Flere Haandværkere ere, som Følge af Stedets Fremadskriden, aarligen tilkomne; deres Antal udgjør efter vedkommende Tabel, 96 med 31 Svende og 51 Drenge. Uagtet Haandværksarbeider betales temmelig høit, og enhver nogenledes duelig Haandværker har fuldt op af Arbeide, ere dog Haandværkerne i Almindelighed uformuende. Disses Arbeider vides ei at nyde Afsætning udenfor Stedet. I de senere Aar har nedsat sig i Christiansund en Bogtrykker; ligeledes en Conditor. Antallet af Skippere beløber sig, efter den vedføiede Tabel, til 34, og 2de Jægtskippere, alle bosatte i Byen.

Som Industrianlæg er, efter vedkommende Tabel, et Brændevinsbrænderi, der dog kan betragtes som nedlagt, 2de Reberbaner, der svare god Regning for deres Eiere, et lidet Pottemageri og et Garveri, anlagt i de senere Aar.

Bergværksdrivt gives ligesaalidt i Christiansund som i Molde og Aalesund.

Skibenes Antal bliver, efter Byfogdens Beretning, aarlig forøget. For største Deel ere de tilkomne Skibe og Fartøier byggede i Christiansund; de have i Almindelighed et smukt Udseende, og flere af dem skulle være udmærkede Seilere; de fleste ere smaa og bestaae af Skonnerter, Slupper og Jagter. Til nogle store Skibe, som haves fra Fortiden, ere i de senere Aar komne nogle Brigskibe, bestemte til at anvendes i udenrigsk Fart.

Jordbruget bestaaer fornemmelig i Englands Dyrkning, hvorpaa man meget beflitter sig; kun en ubetydelig Deel af de ved Stedet liggende Jorder er udyrket og benyttes til Udmark. Af Potetes og Havre avles ubetydeligt. Af Haugeværter dyrkes noget, men det Meste maa anskaffes andetsteds fra. Frugttræer lægger man sig i Almindelighed ei videre efter, da Climatet dertil er ugunstigt. Kreaturholdet antages at være lidet større end som opgivet ved sidste Folketælling.

Qvindelig Huusflid finder Sted hos Byens Indvaanere af de forskjellige Classer, idet Strikken, Spinden og Vævning er temmelig almindelig.

Angaaende Byens Tilstand i Almindelighed meddeles Følgende:

I Aarene 1836 — 1840 tilsammen:

af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, hvorved Pant er givet i faste Eiendomme thinglæst	247 til Beløb	104,875 Spd.	ß.
af foranførte Arter af Pantehæftelser aflæst	143 " "	56,992 —	31 ß.
af faste Eiendomme afhændet	163 " "	80,228 —	113 ß.
af Executionsforretninger for			
Gjeld afholdt . .	24 til Beløb	3,029 Spd. 67 ß.	
af Udpantninger afholdt . .	896 til Beløb	389 Spd. 80 ß.	
	920		
		3,419 —	27 ß.

Den aarlige Løn for en Tjeneſtedreng er fra 15 til 20 Spd., og for en Tjeneſtepige er fra 10 til 12 Spd., og den almindelige Dagløn for en ſimpel Arbeidsmand 28 ß.

Arbeidsclaſſen er i Almindelighed arbeidſom og tarvelig ſamt taalelig ordentlig og ædruelig, og bedre, bemærker Byfogden, vilde det i ſidſte Henſeende være, hvis Brændevinet var i høiere Priis; nu erholdes ½ Pægl for 2 ß., der er mindre end det vides nogenſinde at have været paa Stedet.

Aarligen bygges Huſe, hvilke dog ſynes at blive utilſtrækkelige, hvorfor Folkemængden mere antages at tiltage. Imidlertid forøges Folkemængden neppe i Forhold til Stedets Tiltagende, hvilket tildeels maa forklares deraf, at i den Tid af Aaret, da der gives megen Arbeids Fortjeneſte, ſaaſom ved Fiſketørring m. m. indſtrømmer en Hoben Arbeidere fra Landet.

I Anledning af Indkjøbet i Aaret 1833 af en Gaard paa Indlandet til Syge- og Fattighuus ſtiftede Communen en Gjeld af 900 Spd., hvoraf nu ſtaaer til Reſt 200 Spd., hvilke ſkulle betales i 1841 og 1842. Til Anſkaffelſe af en Brandſprøite og en Deel Inventarium for Brandvæſenet har Communen i 1836 optaget et Laan i Norges Bank af 800 Spd., hvoraf endnu er ubetalt 375 Spd. Ligeledes ſkylder Communen ſom Reſt af Kjøbeſummen 400 Spd. for Grund til den ny Kirkegaard paa Valter-Enget 200 Spd., ſom ſkulle betales ved Udgangen af Aaret 1841.

De Skatteydendes Antal er, efter vedkommende Tabel, 597.

Stedet har en Sparebank, oprettet i 1835, hvis Formue ved Udgangen af Aaret 1840 udgjorde 1855 Spd. 64 ß., med en Capital af 29,266 Spd. 22 ß. Private Brand- eller andre Aſſurance-Indretninger har Stedet ei, hvilket ogſaa er Tilfældet med Molde og Aaleſund.

Molde.

Som ovenfor ved Romsdals Fogderi anført, har Handelen i Molde iſær i de 3de ſidſte Aar faaet en god ſamt for Byen og Fogderiet fordeelagtig Retning, ſkjønt Kjøbmændenes Antal ſom i 1835 udgjorde 23, er, efter Tabellen, nedgaaet til 17, hvilke holde 12 Betjente. Samhandelen mellem Byen og Landdiſtrictet har været i Tiltagende, og antager Byfogden at Omſætningsbeløbet i de ſidſte 5 Aar omtrent har udgjort:

i 1836	65,000	Spd.
i 1837	70,000	—
i 1838	80,000	—
i 1839	100,000	—
i 1840	120,000	—

og formener han, at heraf ⅖ falder paa Varer indbragte fra, og ⅗ paa Varer affatte til Landdiſtrictet. Omſætningen med Landdiſtrictet, iſær ved Havkanten, maa forøvrigt fornemmelig beroe paa hvorvidt Fiſkerierne ſlaae til. En Deel af de fra Molde udſkibede Fiſkevarer ere tilveiebragte fra Lofoden, hvortil Fartøier ere fra Stedet i Femaarsløbet expederede ſaaledes:

i 1836 intet;		
i 1837 1 Fartøi, drægtigt	30	Commercelæſter.
i 1838 1 Fartøi, drægtigt	19	
i 1839 3 Fartøier, drægtige tilſammen	55	—
i 1840 2 Fartøier, drægtige tilſammen	35	—

6 Høkere, 1 Marketenter og 1 Værtshuusholder gives paa Stedet.

Skibsfarten har da ogſaa noget tiltaget. Til Bergen afgaae oftere Fartøier; nogle ogſaa directe til Udlandet. Den ſtørſte Deel af Klipfiſken afhente dog Spanierne og Portugiſerne med egne Skibe. Trælaſt-Udſkibningen fra Molde kan kun være af ringe Betydenhed.

Haandværksdriften har vel gjort nogen Fremgang, ſkjønt ikke væſentlig, med mindre dertil kan henreg-

nes at der af forhen savnede Haandværkere have nedsat sig paa Stedet en Garver, en Kobberslager og en Bogbinder, der tillige er Boghandler. Afsætning udenfor Byen er kun ringe. Antallet af Haandværkere udgjør, efter vedkommende Tabel, 32 — og desuden 1 uden Borgerskab — med 20 Svende og Drenge, under eet indtagne i Tabellen.

Af Skippere har Molde, efter den ovenmeldte Tabel, 3.

Vedkommende Tabel viser, at Molde af Industrianlæg kun har:

2 Brændeviinsbrænderier, af de i Skattetariffen under No. 1 nævnte, med 834 afgivtspligtige Potterum af Kjedlerne.

1 privilegeret Saugbrug, ansat til 30 Tylters Skjørsel; Productet opgivet til 150 Tylter Planker og 70 Tylter Bord.

1 Potaskekogeri
1 Huefabrik } begge ganske ubetydelige og ei i Drivt i 1840.

1 Reberbane
1 Beenmølle } begge af liden Betydenhed.

I Byfogdens Beretning er opgivet, at i Aarene 1836 — 1840 ere byggede i Molde:

1 Skonnert, drægtig 27½ Commercelæst.

1 Slup, drægtig 18½ Commercelæst.

1 Evert, drægtig 7½ Commercelæst.

Jordbruget indskrænker sig (med Undtagelse af Gaardene Reknæs og Moldegaard, hvilke tillige høre under Landets Jurisdiction) til Dyrkning af bygflede smaae Jordstykker, hvilke drives godt. Havling er Hovedsagen, dog dyrkes ogsaa noget Potetes og Byg.

Om Huusfliden i Molde gjelder det samme som om Christiansund er anført.

I Forhold til den paa Stedet tiltagne Handelsrørelse har Tilstanden der forbedret sig, hvilket ogsaa tilkjendegiver sig ved Bygningers enten Opførelse af ny eller Oppyntning.

Efter at den gamle Bygdevei over Fanne-Eidet mellem Bolsø Præstegjeld og Øre Sogn i den senere Tid er bleven sat i god Stand, faaer Molde Tilførsel af Fedevarer m. v. ogsaa fra bemeldte Sogn, der forhen blot affatte dets Varer i Christiansund.

I Femaarsløbet er tilsammen:

af Gjeldsbreve og Skifteudlæg, forsaavidt Pant er givet i faste Eiendomme, thinglæst	95 til Beløb	24,253 Spd. 19 ß.
af ovenanførte Arter af Panthæftelser aflæst	80 til Beløb	19,304 — 46 ß.
af faste Eiendomme afhændet	48 til Beløb	18,392 — 40 ß.
af Executionsforretninger for Gjeld og Udpantningsforretninger afholdt	177 til Beløb	1,032 — 59 ß.

Aarslønnen for en Tjenestedreng er fra 16 til 20 Spd., og for en Tjenestepige fra 8 til 12 Spd.; Daglønnen for en simpel Arbeidsmand er 32 à 36 ß.

Efter Tabellen er de Skatteydendes Antal 198.

Molde har en siden Midten af Aaret 1839 oprettet Sparebank, der ved Udgangen af Aaret 1840 virkede med en Sum af 10,928 Spd. 70 ß., hvoraf Banken eiede 434 Spd. 79 ß. Af Moldes Indvaanere havde 83 indskudt 2680 Spd. 34 ß., af offentlige Stiftelser var indskudt 2101 Spd. 114 ß., af udenbyes Personer 5711 Spd. 83 ß., hvoraf, som ovenanført, af Romsdals Fogderi 4576 Spd. 85 ß.

I forrige Aar erholdt Communen et Laan af Oplysningsvæsenets Fond til Reparation af Byens Kirke,

stort 800 Spd., ligesom den og har overtaget Middelskolens Laan i Norges Bank, til Beløb 1135 Spd., for paa denne Maade at afgjøre dens Gjeld til bemeldte Skole.

Ladestedet Aalesund.

Saavel Handel som Skibsfart gaae fremdeles fremad. Fogden melder, at han for de sidste 5 Aar ei kan med Talstørrelser opgive Aalesunds Samhandel med Landdistrictet, men at den, at dømme efter Stedets Tiltagende, maa have været temmelig betydelig. Efter vedkommende Fortegnelse, der er uddraget af Fogdens Beretning, havde Aalesund ved Udgangen af 1840, 1 Grosserer og 13 Kjøbmænd med 13 Handelsbetjente; paa Fortegnelsen ere videre anførte 3 Høkere og 1 Værtshuusholder. At Skibsfarten, saavel den inden- som udenrigske, er tiltaget, sees tillige deraf, at Skippernes Antal, der i 1835 udgjorde 6, er steget til det dobbelte.

Fra Stedet er til Lofoden expederet:

i 1836, 1 Fartøi, drægtigt	18½	Commercelæster,
i 1837, 1 Fartøi, drægtigt	18½	—
i 1838, 10 Fartøier, tilsammen drægtige .	144	—
i 1839, 9 Fartøier, tilsammen drægtige .	142½	—
i 1840, 7 Fartøier, tilsammen drægtige .	121½	—

Aalesund har, i Forhold til Stedets Størrelse, en Deel Haandværkere, nemlig, efter det nysmeldte Bilag, 41, med 7 Svende og 11 Drenge. Hvad der af Haandværkerne forfærdiges, afsættes for det meste i Aalesund og nærmeste Omegn.

Fogden har i sin Beretning opgivet, at Aalesund af Industrianlæg kun har et Brændeviinsbrænderi, som i den første Halvdeel af de sidste 5 Aar blot havde een Kjedel, No. 2 efter Skattetariffen, paa 771⅕ afgivtspligtigt Potterum, og i den anden Halvdeel 2de Kjedler No. 1 og 5 efter Skattetariffen, paa respective 234 og 235 afgivtspligtigt Potterum, samt at der i det ommeldte Tidsrum skal i dette Brænderi, der er drevet med 5 Mand, være produceret 1160 Tdr. Brændeviin. Kun Træveed, tildeels hentet fra Romsdalen, har været benyttet; dette Brænderi maa saaledes ansees skovsdelæggende for disse Egne.

Intet Skib er, efter Fogdens Forklaring, bygget i Aalesund i Aarene 1836 — 1840. Med Hensyn til Jordbruget melder Fogden, at derom gjelder omtrent det samme som er anført om Søndmøers Fogderi, kun at intet Nyland er blevet optaget i Periodens Løb. Almindelig qvindelig Husflid vises i Aalesund ligesom i Amtets Kjøbstæder.

I Fortegnelsen over thinglæste og aflæste Pantehæftelser m. v. i Nordre-Søndmøer er Aalesund indbefattet. Antallet af de Personer i Aalesund, paa hvilken Stedets Communeudgivter ere udlignede i 1840, hvor Fogden opgivet til 156.

Den i Aalesund i Efteraaret 1840 oprettede Sparebank har i dette Aar begyndt dens Virksomhed.

Romsdals Amt, Molde den 12te Mai 1841.

Underdanigst.
Norregaard.
Const.

Søndre Trondhjems Amt.

Til Kongen!

I det Amtet herved afgiver den befalede Indberetning om Amtsdistrictets oeconomiske Tilstand i de forløbne 5 Aar fra 1ste Januar 1836 til Udgangen af 1840, finder Undertegnede, som dets nuværende Bestyrer, sig forpligtet til forelobigen underdanigst at bemærke, at han tiltraadte sit Embede den 1ste October 1840, altsaa nær henimod Slutningen af det Tidsrum, Beretningen omfatter. De Bemærkninger og Bedømmelser, som i denne indeholdes, kunne saaledes ikke grunde sig i Undertegnedes personlige Erfaring, men ere væsentligen byggede paa vedkommende underordnede Embedsmænds og offentlige Betjentes Erklæringer, der imidlertid antages at kunne tillægges fuldkommen Troværdighed, saameget mere, som de i Almindelighed falde sammen med hvad der er yttret i Amtets underdanigste Beretning af 8de April 1836, angaaende Districtets Tilstand i de foregaaende 6 Aar fra 1830 til 1835, begge inclusive, og desuden finde en Bestyrkelse i Forholdenes nuværende Beskaffenhed, saaledes som Undertegnede har opfattet dem i det ene Aar, hvori han nu har forestaaet Amtmands-Embedet. Den Omstændighed, at Undertegnede afgiver underdanigst Beretning for et Tidsrum, i hvilket han var ansat i Christiania, og ganske uden Berørelse med dette Amtsdistricts oeconomiske Forholde, har ikke kunnet andet end tilbagevirke paa Beretningens Fuldstændighed, især da de ved Embedet forefundne Materialier til en saadan Beretning vare høist ubetydelige og derfor ingen særdeles Anviisning eller Veiledning kunde yde, hvilket ogsaa gjælder med Hensyn til de til Materialiernes Indsamling trufne Forberedelser. Den for Afholdelsen af Søndre Trondhjems Amtsformandskabs-Møde gjældende specielle Bestemmelse, ifølge hvilken det maa samles i de sidste Dage af April eller første Dage af Mai Maaned, istedetfor i Juni eller Juli Maaned, har for Undertegnede medført Nødvendigheden af at anvende en stor Deel af dette Aars første Maaneder til de Communen vedkommende Regnskabssagers Gjennemgaaelse, Berigtigelse og tildeels Forfattelse, samt til at forberede de øvrige Sager, som af Amtsformandskabs-Forsamlingen skulde behandles og afgjøres. Efter den i Slutningen af dette Aars April Maaned Trondhjem overgaaede betydelige Ildebrand har Amtets Bestyrer erholdt en saadan Tilvært af ligesaa tidsspildende som ansvarsfulde Forretninger, at han kun ved den største Anstrængelse og Opmærksomhed har seet sig istand til at holde Embedsforretningerne i det Hele nogenlunde à jour. Især har det Arbeide, der har været og endnu er forbundet med den forskudte Assurance-Godtgjørelses Fordeling mellem vedkommende Brandlidte, givet saamegen uopsættelig Beskjæftigelse og medført et saa stort Ansvar, at Undertegnedes Tid og Arbeidskraft derved har været

i en langt høiere Grad optagen, end det letteligen formodes af Nogen, der ikke har havt Anledning til at erhverve sig personlig Erfaring derom.

Efterat jeg saaledes har tilladt mig i Underdanighed korteligen at berøre de vigtigste Omstændigheder, der have bidraget til, at nærværende Indberetning fremkommer senere, end jeg havde ønsket, og ikke er affattet med den Fuldstændighed, som i Almindelighed kan fordres, og som jeg med en tilstrækkeligere og roligere Forberedelse haaber at skulle kunne have givet den, gaaer jeg, overeensstemmende med den i Kongelig Resolution af 23de December 1839 indeholdte Instruction, over til i Underdanighed at meddele efterstaaende Forklaring om den oeconomiske Tilstand:

A. I Amtets Landdistricter.

a. Hvad **Jordbruget** angaaer, have fremdeles de samme Aarsager, som i Amtets underdanigste Beretning af 8de April 1836 ere paapegede, gjort sig gjeldende til at forhindre en friere og raskere Udvikling af samme. Dog er det utvivlsomt, at det overhoved fremdeles har været i Opkomst og især i Strinde og Sælbo samt Fosens Fogderier er gaaet fremad. Til at meddele en aldeles nøiagtig Forklaring om, hvormeget Nyland i de omhandlede 5 Aar har været opdyrket, seer Amtet sig imidlertid ikke istand, da de underordnede Embedsmænd og Betjente for det Meste ikke have dristet sig til derom at yttre en bestemt Formening; dog ansees det i det Hele for ikke ubetydeligt, og anslaaes for Strinde og Sælbo Fogderi til circa 200 Tdr. Land, for Orke og Guldals Fogderies Vedkommende til 225 à 250 Tdr. Land, samt for Fosens Fogderi til omtrent 890 Tdr. Land. Dyrkningsmaaden og Dyrkningsredskaberne have i det Væsentlige været som forhen; dog er der ogsaa i disse Henseender gaaet fremad til det Bedre, især i den Deel af Strinde og Sælbo Fogderi, der ligger i Nærheden af Trondhjem. Ogsaa i de fleste andre af dette Fogderies Egne har Almuen begyndt at lægge sig meget efter Gjødselens Formerelse; hvor Terrainet tillader det, ombyttes med Jordens Brug, og ligesom Høstpløining er almindelig, saaledes er ogsaa Sædskifte kjendt og anvendt. De almindelige Sædarter ere Byg, Havre, Blandkorn og Potetes; i Strinde og Sælbo Fogderi ogsaa Rug og i enkelte Districter deraf tillige lidt Erter og Hvede, af hvilke 2de Sædarter den Første synes at være i Aftagende, hvorimod den Anden — især Sommerhvede — er i Tiltagende, dog saaes og avles kun ubetydeligt for hver Gaard, og intetsteds er af denne Sædart hidtil avlet saameget, at Salg af samme har kunnet finde Sted. I Forhold til de øvrige Sædarter synes der i hele Amtsdistrictet at have været lagt overdreven Vind paa Potetes-Avlen. I Fosens Fogderi dyrkes denne Rodfrugt ligesaameget, om ikke mere, end samtlige andre Sædarter tilsammentagne; derimod synes Potetesavlen i de seneste Aar at være formindsket i de 2de andre Fogderier, formodentlig især paa Grund af den ringe Priis, hvori baade Potetes og Brændeviin, som hovedsagelig deraf tilvirkes, have staaet, hvorfor man i disse Districter nu synes mere at nærme sig til et rigtigt Forhold mellem Korn- og Potetes-Avlen. I almindelige gode Aaringer kan Amtet brødføde sig selv; thi om end nogle Districter, saasom Fosens Fogderi (med Undtagelse af Ørlandet og Stadsbygdens Præstegjelde), Røraas og Holtaalens Præstegjelde, ikke ere i dette Tilfælde, afgive igjen andre Dele af Amtet, især i Strinde og Sælbo Fogderi et saa stort Overskud, at det Manglende derved omtrentlig dækkes. Naar undtages adskillige Egne af nysnævnte Fogderi, dyrkes Liin ikke synderligt og af den Enkelte kun til eget Forbrug, saaat meget deraf maa kjøbes. Det samme gjælder i det Væsentlige om Hamp, paa hvis Avl der dog lægges endda mindre Vind. Humle- og Urte-Hauger ere sjeldne hos Personer af Bondestanden; dog skal Humle paa de enkelte Gaarde i Strinde og Sælbo Fogderi, hvor den dyrkes, give godt Udbytte. For Opelskning af Frugttræer er Climatet lidet skikket; det er derfor kun enkelte Mænd udenfor Bondestanden, og meest Byfolk paa deres Avlsgaarde eller Lyststeder i Nærheden af Trondhjem, som have anlagt Frugthauger. Om Frugts Production til Afsætning kan der saaledes ikke være Spørgsmaal. At de ved Folketællingen i Aaret

1835 meddelte Opgaver over Districternes Udsæd og Avl, staae under hvad der i Virkeligheden saaedes og avledes, antages med Sikkerhed; derimod er det vanskeligere at bedømme, i hvilket Forhold Udsæd og Avl nu staae til Opgaverne derover i 1835. Efter de indhentede Oplysninger tør en Forøgelse af 25 pCt. komme det Rette temmelig nær. Den befalede, Jordbruget vedkommende, tabellariske Oversigt følger.

b. Angaaende **Fædrivten.** I Strinde og Sælbo samt Orke og Guldals Fogderier antages Kreatur-Antallet at være aftaget siden Tællingen i Aaret 1835, fornemmelig paa Grund af de i 1838 og 1839 indtrufne mislige Foderaar. En Tilbagegang i denne Henseende lader sig ikke hurtigen redressere; men det er dog utvivlsomt, at det større Udbytte, Avlingen af Hø og andre Foderarter i de 2 sidste Aar have givet, allerede har viist en gavnlig Indflydelse paa Kreaturholdet, hvortil de — om end langsomme — saa dog jevne Fremskridt, Jordbruget har gjort og gjør, ogsaa have bidraget sin Deel. I Fosens Fogderi ansees Fædrivten i de forløbne 5 Aar at være gaaet frem med Jordbruget. At Kreaturholdet i dette District nu staaer langt over hvad det i 1835 opgaves til, er derfor saameget vissere, som disse Opgaver med Sikkerhed kunne antages at være 30 pC. forlave. Med Hensyn til Fædrivten henholdes iøvrigt til Amtets underdanigste Beretning af 8de April 1836, da nogen mærkelig Forandring i Henseende til Samme ikke har fundet Sted. Saaledes vides intet Væsentligt at være foretaget til Racernes Forbedring; paa Strinden, i Nærheden af Trondhjem, findes dog paa flere Gaarde Hornqvæg af fremmed Race, og paa de betydelige Gaarde Østerodd og Storfosen i Orlandets Præstegjeld findes fremdeles en større og bedre Kreatur-Race, end den almindelige. Kunstige Enge, især af Timothei, haves paa en stor Deel Gaarde i Strinde Thinglaug, og i Holtaalens Præstegjeld har Almuen begyndt at anvende Gjødselen til Engenes Forbedring, og derved gjort en heldig Begyndelse til at udvide Qvægavlen og indskrænke den paa Grund af Districtets Beliggenhed saare precaire Kornavl; men forøvrigt synes der ikke i noget af Amtets Fogderier i de forløbne 5 Aar at være gjort nogen anden Forbedring med Hensyn til Englandet, end den, der flyder af det mere almindeligt blevne Vexelbrug. God Fjeldhavn haves i Opdals, Nøraas og Holtaalens Præstegjelde samt i Tydalens Anner til Sælbo; i disse Districter udgjør Qvægavlen derfor en Hovednæring, hvis Production giver et ikke ubetydeligt Overskud til Salg; forøvrigt lægges ogsaa i Sælbo Hovedsogn og i Børsekognen Vind paa denne Avl. Faareavlen staaer omtrent paa samme Trin, som forhen, hvilket ogsaa gjelder med Hensyn til Gjeder og Svin. I Grændsefjeldene mod Sverrige findes vel endnu en Deel Reensdyr, men de ere formeentlig fremdeles i Aftagende; for nogle Aar tilbage laae Lapper med deres Rener i Bjørnøer, men Ulvene fordrev dem derfra, og Reensdyr gives derfor ikke mere i Fosens Fogderi. I et District af dette, nemlig Hitteren, gives derimod en Deel Hjorte, hvis Antal anslaaes til 400 à 600 Stykker.

Forholdet mellem Ager- og England formenes for Strinde og Sælbo samt Fosens Fogderier at være som 1 til 3. For Orke og Guldals Fogderi er Forholdet ikke opgivet, men det er bemærket, at Almuen gjerne holder mere Agerland oppe, end som kan vedligeholdes, og derved i Almindelighed forsømmer Engdyrkningen, saa at det er sandsynligt, at Englandet ikke staaer i noget passende Forhold til Agerlandet. Med Hensyn til dette District er ogsaa bemærket, at Almuen er tilbøielig til at holde flere Kreature, end der kunne fødes saaledes, at de give tilstrækkeligt Udbytte.

I Strinde og Sælbo Fogderi ansees Forholdet mellem Besætning og Kornavl omtrent passende. I Fosen maa skjelnes mellem de Districter, der støde mere umiddelbart til Havet, og dem, der ligge længere inde i Landet, ved Fjordene. I de Første er Besætningen forholdsviis langt større end Avlingen, fordi i disse Districter til Kreaturføde benyttes forskjellige Surrogater, saasom Affaldet ved Fiskerierne, Tang og Tarre; i de Sidstnævnte, hvor Jordbruget er mere sikkert og Ageren derfor drives med større Kraft, er Forholdet derimod mere passende, og antages det, at der paa de Gaarde, hvor Aar om andet avles 50 Tønder Korn og ligesaameget Potetes, fødes 1 Hest, 6 à 8 Køer, 10 à 12 Smaafæ og 1 Svin.

Landdistricternes Behov for Fedevarer antages ikke at være større, end at det fyldestgjøres ved Productionen deraf; tvertimod haves et Overskud, som føres til Torvs, fortrinsmeste i Trondhjem. Naar Consumtionen i denne Kjøbstad tillige kommer i Betragtning, kan Productionen derimod neppe ansees tilstrækkelig, da endeel Fedevarer indføres hertil fra det nordlige Østerdalen og Sverige, og Noget ogsaa søværts fra Danmark og de østerføiske Havne; imidlertid maa det paa den anden Side heller ikke tabes af Syne, at Adskilligt deraf igjen udgaaer som Skibsprovision. Forøvrigt er det en Selvfølge, at kun de forannævnte Districter, i hvilke Qvægavlen kan ansees som Hovednæring, afgive noget betydeligt Overskud af Fedevarer; i andre Dele af Amtets Landdistrict falder intet eller dog kun ganske lidet Overskud og paa enkelte Steder kan nogen Tilførsel, i det mindste til enkelte Tider, vel tiltrænges.

c. Om **Skovdriften.** Som i underdanigste Beretning af 8de April 1836 bemærket, har Amtet — med Undtagelse af Fosens Fogderi — betydelige Skovstrækninger, som dog tildeels ere utilgjængelige. Nogle Districter ere imidlertid i større eller mindre Grad blottede for Skov, saasom Børsen, Leinstranden og Bynæsset af Strinde og Sælbo Fogderi, en stor Deel af Roraas Præstegjeld, Meelhuus og Flaa Sogne samt den nordre Deel af Orkedalen i Orke og Guldals Fogderi, og Ørlands samt Hitterens Thinglauge i Fosen. De almindelige Træsorter ere Gran, Furu og Birk, — i Strinde og Sælbo for det Meste Gran, i Fosen meest Furu og de sædvanlige Arter af Løvskov. Skovenes Forfatning er siden Udgangen af Aaret 1835 ikke forbedret; snarere er den gaaet tilbage, da den Afgang, som tilvirkede Træproducters Export, Districternes egen aarlige Forsyning og det betydelige Forbrug til de store i Amtsdistrictet værende Værker, Brænderier m. V., har medført for Skovene, ikke tilstrækkeligen erstattes ved disses Tilvæxt, der paa Grund af Climatets Haardhed skeer meget langsomt, og da Opelskning af Ungskov i Almindelighed ikke paatænkes. En i October Maaned 1837 indtruffen orkanagtig Storm medførte derhos paa flere Steder, dog, som det synes, meest i Fosen, betydelig Skade paa Skovene. I Strinde og Sælbo Fogderi antages Tilbagegangen at have været mindst bemærkelig, om end enkelte Skoveiere især i Strinde og Klæbo Thinglauge ved ufornuftig Hugst have udtømt deres Skove. De Skovproducter, som frembringes, ere især Bygningstømmer, samt Planker og Bord, deels til Forbrug i By og Bygd, deels til Udskibning. Afsætningen heraf finder **in specie** Sted fra Strinde og Sælbo Fogderi, hvor Productionen synes at holde sig omtrent paa samme Trin, som tilforn; Størens og Meldals Præstegjelde samt Singsaas og Holandets Sogne af Orke og Guldals Fogderi levere ogsaa en Deel Planker til Udskibning, dog nu formedelst Prisernes Lavhed mindre end før. De Districter af Fosen, i hvilke nogen Skov findes, navnlig Bjørnøers, Aafjordens, Hevne og Ritsens Thinglauge, samt ved Skjørn-Fjord i Ørlands Thinglaug, afsætte til Nabosognene en Deel Bygningstømmer, men af Planker og Bord saare ubetydeligt. Angaaende Antallet af Saugbruge og de Qvanta som paa disse aarligen opskjæres, henvises til vedkommende Tabel. Til Kjøbstæderne Trondhjem og Christiansund leveres en Deel Brændeveed af Gran, Furu og Birk. Med denne Artikel er forøvrigt ikke alle Egne forsynet; af nogle Gaarde af Leinstrandens og Tiller Sogne, en stor Deel af Bynæssets Sogn, i Roraas Thinglaug, ligesom og i Hitterens Thinglaug, paa Ørlandet, samt paa Øerne i Bjørnøers og Aafjordens Thinglauge brændes Tørv, hvoraf især i de nævnte Dele af Fosens Fogderi tilstrækkeligt haves. Dog savnes ogsaa Tørveland paa enkelte Øer i Hitterens Thinglaug, hvor derfor tørret Tang benyttes som Brændsel.

Til Afsætning ved Roraas og Løkkens Kobberværker tilvirkes Kul i en Deel af Størens Præstegjeld samt i Singsaas, Holtaalens og Holandets Sogne; i de øvrige Dele af Amtets Landdistricter benyttes Træmaterialierne lidet eller Intet til Kulbrænding. Tjære til Salg produceres kun i Meldals Præstegjeld, fornemmelig i Rennebo Sogn, dog nu mindre end forhen, da Materialet er aftaget, samt i Hevne Thinglaug, hvor der i de sidste 5 Aar antages at være brændt omtrent 1500 Tønder, som ere afsatte til en Priis af $2\frac{1}{2}$ à $3\frac{1}{2}$ Spd. pr. Tønde.

d. **Fiskeri** er i Strinde og Sælbo samt i Orke og Guldals Fogderier ingen Hoved-Næringskilde. Formedelst Beliggenheden ved Trondhjems Fjord er der dog nogen Adgang til Fiskefangst i Strinde, Bynæssets, Budvigens og Børsens Thinglauge, samt paa Orkedalsøren. Det vigtigste Fiskeri er af Sild ved Guuløsen og i den saakaldte Strindfjord, men Udbyttet deraf er saamegetmindre af Betydenhed, som Sildfisket her saare sjelden slaaer til. I Nidelven samt i Orkla- og Guul-Elvene fanges en Deel Lax. Derimod er Fiskeriet en Hoved-Nærings- og Erhvervskilde for Fosens Fogderi; dog fiskes i Stadsbygden og Ritsen kun til Huusbrug. Det egentlige Fiskeri deler sig i Vaarfiskeriet, Sommerfiskeriet og Sildfiskeriet. Ved det Første fanges alene Torsk (Skrei); ved Sommerfiskeriet Smaasei, Storsei (Ufs), Langer, Qveite og Torsk (Tarramod); ved Sildfiskeriet, der almindeligviis begynder i Juli eller August og vedvarer udover Høsten lige til Juul, kun Sild. Efter den fra Fogden modtagne Opgave, som dog ifølge hans eget Opgivende hverken er fuldstændig eller paalidelig, fordi ingen Control haves med Tiende-Angivelserne og Fiskerne langtfra ikke angive, hvad de virkelig have fisket, har der efter hvad det har været Fogden muligt at erholde opgivet, i Tidsrummet fra 1ste Januar 1836 til Udgangen af Aaret 1840 af følgende Sorter været fisket omtrent:

af Sild . . . . . 164,000 Tønder.
af Torsk (Skrei raa) . . 1,210,000 Stykker,
hvorved dog er at mærke, at
Opgaver mangle for Aafjorden
og Hevne.
af Sei (Rodskjær) . 40,500 Vog.
Opgaver mangle for
Aafjorden og Bjørnøer.

De modtagne Opgaver om Qvantiteten af nedsaltet og tørret Skrei samt i Tønder nedlagt Sei, ere saa ufuldstændige, at Amtet anseer det unyttigt at meddele dem. Foruden de nævnte Fiskearter fanges i Fosens Fogderi ogsaa Brosmer, Uver og Lax. Laxefiskeriet har dog i de senere Aaringer været særdeles misligt; i Aaret 1840 endog saa slet, at Omkostningerne derved tildeels ikke kunde dækkes. Torske- og Sei-Fiskeriet har i de forløbne 5 Aar ikke været heldigere, end i de foregaaende Aar; derimod har Sildfiskeriet været bedre og i Aarene 1838 og 1840 endog overordentlig godt i Fjordene Bjogn og Skjørn i Ørlands Præstegjeld, samt i Aafjorden. Fiskeredskaberne, der ved Skrei- og Sommer-Fiskeriet ere Garn, Liner og Haandsnører, samt Sæknodt ved Fangsten af Sei, og ved Sildfiskeriet Garn og Nodt, vides ikke i de forløbne 5 Aar at have modtaget nogen forbedret Indretning; derimod er deres Antal tiltaget med Folkemængden. Af den fangede Torsk sælges den største Deel raa til de Fartøier, som i saadant Øiemed indfinde sig ved Fiskeværene. Noget saltes og kun Ubetydeligt hænges til Tør- eller Rundfisk. Seien bliver deels raadskjæret, deels saltet, og Silden sælges for det Meste til Fartøierne som søge Sildefjordene. Hjemme i Fogderiet virkes kun Lidet til Kjøbmandsvarer, hvorimod af Sild og Torsk nedsaltes en ikke ubetydelig Deel til eget Forbrug og til Omtuskning med Meel og Kornvarer, hvilken Omtuskning foregaaer i Stør og Værdalen, Stod, Orkedalen, paa Levanger og Stenkjer samt flere Steder. Forsaavidt Almuens Fiskevarer ikke saaledes sælges eller omtuskes, blive de afsatte i Kjøbstæderne Trondhjem og Christiansund, fra hvilke Steder, saavelsom fra Bergen ogsaa de fleste af de Fartøier komme, der indfinde sig paa Fiskestederne. Fiskens Tilvirkning staaer fremdeles paa et lavt Standpunct; den Deel, som Almuen selv tilbereder, bliver derfor i Almindelighed ikke god. Hvad Laxen angaaer, der tages langs Kysten i de saakaldte Vorper og i Elvene ved Nodt og Stængsler samt Tener, sælges den i ferst Tilstand for det Meste i Trondhjem; en Deel røget Lax har i den senere Tid været solgt til Folk fra Hedemarken der have indfundet sig i Districtet, for at opkjøbe den, og som formodentlig med Fordeel igjen afsætte den i det Søndenfjeldske.

I Fosens Fogderi fanges Østers og Hummer, dog kun ubetydeligt.

I Hitterens Thinglaug er i Løbet af de sidste 5 Aar harpuneret 18 Brygder, hvoraf hver har givet 8 à 10 Tønder Lever. Ligeledes er i dette Thinglaug ved Skud og Harpunering dræbt en Hval paa omtrent 32 Alens Længde.

e. **Bergværksdrivt.** Det vigtigste Bergværk i Districtet er Røraas Kobberværk, under hvilket haves 4 Hytter, nemlig Røraas's, Eidets, Tolgens og Lovises, samt af Gruber: Storvarts, Kongens, Muggruben, Foldals, Godthaabs og nogle gamle Gruber. Dette Værk, ved hvilket ved Udgangen af Aaret 1840 var ansat 41 Opsyns- og Regnskabs-Betjente, samt 468 faste Arbeidere (ɔ: Personer som have stadigt Arbeide ved Værket), foruden dem som kun benyttes til enkelte Tider, og hvis Antal sædvanligen er 60 à 70 Mand om Vinteren, og om Sommeren 300 à 400 Individer, for det Meste Børn, maa antages i de forløbne 5 Aar at være drevet med Held; dets Udbytte i denne Periode har været: af Kobber omtrent 10,540 Skpd., og af Malm 222,981 Skpd. Af nye Anlæg ved Værket er især af Betydenhed Inddrivningen af en ny Stoll til Kongens Grube, forøvrigt ere nogle Skærper optagne, af hvilke dog en Deel igjen ere forladte og andre endnu blot kunne betragtes som Forsøg til Anlæg. I de sidste 5 Aar ere adskillige Forbedringer indførte baade ved Grube- og ved Hytte-Driften, hvoraf her nævnes Brugen af Talglys, istedetfor Tran- og Tjære-Lamper ved Mineringen, Begyndelsen til en forbedret Solsætning, Anbringelsen af en Kunstmaskine af en ny Indretning, samt Anskaffelse af en Dampmaskine, begge ved Storvarts Grube, Opførelsen af et Scheidehuus ved Muggruben, Indførelse af Kjærnerøstning ved Kongens Grube, Istandbringelsen af en ny Hyttebygning ved Røraas Hytte, Anbringelsen ved samme Hytte af en Jerncylinder-Blæsemaskine og ved samtlige Hytter af Blæsebælge af forskjellige, forbedrede Constructioner; Opførelsen af dobbelte Høi-Smelteovne ved Røraas og Eidets Hytter, samt de seneste byggede Garovnes Forsyning med Opfangningsapparat for Støvkobberet.

Under Løkkens Kobberværk i Orkedals Sorenskriveri hører Løkkens Grube og Svorkmo Hytte. Den Første havde ved Udgangen af Aaret 1840, foruden 2 Opsyns- og Regnskabs-Betjente, et Belæg af 79 Mand — i de 4 foregaaende Aar havde det dog været noget mindre og varieret mellem 66 og 73 Mand — og ved Hytten har i de sidste 5 Aar stadigen været ansat 2 Betjente og 36 Mand. Det i Perioden udbragte Product er saaledes opgivet: 11,321 Tdr. udbragt Malm, 10,479 Tdr. forsmeltet Malm, 883½ Skpd. producert Gahrkobber. Ved Gruben har Driften fundet Sted uafbrudt i 12 Bergmaaneder aarlig; derimod har der ved Hytten kun været arbeidet i 1836 5¾ Maaned,
i 1837 5¾ Maaned,
i 1838 8¼ Maaned,
i 1839 8 Maaneder,
i 1840 10½ Maaned.

Et Forsøgs-Anlæg, under Benævnelse af Aamodts Skjerp, blev i Aaret 1835 optaget til Undersøgelse med et Belæg af 3 Mand, hvilket Skjerp holdtes i Drift indtil Udgangen af 2den Maaned 1840, da dermed paa Grund af mislige Udsigter maatte ophøres. Dette Værk, der, ligesom Røraas Kobberværk, eies af et Interessentskab, har i længere Tid været drevet med Tab for Eierne, som imidlertid i Haab om bedre Tider have vedblevet Driften, hvortil saamange Menneskers Sysselsættelse og Underholdning har været knyttet. Da Udsigterne for Fremtiden ikke ere blevne bedre og Værket forgjæves er forsøgt afhændet, er dets Nedlæggelse blevet bestemt.

Ogsaa Tydalens Kobberværk i Sælbo og Tydalens Thinglaug er sin Standsning nær, da dets Drift stadigen har været forbundet med Tab. Herunder høre: Sæteraa Hytte til Kobbersmeltning, Sælbo Hytte til Kobberets Gahring, og Tydals Hytte, som formedelst Brystfældighed ikke har været i Drift, samt Ramsfjelds Grube. Foruden 2 Opsyns- og Regnskabs-Betjente havde denne Grube ved Udgangen af Aaret 1840

et Belæg af 36 Mand, og ved Hytterne arbeidede omtrent 10 Mand. Udbyttet af Kobber har i Tidsrummet fra 1836 til 1840, begge Aar incl., udgjort tilsammen omtrent 366 Skpd.; og havdes der ved Periodens Udgang et Overskud af circa 600 Tdr. Malm. Arbeidet ved dette Værk har været standset fra og til, og adskillige Malmanviisninger ere efterhaanden indstillede som ulønnende at bearbeide. Under Værket henhøre Grønskals Jernanviisninger, som dog ikke vides at have været bearbeidede, ligesom en paatænkt Marsovn med Stangjernshammere ikke ved Periodens Udgang var kommen istand.

I Districtet er beliggende eet Jernværk, nemlig Mostadmarkens Værk i Strindens Thinglaug. Herunder høre: 1 Marsovnshytte, 1 Stangjernshammer, 1 Knibhammer og 2 Spigerhammere. Foruden Grønliegrube i Lerdalens Alminding, har Værket Gruber paa Grønsen og Henriksøen i Hitterens Thinglaug og i Ormliefjeldet i nordre Ranen paa Helgeland. Af disse Gruber har Grønliegrube ikke været dreven siden Aaret 1834, fordi Malmen formedelst Grubens Vandsyghed og Malmgangens liden Mægtighed ikke kunde efter Accord leveres paa Grubebakken til en Priis af 2½ Spd. pr. Tønde; i Høsten 1840 begyndtes med Forsøg af andre Skjærper og Anviisninger i Grubens Nærhed, hvormed endnu vedblives uden at dog nogen lovende Udsigt er opdaget. Denne Grubes Malm var ikke meget rig (30 à 40 pCt.), men særdeles godartet. Malmen fra Grønsen er temmelig let erholdelig og i Almindelighed rigere end Grønli Grubes; men formedelst dens Indblanding af Svovel- og Kobber-Kiis, kan den kun benyttes efter omhyggelige Røstninger og i mindre Mængde, blandet med godartede Malme. I Ranen har der i de forløbne 5 Aar ingen Udbrydning af Malm fundet Sted. Denne kan nemlig kun foregaae om Sommeren, da Malmen brydes ganske i Dagen, og ved affendte Værksarbeidere, efterdi Almuens andre Sysler og Baner gjøre den utilbøielig ikke blot til Grubearbeider eller Minering, men endog til Malmens Kjørsel, omtrent ½ Miil, fra Malmleiet til Stranden. Malmens Minering, Fremkjørsel, Transport til Hommelvigen, Udlosning og Frembringelse til Værket, i Forbindelse med Spilde og Indsvinding, medføre saa store Omkostninger, at denne Malm, — som er ganske godartet, men som, for at faaes i Fluss, fordrer en god Tilsætning af Kalk — ikke under de nuværende Forholde kan tilgodegjøres uden Tab. Ved Værket er ansat 3 Opsyns- og Regnskabs-Betjente og 21 faste Arbeidere foruden 10 à 15 Mand ved Forsøgs-Grubedriften. I de 5 sidste Aar er udbragt:

af Raajern og Støbegods ca. . .	1161½ Skpd.
af Stangjern	1620½ —
af forædlet Jern, som Ambolte, Ankere etc.	462½ —
af Spiger, Søm og Roer . . .	404 —

I disse Opgaver er ogsaa indbefattet, hvad der er anvendt til Værkets eget Behov. I Foraaret 1840 erholdt Værket fra Fahlun en ny Inspecteur, under hvis Bestyrelse ved Marsovnblæsningen et sparsommere Forbrug af Kul og Arbeide, ligesom og en større Orden og Omhyggelighed blandt Smedene, skal være indført. I samme Aar opbyggedes en Røstovn, sigtende til, ved gjentagne omhyggelige Røstninger, at udvide Anvendelsen af Malmen fra Hitteren; dertil produceredes under Marsovnblæsningen det fornødne Støbegods; ligesom da støbtes Fundament og Arme til et Klippeværk, som i Aar er anlagt.

Med Hensyn til de Oplysninger, der her ere meddeelte, angaaende de i Amtsdistrictet værende 3 Kobberværker og 1 Jernværk, bemærkes underdanigst, at Amtet har henvendt sig til den i Aar beskikkede Bergmester i det Nordenfjeldske, for hos ham at erholde de fornødne Materialier til Udarbeidelsen af denne Deel af Beretningen, men at bemeldte Embedsmand ikke hidtil har, saavidt vides, formedelst andre offentlige Hverv, kunnet affee den fornødne Tid til deres Indsamling og Afgivelse. Da Amtet imidlertid ikke har kunnet længere udsætte med Beretningens Indsendelse, har det troet at burde skaffe sig de attraaede Oplysninger ved directe Henvendelse til Værkernes Overbestyrelser, som med Forekommenhed ere gaaede Amtets Ønske imøde.

De fra disse modtagne Forklaringer, hvoraf Foreſtaaende er uddraget, og ſom ligge til Grund for hosfølgende Tabel, anſeer Amtet for fuldkommen paalidelige.

Forovrigt har Foſens Foged anmærket, at der i Sommeren 1840 ſkal være opdaget Kobbererts paa Gaarden Berget, i Skovdalen, Ritſens Thinglaug, og Muthungsbrev paa Anviisningen være udſtædt til en Kjøbmand i Trondhjem.

En for Sælbo Sogn vigtig Næringsgreen er de derværende Qværneſteensbrud, hvorfra en ſtor Mængde Qværneſtene aarligen leveres. Disſe bringes af Sælbyggerne deels til Nøraas til en beſtemt Tid — i Slutningen af Februar — og afſættes til Agershuus Stifts Oplande, hvorfra Kjøbere til denne Tid indfinde ſig ligeſom til et Marked, deels og fornemmelig til Trondhjem, hvorfra de igjen ſøværts transporteres til andre Dele af Riget. Endſkjønt der ved dette Arbeide kommer en ſtor Deel contante Penge ind i Bygden og mange Hænder derved ſysſelſættes, har man dog opkaſtet Tvivl, om det, ſaaledes ſom det nu drives, er til virkeligt Gavn for Diſtrictet, da der, formedelſt Almuens gamle Fordomme mod forbedrede Indretninger og Maſkinerier til Stenens Tilhugning og Transport, kræves en ſtor Folkekraft, der ſkal underholdes og betales, ſamt Anſkaffelſe af mange Redſkaber og Heſte, hvorved det bliver uforholdsmæsſig koſtbart; det har desuden givet Anledning til, at Bygden er ſtærkt befolket, næſten overbefolket, i Forhold til det dyrkede og dyrkbare Terrain. Drivtsmaadens mindre Fuldkommenhed medfører ogſaa, at Productet ofte er mindre godt, hvorved Afſætningen lider.

Paa flere Steder, til Ex. i Opdal og paa den ſaakaldte Gjeteſtrand i Børſens Hovedſogn, brydes en ſtor Deel flade Steenheller, anvendelige til Gadetrapper og tildeels til Tagbedækning. Fra ſidſtnævnte Sted føres de til Trondhjem; men i de mere fraliggende Diſtricter benyttes de for det Meſte alene hjemme i Bygderne, da de, ſom Handelsartikel betragtede, ikke kunne bære større Transportomkoſtninger. Paa Gaarden Ranum i Strindens Thinglaug findes et Steenbrud, hvorfra aarlig leveres en Deel Gravſtene og andre tilhugne Stene.

Kalkbrud gives paa flere Steder i Strinde og Sælbo Fogderi; men Drivten deraf er meget ubetydelig.

f. Med Henſyn til de her i Amtet værende **Fabrik-** og **Induſtri-Anlæg** henvises underdanigſt til hosfølgende af Fogdernes Beretninger ſammendragne Tabel. Af denne vil naadigſt erfares, at der ved Udgangen af 1840 exiſterede:

a. 274 Brændeviins-Brænderier, hvoraf

af de i Skattetariffen nævnte under No. 1 Litr. *a* . .	197
. . . . . = . *b* . .	72
. 5	4
. 7	1

hvilke Brænderier ere ſaaledes fordeelte:

	No. 1-*a.*	No. 1-*b.*	No. 5.	No. 7.
i Strinde og Sælbo Fogderi 155, nemlig	138	12	4	1
i Orke og Guldals Fogderi 116, —	59	57	=	=
i Foſens Fogderi 3, —	=	3	=	=

Det afgiftspligtige Potterum var:

Ved Brænderierne i Strinde og Sælbo Fogderi .	11,792 Pt.
= = = Orke og Guldals do. .	10,984 —
= = = Foſens do. .	1,118 —
tilſammen	23,894 Pt.

b. 131 Saugbrug, anſatte til et Qvantum af $1910^{47}/_{60}$ Tylter Tømmer:

Heraf i Strinde og Sælbo Fogderi 19 Saugbrug, ansatte til 536 Tylter Tømmer,
i Ørke og Guldals do. 73 — = = 931 7/12 — —
i Fosens do. 39 — = = 413 1/5 — —

c. 5 Teglværker, hvoraf 3 i Strinde og Sælbo Fogderi, og 1 i hvert af de andre 2de Fogderier.

d. 14 Møllebrug, hvoraf 8 i Strinde og Sælbo Fogderi og 3 i hvert af de øvrige Fogderier. Desforuden i Strinde og Sælbo Fogderi et Kobbervaltseværk, en Chromfabrik, et Sæbesyderi, en Papirmølle og et Pottemageri, samt i Fosens Fogderi et Garveri og 2 Maltgjørerier, hvilke Sidste drives i Forbindelse med Brændeviinsbrænderier.

Brænderiernes Antal er i de sidste 5 Aar aftaget i en ikke ubetydelig Grad, hvilket upaatvivleligen er en Binding for Distrietet. Saaledes er

i Strinde og Sælbo Fogderi nedlagt 144 Br. og tilkommet 4 Br.
i Ørke og Guldals do. — 256 Br. og tilkommet 77 Br.
i Fosens do. — 1 Br. og tilkommet = Br.

Der er saaledes i Amtsdistrictet nedlagt tilsammen 401 Brænderier og kun tilkommet 81 nye. Iøvrigt antages det, at Fabrikfliden, som hvis Hovedsæde i Amtets Landdistrict Strinde Thinglaug maa betragtes, undtagen hvad Saugbrug angaaer, har været i Tiltagende, og at især Leerens Kobbervaltseværk og Chromfabrik ere Fabrikanlæg, som ved deres Nytte og hensigtsmæssige Bestyrelse fortjene Opmærksomhed.

En Krudtmølle, tilhørende Røraas Kobberværks Participantskab, og beliggende i Børseskogn, afbrændte den 15de September 1839 og var ved Udgangen af Aaret 1840 endnu ikke igjen opført.

Som en Fabrikdriften vedkommende Gjenstand kan bemærkes, at en Bonde i Opdal har forsøgt ved et Slags nye Vævstole at producere Bomuldstøier i en større Quantitet, end almindeligt i Distrietet, men hvilket Anlæg ikke skal lykkes.

g. **Binæringer.** Med Hensyn til Huus- og Kunst-Flid maa Amtet ganske henholde sig til hvad der i dets underdanigste Indberetning af 8de April 1836 er anført, da den efter Fogdernes eenstemmige Forklaring overhoved maa antages i de forløbne 5 Aar at have staaet omtrent paa samme Trin, som i den nærmest foran liggende Periode. Dog tilføies, at især i Strinde og Sælbo samt Ørke og Guldals Fogderier forarbeider Bonden i Almindelighed selv sine Agerdyrknings- og Gaards-Redskaber, samt at ogsaa i sidstnævnte Fogderi paa enkelte Steder forfærdiges en Deel Furu- og Gran-Tønder samt Trækjørler, og i Børseskogn af Strinde og Sælbo Fogderi en Mængde Grantønder, der afsættes, for det Meste i Trondhjem. Skibs- og Baadbyggeri drives ikke i noget af de 2 nysnævnte Fogderier. Ei heller i Fosens Fogderi existerer noget egentligt Skibsbyggeri. Derimod er af mindre Fartøier og saakaldte Storbaade over 3 Læster i de sidstforløbne 5 Aar bygget:

I Aafjords Thinglaug 5 Jægter. Drægtigheden er ikke opgiven.

I Ørlands Thinglaug 2 Storbaade, 1 paa 4 og 1 paa 5 Trælast-Læsters Drægtighed.

I Hevne Thinglaug 3 Slupfartøier, hvoraf 1 paa 150 og 2 paa 340 — 400 Tønder. De 3 sidstnævnte Fartøier ere byggede ved Skibsbyggere fra Bergen, de øvrige derimod af Bygdens egne Folk.

Baade bygges i Fogderiets forskjellige Districter til eget Forbrug og ikke i synderligt Antal; dog undtages herfra Aafjordens Thinglaug, hvor der forfærdiges en stor Mængde Baade til Afsætning udenbygds, — endog til Nordlandene og Finmarken — og hvor Baadbyggeriet kan ansees for en af Indbyggernes vigtigste Erhvervskilder. Antallet af de i dette District i de sidste 5 Aar byggede Baade anslaaes til 750 à 1000. Disse Baades Benævnelser og sædvanlige Størrelser ere følgende:

Færing paa 2 à 3 Tdr.
Serring paa 5 à 6 Tdr.

Fyring (Ottring) 9 à 11 Tdr.
Halvfjerdersomming 12 à 14 Tdr.
Fembøring 15 à 18 Tdr.

Baade af større Drægtighed bygges kun sjeldent.

Hvad **Jagten** angaaer, da deels skydes, deels fanges i Snarer, en Deel Fuglevildt, saasom Ryper, Tiurer, Røier, Aarfugle og Kramsfugle, og desforuden Harer; men det aarlige Udbytte deraf lader sig saamegetmindre med Paalidelighed angive, som dette Vildt i enkelte Aar kan falde i betydelig Mængde, i andre derimod i ringe Antal. Af Strinde og Sælbo Fogderi er det især Sælbo og Tydalen, og af Ørke og Guldals Fogderi Røraas og Opdals Præstegjelde, der afsætte saadant Vildt. En stor Deel deraf sælges i Trondhjem. Af skadelige vilde Dyr, som Bjørne, Ulve, Gauper, Ræve og Maarer, fanges og dræbes nogle aarligen, dog overhoved i ringe Antal; i Strinde og Sælbo Fogderi er efter Fogdens Opgave i de sidstforløbne 5 Aar dræbt 18 Ulve og 6 Bjørne. Paa Ogruppen Frøerne og Halten i Hitterens Thinglaug i Fosen fanges en Deel Oddere og Sælhunde, aarlig omtrent 15 à 20 Oddere og 70 à 100 Kobbeunger, hvilket Veiderі ansees for den væsentligste Indtægt ved Eiendommen.

Kun i Fosens Fogderi kan der være Spørgsmaal om nogen **Fragtfart**, og den er ogsaa i dette saa ubetydelig, at den ikke kan henføres blandt Districtets Næringskilder. Strandsidderstedet Ørkedalsøren har vel ogsaa nogen søværts Transport til og fra Trondhjem af Varer som Ørkedals Dalføre afsætter eller tiltrænger; men ogsaa denne er af saare ringe Betydenhed. Derimod have nogle Districter af Strinde og Sælbo samt Ørke og Guldals Fogderier ikke ringe Virksomhed ved Landtransporter. Af hiint deeltage nemlig Tiller, Budvigens og Bynæssets Sogne, men fornemmelig Leenstrandens Sogn, og af sidstnævnte Fogderi, en Deel af Melhuus og Størens Præstegjelde i den betydelige Transportkjørsel mellem Trondhjem og Røraas, hvorved Proviant og andre Varer fremføres til Bergstaden, og Kobber, Chrommalm og endeel svenske Varer især Jernvarer, fra denne fragtes til Trondhjem. De nævnte Districter afsætte desuden paa Røraas en stor Deel af de Kornvarer de kunne affee efterat de ere malede, og vinde derved Førsellønnen og stundom bedre Priis. Ørke og Guldals Foged antager, at hvad derved indkommer, er tilstrækkeligt til Skatter og Afgivters Bestridelse; men forøvrigt maa det ansees noget tvivlsomt, om disse Landtransporter for samtlige ovennævnte Districter ere til virkeligt Gavn. Ved disse tunge Transporter udkjøres Hestene, en stor Deel af Gaardenes Høavling opstilles paa Reiserne, den under disse faldende Gjødsel tabes for Gaardsdrivten, Almuen vænnes til det ørkesløse Reiseliv og faaer Smag paa den uordentlige Levemaade, især Brændevinsdrik, som dette gjerne medfører. Den ringe Betaling gaaer for det Meste med, og sættes ofte ganske overstyr paa Reiserne, saat Pengegevinsten, hvis Udbytte forøvrigt ikke har kunnet opgives, neppe er stor eller kan antages at staae i Forhold til hvad der tabes for Gaardsdrivten. For Omsætningen mellem Trondhjem og Røraas samt over Bergstaden til og fra Sverige er imidlertid denne Proviant- og Vareførsel under de nuværende Omstændigheder uundværlig. Den sydlige Deel af Guldalen, nemlig Holtaalen og Røraas Præstegjelde, har den hele Vinter stadig Kjørsel af Kul til Hytterne, Malm fra Gruberne, og Bergv.-Brændsel til Gruberne og Hytterne, hvilken Næring for disse Districter, hvor Kornavlingen, paa Grund af Climatets Beskaffenhed og det indskrænkede dyrkbare Areal, er liden og usikker, formeentlig maa ansees fordeelagtig. En Deel af Meldals og Orkedals Præstegjelde have nogen Kjørsel til Løkkens Kobberværk; dog er denne som Næringskilde af mindre Betydenhed.

Hvad **Handel** med Landmandens og Søbondens Varer angaaer, da indskrænker den sig til de Omsætninger, som allerede i det Foregaaende paa forskjellige Steder er antydet, hvorfor dertil underdanigst henvises. Her tilføres kun, at i de enkelte Aar, i hvilke der falder rigt Fiskeri i Guløsen, en Deel, især af Leenstrandens Almue, opkjøber Sild i Partier og transporterer denne Artikkel til Røraas, hvor den afsættes.

*

Af privilegerede Landhandlere gives der:

i Strinde og Sælbo Fogderi		Ingen,
i Orke og Guldals	do.	6,
i Fosens	do.	15,
altsaa i Amtet tilsammen		21.

Disses Handel bestaaer for det Meste kun i Afsætningen af de Kolonial- og Manufactur-Varer, Districterne behøve. De 3 privilegerede Handlere paa Røraas antages derimod at drive en ikke ubetydelig Handel især med Sild og anden Fisk til Sverige og det Søndenfjeldske, hvorfor de igjen erholde Jern, Spiger, Liin, og fra Hedemarken Meel og Brændeviin.

Gjæstgiveriernes Antal er:

i Strinde og Sælbo Fogderi	6,	hvoraf	2de	med	Kgl.	Privilegium.
i Orke og Guldals	do. 10,	"	6	"	"	"
i Fosens	do. 22,					
tilsammen	38.					

Intet Marked afholdes i Amtets Landdistricter.

Med Hensyn til Landdistrictets **Tilstand i Almindelighed** ere Fogderne i Strinde og Sælbo samt Orke og Guldals Fogderier enige i, at disse Egne i de forløbne 5 Aar ere gaaede tilbage i Velstand, hvilket især tilskrives de i Periodens Løb indtrufne Misvæxtaar, hvis Virkninger det enkelte frugtbare Aaring i 1840 ikke har kunnet redressere, endskjønt dette Aar navnlig i Strinde og Sælbo Fogderi, gav en saa rig Høst, at man maa gaae langt tilbage i Tiden, for at finde dens Lige. Derimod antager Fogden i Fosen, at dette Districts Tilstand i det Hele har forbedret sig noget, som en Følge af de i de senere Aar indtrufne bedre Fiskerier, hvilket især gjelder Bjørnøer og Aafjordens Præstegjelde. Naar undtages Hevne Præstegjeld, hvis Formuesforfatning, paa Grund af misligt Fiskeri og paadragen Gjeld, er mindre god, formenes Almuens oeconomiske Tilstand i Fosen i Almindelighed at være taalelig og muligens bedre, end i de fleste Districter i Amtets øvrige Fogderier.

Almuen i Søndre Trondhjems Amts Landegne er i Almindelighed noisom og fører en tarvelig Levemaade. Staaer dette end maaskee i Forbindelse med en vis Vedhængen ved det Gamle og ved nedarvede Sædvaner og med en deraf flydende Utilbøielighed hos den til at tilegne sig de Fremskridt i Drivtsmaader og Næringsveie, Tiderne medføre, saa er det dog derhos unægteligt, at denne Tarvelighed er til Fordeel for Sædeligheden, forebygger voldsomme Fluctuationer i Almuens oeconomiske Forfatning, og befrier den under ugunstige Omstændigheder, saasom Misvæxt, feilslagne Fiskerier og deslige, for mange Savn, den ikke kunde undgaae, naar den havde vænnet sig til en bequemmere og yppigere Levemaade.

Skatter og Afgivter indkomme ordentligviis temmelig regelmæssigt, endskjønt Commune-Afgivterne ikke ere ubetydelige, om hvilke dog ifølge Kongelig Resolution af 23de December 1839 ingen speciellere Oplysning her bliver at meddele.

Til nærmere Belysning af de private Gjeldsforhold i Amtets Landdistricter vedlægges den befalede Oversigt over de i de sidstforløbne 5 Aar thinglæste og aflæste Panteheftelser, afhændede faste Eiendomme samt afholdte Executions- og Udpantnings-Forretninger. Der høres iøvrigt sjelden Klage over uredelig eller ubillig Behandling ved Gjelds Inddrivelse.

Folkeløn og Betalingen for Dagleiere ere i de forskjellige Districter temmelig forskjellig. I Strinde og Sælbo Fogderi lønnes en Tjenestekarl i Almindelighed med 16 à 20 Spd., og en Tjenestepige med 8 à 10 Spd. aarligen, foruden et Par Sko eller et andet ubetydeligt Tillæg **in natura**, til Ex. et Sauvfoder. Daglønnen er ordentligviis for en voxen Mandsperson 24 à 28 ß. og for en Qvindesperson 8 à 12 ß., for

Begge med Kosten; uden Kost 6 à 8 ß. mere, og i Aannetiderne er Daglønnen ofte noget høiere. I Orke og Guldals Fogderi ansees Tjener- og Dagløn med Hensyn til Tiderne at være høi og den Første er i de forløbne 5 Aar snarere stegen end falden. Lønnen for en duelig Gaardskarl anslaaes i Almindelighed til 20 à 25 Spd. og for en Tjenestepige til 10 à 12 Spd. aarlig; denne Løn betales dog i Almindelighed ikke med Penge alene; men for en Deel af Beløbet gives Ækvivalent i visse Klædningsstykker, eller Adgang til at saae noget Korn eller sætte et Qvantum Potetes. Dagleien er for en Arbeidskarl i Slaataannen 20 ß., til Vaar- og Høst-Arbeide 16 ß. og om Vinteren 12 ß. daglig med Kosten; Qvindespersoner ere sjelden paa Dagarbeide, og, naar det er Tilfældet, betales de gjerne med omtrent $^2/_3$ af Daglønnen for en Karl. I Fosens Fogderi er Lønnen for en Tjenestekarl fra 12 til 24 Spd. og for en Tjenestepige fra 5 til 10 Spd. aarligen; i Dagløn for en simpel Arbeider betales fra 16 til 20 ß.

Efter Veiinspecteurernes Opgaver existere i Amtsdistrictet følgende oparbeidede offentlige Veie, beregnede i Milelængder:

I Strinde og Sælbo Fogderi	$7^7/_8$ Mile Hovedvei	og	$23^3/_4$ Mile Bygdevei.
I Orke og Guldals do.	$28^1/_4$		$14^7/_8$ . . . . .
I Fosens do.	$1^3/_8$		10 . . . . .
tilsammen	$37^1/_2$ Mile Hovedvei	og	$48^5/_8$ Mile Bygdevei.

Af Hovedvei er i de sidstforløbne 5 Aar oparbeidet $2^5/_8$ Mile; desforuden have i Aaret 1840 været under Oparbeidelse forskjellige Stykker af den ved Kongelig Resolution af 6te August 1839 naadigst approberede fosenske Hoved- og Postvei, forsaavidt samme gaaer igjennem Orkedalen, Hevne og Hitteren, men hvilke ikke her ere medregnede, da ingen Deel af denne Vei ved Aarets Udgang var afleveret i fuldfærdig Stand. Ved Kongelig Resolution af 5te Mai 1836 blev det naadigst bestemt, at en Hovedvei skal oparbeides fra Neby Bro i Tonsets Præstegjeld, Hedemarkens Amt, gjennem Ovikne og Indsæts Sogne til Ilbrohaugen i Rennebo her i Amtet, hvor den falder ind paa Hovedveien mellem Trondhjem og Christiania over Dovre. Dette Anlæg var for søndre Trondhjems Amts Vedkommende færdigt og fuldstændigen oparbeidet i Høsten 1837, og vil, især fra den Tid, da Veien ogsaa for Hedemarkens Amts Andeel bliver fuldkommen istand, bidrage fortrinligen til at lette Samqvemmet med de søndenfjeldske Districter. Af særdeles Nytte for Amtsdistrictet, især for Fosens Fogderi og dets Forbindelse med Trondhjem, vil ogsaa den ovennævnte, ved Kongelig Resolution af 6te August 1839 approberede nye Hoved- og Postvei blive, efterhaanden som den kommer istand, hvilket betydelig vil lettes ved den Understøttelse til dette Anlæg, som deels allerede er naadigst bevilget ved Kongelig Resolution af 17de September 1840, deels endvidere kan haabes paa samme Maade at blive naadigst tilstaaet.

Foruden de ovennævnte Veie, der staae under det offentlige Veivæsens Tilsyn, gives desuden betydelige Strækninger af farbare Veie, der, uden at være Veie til og fra enkelt eller enkelte Gaarde, dog kunne tjene som Drivteveie til Møllebrug, Saugbrug o. d. l., eller til at bringe afsidesliggende Tracter i Forbindelse med offentlige Veie, blandt hvilke de saaledes ikke henføres. Disse Veistrækningers sammenlagte Længde kan for Strinde og Sælbo Fogderies Vedkommende anslaaes til 16 à 20 Mile, og for Orke og Guldals Fogderi til omtrent det samme. For Fosens Fogderi kan en lignende Opgave ikke meddeles, da Amtet derom savner Oplysning.

Over de i Amtsdistrictet værende Bygdemagaziner og deres Status ved Udgangen af Aaret 1840, vedlægges den befalede tabellariske Oversigt. Strindens Bygdemagazin er nedlagt i Løbet af de sidste 5 Aar.

Af Sparebanker og private Brand- eller andre Assurance-Indretninger gaves ved Udgangen af Aaret 1840 ingen i Amtets Landdistricter.

Landalmuens Oplysning antages ved det efterhaanden forbedrede Skolevæsen, hvortil det ved Kongelig

Resolution af 20de Februar 1838 i Klæbo oprettede og med fortrinlig Dueligbed og Omhu bestyrede Skolelærer-Seminarium væsentlig bidrager, samt ved den Spore til de aandelige Evners Udvikling, der ligger i Statsforfatningen, og som ved den nye Communal-Lovgivning har faaet forøget Kraft, ogsaa i de sidstforløbne Aar at have erholdt et Fremstød, endskjønt det ligger i Sagens Natur og flyder af Districtets locale Forholde, at Oplysningens Fremgang er langsom.

B. I Kjøbstaden Trondhjem.

Kjøbstadens Handel antages i de sidstforløbne 5 Aar ikke at have hævet sig. Dens Exportartikler have været de samme som i Amtets underdanigste Indberetning af 8de April 1836 ere nævnte; men deres Afsætning har snarere afkastet mindre, end større Fordeel, end i det foregaaende Tidsrum, især i Aaret 1840, hvortil Vexel-Coursens Falden ansees som en medvirkende Aarsag. Ogsaa har den Flauhed, som i de sidste Aar synes at have udbredt sig over den europæiske Handel i det Hele, ikke været uden Tilbagevirkning paa Trondhjems Handelsrørelse. Hvad **in specie** Fiske- og Silde-Handelen angaaer, da have Udrustningerne til Vinterfiskerierne, især til Lofoden, omtrentlig holdt sig paa samme Høide, som i de foregaaende 5 Aar, og maaskee snarere været i Til- end i Aftagende; men Udbyttet af Productet er for Handelsmanden hellere declineret end steget, og har i Aaret 1840 endog været maadeligt; Fordelen har i Almindelighed været større for den fiskende Almue og tildeels for den første Producent, idet Concurrencen i selve Landet har drevet Fiskepriserne høit i Veiret, medens denne saaledes dyrt betalte Vare ikke med synderlig Fordeel har kunnet afskibes til de udenlandske Markeder. Sildefiskerierne vare i 1837 og 1838 særdeles rigelige, i 1836 og 1839 middelmaadige og i 1840 endog ringe. Om Gevinsten ved Sildens Export gjelder hvad der er bemærket om den øvrige Fiskehandel. For Klipfiskens Vedkommende er et nyt Marked vundet i Portugal, som indtil Aaret 1835 var monopoliseret for den for engelsk Regning tilvirkede Fisk. Tran og Rogn have været affatte med sikker, skjønt ikke stor Fordeel. Exporten af Trælast var fordeelagtigere i de første Aar af Perioden, end i de sidste; de franske og hollandske Markeder have nu ogsaa herfra været afbenyttede. Handelen med Kobber og Chrommalm har været jevn; dog har den sidstnævnte Artikel formeentlig afkastet større Fordeel. Derimod er Afsætningen af Bukke-, Gede- og Kalve-Skind, som før exporteredes i Mængde, betydeligen aftaget, hvilket rimeligviis er foraarsaget ved det større indenlandske Forbrug i Garverierne. Ifølge Opgave fra Trondhjems Børscommissair kunne Middelpriserne paa fornævnte Artikler ansættes omtrent saaledes:

1 Vog Klipfisk og Rundfisk 1 Spd. Sølv.
1 Td. Tran . . . . . 10 à 11 Spd. Sølv.
1 Td. Sild, bedste Sort . 4 à 5 Spd. Sølv.
1 Skpd. Kobber . . . . 60 Spd. Sølv.

Angaaende Importhandelen henvises til Amtets Beretning af 8de April 1836, da nogen væsentlig Forandring med Hensyn til samme ikke i de sidste 5 Aar har fundet Sted. Indførselen af Lurusvarer synes snarere at have været i Stigende, end i Aftagende. Kornimporten fra Danmark og de østersøiske Havne er fremdeles for det Meste passiv, og afkaster saaledes mere en sikker Indtægt (Provision) for Handelsmanden, end egentlig Adgang til jevn Handelsfordeel. Det antages at Liggedagenes Ophævelse har bevirket billigere Kornpriser.

Med Hensyn til Kjøbstadens Samhandel med Landdistricterne har Amtet ikke kunnet tilveiebringe mere detaillerede Oplysninger, end de, der indeholdes i hvad der forhen i denne Beretning paa forskjellige Steder er bemærket.

Af hoslagte Tabel viser det sig, at der ved Udgangen af Aaret 1840 i Trondhjem fandtes 10 Grosserere med Borgerskab, 13 Personer, der drive Groshandel med Hjemmel efter Placat af 22de December 1808,

141 Kjøbmænd og Kræmmere, 114 Høkere, 16 Marketentere, 28 Værtshuusholdere og 3 Personer, der ernære sig ved Smaahandel i enkelt Retning.

I Antallet af Stedets Skibe formenes ingen Afgang at have fundet Sted. Efter Magistratens Opgave er der i Perioden i Trondhjem bygget følgende nye Skibe over 3 Læsters Drægtighed, nemlig:

i Aaret 1836 Intet.
" " 1837 en Skonnert paa 76 Commercelæster.
" " 1838 en Slup paa 9½ Commercelæster.
" " 1839 2 Skonnerter paa resp. 61½ og 35½ Clstr., 2 Brigger paa resp. 75 og 56 Clstr. og en Slup paa 29 Clstr.
" " 1840 et Skib paa 121½ Clstr. og en Brig paa 85½ do.

Af disse Fartøier ere 5 saakaldte Hurtigseilere. I Trondhjem ere 2de private Værfter, af hvilke det Ene dog kun benyttes til Fartøiers Reparation. Fragtfarten var indtil 1839 livlig og upaatvivlelig forbunden med ret god Fordeel; i 1840 aftog den mærkeligt og Fragterne ere i den senere Tid blevne saa lave, at flere Skibe have været uden Emploi. Hvad den egentlige Fragthandel — Fragten mellem udenrigske Havne — angaaer, maa Amtet henvise til, hvad derom i dets underdanigste Beretning af 8de April 1836 er anført, da de samme Forholde fremdeles have bevirket omtrent de samme mindre fordeelagtige Resultater. Af fremmede Skibe have spanske flittigen, italienske kun enkeltviis, besøgt Trondhjem og hentet Fiskevarer, hvorved Fragtfarten her fra Stedet har lidt noget Afbræk. Af hosfølgende Tabel vil naadigst erfares, at 77 Skippere ved Udgangen af Aaret 1840 havde Borgerskab i Trondhjem og at 5 af dem vare bosatte udenfor Kjøbstaden.

Haandværksdriften staaer i det Hele ikke paa noget synderlig høit Trin i Trondhjem; enkelte Haandværksgrene, hvoriblandt Smede- og Murer-Professionerne, staae endog temmelig tilbage. Imidlertid maa det dog antages, at denne Sysel i de forløbne 5 Aar er gaaet fremad, endskjønt Fremskridtene ikke vides at have været af den Beskaffenhed, at de enten i Almindelighed eller i nogen enkelt Green have kunnet falde i Øie. Af Laug gives i Trondhjem 6, nemlig i Guldsmed-, Smede-, Snedker-, Bager-, Skrædder- og Skomager-Professionerne. Den befalede Opgave, vedkommende Haandværksdriften, er indtagen i vedkommende Tabel.

Angaaende Fabrikdriften vedlægges den befalede tabellariske Oversigt, hvoraf sees, at der ved Udgangen af Aaret 1840 i Trondhjem fandtes 3 Maltgjørerier, 4 Rebslagerier, 2 Spinde- og Væve-Fabriker, 1 Sukkerraffinaderi, 6 Kornmøller, 5 Tobaksfabrikker og i Brænderierne 6 halvpistoriske og 3 heelpistoriske Apparater.

Kjøbstadens Udmarksgrunde ere afhændede mod Arvefæste eller paa Livstid bortbygslede, de afkaste aarlig 1365 Spd. 23 ß.; nogen særdeles Opdyrkning af Samme vides ikke at være foregaaet i sidste 5 Aar.

Byen har ingen anden Vei at vedligeholde, end et ubetydeligt Stykke fra Bakke Kirke over Baklandet og Veien fra Skandseporten opover Steenberget til Mærket ved Gaarden Valseth, hvilket sidste Veistykke har en Længde af omtrent ¼ Miil; begge Dele er Hovedvei.

Den almindelige Tjenerløn har været og er for en Tjenestepige fra 10 til 16 Spd. aarlig og for en Gaardsdreng fra 20 til 30 Spd.

Angaaende de i Periodens Løb thinglæste og aflæste Panteheftelser, afhændede Eiendomme og afholdte Executions- og Udpantningsforretninger vedlægges en tabellarisk Oversigt.

Trondhjem har en Sparebank, hvis Capitalformue ved Udgangen af Aaret 1840 udgjorde 35,030 Spd. 67 ß., ligesom Indskydernes Tilgodehavende med Renter til samme Tid var 405,083 Spd. 36 ß., saa at

den hele under Bankens Bestyrelse til foranførte Tid staaende Capital beløb til 440,113 Spd. 103 ß. Af denne Capital var udlaant ved formeldte Aars Udgang, deels mod Pant i faste Eiendomme og deels mod Disconto, 434,705 Spd., og var Sparebankens hele Omsætning i 1840 = 227,121 Spd. 73 ß.

Ved endelig at bemærke, at ingen privat Brand- eller anden Assurance-Forening i de forløbne 5 Aar har dannet sig i Trondhjem, tillader Amtet sig forøvrigt underdanigst at henvise til hvad der i Beretningen af 8de April 1836 er oplyst om Byens offentlige Indretninger, da der for Tidsrummet fra 1ste Januar 1836 til Udgangen af Aaret 1840 intet væsentligt Nyt vides at tilføie.

Trondhjem den 11te November 1841.

Underdanigst
K. Arntzen.

Nordre Trondhjems Amt.

Til Kongen!

Ved til Følge deres Majestæts naadigste Resolutioner af 11te October 1825 og 10de September 1827 samt 23de December 1839 at afgive nærværende underdanigste Beretning om det ham anfortroede Districts Tilstand ved Udgangen af Aaret 1840, skal Amtmanden næst i det Væsentligste at henholde sig til sin Beretning om Tilstanden ved Udgangen af Aaret 1835

A. For Landdistricternes Vedkommende

med Hensyn til

Jordbruget

tillade sig at anføre. Ligesom Jordbruget er af saare megen Vigtighed for dette District, saaledes synes det og som man i det forløbne Ovinqvennium i Henseende til sammes Drivt, er om, end ikke betydeligt, dog gaaet fremad til det Bedre. Aarsagerne hertil maa formeentlig antages at være deels givne Exempler i forskjellige Præstegjelde af Personer udenfor Almuestanden, deels de indtrufne mislige Aar, hvilke have henledet Opmærksomheden paa Nødvendigheden af mere Omsorg for ved skjønsom Drivt at sikkre sig større Udbytte. Hvorvel Flere udenfor Almuestanden have anskaffet sig forbedrede Agerdyrkningsredskaber, ere de dog ikke almindelige og fra Anskaffelsen afholdes vel Almuesmanden ligemeget ved deres Kostende som ved at han endnu ikke tilstrækkelig har lært at kjende Nytten af dem. De almindeligste Sædarter ere Havre, Byg og Blandkorn, samt noget Hvede, Rug og Ærter især de graae. Districtets forskjellige Præstegjelde maae med enkelte Undtagelser antages i almindelige Aar, ikke alene at kunne brødføde sig, men og at have noget til Salg især i de 2de sydlige Fogderier, uden at man dog med nogen Sikkerhed kan angive hvad saaledes afhændes ud af Districtet. Potetesavlen er sandsynlig, hvorvel paa Kornavlingens og Engenes Bekostning, ikke formindsket, og endskjøndt flere Brugere erkjende saadant, maa, til Undskyldning for at de ei forandre denne Brugsmaade, tjene deels den formedelst mislige Aar stedfundne mindre Kornavling, som ikke har tilladt alle Districter i lige Grad som forhen at tilsaae Jorderne, men fornemmelig at Potetesavlen ved Afsætningen til de store Brænderier i Kjøbstaden Trondhjem og Landdistrictet og ved at kunne afsættes strax efter Indhøstningen til nogenlunde taalelige Priser, har letteſt og sikkreſt tilveiebragt de fornødne Penge til Dækkelse af Skatter, Renter og andre Udredsler. Af Potetes kan man antage at de 2de sydlige Fogderier aarligen have afhændet paa

saadan Maade mellem 50 a 60,000 Tønder. Agerlandets mindre rigtige Forhold til Englandet er formeentlig og Aarsag til at man formedelst Mangel paa Hævd, uagtet der i forskjellige Præstegjelde lægges megen Vind paa dens Formerelse ved Composter, ikke har det Udbytte af Agerbruget, som naar man indskrænkede Udsæden og benyttede hvilte og hævdede Agre, der med mindre Arbeide vilde sikkre et ligestort om ikke større Udbytte, medens man nu formedelst det ringe Fold maa tilsaae et større Areal om endog blot for Foderets Skyld. Den tilladte Brændeviinsbrænden med smaae Kjedler har neppe hersteds nogen Indflydelse paa Agerbrugets Opkomst. Liin og Humle dyrkes vel, men lykkes ei altid og afgiver ikke det Fornødne til Districtets Behov. Hamp saaes saa enkeltviis at det ikke kan tages i nogen Betragtning. Opelskningen af Frugttræer, der dog formedelst Climatet maatte indskrænke sig til de simplere Slags, drives ikke, dog afhændes fornemmelig fra Frostens Sogn i gode Aaringer for ikke ubetydelige Summer Kirsebær af det almindelige Slags til Trondhjems By, ligesom der paa flere Steder i de 2de sydlige Fogderier haves paa flere Gaarde større eller mindre Plantninger af disse Træer, der almindeligen opelskes af Rodskud. Haugedyrkningen lægger Almuesmanden sig ikke videre efter, og de indskrænke sig i saa Tilfælde til nogle Rødder og saakaldte Polseurter. Mere Opmærksomhed anvendte man maaskee forhen paa Næpe- og Kaalrabiavlen især i de ved Trondhjems Fjord beliggende Præstegjelde, hvis Udbytte afsættes til Kjøbstæderne Trondhjem og Christiansund, men denne Avl synes at have aftaget. Opdyrkningen af Nyland har tiltaget, men om saadant skal tilskrives enten Lyst til udvidet Drivt eller maaskee paa flere Steder Nødvendigheden af at tilveiebringe sig Jorder, der formedelst ei at være afkræftede ved formeget Brug, kunde forbedre Udbyttet, vover man ikke med Bestemthed at afgjøre, dog kan den tiltagende Folkemængde vel og hertil have bidraget. Til yderligere Oplysning vedlægges tabellariske Oversigter af Jordbrugenes Skyld, Tal, Slags, Udsæd og Avling. Udsæden er dog uden Tvivl noget større.

Fædriften

er neppe gaaet fremad i det forløbne Tidsrum, og Aarsagerne hertil ere ligemeget den mindre omhyggelige Behandling, som vises Englandet, som de indtrufne mislige Korn- og Foderaar, der have foraarsaget at man har maattet, deels afhænde en Deel Kreature, deels nedslagte dem til Føde. Antallet af Heste og stort Qvæg er saaledes formindsket, om end ikke i den Grad som de indhentede Oplysninger skulde lade formode. Sidste Aars gode Høst har derfor og havt Indflydelse paa Prisen paa Kreature, hvilken i Forhold til foregaaende Aar betydeligen er steget især paa Heste og stort Qvæg, formedelst den større Søgning efter disse, i Hensigt dermed at erstatte den foregaaende Forringelse. For Englandets Forbedring sørger Almuesmanden i Almindelighed ikke, hvorvel Nogle paa enkelte Steder efter givet Exempel have begyndt at saae Græsfrø. Med Hensyn til Racens Forædling vides intet særdeles at være foretaget, og det formenes og, at naar man sørgede omhyggeligen for Opdrættet, ere de havende ikke slette. Oplysning om Forholdet mellem Ager- og Englandet vil findes paa vedkommende Tabel. Ligesaa vedlægges Tabeller over Kreaturholdet og Forholdet mellem dette og Udsæden.

Skovdriften

har, formedelst den Mængde Træer der ved en i October Maaned 1837 indtruffen orkanagtig Storm nedfældtes, været drevet med større Kraft end foregaaende Aar, da man maatte see at nytte Nedfaldet saasnart som muligt, at det ei ved Henliggen skulde bedærves. Forøvrigt ere Skovene udentvivl i Aftagende og ville neppe tillade en fremtidig udvidet Drivt, om man ikke i Almindelighed vil drage mere Omsorg for dens Fredning, hvilket neppe skeer med Undtagelse af en enkelt Mand, der iøvrigt er Eier af nogle af de betydeligste Skovstrækninger i Værdals Fogderi. Productet af Skovene er, foruden hvad opskjæres paa Saugene af Planker og Bord, Huustømmer, hvoraf fra Stordalen afsættes til Trondhjem og fra Nummedalen til Nordlandene meest i tømrede Huse, og Brændeveed der sendes til Trondhjem og fra Nummedalen tildeels til Nord-

landene. Kulvirkning finder kun Sted til Districternes Behov og Tjære virkes kun paa enkelte Steder, men langt fra til det Fornødne. Med Undtagelse af Skatvold og Frostens Sogne, samt Nærø Præstegjeld, de 2de ved Havet liggende Sogne af Fosnes og Leko Sogn af Kolvereids Præstegjeld, benyttes kun Veed til Brændsel; paa de nævnte Steder benyttes tildeels Tørv, der dog i Nærø og Frostens Sogne ei haves i tilstrækkelig Mængde. Inderøens Præstegjeld og Frostens Sogn tiltrænge desuden Skovmaterialier som faaes fra Sparboens og Bedstadens Præstegjelde samt Værrans Sogn for det Første og fra Aasens Anner for det Sidste. Oplysning om Saugbrugenes Tal og Drivt vil findes paa Tabellen over Fabrikanlæggene.

Bergværksdriften

indskrænker sig til det saakaldte Sælbo Værk, om hvis Drivt vedlægges tabellarisk Oversigt. Foruden dette har et Interessentskab i Trondhjem i Slutningen af Aaret 1840 begyndt paa at oprendse Forberg Grube paa Ytterøen, men om Drivten skal fortsættes vides endnu ikke. Forøvrigt findes paa flere Steder i Amtsdistrictet især langs Rigsgrændsen Anviisninger paa Kobbererts. Af andre Mineralier, som kunne fortjene Opmærksomhed, findes Marmor i Snaasen og Inderøen, samt et Grøtsteens Brud i Sparboen, men nogen Drivt finder ikke Sted. Skifersteen, hvoraf man kan erholde Tagsteen, findes paa adskillige Steder, men drives ikke saavidt vides undtagen i Merager; Qværnsteen skal findes paa Grændserne mellem Størdalen og Værdalen, men vides ikke at noget Brug derved har stedfundet. Kalkbrænderi drives i forskjellige Præstegjelde, men ikke udelukkende af bestemte Personer og fornemmelig i Inderøens Præstegjeld, som især i Fortiden havde ikke ubetydelig Indtægt deraf; Productet afsættes til Kjøbstæderne Trondhjem og Christiansund samt Nordlandene; Størrelsen af dette Product seer man sig imidlertid ikke istand til at opgive.

Fiskerierne

ere som i foregaaende Beretning bemærket fornemmelig af Vigtighed i Namdalens Fogderi, dog søges disse og af Beboerne i de sydligere Fogderier. Vedlagte tabellariske Oversigt vil iøvrigt indeholde de Oplysninger, man om denne Næringsvei har seet sig istand til at erhverve.

Fabrik- og Haandværksdrivt

er forsaavidt forstnævnte angaaer indskrænket til Brændeviinsbrænderier, Saugbrug, Teglbrænderi samt et Glasværk og nogle betydeligere Møllebrug. Af Haandværkere antages Districtet at være i Almindelighed forsynet med det fornødne Antal; at nogen af disse er i Besiddelse af nogen særdeles Kunstfærdighed, er man ikke vidende om. Ved at lade følge en tabellarisk Oversigt af denne Næringsvei maa Amtmanden beklage at den ei er saa fuldstændig, som man kunde ønske, i det man har mødt Vægring for at opgive Productionen endog hos Personer, om hvem man, paa Grund af deres Stilling i Samfundet, ikke havde Anledning til at vente en saadan.

Binæringer.

Huusfliden, der iøvrigt maa antages i Almindelighed at tilveiebringe det Fornødne for de specielle Districter, er udentvivl i de senere Aar gaaet fremad; fornemmelig har Vævningen af Bomuldsvarer tiltaget, medens maaskee Liinvævning har aftaget. Overskuddet af denne Næring afsættes deels i Kjøbstaden Trondhjem og paa Markederne samt fra Namdalens Fogderi og Inderøens Fogderies nordlige Egne til Nordlandene. Forsaavidt Oplysning har været at erholde, vil samme findes i vedlagte Tabel.

Skibs- og Baadbyggeri ere, fornemmelig i Ytterøens og Inderøens Præstegjelde, ikke nogen uvigtig Næringsgreen, der altid har svaret god Regning, ligesom den og maatte, især i Namdals Fogderi, kunne udvides, da man derfra lettere maatte kunne afhænde Fartøierne til Nordlandene. Vedlagte Tabel vil oplyse Antallet af de i de sidste 5 Aar byggede Fartøier.

Betræffende Handelen og Fragtfarten vil vedlagte Tabel afgive de Oplysninger, som have været at erholde, og med Hensyn til Landtransport, da betales i Almindelighed et Læs efter Skydstarten pr. Miil. Hvad

Fragten kan afgive vil vel vanskelig kunne oplyses, men imidlertid ere de Personer, som eie Fartøier og beskjæftige sig dermed, velhavende Folk, og Landtransporten, især mellem Levanger og Jämteland, afgiver formeentlig og nogen Fortjeneste især for Værdalens Præstegjeld. Transporten af Sælbo Kobberværks Product til Størdalshalsen afgiver formeentlig og nogen Fortjeneste for Størdalens Præstegjeld. Foruden de nævnte Steder foregaaer Landtransporten med andre end egne Heste ikke i nogen Betydenhed undtagen over Namdalseidet fra Hjeldosen til Overgaard og fra Steenkjær til Snaasens Vand.

Jagten afgiver vel og Udbytte, men noget nøiagtigt Opgivende deraf har ikke været at erholde, hvorhos saadant hvor Oplysning haves er tilføiet den tabellariske Opgave. Jagten efter vilde Dyr kunde sikkerlig drives baade med Fordeel og med mere Kraft end skeer.

Vedrørende Districtets Tilstand i Almindelighed,

da vil der af vedlagte tabellariske Oversigt af Gjeldsforholdene, saavidt angaaer Pantehæftelser i faste Eiendomme, erfares, at de stedfundne mindre gode Aar have havt kjendelig Indflydelse paa disse, som have havt en Tilvært af 150,000 Spd. og de formedelst sidste Aars ualmindelige gode Høst nu intrufne lave Priser paa Landmandens Producter ville vist og bidrage til at man ikke snarlig vil tilbagevinde den stedfundne Forøgelse. Faste Eiendomme have derfor ogsaa været i meget lave Priser, i hvilken Henseende til Oplysning vedlægges en tabellarisk Oversigt af de i Tidsrummet afhændede deslige Eiendomme. Tilstanden synes saaledes i det mindste i oeconomisk Henseende ikke at være forbedret i de sidste forløbne 5 Aar, hvorvel de afholdte Executions- og Udpantningsforretninger neppe ere flere eller have et større Beløb end foregaaende Tidsrum. Oversigt af sidstnævnte vil indeholdes i vedlagte Tabel.

Som henhørende under de fordrede Oplysninger vedlægges en Opgave af den almindelige Løn for Tjenestefolk i Amtsdistrictet, tabellarisk Oversigt af samtlige Veie, der staae under Veibestyrelsens Tilsyn, hvorhos bemærkes, at de paa det nærmeste ere fuldkomne oparbeidede, og at Rideveie, der ere 4 Alen brede, paa de fleste Steder kunne passeres med Hjulredskab; derimod seer man sig ikke istand til at opgive hvor lang Strækning der fra nyt er oparbeidet, da derover ei har været holdt nogen Slags Optegnelse, eftersom de anførte Veie samtlige ere rodelagte, om end ikke i den fuldkomne Stand som Veilovgivningen fordrer og hvormed man aarligen skrider frem. Blandt Miletallet er ei heller opført den 2½ Miil lange Kong Carl Johans Vei, der fører til Jämteland og vedligeholdes for Statscassens Regning.

Ligeledes vedlægges Forklaring over de i Districtet værende Bygdemagaziners Status i Anledning af hvilke bemærkes, at sandsynlig de 2de i Værdalen værende snart ville blive ophævede. Man har den Erfaring at disse Indretninger, formedelst at intet Udlaan skeer i almindelige Aaringer, ikke ganske svare til Hensigten, saasom da Ingen vil kjøbe Kornet, dette bliver henliggende og taber sin Spirekraft.

I Districtet gives ingen Sparebank, hvorimod i flere Bygder gives Assuranceforeninger for Brandskade, saavel for Huse som Avling og Løsøre nemlig:

a. I Frostens Sogn, hvis Assurancesum udgjør 50,350 Spd. Gjenpart af Lovene vedlægges.

b. I Aasens Sogn og Skogns Præstegjeld, hvis Assurancesum udgjør 115,000 Spd. Gjenpart af Loven vedlægges.

c. I Værdalens Præstegjeld, hvis Assurancesum udgjør i det Hele 89,430 Spd., hvoraf for Løsøre og Avling 24,630 Spd. Gjenpart af denne Forenings Love har ei været at erholde.

d. Sparboens Præstegjeld, hvis Assurancesum er 128,000 Spd. for Huse og Løsøre. Lovene, der ere omformede efter Lov af 9de August 1839, ere indkomne for at forestilles til Approbation.

e. I Stods Præstegjeld, hvis Assurancesum ei er opgivet. Afskrift af den indgangne Forening vedlægges.

Deslige Foreninger paatænkes oprettede i Størdalen, Inderøen og Bedstadens Præstegjelde. Aarsagerne til Oprettelsen af disse Foreninger, der ordentligviis ingen Cassebeholdning have, men udligne Brandhjælpen

for hvert enkelt indtræffende Tilfælde, ere fornemmelig Omkostningerne ved Forretningerne som skulle afholdes af Sorenskriveren for at kunne indlemmes i Rigets almindelige Brandcasse, hvilke især for mindre Summers Tart overstige flere Aars Præmie, og Frygten for de, formedelst at Kjøbstæderne ere indbefattede under den almindelige Brandcasse, hidtil flere Gange stedfundne temmelig høie extraordinaire Brandcontingenter. Var Landdistricternes Assurance i den almindelige Brandcasse adskilt fra Kjøbstædernes, Omkostningerne ved første Tartforretning billigere og fremfor alt Contingenten regelmæssig, om end noget høiere end den ordinaire, som nu svares t. Ex. 20 ß. aarlig af hvert forsikret 100 Spd., og extraordinaire Contingenter afskaffede, vilde upaatvivlelig disse Indretninger, hvorved vedkommende Bygder i Ulykkestilfælde formedelst Farens Størrelse i Forhold til Assurancesummerne, lettelig ere udsatte for betydelige Udredsler, af sig selv ophøre, og al saadan Assurance blive fælleds for hele Riget.

Sluttelig tillader man sig at vedlægge en tabellarisk Oversigt af Communeudgifterne i forløbne 5 Aar med Undtagelse af Fattig- og Skolevæsenet, dog er her indtaget den aarlige Fosterløn og Understøttelse som udlignes paa Matriculskylden.

Forsaavidt vedkommende Tabeller ere indrettede efter et andet Schema, end bestemt i Resolutionen af 6te Mai f. A., er Aarsagen den, at Extracterne af Embedsprotocollerne efter alle meddeelte Schemata af vedkommende Embedsmænd vare paabegyndte forinden denne Bestemmelse modtoges, og dette deres Arbeide saaledes vilde være spildt, hvorhos det forhaabes at derved intet vil være tabt.

B. Kjøbstaden Levanger,

der siden sidstafgivne underdanigste Beretning til Følge Lov af 18de Mai 1836 har faaet sin Tilværelse, er endnu saameget i sin Begyndelse, at man ikke vil med nogen Sikkerhed kunne afgive Formening om hvad man deraf kan love sig.

Handelen

dersteds indskrænker sig til Afsætning af Varer til omkringliggende Præstegjeldes Indbyggere og Jämterne, hvilke sidste foruden paa de tvende aarlige Markeder jevnligen søge herhen, og til Indkjøb af Landmandens Producter, fornemmelig Korn, Meel og Brændeviin. At angive Størrelsen af denne Omsætning lader sig vist ikke med nogen Sikkerhed gjøre, dog har det været antaget at dersteds Markederne indberegnede har været omsat Varer for et Beløb af imellem 80 — 100,000 Spd. Export af Varer herfra til Udlandet vides ikke at have fundet Sted. Opgave af de Handelsberettigede vil findes paa vedlagte tabellariske Oversigt.

Skibsfarten

strækker sig til Fart imellem Kjøbstaden og Trondhjem samt Nordlandene, hvorhen sendes et Par Jægter til Fiskeriet, derimod finder ingen Skibsfart paa Udlandet herfra Sted, hvorfor heller ikke gives Skipperborgere. Denne Næringsvei vil sandsynlig ei heller snarlig komme sig formedelst Stedets Beliggenhed inde i Fjorden.

Haandværksdriften

befinder sig ikke i nogen bedre Tilstand end i de omkringliggende Landdistricter, og indskrænker sig formeentlig blot til Stedets Fornødenhed eller høist nærmest omliggende Landdistrict. Opgave af Haandværkere, blandt hvilke ingen vides at være i Besiddelse af nogen sær Kunstfærdighed, vil findes tilføiet Tabellen over de Handelsberettigede.

Fabrikdrift

finder ikke Sted, og vil sandsynlig ei heller paa længere Tid være Gjenstand for nogen Virksomhed i denne Kjøbstad, der mangler hertil fornødne Vanddrag.

Bergværksdrift og Skibsbyggeri

eksisterer ikke, og

Jordbruget

indskrænker sig til at dyrke som Kaalhaver og Potetesland de Stykker af det udviste Territorium, som vedkommende Grundeier overlader Byens Indvaanere til Benyttelse mod Afgift og sædvanlig 2 à 3 Aars Brug, hvorefter Grundeieren skaffer andre og selv benytter Stykkerne i 2 Aar.

Kjøbstadens Tilstand

er i oeconomisk Henseende neppe gaaet fremad. Under Vedlæggelse af her fordrede tabellariske Oversigt, bemærkes, at som hertil bidragende Omstændigheder maa henregnes, at Kjøbstaden, uagtet den er omgivet af et godt Opland, dog ikke har Producter at afsende søværts til Udførelse af Landet, at dens Huuseiere lide under Trykket af en stedfunden og paa indgangne Foreninger grundet høist ubillig Grundafgift, der neppe kan ventes nedsat uden ved foregaaende Transactioner af Kjøb og Salg og derpaa følgende Tartforretninger, Bestemmelsen i Loven af 18de Mai 1836 om egen Jurisdiction, der foruden de hermed forbundne Udgifter for egne Retslocaler til alle Slags Samlinger, tillige medfører eget Fattig- og Skolevæsen, Veivæsen m. v. samt endelig Afholdelsen af de 2 aarlige Markeder som formindsker for Handelsmændene den jevne og sikkre Afsætning af Varer. Kan man med Hensyn til den først angivne Aarsag ei vente nogen Forandring, er det dog paa den anden Side ikke at nægte, at en fremtidig Nedsættelse af Grundafgiften til en passende Størrelse, en Indskrænkning i Antallet af nu bestemte Tider, paa hvilke Bythinget og Forligelsescommission holdes, til respective 4 eller 6 og 12 Gange om Aaret og enten en Indskrænkning af det saakaldte Forejuuls-Marked eller sammes aldeles Ophævelse, vilde væsentlig bidrage til Stedets Opkomst. At den Fortolkning man har gjort af Loven om Rigernes gjensidige Sofart og Handel, hvorefter Jernvarer — som udgjør en saa betydelig Deel af Omsætningen med Naboriget hersteds — naar de udføres søværts fra Levanger til Trondhjem og Nordlandene, andetsteds gaae de sikkerlig ikke — skulle være Told underkastede, medens de toldfrit kunne føres ad Landeveien til Trondhjem, har en ikke uvigtig Indflydelse paa Omsætningen, som enten vil drage sig hen ad andre Veie, eller formindskes til ligemegen Skade for Kjøbstaden, bør ikke være ubemærket. Dog selv om disse Lettelser kunne tilveiebringes, er det ikke at vente, at Stedet i meget lang Tid vil naae nogen Vigtighed som Kjøbstad, og en Forandring i Naborigets Toldsystem vilde vist og have Indflydelse paa Stedets Omsætning, der i saa Fald vil reducere sig til Ombytning af Rigernes Producter, forsaavidt Nabodistricterne tiltrænge saadanne fra hinanden.

Formedelst at Formandskabet først ved Udgangen af det Tidspunct, nærværende Beretning omfatter, er organiseret i Kjøbstaden, har Byen endnu ikke erholdt nogen Veistrækning tildeelt og den bliver i al Fald ubetydelig, knap 1/8 Miil. Tjenestelon er den samme som i Skogns Præstegjeld. Sparebank, eller Assurance-foreninger findes ei i Kjøbstaden, derimod er igjennem et Actielaan i Aaret 1840 med en Bekostning af over 800 Spd. bleven anlagt en Vandledning, der forsyner Kjøbstaden med det fornødne Springvand, da det man forhen havde var brakt.

Da nogen Skatteligning ei har stedfundet, vil man ei kunne afgive nogen Oplysning om de skatteydende Personers Tal.

Sluttelig tilføies, at de her meddeelte tabellariske Oversigter grunde sig deels paa, gjennem vedkommende Embedsmænds efter Embedsprotocollerne meddeelte Opgaver, deels paa ved Ombudsmændene indhentede Oplysninger, og Amtmanden har, efter den Flid, Vedkommende derpaa sees at have anvendt, al Grund til at antage, at de saavidt muligt nærme sig det Rette.

Nordre Trondhjems Amt den 24de Marts 1841.

Underdanigst

A. F. Trampe.

Nordlands Amt.

Til Kongen!

Som Følge Deres Majestæts naadigste Resolutioner af 11te October 1825, 10de September 1827 og 23de December 1839 giver Amtet sig den Ære underdanigst at affatte nedenstaaende Beretning om Nordlands Amtsdistricts oeconomiske Tilstand i de sidstforløbne 5 Aar, og skal herved pligtmæssigen meddele, saavidt muligt, de ved sidstmeldte Resolution naadigst befalede Oplysninger, idet man dog tillader sig at forudskikke den Bemærkning, at endeel af disse vanskeligen ville kunne nogensinde paa betryggende Maade tilveiebringes, og at, hvorvel alle Vedkommende antages at have efter Evne retteligen bestræbt sig for, ved indsamlende Data at sætte Amtet istand til at kunne affatte Beretningen saa fuldstændigt muligt i alle dens Details, har Saadant dog for den her berørte Periode ikkuns mindre noiagtigt lykkets dem, deels paa Grund af den dertil, relativt, til hvad der fordredes, indrømmede korte Frist, deels fordi man i dette vidtløftige, og af Naturen paa saa forskjellig Maade begavede District har saare vanskeligt for at udbringe et Resultat, der noiagtigen maatte kunne svare til Forholdene i de enkelte Dele, af hvilke dette bestaaer; Savn af Postforbindelse med flere Egne har og medført en ligesaa uheldig Indvirkning i nærværende Anliggende, som det i mange øvrige nødvendigviis har maattet lamme Forretningsordenen, m. v., men hvorpaa man tør vove at haabe, der snarligen naadigst vorder raadet Bod.

A. For Landdistricternes Vedkommende.

ad. § 2.

Jordbruget.

De generelle Bemærkninger, Amtet tillod sig underdanigst at fremføre 31te December 1835, maa her i det Væsentlige refereres til; i de sidst forløbne 5 Aar (særdeles 1836, 1837 og 1838) har Districtet, med Undtagelse af det nu henrundne, været i mere og mindre Grad hjemsøgt af Misvæxt, ikke alene hvad Kornavlingen betræffer, der jevnligen mislykkede saa aldeles, at Sæd neppe kunde bibeholdes, men og Høet blev almindeligviis saavel i Qvalitet, som paa Grund af uheldig Indbjergen oftest langt under Forventning; det bør derfor ikke være nogen med de climatiske Forholde hersteds Bekjendt paafaldende, om de Jordbrugende, ved saa ofte nærede, men stadigen skuffede Forventninger om nogenledes tilfredsstillende Udbytte af Agerbru-

get, efterhaanden tabe Mod og Lyst til at befatte sig med Kornsæd. At der alligevel i det Hele er opdyrket mere Nyland, end efter de erholdte Opgaver, tilsammen 136 Tønder, er sikkert, da Beretninger fra enkelte Egne ei have kunnet antyde noget Tilforladeligt derom, hvorfor ei engang det Omtrentlige er paapeget; skulde næste og paafølgende Aaringer blot nogenlunde svare til sidstafvigte, vil der forhaabentligen blive et ganske andet Resultat ved næste Beretning, thi Enhver, som er i den Stilling, har allerede forberedt sig til at kunne faae Udsæden i langt større Forhold, end før var Tilfældet, ja endog i Egne, hvor Agerbrug i lang Række af Aar næsten aldeles havde været nedlagt, f. Ex. i Lofodens og Vesteraalens Fogderi, har man besluttet sig til fornyede Forsøg; det er ligeledes paa flere Steder opmuntrende at være Vidne til, med hvilken Iver der arbeides paa Oprydning af Nyland. Som væsentlige Hindringer for Jordbrugets Opkomst vil imidlertid vistnok i en lang Fremtid ogsaa vise sig Leilændingsvæsenet, der vanskeligen kan ventes at ophøre, da saa betydeligt Jordegods eies af Private, der finde bedre Regning ved at bortbygsle end sælge; det Offentlige (Staten, Oplysningsvæsenets Fond, det Nordlandske Kirke- og Skolefond) eier ogsaa her særdeles mange Gaarde, hvoraf en stor Deel er udstykket i endog høist ubetydelige Parceller, hvilke saare sjelden finde Kjøbere for den svære Jordafgivt og de almindeligviis slette Huses Skyld, ja det er endog næsten ligesaa vanskeligt at faae deslige bortbygslede, som efterhaanden samlede til passende større Brug.

Foruden de den 31te December 1835 iøvrigt bemærkede Hindringer ved Mangel paa Indhegning og paa hensigtsmæssige Grøfters Anvendelse, fortjener specielt at udhæves det end hyppigere stedfindende Fællesskab, hvorvel unægteligen i senere Aar Udskiftninger jevnligen finde Sted.

Plouge med Jernvælter og Harve med Jerntinder antages at være blevne mere almindelige i Brug, end før, og at i nogle Egne Forandring til det Bedre heri er indtraadt; imidlertid hjælper man sig fremdeles paa mange Steder med Harve med Trætinder og Trævæltplouge; jevnligen tilsiger Terrainets Beskaffenhed Nødvendigheden af alene at kunne benytte Spade og Hakke eller Græv, til hvilke Redskaber vel Mange endnu desuden hentye af Mangel paa Evne eller Fremfærd til at anskaffe hensigtsmæssigere. Det for mange Aar tilbage opbrudte Agerland benyttes saa at sige uafladeligen, dog med nogen Afvexling af Sædarterne; imidlertid have paa Grund af senere Tids Misvæxt adskillige Agre faaet nogen Hvile, og kunne saaledes ventes at afgive nogen større Foldrighed end ellers er Tilfældet; det Aar til andet benyttede Agerland pleier at gjødsles om Vaaren, og først at ploies og harves en, eller to Dage, før det tilsaaes; Potetes sættes deels efter Snor med Spade, eller Græv, deels efter opploiede Furer, og Gjødningen lægges directe over dem; ligesom der mere og mere spores Omhu for at samle og benytte Gjødning, saaledes søges denne forøget ved Opblanden med Myrjord og Tang, hvilken sidste med Held ogsaa benyttes ublandet fornemmelig ved Potetessæden.

Sædarterne ere fornemmelig Byg, men ogsaa Blandkorn, Havre, Rug, der almindeligviis giver 3, 4 à 5 Fold, og Potetes, hvis Udbytte kan regnes fra det 5 til 10 dobbelte; med Undtagelse af et Par mindre Bygdelag, kan der neppe nogensinde blive Spørgsmaal om, at Districtet vil kunne paa meget nær brødføde sig, ei engang det for Kornavl mere begunstigede Helgeland, hvor i endog nogenledes gode Aaringer en Fjerdedeel over hvad, der produceres, omtrent tiltrænges; i Saltens Fogderi kommer man det rette Forhold ventelig nærmest, ved under nys antydede Forudsætning at antage, der behøves mellem en Trediepart og Halvdelen mere Korn, end avlet bliver; i Lofodens, Vesteraalens og Andenæs Fogderi er, med Undtagelse af Hasfels og Buksnæs Præstegjelde (hvor dog indtil i 1840 neppe meer, end det Jorden Anbetroede, erholdtes igjen) Udsæden af Korn saa høist ubetydelig, at derved ikke egentlig kan regnes paa Hjælp ved Forbruget. Potetesavlen har der i senere Aar været overalt lagt megen Vind paa, og, da Frugten meer og meer søges bevaret som oftest i saakaldte Jordkjældere, gjør man sig megen Nytte af den, ja er endog begyndt at afsætte den fra det ene Fogderi til det andet, fornemmelig til Lofoden; ogsaa til Finmarkens Amt er af og til No-

get afsat. Hamp avles kun i enkelte Fjordbygder, Humle i end færre; Lin er man næsten aldeles ophørt med at dyrke; Havevæxter burde vistnok søges langt omhyggeligere producerede, end Tilfældet almindeligviis hidtil er, saasom de slaae ret godt til, fornemmeligen de Sorter, man den foregaaende Høst kan udsaae (f. Ex. Gulerødder, Persille, Silleri, Pastinakker) og hvormed Forsøg heldigen ere anstillede. Opelskning af Frugttræer kan efter de climatiske Forhold ei nytte, og paa de faare faa Steder, hvor man — dog alene paa Helgeland — har beskjæftiget sig dermed, er det ikkun et enkelt Aar imellem lykkets at faae modne Kirsebær; Stikkelsbær ville heller ikke trives, derimod noget bedre Ribs, hvilke endog i nogle Dalstrog vore vildt.

Efter hvad oven er anført, udkommer det Resultat, at i forberørte 5 Aar Udsæd og Avl, med Undtagelse af Potetes, har overhovedet fundet Sted i ringere Grad, end efter næst forud indgivne Beretning, dog paa 1840 nær, i hvilket man, opmuntret ved de lovende Udsigter, anstrængte sig det meste muligt for at anskaffe og nedlægge Sædekorn.

§ 3.

Som i Beretningen af 31te December 1835 fremstillet, maa dette District ansees vel skikket for Fædrivt, men i de senere forhen tilsigtede uheldige Aar (1836 — 1837 og 1838 især), aftog Kreaturholdet mærkelig, saasom Qvæg, af Mangel paa Udsigt til dets Fremføde, maatte i ei ubetydelig Mængde afhændes; i 1839 derimod, men fornemmeligen i 1840 er saa meget paasat, at Forholdet tør siges at være nu omtrent det samme, som efter Oplysningerne under sidste Folketælling; her gives formeentlig en god Sort Heste, hvorimod Køerne almindeligviis ere smaae og just ei rigt malkende, men ligesom her paa flere Steder findes Blanding af hollandsk og engelsk Race, saaledes søger man naturligviis at indrette sig derhen, at saavidt muligt gode Køer anskaffes og bevares; Blandinger af engelske og spanske Faar haves jevnligen, men de oprindelige norske ansees i Almindelighed at burde foretrækkes, saasom den grovere Uld findes tjenligere for ikke alene de i saa betydelig Mængde tiltrængende Klædningsstykker, især de store Sostrømper og Vanter, men og til Sengfælder, hvortil Faarenes Skind med Ulden paa i stor Mængde bruges; ved Havkanten, fornemmelig i Lofoden, søge Faarene deres Næring ude hele Aaret igjennem eller dog den største Deel af samme, og Erfaring har viist, at Faar af blandet Race enten ikke udholde Saadant, eller trives mindre end den oprindelige. Hvorvel det tør statueres, at Almuen meer og meer indseer det Skadelige, for ei at sige næsten Umoralske i at holde større Besætning, end godt kan fremfødes, vedbliver dog Forholdet mellem hvad der indsættes og forsvarligen kan forsynes, endnu at være større, end formeentlig ønskeligt; imidlertid hjælper man sig, som ved foregaaende Beretning antydet, tildeels med Surrogater fra Skov (Riis, Bark) og fra Sø (Fisk, især Smaasei, Fiskehoveder, hvilke i Mængde hjemføres fra Lofoden efter Vinteravlen, Tang og henad Foraaret Tarre).

Der kunde vistnok paa mange Steder virkes heldigt for Engene ved omhyggeligere end hidtil at anvende Grøftegravning, optage Nyland til Ager og lægge det igjen til Høslet; efter al Rimelighed tør ventes Fremadskriden ogsaa i denne Retning; skulde der kunne paavises noget Forhold mellem Eng- og Agerland, maatte sidstanførte vel blive omtrent en Trediepart mod hiint, hvad almindeligviis Helgeland betræffer, hvorimod for Saltens Fogderi Sammenligningen nærmest synes at maatte blive ¼ Deel og hvad Lofodens betræffer ⅙ Deel. Hvor Engene i Hjemmarken ere ubetydelige, benyttes enten Gaarden tilhørende, eller aarviis leiede Høslet i Fjeldlierne, hvor meget og godt Hø indsamles, fornemmelig i Salten og Lofoden; ligesom imidlertid Adkomsten ofte er besværlig, saaledes er Fremførelsen forbunden med stor Møie, undertiden og Fare.

At Amtsdistrictet er saavidt forsynet med Fedevarer, at det ikke tiltrænger Forsyning fra andre Rigets Egne, uden for en Deel hvad Smør og Flesk angaaer, tør antages, og Helgeland saavelsom nogle Egne af Salten og Lofoden have Adskilligt til Afsætning, hvorvel ei ubetydeligt consumeres under Vinter- og tildeels Sommerfiskerierne.

Det bør maaskee her ei lades ubemærket, at — ligesom alle Fjordbygder af Helgeland og Salten i Aaret 1839

hjemsøgtes af en overordentlig Mængde Lemæn og Muus, eller saakaldte Skovrotter, der anrettede sørgelige Ødelæggelser paa Alt, hvad der fandtes paa Ager og Eng, ja efter Indhøstningen herjede Lader og Kjeldere, hvilket nødvendigviis afstedkom betydelig Skade for saavel Korn- og Potetesavlen, som hvad der var paaregnet til Føde for Kreaturene — saaledes har Ovæget været i saare betydelig Mængde aarligen borttaget af Ulv, der fremdeles lader til at være i stigende Antal og kun sparsomt udryddes, hvorvel Forsøg derpaa i senere Aar ogsaa anstilles ved Jagt efter dem, Henlæggen af Gift og ved Klapjagen.

§ 4.

Skovenes Tilstand er omtrent saadan, som under 31te December 1835, altsaa fremdeles i Aftagende; hvad de Staten tilhørende, i Saltens Fogderi beliggende mange, og i Fortiden betydelige Almindingsskove betræffer, da har Amtet for vedkommende Overordnede udtalt dets Formening om, hvad der nødvendigviis synes at paafordres til deres saavidt mulige Conserveren, og Resultatet paa Indstillingen desangaaende tør imødesees.

Skovene, saavidt existere, bestaae af Gran indtil den nordlige Polarcirkel, Fyr og Birk og iøvrigt Krat. Fra Skovene i enkelte Fjordbygder, som Vestfjorden, Vefsen, Ranen, Beyeren, Saltdalen, Folden og Ofoden udføres vel aarlig en Deel Brændsel; men ligesom hermed aftager, saaledes er det end sjeldnere at kunne i senere Tid erholde Bygningsmaterial derfra. Vedkommende Tabel viser Bygdefaugenes Antal m. v., men Bord føres ei ud af Districtet, hvorimod i betydelig Mængde indføres aarligen; Kul og Tjære tilvirkes vel, men i altfor uvæsentlig Grad til at derom kan tales, hvorfor og disse Sorter erholdes andetsteds fra. Ikke alene i Lofodens etc. Fogderi, der, naar undtages Hassels Præstegjeld, næsten aldeles er blottet for Skov, endog tjenlig til Brændsel, men endog i Districtets øvrige Kyststrækning anvendes dertil Tørv, hvorpaa man for det meste er vel forsynet, og som kan erholdes meget god, fornemmelig i Lofoden, hvor der findes en fortrinlig Sort; imidlertid føres til de skovløse Tracter et betydeligt Qvantum Brænde aarligen, tildeels fra nogle af fornævnte Fjorde, deels fra sydligere Egne.

§ 5.

Hvad Amtet 31te December 1835 har tilladt sig at fremføre, som almindelige Bemærkninger i Henseende Fiskeriet, der fremdeles er dette Districts vigtigste Erhvervskilde og kjæreste Sysel, skal man, for heller ikke her at gjøre sig skyldig i unødvendige Gjentagelser, bruge Frihed underdanigst at referere til.

At angive det endog blot omtrentlige Parti Fisk, der i de afvigte Aar er avlet, seer Amtet sig ikke istand til, i hvor megen Umage man end har anvendt for Øiemedet, og neppe vil Saadant efter Forholdene nogensinde paa en tilfredsstillende Maade lykkes; man tænke sig, foruden de saa at sige dagligen nær Hjemmet forefaldende Fiskerier (i Fjorde og Elve) og det saa yderst vigtige Vinterfiskeri langs Lofodens Kyst, de i større og mindre Grad om Sommeren hyppig indtræffende Sei- Qveite- Lange- Haakjærringfiskerier, og om Høsten Avlen af Sild, samt at en saare betydelig Deel afhændes ved Almuen til Aarets forskjellige Tider, strax eller senere til Individer ikke alene i, men ofte og det paa en skjult Maade til deslige udenfor Districtet; for imidlertid at kunne saavidt muligt belyse Forholdet i de betegnede Aar, har Amtet, foruden Sammendrag af de ved Overopsynsmændene (Værterne) aarligen formerede Beretninger, ogsaa erhvervet vedsluttede detaillerede Opgave over Medicinalvæsenets Indtrader, men ligesom ved sidstanførte er at mærke, at heri er indbefattet Provenuet af den efter Lov af 20de Juli 1833 afgiftsfrie Sei og Klipfisk, uden forsaavidt den til Tran virkede Lever angaaer, samt at i senere Aar saare betydelige Partier Fiskevarer afhændes fra dette District til Tromsø, uden at Medicinalfondet hersteds endnu oppebærer Afgiften for samme, saaledes kan man formeentligen ikke i det Hele anse Overopsynsmændenes Opgaver for ganske paalidelige, fornemmelig hvad Antallet af Baade og Fartøier betræffer, saasom disse undertiden forandre Opholdsted, især hvad Baadene angaaer, og saaledes letteligen blive optagne paa flere Fortegnelser, uden at Control til Berigtigelse har været at kunne føre.

Qvantummet af hvad, der benyttes til eget Brug, kan Amtet heller ikke antyde paa anden Maade, end at hver Familie dagligen har idetmindste eet fuldstændigt Maaltid i Fisk, og naar man regner de Mange, hvis Næring hovedsageligen bestaaer i nævnte Artikel, samt tager Hensyn paa hvad der medgaaer til Kreaturføde, kommer man maaskee det rigtige Forhold nærmest ved for hver Familie dagligen at regne halvandet Maaltid. Opgave over Middelpriis paa Fiskevarerne i de sidste 5 Aar har man søgt erhvervet fra paalidelig Kilde, og tillader sig her at vedlægge samme.

Med spændt Opmærksomhed og Forventning imødesees her, hvilke nye Lovbestemmelser, der skulle blive gjældende for det saa vigtige Vinterfiskerie i Lofoden, hvis særegne Interesser, Deres Majestæt naadigst har befalet varetagne af en Commission, der ikke staaer i Forbindelse med den i Bergen anordnede, som har det Hverv at formere underdanigst Indstilling om og Forslag til Lov for Fiskerierne i Almindelighed; de nærmere i denne Henseende emanerende Lovbestemmelser ville forhaabentligen ogsaa blive af heldbringende Indflydelse for dette Distritt; iøvrigt vides ingen væsentlig Forandring i Tilvirkningsmaaden at være indtraadt, uden forsaavidt Brugen af det saakaldte Spærreriis er, hvorvel endnu i det Hovedsagelige, dog tildeels ombyttet med Snøre (smalle Liner) ved hvilke Fisken sammenhæftes til Ophængen paa Gjælderne, og hvorved ikke alene Fisken mindre udsættes for Beskadigelse under Tørringen ved Vandets Indtrængen gjennem det ellers i Spolen anbragte Hul, men og Skovene, der i mærkelig Grad ødelægges ved Anskaffelsen af Spærreriset, spares.

Ved denne Leilighed fortjener og at tilføies, at flere Udrustninger ville alene fra Vaagens Præstegjeld til Foraaret, eller Sommeren skee i dertil bequemme Fartøier paa Bankfiskeri langs Nordsiden af Lofoden og Vesteraalens Kyster; den ved Lov af 9de August 1839 § 3 betingelsesviis hjemlede Adgang til Handel med Inden- og Udenrigske om raa Fisk i den saakaldte Makketid har ei været i Aar benyttet; et Par indenrigske Fartøier skulle imidlertid i nævnte Tidspunct have indfundet sig i Ørnæs Præstegjeld, men neppe for at afkjøbe Almuen Raafisk.

§ 6.

Vedkommende Fortegnelse viser, at i forberørte Periode er opdaget og fundet drivværdig en Kobbermalmanviisning paa Gaarden Vatnefjord i Gjemsø Sogn af Vaagens Præstegjeld; efter de hidtillovende Udsigter er paatænkt til Foraaret at fortsætte Drivten med forøget Arbeidsstyrke; de i Beretningen af 31te December 1835 omberørte Isenfarvebrud, fornemmeligen paa Gaarden Jennestad i Hassel og Alsvaag i Ørnæs Præstegjeld, have fremdeles været uden synderlig Interesse for Eierne, hvorvel Isenfarven skal være meget god; i f. A. var der rigtignok requireret Prøve af nævnte Artikel til anstillende Forsøg paa, om den ikke hensigtsmæssigen maatte kunne, sammenblandet med andet Material, anvendes til Conserveren af Paptage, som da vare komne i Brug; hidtil er imidlertid formeentlig ei requireret forøget Qvantum deraf.

Den i Nærheden af Gaarden Ormlien i Nordranens Sogn værende Jernmalmgrube er, hvorvel den skal være meget righoldig, fremdeles uden Drivt.

§ 7.

Opgave i heranførte Henseende vedlægges.

§ 8.

Huusfliden maa i det Hele taget ansees paa en ønskelig Maade fremadskridende; for Mandkjønnets Vedkommende viser den sig fornemmeligen ved Forarbeiden og Istandsættelse af de Redskaber, som udfordres til Fiskeriets og Jordbrugets Drivt, med Tilvirkning af den saakaldte Skindhyre; enhver Familie hjælper sig saavidt muligt selv ved de almindeligviis forefaldende Udbedringer, Huusvæsenet har Krav paa, hvoraf følger, at Almuen lægger sig efter forskjellige Haandteringer, og er deri ret nethændet. Ved Spinden, Strikken og tildeels Vævning søger Qvinden at forarbeide, hvad der fornødiges til Beklædningen, men da det og under Mændenes Fravær ikke alene ved Vinterfiskeriet i Lofoden, men og tildeels paa andre Aarets Tider der ved

Fiskeri og Reiser paahviler hende at sørge for Husets Behov i alle Details, maa der vistnok end paa fleste Steder tiltrænges Forsyning ved ei ubetydelige Indkjøb af fornemmelig Vadmel og Lærreder. Der kan saaledes kun i sjeldne Tilfælde være Spørgsmaal om at afhænde hvad der ved Husfliden i antydede Retning produceres, hvorvel Adskillige beskjæftige sig med Spinden, Vævning, Syen, Tilbereden af Skind, m. v. for Betaling, dog Alt inden Distrectet. Opgave over i Periodens Løb byggede Skibe (de her saakaldte Jægter) vedlægges underdanigst; en Jægt, der anslaaes at rumme omtrent 3000 Voger Fisk, tiltrænger almindeligviis 6 Mands Besætning, Skipperen medregnet.

en	Do.	Do.	4000	Voger	8	Do. Do.
en	Do.	Do.	5 à 6000	Voger	10	Do. Do.
en	Do.	Do.	8000	Voger	12	Do. Do.

I Vefsens, men fornemmelig i Ranens Præstegjeld er i Aaret

1836	forarbeidet til Afhendelse	265	Baade.
1837	. . . . .	292	do.
1838	. . . . .	260	do.
1839	. . . . .	368	do.

For sidstafvigte Aar har detailleret Oplysning i saa Henseende ei været at erholde, men efter al Rimelighed overskrider Antallet ikke 200.

I Nordbinddalens Sogn forarbeides almindeligviis kun 2 à 3 Baade aarlig, i Saltdalens Aar til andet omtrent 57, i Beyerens Sogn, Foldens, Lødingens og Ofodens Præstegjelde kun saare faa; hvorvel Jægt- og Baadbyggeriet beskjæftiger adskillige Individer, ere disse ikkun periodisk sysselsatte dermed som Bierværing, og udføre iøvrigt deres sædvanlige Dont som Gaardbrugere, Fiskere; Materialet til Jægterne erholdes vel for enkelte i Districtets Skove, men anskaffes iøvrigt fra sydligere Egne; Baadene derimod bygges af Egnenes Producter, og have hidtil afgivet temmelig betydelige Indtægter især for Ranens Præstegjeld, men, da Proprietærgodsernes Skove, fra hvilke Exporten i det Væsentlige ved Leilændingene skeer, i sørgelig Grad derved ere medtagne, ville vistnok mange Indskrænkninger deri nødvendigviis blive og ere tildeels allerede paabudne. Fra Saltens District hører det til Sjeldenhederne at kunne anskaffe en saakaldet Fembørings 10 á 12aaret Baad uden fra Almindingsskovene i Saltdalens Præstegjeld, men disse ere gjennem en lang Række af Aar meget forhugne, og aldeles utilstrækkelige til at fyldestgjøre alle de Begjæringer, der indløbe om Indvilgen af Hugst i dem. Jagt drives formeentligen ikke i den Grad, som ønskeligt vilde være, da her foruden det almindelige Fuglevildt i Mængde, ogsaa findes en stor Deel Harer, Ræve, Ulve, og paa enkelte Steder, men ei til synderlig Forulempen, Bjørne. Almindeligviis er det Finner, som afgive sig med Skytteri, men da de fornemmeligen lægge sig efter Fugl, og benytte Risler, kan Fordelen ei blive saa betydelig; — paa Øerne ved Havet og i Mundingen af Fjordene haves og en just ikke ganske liden Indtrade ved Indsamling af Duun og saakaldte Udfugleæg (af vilde Fugle) særdeles hvor de Steder, Fuglen i Mængde søger hen, kunde fredes. Fragtfarten skeer almindeligviis paa Jægter, af hvilke en stor Mængde 2 Gange aarlig passere til Bergen, vel og til Christiansund og Trondhjem med Fiskevarer, og ere desuden for en stor Deel i Brug som Bygdefaer ved at føre Almuens Fornødenheder til Vinterfiske, saavidt de ei medbringes paa Baad, og ved efter 12te Juni at afhente den i Lofoden gjeldhængte Fisk; desuden sendes en Deel Fartøier directe til Nummedalen efter Træmaterial, men end flere søge did paa Retour fra Byerne sydfor, naar de ei vedbørligen ere ladede med Fragtgods; adskillige Fartøier afgaae ogsaa aarligen til Tromsø og Hammerfest. Fragten er almindeligviis i Forhold til, om Afskibningen foregaaer fra Helgeland, Salten eller Lofoden til Byerne, 7 til 8 à 10 ß. pr. Vog Fisk og 48 til 60 à 72 ß. for Tondegods, desuden oppebæres i Fragt for Vinterfiskeriet sædvanligviis paa Helgeland hver 12te og i Salten hver 15de Vog Fisk; Skipperen eller Styrmanden beta-

les almindeligviis fra 25 til 35 Spd. for hver Reise, naar ei Engagement er truffen om Løn for Aaret, hvilket nok jevnligen er Tilfældet, og da formeentligen udgjør omtrent 80 Spd. eller mindre, naar andre Indtægtskilder, som f. Ex. Vinterroer (Brug, eller særskilt Anledning til Indtægt af Vinterfiskeriet) ere indrømmede; Mandskabet betales næsten altid for Reisen, og erholder hver for sig 8 à 10 Spd. paa egen Kost. At Jægtbruget maa svare god Regning, naar Fartøiet har behørig Ladning og kan benyttes til de sædvanlig paaregnede Stevns- og Vinterreiser, maa vel ansees utvivlsomt, men Fordelen taber sig naturligen forholdsviis, som mindre Fragtgods kan indlades, og med Jægten ei kan foretages mere end een Stevnstour, hvilket igjen beroer paa Fiskeriernes Udbytte; da derhos i senere Aar det ei er saa sjelden, at Almuesmænd forene sig om Anskaffelse af Fartøi til hovedsageligen egne Producters Fremførsel, Concurrencen saaledes bliver større, og de afskibende Varer at fordele i flere Fartøier, ville Indtægterne for Tiden ei kunne siges at være uden lidet betydende. Landtransport af Varer existerer ikke i dette District, hvor al Communication Præstegjeld, ja endog Sogne imellem, paa et Par Undtagelser nær, maa skee tilsøes; til hvilket Beløb, Intraderne ved Fragtfarten maatte kunne i de her omspurgte Aar anslaaes, vil det ikke kunne lykkes Amtet at antyde. I Helgelands Fogderi gives 39 Handelsmænd, hvilke tillige ere Gjæstgivere, i Saltens 34 og i Lofodens 52 —, samt desuden i Salten 2de Gjæstgiversteder, og i Lofoden 1, med hvilke Ret til Handel ei er forenet; ikke alene til Handelsmændene, der, paa enkelte Undtagelser nær, ere nogenledes, Mange endog rigeligen forsynede med de Varesorter, Almuen tiltrænger, afhænder eller for det meste borttusker den fine Producter, men vedbliver end med betydelig Afskibning for egen Regning i Stevnstiderne, og faaer efter Requisition Varer tilbage, hvilke hjemføres fragtfrie; ligesom derhos betydelig Omsætning finder Sted under Lofodfiskeriet, saaledes er Samhandelen med Tromsø og tildeels Hammerfest ei af ringe Betydenhed, især fra Lofodens og for en Deel Saltens nordligere Egne. Paa Sleipnæs og Tilrums, men fornemmeligen Bjørns Markeder i Helgelands District, hvilke stærkt søges af Handelsberettigede fra sydligere Byer og Fogderiets egne Handelsmænd, foregaae betydelige Transactioner, saa og med det saakaldte Tiendebytte; ligeledes hjemføres en Deel Russemeel af dem, der drive Sommerfiskerierne i Finmarken. De Producter, Almuen har til Afsætning, er fornemmeligen tørret Fisk (som raa sælges den i stor Mængde under Vinterfiskeriet — Rogn, Tran, men ogsaa Baade, Aarer, særdeles paa Bjørns Marked) Fedevarer af alle Slags, Fieder, Duun. Som Binæring anføres vel og retteligen Klipfisktilvirkningen, der for det meste foregaaer ved de i Bergen og Christiansund hjemmehørende Fartøier, og afkaster nogen Fordeel for Hammerø, Stegens, Foldens, Bodø og Gilleskaals Præstegjelde, men hvilken bliver forholdsviis mindre, jo ringere Indkjøbet af Raafisk har været; ved nævnte Slags Arbeide beskjæftiges ogsaa tildeels Børn; Betalingen erlægges almindeligviis saaledes: for Tørreplads 4 à 6 Spd. — at vadske Fisken pr. Hundrede 12 ß. og i Dagpenge under Tørringen 24 ß. for Vorne, og 12 à 20 ß. for Børn uden Hensyn paa Kjøn.

Her bør maaskee ei lades uberørt, at Amtet ved flere Leiligheder har tilladt sig at henlede overordnede Authoriteters Opmærksomhed paa det for Districtets Velvære formeentlig mindre heldige Indvirkende i, at Handelsmændene som oftest tillige ere Bygdefaersskippere, hvorved Almuens væsentligste rørlige Gods er i deres Værge, og et Afhængighedsforhold, som let kan have skadelige Følger, saaledes opstaaer.

§ 9.

Uagtet, som ovenanført, flere af de henrundne Aar, fornemmeligen 1836 og 1837, faldt saare mislige ud, ikke alene hvad Korn- og Høavl betræffer, men og ved mindre heldige Fiskerier, hvilket Alt nødvendigviis maatte virke skadeligt i oeconomisk Henseende, troer Amtet dog at have Foie til at udtale dets Formening derhen, at ei uvæsentlig Fremadskriden til en bedre Tingenes Orden, ved omhyggeligere Paagagten af hvad, der vedrører de oeconomiske Interesser, og bidrager til deres Fremme, viser sig, at imidlertid Hang til uforsvarligen at tage paa Credit endnu er i ei uvæsentlig Grad herskende, samt at den saakaldte Sommerhandel

med fremmede Fartøiførere endnu paa en ødelæggende Maade drives, saa ofte det skjult kan skee, hvilket ei er vanskeligt i dette vidtløftige og for Communicationen høist besværlige District, særdeles da Almuen næsten bestandig holder sammen med de ofte fra Havn til anden Omfarende, — er desværre umiskjendeligt.

Saare trykkende falder derhos Byrden for dette Amt ved Tolderlæggelse saavel af hvad der consummeres, som af Fiskeproductionen, men dog især ved Tienden, i hvilken sidste Henseende ovenmeldte i Bergen naadigst anordnede Commission er forelagt Andragende og Forestillinger fra forskjellige Egne her i Districtet.

ad. a. Tabellarisk Besvarelse underdanigst afgiven og vedlagt.

b. En Tjenestekarls Løn varierer mellem 18 à 20, ja endog over 30 Spd.; er Beløbet mindre høit ansat i Penge, pleier gjerne et eller andet byrdefuldt Baand at paalægges Husbonden; det sædvanligste er i saa Fald visse Beklædningsstykker **in natura**, Dagsroer (en Sjettepart af Husbondens Fortjeneste ved en Karls Udbytte (fuld Lod) af Vinterfiskeriet); i enkelte Sogne skal det lykkes Tjeneren at kunne afslutte Overeenskomsten paa den Maade, at han har en vis Tid af Aaret, fornemmeligen Vinterfiskeriets, til egen Disposition, — driver dette særskilt ved Leiekarle, eller lade sig leie bort til nævnte Function (en Leiekarl ved Lofodfiskeriet betales som oftest med 12 til 15 Spd., leveres derhos Skindhyre med Sostøvler til Brug i bemeldte Tidsrum, og har frit Ophold), andre Steder reserverer Tjeneren sig Ret til at forarbeide for egen Regning en Baad, eller at have forholdsviis Andeel i hvad Husbonden ved en eller anden Binæring fortjener, og hvortil Drengen benyttes.

Tjenestepiger lønnes med fra 5 til 15 Spd., og i Forhold til det mindre Beløb nogle Reqvisiter **in natura** af 2 à 3 Spd. Værd til Hjælp ved Beklædningen; en simpel Haandarbeider betales overhovedet med fra 20 til 28 ß. foruden Kost, og alligevel er det paa flere Steder og til enkelte Aarstider saare vanskeligt, ja ofte umuligt at faae Noget udrettet ved Leiede, hvilket nødvendigviis foranlediger, at Mangt og Meget bliver, særdeles hvad Jordforbedring ved Digegraven og Opdyrkningen betræffer, ufuldført; Dagløn til Qvindekjønnet ydes med 12 à 16 ß., Føden uberegnet.

c. Her i Districtet gives ikke Hovedveie, hvorimod der i senere Aar er virket Adskilligt for Bygdeveies Anlæg, uagtet de ofte store Vanskeligheder, som haves at bekjæmpe; i Brønø Præstegjeld er saaledes oparbeidet Vei over det saakaldte Aandulgeide 6,220 Alen, Brekeide 4,920 og Skileide 7000 Alen, foruden i Velfjorden, eller Nøstvigs Anner 5150 Alen; i Alstahoug Præstegjeld existerer for flere Aar tilbage Vei af henimod 1 Miils Længde; i Vefsens, hvor der til den indbyrdes Communication udfordres mange og forskjellige tildeels lange, besværlige og kostbare Veie, er heldig Begyndelse dermed skeet i f. og d. A., ligesaa i Ranen, hvor det samme gjelder, og hvor allerede haves, naar de adspredte mindre Strækninger tages under Eet, oparbeidet Vei i omtrent 2¼ Miils Længde; i Rødø Sogn haves ⅛ Miils Kirkevei, anlagt i Aaret 1835, — i Melø ligesaa ⅛ Miils, hvilken er i 1839 fortsat i omtrent ¼ Miils Længde, — i Beyerens Sogn er for mange Aar siden anlagt tildeels meget besværlig, i 1839 udbedret Vei af over 3 Miils Længde; i Saltdalens Præstegjeld er efterhaanden fra 1836 af anlagt og betydeligen forbedret den forud værende Bygdevei af omtrent 1½ Miils Længde; med Arbeide ikke alene paa Bygde- men og ny anlæggende Kirkevei vil blive fortfaret; i Bodø Præstegjeld haves en god for lang Tid siden anlagt Bygdevei i 1½ Miils Strækning; i Stegens er oparbeidet Kirkevei af omtrent ½ Miil, fortsat med ei ubetydelig Bekostning omkring det farlige Stegebjerg; i Hammerø er det saakaldte Præsteibedrag nu bleven i god farbar Stand saavel ved Broanlæg for at kjøre eller trække Baade over, som paa Siderne deraf for Kjørsel; i Lødingen er besluttet Anlæg af Vei i omtrent ½ Miils Længde, men dermed end ei begyndt; i Ofoden er Færdselen over Lavangseidet, 1 Miil, i 1839, lettet ved foretagne Oprydninger; i Dverbergs Præstegjeld kan passeres tillands omtrent en 5 Mile, og arbeides der fra 1839 omhyggeligen paa at udbedre de flere Steder, som ved Myrer og Stene vare mosommelige, tildeels farlige for Passagen; i Bø er siden 1839 paabegyndt deslige Anlæg,

hvormed er avanceret ½ Miil, men fortsættes; i Hasfels Sogn haves en for flere Aar siden anlagt ¾ Miils Vei, nu i meget god Stand; over Eidet mellem dette og Vaagens Sogn haabes Vei anlagt, og hvorom det Fornødne i længere Tid har været ventileret; fra Buksnæs til noget forbi Borge Præstegaard, en Strækning af 2 Mile, begyndtes i d. A. et Veianlæg, der i næste Aar skal være fuldført; i Flakstads Sogn skal og Vei oparbeides, men dermed har end ei været at begynde; foruden at de locale Forhold lægge væsentlige Hindringer for Veivæsenets Fremme, medføre enten de betydelige Omkostninger, som haves at udrede, hvor Arbeidet skeer ved Leiede, hvilket i fem Præstegjelde har været Tilfældet, eller og, hvor samme under kyndig Veiledning forrettes **in natura**, Ubevantheden hermed, at den mindre Velvillie, som paa enkelte Undtagelser nær almindeligen hos Almuen viser sig, hvor Spørgsmaal opstaaer om Veianlæg, i mærkelig Grad næres. I Forbindelse med Ovenstaaende bør maaskee ei lades ubemærket, at der paa flere Steder er viist megen Interesse og Beredvilligheb for at see Broer opførte over større Elve, endog der ei kunde være Anledning til egentlig Veianlæg.

d. Den befalede Opgave følger.

B. § 11.

Næst at referere til indsluttede Opgave, kan Amtet alene anføre, at foruden Bodø Præstegjeld afhente ogsaa ved given Leilighed Skjerstads og Saltdalens Varer herfra Stedet; de udensogns Boende afgjøre, som oftest ved Contracter, tildeels dog ogsaa ved Omtusken fornemmelig i Fiskevarer, hvilke sidste hovedsageligen udgjøre Betalingsmaaden for Samhandelen med Bodø Præstegjelds Indvaanere; imidlertid afskibe disse endnu fremdeles for største Deel Fiskevarer for egen Regning især til Bergen, hvorfra det Hovedsageligste af Tiltrængende hjemhentes; Aarsagen til, at denne Districtets eneste By ikke er gaaet hurtigere fremad, er ei alene at søge i nævnte Omstændighed, men og i hvad der forud er berørt om Samhandelen med hidsøgende Fartøier.

§ 12.

Af Skippere gives Ingen, der har Borgerskab hersteds.

§ 13.

Schematisk Fortegnelse følger; da hverken Byen eller Omegnen kan blive vedbørligen hjulpen hos de her etablerede Haandværkere, tiltrænges meget Arbeide udført andetstedsfra; reisende Haandværkere erholde desaarsag fordeelagtig Sysselsættelse.

§ 14.

Byens Grund, forsaavidt den ikke er bebygget, benyttes af Indvaanerne til Torvskjær, Havnegang, og en Deel er, indtil der bliver Spørgsmaal om Udviisning til Byggetomter, midlertidigen paa Begjer overdragen Enkelte mod billig Afgift og Forpligtelse at indhegne og opdyrke den; de befalede Opgaver følge; en Tjenestekarl lønnes fra 20 til 35 Spd., Tjenestepiger fra 10 til 18 Spd.; simple Haandarbeidere betales almindelig med 24 Skilling og frit Ophold; Byens Gader af tilsammen omtrent ⅛ Miils Længde ere ei brolagte, men ellers i god Stand.

Bodø den 31te December 1841.

Underdanigst
Stabell.

Finmarkens Amt.

Til Kongen!

Ifølge Deres Majestæts naadigste Resolution, dateret 23de December 1839, meddeles herved underdanigst Beretning om Finmarkens Amtsdistricts oeconomiske Tilstand for de sidste 5 Aar indtil Udgangen af Aaret 1840.

A. I Øst-Finmarkens Fogderi.

1. Jordbruget.

Dette begrunder ingensteds i Fogderiet nogen Næringsvei. Forsøg med Kornavl vides i de sidste 5 Aar ikke at være anstillet. Derimod har paa søndre Side af Varangerfjorden forhen, dog ikke i de 2de sidste Aar, enkelt Mand forsøgt Potetesavl uden Held, ligesom ubetydelig Havedyrkning (bestaaende af Næper, Kaal, Gulerødder og deslige) aarligen har fundet Sted ved Handelsstederne i Thanen og Næsseby. Efter Climatets Beskaffenhed synes Næpeavl at ville lykkes bedst, ligesom Haugedyrkning paa de fleste Steder vilde afgive Kjøkkensager til indskrænket Huusbrug, og Potetesavl udentvivl ogsaa i Lebesby, Thanen og ved Fjordene paa søndre Side af Varangerfjorden, maatte i de fleste Sommere give endeel Udbytte. Angaaende Høavlen vil det Fornødne blive anført under næste No.

Som Bilag vedlægges her Fortegnelse over Jordbrugene m. v. i Fogderiet. Det bemærkes herved, at de fleste Pladse, som Indvaanerne bruge, tilhøre Staten og saaledes ikke ere matriculerede, idet Jorduddelingen efter Resolution af 27de Mai 1775 endnu kun er for en Deel fremmet i Lebesby og Kjøllefjords, Thanens og Næsseby Thinglauge, men aldeles ikke i Vadsø, Vardø og Polmaks Thinglauge.

2. Fædriften.

Det antages, at de ved den sidste Folketælling fremkomne Opgaver over Creaturholdet ere stemmende med det virkelige Forhold; dog gjelder dette maaskee i mindre Grad om Rensdyrholdet paa Grund af Fjeldfinnernes Fordom mod at gjøre Rede for deres Eiendom. Antallet af Heste er nu i Landdistrictet (Vardøhuus Fæstning medregnet) 5, foruden at der i Vardø By er 1 og i Vadsø By 4 eller baade i Landdistrictet og Byerne 10 Stykker. Ligeledes antages Antallet af Køer og Faar i det Hele at være tiltaget; kun i Lebesby og Kjøllefjord er Fædriften og andre Næringskilder formedelst Almuens forarmede Forfatning aftagne. Tilvæxten falder derimod paa Vadsø, Næsseby og Thanens Thinglauge. Af Geder og Svin er et ubetyde-

ligt Antal; af de sidste kun 2de i Landdistrictet og 10 i de 2de Byer. Om Hesteracens Forbedring kan der ei være Tale, og vides heller intet at være gjort for Forædling af stort Qvæg. Derimod er Faareracen forbedret ved Indførelse af spanske Faar til Vardøen, hvorfra den udbredes til de øvrige Dele af Districtet.

Forbedring af England har kun i ringe Grad fundet Sted. Ligesom tilforn avles Hø fornemmelig i Thanen, Næsseby og paa søndre Side af Varangerfjorden, hvorimod egentlig Dyrkning deels slet ikke, deels i Almindelighed kun i ringe Grad finder Sted forsaavidt Træer borthugges og Gjødsel udbringes samt Indhegning opføres. Indhegning af Engslaatterne er nu almindelig indført i Thanen og benyttes ogsaa tildeels i Næsseby, men ei paa andre Steder.

De Heste, som holdes, bruges til Transport af Brænde, Vand og deslige. I Thanen og Næsseby bruges meget Kjørorer til lignende Øiemed. Paa nordre Side af Varangerfjorden bruges ikke synderlig Hø til Kreaturfoder, hvorimod mest Rensdyrmose, som faaes fra den modsatte Side af Fjorden. Herforuden bruges til Kreaturføde Tarre, Tang, Fiskehoveder og Birkeriis og paa Vardøen Cochleare.

I Sommertiden, at regne fra omtrent **medio** Juni og hen i October, eller i 4 Maaneder, holdes Kreaturerne i Marken, og antages Havnegangene overalt at være gode. Til et ubetydeligt Antal kan Hø, formedelst Brugen af de andre Surrogater, være mindre fornødent. Derimod vil dette tiltrænges under Forudsætning af et mere forøget Kreaturhold. Ligesom Vigtigheden af saadant for Districtet især med Hensyn til indfaldende mislige Fiskerier indsees, saaledes maatte Høavling meget vel i det Større kunne drives paa søndre Side af Varangerfjorden, i Thanen, Lebesby og Næsseby.

Ligesom Indvaanerne i Thanen og paa søndre Side af Varangerfjorden udentvivl ere i Opkomst med Hensyn til Fædriften, saaledes synes man af Fremtiden at have Grund til at haabe mere. Til at fremme denne vil blandt andet Uddelingen af Statens Jord til privat Eie samt Brugen af Indhegninger bidrage meget. Da extraordinaire Uheld i de sidste 5 Aar ikke vides at være overgaaede Renhjordene, er det rimeligt, at de ere forøgede.

Trang til Fedevarer er ikke betydelig, da Lever og Tran meget bruges af Almuen. Imidlertid tilføres omtrent ½ Part af det Smør, som bruges, fra andre Steder (nemlig fra Trondhjem til Vardøhuus Fæstning og forøvrigt fra Finland) og af Talglys Alt fra andre Steder (Trondhjem og Rusland).

3. Skovvæsenet.

I de forrige Fællesdistricter er Furu- og Birkeskov. Af den sidste findes derhos Noget i Thanen, Næsseby og Lebesby. Nordre Deel af Vadsø, Vardø og Kjøllefjords Sogne ere saa at sige aldeles blottede for Skov. Angaaende Skovenes Beskaffenhed bemærkes, at Birkeskoven paa søndre Side af Varangerfjorden aarligen skal formindskes, saa at Skoven bliver mere og mere fjernet fra Søen. Ligesaa aftager Skoven i Næsseby, hvor deraf allerede er ubetydeligt. Ufornuftig Omgang med samme, og det betydelige Forbrug af Brænde, hvorved Vardøhuus Fæstning især kommer i Betragtning, bidrager hertil. Paa Thingene flere Gange gjorte Advarsler for Almuen om hensigtsmæssigere Brug af Skoven, have ikke frugtet. I Thanen og Lebesby, i hvilket sidste dog nu kun er ringe Skov, ligesom den i førstnævnte Thinglaug ogsaa er knapt tilstrækkelig i Tidens Længde, behandles Skovene ogsaa ilde, medens sammesteds er forholdsmæssig Færre, som trænge dertil, og Dele af Strækningerne tildeels ere udviste til særskilt Brug for enkelt Mand — en Foranstaltning, som ogsaa andre Steder maatte være nyttig, men i Vadsø Sogn ikke saa vel kan fremmes, da Skoven tiltrænges af Mange, som ikke bruge Pladse, hvortil Dele af samme kunde henlægges.

Mangelen af Skov troes at have medvirket til Formindskelse af Folketallet i Kjøllefjords og Vardø Thinglauge, hvor Almuen forøvrigt til Brænde hjælper sig med Torv og Rækveed, hvilken sidste nu i mindre Mængde skal opdrive. Da Furu ei aavirkes til Brænde og det Opsyn, som det Offentlige nu fører med Furuskoven fra 1836 af, stifter megen Nytte, er dennes Ødelæggelse mindre at befrygte. Indvaanerne be-

nytte Furuskoven, mod Betaling til Statscassen, efter aarlig paa Thinget sættende Tart, til Baade og Huse. Herforuden erholdes og tiltrænges Træmaterialier fra Rusland. Da Saugbrug ikke existerer, tabes noget af Skoven derved, at Træer arbeides til Bord med Øxen.

Skovproducternes Arter blive efter det Anførte Brændeveed, Baadveed, med Øxen tilhugne Bord og Huustømmer. Der aavirkes af samme naturligviis kun til Indvaanernes eget Behov.

Da Vadsø og Næsseby Sognes Folkemængde er forøget, er det en naturlig Følge heraf, at Aavirket af Skovene er i Tiltagende. Det antages ogsaa, at Almuen er begyndt at faae større Lyst end forhen til Brug af Træhuse, Noget der menes at være meget fordeelagtigt for dens Fremadskriden i Reenlighed og Vindskibelighed. Nordmændene have for det meste Træhuse, hvorimod Finnerne fremdeles have Hang til Brug af Torvgammer.

Torv bruges til Brænde i Vardø og Vadsø Sogne og i ubetydelig Grad i de øvrige Sogne. Torvmark findes paa de fleste Steder i Districtet. Ligesom Saugbrug ikke existerer, saaledes finder Kul og Tjærevirkning ikke Sted.

4. Fiskeri.

Nøiagtig Opgave over Qvantiteten af de forskjellige Arter af Fisk, som i Østfinmarkens Fogderi, hvor Fiskeriet overalt for de Indvaanere, der ei ernære sig af Rensdyravl, er Hovednæring, i de sidste 5 Aar er fanget, — kan ikke gives, især fordi man ei bestemt kan vide hvormeget Almuen har afsat til Russerne i Makketiden; ligesom Tiendetagernes Beregninger i saa Henseende ikke med Nytte kunne bruges, da Tiendesvig ikke skal være ualmindelig. Efter et Overslag antages, udenfor hvad som er medgaaet til Huusbrug, i de 5 sidste Aar Fangsten at have udgjort:

471,900 Voger raa Torsk, i hvilket Tal dog indbefattes noget Hyse (Kolje), Sei, Qveite (Hellefisk) samt Lange, Brosmer og deslige, som dog er ubetydeligt.

44,400 Voger raa Sei.

6,000 Voger raa Qveite; hvilket tilsammen udgjør:

522,300 Voger raa Fisk, der som Tørfisk efter Forhold overhovedet 4 : 1 udgjør 130,575 Voger Tørfisk og for hvert Aar 26,115 Voger Ditto. Af Fangsten falder omtrent $^9/_{13}$ Dele paa Vadsø og Næsseby Thinglauge eller Varangerfjorden, $^2/_{13}$ paa Thanens samt $^1/_{13}$ paa hvert af Vardø og Lebesby og Kjøllefjords Thinglauge. Omtrent $^1/_6$ Deel af den saaledes opgivne Fangst anslaaes at være forbrugt af Indvaanerne selv.

Fiskeriet har i omhandlede Tidsrum været temmelig lige hvert Aar, taalelig godt i Varangerfjorden og Hopsfjorden i Thanen, men daarligt overalt ved Havkysten, hvilket ogsaa de opgivne Resultater bekræfte. Larefiskeriet i Thana-Elven er ubetydeligt, saa det maa betragtes som noget Overordentligt, at faa Tønder Lar udskibes derfra til Rusland. Til Fiskefangsten kommer derhos Udbyttet af Tran, der antages aarligen at have udgjort til Afsætning 800 Tønder og til Indvaanernes eget Brug 500 Tønder, tilsammen 1300 Tdr. eller for 5 Aar . . . . . 6500 "

Omtrent $^2/_5$ Dele af den hele Fiskefangst gaaer til Rusland, hvilken for det Meste afsættes i utilvirket Stand, umiddelbar af Almuen til Russerne. Det øvrige afsættes som Tørfisk (mest Rundfisk, Rotskjær mindre og andre Sorter Tørfisk ikke) til Handlende fra Hammerfest, Tromsø og Trondhjem, udskibes til Kjøbenhavn og forbruges, deels virket og deels uvirket, af Indvaanerne. Tranen afsættes ikke til Russerne. Ved denne, som ved Fiskeriet overhovedet, er at mærke, at en Deel af Udbyttet ei kommer Indvaanerne tilgode, men medtages af de aarligen her fiskende Nordlændinger (omtrent 100 à 200 Personer). Det Samme gjelder ogsaa om hvad som fanges af Russere, der benytte sin Ret til at fiske 1 Miil fra Kysten (aarligen i sidste 5 Aar efter Middeltallet 120 Mand).

I Fiskens og Tranens Tilvirkning antages desværre ingen Forbedring at være indtraadt. Det er en bekjendt Sag, at Almuen i saa Henseende lader meget tilbage at ønske, og det er misligt, at de Handlende ikke i denne Henseende gjøre noget, for at rette paa dette Onde, der nødvendigen bringer Productionen i Miscredit i den almindelige Handel. Det har saaledes været Tilfældet, at Tørfisk er retourneret fra Kjøbenhavn som uafsættelig. Saalænge imidlertid de Handlende i Varangerfjorden, hvorom her fornemmelig bliver Spørgsmaal, modtage og betale godt og slet tilvirket Vare, uden at gjøre saa at sige nogen Forskjel, er Forandring til det Bedre ikke at vente.

Med Hensyn til Fiskeredskaber antages derimod, at Forbedring er indtraadt. De slette russiske Angler ere overalt afskaffede og i dets Sted benyttes de bedre engelske. I Varangerfjorden, hvor Haandsnøre ikke benyttes, men Fangsten foregaaer med Line og Nodt, ere tillige Seigarn blevne temmelig almindelige. Ved Havkysten har synderlig Forbedring ikke fundet Sted; dog har Line begyndt at komme i Brug i Vardø og især i Thanens Sogn, i hvilke Sogne ogsaa Enkelte have Nodt. Forøvrigt bruges til Fiskeriet, udenfor Varanger- og Hopsfjorden, mest Haandsnøre. I det Indvaanerne i Vardø og Lebesby og Kjøllefjords Thinglauge, formedelst Mangel af Baade og Redskaber m. V., ikke drage den Fordeel af Fiskeriet som de ellers kunde, er Nordlændingens og Russernes Fiskeri herfor et afgjørende Beviis. Disse have Redskaber til at fare længere ud i Søen, og Nordlændingen driver desuden Haakjerringfangst, der, om Fiskeriet forøvrigt slaaer feil, altid vil skjænke en Deel Udbytte. Haakjerringfiske befatte Indvaanerne sig i Almindelighed ikke med. Nordlændingerne fange og afsætte derfor, uagtet de kun fiske til Slutningen af Juli, forholdsmæssig langt mere Fisk til Russerne end Indvaanerne.

Aarsagen til at Larefiskeriet i Thanen nu kun giver Ubetydeligt af sig, formodes at hidrøre derfra, at Fisken har taget Retning andetsteds hen eller fra Aftagen i Dyrenes Mængde, hellere end fra Mangel paa Drivt og Midler hos de Fiskende. Udenfor Varangerfjorden og Hopsfjorden, hvor godt Vaarfiske har fundet Sted, foregaaer Fangsten væsentligen alene om Sommeren (fra Juni til August inclsv.). I Kjøllefjord, hvor Vinterfiske fordum skal have givet godt Udbytte, benyttes dette nu ikke.

Ved disse Bemærkninger om Fiskeriet er taget Hensyn til Vardø og Vadsø Kjøbstæder, der tillige ere at betragte som Fiskevær.

5. Bergværksdrivt.

Denne Næring existerer ikke i Districtet.

6. Fabrik- og Haandværksdrivt.

Af Fabrikker og Manufacturer kan for Landdistrictets Vedkommende Intet anføres. Heller ikke existerer egentlig Haandværksdrivt, uden forsaavidt enkelt Person, ved Siden af anden Næring lader sig benytte til Smede- Snedker- Tømmer- og deslige Arbeide, samt Baadbyggeri. Naar undtages Baadbyggeri, hvorom Mere nedenfor, savnes aldeles duelige Haandværkere. Kun haves ved Vardøhuus Fæstning, forsaavidt denne er at regne til Landdistrictet, 1 Snedker og en Smed.

7. Binæringer.

A. Huusflid.

Denne befinder sig fremdeles paa et lavt Trin. De til Fogderidistrictet flyttede Finlændere overgaae gjerne i saa Henseende Indvaanerne. Gjenstandene for Huusflid ere: Hampspinden og Forfærdigelse af Fiskeredskaber, Forfærdigelse af Vadmel, Undertrøier, uldne Teppener (Græner), Strømper og Vanter. Productet er for det meste til Familiens eget Behov og saagodtsom Intet afsættes udenfor Districtet. Almuen maa kjøbe en Deel Vadmel og Klæde saavelsom Undertrøier. Til Spinden bruges endnu tildeels Haandteen, hvorimod de af det Offentlige uddeelte Spinderokke ogsaa benyttes. Til Vævning haves tildeels ikke ordentlige Vævestole.

B. Skibs- og Baadbyggeri.

Baadbyggeriet er i Opkomst. De fleste Baade, som i Districtet tiltrænges, bygges her. En 20 à 30 Personer antages deraf at have god Fortjeneste, uden at Nogen hermed udelukkende beskjæftiger sig. I Sommeren 1840 blev i Vadsø Sogn bygget en Baad eller Jægt, der antages at være over 6 Commercelæster drægtig.

C. Jagt.

I Districtet fanges Bjørne, Ulve, Ræve, Oddere, Sælhunde, Harer og af Fugle fornemmelig Ryper. Jagten drives mest af Finnerne, der udmærket vel forstaae sig paa samme. Udbyttet antages at være af Bjørne over 1, af Ulve 2, af Ræve 100 og af Oddere 10 Stykker for hvert Aar. Forøvrigt kan Udbyttet af Jagten, som ikke udgjør særskilt Næringsvei for Nogen, ikke opgives.

D. Fragtfart og Landtransport af Varer medfører i dette Fogderi ingen Fortjeneste.

E. Nogen Handel med Landmandens Varer kan der ei synderlig være Tale om, da Landvæsenet i saa liden Grad her producerer noget. De i Thanen og paa søndre Side af Varangerfjorden Boende afsætte en Deel Smør til Forbrug i Districtet, medens mere Tilførsel til sammes Behov faaes fra Finland. Af Fjeldfinnerne afsættes til Forbrug i Districtet Rensdyrkjød og Renskind, hvorhos en heel Deel af sidstnævnte Slags og Rensdyrhorn kjøbes af de Handlende, for at afsættes, de første til Russere og de sidste til Kjøbenhavn. Til Indvaanernes eget Brug saavelsom til Handelen erholdes en Deel Fjær.

Landkræmmerierne i Fogderiet ere ialt 11 (af hvilke dog de 3 kun drives i Sommertiden og 1 alene om Vinteren) og er med disse i Almindelighed forenet Gjæstgiverhold. Handelen med disse foregaaer meest med Fiskerens Producter, og er alle Landkræmmeres Handel tilsammen omtrent at sætte ved Siden af de i Fogderiet værende 2de Kjøbstæders. Endeel af Districtets Producter henføres af Producenten til Kræmmerleierne og Kjøbstæderne, og en Deel afsættes paa hans Hjemsted til russiske Fartøier.

Et Marked holdes aarligen ved det Indre af Varangerfjorden, nemlig Carlsbotten, i Begyndelsen af December. Hidtil har dette Marked, uagtet søgt af de fleste Handlende i Vadsø og Vardø Byer, ikke været synderligen Afsætningssted for Districtets Producter. De norske Fjeldfinner ere paa bemeldte Tid af Aaret i Almindelighed langt borte. Den Omstændighed, at Brændeviinssalg før har været forbudt, troes ogsaa at have været skadeligt for Markedets Opkomst.

F. Æg- og Duunsamling finder næsten alene Sted i Vardø Sogn og er ligesom Indsamling af Multebær, ikke af Betydenhed. Grunden til Fugleværenes Aftagen maa være, at de ikke fredes. Paa Øerne ved Vardø, de eneste, som nu vorde fredede, er erholdt i de sidste 5 Aar omtrent 150 Marker renset Duun og 20,000 Stykker Æg aarligen, er . . . . . 750 m/ renset Duun og 100,000 Styk. Æg.

Hvad Districtets Tilstand i Almindelighed betræffer antages, at samme i de sidste 5 Aar er gaaet fremad, medens den med mere oplyste og sædelige Beboere kunde være bedre end den er. Iøvrigt bemærkes:

1. Over de i sidste 5 Aar thinglæste og aflæste Gjeldsbreve m. V. følger Tabel. Heraf erholdes imidlertid for dette Fogderies Vedkommende kun liden Veiledning til Bedømmelse af Forholdene. Almuen er paa de fleste Steder i Regningsgjeld til de Handlende, og ansættes denne til for hele Districtet, Byerne Vadsø og Vardø medberegnede, omtrent at udgjøre 10,000 Spd. Meget af denne Sum vil udentvivl aldrig blive betalt. Almuen, især i Næsseby og Lebesby Sogne, attraaer selv ikke at befries for samme, idet de sædvanligen kun søge at erhverve for strax at fortære. Gjelden troes i de sidste 5 Aar ikke at være tiltagen, og der gives i Vadsø Sogn en heel Deel gjeldfrie Familier, ligesom ogsaa i Næsseby og Thanen, i hvilke sidste endog undertiden de Handlende skulle staae i temporairt Gjeldsforhold til enkelte velstaaende Almuesmænd. Fjeldalmuen er gjerne gjeldfri.

2. Ordentlige Tjenestefolk især af Qvindekjønnet savnes overalt i Fogderiet, da de Unge, formedelst den lette Adgang til at ernære en Familie, tidligen sætte egne Huusholdninger. Aarslønnen for en Tjenestekarl varierer fra 16 til 26 Spd. og for en Tjenestepige fra 7 til 12 Spd. Dagarbeidere lønnes med 1 Ort 16 ß. à 2 Ort 12 ß. paa egen Kost. Tjenestefolkene fordre i Almindelighed at holdes godt, medens deres Arbeide en stor Deel af Aaret er kun ringe.

3. Oparbeidede Kjøreveie existere ikke uden forsaavidt ubetydelige saadanne Veie findes paa Vardøen, nemlig i Nærheden af Fæstningen og mellem denne og Byen.

4. Bygdemagaziner findes ikke.

5. Sparebanker og Assuranceforeninger haves heller ikke.

Som leilighedsvis ovenfor berørt er Vindskibeligheden og Sædeligheden hos Folket ikke saadan som det var at ønske. Meget tilbage staae i saa Henseende de paa nordre Side af Varangerfjorden samt i Lebesby Boende, hvor Drikfældighed og Mangel paa Sands for Erhverv og Mennesket værdigt Liv paa en ubehagelig Maade fremtræder. Fra de førstnævnte danner dog det i de senere Aar meer og meer af Nordmænd beboede Sted Ekkerøen en hæderlig Undtagelse. Ligesaa fortjener at berøres, at endeel Finner i Næsseby Sogn (nemlig Carlsbotten) i de senere Aar ere gaaede fremad i Ordentlighed og Velstand. Fremdeles haves en mere ordentlig og driftig Almue i de forrige Fællesdistricter. Da disse Steder, som i Fortiden formeentlig neppe beboedes, i de senere Aar ere blevne mere befolkede, uagtet de derfra i den mere ugunstige Aarstid farefulde Søreiser have bortryddet mange Mennesker, kunde bemeldte afsondret beliggende Egn, der udentvivl er udstyret med Fordele ved Clima, Skov og Græsvæxt, fortjene det Offentliges Opmærksomhed. Neidenlapperne (omtrent 8 Familier), som deels have Ren, deels nære sig ved Fiskeri, men indtil denne Tid ikke have været behandlede som Norske, men derimod efter Sigende svaret Skatter i Rusland, ville nu, overeensstemmende med deres Ønske, blive i alle Henseender behandlede som Undersaatter af dette Land.

At Districtet er i Tiltagende, kan ikke anvendes paa Stederne ved Havkysten, hvor snarere det Modsatte er Tilfældet, forsaavidt angaaer Folketal og Formue. Aarsagerne hertil ere formeentlig slette Fiskerier og Mangel paa Skov m. M.

Fjeldfinnernes Tilstand antages at være den samme som forhen og deres Formue er snarere forøget end formindsket. De høist skadelige Rentyverier og Anmærkning af Eiendomsreen formodes at være aftaget, uagtet de vistnok ikke ere ophørte.

Til Vadsø og Næsseby Sogne ere flere Finlændere (Qvæner) i de senere Aar indvandrede. Uagtet det for det Meste er de mindre dygtige Lemmer i sin Hjemstavn, som søge til Finmarken, ansees deres Nedsættelse sammesteds dog for en Fordeel. Til Fortrængsel for Indvaanerne have de dog ikke været. Det er kun Skade, at mange af disse Folk have Hang til idelig Flytning fra et District til et andet.

Vardø Kjøbstad.

1. Handel.

Denne drives nu alene af een Kjøbmand, hvorvel en Andens Enke endnu har Handelsret i Byen. Ved Handelen benyttes kun een Betjent. Samhandelen med Landdistrictet kan ikke være betydelig formedelst den nærboende Almues ringe Antal, og dens Frihed til at afsætte sine Producter i Makketiden til Andre end Stedets Handlende. Handelen paa det ene i Sognet værende Kræmmerleie, der alene drives om Sommeren, kan kun betragtes som hørende under Byens Handel, med hvilken den er forenet. Naar de i selve Byen boende Fiskere, hvis Næring aldeles falder sammen med Landdistrictets, medregnes, antages Afsætningen til Byen omtrent at have udgjort i de sidste 5 Aar: aarlig 1800 Voger raa Torsk og ubetydeligt Sei m. m., er i 5 Aar 9000 Voger Fisk, hvoraf vel ⅔ Parter er afhændet som Tørfisk (Rødskjær); samt ligeledes aar-

lig 60 Tønder Tran eller for 5 Aar 300 Tønder, der for det Meste er afsat af Almuen som Lever. For disse Producter have Indvaanerne væsentligst modtaget Levnetsmidler og andet Fornødent til Huusbrug.

2. Skibsfart.

Skipperborgere gives ikke. Forsaavidt Brug for Skibsførere haves, benyttes dertil Personer, som have nogen Erfaring i Sovæsenet, uden at være egentlige Navigateurer. Ved Vardøhuus Fæstnings Brændefartøi er en fast Fører, som boer i Byen.

3. Haandværksdrivt.

Denne har ingen Fremskridt gjort i de sidste 5 Aar, og gives ingen Haandværkere uden saadanne, som befinde sig ved Vardøhuus Fæstning, nemlig 1 Smed og 1 Snedker. Ellers forrette de til Fæstningsarbeide Hendømte og enkelt Almuesmand noget Haandværksarbeide. Om Afsætning af Haandværksarbeide udenfor Distrietet, kan ei være Spørgsmaal.

4, 5, 6. **Bergværksdrivt** existerer ikke og af **Fabrik- og Industrianlæg** intet andet end 1 **Tranbrænderi**, der er beskrevet i hosfølgende Tabel. Skibs- eller Baadbyggeri existerer ikke.

7. Jordbrug

finder ikke Sted. Kun ved Vardøhuus Fæstning haves nogle dyrkede Engpletter. Ellers avles Hø til Kreaturfoder, der ogsaa bestaaer af Cochleare, Tarre, Birkeriis og Fiskehoveder, paa udyrkede Strækninger fornemmelig paa Fastlandet. Ligesom Kreature gaae meget ude om Vinteren, saaledes holdes Faarene for det Meste paa Øer hele Vinteren.

Med Hensyn til Kjøbstadens Tilstand i Almindelighed vedlægges Opgave over de i sidstforløbne 5 Aar thinglæste og aflæste Gjeldsbreve m. M., hvorhos bemærkes, at Aarslønnen for en Tjenestekarl anslaaes til 16 a 20 Spd. og for en Tjenestepige til 8 à 10 Spd. og endelig en Daglønners Fortjeneste til 1 Ort 16 ß. à 2 Ort pr. Dag paa egen Kost.

Længden af Kjørevei ved Byen er omtrent 1/8 Deel Miil og gaaer Veien gjennem Byen til Fæstningen og en denne tilhørende Brygge samt 1 Krudthuus. Ved Veien er intet foretaget i de sidste 5 Aar.

Over Antallet af de skatteydende Indvaanere, som alle ere Nordmænd, m. m., følger Opgave.

I det Byens Tilstand væsentligen er den samme som forhen, har dog Handelen i de sidste 3 à 4 Aar erholdt en Tilvæxt ved Tilførsel af Tran fra Fiskere i russisk Finmarken, der aarligen her udgjør nogle hundrede Tønder.

Efter flere uheldige Udfald af Expeditioner til Spidsbergen paa Hvalrosfangst m. m., ere saadanne fra Vardø indstillede, efterat sidste Forsøg blev gjort i 1836.

Vadsø Kjøbstad.

1. Handelen med Landdistrictet er her større end i Vardø, men dog ikke betydelig. Naar de i selve Byen boende Fiskere tages med i Betragtning, antages Afsætningen fra Landet til Byen at have udgjort i sidste 5 Aar: aarlig 25,000 Voger Fisk efter dens Vægt i uvirket Tilstand, er for 5 Aar 125,000 Voger Fisk. Heraf er den største Deel udgaaet som Tørfisk til Kjøbenhavn og indenrigske Steder, efterat være tildeels tilvirket af Kjøbmanden selv. Af Tran antages i samme Tidsrum ligeledes aarligen at være afsat i Byen af Almuen meest som Lever og tildeels som slet brændt Tran 300 Tdr., er for 5 Aar 1500 Tønder. Herforuden afsætter Almuen en Deel Skind af Harer og Rensdyr samt Fjær m. v.

2. Skipperborgere gives ikke.

3. Kun een Haandværker har Borgerskab, nemlig en Bødtker. Forøvrigt arbeider en Kjøbmand tildeels som Snedker og en anden som Skrædder.

Til Tømmermands- Skrædder- og Skomager-Arbeide bruges ellers Almuesmænd. En Smedsvend agter nu at nedsætte sig paa Stedet, som i de sidste Par Aar har manglet saadan Haandværker. Da saaledes

Haandværksdrivt endnu ikke synderlig er kommen i Gang, kan der heller ikke være Spørgsmaal om Afsætning af Haandværksarbeider udenfor Districtet.

4. **Fabrik- og Industri-Anlæg** finder ikke Sted. Trankogning foretages af Kjøbmænd tildeels under aaben Himmel. Derhos har een Kjøbmand en mere ordentlig Indretning for Trankogning, hvorfor dette, som Tranbrænderi, er anført i hosfølgende Tabel.

5. **Bergværksdrivt** existerer ikke.

6. **Skibs- eller Baadbyggeri** heller ikke.

7. **Jordbrug** kan heller ikke siges at finde Sted. Ikke engang dyrkede Engsletter haves, hvorimod nogle Haveværter, saasom Næper, Kaal og deslige produceres i ubetydelig Qvantitet. Med Potetesdyrkning forsøges fremdeles, dog de fleste Sommere uden Held. Kreaturfoder haves i Hø til Heste alene, (hvilket slaaes paa udyrkede Steder blandt Fjeldene udenfor Byen), samt til andre Dyr i Renmose, Fiskehoveder og Tarre. Enkelte agte nu at dyrke en Deel af Byens Grund til Havl.

Med Hensyn til Byens Tilstand i Almindelighed vedlægges Opgave over thinglæste og aflæste Gjeldsbreve m. M. Aarslønnen for en Tjenestekarl anslaaes til 26 Spd. og for en Tjenestepige til 13 Spd. samt Daglønnen for en simpel Haandarbeider paa egen Kost til 2 Ort. Ordentlige Tjenestefolk mangle. Indflyttede Qvæner, især af Qvindekjønnet, bruges dertil. Kjørbare Veie haves mellem Byens Huse, men ellers ikke.

Idet Opgave over Antallet af de skatteydende Indvaanere m. M. i Vadsø By medfølger, bemærkes, at Størstedelen af Indvaanerne ere Nordmænd, der fra ældre Tider have beboet Stedet. Nye Tilflyttede ere Qvæner, der udgjøre omtrent 11 bosatte Familier, foruden en Deel, som ere i Tjeneste hos Andre. Lapper boe ikke paa Stedet. Nogle Nordmændsfamilier ere i den senere Tid fraflyttede Byen, formodentlig af flere Aarsager, hvoriblandt den i overordentlig Grad herskende Drikfældighed hos Stedets Beboere.

Idet Kjøbstadens Anlæg udentvivl har bidraget til at Qvæner indvandre, og at Productionen derved bliver større, er det tvivlsomt om samme i synderlig Grad har befordret Districtets Vel. En ikke liden Deel af Kjøbmændenes Erhverv baseres paa Almuens ulykkelige Hang til Brændeviin. Da omtrent Halvdelen af den til Afsætning bestemte Fiskeavling afsættes af Almuen umiddelbar til Russere og Frihandlere, er Omsætningen med Almuens Varer, som ovenstaaende Opgave viser, ubetydelig for 5 à 6 Kjøbmænd, (Een har nemlig Borgerskab uden endnu at have etableret sig), medens bemeldte Omsætning dog udgjør den væsentligste Næring ved Siden af Omsætningen af en 3 à 400 Tønder Tran, som i de sidste 3 à 4 Aar ere tilførte af Fiskere fra russisk Finmarken. Mangel paa Enighed hos de Handlende saavel som paa Sands for at forbedre Almuen og derved Productionen og en varigere Handelsfortjeneste, spores altfor meget. Den hele Form for Samhandelen med Almuen er derhos formeentlig hinderlig for dennes Opkomst i Lyst til Erhverv og fornuftig Oeconomi. I Almindelighed klages i denne Henseende over Mangelen af rede Penge, idet Kjøbmændene paatrænge Almuen Vare for Vare, hvorved denne ofte, da den kun i særdeles Tilfælde kan faae Penge, nødes og fristes til at modtage Ting, hvorfor ei haves hensigtsmæssigt Brug og **in specie** til at tage Brændeviin. Egentlig kan dog det Skjæve heri ikke saameget bestaae i afgjort Uvillie hos Kjøbmanden til at udgive rede Penge, naar Varer frembydes for den virkelige passende Priis, da Concurrencen hertil er for stor og Pengetrang hos de Handlende ikke spores, medens vistnok Almuens rede Penge maa faaes fra Stedets Handlende, aldenstund Russerne kun afsætte Nødvendighedsvarer og Frihandlerne i Almindelighed ligeledes kun frembyde Varer, om ikke just Nødvendighedsvarer. Den fornemste Aarsag til at Handelen saa at sige ene og alene bliver Tuskhandel, troes derimod at være en fra ældre Tider indført forskjellig Udtryksmaade for Priser paa Vare mod Vare, beregnet i Penge, og Vare directe anført i Penge. En Vog Meel gaaer saaledes i Tuskhandel for 4 Ort, medens den for Contanter sælges for 2 Ort 12 ß., og paa lignende Maa-

de er Forholdet med alle andre Varer. Almuen er formodentlig herved ikke istand til at losrive sig fra den Forestilling, at dens Producter skulle gjøre ligesaa meget i virkelige Penge, som den gjør i Beregning efter Penge, hvor den paa Indkjøbs- og Udsalgsvare af Kjøbmændene fingerede høiere Priis anvendes. I Forbindelse hermed staaer Brugen af en Deel russiske og tildeels danske og svenske nu ikke mere gjeldende Kobberpenge. Naar Producenten ikke modtager Vare, erholder han gjerne saadanne, for hvilke han, uden at kunne anvende dem til at betale Gjeld, offentlige Afgivter o. dsl., igjen i sin Tid maa modtage Varer. De her berørte Misligheder finde desværre ogsaa Sted paa Kræmmerleierne i Øst-Finmarken, men ikke i Vardø By.

Da Vadsø Byes Landdistrict med Hensyn til Folkemængde og Production er og maa blive lidet, er det tvivlsomt om Byen, især under de nu bestaaende Indskrænkninger for Finmarkens Handlende, kan opnaae nogen Betydenhed. Skulde russiske Fiskere vedblive at forøge deres Tilførsel af Tran, vil dette formeentlig støtte Handelen noget. Den Uskik, at russiske Fartøier fra Hvidesø ere medgivne en Handelsbetjent for under Kjøbmandens Navn, men i Virkeligheden for Russens Regning, at tilforhandle sig Fisk af Almuen ved Vaarfiskeriet i Carlsbotten, har forhen været gjængs, men troes nu at ville ophøre til Fordeel for de Handlende.

B. I Vest-Finmarkens District, indbefattende Altens og Hammerfest Fogderi.

1. Jordbruget.

Naturen har i dette District lagt uovervindelige Hindringer iveien for Agerbrugets Fremme. Det eneste Sted, hvor dermed gjøres Forsøg, er Alten. Efterat samme i flere Aar er mislykket, har man i sidste Sommer avlet modent Byg og Havre, som dog ikke har afgivet over 4 Fold. Potetes dyrkes flere Steder i Altens Fogderi og har afgivet indtil 10 Fold; hvorimod de Forsøg, som dermed have været anstillede paa andre Steder, saasom af et Par Opsiddere i Ripperfjorden og Hammerfest Sogn, ere mislykkede i den Grad, at det maa ansees som decideret, at denne Rodfort ikke kan modnes eller trives der. Næpeavl, hvormed flere Almuesmænd i Alten have befattet sig, har lykkedes taalelig godt. Ved Agerdyrkningen benyttes, som ialmindelighed i Riget, Plov, Harv, Spade og Hakke. Havedyrkning finder ogsaa Sted i Alten, dog kun af de conditionerede Familier og giver ret godt Udbytte af Kjøkkenurter. I Haverne sees plantede Ribs og Bringebærbuske, men disse give sjelden modne Bær, hvorimod vildtvoxende Ribs stundom modnes. Forskjellige Slags Blomster pryde derhos Haverne. Den Fremgang til det Bedre, der spores med Hensyn til Jordens Dyrkning, skyldes fornemmelig de Indvaanere, som ere indvandrede fra det sydlige Norge, idet de ved Grøftegravning og Bortrydning af Krat og Buske, søge at gjøre sig Jorden nyttig.

Vedlagte Tabel viser Antallet af Jordbrug og Jordstykker, ansatte i Skatteskyld under Benævnelse Kjør og Faar i Hammerfests Fogderi. Brugenes Antal er dog større end i denne Tabel angivet, fordi flere saadanne ikke ere skyldlagte. For Altens Fogderi vedlægges en lignende Tabel over Jordbrugene. Det bemærkes med Hensyn til disse Tabeller, at Skyldbenævnelsen Faar er en Underafdeling, hvoraf gaaer 8 paa en Koe.

2. Fædriften.

De for Høavlen ugunstige Aar 1836, 1837, 1838 og 1839 have havt skadelig Indflydelse paa Qvægavlen, hvorimod 1840 Aars gode Høhøst igjen, idetmindste tildeels, vil oprette det Tabte. Kreaturenes Føde bestaaer foruden Høet, som det almindeligste, især i Fisk, Tarre, Tang og andet Søgræs. Almuens forarmede Tilstand i Alten nøder den til at sælge en stor Deel af Høet til Altens Kobberværk, hvorved den sættes ud af Stand til at holde saamange Kreature, som den ellers kunde. Det er glædeligt at erfare hvormegen større Pris Almuen i Alten nu sætter paa sine Slaatter, end tilforn. Mange af disse, som forhen have ligget ubenyttede, ere nemlig nu tagne i Brug. Slaatternes Udskiftning af det Fællesskab, hvori de tildeels ere, hvortil Lovgivningen har aabnet Adgang og Deres Majestæt ved Resolution af 22de Sept. 1835 har føiet

Foranstaltning, vil forhaabentlig virke til Qvægavlens Fremme. Et Par Almuesmænd i Alten have i senere Tid holdt deres Kreature paa Sæteren om Sommeren, og da dette antages at svare Regning, er det rimeligt at Flere ville følge deres Exempel. I Loppens Præstegjeld trives Qvægavlen bedre end i Alten, hvortil fortrinlige Græsgange meest bidrage. Derfra forsynes Altens Kobberværks Arbeidere med en stor Deel af det Kjød de tiltrænge. Der er i det Hele ikke gjort meget til Forbedring af Qvægavlen, dog har i det mindste en Mand — Handelsmand Ulick i Havøsund — anskaffet sig Køer fra Rusland af stor hollandsk Race, og man erfarer at denne, trods hvad man har troet, under tilbørlig Røgt trives godt ved Søkanten.

Productet af Fedevarer er iærdeleshed i Hammerfests Fogderi ikke tilstrækkelig til Districtets Behov, hvortil den hovedsagelige Grund maaskee er at søge i at Almuesmanden, ved Udrustning til Fiskerierne, deraf har et stort Forbrug.

Angaaende Reensdyrene maa Amtet henholde sig til hvad derom er anført i Høivelbaarne Hr. Amtmand Bucks underdanigste Indberetning til Deres Majestæt dateret 29de Februar 1836, nemlig:

„Da Reensdyrene ikke blot yde Alt, hvad Fjeldfinnerne behøve til sin Underholdning, men ogsaa afgive et vigtigt Bidrag til de øvrige Indvaaneres Næring og Beklædning, ere Reensdyrene i denne Henseende en væsentlig Fordeel for Districtet; men paa den anden Side kan det ikke nægtes, at Renernes aarlige Vandringer fra Fjeldet ned til Søkanten og tilbage, lægge store Hindringer iveien for Jordbrugets Opkomst. Foruden den Skade, Renerne foraarsage ved deels at nedtræde og deels at afspise Græsset, skal det ogsaa være Tilfældet, at Qvæget aldeles ikke vil græsse paa den Strækning, hvorover en Reenhjord kort forud har passeret. Klagerne over gjensidige Fornærmelser mellem de Fastboende (Bomændene) paa den ene Side og Fjeldfinnerne paa den anden, have stedse været hyppige, men ere i den senere Tid tiltagne Aar for Aar. Aarsagerne hertil maae deels søges i Renernes vorende Antal, deels i den hos Bomændene efterhaanden vaagnende Lyst til bedre at benytte og frede deres Jorder, men især i den Omstændighed, at Finnerne ere blevne overtydede om, at Reenhjorderne, naar de om Sommeren overlades til sig selv, uden Bevogtelse eller Tvang, trives og formeres bedre, end naar de stedse holdes under Bevogtning, hvorfor Finnerne nu om Foraaret lade Hjorden selv søge ned til Søkanten, hvorimod Eierne først nogen Tid efter indfinde sig for at samle Renerne. Efter gjældende Bestemmelser ere Finnerne vel pligtige til at oprette den Skade, deres Rener foraarsage, men da Eierne sjelden antræffes ved Hjorden paa den Tid, Skaden skeer, har Bomanden vanskeligt ved at faae nogen Erstatning, og om han end faaer Eieren opspurgt, paaskyder denne sædvanlig, at det ikke er hans, men andre Finners Rener, der have foraarsaget Skaden. Dersom Bomanden tager sig selv tilrette ved at nedskyde nogle Rener — thi at fange dem levende forstaaer kun Finnen, — da undlader Eieren ikke snart at melde sig og klage over Forurettelse, og Bomanden udsætter sig derhos for en følelig Hevn. Ikke sjeldent er det ved saadanne Leiligheder kommet til voldsomme Optrin. At hindre dette Uvæsen maa saaledes være en ikke uvigtig Gjenstand for det Offentliges Opmærksomhed, og Amtet har derfor anmodet Vestfinmarkens Fogderi om paa indeværende Aars Fjeldthinge at indskjærpe de norske Fjeldfinner deres Pligter med Hensyn til Renernes Overflytning. Den Skade, Renerne her foraarsage, hidrører imidlertid ikke blot fra de norske Fjeldfinners Rener, men ogsaa fra de hidsøgende svenske og russiske Finners. Denne Gjenstand har derfor ogsaa været omhandlet mellem de Commissairer, der fra Norsk og Russisk Side have været befalede til i Fælledskab at tage under Overveielse, hvorvidt det maatte være hensigtsmæssigt at bibeholde alle de Bestemmelser, der indeholdes i Grændsetractaten af 1751, eller deri at gjøre Forandringer, og det kan saaledes formeentlig haabes, at der med Hensyn til de russiske Fjeldfinners Overflytning snart vil erholdes nærmere Bestemmelser; og da det ansees nødvendigt, at der ogsaa

for de svenske Finners Vedkommende afgives lignende Bestemmelser, har Amtet derom gjort Forestilling til det Kongelige Finants-Departement, ligesom Amtet ogsaa har anmodet Norbottens Landcancelli om, ved Bekjendtgjørelse i Lehnet, at indskjærpe de der hjemmehørende Finner deres Pligter under Overflytningen til Norge."

Saadan Uenighed mellem Lapperne og Bomændene, som anført, har ogsaa i senere Aar, især i Senjen og Tromsø Fogderi, fundet Sted. Saavidt vides har den af Deres Majestæt naadigst anordnede Commission, hvori DHrr. Amtmand Buck og Foged Hauge deeltage, til Hensigt at ordne de Forholde, som have givet Anledning til deslige Stridigheder.

Kreaturholdet antages iøvrigt at være i det Hele omtrent saaledes som samme ifølge de af Finants-Departementet udgivne statistiske Tabeller var den 29de November 1835.

3. Skovdriften.

Districtets betydeligste Skov er i Alten-Talvigs Præstegjeld, bestaaende af Fyrre og Birk; ogsaa i Ripperfjorden er nogen Birkeskov og i Porsangerfjorden Fyrre- og Birkeskov. Disse Skove, som tilhøre Staten, aftage aarligen, hvortil Aarsagerne ere deels Træernes langsomme Vært under Egnens haarde Clima og deels formeentlig en Bestemmelse i Lovgivningen, at nemlig Brænde og anden Trælast ikke maa tilføres Stedet fra Nordlandene, derunder indbefattet det til Finmarkens Amt nu henhørende Senjen og Tromsø Fogderi, hvilket foranlediger stærkt Forbrug af Districtets Træmaterialier; cfr. Placat af 7de August 1752, Lov m Saugbrugsvæsenet af 8de Juni 1818 § 6 og Toldloven af 28de Juli 1824 § 5. En Følge heraf er det ogsaa, at Træmaterialier staae høiere i Priis i Finmarkens end i Senjen og Tromsø District; medens en Favn Birkebrænde saaledes kjøbes i Tromsø for 7 à 8 Ort, koster den i Hammerfest 3 Spd. Ophævelse af nysnævnte Lovbestemmelser, forsaavidt de forbyde Udførsel af Træmaterialier fra Nordlandene samt Senjen og Tromsø Fogderi til Finmarken, vilde udentvivl være stemmende med Retfærdighed og Tidens Fordringer om Næringsfrihed, skjøndt samme paa den anden Side formeentlig vil have til Følge, at Skovene i Senjen og Tromsø vilde blive endmere medtagne ved Hugst end de nu ere. Tromsø By vilde dog have Skade af bemeldte Lovbuds Ophævelse, da Prisen paa Brænde, som Følge deraf, vilde stige sammesteds.

Det bidrager ogsaa meget til Skovenes Aftagen i Districtet, at det ansees fornødent at indvilge, at aarlig skal afgives, mod den bestemte Recognition, fra Statens Skov i Alten 200 Favne Brænde og i Ripperfjord 150 Favne ditto til Hammerfest By. For Aaret 1840 er endvidere bevilget denne By 100 Favne Brænde af nedblæste og fortørrede Træer fra Altens Skov, mod sædvanlig Betaling. Skoven i Ripperfjorden er dog nu saa medtaget, at den om nogle Aar neppe vil kunne afgive det Fornødne til Egnens egne Beboere, af Porsangerfjordens Skov kunne Beboerne deromkring ikke engang erholde det Fornødne. De maa derfor tildeels benytte Torv til Brændsel eller Rækveed. Til Districtet, især Hammerfest By og Fogderi, indføres en Deel Træmaterialier fra Rummedalen i nordre Trondhjems Amt og fra Rusland. Ved Altens Kobberværk benyttes Steenkul ikke alene til Værkets Drivt, men ogsaa tildeels i Kakkelovne og paa Skorstene. Ogsaa i Hammerfests By er begyndt med Brug deraf, men som falder meget kostbart paa Grund af at det maa transporteres fra England.

Nogle faa Haandsauge haves i Districtet, hvorpaa af Eierne skjæres noget lidet til Huusbehov. Kun een Vandsaug er der, nemlig i Tverelven i Alten-Talvigs Præstegjeld. Den er ansat til en aarlig Skjørsel af 35 Tylter Tømmer, har en Mester og 4 andre Arbeidere, cfr. vedlagte Bilag.

4. Fiskerierne.

Udbyttet af de forskjellige Fiskearter, der tilberedes som Handelsvare og afhændes til Handelsmændene i Districtet, ere, efter de Oplysninger som deels Handelsmændene have meddeelt og som deels ere erholdte ved Undersøgelse af Størrelsen af den erlagte Tiende, for de sidste 5 Aar i Gjennemsnit opgivet saaledes:

I Altens Fogderi:

Rotfkjær omtrent	12,800	Voger.
Rundfiſk "	24,580	—
Tørret Sei "	25,304	—
Raaſei "	6,535	—
Raatorſk "	13,600	—
Qveite "	1,624	—
Raa Lange "	50	—

Tran ei opgivet.

I Hammerfeſts Fogderi:

Rotfkjær omtrent	12,500	Voger.
Rundfiſk "	6,400	—
Tørſei "	9,950	—
Raaſei "	4,250	—
Raatorſk "	13,200	—
Tran circa	2,000	Tønder.

Det maa dog bemærkes, at det betydeligſte Fiſkeri om Foraaret og Sommeren drives af Nordlændinge (fra Nordlands Amt ſamt Senjen og Tromsø Fogderi), ſamt at i den ſaakaldte Makketid — fra 1ſte Juli til 15de Auguſt — afhændes en betydelig Deel Raafiſk af Almuen directe til ruſſiſke Skibsførere mod Rugmeel. Diſſe Producter ere ikke indbefattede under bemeldte Opgaver, og det er en Umulighed med nogenlunde Nøiagtighed at beſtemme deres Qvantitet, ligeſaalidt ſom nogen Opgave kan meddeles over Qvantiteten af den Fiſk, der forbruges i Diſtrictet, hvilket dog ikke er ubetydeligt, da Fiſk er Indvaanernes billigſte og væſentligſte Føde. Fiſkerierne have i det Hele været mindre heldige i de ſidſte end i de næſtſidſte 5 Aar, og det uagtet henſigtsmæssige Fiſkeredſkaber, ſaaſom Liner, Seigarn og Seinot af flere Fiſkere i den ſenere Tid ere anſkaffede.

Erfarne og med det Locale bekjendte Mænd have yttret den Formening, at Grunden til Fiſkeriernes Forfald i de ſidſte Snees Aar tildeels ligger i den tiltagende Mængde af Haakjerringer paa Bankerne eller Grundene udenfor Kyſterne, hvilken Rovfiſk opſluger de mindre Fiſkearter og ſkræmmer dem bort fra deres vanlige Vandringer fra Dybet over Grundene og ind i Fjordene. I ſaa Fald vil det Intereſſentſkab, ſom i Sommeren 1840 har dannet ſig paa Hammerfeſt til Bankfiſkeriets Fremme, ſamt de lignende Intereſſentſkaber i andre Dele af Amtsdiſtrictet, hvilke i næſte Sommer (1841) ſkulle begynde ſin Virkſomhed, formeentlig have en gavnlig Indflydelſe ogſaa paa Fiſkerierne ved Kyſten og inde i Fjordene. Haakjerringfiſkeriet har nemlig hidtil kun i en ubetydelig Grad kunnet drives, da de aabne Baade, hvormed Almuesmændene ere forſynede, ikke ere ſkikkede til dette Fiſkeri, der for ſtørſte Delen drives flere Mile ud i det aabne Iishav, hvorimod det i Sommeren 1840 med Held er blevet drevet af bemeldte i Hammerfeſt By dannede Intereſſentſkab, ſom udruſtede 2de ſmaae Dækſfartøier, af 32 Commercelæſters Drægtighed, med nogle og tyve Mands Beſætning, og ſom fik et Udbytte af over 360 Tønder Lever, der ſolgtes i Hammerfeſt ved Auction til omtrent 7 Spd. pr. Tønde.

Et i Alten-Talvigs Præſtegjeld dannet Intereſſentſkab for at drive Fiſkeri paa Bankerne, har affendt en Perſon til det ſydlige Norge, for der at indkjøbe 2de ſmaae Dækſfartøier til Brug for Øiemedet. Hvalroſsefangſten paa Spidsbergen, Beeren-Eiland og andre Øer i Nord-Iishavet, hvilken drives for det meſte for Hammerfeſts Kjøbmænds Regning, har i 2 Aar været middelmaadig, i 2 Aar ganſke god, hvorimod Expeditionerne til Spidsbergen Sommeren 1840 have været forbundne med betydelige Tab.

5. Bergværksdrivt

finder ikke Sted i Districtet undtagen forsaavidt angaaer et Kobberværk, nemlig Altens, skjøndt der paa forskjellige andre Steder er Kobbermalmanviisninger, hvoraf nogle skulle være lovende. I Alten-Talvigs Præstegjeld under Altens Fogderi er beliggende Altens Kobberværk i en snæver Fjord, kaldet Kaafjord paa Vestsiden og ved Bunden af Altens Fjord. Det eies af et Interessentskab, hvis Medlemmer fornemmelig boe i England. Værket har flere Gruber. For nærværende Tid arbeides i Kaafjorden paa 6 forskjellige, mere eller mindre lovende; men en rigere Grube eller Gang, kaldet Reipas, haves i Alten, omtrent 1¼ Miil fra Kaafjord og ¾ Miil fra Handelsstedet Bosekop, hvorfra Værksbestyrelsen har anlagt en Kjørevei til samme Grube. Ved alle Gruber i Kaafjord er til Lettelse ved Malm- og Material-Transport anskaffet Jernbaner, som staae i Forbindelse med Render, rettede mod Skraaning af Fjeldene, hvorigjennem Malmen kastes, for derfra at blive videre transporteret ved andre Jernbaner til Knusemaskinen, Vaskeindretningen eller Smeltehytten. Til Malmens Forædling er oprettet 2de Knusemaskiner og en Vaskeindretning, hvori Malmen er separeret fra dens mindre ædle Bestanddele igjennem en mechanisk Bevægelse af Vandet, som er frembragt ved en Knusemaskine, bestaaende af flere Cylindere, anbragte i Midten af nogle store Kasser fyldte med Vand; ved Bevægelse af disse frembringes der en lignende Bevægelse i Vandmassen, paa hvis Overflade er indsat Messingsolde, fyldte med den knusede Malm; ved Vandets Stigen i Soldene bliver den lettere og mindre ædle Deel skyldt ovenpaa og siden skrabet af med Haanden. Til alle Gruber er anlagt bequemme Kjøreveie.

Siden sidste Indberetning i Aaret 1835 har Værkets Personale tiltaget Aar for Aar og er nu steget til over 1000 Mennesker, hvori er indbefattet Arbeidernes Familier, der leve af Værket. Af dette Antal er 395 Norske, 85 Svenske, 34 Engelskmænd, 11 Tydskere, 472 Qvæner (fra Storhertugdømmet Finland) foruden 5 Russere. Antallet af Bygninger har tiltaget i samme Forhold som Folkemængden. Saaledes haves, foruden de Vaaningshuse, der benyttes af Værkets Bestyrelse, samt en Contoirbygning af Steen, Smedie, Pakhuse, Maskinhuse, Smeltehytten, Materialhuus m. v., endvidere 120 Huse til Brug for Lægen, Betjente, Skolemester og Arbeiderne, uberegnede Boder, Pakhuse, m. v. Til Lettelse for Arbeiderne er opført et Bageri, et Bryggeri og en Bespiisningsanstalt, hvor de som ønsker det erholde Spise for billig Betaling. Et Møllebrug har i de sidste 5 Aar været i stadig Gang. Som tilhørende deels Værket og deels Arbeiderne holdes 24 Heste, 98 Storfæ og 142 Smaafæ.

Foruden den anordnede faste Skole har Bestyrelsen opført en Bygning, som benyttes til Børneasyl og hvori rummes over 100 Børn.

Overeensstemmende med Deres Majestæts naadigste Resolution af 23de December 1835 har Værket opført en meget net Kirke eller Capel, hvori kan rummes omtrent 1000 Mennesker, og hvortil i Aaret 1840 er anskaffet et Orgel. Capellet er opført paa Værkets Bekostning, dog er dertil ved bemeldte Resolution og ved Deres Majestæts Resolution af 19de September 1840 ydet Bidrag under visse Betingelser tilsammen med 1000 Spd. af Oplysningsvæsenets Understøttelsesfond, mod Refusion af nordlandske Kirke- og Skolefond.

Værkets Smeltehytte var opbygget og blev færdig i Begyndelsen af Aaret 1839, og fra den Tid kan man regne, at Smeltning paa Stedet har taget sin Begyndelse. Hytten er en anseelig Bygning, opført af Slagsteen med Bordtag, undtagen omtrent en Trediedeel, som er tækket med Zinkplader. Smeltemethoden er hovedsagelig den Engelske og skeer med Steenkul. Men i 1840 er opført 2de høie Ovne eller Blæseovne, og i den sidstforløbne Tid er opsat en Dampmaskine af 10 Hestes Kraft for at drive samme. Hensigten hermed er at sammenligne disse 2de Methoder, for derefter at kunne anvende den hensigtsmæssigste. For nærværende Tid bestaaer Hyttens Kraft, foruden de 2de nævnte høie Ovne af:

3 Reverberer-Ovne for Skjersteens-Smeltning.
1 - Ditto — do. for hvid Metal.

1 Reverberer-Ovn for fort Kobber.
1 - Ditto — do. for Rafinering samt
1 Calcinerovn.

Alle Reverberer-Ovne drives med Steenkul, men de 2de Blæseovne med „Cokes", for Forfærdigelsen af hvilken ligeledes er opført 2de Cokes-Ovne i Nærheden af Hytten.

Ved Værket er oprettet et Tegl- og et Kalk-Brænderi, af hvilke det Sidste drives ved Maskineri.

Vedlagt følger Tabel over Drivten ved Altens Kobberværk ved Udgangen af Aaret 1840.

Jovrigt tilfoies med Hensyn til denne, at Forbruget af Steenkul ved Værket er aarlig omtrent 50,000 norske Tønder og koster paa Stedet ved Værket omtrent 48 ß. pr. Tønde, i hvilken Henseende det maa erindres, at deraf ikke svares den ellers paabudne Indforselstold af 5 ß. Solv pr. Tønde, cfr. Lov om Toldafgivterne i Finmarken af 13de September 1830 § 1. Grubedrivten skeer alene med Forsagd-Arbeide, hvorved en Arbeider fortjener i Gjennemsnit bergmaanedlig fra 8 til 10 Spd. Dagløn for en simpel Arbeider er fra 30 til 40 ß. i Forhold til Tjenestetid og udviist Dueligbed. Halvvorne Mandfolk og Fruentimmer fortjene fra 16 til 24 ß. og Børn fra 8 til 16 ß. daglig.

Værket eier Huse, som ere assurerede under Landets almindelige Brandforsikkring til et Beløb af 24,660 Spd.; desuden er Varebeholdningen assureret i England for Ildsvaade til et Beløb af 12,500 Spd. Den aarlige Udtælling, som Omkostning ved Værkets Drivt, angives at udgjøre fra 90,000 til 100,000 Spd., foruden hvad som medgaaer til sammes Administration i England.

Værket har stadig gaaet frem i Virksomhed, men om Drivten hidtil har svaret Regning for Eierne, ansees tvivlsomt. Af Interessentskabets eller Bestyrernes systematiske Fremgangsmaade ved Drivten, maa det antages, at Meningen er, at det vil blive i stadig Gang, og de mange kostbare og solide Indretninger tyde hen paa, at Udsigterne, i hvorvel ikke brillante, dog ikke lade befrygte Tab, og at der kan ventes et jevnt og stadigt Udbytte. Det hele Etablissement er at ansee som en velindrettet Coloni, hvis Bestaaen er af lige Vigtighed for Districtet som for Entrepreneurerne.

6. Fabrik- og Haandværksdrivt.

I Districtet gives i Almindelighed ikke videre Haandværksdrivt, end at Almuen selv forfærdiger sit simple Huusgeraad og sine Klæder; dog have de mange Mennesker, som ved Altens Kobberværk have samlet sig, trukket en Deel Haandværkere til Stedet. Af Fabrik- eller Industri-Anlæg gives for Tiden kun eet, nemlig Talvig et Sæbekogeri, som eies af et Interessentskab i Hamborg og beskjæftiger 4 Personer. Efterat samme i Aaret 1839 var begyndt, mistvivlede man om, at dets Drivt vilde svare Regning, og troede, at Entrepreneurerne vilde indstille samme; men i Sommeren 1840, efterat en ny Betjent var antaget, skulle Udsigterne være blevne bedre. For Districtet vil et saadant Fabrik-Anlæg sikkert blive til Nytte, især hvis det lykkes, hvad man venter, nemlig at fabrikere Sæbe af Fiskens Hoveder og Indvolde, da derved kunde erholdes Fordeel ogsaa af disse forhen ubenyttede Dele af Fisken.

7. Næringer.

a. **Huusflid.** Det grove Vadmel, som Indvaanerne betjene sig af til Klæder, forfærdiges i Almindelighed inden Familierne af Fruentimmerne; ligeledes Klæderne af Rensfind. De til Fiskerierne og det ubetydelige Jordbrug fornødne Redskaber arbeides af Mandfolkene. Intet af dette sælges dog udenfor Districtet. Linned bruges ikke af Lapperne og af Finnerne (Qvænerne) kun lidet. Den Hamp, Klaverdug og Seildug, som forbruges til Fiskeredskaber og Baadseil, hentes fra Kjøbstaden.

b. **Skibs- og Baadbyggeri.** Intet Skib er bygget i Landdistrictet i de sidste 5 Aar. Hvad Baadbyggeri angaaer, da er dette paa Grund af Skovenes mislige Forfatning høist ubetydeligt. Enkelte Mænd i Alten beskjæftige sig dermed, og da Arbeidet synes at være meget lønnende — for en otteaaret Baad betales

22 Spd. — kunde man vente, at Flere vilde lægge sig efter samme; men hidtil har neppe flere end 8 à 10 Mennesker i Gjennemsnit været beskjæftigede derved og det endda kun til enkelte Tider af Aaret. I Almindelighed er det dog kun mindre Baade, som forfærdiges. I Hammerfest og Maasø Sogne vides ingen Baad at være bygget i det omhandlede Tidsrum. Nysnævnte Fogderies Forsyning med Baade skeer deels fra Alten og deels fra Rummedalen samt Porsanger i Kjelvigs Thinglaug, paa hvilket sidste Sted antages at være bygget omtrent 20 større og mindre Baade aarlig.

c. **Jagt.** Fjeldfinnerne drive fornemmelig denne, tildeels ved at dræbe Ulve, dog neppe i Gjennemsnit over 12 aarlig. Udbyttet af Jagten bestaaer især af Ryper, hvoraf Vestfinmarkens District med Hammerfest By forsynes tilstrækkelig. Ligesaa fanges og skydes en Deel Harer samt nogle faa Ræve og Oddere. En af Hammerfest Byes Kjøbmænd har i Sommeren 1840 udsat 3de Par levende Korsræve af blaa Farve paa den store Sørø, hvor hidtil ikke har været saadanne Dyr og hvor der heller ikke ere røde Ræve, der kunne fordærve Racen; ligesaa har samme Kjøbmand sat en Korsræv og en rød Ræv af forskjelligt Kjøn paa Den Høien. Forsaavidt det lykkes at forplante Korsræv-Racen til disse Steder, vil dette have gavnlig Indflydelse paa Jagten, saasom Korsrævens Skind er særdeles kostbart, da et eneste endog betales med indtil 50 Spd.

d. **Fragtfart og Landtransport af Varer.** Fragtfarten inden Districtet indskrænker sig hovedsagelig til Overbringelse af Brænde samt noget Tømmer og Planker fra Alten, samt den til Handelsvare tilberedede Fisk og det, Districtet kan afgive af Fedevarer, Kjød, Hø m. v. til Hammerfest Byes og Altens Kobberværks Forsyning. En Mand, som efter flere Aars Arbeide har faaet et lille Fartøi færdigt, benytter samme til Fragtfart mellem Alten og Hammerfest. Fjeldfinnerne, fornemmelig de af Kautokeino Sogn, fortjene en Deel om Vinteren ved Varetransporter med Rene over Fjeldet mellem Norge samt Sverrig og Rusland.

e. **Handelen.** Denne bestaaer i at Almuen bringer sine Producter til Hammerfest By, Altens Kobberværk og Handelsstederne paa Landet, og igjen hos de Handlende tiltuske sig det de tiltrænge, nemlig Meel, Hamp, Fiskeredskaber, Klaverdug, Seildug, Brændeviin m. v.

Land-Handelsstedernes Antal er 18, nemlig 11 i Altens Fogderi og 7 i Hammerfests Fogderi. Paa de fleste af disse er tillige Gjæstgiveri. Handelen er næsten udelukkende Tuskhandel, ifølge hvoraf Pengecirculationen kun er ubetydelig, og Laaneindretninger af ethvert Slags — med Undtagelse af Brændeviinsafgivts-Cassen — savnes. Paa Elvebakken i Alten skal holdes 2de Markeder, nemlig i Begyndelsen af Marts og Slutningen af November, ifølge Deres Majestæts Resolution af 20de December 1830. Disse Markeder ere hidtil kun blevne lidet søgte, hvortil den stedfindende Indskrænkning, hvorefter ved Markedet ikke maa udskjænkes eller sælges Brændeviin, maaskee tildeels er Aarsag. Paa enkelte af Districtets Handelssteder ere Priserne, endog paa Nødvendighedsvarer, uforholdsmæssig høie, ja Tobak, Salt, Sukker, Kaffe etc. vides endog at have kostet 1/3 Deel mere, ja indtil det Dobbelte af hvad samme kjøbes for i Hammerfest og Tromsø Byer. Dette synes at gjøre flere Markeders Afholdelse i Districtet, og friere Handel dermed, tilraadelig.

Districtets Tilstand i Almindelighed. Med Hensyn til Afhændelser af faste Eiendomme, Pantsættelser og Aflysninger henvises til vedlagte Tabeller for Altens Sorenskriveri og for Hammerfest Ditto. De Oplysninger, som erholdes af disse Tabeller, ere dog kun til liden Veiledning, fordi det er sædvanligt, at Handeler om faste Eiendomme finde Sted uden Thinglæsning og at Pantehæftelser indfries uden Aflysning. Aarsagen hertil antages at være deels, at Thinge i Districtet kun afholdes een Gang aarlig, og deels at Eiendommene i Almindelighed have ringe Værdi.

Angaaende Antallet af Executioner og Udpantninger i Hammerfests Fogderi vil nøiagtig Opgave senere blive Deres Majestæt tilstillet, naar samme modtages fra vedkommende underordnede Embedsmænd. Det vides, at yderst faa Executioner ere afholdte sammesteds i de sidste 5 Aar. Tabellen viser det Fornødne i saa Henseende for Altens Fogderi.

Størrelsen af et Aars Løn i dette Distrikt er aarlig:

for en Tjenestedreng . . . . . 20 til 40 Spd.
" en Tjenestepige . . . . . 8 " 20 "
" Dagleier paa egen Kost, Mandsperson daglig " " 48 ß.
og en Pige . . . . . " " " 30 "

Denne høie Priis er tildeels blot tilsyneladende, idet Tjenestefolk og Dagleiere, som en Følge af den stedfindende Mangel paa Penge, betales med Varer, hvis Priser i Forhold dertil ere forhøiede.

I Alten gives nogle Veie. Paa 3de af disse kan man kjøre med Hjulvoiture omtrent 3/4 Miil paa hver; den ene af disse er den ovenanførte, som Altens Kobberværk har anlagt mellem dets Grube kaldet Reipas og Handelsstedet Bosekop; de øvrige 2 Veie ere Bygdeveie.

I Hammerfest Fogderi er intet Bygdemagazin. I Altens Fogderi er et saadant, om hvis Tilstand fra Amtet under 29de August f. A. er skeet Indberetning til Regjeringens Finants-Departement.

Sparebanker og Assuranceforeninger gives ikke i Distrikted.

Hammerfest Kjøbstad.

1. Handel. Med Hensyn til Byens Samhandel med det omkringliggende Landdistrict refereres til hvad som findes anført ovenfor for Vestfinmarkens District. Det er troligt, at Priserne paa Kjøbmændenes Udsalgsartikler i de sidste 5 Aar ere faldne; men disse Priser ere dog endnu her uforholdsmæssigen dyre mod i andre Byer. Da Tuskhandel er den almindeligste, er det muligt, at dette igjen rettes derved, at ogsaa Landalmuens Producter taxeres i Forhold dertil; men Embedsmænd og Andre, som ikke have Varer at levere eller Arbeide at præstere i Bytte og som saaledes maae betale de Varer de tiltrænge med Penge, lide derunder, hvorfor det heller ikke er usædvanligt, at man finder sin Regning ved at forskrive det Nødvendige fra Trondhjem, endog om den kostbarere Fragt med Dampfartøiet, Commissionsgebyhr m. v. tages i Betragtning. Det er at haabe, at dette Misforhold ved den tiltagende Concurrence mellem de Handlende efterhaanden vil rettes. Vedlagte Tabel viser Antallet af næringsdrivende Indvaanere i Byen den 20de November 1840.

2. Skibsfart. De fordrede Oplysninger om denne Næringsgreen indeholdes i bemeldte Tabel.

3. Haandværksdrivt. Antallet af de forskjellige Slags Haandværkere erfares ligeledes af bemeldte Tabel. Af disse kunne Bødkeren og Bageren i enhver Henseende maale sig med deslige Professionister i andre Rigets Byer. Ogsaa forøvrigt er Haandværksdrivten i Fremadskridende, dog indskrænker den sig hovedsagelig til Byens Forsyning, og endog denne ikke fuldstændig, idet saavel Snedker- — som Skrædder- og Skoarbeide af smukkere Slags forskrives fra Trondhjem og Hamborg; ligesom tildeels hvad Tømmerarbeide angaaer end- og hele Bygninger, paa Grund af den høie Dagløn, tilhugges i Nummedalen under nordre Trondhjems Amt og andre skovrige Egne, for derefter at føres til Hammerfest. Ingen Art af nye Haandværker har nedsat sig paa Stedet de sidste 5 Aar.

4. Bergværksdrivt existerer ikke.

5. Fabrikanlæg. I denne Henseende henvises til vedlagte Tabel. Aarsagen til Kornmøllens Udvidelse og Forbedring er, at Toldvæsenet i Hammerfest fordrede Told af det til Meel paa bemeldte Mølle formalede toldfrit indførte udenlandske Korn, naar det udførtes til Dele af Riget udenfor Finmarken. Men da Regjeringens Finants-Departement har antaget, at Told ikke bør erlægges af denne Vare, har Møllens Eier troet, at det vil svare Regning at lade Kornet formale, for derefter at sende det til Nordlandene til Forhandling. Møllen er næsten hele Aaret forsynet med tilstrækkeligt Vand og vil, saafremt tilstrækkelig Afsætning paa Productet opnaaes, aarlig kunne formale over 14,000 Tønder.

6. Skibsbyggeri. Vedkommende Tabel indeholder de Oplysninger, som herom kunne meddeles. Denne

Industrigreen vil formeentlig aldrig drives vidt i disse Egne, formedelst den lange Transport af Træmaterialier, de høie Arbeidspriser og de mørke Dage i Vintertiden.

7. **Jordbruget.** Til Ager er intet opdyrket og til Engeslaat alene nogle faa Maal Jord af Byens Grund.

Tilstanden i Almindelighed. Herom henvises til vedlagte Tabel, hvori Oplysning er meddeelt om Pantehæftelser, Afslysninger og Afhændelser af faste Eiendomme. Forøvrigt gjelder i denne Henseende hvad som ovenfor er anført, nemlig at Afslysning ofte undlades og at Afhændelser stundom foregaae uden Skjødes Udstedelse.

Lønnen for Tjenestefolk er for en Dreng fra 25 til 40 Spd. og for en Pige fra 15 til 20 Spd. aarlig. Dagløn paa egen Kost er for Mandsperson 48 ß. og for Pige 30 ß. Angaaende Aarsagen til denne høie Løn gjelder her det samme, som er anført derom for Vestfinmarkens Landdistrict.

C. I Senjen og Tromsø Fogderi.

1. **Jordbruget.** Dette Fogderi bestaaer af 2de Hoveddele, nemlig Tromsø District, indbefattende de 4re Præstegjelde: Skjervø, Lyngen, Carlsø, Tromsø og Hillesø Anner til Lenvigs Præstegjeld samt Senjens District, bestaaende af de 6 Præstegjelde: Lenvig, Trans, Ibbestad, Trondenæs, Ovæfjord og Berg. Disse Districter ere i flere Henseender forskjellige. I Tromsø District lægger Naturen næsten overalt uovervindelige Hindringer iveien for et ordentligt Jordbrug. Korn avles derfor ikke sammesteds; thi Forsøg dermed paa enkelte Steder i Lyngen og Tromsø fortjene neppe at omtales. Af Potetes avles vel en Deel, men ogsaa dette maa ansees som Binæring, da Søen afgiver det vigtigste. Jordbruget bestaaer saaledes fornemmelig i Høavl. For at befordre denne, lægges Gjødselen ovenpaa Græsmarken, som derimod ikke vendes om ved Hjælp af Harv eller Spade, ligesom Udsæd af Høfrø heller ikke finder Sted. Grøftegravning seer man kun sjelden. Herfra gjør dog Omegnen af Tromsø By Undtagelse, idet flere ikke ubetydelige Myrstrækninger, som ere afhændede fra Tromsø Præstegaard ifølge Deres Majestæts Resolution af 8de November 1830, ere blevne ved Byens Indvaanere udtappede og gjorte frugtbare som Engmark. Disse forhen udyrkede Myrstrækninger afgive nu et vigtigt Bidrag til Byens Forsyning med Hø, ligesom de derpaa opførte pyntelige Huse tjene til Lyststeder for Byens Indvaanere om Sommeren.

I Senjen, i Særdeleshed i Monselven under Lenvigs Præstegjeld, Bardo- og Sallangs-Dalen i Ibbestads Præstegjeld, samt i Trans, Ovæfjords og Trondenæs Præstegjelde, avles derimod i gode Aaringer noget Korn, fornemmelig Byg samt Rug og lidt Havre. Flere Uaar efter hinanden have dog bevirket, at der er bleven saaet mindre og mindre, saa at, da den særdeles gode Sommer og Høst indtraf i Aaret 1840, blev Kornavlingen, af Mangel paa tilstrækkelig Udsæd, ikke saa betydelig som ellers vilde blevet Tilfælde. Potetesavlen i Senjen er forholdsmæssig betydeligere, og deraf, som ogsaa af Næper, Kaalrabi, Gulerødder, Timian og andre Kjøkkenurter forsynes tildeels Distrietet og Tromsø By, skjøndt deraf ogsaa ikke ubetydeligt indføres fra Landets sydligere Egne og fra Udlandet. Af Agerdyrkningsredskaber haves Plov og Harv, hos de mindre Formuende tildeels af Træ, men hos de mere Formuende af Jern. Avl af Liin, Hamp og Humle finder ikke Sted; derimod haves i Haugerne plantede Stikkelsbær- og Ribsbuske, hvis Bær dog sjelden blive modne.

Til Forbedring af Jordbruget i Senjen finder Grøftegravning, Vands Afledning og deslige Sted. Det vilde dog være kommet langt videre end det er, hvis ikke flere slette Aaringer, som meldt, vare indtrufne, og derhos i Aaret 1839 Kornet og Høet saavel paa Marken som i Laderne ikke var bleven meget medtaget af Lemæn og Fjeldmuus.

De store Myrstrækninger frembringe en ikke ubetydelig Deel Multebær, som koges til Multegrød, hvoraf en Deel udføres. Prisen paa samme er forskjellig eftersom deraf erholdes mange eller faa, fra 5 til 15 Spd. pr. Tønde.

Jordbruget i Fogderiet antages idet Hele at være omtrent saadant som anført i Amtets forrige Indberetning, hvortil derfor henholdes; dog bemærkes, at Udskiftning senere fornemmelig i Skjervø og Lyngens Præstegjelde har gaaet jevnt fremad. Aarene 1836, 1837 og 1838 vare ufordeelagtige for Jordbruget, 1839 middelmaadigt og 1840 særdeles godt. Potetesavlen troes at have tiltaget ikke ubetydeligt; men Kornavlen staaer endnu i den Grad tilbage, at samme maa anseés for en aldeles underordnet Næringsdrivt imod Fiskeri og Fædrivt.

Som Bilag vedlægges her Fortegnelse over Jordbrugene.

2. **Fædrivten.** Fædrivten er næst Fiskeriet Indvaanernes vigtigste Næringsvei, og i Monselven samt Bardodalen og Sallangsdalen, hvor intet Fiskeri kan drives, er samme endog den vigtigste. Vel har Districtet ikke Overflod af Engmark til Høslaat, men derimod rige og vidtstrakte Havnegange. Hvad som mangler af Hø til Kreaturføde om Vinteren, erstattes imidlertid ved Brug af Potetesgræs, Løv, Birkeqviste og Bark, Smaasild, Fiskehoveder og andre Dele af Fisken, Tarre, Tang og i Senjen Halm. Køerne ere i Almindelighed — enkelte Districter, hvoriblandt især Anneret Bardo og Monselvdalen ere Undtagelser — smaae og malke i det Hele mindre end Køer i Rigets sydlige Dele, formodentlig fordi de her fødes slettere om Vinteren og de ligeledes om Sommernætterne, ved at ligge ude paa Marken i Grinder, lide af Kulde, da Sommerfæhuse ikke her ere almindelige. Hvormeget Køerne lide ved at fødes om Vinteren for det Meste ved Hjælp af bemeldte Surrogater, kan skjønnes deraf, at det ofte er Tilfældet, at om Køer kalve betids om Vinteren, afgive de næsten ingen Melk førend de ved at gaae paa Sommerhavn en Tid have taget noget Hold.

Faareracen er norsk, dog tildeels engelsk. Den afgiver i Almindelighed grov og strid Uld, men som antages at være mest tjenlig til Søbrug, nemlig Søvanter og Strømper. Paa enkelte Steder holdes de saakaldte Udgangerfaar, som den hele Vinter gaae ude og skaffe sig selv Føde. Af Faareskind beredes især Indvaanernes Sengefælder. Mange underholde Gjeder, da disses Skind, der holde bedre Vandet ude end Sauvskind, ere uundværlige for Søbruget, saasom deraf forfærdiges Skindburer, Stakke etc.

Af Svin underholdes en Deel, da i den senere Tid ikke alene Nordmænd, men ogsaa Søfinner have anskaffet sig saadanne. Svinene ernæres for en stor Deel af Fiskeaffald, hvoraf dog deres Kjød antages at blive mindre godt. Svineracen er liden.

Hestene ere smaae men livlige, dog er i Senjen en større og smukkere Race; denne haves ogsaa i Tromsø By. Det er ikke usædvanligt, at Heste om Vinteren søge sin Næring ude, da de maae lade sig noie med frossent Græs og paa Fjæren af opskyllet Tarre. Paa enkelte Steder ved Havkanten, hvor ikke Benyttelse haves for Heste med Hensyn til Brændes Anskaffelse, bjerger man Høet ved Folkehjælp eller bruger en tæmmet Ore dertil. Af Fjærkræ underholder Almuesmanden paa enkelte Steder Høns, men ikke almindeligen andet Fjærkræ.

Det er ikke muligt med nogenlunde Sikkerhed at afgjøre om Kreaturholdet i det Hele er forøget eller formindsket siden 29de November 1835, da Eftertælling og Opgave deraf fandt Sted. Saameget er vist, at Productet af Fædrivten ikke er tilstrækkeligt til Districtets Forsyning, da meget Smør og Reenkjød indføres fra Sverrig og Talglys fra Rusland.

3. **Skovvæsen.** Statens Fyrreskove i Monselven samt Bardo og Sallangen ere deels paa Grund af den efter Udviisning foretagne Hugst, deels ved ulovlig Hugst og endelig ved at Træer ere nedblæste, blevne haardt medtagne i den senere Tid. Fogden har derfor i forrige Aar ikke tilstedet anden Hugst i Skovene end af Nedfaldstræer, hvorhos dog de, der have erholdt Pladse i Statens Alminding, erholde det Fornødne af Skoven til Huusbrug. Ifølge heraf finder Udviisning til Hugst ikke længere Sted i den Udstrækning, som de afholdte Skjønsforretninger til Bestemmelse af hvormeget Tømmer, der uden Skade for Skovene kunde aarlig hugges, medførte. Nærmere Opgave af hvad som aarlig er hugget, er meddeelt i Fogdens Regnskaber

til Statscassen. Retlig Paatale er foranstaltet for den ulovlige Hugst, forsaavidt Amtet derom har erholdt Kundskab. Foruden disse Fyrreskove er der i Skjervø Præstegjeld ikke ubetydelig saadan Skov i Reisen (ved Reisen Elv) og ved Bunden af Qvænangfjorden. Denne Skov tilhører en privat Mand og bruges af Leilændinge, som mod en vis Afgivt tilstedes at hugge deri; derfra henføres Tømmer og andre Bygningsmaterialier til de omkringliggende Egne, fornemmelig ved Søkanten.

Af Fyrretræernes Rødder brændes i Skjervø Præstegjeld Tjære, hvoraf antages at aarlig produceres 3 à 400 Tønder, som sælges til Kjøbstæderne; Prisen paa samme er 3 à 3½ Spd. pr. Tønde. En Tylt 10 à 12 Alens Tømmer koster i Tromsø By omtrent 6 Spd., en Tylt Bord 6 Alen lange 8 Ort og en Tylt Bag eller Baghovn 60 à 72 ß. Ved Udgangen af Aaret 1840 var i Fogderiet 21 Sauge, hvilke tilsammen, efter den constituerede Fogeds Opgave, ere ansatte til en Skjørsel af 387 Tylter aarlig.

Løvskoven i Districtet bestaaer fornemmelig af Birk samt af noget Older (Or) og Vidje. Den er i stærk Aftagende, hvortil den ved Folkemængdens Tilvært forøgede Forbrug i de senere Aar, saavel i Fogderiet, som i Tromsø By, formenes især at være Aarsag; tildeels antages dog samme at skrive sig fra skjødesløs Omgang med Skoven, saasom at Hugst skeer, naar der ligger høi Snee paa Marken, saa at den nederste Deel af Træet bliver staaende tilbage uden at benyttes, og at Hugst foregaaer for Føde, saa at intet Træ lades tilbage for at tjene til Ly for de unge Skud. Den skadelige Afbarkning af Træer, som foregaaer deels for at erholde Barken, der benyttes til Garveri, og deels af Fjeldfinnerne, som spise den saakaldte Sav, der er mellem Træet og Barken, bidrager ogsaa til Skovens Ødelæggelse.

Fra Monselven eller den Fjord, hvori samme falder ud, kaldet Mallangen, og fra Balsfjorden forsynes Tromsø By med Brændeveed, bestaaende næsten udelukkende af Birk. Man antager, at der i Byen aarlig forbruges 3 à 4000 Favne Birkebrænde, som der har kostet 1 Spd. 96 ß. til 1 Spd. 72 ß. og i senere Tid 1 Spd. 60 ß. pr. Favn. Paa andre Steder i Fogderiet er Veden i høiere Priis, saasom ved Trondenæs Skolelærerseminarium, hvor den, af Mangel paa tilstrækkelig Concurrence ved Leverancen, har kostet 2 à 3 Spd. pr. Favn.

Paa de Steder i Fogderiet, som have Mangel paa Brændeskov, især ude ved Havkanten, kjøbes Veden inde fra Fjordene og tildeels bruges Torv, sjeldnere Lyng til Brændsel. Ogsaa benyttes tildeels Drivveed eller Rækveed til Brændsel og Bygningsmaterialier. Til at bemægtige sig saadan Veed, i al Fald naar den har saa ringe Værdi, at det ikke lønner sig at behandle samme som Vraggods, haves formeentlig et Slags Hjemmel i Rescript af 10de Febr. 1747. Kul virkes kun til eget Forbrug.

4. Fiskerier. Hvert Aar i Januar og de første Dage af Februar begive Fogderiets fleste og raskeste Mandfolk sig til Fiskeriet i Lofoden, hvorfra de komme tilbage i April. Dette Fiskeri har i de sidste 5 Aar været misligt, især for en Deel af dette Fogderies Indvaanere, som mangle Sæt til Garnbrug, hvorfor de alene derved kunne bruge Dagline. Vinteren 1840 kunde mangen Fisker, som ikke havde Sæt, neppe regne at have havt videre Brutto-Fortjeneste end 12 Spd. og 1 Tønde Lever, eller tilsammen 17 à 18 Spd. Den nødvendige Kost, som tiltrænges under Fiskeriet, beregnes uden Hensyn til den Fisk, som fortæres, til 8 Spd., Slittage af Børnskab og Skindhyre til 6 Spd., og der erholdtes saaledes ikke mere tilbage end 3 à 4 Spd. som reen Fortjeneste for næsten 3 Maaneders anstrængende Slid og Slæb. De som have Garnsæt erholde dog i Almindelighed større Fortjeneste. De Fleste antage, at i Lofoden er Adgang til flere Garnsæt end der for Tiden benyttes, idet Afstanden mellem Garnene ikke behøver at være saa stor som den er bestemt. Den Commission, der naadigst er anordnet til at revidere Lovbestemmelserne om Fiskeriet i Lofoden og som er tilforordnet 2de Medlemmer fra dette Fogderi, vil udentvivl henvende sin Opmærksomhed paa denne vigtige Gjenstand.

Torskefiskeriet om Vinteren i selve Fogderiet har i de sidste 5 Aar været høist ubetydeligt og kun slaaet

til partielt, saaſom i Aaret 1839 paa nogle Steder i Carlsø Præſtegjeld. Efterat Folkene ere komne hjem fra Lofoden, foregaaer noget Torſkefiſkeri ude ved Havet med Dybsagn. I de ſidſte Aar har dette Fiſkeri dog været misligt.

Hjemfiſkeriet beſtaaer fornemmelig af Sei om Sommeren med Nodt ſamt Dorg og Krog, og om Høſten med Garn. I Aarene 1836, 37, 38 og 39 ſlog det dog nogenlunde til i Diſtrictets nordre Deel, men i 1840 mislykkedes det ogſaa der.

En ſtor Deel af Fogderiets Mandfolk iſær inde fra Fjordene reiſer om Sommeren til Oſt- og Veſt-Finmarken for at drive Fiſkeri af Torſk, Qveite og Sei. Skjønt ogſaa derved er gjort ubetydelig Fangſt i de ſenere Aar, obtinere dog Fiſkerne den Fordeel, at de uden Indførſelstolds Erlæggelſe kunne, mod raa Fiſk, i den ſaakaldte Makketid fra 1ſte Juli til 15de Auguſt, tilbytte ſig directe af Ruſſerne Kornvarer eller Meelſorter og hjemføre ſamme i deres til Fiſkeriet brugte aabne Baade, cfr. Lov om Toldafgiverne i Finmarken af 13de September 1830 § 9 og Lov om Handelen af ſamme Dato §§ 9 og 10.

Sildefiſkeri foregaaer om Høſten inde i Fjordene. I flere Aar har det kun fundet Sted i Senjen. Det ſlog Feil i Aaret 1839, men i de øvrige af de ſidſte 5 Aar er fiſket noget. Om Sildefiſkeriet tiltrænges forandrede Lovbeſtemmelſer, fornemmelig forſaavidt at det nu i Regelen maa anſees forbudt her i Amtet at fange Sild med Nodt, cfr. Frdn. af 1ſte Febr. 1786 Cap. III. § 4 og Lov af 8de Febr. 1816.

Qveitefiſkeriet er fremdeles i Aftagende, og Rav og Rækling, der tilberedes af den Qveite ſom fanges om Vinteren, derfor ſjelden og koſtbar. Haakjerringfiſkeriet begynder paa de Steder, hvor ſamme drives, ſtrax efter Folkenes Hjemkomſt fra Lofoden og fortſættes den hele Sommer. Dette Fiſkeri er forbundet med megen Fare, da det drives i aaben Baad paa Grundene ude i Havet flere Mile fra Land. Det høres derfor ikke ſjelden, at Fiſker, Baad og Fangſt bliver borte ved ſaadan Leilighed. I forrige Aar gjorde Enkelte i Carlsø derved en heldig Fangſt.

I Tromsø By har Høſten 1840 dannet ſig et Intereſſentſkab for ved ſmaa Dækſfartøier at drive Fiſkeri, fornemmelig af Haakjerring, paa Bankerne udenfor Kyſten. Et Sammenſkud af henved 4000 Spd. er dertil tegnet og Intereſſentſkabet inddeelt i Actier, hver paa 20 Spd. En af Intereſſenterne er afreiſt til Rigets ſydlige Byer for at indkjøbe 3de henſigtsmæſſige Fartøier til Foretagendet. Allerede næſte Sommer (1841) vil dette Fiſkeri begynde. Ogſaa i Lyngens Præſtegjeld er dannet et Intereſſentſkab i lignende Øiemed, ligeſom enkelt Mand i Skjervø Præſtegjeld ſkal have beſluttet at anſkaffe et Dækſfartøi til ſaadant Brug. Det ſærdeles heldige Udfald af Bankfiſkeriet fra Hammerfeſt Sommeren 1840 har foranlediget diſſe gavnlige Foretagender, ſom af Alle imødeſees med Forhaabning. Lykkes de ogſaa herefter, ville de formeentlig opmuntre Almuesmanden til at anſkaffe ſig Dækſfartøier til lignende Brug. Den uſædvanlig lange og ſtormfri ſamt i i det Hele gode Sommer i 1840 har dog udentvivl meget bidraget til det heldige Reſultat, ſom da fandt Sted.

Af Hvale ere kun enkelte ſmaae fangede i dette Fogderi i de ſidſte 5 Aar. Derimod blev Sommeren 1840 kjøbt af Handlende i Tromsø 2de ſtore Hvale i Veſteraalen, hvilke betaltes den ene med omtrent 800 Spd. og den anden med omtrent 500 Spd.; men formedelſt de mange Omkoſtninger ved Transporten og Spækkets Brænden til Tran, lede de forholdsmæſſig betydelige Tab ved diſſe Entrepriſer.

Af Ferſkvandsfiſk fanges kun ubetydeligt, ſaaſom til Fortæring i Diſtrictet noget Ørret, hvoraf ſjelden ſælges til Tromsø By. Lakſefiſkeri er heller ikke af nogen Vigtighed. I Lakſfjorden i Lenvigs Præſtegjeld fiſkes dog ſaameget, at en Deel ſælges, fornemmelig ferſk til Tromsø By.

Amtet ſeer ſig ikke iſtand til med nogenlunde Vished at opgive hvormeget der i det Hele af hvert Slags fiſkes i Fogderiet. Dette kan ſaameget mindre ſkee, ſom en ſtor Deel af den Fiſk, der udføres herfra, er fiſket og ophængt for at tørres i Lofoden, hvorfra den transporteres til Senjens Diſtrict om Vaaren, for derefter enten at afhændes i Tromsø By til Udſkibning eller føres til Bergen. Det bemærkes, at næſten Alt hvad der fiſkes i Lofoden

af Folk fra Tromsø District afhændes i Lofoden, deels raa og deels efterat være hængt paa Gjeld. En Mængde af den fangede Fisk fortæres ogsaa i dette folkerige District (Fogderiet antages nu at have omtrent 27,000 Mennesker), da Fisk udgjør Indvaanernes vigtigste og billigste Føde, og at beregne eller opgive hvad der saaledes fortæres i Districtet lader sig neppe gjøre med Nøiagtighed. Fiskerierne have, som anført, næsten i hvert af de sidste 5 Aar været under det Middelmaadige. Indeværende Aar giver, som man troer, Haab om et godt Vinterfiskeri, da en overordentlig Mængde Akker (Blæksprut), som efter gamle Folks Sigende er et godt Omen for Fiskeriet, da den lokker Fisken ind fra Havet, opfylder alle Fjorde og Sunde.

Fiskeredskaber, der benyttes i Districtet, ansees af kyndige Folk mindre hensigtsmæssige, end de som bruges andensteds, saasom i Saltens og Helgelands Fogderier. Amtet kan, af Mangel paa Kjendskab til sidstnævnte Fiskeredskaber, ikke bedømme om denne Anke er befoiet. At opmuntre til Benyttelse af forbedrede Fiskeredskaber, saasom ved at bevilge Penge af Communecasserne til Præmier for sammes Anskaffelse m. v., synes at være en Gjenstand, værdig de specielle Formandskabers og Repræsentantskabers Opmærksomhed. Amtet kan ikke betvivle, at Brug af andre Redskaber snart vil blive indført her, hvis det virkelig forholder sig saa, at de i Nabodistricterne haves fortrinligere.

Indførselstolden af Seilgarn, der benyttes til Fiskegarn, er formeentlig uforholdsmæssig høi ved at være ansat til 5 Skilling Sølv pr. Pd. eller 1½ Spd. Sølv pr. Vog. Det antages, at mere saadan Traad vilde indføres (den forskrives fra Rusland) og Almuesmanden mere benytte de fordeelagtigere Fiskegarn, istedenfor andre Fiskeredskaber, hvis bemeldte Told nedsattes. Gjennem forsøget Velstand hos Almuen erholdt Staten formeentlig mere end tilstrækkeligt Vederlag for det Tab i Toldindtægter, der er en Følge af saadan Nedsættelse, for hvilken endog nogen Indtægt umiddelbar vilde tilflyde Statscassen ved den af større Fiskefangst flydende forøgede Udførselstold. Det er ikke at vente, at den fornødne Traad skal spindes i Districtet, fordi Mandfolkene næsten stedse ere fraværende paa Fiskeri og Fruentimmerne have nok at bestille især med at forskaffe Føde fra Skov og Strand for deres Kreature Vinteren over.

5. **Bergværksdrivt.** Ved Baddern, som er en Bifjord af Ovænangenfjord i Skjervø Præstegjeld, har en Kjøbmand i Tromsø og Medinteressentere i Kjøbenhavn erhvervet Muthing til Anlæg af et Kobberværk. I de sidste 2 à 3 Aar er bleven arbeidet sammesteds ved at føre kobberholdig Erts ud af en Grube, og for nærværende Tid er man beskjæftiget med at drive en Stoll ind til Gruben. Der har forhen været arbeidet af flere indtil 13 Mand, men nu er dermed kun beskjæftiget en Opsynsmand og 2 à 2 Bergarbeidere. Malmens Gehalt opgives forskjellig, nemlig fra 10 til 18 ja indtil 27 pCt. Kobber. Fra Gruben eller Stollen til Søen er ½ Miil, som Kobbermalmen maa kjøres om Vinteren paa Slæde. Intet af samme er hidtil udskibet, ligesom heller ikke Smeltehytte er anlagt. Der skal allerede være anvendt 1500 til 2000 Spd. paa dette Foretagende.

6. **Fabrik- og Haandværksdrivt.** I Landdistrictet gives ingen Fabrik. Almuen forfærdiger for en Deel selv hvad den tiltrænger af Smede- Snedker- Skomager- og Skrædderarbeide m. v.; dog boe i de fleste Præstegjelde Haandværkere i disse Professioner, hvilke for en Deel forarbeide hvad Almuen behøver. Haandværksarbeide afhændes ikke fra Districtet, undtagen dog, at efterat saadant ved Lov af 9de August 1839 er bleven tilladt, føres en Deel Snedkerarbeide, saasom Vinduer, Dørre m. v. fra Monselven og andre Steder til Tromsø By. Ogsaa de Stave, som af Bødkerne i Tromsø benyttes, erholdes tilhuggede fra Landdistrictet, fornemmelig Mallangen og Balsfjorden. I Tromsø Landsogn boer en Gjørtler, som endog befatter sig med Støbning af Kirkeklokker, der ere lykkedes godt, ligesom i Fogderiet gives Stampemøller og boe Farvere. Fra Districtets sydlige Deel udføres eller sælges en Deel Vadmel og andre Stoffer.

7. **Binæringer.**

a. **Huusflid.** Herom gjelder det som nylig under No. 6 er anført og ligeledes hvad som er bemærket i Amtets forrige underdanigste Indberetning, da Huusfliden fremdeles er i Tiltagende. Den vigtigste Hindring for dennes Fremme antages at ligge deri, at Almuen holder flere Kreature end den kan føde af Gaardens Avl. Det medtager nemlig megen Tid, især for Fruentimmerne, at samle hvad de tiltrænge til at holde Liv i Kreaturene om Vinteren, og dette hindrer dem fra at lægge Vind paa Huusfliden.

b. **Skibs- og Baadbyggeri.** Skibe og Jægter ere ikke byggede i dette Fogderi i de sidste 5 Aar. En Deel af Almuen befatter sig med Baadbyggeri, som især finder Sted i Skjervø, Tromsø, Lenvig, Trano og Ibbestads Præstegjelde. En stor Deel Baade kjøbes dog fra Helgelands og Saltens Fogderier under Nordlands Amt. Disse Steders Indvaanere føre Baadene, nemlig fra Helgeland især af Grantræ og fra Salten af Fyrretræ, med sig ved Lofodfiskeriet, hvor de kjøbes og henføres her til Distrectet. Det maa tilskrives de høie Priser paa Fyrrematerialier og den totale Mangel paa Gran, at Districtet saaledes behøver Tilførsel af Baade. Ogsaa Æmner til Aarer kjøbes tildeels i Lofoden.

c. **Jagt.** Paa Fastlandet fanges og skydes aarlig nogle Bjørne og enkelte Ulve, samt der og paa de større Øer Ræve og Harer. Ogsaa Odderfangst finder Sted, fornemmelig paa Senjeøen og tildeels i Carlsø Præstegjeld med flere Steder. Søfinnerne give sig meest af med denne Fangst, som skeer deels derved, at de lægge Jern eller Sax i Odderens Vei og deels ved at de lægge sig paa Luur efter den og skyde den, naar den søger op til sine Huler. Søfinnerne ved Havkanten skyde ogsaa endeel Sælhunde og Niser eller Marsvin. Spækket af de to sidste Slags Dyr bruges til Agn især ved Fangst af Haakjærring og Spækket af Sælhunde spises. Ivrigt bestaaer Jagten, foruden af Harer, fornemmelig af Fugle, saasom enkelte Ørne og Vildgjæs m. fl., men især af Ryper, som erholdes i stor Mængde og tildeels skydes af Søfinnerne, som ere udmærkede Skyttere, med Kugle og smaae yderst simple Gevæhrer eller Risler. Ryper ere i de to sidste Vintre fangede i saadan Mængde, at de ere blevne solgte for 4 à 6 ß. pr. Stykke.

d. **Fragtfart og Landtransport af Varer** finder ikke Sted som særskilt Næringsvei.

e. **Handelen.** I hvert af Fogderiets Præstegjelde er beliggende Handelssteder, nemlig i Tromsø District 16 og i Senjens ditto 15; med disse Handelssteder er forbunden Gjæstgiveri og i Almindelighed den Forpligtelse at holde Thing paa sædvanlige Vilkaar. Desuden ligger Tromsø Kjøbstad i Tromsø District. Almuens vigtigste Handel bestaaer i, at den fører sine Producter af Fisk og Tran m. m. til nærmeste Handelsmand eller til Tromsø By, ligesom ogsaa en Deel deraf aarlig skibes for Almuens Regning til Bergen. Handelsmændene sælge hvad de afkjøbe Almuen, fornemmelig til Tromsø og for en Deel til Bergen. Derimod erholder Almuen fra Handelsmændene og Kjøbstæderne deres Fornødenheder, bestaaende fornemmelig af Meel, Salt, Hamp, Fiskeredskaber og Seildug samt Lurusartikler, især Bomuldstøier, Tørklæder, Kaffe, Sukker og Brændeviin m. m.

I Tromsø District haves 4 Jægter, der en Gang hvert Aar sendes til Bergen, ladede med Egnens Producter, saasom Fisk, Tran, Fjær, Dun, Bukkeskind, Multegrød; ligesaa haves i Senjens District 12 Jægter, hvormed, da nogle gjøre 2 Reiser aarlig, afsendes omtrent 16 Ladninger derhen. Der skibes altsaa aarlig herfra til Bergen omtrent 20 Jægtladninger Fisk, i Gjennemsnit hver paa circa 3000 Voger eller tilsammen 60,000 Voger Fisk, ligesom ogsaa afgaaer til Bergen fra 60 til 300 Tønder Tran med hvert Fartøi, eller i Gjennemsnit omtrent 150 Tønder pr. Ladning, som udgjør 2 à 3000 Tønder Tran aarlig. Omtrent den dobbelte Mængde Fisk og Tran udføres aarlig fra Distrectet til Tromsø By til Udskibning.

Foruden den anførte Handel med Tromsø By forsynes denne fra det omkringliggende Landdistrict, fornemmelig Monselvdalen og Balsfjorden, med Smør, Kjød, Potetes, Kaalrabi, ferst Fisk, Brændeveed m. m.; ligesom en Deel Kreature sælges fra Fogderiets nordlige Deel til Altens Kobberværk. Meget af det Kjød, som forbruges i Distrectet og Tromsø By, er af Rene og Ryper, som for en stor Deel bringes til Distric-

tet fra Sverig, af Fjeldfinner, der især sælge samme ved Skibottens Marked, som afholdes aarlig i November og Januar. Meget af Talglys, som forbruges i Districtet og Tromsø By, føres derhen fra Rusland.

f. **Æg- og Duunsamling.** I Districtet er det en ikke uvigtig Indtægt for Mange at opsamle Duun og Fjær samt Æg af vilde Fugle, der lægge samme om Vaaren paa Holmer, Øer og andre afsidesliggende Steder. Af Fuglene ere især Dunen af Ederfuglen og Fjæren af Lundefuglen fortrinlige; Kjødet af disse nedsaltes af Søfinnerne til Huusbrug. Fuglene bygge Reder paa Marken af Duun og Fjær og lægge deri Æg, som, naar man vil have Nytte af dem, maa borttages om Foraaret førend Ynglen udruges, men Duun og Fjær opsamles senere henimod Sommeren. Den, som eier de Steder, hvor Duun, Fjær og Æg saaledes findes, ansees efter Sædvane udelukkende berettiget til at opsamle disse Ting. Forsaavidt Stederne, som det heder, ere fredlyste, hvilket betyder, at der er thinglæst et Document, indeholdende Forbud for Andre mod at bemægtige sig af bemeldte Producter, ansees Eieren yderligere betrygget for Indgreb i sin Rettighed dertil, formodentlig grundet paa Lovens 1 — 22 — 17, hvorefter den private Bod, som under Navn af Landnam tilfalder Eieren, i Tilfælde af at Forbud er skeet, undertiden oppebæres med dobbelt saa stort Pengebeløb som ellers. Det ansees tvivlsomt, om Uvedkommende, naar de borttage fra Æggeværene saadan Duun, Fjær og Æg, kunne straffes herfor som for Tyveri, især deleshed fordi disse Ting ere Frugt af vilde Fugle, efter hvilke Jagten her i Riget i Almindelighed er tilladt. Amtet tillader sig at gjøre opmærksom herpaa, for at vedbørligt Hensyn dertil kan tages i Forslaget til den forventende ny Criminallov. Det forekommer Amtet klart, at Borttagelse af deslige Ting saavelsom ogsaa af Tarre og Tang samt Gravning i Fjæren efter Fiskeagn uden Eierens Tilladelse, bør straffes mildere end Tyveri, fordi samme, efter den almindelige Mening, ikke ansees saa skammelig som dette.

g. **Hvad Districtets Tilstand i Almindelighed angaaer,** da antages Folkemængden, paa Grund af skeete Indvandringer fra Rigets sydlige Egne og af Qvæner, at være forøget i de sidste 5 Aar, men om ogsaa Velstanden er bleven det, ansees tvivlsomt. Amtet formener paa Grund af de i samme Tid indtrufne mislige Fiskerier, at Almuen er bleven fattigere. Dette sluttes deraf, at den er kommen dybere og dybere i Gjeld til de Handlende paa Landet og i Byerne. Det maa ansees vist, at næsten enhver Kjøb- og Handelsmand hos Almuen har betydelige Fordringer udestaaende, hvilke for nogle Handlende opløbe til 20,000 Spd. og derover. Man feiler imidlertid ved at antage, at de Handlende ere tiltagne i Velstand efterhvor Almuen er bleven fattig. De mindre gode Fiskerier have ogsaa virket skadeligt for de Handlende. For at sikkre sig Udbyttet af Fiskerierne have de Aar efter Aar maattet fournere Almuen med dennes Fornødenheder af Fødemidler, Fiskeredskaber ɔc. i Haab om, at den derved stiftede Gjeld skulde afbetales med den fremtidige Fiskefangst, men naar denne udebley eller ikke svarede til Forventningen, har Almuen ikke kunnet dække den gjorte Gjeld, hvorfor Handelsmanden paany har maattet gjøre Forskud, stolende paa, at Fiskeriet næste Aar vilde give mere af sig; men ogsaa da er han i dette Haab bleven skuffet. Da Almuen ikke har faste Eiendomme af synderlig Værdi, indsees letteligen Beskaffenheden af den Velstand, som bestaaer i udestaaende Fordringer, hypotiserede saa godt som alene ved Haabet om bedre Fiskerier. De mange Fallitboer i Districtet, som de til Regjeringens Justits- og Politidepartement aarlig afgivne Skiftetabeller oppvise, og de yderst smaa Arve, som i Almindelighed falde, hvor Boerne kunne dække Gjelden, ere talende Beviser for, at der i Districtet ikke herskker Velstand.

At Almuens Gjeld aarligen forøges, maa udentvivl ogsaa for en Deel tilskrives andre Aarsager. I Districtet holdes kun Thing een Gang aarlig, og der har indtil det sidste Aar ikke været nogen Procurator, som har fungeret i denne Egenskab. De Handlende have derfor havt Vanskelighed ved at erholde deres udestaaende Fordringer indbrevne om de end havde ønsket dette. Det kan neppe heller nægtes, at de stundom ikke have gjort hvad de kunde for at erholde sit Tilgodehavende indfordret, hvortil Aarsagen formeentlig er, at det neppe

kan anſees ſkadeligt for dem, at have ſaameget tilgode hos Almuesmanden, ſom dennes ubetydelige Eiendele afgive Sikkerhed for. Den brave Almuesmand anſeer ſig nemlig forpligtet til først og fremſt at afbetale paa ſin Gjeld af den Fangſt han gjør; denne kan ſaaledes ſtundom bidrage til, at den Handlende forſynes med Almuens Producter, medens de, til hvem Almuen ikke er bunden ved ſaadan moralſk Forpligtelſe, ikke kunne erholde Producterne kjøbte. De udeſtaaende Fordringer ere ſaaledes i Regelen ikke blevne inddrevne førend ved Debitorernes Død, da de ere fordrede i disſes Boer. Det har været en Følge heraf, at Almuesmanden letſindigen har ſtiftet Gjeld og ikke ivrigen har ſtræbt at komme ud af ſamme. Det er bleven ham ſaa at ſige til Vane at være gjeldbunden; han troer endog i Almindelighed, at den Handlende er forpligtet til at give ham Credit og at dette iſær gjælder om den, til hvem han allerede forhen ſtaaer i Gjeld; af Flere, til hvem han ſkylder, mener han Forpligtelſen paahviler den, til hvem han ſidſt leverede Varer, hvorimod han omvendt antager at burde først betale denne. Han anſeer ſig ved ſaadan Leilighed altſaa i et Slags Bodmeri-Tilfælde, idet den yngre Gjeld ſkal foretrækkes den ældre. Næſten hver Uge maa Øvrigheden i Diſtrictet og i Tromsø By paahøre Klager af Almuen over, at den eller den Kjøb- og Handelsmand nægter at give ham yderligere Fornødenhedsvarer paa Credit. De ſpørge: hvor ſkulle vi da faae diſſe, naar Søbruget ſlaaer os feil, og er det ikke befalet, at Kjøbmanden, fordi han har taget Borgerſkab, ſkal borge til os, naar vi trænge dertil? Den Tro, at de have Rettighed til at fordre Credit, ſkriver ſig udentvivl fra den Tid, Handelen i Finmarken var octroieret, da Handelscompagniet, ſom af Staten var overdraget Handelsretten, var forpligtet til at udcreditere Varer til Almuen; thi Beſtemmelſerne for denne medførte, „at ſaafremt Fiſkeriet mislinger, bør de Nødlidende forſtrækkes med hvis de til nødtørftig Underholdning og deres Nærings Fortſættelſe behøve, ſom Compagniet, naar Gud igjen giver Velſignelſe, af Debitors Formue frem for alle betales; dog Hans Majeſtæts Rettighed i alle Maader upræjudiceret.“ Den Sløvhed for egen oeconomiſk Fordeel, ſom er herſkende hos Almuen, viſer ſig ogſaa derved, at det anſees ſom en Sjeldenhed, at Almuesmanden, naar han har ført ſin Fiſk eller Tran til en Handelsmand paa Landet, ikke tager til Takke med hvad han hos denne derfor kan bekomme, men bringer ſamme til en anden Handlende for at ſøge høiere Priſer. Den Roes bør dog ydes de Handlende, at de, deres Overlegenhed i Forſtand uagtet, behandle Almuen med Skaanſel og f. Ex. ikke ſædvanligen betinge ſig Renter af hvad de hos den erholde tilgode, om dette endog henſtaaer i flere Aar.

Da Almuens Gjeld til de Handlende i By og paa Land udgjør en ſtor Sum — den antages at beløbe til over 200,000 Spd. (hvoraf omtrent den halve Deel ſkyldes til Byens Handlende), er det af Vigtighed, at de Lovbeſtemmelſer, ſom haves angaaende authoriſerede Handelsbøger og Contrabøger mellem de Handlende og Almuesmanden ſamt om aarlige Afregninger med denne nøiagtigen efterleves. I ſaa Henſeende har den nuværende Sorenſkriver i Diſtrictet indſkjærpet de Handlende Efterlevelſe af bemeldte Lovbeſtemmelſer, ſom har havt til Følge, at denne Gjenſtand til fælles Gavn paa det Nærmeſte er ordnet.

Ligeſom Tromsø Byes Exiſtence antages at være velgjørende for det omkringliggende Landdiſtrict, fornemmelig forſaavidt den bidrager til at fremme Cultur og utvivlſomt fremkalder større Production, ſaaledes formenes de i Landdiſtrictet værende Landkræmmerier og Gjæſtgiverier derimod at virke ſkadeligt paa Almuen og derfor tildeels at burde indſkrænkes, da Almuen ved ſamme vænnes til Luxus og Fylderi, formedelſt den lette Adgang de aabne til Erhvervelſe af Overflødighedsvarer etc. Iſær maa det anſees fordærveligt, at Landhandlerier og Gjæſtgiverier anlægges ved Kirkerne, da dette foranlediger Fylderi endog naar Almuen beſøger Gudshuus.

Over de i ſidſte 5 Aar i Diſtrictet thinglæſte og aflæſte Gjeldsbreve m. v. følger Tabel; ligeſaa over de i ſamme Tid afholdte Executions- og Arreſtforretninger. For dette Diſtrict gjelder hvad ſom er anført for Veſtfinmarkens ditto, nemlig at mange Transactioner med faſte Eiendomme, iſær Afhændelſer, foregaae uden Thinglæsning.

Lønnen i Districtet er for en Tjenestedreng fra 16 til 24 Spd. og for en Tjenestepige fra 6 til 16 Spd. og Daglønnen 24 à 36 ß. for Mandfolk, og 12 à 24 ß. for Fruentimmer naar de tillige erholde Kost samt uden denne 12 Skilling mere. Der er megen Mangel paa Tjenestefolk, især af Mandkjøn, fordi disse, naar de ere blevne nogenlunde vorne, hellere ville søge Næring ved Søbrug for egen Regning, end tjene. Aarsagen hertil er maaskee tildeels, at den Forpligtelse at tage fast Tjeneste, som Loven ialmindelighed paalægger ugifte Mandfolk, ikke er saa streng i Sødistricterne, som hvor Landbrug er Hovednæring, cfr. Lovens 3—21—6.

Af oparbeidede offentlige Kjøreveie er i Fogderiet følgende: *a.* Over Alt-Eidet eller fra Qvænangen Fjord i Skjervø Præstegjeld til Vestfinmarkens District af Længde omtrent 1 Miil; *b.* i Lyngen Præstegjeld over Lyngs-Eidet eller fra Tjosen, som er en Arm af Ulsfjorden, til Lyngens Fjord, af Længde ¼ Miil; *c.* I Lenvigs og Ibbestads Præstegjelde fra Malangen Fjord langs Monselven er tildeels oparbeidet en Vei, men som endnu ikke i det Hele kan passeres med Hjulredskab; *d.* I Ibbestads Præstegjeld paa Roldøen fra Handelsstedet Havnvigen til Gaarden Viig, af Længde ½ Miil; *e.* Fra Trondenæs Præstegaard til Qvæfjords Præstegaard paa Hindøen, af Længde 1¼ Miil. Af Kjøreveie, som ere oparbeidede og vedligeholdes af private Folk, gives *a.* i Lyngens Præstegjeld en Fortsættelse af den ovenfor under Litr. *b.* nævnte Vei, nemlig fra Lyngs-Eidet til Proprietair Hagens Gaard Karnæs, omtrent ¼ Miil og *b.* fra Tromsø By tvert over Tromsøen er af Byens Indvaanere oparbeidet 2de Veie, hver af Længde ¼ à ½ Miil, foruden at der paa samme Øe gives flere Biveie.

Angaaende de i Fogderiet værende Bygdemagaziner er fra Amtet skeet Indberetning til Regjeringens Finants-Departement den 29de August forrige Aar, hvortil henholdes. Sparebanker eller Assuranceforeninger haves ikke.

I Fogderiet gives 3de Proprietairer, nemlig *a.* Madame Lyng, der eier alt Jordegods i Skjervø Præstegjeld, alene 2de Brug undtagne, og en Deel af Lyngens Præstegjeld; *b.* Hagen, der eier den største Deel af Lyngens og Carlsø Præstegjelde og *c.* Maursund, der eier omtrent Halvdelen af Tromsø Præstegjeld og en Deel af Hillesø Anner til Lenvigs Præstegjeld. Disse lade Leilændinge bruge deres forskjellige Gaarde mod Bygsel og Landskyld etc. Det er almindeligt, at Leilændingene selv eie Husene, som derfor oftest bortsælges fra Gaarden og nedrives hver Gang den gaaer over til en anden Bruger. Dette i Forening med at Leilændinge ikke have Fordeel af at opdyrke og forbedre de Gaarde de bruge, da dette er til Skade for deres Efterkommere, saasom Bygselen, der fastsættes efter Overeenskomst, derved fordyres, maa overtyde om, at det er fordærveligt, at saa store Landstrækninger bruges af Leilændinge istedet for af Selveierne. Man behøver ogsaa blot at sammenligne Velstanden i de Districter, hvor der er Proprietairgods, med den hvor Indvaanerne ere Selveiere, for at overtydes om de Sidstes Fortrin. Det ansees derfor at ville være til særdeles Gavn for dette District, om Staten kjøbte Proprietairgodset samt dernæst udparcellerede og følgte det til Eiendom for Kjøberne. Til Høivelbaarne Hr. Amtmand Bucks Foreſtilling i denne Henseende af 7de Februar 1840 til Regjeringens Finants-Departement og Senjen og Tromsø Districtsformandskabs Andragende derom, fremsendt til samme Departement ved Amtets Skrivelse af 14de August f. A., maa Undertegnede henholde sig, ved gjentagende underdanigst at gjøre opmærksom paa denne for Districtets Opkomst saa særdeles vigtige Gjenstand.

Tabel vedlægges over Districtets Saugbruge.

Tromsø Kjøbstad.

1. Handel. Herom gjelder tildeels hvad som er anført for Senjen og Tromsø District under Litr. e. Byens Handel med Udlandet bestaaer fornemmelig deri, at Rotskjær og Sei afhændes til Rusland, Danmark og Sverig, Rundfisk til Middelhavet og Holland samt Titling og Lange til Holland, Klipfisk til den Biskaiske

Havbugt, Sild til Østersøen og Hamborg, Tran til Hamborg, Bremen, Holland og Kjøbenhavn, Ædderduun og Bukkeskind, hvilke sidste kjøbes i Landdistrictet, til Hamborg og Bremen; ligesom Ræve- og Otterskind, afhændes til Rusland. Stædet har ogsaa nogen Transithandel, som dog i senere Aar betydelig er aftaget; den foregaaer derved, at Manufactur- og Colonialvarer samt Vine og Brændevin, efterat være indførte meest fra Hamborg, men for en Deel fra Bremen og Kjøbenhavn, afhendes til Rusland. Importen bestaaer, foruden af nysnævnte Varer og Fabrikvarer fra Hamborg, Bremen og Kjøbenhavn, endvidere af Kornvarer især fra Kjøbenhavn og Flensborg, Salt fra Spanien, Portugal og Frankrig samt en Deel fra Holland og England, og af Steenkul fra sidstnævnte Sted. Endelig indføres en stor Mængde Rugmeel, Seildug og Klaverdug samt Tougværk fra Rusland. Saavel Export- som Import-Handelen foregaaer største Delen for Tromsø Kjøbmænds Regning, i det de afskibe for Marked og selv ordinere Varerne fra Udlandet. Tildeels er dog Handelen passiv, hvilket især gjelder forsaavidt at russiske Almuesmænd føre til Tromsø i deres Lodjer de nævnte Varer, som erholdes fra Rusland, og afhænde dem efter deres Ankomst til Stedet, til de Handlende. Commissions-Handel har Stedet ogsaa, idet samme besøges af nogle, dog i senere Aar kun af et Par Udlændinge, saasom fra Kjøbenhavn og Bremen, der gjennem Commissionair forhandle deres Indførselsartikler i ikke ringe Qvantitet, og igjen indkjøbe Tran, Fisk m. v. som føres til Udlandet. Handelen foregaaer næsten udelukkende i fremmede Skibe, da paa Stedet kun er hjemmehørende 3 à 4 mindre Fartøier, der fare paa Udlandet. Udrustninger skee undertiden af smaa Dæksfartøier til Fangst af Hvalrosse samt Fjær og Duun m. v. til Øer i Nordishavet, saasom Spidsbergen, Beeren Eiland og Jean Main, men disse Expeditioner, som have været kun lidet lønnende, ere i senere Aar blevne sjeldnere. Sommeren 1840 lede de, som i Finmarkens Amt havde expederet Fartøier til saadan Fangst, betydelige Tab; kun eet Fartøi, udrustet fælles af 2de Kjøbmænd i Tromsø og 1 ditto i Hammerfest, kom nogenlunde skadesløs derfra.

Det er utvivlsomt, at Handelen i Tromsø betydeligen udvidedes Aar for Aar indtil 1838, da Stedet nød Toldfrihed ved Indførsel af russiske Varer. Folkemængden er derfor betydeligen tiltaget i de sidstforløbne 5 Aar. Byen, som Høsten 1835 havde — iberegnet Tromsø-Stranden, der er en ved Byen beliggende Samling af Huse, henhørende til Landsognet — 1365 Mennesker, antages nu at have omtrent 1600. Handelen er ogsaa tiltaget efterat Stedet ophørte at nyde Begunstigelse af Toldfrihed for russiske Varer; men om Velstanden i denne Tid er det, ansees tvivlsomt. Det er efter Amtets Formening fornemmelig Toldpaalægget i Forening med de i flere Aar mislykkede Fiskerier samt uheldige Handelsconjuncturer, i det Skindvarer ere stegne i Priis paa de Steder, hvorfra de erholdes, Indkjøbsprisen paa Fiskevarer har formedelst den megen Søgning derefter været høi, Tranen er i Udlandet bleven slet betalt m. v., som har hindret Velstandens Fremadskriden. Efter Naturen af den Handel, her drives, rammer Byrden af Tolden fornemmelig Byens Handelsstand. Denne maa udrede samme, idet Byens omtrent 30 Kjøbmænd næsten udelukkende udrede et Toldbeløb af over 30,000 Spd. aarlig. Dette erholdes ikke letteligen tilbagebetalt af Consummenterne, til hvem de indførte Varer afhændes, thi Credit maa gives Fiskeren for at sætte ham istand til at udføre sin Dont og i Haab om at heldige Fiskerier skulle give ham Leilighed til at betale Gjelden; men naar, som nu i endeel Aar har været Tilfældet, Fiskerierne ere slaaede feil, har Kjøbmanden meget ofte hverken kunnet erholde Varernes Værdi eller den deraf erlagte Told erstattet. Megen Indvandring til Byen af Folk fra Landets sydligere Egne og af Qvæner har derhos betydelig forøget Fattigbyrden. For Communens Regning er derfor i det sidstforløbne Aar bleven istandsat et samme tilhørende Huus til Beboelse af Fattige, som nyde offentlig Understøttelse.

Ogsaa i Tromsø har den stedfindende Tuskhandel, ligesom i Østfinmarken og Hammerfest, bevirket, at Kjøbmændene for sine Varer have 2de Slags Udsalgspriser, nemlig en høiere, der alene er nominel og gjelder ved Bytte af Varer mod andre Varer eller mod Arbeide, og en lavere eller saakaldet contant Priis. Forskjellen mellem

disse 2de Slags Priser antages dog nu at være noget mindre, end for endeel Aar siden. Den høiere Udsalgspriis har imidlertid kun liden Indflydelse ved Tuskhandelen, fordi Almuesmanden, Haandværkeren og Dagarbeideren ogsaa veed at fordyre sine Varer og sit Arbeide i lignende Forhold som Kjøbmanden sine Varer. Det er derimod især Embedsmændene, som lide under disse dobbelte Priser, vel ikke forsaavidt de tilhandle sig Varer hos Kjøbmændene, thi disse erholdes til contante og billige Priser; men Almuesmanden, Haandværkeren og Dagarbeideren forlange og maa ialmindelighed tilstaaes ligesaa høi Betaling for Varer og Arbeider, naar disse af Embedsmændene betales contant, som han — dog tilsyneladende — erholder ved Tuskhandel med Kjøbmanden. Ogsaa Haandværkere og Dagarbeidere lide tildeels under disse dobbelte Priser, forsaavidt de tiltrænge hverandres Arbeide eller Landmandens Varer. Det var at ønske, at saadan Benyttelse af dobbelte Priser vilde forsvinde fra Handelslivet; men dette er neppe at vente, med mindre Foranstaltning fra det Offentliges Side træffes derimod. At der aabnedes Indvaanerne Adgang til lettere at erholde Penge, saaledes at de kunde sælge og kjøbe for Contanter, istedenfor at her nu for det meste drives Tuskhandel, vilde maaskee bidrage til at raade Bod paa dette Onde. Oprettelse af en Filialafdeling af Norges Bank i Tromsø — paa hvilket Districtet antages med saamegen Grund at have Krav — vilde formeentlig ogsaa i denne Henseende virke velgjørende.

Vedlagte Tabel viser Antallet af næringsdrivende Indvaanere i Byen den 31te December 1840.

2. **Skibsfart.** Den fordrede Oplysning herom indeholdes i sidstnævnte Tabel.

3. **Haandværksdrivt.** Antallet af de forskjellige Slags Haandværkere erfares ogsaa af nysnævnte Tabel. Stedet har ialmindelighed duelige Haandværkere. Ikkedestomindre indføres fra Bergen og Udlandet en Deel Meubler, ligesaa fra Udlandet tildeels fine syede Mandfolkklæder, noget Damepynt, fine Hatte og Huer, Guld- og Sølvarbeide, samt især fra Rusland Støvler og Sko; ligesaa fra Bergen haardt Brød, saasom Kavringer og Kringler. Det bidrager en Deel til at deslige Ting forskrives fra Udlandet og indenrigske Steder, at Haandværksarbeide — bagt Brød derfra ikke undtaget — i Almindelighed paa Stedet er dyrt. Noget Snedkerarbeide indføres til Byen fra det omkringliggende Landdistrict. De conditionerede Familier i Senjen og Tromsø Fogderi forsynes derimod med en Deel Haandværksarbeide fra Byen.

4. **Bergværksdrivt** existerer ikke.

5. **Skibs- og Baadbyggeri** heller ikke, dog blive de i Havnen liggende Skibe og paa Stedet hjemmehørende Pramme og Baade reparerede, naar de tiltrænge saadant, af Byens Haandværkere. Enkelte Pramme bygges ogsaa i Byen.

6. **Fabrik- og Industrianlæg.** Inde i Byen er paa et afsidesliggende Sted et Huus indrettet til Tranbrænderi, hvilket af Eieren bortleies til de Kjøbmænd og Andre, som ville brænde Tran. Ligesaa brændes Tran i store Jerngryder ude paa Marken et Stykke sondenfor Byen og den derved beliggende Tromsø Strand. Naar Tranbrænding foregaaer, beskjæftiges dermed det fornødne Antal Arbeidere, som er forskjelligt.

I Byen har indtil i 1840 været en Brændeviinsbrænder, der benyttede en Kjedel paa 200 Potter. Han er nu fraflyttet Stedet og de af ham dertil opførte Indretninger benyttes ikke længere. Drivten af et forhen i Byen værende større Brændeviinsbrænderi er for flere Aar siden indstillet.

Sommeren 1840 er i Byen for en Kjøbmands Regning anlagt en Cichoriefabrik, hvortil benyttes fra Udlandet indførte Cichorierødder. Derved beskjæftiges 3 Mennesker. Hidtil er bleven brændt omtrent 3000 Pd.; der fabrikeres, naar Fabrikken er i Drivt, circa 200 Pd. daglig. Den samme Kjøbmand er i denne Tid ifærd med Anlæg af en Eddikefabrik.

7. **Jordbrug.** En Deel af den Grund, som ved afholdte offentlige Forretninger er udlagt til Tromsø Kjøbstad, er endnu ikke bebygget. Da samme bestaaer af Engmark, er denne bortforpagtet og benyttes til

derpaa at slaae Hø, hvorved Bycassen hidtil har havt en aarlig Indtægt af 20 à 30 Spd. Efterſom Byen ved Bebyggelſe udvides, vil denne Indtægt formindſkes.

Allerede i længere Tid har der, formedelſt den tiltagne Folkemængde og aarlige Opførelſe af en Mængde nye Bygninger, været ſtærk Søgning efter Grunde paa flere Steder i Byen, iſær i Nærheden af Søen, i Byens ſtørſte Gade og i den øvre Gades (Grønnegades) midterſte Deel. Det har derfor ikke ſjelden hændet, at Flere have meldt ſig med Forlangende at erholde en og ſamme Grund. Dette har foranlediget at Amtet første Gang i Juni 1837, efter Overeensкomſt med Byens Magiſtrat og Formænd, lod nogle Grunde ſælge ved Auction til Indtægt for Bycassen. Ligeſom dette maa anſees hensigtsmæssigt, ſaaledes anſees ogſaa Byens Privilegier af 20de Juni 1794 § 5, forſaavidt det deri heder at „Pladſene ſkulle ſkjænkes dem ſom bygge derpaa til fuldkommen Eiendom“ — modificerede ved Formandſkabsloven af 14de Januar 1837 §§ 24, 30 etc., ſaaledes nemlig, at ligeſom Byens Formænd og Repræſentanter ifølge ſamme alene ere berettigede til at afhænde Byens Eiendomme, maa det ogſaa med Hensyn til det til Tromsø Byes Bebyggelſe udlagte Jordsmon, være deres Sag at beſtemme, med Amtets Approbation, de Vilkaar, hvorpaa det anſees hensigtsmæssigt herefter at afſtaae Grundene. Ifølge heraf er i 1839 fattet Beſlutning af Byens Repræſentanter, i hvis Følge Grundene i Almindelighed ſkulle ſælges ved Auction og Beløbet komme Bycassen eller et ſamme annecteret Fond for nyttige Indretninger i Byen tilgode, hvilken Beſlutning Amtet har approberet. Den Indtægt, ſom dette Fond har havt af hver ſolgt Grund, har i Almindelighed været fra 8 til 15 Spd.; kun enkelte, der have været af større Udſtrækning og ligget beleiligt, ere betalte med 20 til 36 Spd.

Inde i Tromsø By ligge enkelte Hauger, hvori dyrkes Kaal, Kaalrabi, Gulerødder, Næper, Potetes og andre Kjøkkenurter. Byens Gader ere fremdeles ikke brolagte, men da Jordbunden er ſandig og tør, ſavnes Brolægning alene naar der har været langvarigt Regn.

Kreaturholdet i Tromsø By, er, efterſom Folkemængden er tiltaget, ligeledes forøget. Byens Indvaanere holde nu 24 Heſte og omtrent 120 Køer, hvilke underholdes om Vinteren fornemmelig af Hø, der deels kjøbes fra Landdiſtrictet og deels avles paa Indvaanernes Jordeiendomme i Nærheden af Byen, og om Sommeren ved at havne i Tromsø Præſtegaards Udmark, hvoraf Byen er omgivet, og paa Indvaanernes Jordeiendomme.

8. **Angaaende Byens Tilſtand i Almindelighed.** Opgave vedlægges over thinglæſte og aflæſte Gjeldsbreve m. m.

Aarslønnen for en Tjeneſtekarl er fra 25 til 40 Spd. og for en Tjeneſtepige fra 12 til 20 Spd.; Daglønnen for Mandfolk fra 48 til 72 Skilling og for Fruentimmer 36 Skilling naar Arbeideren ſelv holder ſig Koſt; Fruentimmerne betales 24 Skilling daglig naar de tillige erholde Koſt. Handels- og Contoirbetjente have fra 60 til 150 Spd. aarlig ſamt desuden Logis, Spiſe og Vaſk.

I Byen er en Sparebank, hvis Virkſomhed, efterat Planen for ſamme var approberet ved høieſte Reſolution af 1ſte Novb. 1836, begyndte i Febr. 1837. En Afſkrift følger hermed, ſom viſer ſammes Tilſtand ved Udgangen af Aarene 1837, 38, 39 og 40.

Af Oplysningsvæſenets Underſtøttelsesfond blev i Aaret 1840 for Byens Regning optaget et Laan ſtort 2000 Spd.; deraf er en Deel anvendt til Anlæg af en Vandledning for Byen. Omtrent midt i Byen haves allerede Vandkum med Spring, der giver det bedſte Haab om, at Byen ikke vil komme til at ſavne godt Vand, da ſamme, uagtet den uſædvanlige tørre Høſt og Vinter (1840 og 1841) hidtil ikke har været ſtandſet. Flere lignende Vandkumme ville blive opførte ſønden- og nordenfor denne.

Byens Bogtrykkeri, ſom ſiden 1838 har været i ſtadig Drivt, underholder en Avis, der udkommer 2 Gange ugentlig, og redigeres ved en af Middelſkolens Lærere, hvis Fortjeneſte det er, at den maa anſees for et af Landets bedre Provindſialblade. Aviſen udgives for et Intereſſentſkabs Regning, hvorimod hvad ſom

iøvrigt arbeides ved Bogtrykkeriet skeer for Regning af dettes Eier, som forstaaer Bogtrykkerkunsten. Han har ogsaa etableret en Boghandel, men som ikke synes at love megen Fremgang.

Et lidet Stykke søndenfor Byen og Stranden er i Løbet af de sidste 5 Aar anlagt og indviet en Kirkegaard for Præstegjeldet, af hvilken Landdistrictet har bekostet de 3/5 og Byen 2/5 Dele. Den ældre ved Kirken inde i Byen liggende Kirkegaard, benyttes saaledes ikke mere. Det ansees tvivlsomt om den nye Kirkegaard vil svare til Hensigten, da der er Vand i Dybet. Dette har foranlediget Tromsø Landdistricts Formandskab til at ansøge om naadigst Tilladelse til at anlægge en særskilt Kirkegaard paa Fastlandet ligeoverfor Byen.

Ved Sammenskud eller Actietegning af Byens Indvaanere er samlet et Beløb af omtrent 500 Spd., der skal anvendes til Opførelse af et Badehuus i Byen, hvilket er under Arbeide. Man agter at pantsætte det for et forventende Pengelaan, som skal anvendes til Indretningens Istandbringelse. Den antages at ville komme til at koste omtrent 1000 Spd. I samme skal være forenet russisk Dampbad samt kolde og varme Søbade.

Byens Øvrighed og Formænd lode i Aaret 1835 etablere en Borgerpatrouille i Tromsø, i det Byens skatteydende Indvaanere, 2 eller 3 hver Nat, efter Tilsigelse skulle patrouillere i Byens Gader. Endskjønt denne Indretning ikke har Lovhjemmel og de, som ikke godvilligen saaledes ville patrouillere, altsaa ikke kunne tvinges dertil eller ilægges Bøder, bestaaer Indretningen endnu, fordi Enhver indseer sammes Gavnlighed. Det vilde formeentlig være hensigtsmæssigt, om det i Udkastet til en ny Brandlov, som forhaabentlig bliver forelagt næste Storthing til Behandling, foresloges, at Brandcommissionerne, ialtfald i Forening med Byernes Magistrater og Formænd, kunde organisere deslige Borgerpatrouiller, hvilke ved naadigste Rescripter ere befalede i flere Byer, saasom Trondhjem, Tønsberg etc. Byen lønner iøvrigt 1 Politibetjent og 2 Gadevægtere, af hvilke sidste dog kun den ene forretter i Sommermaanederne.

I denne Beretning om Tromsø Byes Tilstand skal Undertegnede endvidere tillade sig at henlede Deres Majestæts Opmærksomhed paa nogle Mangler, hvis Afhjælpen formeentlig vilde for en Deel bidrage til Amtsdistrictets Tarv og især til Byens Opkomst. Ideerne dertil ere Andres og Emnet har i længere Tid været Gjenstand for Samtaler mellem Byens og Amtsdistrictets Indvaanere. Hertil hører foruden, som allerede bemærket, Oprettelse af en Filialafdeling af Norges Bank:

a. At Tromsø Middelskole ophøies til en fuldstændig lærd Skole, hvilket blandt andet vilde sikkre Skolens Existence ved at bidrage til at Flere søgte den.

b. At Skolelærerseminariet paa Trondenæs henflyttes til Tromsø. Gavnligheden heraf er — saavidt skjønnes — tilstrækkeligen viist i et Par Opsatser i Tromsø Tidende, cfr. No. 38 og 39 m. Fl. for forrige Aar, hvortil Amtet tillader sig at henvise.

c. At Byen og Tromsø Landsogn ydes Hjælp til Opførelse af en ny Kirke, da den nuværende, hvis Udseende er beskrevet i Amtmand Bloms Bemærkninger paa Reise i Nordlandene (udgivet 1830) pag. 295, ikke passer for Stedet og Tidens Fordringer. Finmarkens Amtsdirection har herpaa gjort opmærksom i Skrivelse til det Kongelige Kirke-Departement af 17de Sept. f. A., hvortil Amtet tillader sig at henvise.

d. At Tromsø-Stranden med flere Huse henlægges til Byen, hvilket især er af Vigtighed, for at det strængere Opsyn, som gjælder ved Byernes Brandvæsen, kan gjøres gjeldende for Strandens Huse, af hvilke, da de tilstøde Byen, man ellers letteligen er udsat for Ildebrand. Det Kongelige Finants-Departement har i denne Henseende gjort fornøden forberedende Foranstaltning, ved at lade Kart tegne over Byen og Stranden m. v.

e. Et Tugthuus's Oprettelse i Tromsø. Herom har Øst- og Vest-Finmarkens Amtsformandskab i 1840

andraget, saaledes som Amtets Skrivelse til det Kongelige Justits- og Politi-Departement af 13de Juni s. A. indeholder. Hvad deri blandt andet er anført, nemlig at „naar Personer i Finmarken dømmes til Tugthuusstraf om Høsten, maa de den hele Vinter hensidde i Arrest — forsaavidt de ere undergivne en saadan — da det først næste Aar lader sig gjøre at transportere dem til Straffeanstalten" — synes især at tale herfor. I hele sidste Vinter have ogsaa Personer, som Høsten iforveien vare domfældte til Tugthuset, maattet hensidde i Tromsø Arrest.

f. Maaskee burde ogsaa med Tiden tænkes paa Oprettelse af en Stiftsoverret for en Deel af Nordlands og hele Finmarkens Amt. For Finmarkens Amt passere nu alle Justitssager forbi Melleminstantsen, skjønt saadant, forsaavidt angaaer Senjen og Tromsø Fogderi og Tromsø By, neppe er lovhjemlet. Indvaanerne af dette Amt synes imidlertid i denne Henseende at burde nyde denne Betryggelse for Retfærdighedens Haandhævelse, som er bleven Rigets øvrige Indvaanere tildeel.

Da Undertegnede paa 3die Aar har opholdt sig her i Districtet og deraf i de sidste 1½ Aar har bestyret nærværende Amtsembede, skulde det synes som at der ikke kunde mangle mig den Kundskab, der udfordres til fyldestgjørende at afgive nærværende underdanigste Beretning. Det maa imidlertid erindres, at jeg som Byfoged i Tromsø samme Tid saagodtsom udelukkende har maattet opholde mig i denne By, uden at være levnet Adgang til at bereise videre, end enkelt Deel af dette vidtløftige Amtsdistrict, og at jeg derfor langtfra er noie localiseret i samme. Som Følge heraf har jeg ved Udarbeidelsen af nærværende Indberetning hvad Øst-Finmarken angaaer, næsten ordlydende afskrevet hvad der fra Fogden sammesteds er bleven meddeelt og hvad Vest-Finmarken betræffer ligeledes paa det nærmeste fulgt Beretningerne fra Hammerfests og Altens Fogder. For Senjen og Tromsø Fogderies og Tromsø Byes Vedkommende have derimod Omstændighederne gjort det til en Nødvendighed for mig at arbeide paa egen Haand, dog saaledes, at jeg har havt nogen Veiledning af de fra en Deel af Fogderiets Lensmænd meddeelte Oplysninger. Det har været en Følge af Undertegnedes Mangel paa noie Kjendskab til Districtet, at nærværende Beretning er bleven vidtløftigere, end uden dette vilde været Tilfælde, efterdi jeg desformedelst kun sjelden for Øst- og Vest-Finmarkens Vedkommende har turdet forlade de Indberetninger, som ere modtagne fra Localkyndige, af Frygt for at forvanske Sandheden. De forskjellige Dele af Amtsdistrictet ere derfor omhandlede særskilt, hvilket har foranlediget Gjentagelser. Paa den anden Side formodes, at flere Bemærkninger, som ere gjorte om enkelte Dele af Distrietet, muligens ogsaa passe paa andre Egne i samme. Jeg har imidlertid troet det at være rigtigere at udsætte mig for den Anke: at jeg har været baade vidtløftig og ufuldstændig, end at anføre Noget, som jeg enten ikke havde Hjemmel for eller ikke var vis paa at være rigtigt.

Finmarkens Amt, Tromsø den 17de Marts 1841.

Underdanigst
M. Lie,
Byfoged i Tromsø og constitueret
Amtmand i Finmarken.

Tabellarisk Oversigt

af Gaardbrugere, Matriculskyld, samt forskjellig Slags Eiendom m. v. i Nordre Trondhjems Amtsdistrict.

District.	Jordbrugenes Antal: efter Cassebøgerne 1840: benyttede af Eierne.	efter Cassebøgerne 1840: bortfæstede el. bortleiede	efter Skjøde- og Pantebøger 1835: benyttede af Eierne.	efter Skjøde- og Pantebøger 1835: bortfæstede el. bortleiede	Matriculskylden 1835: benyttet af Eierne. Daler.	Ort.	Skill.	bortfæstet el. bortleiet. Daler.	Ort.	Skill.
Størdalens Thinglaug . . .	380	226	411	225	1,248	⸗	10	773	1	8
Lervigens Thinglaug	75	81	73	87	148	⸗	14	225	2	13
Frostens Thinglaug	122	19	117	23	368	⸗	13	69	3	5
Aasens Thinglaug	96	16	95	19	306	1	21	79	⸗	9
Skogns Thinglaug	295	43	288	62	1,127	3	2	401	3	3
Værdalens Thinglaug	200	148	230	156	1,321	1	18	673	⸗	22
Stør- og Værdals Fogderi	1168	533	1214	572	4,519	3	6	2,222	1	12
Ytterøens Thinglaug	84	20	84	20	339	4	4	76	1	18
Inderøens Thinglaug	252	84	252	78	857	3	14	219	4	22
Sparboens Thinglaug	221	51	228	41	648	2	6	113	1	21
Stods Thinglaug	174	60	170	54	582	1	19	165	⸗	6
Snaasens Thinglaug	209	25	202	30	318	⸗	2	56	3	6
Bedstadens og Namdalseidets Th.	203	59	194	58	528	1	13	160	3	10
Inderøens Fogderi	1143	299	1130	281	3,274	3	10	792	⸗	11
Overhaldens Thinglaug . . .	233	129	254	114	506	4	13	217	1	8
Foesnæs Thinglaug	205	70	204	63	475	1	14	125	2	2
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	205	302	202	316	346	⸗	8	413	3	2
Namdals Fogderi	643	501	660	493	1,328	1	11	756	1	12
Amtsdistrictet	2954	1333	3004	1346	9,122	3	3	3,770	3	11

Af de matriculerede Jordebrug vare ved 1835 Aars Udgang

District.	Selveiergods som benyttedes af Eierne. Brug.	Skyld.	Leilændings- eller Forpagtnings-Gods. Statens. Brug.	Skyld.	Kirkernes. Brug.	Skyld.	Geistlighedens. Brug.	Skyld.	Offentl. Stiftelsers. Brug.	Skyld.	Proprietairgods. Brug.	Skyld.
Størdalens Thinglaug	411	1248 ⸗ 10	3	21 2 1	37	98 ⸗ 1	56	303 4 17	4	15 ⸗ 2	125	334 4 11
Lervigens Thinglaug	73	148 ⸗ 14	1	4 ⸗ 15	⸗	⸗ ⸗ ⸗	10	37 ⸗ 3	3	3 3 5	73	180 3 14
Frostens Thinglaug	117	368 ⸗ 13	4	10 1 11	8	21 ⸗ 22	9	40 ⸗ 17	1	8 ⸗ 3	⸗	⸗ ⸗ ⸗
Aasens Thinglaug	95	306 1 21	⸗	⸗ ⸗ ⸗	3	17 2 7	8	37 2 14	1	3 2 1	7	10 3 11
Skogns Thinglaug	288	1127 3 2	2	30 ⸗ 4	7	33 2 7	34	175 2 1	8	52 2 ⸗	11	110 1 15
Værdalens Thinglaug	230	1321 1 18	2	26 1 22	10	38 4 19	44	254 3 4	4	19 4 8	96	333 1 17
Stør- og Værdals Fogderi	1214	4519 3 6	12	92 1 5	65	209 ⸗ 8	161	848 3 8	22	102 1 19	312	969 4 20
Ytterøens Thinglaug	84	339 4 4	⸗	⸗	1	2 ⸗ 18	16	63 1 16	⸗	⸗	3	10 4 8
Inderøens Thinglaug	252	857 3 14	3	1 ⸗ 3	23	52 1 18	43	143 2 5	5	14 ⸗ 1	4	9 ⸗ 19
Sparboens Thinglaug	228	648 2 6	1	⸗ 1 23	2	3 2 1	22	71 2 1	3	8 1 20	13	29 4 ⸗
Stods Thinglaug	170	582 1 19	1	⸗ ⸗ 18	11	27 4 7	29	100 3 22	⸗	⸗	13	36 1 7
Snaasens Thinglaug	202	318 ⸗ 2	2	⸗ 4 22	2	4 1 18	24	47 4 22	⸗	⸗	2	3 1 16
Bedstadens og Namdalseidets Th.	194	528 1 13	⸗	⸗	6	12 3 ⸗	26	81 ⸗ 2	⸗	⸗	26	67 ⸗ 8
Inderøens Fogderi	1130	3274 3 10	7	2 2 18	45	102 3 14	160	507 4 20	8	22 1 21	61	156 2 10
Overhaldens Thinglaug	254	506 4 13	⸗	⸗	66	109 1 23	24	61 1 2	⸗	⸗	24	46 3 7
Foesnæs Thinglaug	204	475 1 14	⸗	⸗	16	27 2 2	22	54 1 7	⸗	⸗	25	43 3 17
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	202	346 ⸗ 8	⸗	⸗	17	23 1 16	64	98 3 22	⸗	⸗	235	291 2 12
Namdals Fogderi	660	1328 1 11	⸗	⸗	99	160 ⸗ 17	110	214 1 7	⸗	⸗	284	381 4 12
Amtsdistrictet	3,004	9122 3 3	19	94 3 23	209	471 4 15	431	1570 4 11	30	124 3 16	757	1508 1 18

I Tidsrummet fra 1ste Januar 1836 til 31te December 1840 er overgaaet fra

District.	Selveiergods til Leilændingsgods. Brug.	Skyld.	Leilændings- eller Forpagtnings-Gods til Selveiergods. Statens. Brug.	Skyld.	Kirkernes. Brug.	Skyld.	Geistlighedens. Brug.	Skyld.	Offentl. Stiftelsers. Brug.	Skyld.	Proprietairgods. Brug.	Skyld.
Størdalens Thinglaug	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	11	30 4 1	2	6 2 10	2	8 1 16
Lervigens Thinglaug	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	3	9 ⸗ ⸗	2	⸗ 4 11	2	2 3 20
Frostens Thinglaug	⸗	⸗	1	1 1	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗ ⸗ ⸗	⸗	⸗
Aasens Thinglaug	⸗	⸗	⸗	⸗	1	2 ⸗ 8	⸗	⸗	⸗	⸗ ⸗ ⸗	⸗	⸗
Skogns Thinglaug	1	5 4 1	⸗	⸗	1	3 2 23	2	4 ⸗ 23	⸗	⸗ ⸗ ⸗	5	15 2 2
Værdalens Thinglaug	2	7 ⸗ 12	⸗	⸗	⸗	⸗	1	19 1 12	1	4 ⸗ 1	⸗	⸗
Stør- og Værdals Fogderi	3	12 4 13	1	1 1	2	5 3 7	17	63 1 12	5	11 1 22	9	26 2 14
Ytterøens Thinglaug	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	5	14 2 22	⸗	⸗	⸗	⸗
Inderøens Thinglaug	⸗	⸗	2	⸗ 1 5	15	30 3 8	4	9 3 21	⸗	⸗	⸗	⸗
Sparboens Thinglaug	⸗	⸗	⸗	⸗	2	3 2 1	1	1 3 12	1	1 3 12	⸗	⸗
Stods Thinglaug	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗ ⸗ ⸗	⸗	⸗	⸗	⸗
Snaasens Thinglaug	⸗	⸗	2	⸗ 4 22	⸗	⸗	4	5 ⸗ 6	⸗	⸗	⸗	⸗
Bedstadens og Namdalseidets Th.	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	1	2 1 6	⸗	⸗	⸗	⸗
Inderøens Fogderi	⸗	⸗	4	1 1 3	17	34 ⸗ 9	15	33 1 14	1	1 3 12	⸗	⸗
Overhaldens Thinglaug	2	2 ⸗ 9½	⸗	⸗	⸗	⸗	1	1 3 22	⸗	⸗	⸗	⸗
Foesnæs Thinglaug	⸗	⸗ ⸗ ⸗	⸗	⸗	1	⸗ 1 10	4	4 4 6	⸗	⸗	⸗	⸗
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	3	7 2 9	⸗	⸗	1	1 1 8	4	3 1 13	⸗	⸗	3	7 2 9
Namdals Fogderi	5	9 2 18½	⸗	⸗	2	1 2 13	9	9 4 17	⸗	⸗	3	7 2 9
Amtsdistrictet	8	22 2 7½	5	1 2 4	21	41 1 10	41	106 3 ⸗	6	13 ⸗ 10	12	33 4 23

Af de matriculerede Jordebrug skulde saaledes ved 1840 Aars Udgang være

District.	Selveiergods som brugtes af Eierne. Brug.	Skyld.	Leilændings- eller Forpagtnings-Gods. Statens. Brug.	Skyld.	Kirkernes. Brug.	Skyld.	Geistlighedens. Brug.	Skyld.	Offentlige Stiftelsers. Brug.	Skyld.	Proprietair. Brug.	Skyld.
Størdalens Thinglaug	426	1293 3 13	3	21 2 1	37	98 ⸗ 1	45	273 ⸗ 16	2	8 2 16	123	326 2 19
Lervigens Thinglaug	80	160 3 21	1	4 ⸗ 15	⸗	⸗ ⸗ ⸗	7	28 ⸗ 3	1	2 3 18	71	177 4 18
Frostens Thinglaug	118	368 1 11	3	10 ⸗ 10	8	21 ⸗ 22	10	40 ⸗ 17	2	8 ⸗ 3	⸗	⸗ ⸗ ⸗
Aasens Thinglaug	96	308 2 5	⸗	⸗ ⸗ ⸗	2	15 1 23	8	37 2 14	1	3 2 1	7	10 3 11
Skogns Thinglaug	295	1145 ⸗ 1	2	30 ⸗ 4	6	29 4 8	32	171 1 2	8	52 2 ⸗	7	100 3 14
Værdalens Thinglaug	230	1337 2 19	2	26 1 22	10	38 4 19	43	235 1 16	3	15 4 7	98	340 2 5
Stør- og Værdals Fogderi	1245	4613 4 1	11	92 ⸗ 4	63	203 2 1	144	785 1 20	17	90 4 21	306	956 1 19
Ytterøens Thinglaug	89	354 2 2	⸗	⸗ ⸗ ⸗	1	2 ⸗ 18	11	48 3 18	⸗	⸗ ⸗ ⸗	3	10 4 8
Inderøens Thinglaug	273	898 2 ⸗	1	⸗ 3 22	8	21 3 10	39	133 3 8	5	14 ⸗ 1	4	9 ⸗ 19
Sparboens Thinglaug	232	655 1 7	1	⸗ 1 23	⸗	⸗ ⸗ ⸗	21	69 3 13	2	6 3 8	13	29 4 ⸗
Stods Thinglaug	170	582 1 19	1	⸗ ⸗ 18	11	27 4 7	29	100 3 22	⸗	⸗	13	36 1 7
Snaasens Thinglaug	208	324 ⸗ 6	⸗	⸗ ⸗ ⸗	2	4 1 18	20	42 4 16	⸗	⸗	2	3 1 16
Bedstadens og Namdalseidets Th.	195	530 2 19	⸗	⸗ ⸗ ⸗	6	12 3 ⸗	25	78 3 20	⸗	⸗	26	67 ⸗ 8
Inderøens Fogderi	1167	3345 ⸗ 5	3	1 1 15	28	68 3 5	145	474 3 1	7	20 3 9	61	156 2 10
Overhalds Thinglaug	253	506 3 1½	⸗	⸗	66	108 1 23	23	59 2 4	⸗	⸗	26	48 3 16½
Foesnæs Thinglaug	209	480 2 6	⸗	⸗	15	27 ⸗ 16	18	49 2 1	⸗	⸗	25	43 3 17
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	207	350 3 5	⸗	⸗	16	22 ⸗ 8	60	95 2 9	⸗	⸗	235	291 2 12
Namdalens Fogderi	669	1337 3 12½	⸗	⸗	97	158 2 23	101	204 1 14	⸗	⸗	286	383 4 21½
Amtsdistrictet	3081	9296 2 18½	14	93 1 19	188	430 3 5	390	1464 1 11	24	111 3 6	653	1496 3 16½

District.	Brug, hvorvidt udskiftede: Ved 1836 Aars Begyndelse laae endnu i Fællesskab om Hjemmark.	fra 1836 til 1840 incl. ere udskiftede.	Særskilt skyldsatte Pladse.	Huusmænd med Jord.	Huusmænd uden Jord men eget Huus	Behæftede med Føderaad ere Brug af Selveiergods	af Leilændingsgods	Af Almindinger eiedes af Staten	af Private
Størdalens Thinglaug	Herom har ikke været at erholde nogen bestemt Oplysning, men saavidt vides finder heller ikke saadant Fællesskab af Teigbrug eller Agerbytte Sted i disse 2de Fogderier.	14	⸗	945	9	239	27	5	2
Lervigens Thinglaug		4	⸗	158	7	36	16	⸗	1
Frostens Thinglaug		⸗	⸗	225	22	39	9	⸗	1
Aasens Thinglaug		⸗	⸗	110	8	50	7	⸗	2
Skogns Thinglaug		2	⸗	350	⸗	116	10	2	2
Værdalens Thinglaug		2	1	411	48	110	36	9	3
Stør- og Værdals Fogderi		22	1	2199	94	590	105	16	11
Ytterøens Thinglaug		⸗	⸗	149	36	41	5	⸗	⸗
Inderøens Thinglaug		⸗	⸗	436	72	155	11	4	⸗
Sparboens Thinglaug		⸗	⸗	351	41	165	8	5	⸗
Stods Thinglaug		⸗	⸗	257	6	187	16	1	2
Snaasens Thinglaug		⸗	⸗	ikke	opgivet	103	3	7	⸗
Bedstadens og Namdalseidets Th.		⸗	⸗	333	23	185	12	6	2
Inderøens Fogderi		⸗	⸗	1526	178	836	55	23	4
Overhalds Thinglaug	11	14	⸗	141	46	219	38	7	⸗
Foesnæs Thinglaug	38	38	1	262	17	160	29	⸗	⸗
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	28	28	4	221	77	89	38	1	⸗
Namdalens Fogderi	77	80	5	624	140	468	105	8	⸗
Amtsdistrictet	77	102	6	4349	412	1894	265	47	15

Anmærkninger.

Forsaavidt ikke Thinglaugsinddelingen falder sammen med Præstegjeldenes, bemærkes at

i Stør- og Værdals Fogderi:
udgjør Frostens og Aasens Thinglauge tilsammen Frostens Præstegjeld, hvis samlede Skyld saaledes er 823 Dal. 1 ⸗ ß.

i Inderøens Fogderi:

udgjør Ytterøens Thingl.	416 Dal. ⸗ 22	men Præstegjeldet	555 1 6
Inderøens do.	1077 — 3 12	. . . . . .	938 3 4
	1493 — 4 10	. . . . . .	1493 4 10
Bedstadens do.	524 — ⸗ 2	Bedstadens	
Namdalseidets do.	164 — 4 21	Præstegjeld . .	688 4 23
	688 — 4 23		688 4 23

i Namdals Fogderi:

Overhalds Thinglaug	724 ⸗ 21	men Grongs Præstegjeld	345 2 10
Foesnæs do.	600 3 16	men Overhalds —	572 ⸗ 6
		Foesnæs —	407 1 21
	1324 4 13		1324 4 13
Nærø, Kolvereids		Nærø —	247 1 18
og		Kolvereid —	370 3 15
Bindalens Thingl.	759 3 10	af Bindalen	141 3 1
			759 3 10
eller Fogderiet	2084 2 23	=	2084 2 23

Aarsagen til at Brugenes Tal efter Cassebøgerne ikke stemme med Pantebøgerne, hidrører deels fra at Brug formeentlig ere blevne samlede, men have beholdt særskilt Folium i Pantebogen, deels at ikke alle melde sig hos vedkommende Foged for at indskrives, uagtet de maatte have erholdt Skjøde eller Fæste.

(Til Side 222).

Tabellarisk Oversigt

af Udsæd og Avling af de forskjellige Kornsorter og Potatos i Nordre Trondhjems Amtsdistrict, samt Oplysning om af udyrket Jord opbrudt Ager fra 1836—1840.

Præstegjeld.	Udsæd efter Tabellerne for 1835.							Udsæd efter indhentede Oplysninger 1840.							Avl efter Fradrag af Udsæden efter Tabellen 1835.							Avl efter Fradrag af Udsæd efter Oplysninger 1840.							Hvormange Tønder Land ere af udyrket Jord opbrudte til Ager i sidste 5 Aar.		Agerlandet forholder sig til England	Anmærkninger.
	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Potatos.	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Potatos.	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Potatos.	Hvede.	Rug.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Erter.	Potatos.	af Gaardmænd.	af Husmænd.		
	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.				
Stordalens	1/2	8	365	148	4,411	19 1/4	2,834	3	6	400	150	4,500	20	3,000	3	59	730	741	15,439	77	19,835	18	39	3,600	1,050	18,000	80	24,000	150	37 1/2	1 : 2	
Lervigens	1	1	131	1	777	"	945	"	5	128	"	923	"	1,279	5	8	656	3	2,331	"	6,613	"	25	448	"	2,769	"	10,232	127 1/2	55	1 : 2	
Frostens	16	7	165	16	1,622	26	1,715	17 1/2	12 3/4	162	20 3/8	1,902 1/4	28 1/4	2,134	72	44	825	110	4,867	52	12,865	76	70	614	92	6,233	141	15,895	137 3/4	28	1 : 2	
Skogns	12	24	336	12	2,717	39	2,449	12	24	336	12	2,717	39	2,449	72	146	1,678	60	10,867	154	17,146	72	156	1,680	60	14,943	137	14,943	75	25	1 : 2	
Værdalens	9	27	376	7	2,644	17	1,880	12	35	376	12	2,990	30	2,240	23	95	1,316	35	6,610	50	10,338	72	210	1,880	60	10,465	105	14,560	62 1/2	62 1/2	ligemeget om ikke mere Ager.	
Stør- og Værdals Fogderi.	38 1/2	67	1,373	184	12,171	101 1/4	9,823	44 1/2	82 3/4	1402	194 3/8	13,032 1/4	117 1/4	11,102	175	352	5,205	949	40,114	333	66,797	238	500	8,222	1,262	52,410	463	79,630	552 3/4	208		
Ytteroens	1 1/4	9	234	4	763	4	1,317	"	7 1/2	173	"	774	2	1,713	4	41	1,052	17	3,434	15	7,242	"	45	1,211	"	3,870	10	10,278	74	32 3/4	ligemeget.	
Inderoens	2	14	241	5	1,715	24	2,294	2	15	230	10	1,800	24	3,000	18	152	1,446	26	6,860	166	13,763	12	165	1,610	50	7,200	168	18,000	125	12 1/2	mere Ager.	
Sparboens	2	21	341	3	1,922	14	2,116	1	17	314	3	1,991	11	2,021	8	104	1,707	13	7,686	55	14,809	5	119	1,884	15	7,944	66	14,147	195	40	1 : 2	
Stods	"	16	238	"	1,600	2 3/4	1,580	"	16	238	"	1,600	2 3/4	1,580	"	142	1,425	"	6,401	19	11,062	"	144	1,428	"	6,400	19	11,060	147	31 1/4	ligemeget.	
Snaasens	"	3	289	14	631	3/4	517	"	3	289	11	631	3/4	517	"	28	2,025	70	1,893	4	2,586	"	27	2,023	66	2,124	4	3,102	ikke	opgivet.	ligemeget.	
Bedstadens	1/8	11	236	4	1,461	4 1/8	1,817	"	25 1/2	232	21 3/4	1,629	3	2,077 1/2	1	77	1,072	18	6,953	29	11,810	"	230	1,402	130	8,145	21	14,543	164 3/4	49 1/2	1 : 2	
Inderoens Fogderi	5 3/8	74	1,579	30	8,092	49 5/8	9,641	3	84	1476	45 3/4	8,425	43 1/2	10,908 1/2	31	544	8,727	144	33,227	288	61,272	17	730	9,558	261	35,683	288	71,130	705 3/4	166		
Grogns	"	4	205	130	711	"	546	"	"	191	101 1/2	901 1/8	"	553	"	22	1,023	584	2,488	"	4,095	"	"	955	508	3,153	"	3,871	40 1/2	7 1/4	ligemeget.	
Overhalds	"	4	242	47	1,337	"	922	"	2 3/4	235 1/2	59 1/2	1,319 7/8	"	921 3/4	"	40	1,570	307	6,683	"	8,295	"	11	1,058	298	7,920	"	6,452	101 1/2	33	ligemeget.	
Foesnæs	"	6	155	2	729	1/8	394	"	8 1/2	159 1/4	3 1/4	793 1/2	"	626	"	33	541	8	2,189	1	3,941	"	38	637	14	3,568	"	3,752	58	35	1 : 5	
Nærøe	"	2	176	27	533	"	471	"	3 1/8	120	43	481	"	459	"	6	529	81	1,334	"	2,826	"	14	440	194	1,164	"	2,295	56	31	1 : 5	
Kolvereids	"	8	194	74	709	1/2	646	"	8	216	294	825	"	1,147	"	16	776	149	2,128	2	4,524	"	28	1,040	1,270	2,900	"	8,029	44 1/2	11 3/4	ligemeget.	
af Bindalens	"	1	81 1/8	12 3/4	199 3/8	"	177	"	6	120	225	450	"	620	"	2 1/2	124	16	400	"	852	"	18	480	900	1,350	"	4,960	17 1/2	5 1/2	ligemeget.	
Namdals Fogderi	"	25	1,053 1/8	292 3/4	4,218 3/8	5/8	3,156	"	28 3/8	1041 3/4	726 1/4	4,770 1/2	"	4,326 3/4	"	119 1/2	4,563	1,145	15,222	3	24,533	"	109	4,610	3,184	20,055	"	29,359	318	123 1/2		
Amtsdistrictet	43 7/8	166	4,005 1/8	506 3/4	24,481 3/8	151 1/2	22,620	47 1/2	195 1/8	3919 3/4	966 3/8	26,227 3/4	160 3/4	26,337 1/4	206	1,015 1/2	18,495	2,238	88,563	624	152,602	255	1,339	22,390	4,707	108,148	751	180,119	1,576 1/2	497 1/2		

Tabellarisk Oversigt

af Kreaturholdet samt af Forholdet mellem Kreaturholdet og Udsæd i Nordre Trondhjems Amtsdistrict ved Udgangen af Aaret 1840.

Præstegjeld.	Kreaturhold efter Tabeller for 1835.						Kreaturhold efter Oplysninger 1840.						Opdræt af Qvæg.	Anmærkninger.	Efter Antallet af Heste, som holdes, er det omtrentlige Forhold mellem disse og				For hver Hest, som holdes, udsaaes Byg.	For hver Tønde Byg, som udsaaes, er Udsæden omtrentlig af			Anmærkninger.
	Heste.	Stort Qvæg.	Faar.	Geder.	Sviin.	Rensdyr.	Heste.	Stort Qvæg.	Faar.	Geder.	Sviin.	Rensdyr.			Qvæg.	Faar.	Geder.	Sviin.		Blandkorn.	Havre.	Potatos.	
																			Td. Skp.	Td. Skp.	Td. Skp.	Td. Skp.	
Stordalens	899	3,833	6,767	1,731	687	10	900	3,000	7,500	2,000	1,500	100	900	affætter aarlig 600 Vog Smør, 100 Vog Talg 400 Vog Ost.	9 : 30	3 : 25	9 : 20	3 : 5	⁄—3½	⁄—3	10—4	7—4	
Lervigens	281	1,010	1,699	280	131	⁄	264	1,121	2,075	178	126	⁄	199	— for omtrent 310 Spd.	11 : 47	22 : 173	3 : 2	44 : 24	⁄—4	⁄—	7—2	10—	
Frostens	471	1,330	2,709	462	275	⁄	367	913	2,552	641	251	⁄	317	Udbyttet forbruges i Districtet.	2 : 5	1 : 7	9 : 16	7 : 5	⁄—4	⁄—1	11—6	13—1	
Skogns	532	2,045	4,836	1,423	471	⁄	532	2,045	4,836	1,423	471	⁄	ikke opgivet.	Kjøber aarlig 40 à 50 Vog Smør, samt Talg.	1 : 4	1 : 9	5 : 14	53 : 47	⁄—5	⁄—	8— ¾	7—2⅓	
Værdalens	657	2,301	4,517	2,026	328	⁄	669	1,900	4,780	2,220	522	⁄	522	afgiver intet til Salg.	1 : 3	1 : 7	3 : 10	33 : 26	⁄—4½	⁄—	8—	6—	
Stør- og Værdals Fogderi.	2,840	10,519	20,528	5,922	1,892	10	2,732	8,979	21,743	6,462	2,870	100			3 : 10	1 : 8	3 : 7	20 : 21	⁄—4	⁄—1	9—2⅓	8—	
Ytterøens	277	1,068	2,347	811	346	3	277	874	2,475	683	331	⁄	272	Udbyttet forbruges i Districtet.	6 : 19	1 : 9	2 : 5	16 : 19	⁄—5	⁄—	4—4	10—	
Inderøens	437	1,535	3,318	339	409	⁄	500	1,600	3,400	200	600	⁄	150	affætter aarlig 100 Vog Smør, Ost og Talg tilf.	5 : 16	5 : 34	5 : 2	5 : 6	⁄—3⅔	⁄—	7—7	13—	
Sparboens	531	1,793	5,003	1,578	333	⁄	487	1,730	4,773	914	238	⁄	276	Noget sælges, men Qvantum kan ei opgives.	2 : 7	10 : 99	20 : 37	48 : 23	⁄—5	⁄—	6— 2⅔	7—	
Stods	454	1,561	4,428	867	257	⁄	454	1,561	4,428	867	257	⁄	ikke opg.		2 : 7	1 : 10	10 : 19	9 : 5	⁄—4⅕	⁄—	7—⁄	6—5	
Snaasens	397	1,962	3,604	418	41	750	434	2,447	3,623	507	52	1,947	Do.	affætter aarlig 2 à 300 Voger Smør og Talg.	5 : 29	10 : 86	4 : 5	17 : 2	⁄—5⅓	⁄—	2—1½	1—7	
Bedstadens	487	1,957	5,345	813	306	⁄	472	1,703	5,492	1,006	296	⁄	472	som for Sparboen og Stod.	4 : 15	4 : 47	1 : 2	8 : 5	⁄—4	⁄— ¾	7—⁄	9—⁄	
Inderøens Fogderi . . .	2,583	9,876	24,045	4,826	1,692	753	2,624	9,915	24,191	4,177	1,774	1,947			5 : 17	5 : 46	5 : 8	3 : 2	⁄—4½	⁄—	5—6	7—3	
Grogns	350	1,929	2,459	355	109	1,374	349	1,630	2,875	440	48	2,500	308	Affætter ei ubetydeligt Smør, Qvantum kan ei opgives.	7 : 33	1 : 8	17 : 22	7 : 1	⁄—4⅖	⁄—4¼	4—6	3—⁄	
Overhaldens	421	2,314	3,479	120	96	⁄	411	2,127	3,710	308	119	⁄	293	Noget, men Qvantum kan ei opgives.	10 : 52	1 : 9	41 : 31	41 : 12	⁄—4½	⁄—2	5—5	4—⁄	
Foesnæs	227	1,289	2,836	766	177	⁄	215	1,209	3,130	557	205	⁄	245		14 : 80	1 : 15	2 : 5	21 : 20	⁄—6	⁄—⁄	5—⁄	4—⁄	
Nærøe	189	1,132	1,865	219	259	⁄	157	777	1,202	268	175	⁄	115	Forbruges i Districtet.	1 : 5	1 : 8	15 : 26	15 : 17	⁄—6	⁄—3	4—⁄	3—6½	
Kolvereids	240	1,615	2,607	456	232	4	221	1,286	2,283	548	231	⁄	311	Anneret Foldereid har et lidet Overskud.	2 : 11	1 : 10	2 : 5	22 : 23	1—⁄	1—3	3—6½	5—2½	
af Bindalens	88	579	964	38	63	⁄	94	486	992	320	152	⁄	130	Forbruges i Districtet.	1 : 5	1 : 11	2 : 7	3 : 5	1—2	1—7	3—6	5—1	
Namdalens Fogderi . . .	1,515	8,858	14,210	1,954	936	1,378	1,447	7,515	14,192	2,441	930	2,500	1,402		5 : 26	16 : 157	7 : 12	36 : 31	⁄—5¾	⁄—5½	4—5	4—1	
Amtsdistrictet	6,938	29,253	58,783	12,702	4,520	2,141	6,803	26,409	60,126	13,080	5,574	4,547			17 : 66	6 : 53	23 : 44	4 : 3	⁄—4⅗	⁄—2	6—5	6—6	

(Til Side 222).

№ 3.

Tabellarisk Oversigt

over i Nordre Trondhjems Amtsdistrict i Aarene **1836 — 1840** byggede Skibe og Fartøier, og disses Drægtighed m. v. — af Fiskeriernes Drivt i Nordre Trondhjems Amtsdistrict.

Præstegjeld.	Antal Skibe og Fartøier byggede i Løbet af Aaret: 1836 Antal.	1836 drægtig	1837 Antal.	1837 drægtig	1838 Antal.	1838 drægtig	1839 Antal.	1839 drægtig	1840 Antal.	1840 drægtig	Af modstaaende i 5 Aar byggede vare: kravelbyggede Antal.	kravelbyggede drægtig	klinkbyggede Antal.	klinkbyggede drægtig	Arbeidere hermed sysselsatte: som Mestere.	andre Arbeidere.	Af disse Fartøier ere i de sidste 5 Aar afhændede til	Omtrentligt Udbytte i sidste 5 Aar: Skrei.	Sei.	Sild.	Ferskvandsfisk.	Deraf: forbrugt i Districtet	solgt udenfor Districtet	virket som Kjøbmandsvare	Vinterfisseriet i Lofoden søges med og af: Antal Baade	Mand.	Omtrentligt frit Udbytte pr. Mand aarlig.	Anmærkninger.
Stordalens	=	=	=	=	=	=	1	300 Tdr.	=	=	=	=	1	300 Tdr.	1	1		=	=	2000 Tdr.	6 Tdr.	2000 Tdr. Sild, 6 Do. Fisk	=	=	=	=	=	=	For Lervigen er Udbyttet angivet at være 50 Spd. aarlig.
Lervigens	=	=	=	=	2	240 Tdr.	2	1300 Tdr.	1	600 Tdr.	=	=	5	2140 Tdr.	2	16		=	=	=	=	=	=	=	9	30	20 Spd.	
Frostens	=	=	=	=	=	=	1	100 Tdr.	1	200 Tdr.	=	=	2	300 Tdr.	ikke	opgivet		=	=	800 Tdr.	fan ei opg.	800 Tdr. Sild fisket 1837	ikke opgivet	vides ikke	3	10	=	Uagtet Udbyttet sikkerlig er større end anført, saa tiltrænger dog dette Fogderi
Stogns	=	=	=	=	=	=	2	400 Tdr.	=	=	=	=	2	400 Tdr.	do.	do.		=	=	fan ei	opgives	alt	=	=	=	=	=	Tilførsel af Fiskevarer, hvorved indfinde sig saakaldte „Sømænd“ fra Fosens
Værdalens	2	1000 Tdr.	3	1880 Tdr.	2	2000 Tdr.	1	350 Tdr.	1	600 Tdr.	=	=	9	5830 Tdr.	7	66	7 folgte til Nordland;	=	=	lidt	lidt	alt	=	=	=	=	=	Fogderi, hvilke omtalte Fiskeproducter med Korn og Penge. Til Fiskerierne i dette
Stør- og Værdals Fgd.	2	1000 Tdr.	3	1880 Tdr.	4	2240 Tdr.	7	2450 Tdr.	3	1400 Tdr.	=	=	19	8970 Tdr.	10	83	Resten hjemme.	=	=	2800 Tdr.	6 Tdr.	2800 Tdr. Sild, 6 Tdr. Fisk	=	=	12	40	=	Fogderi (Fosens) søges og saa her at erholde det Fornødne til Husbehov.
Ytteröens	7	260 C. L.	9	282 C. L.	15	424 C. L.	8	165 C. L.	10	237 C. L.	=	=	49	1368 C. L.			til Nordl. 22. Resten bruges hjemme.	=	60 Tdr.	1000 Tdr.	5 Tdr.	1000 Tdr. Sild, 60 Tdr. Sei og 5 Tdr. Fisk	=	=	=	=	=	Snaasens og Grogns Præstegjeldte have ikke inden
Inderöens	3	46 C. L.	3	62 C. L.	9	154 C. L.	10	122 C. L.	5	80 C. L.	=	=	30	464 C. L.			til Trondhj. og Nordl.	=	70 Tdr.	2500 Tdr.	=	1800 Tdr. Sild, 70 Do. Sei	700 Tdr. Sild.	=	=	=	=	egne Grændser Adgang til
Sparboens	=	=	2	50 C. L.	1	36 C. L.	4	78 C. L.	1	39 C. L.	=	=	8	203 C. L.			14. Rest. hjemme.	=	50 Tdr.	2000 Tdr.	50 Tdr.	1330 Tdr. Sild, 50 Tdr. Sei og 50 Tdr. Fisk.	670 Tdr. Sild.	=	=	=	=	Saltvandsfisseri. Angivelser for Overhalden vedkommer kun Sørvig Sogn.
Stods	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=			Fra Sparboen ere 2	=	=	=	50 Tdr.	50 Tdr. Fisk	=	=	=	=	=	Ikke ubetydelig Lax sendes fra Overhalden og Grogn
Snaasens	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=			og fra Bedstaden ligeledes 2 Fartøier	=	=	=	625 Tdr.	625 Tdr. Fisk.	=	=	=	=	=	til Nordlandene.
Bedstadens	=	=	2	33 C. L.	2	26 C. L.	2	28½ C. L.	=	=	=	=	6	87½ C. L.			folgte sammesteds hen.	=	=	3000 Tdr.	80 B. Lar	2000 Tdr. Sild, 50 B. Lar	1000 Tdr. Sild, 30 B. Lar	=	=	=	=	
Inderöens Fogderi	10	306 C. L.	16	427 C. L.	27	640 C. L.	24	393½ C. L.	16	356 C. L.	=	=	93	2122½ C. L.				=	180 Tdr.	8500 Tdr.	730 Tdr. 80 B. Lar	6130 Tdr. Sild, 180 Tdr. Sei, 730 Tdr. Fisk og 50 Bog. Lar.	2370 Tdr. Sild og 30 Bog. Lar.	=	=	=	=	Ikke ubetydelig Lax sendes fra Overhalden og Grogn til Nordlandene.
Grogns	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=		=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	Udbyttet af Fersk vandsfiskeriet i Foesnæs vedkommer kun Foesnæs Sogn.
Overhalds	1	26 C. L.	2	14½ C. L. og 800 Tdr.	1	12 C. L.	2	65 C. L.	=	=	=	=	6	117½ C. L. 800 Tdr.	3	17	til Nordlandene 2;	1000 Bog.	=	14400 Tdr.	100 B. Lar	2500 Tdr. Sild, 100 B. Lar.	11,900 Tdr. Sild og 1000 Bog. Skrei.	10,000 Tdr. Sild, 1000 B. Skrei.	=	=	=	Lofotfisteriet drives fornemmelig af Beboerne i
Foesnæs	=	=	1	600 Tdr.	2	1100 Tdr.	2	1500 Tdr.	3	1600 Tdr.	=	=	8	4800 Tdr.	7	41	til Nordlandene 1;	5430 =	3035 Bog.	11500 =	200 B. do.	3800 Tdr. Sild, 75 B. Lar.	7700 Tdr. Sild, 5430 B. Skrei, 3035 B. Sei og 125 B. Lar.	5850 Tdr. Sild, 5430 B. Skrei og 3035 B. Sei.	6	30	10 Spd.	Nærø Præstegjeld, Leks og Bindalens Sogne.
Nærø	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=		1000 =	3000 =	14000 =	=	5000 Tdr. Sild.	9000 Tdr. Sild, 1000 B. Skrei og 3000 B. Sei.	9000 Tdr. Sild, 1000 B. Skrei og 2000 B. Sei.	25	125	15 —	
Kolvereids	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=		2600 =	30200 =	2650 =	=	1100 Tdr. Sild, 300 B. Skrei og 700 B. Sei.	1550 Tdr. Sild, 2300 B. Skrei, 29,500 Bg. Sei.	1300 Tdr. Sild, 2600 B. Skrei, 30,200 B. Sei.	34	170	15 —	
af Bindalens	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=	=		500 =	1500 =	1000 =	=	250 Tdr. Sild, 50 B. Skrei og 100 B. Sei.	750 Tdr. Sild, 450 B. Skrei, 1400 B. Sei.	750 Tdr. Sild, 500 B. Skrei, 1500 B. Sei.	45	225	20 —	
Namdalens Fogderi	1	26 C. L.	3	14½ C. L. 1400 Tdr.	3	12 C. L.	4	65 C. L. 1500 Tdr.	3	1600 Tdr.	=	=	14	117½ C. L. 5600 Tdr.	10	58		10530 Bog.	37735 Bog.	43550 Tdr.	300 B. Lar	12,650 Tdr. Sild, 350 B. Skrei, 800 B. Sei og 175 B. Lar.	30,900 Tdr. Sild, 10,180 B. Skrei, 36,935 B. Sei 125 Bog. Lar.	26,900 Tdr. Sild, 10530 B. Skrei og 36,735 B. Sei.	110	550		
Amtsdistrictet	13	332 C. L. 1000 Tdr.	22	1411½ C. L. 3280 Tdr.	34	652 C. L. 3340 Tdr.	35	4584½ C. L. 3950 Tdr.	22	356 C. L. 3000 Tdr.	=	=	126	2240 C. L. 14570 Tdr.			Anm. Ved anførte Tondetal forstaaes „saltet Gods.“	10530 Bog.	37735 Bog. 180 Tdr.	54850 Tdr.	736 Tr. Fisk 380 B. Lar	21580 Tdr. Sild, 350 B. Skrei, 800 B. og 180 Tdr. Sei, 730 Tdr. Fisk og 225 B. Lar.	33,270 Tdr. Sild, 10,180 B. Skrei, 36,935 B. Sei, 155 B. Lar.	26,900 Tdr. Sild, 10530 B. Skrei og 36,735 B. Sei.	122	590		

Tabellarisk Oversigt

af Binæringer i Nordre Trondhjems Amtsdistrict, saavidt angaaer Husflid, Handel, Fragtfart og Jagt.

Præstegjeld	Husfliden. Hvorvidt den strækker sig.	Overskud til Salg i sidste 5 Aar. Uldent. Vadmel.	Uldent. Stof.	Lærred. Lin.	Lærred. Bomuld.	Anmærkninger.	Handelen. Landhandlere.	Gjestgiveere.	Hvorfra hentes Handelsmændene deres Varer og hvorhen afsættes Districtets Varer	Anmærkninger. Det almindelige Forhold mellem Land- og Søbondens Varer er antaget:	Fragtfart. Hertil benyttes. Fartøier.	Besætning.	I Fragt betales pr. Tønde til Levanger.	Trondhjem	Bergen.	Christiansund.	Lofoten.	Anmærkninger.	Jagten. Omtrentligt Udbytte i sidste 5 Aar.	Anmærkninger.
Stordalens . . .	over det Fornødne	10000 Al.	2500 Al.	2500 Al.	20000 Al.	For Lervigen er Producter anslaaet i Penge	2	1	fra og til Trondhjem.	1 Td. Sild = 1½ à 1⅔ Td. Havre	3	6	"	8 ß.	"	"	"		I Fogderiet for omtrent 500 Spd.	
Lervigens	ligesaa	"	"	"	"		"		i Trondhjem.	1 Td. saltet Ulver = 1½ Td. do.	2	6	"	4 "	"	"	"			
Frostens	for en Deel til det Fornødne	"	"	5000 Al.	"	til 1000 Spd. Overskudet i Frosten vedkommer	"	"	i Trondhjem og Levanger.	1 Td. saltet Torsk = 1 à 1½ Td. do.	3	6	"	3 à 8 "	"	"	"			
										1 Vog tør Fisk (Sei) = 1 Vog do.										
Skogns	til det Fornødne	"	"	"	"	Aasens Anner. Frostens	"	"	Levanger.	i Skogn og Lervigen betales Sild	4	12	"	6 à 8 "	"	"	"			
Værdalens . . .	ligesaa	"	"	"	"	Sogn behøver at kjøbe	6	2	fra Trondhjem til samme og Nordl.	den undertiden med indtil 2 Tdr.	5	14	"	8 "	"	"	32 ß.			
Stør- og Værdals Fgd.		10000 Al.	2500 Al.	7500 Al.	20000 Al.	Vadmel.	8	3		Havre.	17	44	"						500 Spd.	
Ytterøens	i Fogderiet					Overskudet, hvis omtrentlige Størrelse man	1	"	fra og til Trondhjem og Levanger.	Forholdet er her:	24	128	"	8 "	"	"	48 ß.	I Fragt for en Favn Ved til Trondhjem betales sædvanlig ⅓ eller ¼ Deel af hvad som Veden koster ved Salget i Byen.	intet	
Inderøens	til					ei har kunnet erholde	2	1	ligesaa	1 Td. Sild = 1½ Td. Havre.	18	86	"	8 "	"	"	48 "		150 Spd.	
Sparboens . . .	noget mere					opgivet, og som fornemelig haves i Sparboen, Stod og Snaasen, afsættes paa de nordl. Markeder.	1	1	ligesaa	1 Td. saltet Torsk el. Sei = 1 Td.	12	39	6 ß.	8 "	"	"	48 "		" —	
Stods	end						2	2	ligesaa samt til Overhalds Marked.	do.	5	11	6 ß.	8 "	"	"	48 "		" —	
Snaasens	det Fornødne						1	1	ligesaa	4 Vog. tør Sei = 1 Td. do.	gives	ikke	"	" "	"	"	"		2,500 —	
Bedstadens . . .							3	2	ligesaa		11	33	"	8 "	"	"	"		" —	
Inderøens Fogderi							10	7			70	297	"						2,650 Spd.	
Grogns	over det Fornødne	23370 Al.	30080 Al.	107,270 Al.	18690 Al.	Overskudet vedkommer Foldereid Sogn; i Leksvirkes ei det Fornødne.	1	"	fra Trondhjem og til dette Sted samt de aarlige Markeder, fjeldden til Christiansund.	Forholdet er her: 1 Td. Sild = ¾ indtil 1½ Td. Havre.	gives	ikke	"	"	"	"	"	For en Vog Fisk betales i Fragt til Bergen 8 ß. og til Christiansund og Trondhjem 6 ß.	kan ei opgives	
Overhalds	ligesaa	17985 Al.	23060 Al.	48,498 Al.	17280 Al.		4	2			5	30	"	24 à 48 ß.	60 ß.	24 à 48 ß.	"		ligesaa	
Foesnæs	til det Fornødne	"	"	"	"		4	3	fra Trondhj., dog ogsaa fra Christiansund og Bergen og til ovennævnte Steder.	1 Td. " = 24 Potter Brændeviin.	7	32	"	ligesaa	ligesaa	ligesaa			500 Spd.	
Nærø	ligesaa	"	"	"	"		4	4			6	30	"	24 "	48 ß.	"	"		350 —	
Kolvereids	ikke ganske til det Fornødne	20 Al.	23 Al.	30 Al.	80 Al.		4	4	fra Bergen, dog ogsaa fra Trondhjem og Christiansund, hvorhen Varene føres.		2	12	"	24 ß. fra Nærøsund	48 à 60 "	"	"		235 —	
af Bindalen . . .	ikke til det Fornødne	"	"	"	"		3	3			3	16	"	"	ligesaa	"	"		" —	
Namdalens Fogderi		41375 Al.	53163 Al.	155,798 Al.	36050 Al.		20	16			23	120							1,085 Spd.	
Amtsdistrictet		51375 Al.	55663 Al.	163,298 Al.	56050 Al.		38	26			110	461							4,235 Spd.	

(Til Side 222.)

1

Tabellarisk Oversigt

af de i Nordre Trondhjems Amtsdistrict i Aarene 1836 — 1840 inclusive afhændede faste Eiendomme.

District.	1836. Selveiergods. Brug.	Skyld.	Sum.	Kirkernes. Brug.	Skyld.	Sum.	Geistlighedens. Brug.	Skyld.	Sum.	1837. Selveiergods. Brug.	Skyld.	Sum.	Statens. Brug.	Skyld.	Sum.	Kirkernes. Brug.	Skyld.	Sum.	Geistlighedens. Brug.	Skyld.	Sum.	Offentlige Stiftelsers. Brug.	Skyld.	Sum.	1838. Selveiergods. Brug.	Skyld.	Sum.	Statens. Brug.	Skyld.	Sum.	Kirkernes. Brug.	Skyld.	Sum.	Geistlighedens. Brug.	Skyld.	Sum.	Offentlige Stiftelsers. Brug.	Skyld.	Sum.
Størdalens Thinglaug	14	19 1 4	3,537 ″	″	″	″	″	″	″	12	26 4 ″	4,075 ″	″	″	″	″	″	″	1	3 18	150	″	″	″	24	66 2 7	15,240 ″	″	″	″	″	″	″	6	18 2 16	2,900 ″	″	″	″
Lervigens Thinglaug	4	8 3 10	2,136 60	″	″	″	2	7 1 9	1000	8	14 1 15	3,196 ″	″	″	″	″	″	″	1	1 3 15	500	2	″ 4 11	550	3	6 2 19	1,550 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
Frostens Thinglaug	4	8 1 13	1,700 ″	″	″	″	″	″	″	6	6 4 13	1,579 ″	1	″ 1 1	35	″	″	″	″	″	″	″	″	″	5	24 1 11	7,252 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
Aasens Thinglaug	3	7 3 2	1,680 ″	″	″	″	″	″	″	5	5 3 10	1,422 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	8	24 1 16	5,000 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
Skogns Thinglaug	23	66 1 11	8,892 72	1	3 2 23	260	1	2 3 8	180	20	74 3 ″	11,143 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	25	115 2 18	18,429 91	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
Værdalens Thinglaug	13	52 2 10	8,109 ″	″	″	″	1	19 1 12	2504	15	75 1 5	8,928 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	18	109 2 13	13,085 ″	″	″	″	″	″	″	1	4 ″	1	100	″	″
Stør- og Værdals Fogderi	61	162 3 2	26,055 12	1	3 2 23	260	4	29 1 5	3684	66	203 2 19	30,343 ″	1	″ 1 1	35	″	″	″	2	2 2 9	650	2	″ 4 11	550	83	346 3 12	60,556 91	″	″	″	″	″	″	6	18 2 16	2,900 ″	1	4 ″	1	100	″
Ytteroens Thinglaug	11	37 4 21	9,569 ″	″	″	″	″	″	″	4	19 1 18	3,230 ″	″	″	″	″	″	″	1	2 2 7	600	″	″	″	8	26 3 2	6,287 ″	″	″	″	″	″	″	3	9 3 8	1,500 ″	″	″	″
Inderoens Thinglaug	7	19 4 13	3,461 ″	″	″	″	2	4 ″ 13	480	16	41 1 7	8,829 ″	″	″	″	2	4 4 ″	″	″	″	″	″	″	″	18	43 2 8	11,705 ″	2	″ 1 5	142 48	1	″ 4 16	150 ″	1	2 3 23	600 ″	″	″	″
Sparboens Thinglaug	14	28 3 4	5,400 ″	″	″	″	″	″	″	7	15 ″ 6	3,240 ″	″	″	″	1	1 2 13	300	″	″	″	″	″	″	7	21 ″ 1	4,231 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
Stods Thinglaug	9	28 3 5	4,345 60	″	″	″	″	″	″	7	50 ″ 14	9,186 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	15	40 2 20	6,691 60	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
Snaasens Thinglaug	13	19 1 19	2,590 ″	″	″	″	2	1 1 23	210	11	16 4 13	2,100 ″	1	″ 1 21	80	″	″	″	″	″	″	″	″	″	5	10 3 5	1,700 ″	1	″ 3 1	60	″	″	″	2	3 3 7	500 ″	″	″	″
Bedstadens og Namdalseidets Th.	10	20 ″ 13	9,388 35	″	″	″	1	2 1 6	400	18	61 1 13	13,055 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	16	32 4 8	5,626 36	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
Inderøens Fogderi	64	154 3 3	34,753 95	″	″	″	5	7 3 18	1090	63	203 4 23	39,640 ″	1	″ 1 21	80	3	6 1 13	300	1	2 2 7	600	″	″	″	69	175 ″ 20	36,240 96	3	″ 4 6	202 48	1	″ 4 16	150 ″	6	16 ″ 14	2,600 ″	″	″	″
Overhalds Thinglaug	15	19 4 5½	3,272 ″	″	″	″	″	″	″	20	28 3 7	2,773 60	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	14	19 2 5	3,213 ″	″	″	″	1	1 3 22	250	″	″	″	″	″	″
Foesnæs Thinglaug	13	28 2 17¼	3,514 ″	″	″	″	″	″	″	7	13 4 23	1,885 ″	″	″	″	1	1 10	100	″	″	″	″	″	″	23	39 2 7½	4,772 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	12	16 2 3	2,225 ″	″	″	″	″	″	″	9	27 ″ 4	2,565 ″	″	″	″	″	″	″	1	″ 4 11	200	″	″	″	15	19 2 10	2,027 ″	″	″	″	″	″	″	1	4 11	40 ″	″	″	″
Namdalens Fogderi	40	64 4 1¾	9,011 ″	″	″	″	″	″	″	36	69 3 10	7,223 60	″	″	″	1	1 10	100	1	″ 4 11	200	″	″	″	52	78 1 22½	10,012 ″	″	″	″	1	1 3 22	250 ″	1	4 11	40 ″	″	″	″
Amtsdistrictet	165	382 ″ 6¾	69,819 107	1	3 2 23	260	9	36 4 23	4774	165	477 1 4	77,206 60	2	″ 2 22	115	4	6 2 23	400	4	5 4 3	1450	2	″ 4 11	550	204	600 1 6½	106,809 67	3	″ 4 6	202 48	2	2 3 10	400 ″	13	35 2 17	5,540 ″	1	4 ″	1	100	″

2

District.	1839. Selveiergods. Brug.	Skyld.	Sum.	Kirkernes. Brug.	Skyld.	Sum.	Geistlighedens. Brug.	Skyld.	Sum.	Offentlige Stiftelsers. Brug.	Skyld.	Sum.	1840. Selveiergods. Brug.	Skyld.	Sum.	Kirkernes. Brug.	Skyld.	Sum.	Geistlighedens. Brug.	Skyld.	Sum.	Offentl. Stiftelsers. Brug.	Skyld.	Sum.	I Qvinqvenniet er saaledes afhændet tilsammen Jordebrug af: Selveiergods. Brug.	Skyld.	Sum.	Statens. Brug.	Skyld.	Sum.	Kirkernes. Brug.	Skyld.	Sum.	Geistlighedens. Brug.	Skyld.	Sum.	Offentl. Stiftelsers. Brug.	Skyld.	Sum.
Størdalens Thinglaug	22	40 1 14	7,638 ″	″	″	″	2	4 3 ″	650	2	6 2 10	1100	24	50 3 9	13,169 60	″	″	″	2	6 4 15	1450	″	″	″	96	203 2 10	43,659 60	″	″	″	″	″	″	11	30 4 1	5,150	2	6 2 10	1,400
Lervigens Thinglaug	2	4 1 12	900 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	4	3 4 22	1,104 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	21	37 4 6	8,886 60	″	″	″	″	″	″	3	9 ″ ″	1,500	2	″ 4 11	550
Frostens Thinglaug	1	5 2 14	1,450 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	4	7 2 12	2,265 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	20	52 2 15	14,246 ″	1	″ 1 1	35	″	″	″	″	″	″	″	″	″
Aasens Thinglaug	6	17 4 17	3,390 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	4	13 2 20	2,598 ″	1	″ 2 8	100	″	″	″	″	″	″	26	69 ″ 17	14,090 ″	″	″	″	1	″ 2 8	100	″	″	″	″	″	″
Skogns Thinglaug	16	72 ″ 16	12,245 ″	″	″	″	1	1 2 15	200	″	″	″	19	62 2 4	11,378 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	103	391 ″ 1	62,088 43	″	″	″	1	3 2 23	260	2	4 ″ 23	380	″	″	″
Værdalens Thinglaug	10	47 2 11	4,742 12	″	″	″	″	″	″	″	″	″	11	58 4 16	8,985 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	67	343 3 7	43,849 12	″	″	″	″	″	″	1	19 1 12	2,504	1	4 ″ 1	100
Stør- og Værdals Fogderi	57	187 3 12	30,365 12	″	″	″	3	6 ″ 15	850	2	6 2 10	1100	66	197 ″ 11	39,499 60	1	″ 2 8	100	2	6 4 15	1450	″	″	″	333	1097 3 8	186,819 55	1	″ 1 1	35 ″	2	4 ″ 7	360	17	63 1 12	9,534 ″	5	11 1 22	2,050
Ytteroens Thinglaug	5	10 3 1	2,081 48	″	″	″	″	″	″	″	″	″	5	24 3 9	5,480 ″	″	″	″	1	2 2 7	300	″	″	″	33	119 1 3	26,647 48	″	″	″	″	″	″	5	14 2 22	2,400	″	″	″
Inderøens Thinglaug	18	84 4 6	23,077 92	9	15 4 15	2650	1	2 4 9	400	″	″	″	18	52 2 1	10,054 ″	3	9 ″ 1	825	″	″	″	″	″	″	77	241 4 11	57,126 92	2	″ 1 5	142 48	15	30 3 8	3625	4	9 3 21	1,480	″	″	″
Sparboens Thinglaug	12	28 4 21	5,655 60	1	1 4 12	200	1	1 3 12	350	″	″	″	12	27 1 23	5,575 46	″	″	″	″	″	″	″	″	″	1	1 3 12	380	52	121 ″ 7	24,101 106	″	″	″	2	3 2 1	500	1	1 3 12	350	1	1 3 12	380
Stods Thinglaug	13	33 3 17	5,020 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	3	4 1 19	726 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	47	157 2 3	25,969 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″
Snaasens Thinglaug	16	21 ″ 8	3,163 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	11	11 4 15	1,590 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	56	79 4 12	11,143 ″	2	″ 4 22	140 ″	″	″	″	4	5 ″ 6	710	″	″	″
Bedstadens og Namdalseidets Th.	9	16 2 2	2,940 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	10	14 3 19	3,270 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	63	145 2 7	34,279 71	″	″	″	″	″	″	1	2 1 6	400	″	″	″
Inderøens Fogderi.	73	195 3 7	41,937 80	10	17 4 3	2850	2	4 2 21	750	″	″	″	59	135 2 14	26,695 46	3	9 ″ 1	825	1	2 2 7	300	″	1 3 12	380	328	864 4 19	179,267 77	4	1 1 3	282 48	17	34 ″ 9	4125	15	33 1 19	5,340	1	1 3 12	380
Overhalds Thinglaug	16	26 4 8½	4,525 21	″	″	″	″	″	″	″	″	″	30	31 ″ 12½	5,180 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	95	125 4 15	18,963 81	″	″	″	1	1 3 22	250	″	″	″	″	″	″
Foesnæs Thinglaug	19	48 1 12½	8,185 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	15	38 ″ 14½	4,640 ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	77	168 2 2	22,996 ″	″	″	″	1	″ 1 10	100	″	″	″	″	″	″
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	16	25 1 12	3,566 105	″	″	″	″	″	″	″	″	″	12	13 4 16	1,314 112	1	1 1 8	80	2	3 ″ 21	110 60	″	″	″	64	102 ″ 21	11,698 97	″	″	″	1	1 1 8	80	4	4 4 19	350 60	″	″	″
Namdalens Fogderi	51	100 2 9	16,277 6	″	″	″	″	″	″	″	″	″	57	83 ″ 19	11,134 112	1	1 1 8	80	2	3 ″ 21	110 60	″	″	″	236	396 2 10	53,658 58	″	″	″	3	3 1 16	430	4	4 4 19	350 60	″	″	″
Amtsdistrictet	181	483 4 4	88,579 98	10	17 4 3	2850	5	10 3 12	1600	2	6 2 10	1400	182	415 3 20	77,329 98	5	10 3 17	1005	5	12 2 9	1860	60	1 1 3 12	380	897	2359 ″ 13	419,745 70	5	1 2 4	317 48	22	41 2 8	4915	36	101 3 2	15,224 60	6	13 ″ 10	2,430

District.	I Qvinqvenniet er ifølge Foranstaaende aarlig afhændet faste Eiendomme: 1836. Brug.	Skyld.	Sum.	1837. Brug.	Skyld.	Sum.	1838. Brug.	Skyld.	Sum.	1839. Brug.	Skyld.	Sum.	1840. Brug.	Skyld.	Sum.	tilsammen. Brug.	Skyld.	Sum.	Derefter er Middelprisen paa hver solgt Skylddaler.	Anmærkning.
Størdalens Thinglaug	14	19 1 4	3,537 ″	13	27 2 18	4,225 ″	30	84 4 23	18,140 ″	26	51 2 ″	9,688 ″	26	57 3 ″	14,619 60	109	240 3 21	50,209 60	208 Spd. 64 ß.	Da ingen Afhændelse af Statens Gods i Aarene 1836, 1839 og 1840 er foregaaet, og da i førstanførte Aar heller ikke noget, offentlige Stiftelser tilhørende, Gods er solgt, saa er i bemeldte Aar for saadant Gods ingen Rubrikker paa Tabellen opførte.
Lervigens Thinglaug	6	15 4 19	3,136 60	11	16 4 17	4,246 ″	3	6 2 19	1,550 ″	2	4 1 12	900 ″	4	3 4 22	1,104 ″	26	47 3 17	10,936 60	229 — 55 ″	
Frostens Thinglaug	4	8 1 13	1,700 ″	7	7 ″ 14	1,614 ″	5	24 1 11	7,252 ″	1	5 2 14	1,450 ″	4	7 2 12	2,265 ″	21	52 3 16	14,281 ″	270 — 98 ″	
Aasens Thinglaug	3	7 3 2	1,680 ″	5	5 3 10	1,422 ″	8	24 1 16	5,000 ″	6	17 4 17	3,390 ″	5	14 ″ 4	2,698 ″	27	69 3 1	14,190 ″	204 — ″ ″	
Skogns Thinglaug	25	72 2 18	9,332 72	20	74 3 ″	11,143 ″	25	115 2 18	18,429 91	17	73 3 7	12,445 ″	19	62 2 4	11,378 ″	106	398 3 23	62,728 43	157 — 35 ″	
Værdalens Thinglaug	14	71 3 22	10,613 ″	15	75 1 5	8,928 ″	19	113 2 14	13,185 ″	10	47 2 11	4,742 12	11	58 4 16	8,985 ″	69	366 4 20	46,453 12	126 — 70 ″	
Stør- og Værdals Fogderi	66	195 2 6	29,999 12	71	207 ″ 16	31,578 ″	90	369 1 5	63,556 91	62	200 1 13	32,615 12	69	204 2 10	41,049 60	358	1,176 4 2	198,798 55	168 — 96 ″	
Ytteroens Thinglaug	11	37 4 21	9,569 ″	5	21 4 1	3,830 ″	11	36 1 10	7,787 ″	5	10 3 1	2,081 48	6	27 ″ 16	5,780 ″	38	133 4 1	29,047 48	217 — 90 ″	
Inderøens Thinglaug	9	24 ″ 2	3,941 ″	18	46 ″ 7	8,829 ″	22	47 2 4	12,597 48	28	103 3 6	26,127 92	21	61 2 2	10,879 ″	98	282 2 21	62,374 20	221 — ″ ″	
Sparboens Thinglaug	14	28 3 4	5,400 ″	8	16 2 19	3,540 ″	7	21 ″ 1	4,231 ″	14	32 2 21	6,205 60	13	29 ″ 11	5,955 46	56	127 4 8	25,331 106	198 — ″ ″	
Stods Thinglaug	9	28 3 5	4,345 60	7	50 ″ 14	9,186 ″	15	40 2 20	6,691 60	13	33 3 17	5,020 ″	3	4 1 19	726 ″	47	157 2 3	25,969 ″	165 — ″ ″	
Snaasens Thinglaug	15	20 3 18	2,800 ″	12	17 1 10	2,180 ″	8	14 4 13	2,260 ″	11	21 ″ 8	3,163 ″	11	11 4 15	1,590 ″	62	85 4 16	11,993 ″	139 — 67 ″	
Bedstadens og Namdalseidets Th.	11	22 1 19	9,788 35	18	61 1 13	13,055 ″	16	32 4 8	5,626 36	9	16 2 2	2,940 ″	10	14 3 19	3,270 ″	64	147 3 13	34,679 71	234 — 92 ″	
Inderøens Fogderi	69	162 1 21	35,843 95	68	213 ″ 16	40,620 ″	79	193 ″ 8	39,193 24	85	218 ″ 7	45,537 80	64	148 3 10	28,200 46	365	935 1 14	189,395 5	192 — 24 ″	
Overhalds Thinglaug	15	19 4 5½	3,272 ″	20	28 3 7	2,773 60	15	21 1 3½	3,463	16	26 4 8⅘	4,525 21	30	31 ″ 12½	5,180 ″	96	127 3 13	19,213 81	150 — 55 ″	
Foesnæs Thinglaug	13	28 2 17¼	3,514 ″	8	14 1 9	1,985 ″	23	39 2 7½	4,772	19	48 1 12⅕	8,185 ″	15	38 ″ 14½	4,640 ″	78	168 3 12	23,096 ″	136 — 19 ″	
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	12	16 2 3	2,225 ″	10	27 4 15	2,765 ″	16	20 1 21	2,067	16	25 1 12	3,566 105	15	18 1 21	1,505 52	69	108 2 ″	12,129 37	111 — 110 ″	
Namdalens Fogderi	40	64 4 1¾	9,011 ″	38	70 4 7	7,523 60	54	81 ″ 8	10,302	51	100 2 9	16,277 6	60	87 3 ″	11,325 52	243	404 4 1	54,438 118	134 — 58 ″	
Amtsdistrictet	175	422 3 5¾	74,853 107	177	491 ″ 15	79,721 60	223	643 1 21	113051 115	198	518 4 5	94,429 98	193	440 3 20	80,575 38	966	2,516 3 17	442,632 58	175 — 108 ß.	

(Til Side 222).

Tabellarisk Oversigt

af udlignede Commune-Udgifter i Nordre Trondhjems Amtsdistrict i Aarene 1836 — 1840 incl.

Præstegjeld.	Udgivter lignede Præstegjeldsvis. 1836 Spd.	fk.	1837 Spd.	fk.	1838 Spd.	fk.	1839 Spd.	fk.	1840 Spd.	fk.	Tilsammen Spd.	fk.
Størdalens	631	58	706	88	733	49	1648	36	894	26	4614	17
Lervigens	94	80	140	118	148	104	220	10	242	97	847	49
Frostens	205	116	168	58	218	40					592	94
Skogns	630	86	1103	80	872	15	540	15	599	84	3746	40
Værdalens	249	58	544	114	870	88	602	29	537	25	2805	14
Stør- og Værdals Fgd.	1812	38	2664	98	2843	56	3011	30	2273	112	12605	94
Ytterøens	97	42	205	54	494	90	203	107	333	18	1244	71
Inderøens	232	6	474	34	625	40	641	46	563	21	2536	27
Sparboens	156	72	317	115	317	70	316	15	467	67	1575	99
Stods	341	77	532	104	416	108	354	103	327	74	1973	106
Snaasens	214	16	315	90	383	38	326	96	720	96	1960	96
Bedstadens	249	27	299	51					60	"	608	78
Inderøens Fogderi	1291	"	2145	88	2147	106	1843	7	2472	36	9899	117
Grogns	130	97	144	3	448	57	230	41	272	102	1226	60
Overhalds	268	13	208	51	290	104	364	56	372	38	1504	22
Foesnæs	186	49	46	88	187	53	214	63	288	45	923	58
Nærø	287	18	246	50	297	78	494	67	106	112	1432	85
Kolvereids	181	96	167	34	188	41	271	61	228	95	1037	87
af Bindalens	48	71	49	50	60	9	87	12	89	49	334	71
Namdals Fogderi	1102	104	862	36	1472	102	1662	60	1358	81	6459	23
Amtsdistrictet	4206	22	5672	102	6464	24	6516	97	6104	109	28964	114

Thinglaug.	Udgivter lignede Thinglaugsvis. 1836 Spd.	fk.	1837 Spd.	fk.	1838 Spd.	fk.	1839 Spd.	fk.	1840 Spd.	fk.	Tilsammen Spd.	fk.
Størdalens	303	"	100	"	303	"	400	"	500	"	1606	"
Lervigens	148	86	49	106	89	106	69	106	68	2	426	6
Frostens	64	111	76	111	193	44	436	5	376	1	1147	32
Aasens	34	"	44	"	65	108	199	98	105	82	449	48
Skogns	180	"	80	"	140	"	210	"	60	"	670	"
Værdalens	180	"	130	"	430	"	360	"	210	"	1310	"
Stør- og Værdals Fgd.	940	37	480	97	1222	18	1675	89	1319	85	5608	86
Ytterøens	70	116	80	"	113	24	80	"	59	44	403	64
Inderøens	80	18	80	"	80	93	60	"	58	59	359	50
Sparboens	80	"	99	"	380	"	160	"	180	"	899	"
Stods	166	"	66	"	106	"	106	"	71	"	515	"
Snaasens	166	"	146	"	106	"	76	"	66	"	560	"
Bedstadens	100	"	60	"	323	16	471	74	349	41	1304	11
Namdalseidet	62	74	30	46	132	91	98	118	109	48	434	17
Inderøens Fogderi	725	88	561	46	1241	104	1052	72	893	72	4175	22
Overhalds	276	14	276	45	169	97	560	"	394	"	1676	36
Foesnæs	207	105	108	68	384	72	190	"	80	"	971	5
Nærø, Kolvereids og Bindalens	248	91	257	10	295	"	406	"	456	"	1662	101
Namdals Fogderi	732	90	642	3	849	49	1156	"	930	"	4310	22
Amtsdistrictet	2368	95	1684	26	3313	51	3884	41	3143	37	14394	10

Udgivter lignede paa Fogderierne.

	Skudpenge. Spd.	fk.
1836.	16	"
1837.	16	"
1838.	16	"
1839.	12	"
1840.	12	"
	72	"
1836.	60	"
1837.	48	"
1838.	14	48
1839.	"	"
1840.	"	"
	122	48
1836.	"	"
1837.	44	96
1838.	26	96
1839.	18	48
1840.	40	"
	130	"
tilsl.	324	48

Slags.	Udgivter lignede paa Amtscommunen. 1836 Spd.	fk.	1837 Spd.	fk.	1838 Spd.	fk.	1839 Spd.	fk.	1840 Spd.	fk.	Tilsammen. Spd.	fk.
Amtsformandskabet	"	"	"	"	200	"	440	"	380	"	1,020	"
Døvstummes Opdragelse	513	24	565	32	1028	78	550	"	530	"	3,187	14
Medicinalvæsenet	5132	35	5595	2	10907	30	5300	"	5300	"	32,234	67
Gjordemødres Oplærelse	35	"	165	"	52	"	"	"	"	"	252	"
Vaccinationens Fremme	142	101	155	12	463	75	300	"	320	"	1,381	68
Epidemie blandt Dyr	5	72	"	"	111	"	70	"	70	"	256	72
Bygdecommissariers Reiser	144	91	173	103	136	18	"	"	"	"	454	92
Delinquentbekostninger	2451	4	2197	116	651	5	600	"	700	"	6,600	5
Justitsbekostninger	188	8	"	"	50	57	30	"	"	"	268	65
Thingudgivter	247	15	265	77	482	114	200	"	240	"	1,435	86
Forligelsesvæsenet	428	59	392	32	713	66	350	"	340	"	2,224	37
Beneficerede Sager	174	62	113	11	102	61	"	"	"	"	390	14
Kronarbeideres Transport	42	80	"	"	44	84	100	"	80	"	267	44
Andeel i Stiftsligningen	152	84	828	101	359	91	"	"	"	"	1,341	36
Tilfældige Udgivter	255	16	880	110	506	118	953	38	167	38	2,763	80
Veivæsenet	2556	30	2794	57	2240	"	4000	"	3700	"	15,290	87
Opførelse af nye Sygehuse	"	"	"	"	"	"	1289	40	3000	"	4,289	40
Tilsammen	12469	81	14127	53	18050	77	14182	78	14827	38	73,657	87

Tabellarisk Oversigt

af de forskjellige Slags Veie i Nordre Trondhjems Amtsdistrict.

District.	Hovedveie. Mile.	Alen.	Bygdeveie. Mile.	Alen.	Rideveie. Mile.	Alen.	Da Vedligeholdelsen er fordeelt paa Skylden, falder paa een Skyldaler at vedligeholde: Hovedveie. Alen.	Bygdeveie. Alen.	Rideveie. Alen.
Størdalens Thinglaug	1	14,350	13	2,778	1	6,360	16	117	12
Lervigens Thinglaug	"	"	1	17.547	3	16,384	"	95	190
Frostens Thinglaug	"	"	4	7,762	"	13,500	"	180	13
Aasens Thinglaug	1	3,209	1	17,550	"	8,709	59	97	24
Skogns Thinglaug	2	4,636	5	2,974	"	4,175	27	61	3
Værdalens Thinglaug	2	5,321	4	15,974	1	"	21	44	9
Stør- og Værdals Fogderi	7	9,516	31	10,585	7	13,128	20	84	21
Ytterøens Thinglaug	"	"	1	8,434	3	12,709	"	63	160
Værran Sogn af Inderøe Thingl.	"	"	"	8,019	3	11,858	"	58	474
Inderøens Præstegjeld	2	5,620	5	6,711	"	6,000	45	103	6
Sparboens Thinglaug	1	12,341	5	10,997	2	8,117	40	132	58
Stods Thinglaug	"	14,695	5	5,523	2	12,223	20	124	64[1]
Snaasens Thinglaug	"	"	5	9,301	"	"	"	265	"
Bedstadens Thinglaug	1	9,000	5	15,515	"	3,300	52	198	6[2]
Nummedalseidets Thinglaug	2	3,250	1	10,916	"	15,750	191	175	93[3]
Inderøens Fogderi	8	8,906	31	3,446	13	15,957	33	138	61
Overhaldens Thinglaug	6	11,557	8	4,987	"	"	165	206	"
Foesnæs Thinglaug	2	4,273	6	14,701	1	8,270	29	201	44[4]
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	2	15,585	6	9,407	"	15,225	68	154	20
Namdalens Fogderi	11	13,415	21	11,095	2	5,495	101	188	20
Amtsdistrictet	27 Mile	13,837 Al.	84 Mile	7,126 Al.	23 Mile	16,580 Al.	37	118	33

Anmærkninger

Rideveiene, der ere ansatte til 4 Alens Bredde, ville, naar de komme i fuld Stand, kunne befares med Hjulredskab, hvilket alt er Tilfældet de fleste Steder.

[1] Af denne Vei vedligeholdes for Bygdeveicassens Regning 2760 Alen af 2den Classe.
[2] Af denne Vei vedligeholdes for Bygdeveicassens Regning 950 Alen af 2den Classe.
[3] Af Hovedveie vedligeholdes paa Amtsveicassens Regning 7750 Alen.
[4] Af disse Veie vedligeholdes paa Amtsveicassens Regning Hovedveie 22,500 Alen og for Bygdens 2193 Alen af 2den Classe.

Tabellarisk Oversigt

af afholdte Executions- og Udpantningsforretninger i Nordre Trondhjems Amtsdistrict i Aarene 1836 — 1840 incl.

Thinglaug.	1836 Antal	for Sum	1837 Antal	for Sum	1838 Antal	for Sum	1839 Antal	for Sum	1840 Antal	for Sum	Deraf Udpantninger for Skatter og offentl. Udredsler. Antal	Sum	og efter Privates Begjæring, Executioner for Antal	Sum
Størdalens	299	2851 57	272	3972 81	268	2143 42	264	2601 4	337	2018 53	1355	9200 "	85	4386 117
Lervigens	6	24 16	1	9 96	1	11 21	4	10 71	"	" "	10	34 87	2	20 117
Frostens	26	508 8	14	177 99	13	309 3	4	46 54	4	45 88	49	583 32	12	503 100
Aasens	54	895 45	26	715 99	5	60 102	9	66 4	8	51 35	79	617 29	23	1172 16
Skogns	202	2278 116	248	2246 24	219	2355 31	200	1417 60	182	1472 18	914	5054 "	137	4716 9
Værdalens	256	4089 12	114	2217 113	175	4892 87	272	2823 70	143	2030 111	871	8116 72	89	7937 81
Stør- og Værdals Fogderi	843	10647 14	675	9340 32	681	9772 46	753	6965 23	674	5618 65	3278	23605 100	348	18737 80
Ytterøens	28	1385 90	22	396 117	13	69 37	40	55 92	24	251 81	109	415 66	18	1743 111
Inderøens	189	1412 51	123	2513 15	84	629 78	33	715 46	73	490 10	444	1977 82	58	3782 118
Sparboens	243	1282 48	139	1028 54	117	1040 64	120	907 91	123	762 62	711	3414 "	31	1607 79
Stods	79	925 76	130	872 89	164	837 60	153	586 90	94	441 87	606	2838 62	14	825 100
Snaasens	22	293 91	22	725 12	16	703 70	19	587 108	27	346 93	80	550 93	26	2106 41
Bedstaden og Namdalseidet	141	1909 103	122	1315 22	233	2091 63	179	1570 114	77	441 114	701	4291 1	51	3538 55
Inderøens Fogderi	702	7209 99	558	6851 69	627	5372 12	544	4424 61	418	2734 87	2651	13487 64	198	13605 24
Overhalds	197	1073 52	222	821 64	176	1037 97	153	845 56	262	1013 32	983	3776 "	27	1015 61
Foesnæs	144	1151 93	153	2079 8	135	682 60	135	864 104	140	506 75	679	3094 26	28	2190 74
Nærø, Kolvereid og Bindalens	281	1331 85	356	1929 110	369	1370 30	247	1183 28	145	764 116	1373	5798 74	25	781 55
Namdals Fogderi	622	3556 110	731	4830 62	680	3090 67	535	2893 68	547	2284 103	3035	12668 100	80	3987 70
Amtsdistrictet	2167	21413 103	1964	21022 43	1988	18235 5	1832	14283 32	1639	10638 15	8964	49762 24	626	36330 54

Tabellarisk Oversigt

af Fabriker og Haandværkere i Nordre Trondhjems Amtsdistrict ved Udgangen af Aaret 1840.

Præstegjeld.	Brænderiinsbrænderier. Antal.	Afgiftspligtigt Pottetrum.	hermed sysselsat Mestere.	hermed sysselsat Arbeidere.	Tilvirket Product i sidste 5 Aar. Tdr.	Glasværk. Antal.	hermed sysselsat Mestere.	hermed sysselsat Arbeidere.	Tilvirket Product i sidste 5 Aar.	Kornmøller. Antal.	herm. sysselsatte Mestere.	herm. sysselsatte Arbeidere.	i sidste 5 Aar formalet Tdr.	Saugbrug. Antal.	deraf saakaldte Udskibnings	deraf saakaldte Bygde	Ansatte til Stjørsel Tylter.	herm. sysselsatte Mestere.	herm. sysselsatte Arbeidere.	Product i sidste 5 Aar. Tylter Tømmer opfaaret.	Tylter Bord og Planker.	Teglbrænderier. Antal.	hermed sysselsat Mestere.	hermed sysselsat Arbeidere.	Product i sidste 5 Aar.	Haandværkere af forskjellige Slags. Guld- og Sølvarbeidere.	Bødkere.	Barbere.	Farvebryggere.	Glarmestre.	Gjørtlere.	Glasmestre.	Sadelmagere.	Skomagere.	Snedkere.	Kræmere.	Knivsmede.	Forskjellige andre.	Tilsammen Haandværkere af alle Slags.
Stordalens	3	573	3	5	ikke opgivet	″	″	″	″	1	1	″	12,500 Tdr.	9	4	5	78 Tylt.	9	9	″	2,700	1	″	20	200,000 Tagsteen. 500,000 Muursteen.	″	″	″	″	3	″	″	″	50	40	20	30	25	168
Lervigens	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″ ″	3	″	3	22 ″	3	3	″	2,500	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	10	7	5	3	4	29
Frostens	4		ingen	″	70	″	″	″	″	5	″	″	25,000 ″	4	4	″	36 ″	4	4	″	6,445	1	1	4	32,000 Tagsteen. 28,000 Muursteen.	″	″	″	3	″	″	1	″	20	14	14	14	1	67
Skogns	2	340	″	2	ikke opgivet	″	″	″	″	″	″	″	″ ″	10	″	10	219 ″	10	10	″	4,820	1	″	″	100,000 Tagsteen. 75,000 Muursteen.	″	″	″	3	″	″	″	30	30	10	12	″	85
Værdalens	″	″	″	″	″	″	″	″	″	4	4	″	25,000 ″	10	9	1	111 ″	10	15	″	10,342	″	″	″	″	″	″	1	″	2	″	3	1	22	23	18	20	6	96
Stør- og Værdals Fogderi.	9		3	7	70 Tdr.	″	″	″	″	10	5	″	62,500 ″	36	17	19	466 ″	36	41	″	26,807	3	1	24	332,000 Tagsteen. 603,000 Muursteen.	″	″	1	3	8	″	4	1	132	114	67	79	36	445
Ytterøens	1	216	1	2	500	″	″	″	″	1	″	″	20,000 ″	20	″	20	397 ″	20	20	8,000	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	2	″	3	″	″	18	15	13	13	″	64
Inderøens	1	238	″	1 à 2	123½	″	″	″	″	″	″	″	″ ″	″	″	″	″ ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	25	30	9	12	″	76
Sparboens	3	746	3	2	109½	″	″	″	″	″	″	″	″ ″	14	1	13	65 ″	14	14	1,650	″	1	1	2	203,500 Tagsteen.	1	1	2	″	2	5	1	″	14	10	8	10	″	54
Stods	4	1399	1	8	2148	″	″	″	″	1	″	″	ikke opgivet	20	4	16	675½ ″	20	20	″	2,136	″	″	″	″	″	″	2	″	″	″	″	″	12	12	8	12	″	46
Snaasens	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″ ″	20	6	14	115 ″	20	20	1,170	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	33	40	24	30	″	127
Vedstadens	″	″	″	″	″	1	7	18	Diverse Glas for Beløb 5 til 8000 Sp. aarl.	″	″	″	″ ″	31	″	31	1228 ″	31	31	″	17,861	″	″	″	″	″	″	″	″	″	1	″	″	″	31	24	32	16	″	108
Inderøens Fogderi	9	2599	5	13 à 14	2870½ Tdr.	1	7	18		2	″	″	20,000 ″	105	11	94	2480½ ″	105	105	10,820	19,997	1	1	2	203,500 Tagsteen.	2	1	4	5	3	8	1	″	133	131	94	93	″	475
Grogns	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	28	2	26	294 ″	28	54	″	22,710	″	″	″	″	1	″	″	″	″	″	″	″	13	15	17	12	″	58
Overhalds	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	22	8	14	383 ″	21	44	″	17,210	″	″	″	″	1	″	″	9	″	2	″	″	20	22	22	22	″	98
Foesnæs	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	14	4	10		2	7	″		″	″	″	″	″	″	″	3	″	″	″	″	16	7	10	9	″	45
Nærøe	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″ ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	4	2	3	2	″	11
Kolvereids	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	10	3	7	168 ″	ikke opgivet			1710	″	″	″	″	1	″	″	″	″	1	″	″	5	7	5	6	″	25
af Vindalens	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	6	″	6	″ ″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	2	2	3	1	″	8
Namdals Fogderi	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	80	17	63	845 ″	51	105	1,710	39,920	″	″	″	″	3	″	″	12	″	2	1	″	60	55	60	52	″	245
Amtsdistrictet	18		8	20 à 21	2940½ Tdr.	1	7	18	Diverse Glas for Beløb 5 til 8000 Sp. aarl.	12	5	″	82,500 Tdr.	221	45	176	3791½ Tylt.	192	251	12,530 Tylt.	86,724 Tylt.	4	2	26	535,500 Tagsteen. 603,000 Muursteen.	5	1	5	20	11	10	6	1	325	300	221	224	36	1165

Anmærkninger.

Af de her anførte Fabrikanlæg ere i de omhandlede 5 Aar 6 Brændeviinsbrænderier nedlagte og 2 igjen oprettede, ligesom af Saugbrug 6 ere nedlagte, men derimod 21, hvoraf 16 i Namdalens Fogderi, igjen oprettede. Ved Siden af Teglbrænderiet i Stordalen drives et Pottemageri, hvorved bestjæftiges 4 Mestere og 4 Arbeidere, og hvis Product anslaaes til omtrent 2000 Spd. aarlig. Forøvrigt bemærkes, at det opgivne Product af Brændeviinsbrænderierne saavelsom af Saugbrugene ikke er aldeles nøiagtigt, da flere af vedkommende Eiere have vægret sig ved at opgive disse Fabrikanlægs Product.

Præstegjeld.	En Haandværksmand erholder daglig. Paa Huusbondens Kost.	Paa egen Kost.	En almindelig Dagarbeider erholder paa Huusbondens Kost. Mand. Sommer.	Mand. Vinter.	Qvinde. Sommer.	Qvinde. Vinter.
Stordalens	22 ß.		12 ß.	8 ß.	8 ß.	6 ß.
Lervigens	20 à 24 ″		12 à 18 ß.	8 ß.	10 ß.	8 ß.
Frostens	16 à 22 ″	32 ß.	12 ß.	8 ß.	8 ß.	6 ß.
Skogns	20 ″		16 ß.	8 à 10 ß.	10 ß.	6 ß.
Værdals	16 ″		12 ß.	6 à 8 ß.	2 à 3 ß. mindre end en Karl	
Stør- og Værdals Fogderi						
Ytterøens						
Inderøens						
Sparboens						
Stods						
Snaasens						
Vedstadens						
Inderøens Fogderi	20 à 24 ß.	40 à 48 ß.	12 à 14 ß.	8 à 10 ß.	8 à 10 ß.	6 à 8 ß.
Grogns	20 à 24 ß.	finder ikke	12 à 16 ß.	6 à 8 ß.	6 à 8 ß.	4 ß.
Overhalds	20 à 24 ß.	Sted	12 à 16 ß.	8 à 10 ß.	8 à 10 ß.	4 à 8 ß.
Foesnæs	20 à 24 ß.	eller i alt	12 à 16 ß.	8 à 10 ß.	8 à 10 ß.	4 à 8 ß.
Nærø	16 à 24 ß.	Fald	16 ß.	8 à 10 ß.	8 ß.	4 à 6 ß.
Kolvereids	16 à 24 ß.	kun	16 ß.	8 à 10 ß.	8 ß.	4 à 6 ß.
af Vindalens	16 à 24 ß.	sielden.	16 ß.	8 à 10 ß.	8 ß.	4 à 6 ß.
Namdals Fogderi						
Amtsdistrictet						

Forklaring

over Bygdemagasinernes Tilstand i Nordre Trondhjems Amt ved Udgangen af Aaret 1840.

Hvor beliggende.	Navn.	Naar oprettet.	Beholdning i Korn. I Oplag paa Magasinet. Rug. Td.	Skp.	Byg. Td.	Skp.	Blandkorn. Td.	Skp.	Havre. Td.	Skp.	I udestaaende Fordringer. Rug. Td.	Skp.	Byg. Td.	Skp.	Blandkorn. Td.	Skp.	Havre. Td.	Skp.	Tilsammen. Rug. Td.	Skp.	Byg. Td.	Skp.	Blandkorn. Td.	Skp.	Havre. Td.	Skp.	Beholdning i Penge. Contant. Spd.	ß.	Udlaant. Spd.	ß.	tilsammen Spd.	ß.
Stør- og Værdals Fogderi	Stifflestads	1814 eller 1815	″		7	3	″		41	2	″		49	″	″		231	″	″		56	3	″		272	2							
	Vukhougs	samme Tid.	″		″		″		″		″		36	″	″		50	″	″		36	″	″		50	″							
	Grogns	1823 Febr. 10.	″		″		″		″		″		70	7¼	″		223	6¼	″		70	7¼	″		223	6¼	1	88	″		1	88
	Harrans	1824.	″		″		″		″		″		27	7¼	″		65	6¾	″		27	7¼	″		65	6¾	1	6	″		1	6
i Amtsdistrictet			″		7	3	″		41	2	″		183	6½	″		570	5	″		191	1½	″		611	7	2	94	″		2	94

Anmærkning. Foruden de her nævnte Bygdemagasiner existerede ved 1835 Aars Udgang følgende:

a. Alstahaug og Ekne Magasin ophævet ved Interessentskabets Beslutning af 17de April 1838.

b. Levanger Magasin ophævet ved Interessentskabets Beslutning af 17de April 1838.

c. Søndre Markebygdens eller Venseths Magasin ophævet ved Interessentskabets Beslutning af 26de Juli 1839. Beholdningerne ere solgte og Udbringendet deelt mellem Interessenterne.

d. Ranums Magasin ophævet ved Interessentskabets Beslutning af 7de November 1840 og skjænket Fattigvæsenet.

№ 7.

Tabellarisk Oversigt

af Gjeldsforholdene i Nordre Trondhjems Amtsdistrict, saavidt angaaer Pantehæftelser i faste Eiendomme.

District.	Ved Udgangen af Aaret 1835 udgjorde de uaflyste Pantehæftelser i faste Eiendomme.			Disse Forskrivelser tilhørte følgende Creditorer. Norges Bank.			Trondhjems Sparebank.			Offentlige Casser og Indretninger.			Private.		
	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.
Størdalens Thinglaug		132,661	42		35,115	⸗		300	⸗		10,281	60		86,964	102
Lervigens Thinglaug		16,949	93		3,100	⸗		1,000	⸗		2,532	⸗		10,317	93
Frostens Thinglaug		31,687	50		4,650	⸗		2,100	⸗		8,104	80		16,832	90
Aasens Thinglaug		37,744	81		7,835	⸗		3,300	⸗		5,528	60		21,081	21
Skogns Thinglaug		125,109	104		29,810	⸗		13,300	⸗		23,582	59		58,417	45
Værdalens Thinglaug		170,376	20		39,974	118		22,200	⸗		43,905	102		64,295	40
Stør- og Værdals Fogderi		514,529	30		120,484	118		42,200	⸗		93,935	1		257,909	31
Ytterøens Thinglaug	60	35,536	20	2	600	⸗	1	200	⸗	13	3,766	104	44	30,969	36
Inderøens Thinglaug	289	114,589	100	89	28,732	100	13	9,910	⸗	41	18,881	109	146	57,065	11
Sparboens Thinglaug	259	98,026	66	71	30,805	⸗	24	10,075	⸗	38	14,653	77	126	42,492	109
Stods Thinglaug	182	57,604	⸗	51	19,225	⸗	17	8,200	⸗	13	3,535	60	101	26,643	60
Snaasens Thinglaug	129	36,886	41	25	5,315	⸗	⸗	⸗	⸗	13	6,982	⸗	91	24,589	41
Bedstadens og Nummedalseidets Th.	198	76,255	3	70	32,066	96	12	6,150	⸗	14	5,437	⸗	102	32,601	27
Inderøens Fogderi	1117	418,897	110	308	116,744	76	67	34,535	⸗	132	53,256	110	610	214,361	44
Overhalds Thinglaug	123	45,680	44	26	10,145	⸗	⸗	⸗	⸗	12	3,352	32	85	32,183	12
Foesnæs Thinglaug	109	47,274	50	20	6,170	⸗	1	150	⸗	20	5,732	96	68	35,221	74
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	125	43,327	38	28	10,165	⸗	⸗	⸗	⸗	14	2,865	100	83	30,296	58
Namdalens Fogderi	357	136,282	12	74	26,480	⸗	1	150	⸗	46	11,950	108	236	97,701	24
Landdistrictet		1,069,709	32		263,709	74		76,885	⸗		159,142	99		569,971	99
Kjøbstaden Levanger		23,195	19		1,550	⸗		⸗	⸗		1,696	60		19,948	79
Amtsdistrictet		1,092,904	51		265,259	74		76,885	⸗		160,839	39		589,920	58

District.	I nedenstaaende Aar er thinglæst saadanne Pantehæftelser for et Beløb. 1836			1837			1838			1839			1840		
	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.
Størdalens Thinglaug		10,989	33		5,271	112		13,084	116		10,840	66		10,238	46
Lervigens Thinglaug		161	34		4,070	49		2,364	92		717	67		2,300	79
Frostens Thinglaug		5,415	98		3,454	29		8,754	25		2,309	46		4,661	97
Aasens Thinglaug		2,029	99		2,369	59		2,056	92		2,934	117		3,084	31
Skogns Thinglaug		14,208	97		12,790	76		13,202	40		9,885	113		9,920	2
Værdalens Thinglaug		10,444	118		7,800	63		22,166	101		10,546	73		9,929	70
Stør- og Værdals Fogderi		43,249	119		35,757	28		61,629	106		37,235	2		40,134	85
Ytterøens Thinglaug	15	4,442	96	14	5,176	112	14	6,975	111	13	2,791	54	8	2,577	84
Inderøens Thinglaug	46	11,571	106	48	10,186	32	37	9,372	100	47	24,538	23	49	11,917	45
Sparboens Thinglaug	29	19,419	98	25	5,670	98	20	3,677	20	44	9,012	22	31	6,255	37
Stods Thinglaug	26	6,519	42	19	6,948	28	19	2,641	118	28	5,900	74	12	5,475	45
Snaasens Thinglaug	43	1,865	60	13	2,587	68	15	2,978	⸗	16	2,693	87	10	1,608	90
Bedstadens og Nummedalseidets Th.	25	8,859	65	24	10,284	70	19	4,811	14	30	6,045	56	17	2,485	16
Inderøens Fogderi	154	52,678	107	143	40,854	48	124	30,457	3	178	50,981	76	127	30,319	77
Overhalds Thinglaug	14	1,733	55	14	1,987	89	22	3,078	94	19	3,620	112	21	5,103	95
Foesnæs Thinglaug	19	4,847	⸗	7	3,808	4	24	4,111	80	20	4,559	70	14	3,610	50
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	12	2,048	60	18	5,577	42	8	1,226	113	9	919	83	11	1,471	75
Namdalens Fogderi	45	8,628	115	39	11,373	15	54	8,417	47	48	9,099	95	46	10,185	100
Landdistrictet		104,557	101		87,984	91		10,054	36		97,316	53		80,640	22
Kjøbstaden Levanger		2,426	3		2,320	⸗		2,857	21		1,261	33		2,105	12
Amtsdistrictet		106,983	104		90,304	91		103,361	57		98,577	86		82,745	34

District.	I Qvinqvenniet Tilgang.			denne Tilgang tilhørte følgende Creditorer. Norges Bank.			Trondhjems Sparebank.			Offentlige Casser og Indretninger.			Private.		
	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.
Størdalens Thinglaug		50,425	13		11,025	⸗		600	⸗		3,693	40		35,106	93
Lervigens Thinglaug		9,614	81		600	⸗		⸗	⸗		2,430	⸗		6,584	81
Frostens Thinglaug		24,595	55		6,545	⸗		1,250	⸗		35	⸗		16,765	55
Aasens Thinglaug		12,475	38		1,500	⸗		2,300	⸗		⸗	⸗		8,675	38
Skogns Thinglaug		60,007	88		11,055	⸗		8,850	⸗		6,440	62		33,692	26
Værdalens Thinglaug		60,888	65		20,800	⸗		9,840	⸗		4,354	⸗		25,894	65
Stør- og Værdals Fogderi		218,006	100		51,525	⸗		22,840	⸗		16,922	102		126,718	118
Ytterøens Thinglaug	64	21,964	97	3	1,150	⸗	5	2,100	⸗	5	2,250	⸗	51	16,464	97
Inderøens Thinglaug	227	67,586	66	61	23,245	⸗	26	7,150	⸗	7	2,813	15	133	34,378	51
Sparboens Thinglaug	149	44,035	35	29	21,645	⸗	9	2,890	⸗	6	2,101	112	105	17,398	43
Stods Thinglaug	104	27,485	67	18	7,835	⸗	11	4,500	⸗	4	634	⸗	71	14,516	67
Snaasens Thinglaug	67	11,733	65	16	3,100	⸗	⸗	⸗	⸗	10	1,218	⸗	41	7,415	65
Bedstadens og Nummedalseidets Th.	115	32,485	101	22	4,432	36	9	3,700	⸗	1	100	⸗	83	24,253	65
Inderøens Fogderi	726	205,291	71	149	61,407	36	60	20,340	⸗	33	9,117	7	484	114,427	28
Overhalds Thinglaug	90	15,524	85	8	1,625	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	82	13,899	85
Foesnæs Thinglaug	84	20,936	84	9	1,910	⸗	⸗	⸗	⸗	4	2,747	30	71	16,279	57
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	58	11,243	83	4	1,100	⸗	1	600	⸗	5	264	57	48	9,279	26
Namdalens Fogderi	232	47,705	12	21	4,635	⸗	1	600	⸗	9	3,011	87	201	39,458	45
Landdistrictet		471,003	63		117,567	36		43,780	⸗		29,051	76		280,604	71
Kjøbstaden Levanger		10,969	69		500	⸗		1,200	⸗		900	⸗		8,369	69
Amtsdistrictet		481,973	12		118,067	36		44,980	⸗		29,951	76		288,974	20

District.	I nedenstaaende Aar er aflæst saadanne Pantehæftelser for et Beløb 1836			1837			1838			1839			1840		
	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.
Størdalens Thinglaug		4,534	4		1,602	96		6,822	68		5,560	42		10,120	30
Lervigens Thinglaug		736	⸗		2,262	94		638	⸗		477	52		882	69
Frostens Thinglaug		2,018	26		1,778	16		1,968	25		1,855	2		2,935	39
Aasens Thinglaug		1,257	16		1,417	64		391	48		3,102	14		1,180	⸗
Skogns Thinglaug		5,532	⸗		12,256	84		10,551	91		13,016	97		11,186	26
Værdalens Thinglaug		5,344	113		17,626	5		8,160	85		8,368	97		14,484	46
Stør- og Værdals Fogderi		19,422	39		36,943	119		28,532	77		32,320	64		40,788	90
Ytterøens Thinglaug	10	5,430	58	10	4,179	87	6	3,339	37	5	429	39	2	2,241	97
Inderøens Thinglaug	32	7,975	80	25	6,214	61	22	3,567	66	43	20,502	35	26	10,989	90
Sparboens Thinglaug	19	4,215	25	22	5,358	49	16	5,201	22	18	2,837	13	24	4,144	51
Stods Thinglaug	10	2,301	43	9	1,547	43	11	1,865	90	21	3,913	22	13	4,942	109
Snaasens Thinglaug	3	1,100	⸗	8	1,881	⸗	4	1,298	40	10	2,340	67	1	129	80
Bedstadens og Nummedalseidets Th.	11	2,419	89	7	4,387	83	8	2,815	45	11	3,145	82	8	1,719	83
Inderøens Fogderi	85	23,442	55	81	23,568	83	67	18,087	60	108	33,168	18	74	24,168	30
Overhalds Thinglaug	9	958	111	14	4,190	91	11	1,856	75	13	2,074	13	13	2,081	34
Foesnæs Thinglaug	8	3,176	⸗	4	1,186	113	7	1,407	35	13	3,444	102	14	2,266	80
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	6	407	4	10	2,632	72	10	3,065	⸗	7	754	89	13	2,998	60
Namdalens Fogderi	23	4,541	115	28	8,010	36	28	6,328	110	33	6,273	84	40	7,346	54
Landdistrictet		47,406	89		68,522	118		52,949	7		71,762	46		72,303	54
Kjøbstaden Levanger		1,990	74		3,221	44		1,996	24		565	⸗		3,544	94

District.	I Qvinqvenniet Afgang.			denne Afgang tilhørte følgende Creditorer Norges Bank.			Trondhjems Sparebank.			Offentlige Casser og Indretninger.			Private.		
	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.
Størdalens Thinglaug		28,580	⸗		6,390	⸗		⸗	⸗		1,673	40		20,516	80
Lervigens Thinglaug		4,996	95		⸗	⸗		⸗	⸗		⸗	⸗		4,996	95
Frostens Thinglaug		10,554	108		1,490	⸗		450	⸗		700	⸗		7,914	108
Aasens Thinglaug		7,348	22		1,260	⸗		200	⸗		570	⸗		5,318	22
Skogns Thinglaug		52,543	58		7,075	⸗		3,120	⸗		12,137	118		30,210	60
Værdalens Thinglaug		53,984	106		7,031	⸗		2,300	⸗		12,515	32		32,138	74
Stør- og Værdals Fogderi		158,008	29		23,246	⸗		6,070	⸗		27,596	70		101,095	79
Ytterøens Thinglaug	33	15,620	78	⸗	⸗	⸗	1	500	⸗	⸗	⸗	⸗	32	15,120	78
Inderøens Thinglaug	148	49,249	92	28	8,570	⸗	6	6,500	⸗	14	5,063	80	100	29,116	12
Sparboens Thinglaug	99	21,756	40	13	2,530	⸗	5	1,350	⸗	6	1,255	⸗	75	16,621	40
Stods Thinglaug	64	14,570	67	14	4,208	112	1	400	⸗	2	257	⸗	47	9,704	75
Snaasens Thinglaug	26	6,749	67	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	⸗	1	100	⸗	25	6,649	67
Bedstadens og Nummedalseidets Th.	45	14,488	22	9	1,500	⸗	2	700	⸗	1	510	⸗	33	11,778	22
Inderøens Fogderi	415	122,435	6	64	16,808	112	15	9,450	⸗	24	7,185	80	312	88,990	54
Overhalds Thinglaug	60	11,161	84	4	700	⸗	⸗	⸗	⸗	3	386	60	53	10,075	24
Foesnæs Thinglaug	46	11,481	90	6	2,600	⸗	⸗	⸗	⸗	5	557	40	35	8,324	50
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	46	9,857	105	9	2,645	⸗	⸗	⸗	⸗	2	173	40	35	7,039	65
Namdalens Fogderi	152	32,501	39	19	5,945	⸗	⸗	⸗	⸗	10	1,117	20	123	25,439	19
Landdistrictet		312,944	74		45,999	112		15,520	⸗		35,899	50		215,525	32
Kjøbstaden Levanger		11,314	113		250	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]

District.	Ved 1840 Aars Udgang ere saaledes de uaflyste Pantehæftelsers Beløb.			Disse tilhørte følgende Creditorer: Norges Bank.			Trondhjems Sparebank.			Offentlige Casser og Indretninger.			Private.		
	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.	Antal	Spd.	ß.
Størdalens Thinglaug		154,506	55		39,750	⸗		900	⸗		12,301	60		101,554	115
Lervigens Thinglaug		21,567	79		3,700	⸗		1,000	⸗		4,962	⸗		11,905	79
Frostens Thinglaug		45,727	117		9,705	⸗		2,900	⸗		7,439	80		25,683	37
Aasens Thinglaug		42,871	97		8,075	⸗		5,400	⸗		4,958	60		24,438	37
Skogns Thinglaug		132,574	14		33,790	⸗		19,030	⸗		17,855	3		61,899	11
Værdalens Thinglaug		177,279	99		53,743	118		29,740	⸗		35,744	70		58,051	31
Stør- og Værdals Fogderi		574,527	101		148,763	118		58,970	⸗		83,261	33		283,532	70
Ytterøens Thinglaug	91	41,880	39	5	1,750	⸗	5	1,800	⸗	18	6,016	104	63	32,313	55
Inderøens Thinglaug	368	132,926	74	122	43,407	100	33	10,560	⸗	34	16,631	44	179	62,327	50
Sparboens Thinglaug	309	120,305	61	87	49,920	⸗	28	11,615	⸗	38	15,500	69	156	43,269	112
Stods Thinglaug	222	70,519	⸗	55	22,851	8	27	12,300	⸗	15	3,912	60	125	31,455	52
Snaasens Thinglaug	170	41,870	39	41	8,415	⸗	⸗	⸗	⸗	22	8,100	⸗	107	25,355	39
Bedstadens og Nummedalseidets Th.	268	94,252	82	83	34,999	12	19	9,150	⸗	14	5,027	⸗	152	45,076	70
Inderøens Fogderi	1428	501,754	55	393	161,343	⸗	112	45,425	⸗	141	55,188	37	782	239,798	18
Overhalds Thinglaug	153	50,043	45	22	11,070	⸗	⸗	⸗	⸗	9	2,965	92	122	36,007	73
Foesnæs Thinglaug	147	56,729	44	23	5,480	⸗	1	150	⸗	19	7,922	86	104	43,176	78
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.	137	44,713	16	23	8,620	⸗	1	600	⸗	17	2,956	117	96	32,536	19
Namdalens Fogderi	437	151,485	105	68	25,170	⸗	2	750	⸗	45	13,845	55	322	111,720	50
Landdistrictet		1,227,768	21		335,276	118		105,145	⸗		152,295	5		635,051	18
Kjøbstaden Levanger		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]

District.		I Forhold til Jordebogs-Tarten af 1802 og Brandassurancen udgjør denne Gjeld			I Forhold til Matricul-tarten ved den nye Matricul udgjør denne Gjeld.			I Forhold til Gjennemsnitsprisen paa det solgte Gods er matr. faste Eiendommes Værd.		Falder paa Værd 100 Sp. Hæft.		Fradraget offentligt Gods, som ei kan pantsættes, udgjør Matriculskylden.			Falder saaledes pr. Skylddaler Hæftelse af	
		Spd.	ß.	pCt.	Spd.	ß.	pCt.	Spd.		Spd.	ß.	Daler.	Ort.	ß.	Spd.	ß.
Størdalens Thinglaug		177,180	⸗	87,2	808,540	⸗	19,1	421,518	⸗	36	48	1,718	1	9	89	110
Lervigens Thinglaug		38,080	⸗	56,6	149,450	⸗	14,4	85,733	⸗	25	20	338	3	15	64	⸗
Frostens Thinglaug		72,840	⸗	62,8	179,100	⸗	25,5	111,258	⸗	41	12	389	2	12	117	48
Aasens Thinglaug		45,560	⸗	94,1	150,180	⸗	28,5	76,591	⸗	55	117	334	2	15	128	20
Skogns Thinglaug		161,440	⸗	82,1	611,696	80	21,6	240,466	⸗	55	16	1,275	2	23	103	112
Værdalens Thinglaug		190,110	⸗	93,2	797,813	40	22,2	252,474	⸗	70	26	1,716	4	19	103	30
Stør- og Værdals Fogderi		685,210	⸗	83,8	2,696,780	⸗	21,3	1,188,040	⸗	48	43	5,773	2	21	99	61
Ytterøens Thinglaug		73,760	⸗	56,8	166,473	40	25,1	90,623	⸗	46	26	367	2	4	114	⸗
Inderøens Thinglaug		276,320	⸗	48,1	431,080	⸗	30,8	238,171	⸗	55	97	925	1	5	143	77
Sparboens Thinglaug		206,580	⸗	58,2	304,730	⸗	39,4	150,841	⸗	79	90	685	⸗	7	175	60
Stods Thinglaug		159,570	⸗	44,2	298,963	40	23,6	123,322	⸗	57	22	646	2	9	107	100
Snaasens Thinglaug		73,940	⸗	56,6	149,866	80	28,	52,287	⸗	80	9	331	3	16	126	60
Bedstadens og Nummedalseidets Th.		136,340	⸗	69,1	275,596	80	34,2	161,751	⸗	58	32	610	1	3	154	53
Inderøens Fogderi		926,510	⸗	54,1	1,626,710	⸗	30,8	816,995	⸗	61	49	3,566	⸗	20	140	84
Overhalds Thinglaug		115,639	88	43,2	289,670	⸗	17,2	108,956	⸗	46	⸗	674	3	17	74	20
Foesnæs Thinglaug		76,476	115	74,2	240,293	40	23,6	81,793	⸗	70	⸗	551	1	15	102	104
Nærø, Kolvereids og Bindalens Th.		114,941	24	38,9	303,873	40	14,7	84,287	⸗	53	⸗	664	1	1	67	38
Namdalens Fogderi		307,057	107	49,3	833,836	80	18,1	275,036	⸗	55	⸗	1,890	1	9	80	17
Landdistrictet		1,918,777	107	63,9	5,157,326	80	23,8	2,280,071	⸗	53	101	11,230	⸗	2	109	40
Kjøbstaden Levanger	Assurance	47,640	⸗	48												
Amtsdistrictet					5,157,326	80	23,8	2,280,071	⸗	53	101	11,230	⸗	2	109	40

Foruden de paa medfølgende Liste anførte Rettelser blive endnu følgende at mærke:

Side	2	Linie	1	fra oven	staaer 1,203,700 læs: 1,243,700
—	14	—	23	„ „	— mindre læs: vundne
—	15	—	18	„ „	— Deels læs: Derhos
—	18	—	6	fra neden	— anvendelig læs: almindelig
—	21	—	18	fra oven	— 1741 læs: 1791
—	25	—	4	„ „	— meget læs: noget
—	32	—	13	„ „	— efter Middeltallet af læs: i
—	32	—	17	„ „	— 1830 læs: 180*
—	32	—	25	„ „	— 1830 læs: 1839
—	34	—	5	fra neden	— hyppigere læs: hyppigen